

MAGYAR KLASSZIKUSOK

**CSIKY GERGELY
VÁLOGATOTT MŰVEI**

**Válogatta
HEGEDŰS GÉZA**

**Sajtó alá rendezte
BERECZKY ERZSÉBET**

TARTALOM
A PROLETÁROK
MUKÁNYI
CIFRA NYOMORUSÁG
A STOMFAY CSALÁD
BUBORÉKOK
SISYPHUS MUNKÁJA

A PROLETÁROK

SZINMŰ NÉGY FELVONÁSBAN

SZEMÉLYEK

SZEDERVÁRY KAMILL

IRÉN

ZÁTONYI BENCE

MOSOLYGÓ MENYHÉRT

TIMÓT PÁL

DARVAS KÁROLY

BANKÓ BÉNI

ELZA, neje

TULIPÁN, szabó

TULIPÁNNÉ

BORCSA, szakácsné

ORDAS PÉTER

MÁKONY BÁLINT

MÁKONYNÉ

MÁKONY ZELMA

KLIMÓCZI ENDRE

HÁZMESTER

JANKÓ, fia

SENKI GÁSPÁR

Bolti szolga. Vendégek.

ELSŐ FELVONÁS

Szoba, egy közép-, két oldalajtóval. Kopott eleganciával bútorozva. Mindegyik darab színe és alakja különbözik a másiktól. Az ablakon csak a függöny egyik fele van helyén, a másik letört rúdján lefelé lóg. A falon tükör, közepén nagy repedéssel; több egymáshoz nem illő nagy és kis kép, töredezett, színehagyott aranyrámákban. Mindenütt hanyagság és rendetlenség látszik. A pamlag és karszékek ruhadarabokkal vannak borítva; az asztalon album, mellette tányér, hideg ételekkel; két virágváza közt egy nagy söröskorsó. Oldalt íróasztal, mindenféle nyitott és lepecsételt levelekkel rendetlenül borítva.

Első jelenet

Kamilla (a pamlagon ül), Mosolygó

MOSOLYGÓ *(az íróasztal mellett ül egy rozzant széken, a leveleket felbontva és rendezve).*

KAMILLA *(eszik)*. Hány levélre jött válasz?

MOSOLYGÓ. Egy, kettő, három, négy, öt.

KAMILLA. Bélelve?

MOSOLYGÓ *(a leveleket rendezve)*. Egy - húsz forint; kettő - udvarias megtagadás, egy - szemtelen tolakodás; egy - ötven krajcár, ebből egy hatos lyukas.

KAMILLA. Ugyan ki az a tékozló?

MOSOLYGÓ *(a levél alját nézve)*. Csömöri Csongor, nyugalmazott honvédőrnagy.

KAMILLA *(tovább eszik)*. Már miért nem őrmester?

MOSOLYGÓ. Utóirat...

KAMILLA. Halljuk!

MOSOLYGÓ *(olvas)*. Annyi volt honvédbajtársam özvegye és árvája fordul hozzám segélyért, hogy az asszonyság...

KAMILLA *(közbevág)*. Asszonyság! - Paraszt! Olvassa tovább.

MOSOLYGÓ *(olvas)*. Az asszonyság részére ennél több nem jutott, mellyel elégedjék meg egyszersmindenkorra, további leveleit felbontatlanul küldvén vissza.

KAMILLA. Neveletlen! - törölje ki a listából. Nem vesztegetünk rá több levélbélyeget.

MOSOLYGÓ. Summa summarum:¹ húsz forint ötven krajcár.

KAMILLA. Csak negyven. A lyukas hatost adja oda valami koldusnak.

MOSOLYGÓ *(mellényzsebébe teszi a hatost)*. Magam is az vagyok. Egy pohár köményes.

KAMILLA. Lássuk most a mai szállítmányt. *(Iszik, Mosolygó figyelemmel nézi)*.

MOSOLYGÓ. Kísértetbe hoz - nem vagyok szent - szomjazom.

KAMILLA. Előbb végezze be a leveleket.

¹ *summa summárum* (lat.) - összesen

MOSOLYGÓ. Nem igazság - tantaluszi kín - söröskorsó kiürül.

KAMILLA. Igyék hát, vén gödény, itt a korsó.

MOSOLYGÓ *(az asztalhoz megy)*. Hol a pohár?

KAMILLA. Ma tört el az utolsó, majd holnap veszek a mai bevételből. Igyék csak úgy könyv nélkül, de véletlenül ki ne hörpintse az egészet.

MOSOLYGÓ *(hosszan iszik a korsóból s visszateszi az asztalra)*. Nem rossz, de kevés. *(Ismét az íróasztal mellé ül)*.

KAMILLA *(eltasítja maga előtt a tányért)*. Az ebédnek vége van, későn jutottam hozzá; de legalább nem kell vacsorálni.

MOSOLYGÓ. Kedves egészségére!

KAMILLA. Köszönöm. Gyűjtsunk rá! *(Papírszivarkát készít, rágyújt, s a pamlagon félig eldőlvé szivaroz. Mosolygó ezalatt kurta pipát vesz ki zsebéből, kiveri a földre, megtömi és meggyújtja)*.

MOSOLYGÓ. Fűtve a gép - harmadik csengetés - rajta! *(Tollát a tintatartóba mártja)*.

KAMILLA. Hány levél ment el a múlt héten?

MOSOLYGÓ. Harmincöt.

KAMILLA. És csak egyre jött bélelt választ; a sok papír, tinta, bélyeg kárba veszett. Rossz üzlet. Hát most hány levelet írt?

MOSOLYGÓ. Negyvenet - mellékletekkel.

KAMILLA. Jók a mellékletek?

MOSOLYGÓ. Pompásak - magam csináltam.

KAMILLA. Hadd lássuk.

MOSOLYGÓ *(írásokat vesz föl)*. Levél - méltóságos gróf úr -

KAMILLA. Melyik grófnak szól?

MOSOLYGÓ *(jegyzőkönyvét nézve)*. Gróf Csetneky Gábor van a turnusban.

KAMILLA. Jó, ez még mindig küldött valamit. Hogy szól a levél?

MOSOLYGÓ. Mint az előbbiek. Vértanú özvegye - férje ezredes - szabadságharc - nagy hős - vitézi érdemrend - Bem barátja - önkényuralom - bitófa.

KAMILLA. Szébb volna az, hogy főbe lőtték.

MOSOLYGÓ *(jegyzőkönyvét nézve)*. Nem lehet... máskor is bitót írtunk... rájönne a turpisságra.

KAMILLA. Maradjunk hát a bitónál. Tovább!

MOSOLYGÓ. Vagyonkobzás - nagy nyomor - nemes emberbarát - hazafias támogatás - stb.

KAMILLA. Nagyon jó. Szép stílusa van magának, öreg.

MOSOLYGÓ. Meghiszem azt, - ha nem kaptam volna húsz év előtt szilenciumot,² most én volnék a leghíresebb ügyvéd.

² *szilencium* (lat.) - hallgatás, csend

KAMILLA. Hogy is nem tudott jobban vigyázni?

MOSOLYGÓ. Szép feleség - hamis asszony - fényűzés - behajtott pénzek, - dinom-dánom - pénz fuccs - asszony megszökik - bűnvádi kereset - ítélet - diplomát elveszik - hivatalosan konstatálják, hogy gazember vagyok - szegénység - éhség - no hát csakugyan gazember vagyok - úgys írásban adták - hiában tagadnám. *(Ezalatt a levelet borítékba tette s lepecsételte).*

KAMILLA. Szerencséje, hogy én már évek előtt megismertem magát, s dolgot adok.

MOSOLYGÓ. Nekem való dolog, *(Ir, aztán más levelet vesz elő)*. Második levél - nagyságos Bárdos Istvánnak...

KAMILLA. Hát ez mi fán termett?

MOSOLYGÓ. Mai hivatalos lap - kanonoki kinevezés - itt már néptanító özvegye - bizonyítványok mellékelve -

KAMILLA. Ennek írja azt is, hogy van egy leányom, ki apácának készül.

MOSOLYGÓ. Melléklet - iskolai bizonyítvány - hittanból kitűnő - *(Jegyzetet tesz egy papirosra s félre teszi)*.

KAMILLA. Nem ártana tán erkölcsi bizonyítványt is mellékelni.

MOSOLYGÓ. Gondoltam reá - vallásos özvegy - erényes - azért szegény. *(Más iratokat vesz föl)*.

KAMILLA. Hát az kinek szól?

MOSOLYGÓ *(az iratokat nézve és rendezve)*. Amerikai konzul - most érkezett - senkit sem ismer - dollárokkal fizet - dupla számítás.

KAMILLA. Amerikai? Ennek valami extrát is lehet beadni.

MOSOLYGÓ. Megvan - módosítás - vértanú özvegye - férje nagy hős - szabadságharc után Amerikába ment...

KAMILLA. De ha Amerikába ment, akkor hogy lehetett itthon vértanú?

MOSOLYGÓ. Hm - nem gondoltam rá - baklövés - egy kis vakarás segít rajta. - *(Tollkést vesz elő, s az írást vakarni kezdi.)*

KAMILLA. Hát ennél micsoda özvegy leszek?

MOSOLYGÓ. Emigráns özvegye. *(Tovább vakar)*.

M á s o d i k j e l e n e t

Előbbiek, Irén (gyorsan jön a középajtón, kezében levéllel)

IRÉN. Mama, kérem szépen -

KAMILLA. No, mi baj? Mit háborgatsz hivatalos dolgainkban?

IRÉN. Csak ezt a levelet akartam átadni! hordár hozta, azt mondta, hogy sürgős.

KAMILLA. Ki volt fizetve a hordár?

IRÉN. Igen, már el is ment.

KAMILLA. Akkor elfogadható a levél. Add ide. *(Átveszi a levelet és felbontja. Minden lapját figyelmesen megnézi és megrázza; várva, hogy valami hulljon ki belőle)*. Üres!

MOSOLYGÓ (*írását vakarva*). Kár volt vele a hordárt fárasztani.

KAMILLA (*Irénnek adja a levelet*). Add oda titkáromnak. Én csak felbontom a leveleket, de nem olvasom el. (*Irén Mosolygóhoz viszi a levelét*). Te meg menj ki, nem kislányoknak valók a hivatalos dolgok. (*Irén el*).

Harmadik jelenet

Kamilla, Mosolygó

MOSOLYGÓ (*a levélbe néz*). Aláírás - alázatos szolgája Timót Pál.

KAMILLA. Ki ez a Timót Pál?

MOSOLYGÓ (*jegyzőkönyvét nézve*). Timót Pál - Biharban birkatenyésztés - roppant gazdagság - tőkésítés - pesti lakás - birkák helyett uraskodás - negyvenöt éves - ostoba -

KAMILLA. Mégis volt annyi esze, hogy szép szavakkal fizetett ki. - Mikor írt neki?

MOSOLYGÓ. Múlt héten - mihelyt Pestre költözött.

KAMILLA. És üres levéllel felel egy vértanú özvegyének. Látszik, hogy birkákon gazdagodott meg... Mit ír?

MOSOLYGÓ. (*olvas*). Nagyságos asszonyom!

KAMILLA. Mondtam, hogy szép szavakkal akar kifizetni. Halljuk tovább.

MOSOLYGÓ (*olvas*). Vettem becses sorait, melyekben tudtomra méltóztatik adni, hogy Szedervári Dénes, vértanú ezredes özvegye lévén, jelenleg nagy nyomorúságban tetszik élni -

KAMILLA. Úgy látszik, birkáitól tanulta a stílusát. Tovább!

MOSOLYGÓ. - tetszik élni. Nem volt szerencsém személyesen ismerni Szedervári vértanút...

KAMILLA. Meghiszem azt; magam sem ismertem. Tovább!

MOSOLYGÓ. ...vértanút; de özvegyének megható levele egészen megindította szívemet; azért, úgyis forró óhajtasom lévén a fővárosi előkelő, bár szegény családokkal ismeretségbe lépni: bátor leszek ma délután öt órakor a kijelölt cím alatt személyesen tenni tiszteletemet...

KAMILLA (*felugrik*). Micsoda?!

MOSOLYGÓ. Személyesen tenni tiszteletemet. Jó helyre jó.

KAMILLA. Ma délután öt órakor! - Hány óra most?

MOSOLYGÓ. Húsz év előtt - arany óra - zálogház - cédulát eladtam - fuccs!

KAMILLA. És az egész házban nincs más óra, mint a konyhában a kakukkos fali óra, az is áll már egy esztendő óta. Pedig az öt óra nem lehet messze. És ha ebben, a felfordulásban talál...

MOSOLYGÓ (*a levélből olvasva*) ...forró óhajtasom lévén a fővárosi előkelő, bár szegény családokkal ismeretségbe lépni...

KAMILLA. No hiszen szép előkelőséget talál itt. Pedig azt az embert nem szabad elriasztani. - Azt mondta, hogy gazdag?

MOSOLYGÓ. Mint Kalifornia.

KAMILLA. És ostoba?

MOSOLYGÓ. Mint az éjszaka.

KAMILLA (*a középajtóhoz fut és kikiált*). Irén! Irén!

IRÉN (*kívülről*). Tessék, mama!

KAMILLA. Küldd le Borcsát a második emeletre, kérdezze meg a szabóműhelyben, hány óra? Gyorsan járjon!

IRÉN (*kívülről*). Igen mama.

KAMILLA (*visszajő az ajtótól*). Gyorsan, gyorsan! Addig is szedje rendbe a szobát.

MOSOLYGÓ. Nem vagyok én Herkules.³

KAMILLA. Ne teketóriázzék most, öreg. Ki tudja, mit hoz nekünk az aranyos birka? Extra napidíjat kap.

MOSOLYGÓ. Ez már más. Mit csináljak? (*Fölkel*).

KAMILLA. Először is, igazítsa helyre az ablakfüggönyt.

MOSOLYGÓ. Megalázó munka... kettős napidíj.

KAMILLA. Meglesz, meglesz, csak siessen. (*A szétszórt ruhadarabokat nyalábra fogja s kidobja az oldalajtón*).

MOSOLYGÓ (*széket visz az ablakhoz, rááll és a letört függönyrudat emelgeti*). Unalmas munka, szeget kérek.

KAMILLA (*fel s alá futva s a szobát rendezve*). De hol késik az a leány?

N e g y e d i k j e l e n e t

Előbbieket, Irén

IRÉN. Mindjárt öt óra lesz.

KAMILLA. Siessünk, siessünk. Jer te is segíteni. Szedd rendbe a székeket s törölgesd le a bútorokat.

IRÉN. Mire való e szokatlan fényűzés, mama?

KAMILLA. Hogy mersz rezonírozni,⁴ mikor én parancsolok? Egy, kettő, három, rajta! (*Tovább rendezi a szobát. Irén ezalatt a bútorokat törülgeti*).

MOSOLYGÓ. Szeget kérek - másképp nem áll meg.

KAMILLA. Hol van egy szeg?

IRÉN. Tegnap láttam egyet a leveses tálban.

KAMILLA (*keresve*). Ki tudja, hová lett azóta?

MOSOLYGÓ. Unalmas itt állni egy lábon - szeget kérek.

KAMILLA. Mindjárt, mindjárt. Itt van a pamlagon, - hogy kerülhetett ide? Ha a birka beleült volna! (*Mosolygónak adja a szeget*).

³ *Herkules (Herakles)* - a görög mondavilág legkiválóbb hőse, erejéről és bátorságáról híres

⁴ *rezonirozni* (fr.) - okoskodni, érvelni

MOSOLYGÓ. Bégetett volna.

IRÉN. Micsoda birka, mama?

KAMILLA. Aranyos birka. Nyisd ki az ajtókat, hadd menjen ki ez a kapadohányfűst.

MOSOLYGÓ. Kalapácsot kérek.

KAMILLA. Nincs.

MOSOLYGÓ. Mivel verjem be a szeget?

KAMILLA. Bánom is én, akármivel. Az öklével.

IRÉN. Mindjárt behozom a mozsártörőt. *(Kiszalad s egy mozsártörővel jó vissza, melyet Mosolygó kezébe ad).*

KAMILLA *(székre áll s a képeket tisztogatja)*. Ezek a pókok is máshova vihették volna hálójukat. Irén, menj, vedd fel a fekete ruhádat.

IRÉN. Miért, mama?

KAMILLA. Először, mert az a legjobb ruhád; másodszor, mert egy vértanú árvájának örök gyászban illik járni. - Valamennyi kép üvege el van repedve.

MOSOLYGÓ *(ezalatt beverte a szeget s a függönyt megigazítja. Leszáll a székről)*. Most az írásokat rakom el - kompromittálók.

IRÉN. Mehetek már öltözni, mama?

KAMILLA. Igen. Tedd nyakadba a fekete gyöngyöket, azok is gyászosak.

IRÉN. Hiszen a múlt héten vittük a zálogházba.

KAMILLA. Akkor ne tedd föl.

MOSOLYGÓ *(felnyalábolja a leveleket, egy a földre esik)*. Hová vigyem ezt a sok kompromittáló dokumentumot?

KAMILLA *(leszáll a székről)*. A másik szobába. Maradjon itt, míg a vendég el nem megy, és készítse el a leveleket. Első az üzlet. Irén, ha felöltöztél, jöjj vissza, s ha vendéget találsz itt, úgy viseld magad, mint egy előkelő kisasszonyhoz illik. El ne felejts engem minden harmadik szónál mamának szólítani. Igen mama, - nem mama - olyan szép, olyan megható az, ha a gyászoló árva szól így a gyászoló-özvegyhez. Megindul a szíve annak, aki hallja. Siess öltözni.

IRÉN. Igen, mama. *(El)*.

Ö t ö d i k j e l e n e t

Kamilla, Mosolygó

KAMILLA. Hát maga mit áll itt ezzel a nyaláb levéllel? Mondtam már, hogy menjen a másik szobába.

MOSOLYGÓ. Hosszú látogatás - unalmas várakozás - inkább haza mennék.

KAMILLA. De hát ha szükségem lesz magára? Maradjon csak itt. *(Kezébe adja a korsót)*. Itt van, ha megunja magát, diskuráljon evvel.

MOSOLYGÓ *(a korsóba néz)*. Van még benne - várhatok. *(El)*.

H a t o d i k j e l e n e t

KAMILLA (*egyedül föl s alá jár, egy-egy bútordarabot igazítva, törölve, az ajtókat, ablakot betéve*). Így ni, most már van annyi előkelőség a szobában, amennyi egy vértanú ezredes nyomorban sínylődő özvegyétől elvárható. Ez a birkán meggazdagodott úriember nagy véleménynel van felőlem és úgy látszik, mindent elhisz. Ne is csalódjék. Találjon itt előkelőséget, ízlést, rendet... (*észreveszi a tányért az asztalon*) ejnye! ezt a tányért itt felejtették a csontokkal. Jó, hogy észrevettem. (*Fölveszi és az ajtóhoz menve kikiált*). Mosolygó! Itt van, vegye el ezt a tányért. (*Visszatér*). Találjon itt ízlést, rendet, tisztaságot a nyomorúságban is. Minden darab finom, de kopott és rongyos... ez az igazi nemes szegénység. Reményilem, az aranyos birka ki fog rukkolni, egy százassal. (*Meglát egy levelet, melyet Mosolygó a földre ejtett. Fölveszi*). Hát ez mi? Az egyik levél, mégpedig éppen a kanonokhoz szóló. Ezt jó lesz eltenni láb alól, még gyanúba hozhatna. (*Az íróasztal fiókjába rejti. Körülnéz*). Most már jöhet a vendég, minden rendben van. A pipafüst is kiment úgy ahogy, a pecsenye és sör szaga is. De mégsem ártana valamivel előkelőbb illat. Ugyan hová lett az ecetes üveg? (*A ruhaszekrényből elővesz egy üveget és belőle meghinti a padlót és a bútorokat*). Erős illat, de előkelő. (*Az üveget a pamlag alá rejti, aztán a pamlagra dől*). Mindjárt itt lesz. Lépteket hallok a konyhában, jön már. (*Kopogás az ajtón. Bágyadt hangon*). Szabad! Mi az? Senki? (*Újabb kopogás*). Ejnye, hogy az angyalok trombitálnának a füledbe. (*Erős hangon*). Szabad! (*Az ajtó lassan felnyílik, először egy hosszú cylinderkalap látszik, azután lassan belép Timót*).

H e t e d i k j e l e n e t

Kamilla, Timót

TIMÓT (*az ajtóban megáll, bókolva*). Alásszolgája! alásszolgája! Bocsánat, senkit sem találtam a konyhában.

KAMILLA. Előszobában.

TIMÓT. Oh bocsánat! az előszobában senkit sem találtam és kopogni bátorkodtam. Nem tudom, jó helyen járok-e? A folyosó oly sötét, hogy az ajtószámokat alig lehet elolvasni - bocsánat!

KAMILLA. Kit tetszik keresni?

TIMÓT (*egy levelet nézve*). Szederváry Kamilla vértanú özvegy önagyságát.

KAMILLA. Én vagyok.

TIMÓT (*bókolva*). Örvendek, örvendek. Én Timót Pál vagyok, bocsánat! Méltóztatott leveletem kapni?

KAMILLA. Örvendek, hogy szerencsém van; tessék helyet foglalni.

TIMÓT (*bókolva közeleg*). Óhajtottam személyesen tenni tiszteletemet. (*Egy székbe ütődik*). Bocsánat!

KAMILLA. Kissé szegényesen vagyunk; boldogult férjem javait elkobozták; ez antik bútorokat nem cserélhetem föl újakkal; de azért csak tessék helyet foglalni. Talán nem törik össze a szék.

TIMÓT. Oh, kérem, pompás ülés esik rajta. (*Leül, kalapját térdére helyezve. Félre*). Most nem tudom, le kell-e a kesztyűt húzni, vagy kezemen hagyni? (*Zavartan húzogatja kesztyűjét*).

KAMILLA. Nagyon örülök, hogy szerencsém lehet becses látogatásához. Legalább meg méltóztatik győződni, hogy levelemben nem volt egy szó hazugság sem.

TIMÓT (*zavartan*). Ah, kérem - bocsánat, azt hiszem, csak a jobb kézről kell lehúzni.

KAMILLA (*meglepetve*). Mi tetszik?

TIMÓT. Oh, kérem - bocsánat - semmi. (*Nagy erőlködéssel lehúzza jobb kezéről a kesztyűt*).

KAMILLA. Nemes szegénységemet önérzetes büszkeséggel viselem. Tűröm a nyomort és örömmel szenvedek, de dicső férjem, a hős vértanú emlékét nem gyalázom meg; s azért még egyszer mondom, örülök, hogy személyesen méltóztatik meggyőződni levelem igazságáról.

TIMÓT. Oh, kérem, bocsánat, nem azért jöttem. Hogy is mertem volna kétkedni? Ellenkezőleg, a tisztelet, a vonzalom, a rokonszenv a hős vértanú családja iránt, forró vágyam előkelő ismeretségek után -

KAMILLA. Ah! a mi előkelőségünk igen szomorú és sokkal jobb dolgunk volna, ha az alsó rétegekhez tartoznánk. A fényes név, melyet viselek, dicsőült vértanú férjem, emléke, kötelességemmé teszi, hogy nyomorúságomat sötét homályba rejtsem és némán tűrjem a sanyarú nélkülözéseket.

TIMÓT (*meghatottan*). Nemes büszkeség!

KAMILLA. Valaha a jólét és fényűzés ölében éltem; a sors elvette mindenemet, csak nevemet és egyetlen gyermekemet hagyta meg. Az ő nevelésére szentelem minden erőmet; csak azért viselem e nyomorú élet terhét, hogy őt nagy nevéhez méltóvá tegyem és elmondhassam, ha majd az égben találkozunk dicső vértanú férjemmel: Ugy-e meg vagy elégedve gyermekeddel, ki nagy nevedet viseli?

TIMÓT (*szemeit törölve*). Nagy lélek, dicső anya, örülök, hogy szerencsém van.

KAMILLA (*félre*). Ezt jól megoldoztam. (*Fenn*). Íme, uram, ez az én életem feladata; ezért nyújtom ki esengő kezemet a hasonló nagy lelkek felé; igen, büszkén mondom, csak az egyenrangúak felé.

TIMÓT. Oh kérem, túlságos megtisztelés részemre, nem vagyok rá méltó...

KAMILLA (*hirtelen*). De csak legyen rá méltó. (*Félre*). Nagyon magas hangon kezdtem, - még csupa szerénységből semmit sem ad. (*Fenn*). Ön túl szerény uram, de érdemét el nem tagadhatja. Szeméből olvasom nemes lelkét, s én jól tudok olvasni, méltóztassék elhinni.

TIMÓT. Meglehet, hogy a lelkem nemes, bocsánat, de más nemességgel nem dicsekedhetem. Megvallom, én egész életemet birkatenyésztéssel töltöttem, s a finomabb körökben nem igen fordultam meg. Magam sem tudom, hogy hogy nem, jó esztendők jártak a birkákra - nagyon meggazdagodtam - bocsánat, nem dicsekvésből mondom.

KAMILLA. Hogy gondolnám azt, kedves Timót úr? Kérem, üljön ide a pamlagra.

TIMÓT. Köszönöm, bocsánat, itt is jól ülök.

KAMILLA. Oh, dehogy ül, kényelmetlen szék az. Kérem, ide a pamlagra! Csak nem tagadja meg, hogy mellém üljön? (*Timótot erővel a pamlagra ülteti*).

TIMÓT (*feszesen ül, kalapját térdén tartva*). Köszönöm, - nem vagyok alkalmatlan?

KAMILLA. Mily kérdés, kedves Timót úr! Tehát jó esztendők jártak a birkákra? Nagyon meggazdagodott?

TIMÓT. Nem dicsekvésből mondom, csak azon bátorságom magyarázatául, hogy az eddiginél jobb társaságba óhajtok jutni. Keresetemmel felhagytam, s a fővárosba jöttem, hogy vagyonomból - hm - bocsánat - előkelő módon éljek.

KAMILLA. Nemes törekvés! Hiszem, már sok fényes ismeretséget kötött.

TIMÓT. Nem sokat, de van egy régi ismeretségem, s az nagyon fényes. Lehet mondani, hogy mindent családjának köszönhetek. Atyám az ő boldogult atyjánál szolgált, s tőle nyerte az első segítséget, mellyel nagy üzletét megkezdte. Fia pedig barátságára méltat - előkelő úr, finom gavallér - a legjobb körökbe fog bevezetni - Zátonyi Bence.

KAMILLA (*megfeledkezve magáról*). No hiszen jó kezekbe került!

TIMÓT (*megütődve*). Hogy tetszik ezt érteni?

KAMILLA (*zavartan*). No igen, nagyon jó ismeretség, úgy értettem. Előkelő úr, családjához is járatos. (*Az ajtó nyílik*). Itt jó leányom. (*Félre*.) Hála Istennek, majd bakot lőttem.

N y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbie, Irén

KAMILLA. Íme, uram, egyetlen gyermekem, kiről beszéltünk. Jer közelebb kedves leányom; bemutatom neked Timót Pál urat, a legnemesebb emberbarátok egyikét.

TIMÓT (*feláll, a kesztyűt hirtelen jobb kezére húzza*). Van szerencsém, bocsánat - nem vagyok méltó - (*zavartan hajtogatja magát*).

IRÉN (*bókol, félre*). Szegény ember, milyen furcsa.

KAMILLA (*Timótot visszahúzza a pamlagra*). Üljön le, kedves Timót úr, semmi ceremónia; úgy tekintem önt, mint családjunk régi barátját. Ül le te is, gyermekem. Nem is hinnéd, hogy éppen most rólad beszélgettünk.

IRÉN (*leül*). Igen, mama.

KAMILLA. Találd ki, kicsikém, mit mondtunk rólad? Nem tudod, kis bohó? (*Félre*). Hát nem akar már kirukkolni valamivel? Majd rá terelem. (*Fenn*). Nemde kedves Timót úr, neveléséről beszéltünk? Hogy a szegény lánynak legfőbb kincse a nevelés.

TIMÓT. Mindenesetre. A kisasszony bizonyosan zongorázik?

IRÉN. Nem, uram, nem tudok - (*Kamillára esik tekintete, ki bosszúsan igent int fejével; félénken*) de nagyon szeretem a zenét.

KAMILLA. Ah, Timót úr, de mennyire szereti a zenét; milyen kitűnően tudna zongorázni. De a szegénység! De a szegénység!

TIMÓT. Boldog volnék, ha e kitűnő neveléshez - bocsánat - tehetségem szerint - (*zsebébe nyúl*).

KAMILLA (*méltósággal*). Uram, ne sértsen meg! (*Fölkel*).

IRÉN (*fölkel, félre*). Hála Istennek, nem fogad el tőle pénzt.

TIMÓT (*fölkel*). Bocsánat, nem akartam megsérteni - legtisztább szándékból -

KAMILLA. Ön látogatást tett nálunk, Timót úr, családjunkkal kívánt megismerkedni, szívesen láttuk, szívesen látjuk máskor is. Termeim mindig nyitva állanak ön előtt, mint jó barátunk előtt, kitől a baráti szívességet elfogadjuk, de nem az alamizsnát. Az üzleti dolgokhoz én nem értek, ezekre nézve tessék leányom gyámjával értekezni.

IRÉN (*halkan*). Oh mama, mit tesz?

KAMILLA (*halkan*). Hallgass és mosolyogj. (*Az ajtóhoz megy és beszél*). Mosolygó úr, kérem. - (*Mosolygó kilép a mellékajtón*).

IRÉN (*Timóthoz*). Oh uram, ön oly jónak, oly őszintének látszik, kérem, ne értse félre anyámat.

TIMÓT (*zavartan áll, a tárcát félig kihúzza zsebéből; elragadtatva szemléli Irént*). Mindenestre szerencsémnek tartom...

KAMILLA. Kedves Timót úr, engedje bemutatnom boldogult férjem régi barátját s leányom gyámját, Mosolygó Menyhért urat. Tessék vele elvégezni az üzleti ügyeket, melyekért ide fáradott. Ez az ő dolga, nekünk elég, ha kedves társalgásában gyönyörködhetünk. Ah! én nem értek az üzlethez, - ki nem állhatom azt a szót, hogy pénz. (*Súgva Mosolygóhoz*). Mentül többet srófoljon ki belőle. (*Fenn*). Isten önnel, kedves Timót úr; mi szobánkba vonulunk, nem háborgatjuk üzleti értekezését. De reménylem, nemsokára ismét lesz szerencsém. Viszontlátásra, kedves Timót úr. Jer, leányom, mi nem értünk az üzlethez. (*El Irénnel*).

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Timót, Mosolygó

TIMÓT (*elbámulva néz a távozók után*). Alásszolgája, alásszolgája! (*Megfordul, magában*). Mintha szemem világát vették volna el.

MOSOLYGÓ (*félszemmel nézi Timótot, magában*). Sokat ígér - bárgyú pofa - jó fogás.

TIMÓT (*magában*). Alig tudok magamhoz térni.

MOSOLYGÓ (*köhögve*). Nagyságos úr, parancsára állok. Drága nevelés - szegény anya - imádja gyermekét - valódi angyal -

TIMÓT. Valóban az, s leánya is angyal!

MOSOLYGÓ. Öreg angyal - fiatal angyal - megérdemli a legbőkezűbb pártolást... Nekem is ő ad kenyeret... térjünk az üzleti ügyekre.

TIMÓT. Igen, igen. Szerencsémnek tartom, ha e nagylelkű nőt, ki nyomorúságában is jót tesz másokkal, kedves leánya nevelésében segíthetem. (*Kiveszi tárcáját*).

MOSOLYGÓ (*mohón*). Nyugtatóványt adok... akármilyen összegről - sok jótékonyság - drága nevelés - (*leül az íróasztalhoz s tollat a tintába mártja, midőn az ajtó hirtelen felpattan s föltett kalappal berohan Bence*).

T i z e d i k j e l e n e t

Előbbie, Bence

BENCE. Jó napot, jó napot! - (*Észreveszi Timótot*). Ah, mi ez? Csakugyan ő! Hát te hogy kerültél ide? Szervusz, öreg! (*Kezet fog vele*).

MOSOLYGÓ (*félre, bosszúsan*). Ördög hozta - soha sem lesz vége. (*Fenn, tollát a tintába mártva*). Nyugtatóvány - milyen összegről?

TIMÓT (*Bence kezét rázva*). Örülök a szerencsének; foglalj helyet... nem - bocsánat, azt gondoltam, otthon vagyok.

MOSOLYGÓ (*hangosan*). Nyugtatóvány, milyen összegekről?

BENCE. Hát te járatos vagy Kamillához, a gyászos özvegyhez? és még nyugtatóványozod is a látogatásokat?

MOSOLYGÓ. Üzleti ügy - sürgős.

BENCE. Üzleti ügy? Megvetted talán a gyászos özvegy valamelyik uradalmát?

TIMÓT. Azaz, hogy - nem tudom, szólhatok-e? Nem illik.

BENCE. Nem illik? Hát te illetlenségeket követsz itt el?

MOSOLYGÓ (*fölkel az asztaltól, bosszúsan félre*). Mindent elront.

TIMÓT (*szégyenkedve*). Oh, kedves barátom, mit gondolsz? (*Zavartan elfordul*).

MOSOLYGÓ (*megrántja Bence kabátját, súgva a szemével Timót felé vágva*). Balek - hagyjon magunkra.

BENCE (*súgva*). Bízsa csak rám öreg! Nagy falat ez a maga fogára. (*Fenn*). Elég az hozzá, kedves barátom, hogy jó csillagom vezetett ide. Úgyis kerestelek mindenütt. Fontos mondani-valóim vannak. (*Leveszi kalapját*).

TIMÓT. Nagyon le vagyok kötelezve; de talán előbb ezzel az úrral végeznék.

MOSOLYGÓ (*zsebéből sipkát vesz ki s fejére teszi*). Nem vagyok úr - ajánlom magamat - majd máskor. (*El*).

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Timót, Bence

BENCE (*nevetve*). Különös ember!

TIMÓT. De becsületes.

BENCE (*nevetve*). Oh, tetőtül talpig! Nem is járhatna másképp e házhoz; ide csak becsületes emberek járnak. Oh, más fajtát el sem fogadna e szent özvegy.

TIMÓT (*lelkesülten*). Jól mondod, szent özvegy - a dicső vértanú özvegye.

BENCE. Oh igen, a legdicsőbb vértanúé. Ismered történetét?

TIMÓT. Csak úgy nagyjából. Annyit tudok, hogy büszke lehetek ez ismeretségre. És mily gyönyörű, kedves leánya van! Oh barátom! mit tudsz róla?

BENCE. A vértanúról, özvegyéről, vagy lányáról?

TIMÓT (*szégyenkezve*). Mind a háromról.

BENCE. Jót, csupa jót; majd apránként te is mindent megtudsz. De jó hírt hozok számodra; holnap fényes társaságba vezetlek; már bejelentettelek, nagy érdekléssel várnak.

TIMÓT. Szederváryék is ott lesznek?

BENCE (*figyelmesen nézi*). Szederváryék?... Ah! a gyászos özvegy és leánya? He! te kópé!

TIMÓT (*szégyenkezve*). Oh! mit gondolsz?

BENCE. Nem lesznek ott; a vértanú özvegye nemes elvonultságban él; de lesznek mások - szép nők, szép leányok. Te kópé, nem is tudod, mennyi hódítást tettél már. Tudd meg és szédülj el a boldogságtól; tegnap is a három legszebb leány kérdezősködött nagy érdekléssel felőled; azt mondták, soha ilyen kedves, érett férfiút nem láttak.

TIMÓT. És Szederváryék soha sem járnak társaságba?

BENCE *(félre)*. Ah! mi ez? *(Fenn)*. Oh nem! Szegény család ez, bár előkelő és igen tisztességes. Tudtommal a leánynak már több kérője is volt.

TIMÓT *(ijedten)*. Valóban? És egyiket sem fogadta el?

BENCE. Majd megtudod annak idején. De most elég volt a beszéd. Tudod-e, hogy nagyon megfélemlítettünk magunkról? Idegen helyen ily sokáig fecsegni ellenkezik minden finom modorral.

TIMÓT *(ijedten)*. Azt hiszed?

BENCE. Mindenesetre. Menj hát most a kávéházba és várj reám, míg elvégzem itt látogatásomat; nem fog sokáig tartani.

TIMÓT. Nem illenék előbb a hölgyektől elbúcsúzni?

BENCE. Világért sem. Ellenkezik a finom modorral. Menj, menj, mert különben nagyon megszólnak. A viszontlátásig - nem sokára ott leszek. *(Kituszkolja az ajtón)*.

Tizenkettedik jelenet

Bence (egyedül)

Az én aranyos barátom ugyan mélyen bepillantott a kis Irén szemébe. Hahaha! A gyászos özvegynek sem akadt még ily fanatikus tisztelője. Vajon mennyire ment vele? De ez az érdeklődés a kisleány iránt... hm - komoly érzem ez vagy csak olyan felcsapó láng-e vén gyermek szívében? Meg kell róla győződnöm s akkor kezembem lesz az aranybánya kulcsa. *(Az oldalajtóhoz megy s beszél)*. Dicső vértanú özvegy, tessék kísértelni, tiszta már a levegő. *(Kamilla bosszúsan jön ki az oldalszobából)*.

Tizenharmadik jelenet

Bence, Kamilla

KAMILLA. Maga ugyan szép dolgokat csinál; elrontja a legszebb keresetemet! Mi a szélvész hozta ide éppen akkor, mikor az a derék kedves Timót legalább száz forinttal akart ki-rukkolni? Most már sírva nézhetek utána. Ki tudja, megkaparinthatom-e még valaha vagy sem? Aztán micsoda bolondokat beszélt maga neki? Hiszen, ha egy szikra esze van annak az embernek -

BENCE. De nincs egy szikra sem... Oh szent özvegye a dicső vértanúnak! Másképp csak nem gondolja, hogy oly rendületlenül hinne a vértanúban? Különben látom, dicső özvegy, hallgatózni méltóztatott az ajtón; nem szükséges hát bővebben igazolnom magamat.

KAMILLA. Elég az hozzá, hogy egy krajcárt sem adott, pedig akart.

BENCE. Ne féljen, nemeslelkű angyala a jótékonyságnak, nem szalasztotta el. Jót állok róla, hogy tízszeresen kipótolja azt, amit ma elmulasztott. Ha tetszik, akár előleget adok rá. No, mennyi tetszik? Szóljon dicső hölgy, ne szégyelje magát, akármennyit kérni. Ha sokat kér, úgy sem adok. (*Kiveszi tárcáját.*)

KAMILLA (*meglöki Bencét*). Ugyan menjen; lehet is magával okosan beszélni! Isten neki, adjon hát ötven forintot.

BENCE. Csak? Szerény kívánság egy ezredes özvegyétől.

KAMILLA. Adjon hát százat.

BENCE. Nem; maradjunk az ötvennél. Ezt is egy föltétel alatt...

KAMILLA. Tudtam, hogy föltétel lesz; no hát mi az?

BENCE. Adjon ma estélyt.

KAMILLA. Micsodát?

BENCE. Estélyt - kevés, de válogatott társasággal. Timótot majd elhozom én.

KAMILLA. Elment az esze?

BENCE. Meglehet, másképp nem adnék ki ötven forintot.

KAMILLA. Hogy adjak én estélyt?

BENCE. Hogy? Hát meggyujtanak egynéhány lámpát, meghívnak egynéhány vendéget, megterítik az asztalt, megfőzik a teát.

KAMILLA. Igen, de ha nincs lámpa, melyet meggyujtsunk, nincs abrosz, mellyel asztalt terítsünk...

BENCE. S a többi, s a többi. Értem... itt az ötven forint. (*Pénzt ad Kamillának*).

KAMILLA. De legalább Timótot ne hozza el.

BENCE. Éppen az ő kedviért lesz az egész.

KAMILLA. De gondolja meg, ma fordultam hozzá segélyért. Mit fog gondolni... nem, ezzel nem törődöm... de mit fog adni, ha itt nyomorúság helyett dinom-dánomot talál?

BENCE. Ne féljen, oh megszorodott szívű özvegy, - bizza ezt rám. (*Gondolkozva*). Különb, ha éppen csak az kell, hogy nevet adjunk az estélynek, jelentse ki a vendég-koszorúnak, hogy az én eljegyzésemet ünnepeljük.

KAMILLA. Eljegyzését? Csak nem akar engemet feleségül venni?

BENCE. Isten mentsen, oh magasztos özvegy! Nem mernék a dicsőült vértanúval konkurrálni. Hanem, úgy hiszem, van leánya is...

KAMILLA (*könyökeivel oldalba löki*). Ugyan ne bolondozzék! Csak nem venné el Irént?

BENCE. Még nem tudom, de meglehet - majd meglátjuk.

KAMILLA. S azt hiszi, odaadnám magának?

BENCE. Meg vagyok győződve róla.

KAMILLA. Hogy boldogtalanná tegye?

BENCE. Miért? oh gyöngéd szívű anya.

KAMILLA. Maga venne el egy fiatal gyermekleányt? Ugyan nézzen a tükörbe!

BENCE. Mindennap belenézek, dicső hölgy!

KAMILLA. És látja ezt a kiélt ábrázatot?

BENCE. Legalább ismerem az életet.

KAMILLA. Ezt a kopasz főt?

BENCE. Mély gondolkozó tehetség jele.

KAMILLA. Az ám, negyven év jele... s milyen negyven évé!

BENCE. A világ már tíz év óta csak harminc évesnek tart.

KAMILLA. Nincs semmi hivatala.

BENCE. Van eszem.

KAMILLA. Igen, esze a mások zsebéből élni.

BENCE. Ez a legnagyobb tudomány.

KAMILLA. Semmi vagyona.

BENCE. Hát családom, nemesi címerem?

KAMILLA. Köszönöm szépen. Hét szilvafa, az is csak olyan fertályos.

BENCE. Jó árnyéka van a szilvafának.

KAMILLA. Nem, leányomat nem teszem boldogtalanná.

BENCE (*hangsúllyal*). Nem is leányáról van szó, hanem Irénről.

KAMILLA (*zavarral*). Mi az? Nem értem...

BENCE. Dehogy nem! Sok szép tulajdonságomat elsorolta, oh nemes vértanú-özvegy... de egyet kifelejtett a litániából, azt, hogy én is Küküllő-vármegyei vagyok.

KAMILLA (*mindig nagyobb zavarral*). Bánom is én.

BENCE. No hisz én se bánom; sőt ellenkezőleg, örülök rajta, mert ennek köszönhetem, hogy szerencsém volt megismerni a küküllődombi harangozó leányát. Pogány egy leány volt. Elmondjam kalandjait?

KAMILLA. Ne bolondozzék.

BENCE (*igen gyöngéden*). Nem mondom el, mert megsérteném velök a tisztas özegei füleket. Csak úgy távolról érintem, hogy viharos életfolyama alatt különös vonzódást tanúsított a dicső hadsereg tisztjei iránt s harcias hajlamai annyira ragadták, hogy a hadjáratokban is résztvett, s bájjainak útlevele mellett gyakran kitűnően pótolta a tábori postát, sőt meg lehetős sikerrel kémkedett is; csak abban különbözvén a közönséges paraszt kémektől, hogy ha valami nagyon szép szemű tisztre akadt az ellenséges hadseregben, ennek is szívesen tett hasonló apró szolgálatokat.

KAMILLA. Rágalom!

BENCE. Okmányaim vannak, s azokat nem Mosolygó csinálta. A hős amazon azt az oktalanságot követte el, hogy sajátkezűleg írta leveleit. Tele vannak helyesírási hibákkal, de olvashatók. Megmutassam?

KAMILLA. Jól van, jól; de mit akar ezekkel a régi históriákkal?

BENCE. Oh, jól tudom, hogy a szent özvegy nem hallgatja szívesen egy ily kalandos hölgy viselt dolgait. Nem is botránkoztatom tovább; nem mondom el, hogy kilépve a hadseregből, hamis név alatt, koholt iratokkal kezdett özvegykedni s a jólelkű emberek együgyűségéből élni, mert még azt kérdezné tőlem, hogy ezeket a büntetésre méltó cselekményeket miért nem jelentem fel illető helyökön? Csak annyit említek még, hogy mikor kivénült a kalandokból, s mint gyászoló özvegy, az emberi irgalmasságot tőkésítette maga számára, bölcsen meggondolta, hogy az özvegy mellett egy árva meg fogja kétszerezni a tőke kamatait. Hogy, hogy nem, szerzett tehát egy kis csecsemő leányt...

KAMILLA. Hát aztán? Jót tettem vele, szülei elhaltak, a szemétdombon veszett volna el. Én legalább fölneveltem, anyja voltam - és szeretem, igazán szeretem, és ő is szeret - azt hiszi, igazán mamája vagyok... *(Sírva fakad.)*

BENCE *(átkarolja Kamilla derekát és könnyező arcát törli)*. Oh drága gyöngyei az anyai szeretetnek! Mily szép lesz, ha majd a szerető vő fogja ezeket letörölni, ha csak el nem taszít a kérlelhetetlen anya, mi?

KAMILLA *(sírva)*. Ugyan menjen, lehet is magától valamit megtagadni. De legalább megbecsülje.

BENCE. Ne aggódjék, nemes mintája az anyai szeretetnek! Különben még semmi sem bizonyos; csak annyit mondok, hogy meglehet, még nem határoztam...

KAMILLA: Hát mire vár még?

BENCE. Áldására, szent özvegy - és még valamire.

KAMILLA. Menjen, az ember soha sem tudja, hányadán van magával.

Tizennegyedik jelenet

Előbbie, Irén

IRÉN *(belép; Bencét észreveszi, vissza akar vonulni)*. Bocsánat, mama, azt hittem, egyedül van.

BENCE. Csak lépjen be kedves gyermek; ne riadjon vissza legjobb barátjától. *(Megfogja Irén kezét s Kamilla elé vezeti)*. Íme, a legnemesebb anya karjaiba vezetem gyermekét. Szívem tele van, de még nem tudom, mivel. Tartsa függőben áldását, oh magasztos anya, s verjen addig lakatot bíbor ajkaira. Viszontlátásig! *(El)*.

Tizenötödik jelenet

Kamilla, Irén

IRÉN. Úgy látszik, mama, ez a Bence úr gúnyt űz belőlünk.

KAMILLA *(ellágyulva)*. Szegény leány... *(Hirtelen összeszedve magát - haragosan)*. Hogy mersz így beszélni családunk legjobb barátjáról? Azt várnád talán, hogy kezet csókoljon neked, te hercegnő, te! Mi az? mit mondtál?

IRÉN. Semmit, mama.

KAMILLA. Szerencséd! Most hát ide ügyelj! Sok dolog lesz, estélyt adunk ma -

IRÉN *(örömmel)*. Igazán? Oh, mint örülök!

KAMILLA (*ellágyulva*). Szegény gyermek! úgy is ritkán mulatsz. (*Haragosan*). Persze, neked is mindig csak a mulatságon jár az eszed! Nem gondolod meg, mennyit fáradok, szenvedek érted.

IRÉN. Oh igen, mama, én hálás vagyok érte!

KAMILLA (*gyöngéden*). Tudom, hogy hálás vagy. (*Haragosan*). Nem elég az, szófogadónak is kell lenni.

IRÉN (*megcsókolja kezét*). Mindenben az leszek; parancsoljon.

KAMILLA. Parancsolok is... (*Erővel elfojtja ellágyulását*). Hívd be a szakácsnét!

IRÉN. Igen mama. (*El*).

KAMILLA (*magában*). Igazán, csaknem erőt vett rajtam a megindulás. Szánom ezt a szegény gyermeket... Ah, de fenn kell tartani a tekintélyt, kezében vagyok annak a kötnivaló Bencének. Csitt! jönnek már.

Tizenhatodik jelenet

Kamilla, Irén, Borcsa

KAMILLA. Borcsa, nagy mondanivalóm van.

BORCSA. Nekem is.

KAMILLA. Estélyt adok.

BORCSA. Én meg elmegyek.

KAMILLA (*meglepetve*). Elmégy? Hová?

BORCSA. Hát más helyre.

KAMILLA. Leányzó, mit jelent ez?

BORCSA. Hát biz ez csak azt jelenti, hogy meguntam bér nélkül szolgálni, lótni-futni s egy héten hétszer feküdni le éhesen.

IRÉN. Édes Borcsa, kérem...

BORCSA. Ne szóljon a kisasszony, mert akkor mindjárt ellágyul a szívem, pedig már reggel óta keményítem. Úgyis csak a kisasszony kedvéért türtem ezt a kutjának való életet. Hat hónapi bérem van már benn és legalább ha jóllaknám mindennap. Csak azt várjam! egyebet se kapok kávénál, az is cikória.

KAMILLA (*méltósággal*). Én sem eszem egyebet.

BORCSA. Lehet, hogy az úri gyomor megbírja, de én már beleuntam. Aztán még szuárét⁵ akar adni! Ugyan miből? Ha pénze van, miért fogja el a szegény cseléd bérét?

IRÉN. Édes Borcsa, hiszen meg fogja kapni.

BORCSA. Jaj, ne szóljon a kisasszony, mert mindjárt meglágyul a szívem. Nem, nem maradok tovább egy pillanatig sem, ebben a nyomban megyek pakolni, aztán tessék szuárét adni.

IRÉN. Mama, talán meg lehetne adni a bérét.

⁵ *szoáré* (fr.) - estély (itt helytelen kiejtéssel: szuáré)

BORCSA (*befogja a fülét*). Jaj, ne szóljon a kisasszony, mert még itt maradok.

KAMILLA. Mennyi béréd van benn, nyelven leány?

BORCSA. Hat hónap, hat forintjával.

KAMILLA. Harminchat forint. Elég lesz, ha ötöt adok?

BORCSA. Nem, elmegyek; kérem a könyvemet.

KAMILLA. Itt van tíz forint, aztán fogd be a szádat. (*Pénzt nyujt feléje*).

IRÉN. Elégedjék meg, édes Borcsa, majd megkapja a többi is. Látja, nagy szükségünk van magára.

BORCSA (*elveszi a pénzt*). Jaj, minek szólt a kisasszony? Tudtam, hogy akkor itt maradok.

KAMILLA. S most, hallgass reám, ne fecsegj.

BORCSA. Tessék parancsolni.

KAMILLA. Mit adjunk vacsorára?

BORCSA. Kávét! Hány vendég lesz?

KAMILLA. Igaz, erről meg is feledkeztem. Előbb a vendégeket meg kell hívni. Menj, hívd fel a házmestert. (*Borcsa el*). Ugyan, kit hívjunk meg, hogy előkelő színe legyen a társaságnak? Ah, jó! Bankóék úgy is itt laknak a házban, s azok igazi urak, csak pénzők nincs.

IRÉN. Annál többen beszélnek róla.

KAMILLA. Ne szólj bele, ha én beszélek. Ez már kettő; Zátonyi, Timót négy; velünk hat, - ráadásul hetediknek Mosolygó, legyen neki is egyszer jó napja szegénynek. Ül le, írj egy pár sor meghívót.

IRÉN (*az asztalhoz ülve*). Mikorra?

KAMILLA. Mindjárt ma este. Eljönnek ezek mulatni, ha éjfélkor költik is fel őket. A házmester majd elviszi, éppen itt jó.

Tizenhetedik jelenet

Előbbiek, Borcsa, házmester

BORCSA. Itt van a házmester úr.

HÁZMESTER. Jókor méltóztatott hivatni, - éppen felkészültem.

KAMILLA. Legyen oly jó -

HÁZMESTER (*írást vesz ki zsebéből*). Előbb, kérem, tessék e csekélységet elintézni.

KAMILLA. Hát ez micsoda?

HÁZMESTER. Nyugtatóvány.

KAMILLA. Nyugtatóvány! Micsoda nyugtatóvány?

HÁZMESTER. Két fertályról a házbér, mellyel hátralékban méltóztatott maradni.

KAMILLA. Ez már mégis sok!

HÁZMESTER. Dehogy sok, kérem alássan, mindössze csak száz forint. Ha bált ad a nagyságos asszony, ezt is kifizetheti.

KAMILLA. Rettenetes! Ezek az emberek azt hiszik, az ő számukra szerzem a pénzt!

HÁZMESTER *(méltósággal)*. Nem megyek el eredmény nélkül; a háziúr odalenn van, s tekintélyemet és hivatalomat kockáztatnám. Pénzt kérek vagy baj lesz.

KAMILLA. Itt van hát ötven forint. Többet nem adhatok, ha kőpadra vonnak is.

HÁZMESTER. Egyelőre ezt is elfogadhatom állásom kockáztatása nélkül. Tessék az egyik nyugtatót. Ajánlom magamat.

KAMILLA. Várjon, legalább szolgálja le zsarolását. Irén, készen van már a meghívó?

IRÉN *(átadja)*. Tessék, mama.

KAMILLA *(a házmesternek adja)*. Ezt vigye tüstént Bankó úrhoz, aztán szóljon be a negyedik emeleten Mosolygó úrhoz, s mondja meg neki, hogy azonnal jöjjön hozzám. Várjon csak. Úgy tudom, van magának egy ügyes kamasz fia.

HÁZMESTER. Nagyon ügyes fiú, hivatalom leendő örököse.

KAMILLA. Adja ezt kölcsön ma estére inasnak, legalább jó vacsorát kap. - Hanem adjon rá valami veres mellényt, vagy olyan egyenruha formát.

HÁZMESTER. Igenis, majd ráadom hajdani egyenruhám, melyet inasi rangomban viseltem. Volt szerencsém. *(Méltósággal el)*.

KAMILLA. Ötven forintot vitt el ez a zsebmetsző. Most már csak tíz maradt; mit kezdjünk el? Borcsa, mi van a háznál?

BORCSA. Semmi.

KAMILLA. Ez nem sok. Eredj le tüstént a Tulipán szabónéhoz és kérj kölcsön - várj, hogy el ne felejtse - a kisasszony majd felírja. *(Irén az íróasztalhoz ül s Kamilla szavait felírja)*. Két lámpa petróleummal - egy font millygyertya - nyolc gyertyatartó - egy tucat metszett pohár - evőszerek tíz személyre - négy font cukor. Teát, rumot majd Bankóéktól kérünk, vagy szükség esetén veszünk. Leírtad? *(Borcsának adja)*. Itt van. Indulj, fordulj! *(Borcsa el)*.

IRÉN. Adjon nekem is valami dolgot mama.

KAMILLA. Rendezzük el a szobákat. - Ez a terem lesz legfényesebben megvilágítva, ide állítjuk a két lámpát. Az egyik oldalszobában a férfiak fognak kártyázni, a másikban vacsorára terítünk. Igaz, mit adjunk vacsorára?

BORCSA *(visszajő)*. Tisztelteti a Tulipán szabóné s azt izeni, hogy csak úgy adja kölcsön azokat a holmikat, ha urával együtt őt is meghívják a szuáréra.

KAMILLA. Isten neki; két vendéggel több vagy kevesebb, meg se kottyán. Mondd neki, hogy szívesen látom, de teát és rumot is hozzon magával tizenkét személyre. *(Borcsa el)*.

IRÉN. Hát a vacsoráról nem gondoskodik, mama?

KAMILLA. Neked is mindig az evésen jár az eszed.

IRÉN. Nem én, de Bankó úr, tudom, nem elégszik meg csupán teával.

KAMILLA. Bízd azt reám. Ha még hitelem volna a szomszédban, állítanék én ki oly lakomát, hogy hetedhét országra szólna; de azzal a tíz forinttal azt sem tudom, mihez fogjak. - Menj le a fűszeresboltba, - az öreg boltos mindig kalapot emel, ha a kapuban találkozunk. Próbáld meg, talán ad hitelbe egynéhány üveg pezsgőt. *(Irén el, Kamilla utána kiált)*. Ha másféle bort ad, azt is fogadd el.

Tizennyolcadik jelenet

Kamilla, Tulipánné (utána két szabóinas kosarakban hozza a lámpákat, evőszereket stb.)

TULIPÁNNÉ. Itt vagyunk mindenestül, szomszédasszony. Hová tegyük a holmikat?

KAMILLA. Csak ide, kérem, az oldalszobába. *(Kinyitja az oldaltajtót, s a két szabóinast kosarastul bebocsátja).*

TULIPÁNNÉ *(bekiált az ajtón)*. Rakjatok mindent szépen az asztalra, el ne törjetelek valamit, mert hátrakötöm sarkatokat. *(Kamillához fordul)*. Hát csak bál lesz ma, bál?

KAMILLA. Nem annyira bál, mint estély.

TULIPÁNNÉ. Csak? Sajnálom. Azt hittem, bál is lesz; gondoskodtam volna jó táncosokról. Van hét legényünk, úgy táncolnak, mint a szélvész. - *(Csengés hallatszik a szomszédban)*. Szent Isten! eltört valami *(besiet)*.

KAMILLA. No hiszen még az kellene, hogy hét éhes szabólegényt is hozzon a nyakamra.

TULIPÁNNÉ *(kijő, maga előtt kergeti a szabóinasokat)*. Takarodjatok; majd megtanítalak én koccintani. *(Szabóinasok elfutnak)*. Nem tört el semmi, csak ezek a betyárok koccintottak az üres poharakkal. No, most megyek én is öltözni. Ne féljen szomszédasszony, nem válunk szégyenére az úri társaságnak. Az uram már ott ül a frizérnél,⁶ én meg olyan selyemruhát veszek magamra, hogy csak úgy suhog. Ne féljen, tudjuk mi a módját... forogtunk már úri társaságban. *(El)*.

KAMILLA. Ez a Tulipán szabóné úgy el van ragadtatva, hogy örömeiben talán pénzt is adna kölcsön. Nem árt megpróbálni, ha még utolérem. *(Az ajtóhoz siet, de szemben találkozik Irénnel, és Borcsával, kik után egy boltiszolga kosarat hoz boros palackokkal)*.

Tizenkilencedik jelenet

Kamilla, Irén, Borcsa, Bolti szolga

KAMILLA. Éljen! meg van mentve a haza! Vigye be kedves barátom a másik szobába a kosarat. *(Boltiszolga el az oldaltajtón)*.

BORCSA. Szeretném már tudni, főzünk-e vacsorát, vagy nem?

KAMILLA. Mindjárt! ne nyelvelj! *(Súgva Irénhez)*. Sokáig kérette magát?

IRÉN. Oh nem! Azt mondta, elég ha holnap fizetünk.

KAMILLA. A holnap Isten kezében van.

BOLTI SZOLGA *(jő az oldalszobából)*. Tessék a számla.

KAMILLA. Jól van, jól. *(Pénzt ad neki)*. Itt van; igyék egészségemre.

BOLTI SZOLGA. Köszönöm; a pénzért majd feljövök holnap. *(El)*.

BORCSA. Hát a vacsora?

⁶ *frizér* (fr.) - fodrász

KAMILLA (*kezébe nyomja a számlát*). Nesze, ezzel begyujthatsz. (*Irénhez*). Most megyek a konyhába, a vacsoráról tanácskozni. Te addig terítsd fel az asztalokat, gyűjtsd meg a csillárokat, szóval, szedd rendbe a termeket, mindjárt gyűl a vendégkoszorú. (*Menet találkozik az ajtóban Jankóval*). Ah! megjött már a komornyik! Maradj itt a terem ajtajában és tedd kötelességedet. (*El Borcsával*).

H u s z a d i k j e l e n e t

Irén (az egész jelenet alatt föl s alá jár, az asztalokat rendezve, a lámpákat, gyertyákat gyújtva). Jankó (combig érő vörös mellényben, bokáig érő rongyos kék frakkban, nagy sárga gombokkal; a középajtóhoz támaszkodik)

JANKÓ (*szünet után*). Kisasszony!

IRÉN. Mi kell, Jankó?

JANKÓ. Hát aztán sokáig kell ezt az ajtót támogatnom?

IRÉN. Ameddig a mulatság tart, Jankó.

JANKÓ. Igen ám; mert azt mondta apámuram, mikor rám adta ezt a mundért, hogy jó vacsorát fogok kapni, meg bort is.

IRÉN. Lesz minden, Jankó, csak jól végezd a dolgodat.

JANKÓ. Hát aztán mi lesz a dolgom?

IRÉN. A vendégek felöltőjét levenni, az érkezőket bejelenteni, az asztalnál szolgálni.

JANKÓ. Hát akinek nem tudom a nevét, hogy jelentsem be?

IRÉN. Attól megkérdezed.

JANKÓ. No, ezt a munkát megbírom, hanem aztán jó vacsorát adjanak és sokat. Azt mondta édesapám, neki is vigyek a zsebemben valamit.

IRÉN. Ne félj Jankó, minden lesz. (*Darvas megjelenik az ajtóban, Jankó útját állja*).

JANKÓ. Mi a neve? Hadd jelentsem be.

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Darvas

DARVAS. Jelentse be Darvas Károlyt, ha jelenteni kell.

IRÉN (*élénken megfordul*). Ah, Darvas úr!

JANKÓ (*jelentve*). Darvas Károly. (*Hátravonul az ajtóból*).

DARVAS (*belép*). Szerencsét kívánok kisasszony, ez új berendezéshez.

IRÉN. Oh Darvas úr, kérem, ne nevéssen ki; de a mama estélyt ad ma és - és - az inas azt hitte, hogy ön is vendég.

DARVAS. Bocsásson meg, kisasszony, nem akartam zavarba hozni. Kedves mamája úgy rendezheti be háztartását, amint jónak tartja, s nekem nincs semmi jogom megjegyzéseket tenni fölötte.

IRÉN (*félénken*). De mégis oly rosszkedvűnek látszik, Darvas úr.

DARVAS. Bosszankodom, hogy ily alkatlan időt választottam látogatásomra; pedig nem halaszthatom holnapra, búcsúzni jöttem.

IRÉN (*ijedten*). Oh Istenem! búcsúzni?

DARVAS. Igen, holnap elutazom.

IRÉN (*félénken*). És - és - hosszú időre?

DARVAS. Örökre.

IRÉN (*szomorúan*). Örökre - és hová?

DARVAS. Még nem tudom. Előbb keresnem kell azt a földet, hol az ember, ki becsületes munkája után akar élni, munkát kap; hol nem a pártfogás, nem a tányérnyalás, nem önmagának megtagadása, hanem a tehetség és szorgalom szerzi meg a kenyeret. Itt a fővárosban ezt nem találtam; megyek hát keresni másutt, míg megtalálom.

IRÉN. Oly hamar elcsüggedett? Nem ön mondta alig egy év előtt, hogy erős bizalom a sikerben már maga fél siker? - hogy a bátor törekvés senki másra nem szorul?

DARVAS. Ez az egy esztendő megtanított az ellenkezőre. Itt a nagy városban más nem boldogulhat, mint a szemfényvesztés, vagy a más kegyelmén élő tehetlenség. Én nem vagyok egyik sem. Megyek hát oda, hol még más valakinek is van kelete.

IRÉN. S azt hiszi, másutt nem emberek laknak?

DARVAS. Legalább megkísértem, hogy másféle emberekre akadjak. Lehetetlen, hogy legalább egy egészséges folt ne legyen a földön, hova ez a rothadás még el nem hatott. Bocsássa meg kisasszony, szavaim keserűségét, - bocsásson meg, hogy mulatságát megzavarom panaszaikkal; senkivel sem törődöm e világon, de kegyed előtt igazolni akarom magamat. Mondja, mit tegyek itt? mire várjak még? Szegény földműves szüleim kitanítottak, fölneveltettek, és azzal a boldog hittel feküdtek koporsójukba, hogy gyermeköket úrrá, boldoggá tették. Oh, bár hagytak volna engem is egyszerű földművesnek! Nevelésem igényeket, vágyakat oltott belém, melyeknek kielégítésére a társadalom nem akar módot adni. Hiában kínálom szolgálatomat, - hiában mondom e társadalomnak: azért tanultam, hogy hasznodra váljak, hogy megéljek belőle! - azt feleli: ez nem elég; hol vannak ajánlataid, pártfogóid? - és eltaszít magától, s nem engedi, hogy abból éljek, amihez értek. Megkísértettem mindent, amihez tehetségem és képességem van, és kudarcot vallottam mindenütt. Láttam, mint tolakodott elémbe a nyegleség, a pártfogolt tehetlenség, s napról napra jobban elkeseredtem, érdes lettem, és igen természetesen pártfogók helyett szereztem ellenségeket, s végre is az lettem, ami vagyok: proletár.

IRÉN. Oh, ne szóljon így!

DARVAS (*keserűen*). Minek szépítem? Tagja lettem e díszes osztálynak, mely társadalmat képez a társadalomban és ma-holnap nagyobb lesz, mint a többi osztály együttvéve. Oh igen! számosan vagyunk, nagy elterjedéssel dicsekedhetünk, kik napról napra tengetjük bizonytalan lételünket és elődünk a munkás társadalom testén, dologtalanul, idegen nedvekből, mint gomba a fa törzsén. - Proletár vagyok, mint annyi ezren és ezren, kik magok sem tudják, hogyan élnek? Élnek a mások hiúságából, együgyűségéből, a mások keresetéből, vagy a levegőből; és a derék, tisztességes emberek megvetéssel fordulnak el mindnyájuktól s nem nézik, vajon a henyéség, léhaság vagy a kényszerűség taszította ily mélyre? Az égre! kegyed sír, kisasszony?

IRÉN (*szemeit eltakarva*). Nagyon fáj, amit mondott...

DARVAS (*magában*). Oh én esztelen, nem gondoltam meg, hogy éppen az ő anyja... (*Fenn*). Bocsásson meg kisasszony; látja igazam volt, midőn mondtam, hogy a keserűség érdessé, kíméletlenné tett. Jobb lesz, ha elmegyek; látom, nem vagyok e nagy városba való. Meguntam, szégyenlem már ezt az életet. Megyek másutt megpróbálni, tudnék-e még valamivé válni, hasznos lenni magamra és másokra, s fölemelt fővel mondani annak, akit szeretek: Hasznos tagja vagyok a társadalomnak, akarsz-e tisztességemben osztozni? (*Kinyújtja kezét*). Soha sem szóltam szerelemről kegyednek, kisasszony, szentségtörésnek tartottam volna ajkamra venni e szót helyzetemben; de hittem - hittem - hogy megértett engem... Nem csalódtam? (*Irén hallgatva, félénken kinyújtott kezébe helyezi kezét. Egy ideig némán állnak így...*) Így fogom-e találni, ha visszajövök?

IRÉN (*halkan*). Mindig.

DARVAS (*magához vonja kezét*). Kedves, tiszta virága e kietlen bozótnak, meg foglak váltani!

JANKÓ (*jelentve*). Az öreg ténsasszony és a Borcsa szakácsné.

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Kamilla, Borcsa

KAMILLA (*haragosan jó, Jankót félre lökve az ajtóból*). Szamár, csak a vendégeket kell bejelenteni.

BORCSA. Hát tehetek én róla, ha sehol sincs hitelünk?

IRÉN (*eleresztve Darvas kezét*). Mama kérem... (*Figyelmessé teszi Darvasra*).

KAMILLA. Ah, Darvas úr! Isten hozta! nem reméltem ugyan e szerencsét, de örülök.

DARVAS. Nem leszek sokáig alkalmatlan; csak pár komoly szóra -

KAMILLA. De csak legyen szerencsém, úgyis a jó lélek hozta. Képzelje csak, kedves Darvas úr, estélyt adok, meghívtam a vendégeket, - maradjon ön is itt - szívesen látjuk.

DARVAS. Le vagyok kötelezve, de -

KAMILLA. Semmi de. Itt fog maradni. Gondolja csak, milyen vízben vagyok. Valamennyi hitelezőm van, mintha összebeszélt volna, mind ma jött a nyakamra; megkopasztottak, mint a mártónapi ludat. Ugyan nem adhatna húsz forintot kölcsön?

IRÉN. Oh mama, az égre...!

KAMILLA. Hallgass! Ilyen jó barátunk előtt csak nem fogok pironkodni.

DARVAS. Igen szívesen. (*Kiveszi a tárcáját s pénzt ad Kamillának*).

KAMILLA. Köszönöm. (*Megfordul s halkan beszél Borcsának*).

DARVAS (*halkan Irénhez*). Itt maradok s az estély alatt beszélek anyjával.

IRÉN. Oh, bocsássa meg...

DARVAS (*megszorítja kezét*). Csitt! majd félrevonulok e mellékszobába, hol senkinek sem leszek útjában. (*El az egyik oldalszoba felé*).

KAMILLA (*Borcsához*). Értetted? Most siess dolgozdra. (*Borcsa el*). Bocsánat kedves Darvas úr, sok dolgunk van - addig mulasson. (*Darvas meghajtja magát, s belép az oldalszobába*). Mi meg siessünk öltözni, mindjárt itt lesznek a vendégek. (*El Irénnel a másik oldalszobába*).

JANKÓ (*jelentve*). A Tulipán szabó és a Tulipán szabóné!

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Tulipán, Tulipánné

TULIPÁNNÉ (*bókolva jó*). Jó estét - van szerencsém... Mi az? senki sincs még itt? Szépen vagyunk... mit fognak rólunk mondani, hogy mi vagyunk az elsők? Ennek is te vagy az oka. Minek siettettél úgy, mintha a tatár kergetett volna?

TULIPÁN. Hiszen angyalom, már meg vannak gyújtva a lámpák...

TULIPÁNNÉ. Értesz is te ahhoz! Nem illik elsőnek érkezni... senkinek sem szabad elsőnek érkezni... ez a bon-ton.⁷ Most már parádézhatsz a frizírozott fejeddel. Az egész világ fogja látni, hogy csak szabó vagy.

TULIPÁN. Hát menjünk vissza angyalom.

TULIPÁNNÉ. Persze, hogy a garádicson találkozunk a vendégekkel. (*Leül*). Milyen ülés esik ezen a kanapén? (*Hintázza magát*). Bizony nem elég ruganyos. (*Tapogatja*). Aztán nem is lószőrrel van tömve, hanem disznószőrrel.

TULIPÁN (*a tükör előtt állásokat próbál*). Be kár, hogy ketté van repedve ez a tükör; mindent duplán mutat.

JANKÓ (*jelentve*). Bankó Béni úr és neje. (*Tulipánné feláll*).

H u s z o n n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Bankó, Elza

BANKÓ. Ah! már együtt van a fényes társaság?

TULIPÁNNÉ (*súgva férjéhez*). Látod, csodálkoznak, hogy már itt vagyunk.

TULIPÁN (*súgva*). Hiszen azt mondta, hogy fényesek vagyunk.

BANKÓ (*kezet ad Tulipánnak*). Kihez van szerencsém?

TULIPÁN. Tulipán Mártonhoz.

BANKÓ. Ah! nagyon jó név. Ismerem a családját. Nem mármarosi?

TULIPÁNNÉ (*súgva*). Mondd, hogy igen.

TULIPÁN (*zavartan*). De igen.

ELZA (*kezet fog Tulipánnéval*). Nekem már volt szerencsém.

TULIPÁN (*mély bókkal*). Volt.

BANKÓ. Én Bankó Béni vagyok; reménylem, Tulipán úr olvasta már nevemet az újságokban.

TULIPÁNNÉ (*súgva*). Mondd, hogy olvastad.

TULIPÁN. Igen, olvastam.

BANKÓ. A régészeti társulat gyűléseiben - he?

TULIPÁN. Nem, hanem a csödök közt. (*Tulipánné megrántja kabátját*).

⁷ *bon ton* (fr.) - jó modor

BANKÓ (*köhögve*). Az valami névrokonom volt. Rólam csak a tudományos rovatban olvashatott.

ELZA. Oh, Béni szenvedélyes régiségbúvár; mióta uradalmunkat eladtuk és a fővárosban lakunk, egyébbel sem foglalkozik, mint régiségekkel.

BANKÓ. Szóval, tudós vagyok. Az újságok sokat írnak rólam. Ha valahol egy régi cserepet, vagy vasdarabot ásnak ki, csak ránézek és megmondom, hány esztendő. (*Tulipánné felé mutat*). Erről is mindjárt megmondom, hány esztendő.

TULIPÁNNÉ (*ijedten*). Én?

BANKÓ. Nem, csak a fülbevalója. Engedje meg, hogy tudományos bűvárlat alá vegyem. (*Ujjai közt morzsolva Tulipánné fülbevalóját*). Fogásáról ítélve kelta⁸ emlék.

TULIPÁNNÉ. Nagyanyámtól örököltem.

BANKÓ. Kőkorbeli maradvány.

ELZA. Akármelyik korból van, annyi bizonyos, hogy nagyon szép.

TULIPÁNNÉ (*mély bókkal*). Van még három garnírungom, de ez a legszebb és legnagyobb, azért tettem föl.

BANKÓ. És a legrégibb, - ne tessék ezt se feledni. A régiség adja meg az igazi becsét; csak az ér valamit, ami régi és ócska, - ezt én mondom, a tudós. Tud-e kártyázni, Tulipán barátom?

TULIPÁNNÉ (*súgva*). Mondd, hogy mindent tudsz.

TULIPÁN. Mindent tudok.

BANKÓ. Éppen, mint én. Minden játékot tudok s játszom is valamennyit, de csak tudományos szempontból. A tudomány és a kártya szoros összefüggésben áll egymással, melyet ön bizonyára jól ismer.

TULIPÁN. Bizonyára.

BANKÓ. Akkor nem fejtem ki bővebben elméletemet, menjünk át azonnal a gyakorlatra; üssünk egyet, hogy tudományos műszóval éljek. Melyik a kedvenc játéka Tulipán úr?

TULIPÁN. A kedvenc játékom? hm - (*Elgondolkozik*).

TULIPÁNNÉ (*Elzához*). Milyen tudós úri ember!

ELZA. Tulipán úr nem foglalkozik a régiségekkel?

TULIPÁNNÉ. Nem; mi csak új ruhát árulunk. (*Észreveszi magát, zavartan szájára üt*).

BANKÓ. Nos? Tetszett már valamit gondolni? Melyik a kedvenc játéka?

TULIPÁN. A kopka,⁹ vagy a máriás.

BANKÓ. Ezt nem játsszák a tudósok.

TULIPÁNNÉ (*súgva, mérgesen*). Nem tudtál egyebet mondani?

BANKÓ. Nos, hölgyeim, szavazzunk: mit játszunk vacsoráig? Én makaót¹⁰ indítványozok, Tulipán úr kopkát.

TULIPÁNNÉ. Elsüllyedek szégyenemben.

⁸ kelta - indoeurópai nyelvcsalád, ókori nép, utódai Nyugat-Európa népeivel keveredtek

⁹ kopka (or.) - hazard kártyajáték

¹⁰ makaó - hazard kártyajáték

H u s z o n ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbie, Kamilla, Irén, Mosolygó

KAMILLA *(Bankó utolsó szavainál belépve)*. Én makaóra szavazok. Isten hozta! *(Mind hozzátódnak és kezet fognak)*.

BANKÓ *(udvariasan)*. Ez az egy szavazat döntött. Makaó mind halálig. Ki tart velünk?

MOSOLYGÓ. Jó társaság - összeillünk - itt a kártya. *(Több csomag kártyát vesz ki zsebéből)*.

BANKÓ. Mosolygó bácsi zsebében hordja az aktákat; nem hiában fiskális. Előre! ne vesztegessük a drága időt. Ki pályázik velem?

TULIPÁNNÉ *(súgva Tulipánhoz)*. Mondd, hogy te is pályázol.

TULIPÁN. De hátha sokat vesztek?

TULIPÁNNÉ. Majd melléd ülök vigyázni.

ELZA. Én is játszom; ki ad bankot?

BANKÓ. Én.

TULIPÁN. Én is pályázom.

BANKÓ. Éljen! Megalakult a társaság. A hölgyek majd nézők lesznek és szerencsét hoznak. *(Karját nyújtja Tulipánnénak)*. Karját, szép hölgy!

TULIPÁNNÉ *(belekapaszkodik)*. Milyen galant! *(Mind el az oldalszobába, Kamilla és Irén kivételével)*.

KAMILLA. Siess a konyhába, sürgesd azt az álmos Borcsát, vagy soha sem lesz készen. *(Irén el)*. Hát az a Bence nem jön már? Kitelik tőle, hogy bolonddá tartott. Annál jobb, legalább kimulatom magamat...

JANKÓ *(jelentve)*. Zátonyi Bence úr!

H u s z o n h a t o d i k j e l e n e t

Kamilla, Bence

KAMILLA. Ne fess falra az ördögöt -

BENCE. Mert megjelenik. Itt vagyok magasztos özvegy, testestül-lelkestül; de ne féljen, nem vagyok annyira ördög, hogy elvigyem.

KAMILLA. Hát a barátját hova tette?

BENCE. Mindjárt jön, csak haza ment kicsípni magát. - Hahaha! finom társaságba jő...

KAMILLA. Kikérem magamnak, a társaságomat ne csúfolja.

BENCE. Együtt vannak már?

KAMILLA. Odabenn kártyáznak.

BENCE *(az oldalszoba felé nézve)*. Ugyan összeválogatta őket.

KAMILLA. Hát mit akar jobbat hamarjában azért a rongyos ötven forintjáért?

BENCE *(meglepetve)*. Hah! kit látok? ki az?

KAMILLA. Kicsoda?

BENCE. Ott, az a kis menyecske aki éppen kártyát emel... Hahaha! Csakugyan...

KAMILLA. Az ott Bankóné, nincs rajta mit nevetni, mert az igazi úri asszony, csak szegény...

BENCE *(nevetve)*. Csakugyan ő az! Szép találkozás!

KAMILLA. Ó! micsoda ő?

BENCE *(nevetve)*. A feleségem...

KAMILLA. Felesége? Hát magának felesége van és házasodni akar?

BENCE. Csak volt, oh erényes özvegy, csak volt. Elváltunk. Törvényesen - oh a leg törvényesebben - Erdélyben... Aztán ő férjhez ment valami Bankó Bénihez...

KAMILLA. Az adja a bankot.

BENCE *(nevetve)*. Csakugyan? Dicső véletlen! Ugyan honnan ismeri őket?

KAMILLA. Egy hónapja ebben a házban laknak.

JANKÓ *(jelentve)*. Timót Pál úr!

H u s z o n h e t e d i k j e l e n e t

Előbbiektől, Timót

BENCE. Hahaha! Ez a fiú úgy változtatja a neveket, mint a *Budapesti Közlöny*. Szervusz, öreg!

KAMILLA *(Timót elé megy)*. Isten hozta, kedves Timót úr; már féltünk, hogy nem is lesz szerencsénk.

TIMÓT. Oh, kérem, a világért sem maradtam volna el - rendkívüli szerencse - nagy megtisztetés - szép mulatság -

KAMILLA. Szerény összejövetel, amilyen egy szegény özvegytől kitelik... Ah! a szegényeknek is kell néha mulatni...

TIMÓT. Bizonyára - bocsánat - hogy van Irén kisasszony?

BENCE. Épen itt jó a ház bájos tündére; kérdezd meg tőle magától.

H u s z o n n y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbiektől, Irén

TIMÓT *(zavarral)*. Örvendek, hogy szerencsém van - jó egészségben -

IRÉN *(félénken kezét ad)*. Isten hozta, Timót úr.

TIMÓT *(elragadtatva lehajol, hogy megcsókolja kezét, aztán zavartan visszakapja)*. Bocsánat - kedves kisasszony -

BENCE *(magában)*. Már pedzi. *(Karon fogja Timótot s halkán beszél vele)*.

IRÉN *(súgva Kamillához)*. Mama, a mészáros a konyhában van és lármázik.

KAMILLA *(haragosan)*. Hát már nem lesz vége? *(El)*.

BENCE *(Timóthoz)*. Ej, te udvariatlan ember! Hát magára hagyod a házikisasszonyt?

TIMÓT. Bocsánat, legnagyobb szerencsémnek tartom *(karját nyújtja Irénnek)*.

BANKÓ *(a mellékszobában)*. Mosolygó, ne húzogassa kabátja ujjából a kártyákat!

TIMÓT *(meglepetve arra néz)*. Mi ez?

BENCE *(nevetve)*. Semmi, semmi, Mosolygó barátunk kártyabüvészettel mulattatja a társaságot.

IRÉN *(félre)*. Oh istenem! mikor lesz ennek vége? *(Timóttal leülnek és halkán beszélnek)*.

BENCE *(figyelemmel kíséri őket)*. Jól sejtettem...

MOSOLYGÓ *(a mellékszobában nagy méltatlankodással)*. Így nem játszom - nem vagyok én becsületes ember!

H u s z o n k i l e n c e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Tulipán, Tulipánné, Bankó, Elza, Mosolygó, Darvas

TULIPÁNNÉ. Mennyit vesztettél?

TULIPÁN *(tárcáját nézve, siralmasan)*. Sokat -

TULIPÁNNÉ. Olvasd meg a pénzedet. *(Leülnek s Tulipán tárcájában a pénzt számolják)*.

BANKÓ *(jó, meglátva Bencét)*. Ah! szervusz Bence! Hogy vagy? Rég nem láttalak!

BENCE. Mikor jöttél fel Erdélyből?

BANKÓ. Rég, rég. - Majd elmondja a feleségem.

ELZA *(jövet észreveszi Bencét, meglepetve megáll. Az egész jelenet alatt így állanak a háttérben, közel egymáshoz, félszemmel vizsgálva egymást, s visszafojtva kitörni készülő nevetésüket)*.

DARVAS *(egy pillanatra megjelenik az oldalajtóban)*. Még sem beszélhetek anyjával; várnom kell. *(Visszavonul)*.

BANKÓ *(Timóthoz, ki Irénnel halkán beszélget)*. Eh - örvendek - van szerencsém magamat bemutatni - bankvári Bankó Béni -

TIMÓT *(felriadva)*. Részemről a szerencse - Timót Pál -

BANKÓ *(erősen rázza kezét)*. Rég ismerem híreből - a gazdag Timót Pál - Biharból; emlékszem. Ha jól tudom, rokonok is vagyunk.

TIMÓT. Valóban?

BANKÓ. Közelről. Nagyapám unokatestvére, Bankó Ábris, Timót leányt bírt - örvendek, hogy megújíthatom a rokonságot - reményilem többször fogunk találkozni. *(Mosolygó átmegy a színen)*. Hej! Mosolygó bácsi, hova megy?

MOSOLYGÓ. Inni. *(El a másik ajtón)*.

BANKÓ. Akkor én is magával tartok. *(Megrázza Timót kezét)*. Szervusz Pali, látogass meg holnap. *(El Mosolygó után)*.

TIMÓT. Nagyon kedves ember; nem is tudtam, hogy rokonom. *(Ismét Irén mellé ül)*.

H a r m i n c a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Kamilla

KAMILLA (*magában*). Megszelídítettem a vad mészárost. (*Fenn*). Ha úgy tetszik, uraim és hölgyeim, a vacsora fel van tálalva. (*Mind az oldalszoba felé indulnak*).

TIMÓT (*Iréhez*). Oh, kisasszony, remélhetem-e? (*Karját nyújtja*).

IRÉN. Szívesen uram. (*Menet közben azon ajtó felé néz, ahol Darvas állt; magában*). Szegény Károly! meddig kell várnia!

TULIPÁN (*tárcáját zsebre teszi, sóhajtv*a). Éppen harminchét forintot vesztettem.

TULIPÁNNÉ (*menet közben*). Legalább leesszük. (*Mind el az oldalszobába, Elza és Bence kivételével, kik még mindig előbbi helyzetükben állnak. Rövid szünet*).

ELZA (*legyezőjével megüti Bencét. Szembefordulnak egymással, s hangosan elnevetik magukat*).

BENCE. Jó estét Elza!

ELZA. Szervusz! (*Kezet ad*).

BENCE. Hát nem haragszol?

ELZA. Hiszen már nem vagy férjem. (*Előre jönnek*).

BENCE. Hogy kerültetek Pestre?

ELZA. Tönkrementünk.

BENCE. Tönkre?

ELZA. Tudod, az a kedves Béni nagyon szerette a kártyát, meg a lovakat; aztán én is (segítettem neki - elég az hozzá, hogy (*szájával fújva*) phü, úgy szétment a pénz, mint a pehely a viharban).

BENCE. Hát most miből éltek?

ELZA. A tudományunkból. Béni itt is, ott is bankot ad, meg a lóversenyeken szerepel; mellesleg még tudós is: régiségbúvár. No ez, tudod, nem sokat hoz a konyhára; de nem kellett sokat tanulni, s tekintélyt szerez neki a világban, aztán néha napján egy kis tudós banketthez juttatja, én pedig államkölcsönöket kötök. Apropos!¹¹ nem adhatnál kölcsön ezer forintot váltóra jótálló nélkül?

BENCE. Ugyan miből?

ELZA. Miből? Hát elverted már azt a pénzt, melyet Bénitől értem kaptál?

BENCE. Ne beszélj zöldeket.

ELZA. Ugyan, mintha nem tudnám, hogy Bénitől tízezer forintot kaptál azért, hogy az elválásba beleegyezzél. Hallod-e, galambom, nagyon olcsón adtál el. - Olyan derék kis feleséget, mint én, százezer forinton sem kapsz. De ne félj, nem haragszom rád, sőt sokkal kedvesebbnek találalak, mióta nem vagy férjem. Rád nézve is jobb volt így, különben Béni helyett téged tettelek volna tönkre.

¹¹ *à propos* (fr.) - erről jut eszembe

BENCE. Az már nehezen ment volna.

ELZA. Hogyan? Hát még mindig a levegőből élsz? Nem csináltál azóta több olyan jövedelmező vállóüzletet?

BENCE. Ugyan mit beszélsz?

ELZA. Pedig az nagyon jó kereset. Elveszünk egy nőt, kiről tudjuk, hogy egy gazdag barátunk szerelmes bele, vagy ha nem, hát szerelmessé tesszük. Aztán, mikor a gazdag barát úgy benne van a szerelemben, hogy a füle se látszik ki belőle, így szólunk hozzá: Barátom, nekem szép feleségem van, neked pénzed van. Te szerelmes vagy a feleségembe, én szerelmes vagyok a pénzedbe. De a becsület nem engedi, hogy te a feleségem szeretője légy - oh, az én becsületem nagyon csiklandós. Tudod mit? Lemegyünk Erdélybe - oh az az áldott kis Erdély! - olyan gyorsan megy ott az elválás! - törvényesen elválok nőmtől, s aztán elveheted te. A többit majd elvégezzük négy szem közt... s a becsület tisztán marad - oh! első a becsület... Hej? hány ilyen üzletet csináltál azóta?

BENCE (*félre*). Átkozott kelepelő! Még mindent elronthat (*fenn*). Kedves Elzám!

ELZA. Szükség van rám?

BENCE. Tudod azt, hogy Timót barátom roppant gazdag?

ELZA. Tehát ő?

BENCE. Nem csak roppant gazdag, de családom lekötelezettje, s nekem föltétlen hívem. Mindent tehetek vele.

ELZA. S amint ismerlek, meg is teszed.

BENCE. Mit gondolsz, az ő vagyónával és a mi eszünkkel mire mehetnénk?

ELZA. Messzire.

BENCE. A te Bénidnek sem ártana valami hivatal. Tudod-e, hogy még képviselő is lehetne?

ELZA. Épen erre van hivatása.

BENCE. Tehát értjük egymást?

ELZA. Úgy látszik.

BENCE. Nősülni akarok.

ELZA. Kinek a részére?

BENCE. Ah, mit gondolsz?

ELZA. Ugyan, ne forgasd a szemedet, galambom! hiszen úgy értem, hogy becsületes módon, válóperrel - tudod?

BENCE. Irént akarom elvenni. Anyja részemen van, de a lánnyal nem vagyok még rendben. Számolhatok segítségére?

ELZA. Majd résen leszek, hogy meg ne csalj.

BENCE. Itt a kezem. (*Kezet nyújt*).

ELZA. Mégis csak nagy mester vagy te, kedves hajdani férjem! Igazi üvegház; megőrzöd sértetlenül a virágokat, míg áthelyezik valami tisztességes, egészséges földbe. No itt a kezem. - (*Erősen megrázza kezét*). Nem sokat ártok a szegény leánynak, ha egy kis időre ilyen névszerinti férjet szerzek neki. Majd kiveszi az üvegházból az a derék Timót...

BENCE. Csitt! jönnek már!

H a r m i n c e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Kamilla, Bankó, Irén, Timót, Tulipán, Tulipánné, Mosolygó, Jankó, Borcsa

KAMILLA. Úgy hiszem, legjobb lesz e teremben teázni. *(Mind leülnek. Jankó és Borcsa tálcán teás-findzsákat hordanak körül).*

BANKÓ *(a cukorszelencével udvariasan Tulipánnéhez)*. Parancsol nagyságod cukrot?

TULIPÁNNÉ *(sipegve)*. Parancsolok.

ELZA *(Mosolygó mellett, teáját készítve)*. Hogy kívánja ügyvéd úr?

MOSOLYGÓ. Tiszta rum - meleg víz nem kell...

BENCE *(Timóthoz)*. Nem is sejtet barátom, hogy most egy családi ünnepélyen vagy jelen.

TIMÓT *(meglepetve)*. Családi ünnepélyen?

BENCE. Óhajtottam, hogy mint legjobb barátom, te is jelen légy s osztozzál boldogságomban.

TIMÓT. Mily boldogságban?

BENCE. Nemsokára megtudod. *(Fenn Kamillához)*. Szabad kérnem egy csésze teát? *(Mialatt Kamilla teát önt csészéjébe, sűgva)*. Most jelentse ki az eljegyzést.

KAMILLA *(sűgva)*. Hát mégis...?

BENCE *(sűgva)*. Tudja, hogy megsemmisíthetem.

KAMILLA *(Irén mellett)*. Engedjék meg, kedves vendégeim, hogy egy családi titokról értesítem, melyet mai barátságos összejövetelünkkel ünneplünk.

BANKÓ. Halljuk! *(Darvas megjelenik az ajtóban)*.

KAMILLA. Van szerencsém örömmel jelenteni, hogy ma tartjuk kedves Irén lányom eljegyzését Zátonyi Bence úrral.

MIND. Éljen! Éljen! *(Üdvözölve tolongnak Kamilla és Irén körül)*.

IRÉN *(elfojtott sikoltással)*. Mama!

KAMILLA *(erősen megszorítja kezét)*. Hallgass vagy végünk van!

TIMÓT *(megdermedve áll, magában)*. Az ő menyasszonya!

BENCE *(figyelmesen vizsgálja, magában)*. Szereti.

IRÉN *(észreveszi Darvast, ki egy lépést tesz előre; reszketve feléje nyújtja kezét, ajka mozog, mintha szólni akarna s aléltan Kamilla keblére roskad)*.

ELZA. Szegény leány, nagyon meglepte az örömhír. *(Mind körülveszik Irént)*.

BENCE *(észreveszi Darvast, magában)*. Ah! hárman vagyunk?

A függöny legördül.

MÁSODIK FELVONÁS

Szín, mint az első felvonásban

Első jelenet

Darvas, Borcsa

BORCSA *(ajtót nyitva Darvas előtt)*. Csak tessék besétálni, itthon van a kisasszony.

IRÉN *(a pamlagról, hol szomorú elmerültséggel ült, felugrik)*. Károly!

BORCSA. Az bizony, testestől-lelkestől. Beszélgesse ki magát vele, lelkem kisasszony; az öreg ténsasszony nincs itthon. *(Elmenet, magában)*. Azt mondta ugyan, hogy ne eresszem be. No persze. Ha nem fizeti a béremet, legalább szót sem kell fogadnom. *(Dörmögve el)*.

Második jelenet

Irén, Darvas

DARVAS. Még sem szóltak?

IRÉN. Semmit. Azon borzasztó este óta, midőn a szörnyű hírre ajultan rogytam össze, többé szóval sem említették a házasságot. Anyám kerül minden célzást, s én - oh Istenem! én borzadok ajkamra is venni azt a szót.

DARVAS. Sokszor volt itt Zátonyi azóta?

IRÉN. Nem tudom. Néha láttam, de futottam előre, s úgy látszott, nem igyekezett velem találkozni. Egy hét, egy hosszú kínos hét telt már el így, minden pillanatban reszketve vártam a másik pillanatra, de senki sem szólt, s én nem mertem kérdezősködni, mert féltem, hogy a felelet halálom lesz.

DARVAS. Szegény gyermek!

IRÉN. Most már nyugodtabb vagyok; a hosszú hallgatás alatt ideje volt magához térni megriadt lelkemnek. Azt hiszem, vagy belátta anyám, hogy lehetetlen e házasság, vagy az egész nem is volt egyéb rossz tréfánál, minőket Zátonyi úr gyakran szokott velünk űzni.

DARVAS. Adja Isten! De ha megcsalta reménye, ha e megfoghatatlan hallgatás alatt valami kiszámított terv rejlik, mely hirtelen, váratlanul fogja meglepni, akkor Irén - akkor -

IRÉN *(egyszerűen)*. Akkor meg fogok emlékezni, hogy kezem az ön kezében pihent, és erős leszek.

DARVAS. Köszönöm, nyugodt vagyok, bízom szavában. Hajh! nekünk nem volt arra időnk, hogy ömlengésekkel édesítsük, vallomásokkal erősítsük, esküvel biztosítsuk szerelmünket. Szeretjük egymást, bízunk egymásban és várunk... Elég ez nekünk; nem szívhatjuk magunkba a szerelem költészetét, sokkal erősebben fojtogatja torkunkat az élet kíméletlen keze. De ábrándok nélkül is, úgy-e, Irén, igaz a mi szerelmünk, és eskü nélkül is, úgy-e, drága leány, megőrizzük egymásnak szívünket?

IRÉN *(kezét nyújtva)*. Szeretem - más szóval minek esküdjem?

DARVAS. És ez az eskü elég nekem, hogy nyugodtan távozzam.

IRÉN (*eleresztí kezét, szomorúan*). Mégis távozik? És most?

DARVAS. Elhalasztottam utazásomat eljegyzése hírére, mert jelen akartam lenni, mert védelmezni akartam. De egy hét alatt semmi sem történt, s most sietnem kell a munkára, a tetterre, hogy jogom legyen kezemet nyújtani kegyednek - fölemelt fővel követelni magamnak. Állást kaptam, Irén, gondolja meg, állást, melyben dolgoznom és használnom lehet, melyben elmondhatom, hogy többé nem vagyok élődő proletár, és helyet foglalok a tisztességes emberek sorában.

IRÉN. És ezért kell elutaznia?

DARVAS. Igen; egy gazdag, jólelkű úr, ki, - nem tudom, hogyan, - megismerte kétségbeesett helyzetemet, kezét nyújtotta felém, hogy fölemeljen, hogy munkát adjon. Ügyvéddé nevezett ki uradalmában; tegnap hivatott magához, átadta azonnal kinevezésem, de azt kívánja, hogy tüstént utazzam el Biharba és szedjem rendbe zavart ügyeit. Visszautasítsam-e?

IRÉN. Nem, barátom, tegye kötelességét. És mégis, oh! úgy félek ez elválástól.

DARVAS. Miért? Ha én bízom kegyedben, kevésbbé bízik-e önmagában? Nem lesz hosszú az elválás; mihelyt elintézem az elhalaszthatatlan ügyeket, tüstént visszatérek, és akkor, drága Irénem, lesz jogom anyjától követelni, hogy tartsa meg ígéretét s ne akadályozza boldogságunkat.

IRÉN. Anyám - ígéretét?

DARVAS. Igen, tegnap szóltam vele. Nem tűrhettem tovább a bizonytalanságot, fölkerestem és egyenesen, határozottan megkértem tőle kezét.

IRÉN. És mit felelt?

DARVAS. Megdöbbsent, habozott, kifogásokat tett, hogy nincs semmi állásom, semmi keresetem. Ekkor már nálam volt kinevezésem és megmutattam. Még nagyobb zavarba jött, fiatalágát, szegénységét emlegette; de végre sürgetésemre, határozott kérésemre megígérte, hogy addig, míg vissza nem térek, semmit sem fog más irányban határozni, s akkor kegyedre bízza az eldöntést.

IRÉN. Hála Istennek!

KAMILLA (*kívülről*). Isten hozta! Tessék besétálni.

IRÉN. Anyám jön.

DARVAS. Annál jobb.

Harmadik jelenet

Előbbie, Kamilla, Elza

KAMILLA. Nagyon örülök, kedves Elzám, úgy is oly ritkán látom. Ah! Darvas úr!

DARVAS. Búcsúzni jöttem.

KAMILLA. Hát csakugyan elutazik? Szép, szép.

ELZA (*Irénhez*). Hogy van, kedves kicsikém?

IRÉN. Sokkal jobban.

DARVAS. Még ma elutazom e látogatásom egyszersmind búcsú-látogatás.

KAMILLA. Szerencsés utat, azaz, hogy sok szerencsét új hivatalában. (*Elzához*). Darvas úr nagyon szép hivatalt kapott, kedvesem.

ELZA. Szerencsét kívánok, uram.

DARVAS. Köszönöm.

KAMILLA. Mindjárt utazik?

DARVAS. Egy óra múlva. Isten önnel, asszonyom; szíves emlékébe ajánlom magamat, s kérem, ne feledje ígéretét.

KAMILLA. Ígéretemet? Ah! igen, igen! hogy feledném? - Én sohasem feledek.

DARVAS. A viszontlátásig, kisasszony; reményilem, nemsokára visszatérek.

IRÉN (*kezét nyújtja, halkan*). Mindennap várni fogom.

DARVAS. Viszontlátásra hát! (*Meghajtja magát a nők előtt s el*).

ELZA. Isten önnel, uram!

KAMILLA. Szerencsés utat! Csakhogy elment! (*Irénhez*). Mi az? Te sírsz? Ejnye, ejnye!

IRÉN. Nem szégyenlem e könnyeket jó barátunkért.

KAMILLA. De szégyenlem én. Ne szólja meg, kedves Elzám, nagyon gyermek még; minden csekélység megrikatja.

IRÉN. Mama - elfeledte...?

KAMILLA. Igaz, elfeledtem Borcsának kiadni a kamra kulcsát. Menj, leányom, add ki te. (*Irén el*). Nem is képzeli, kedves Elzám, mennyi baj van ezekkel a leányokkal, ha felnőttek. Vagy senkinek se kellene, s az ember attól fél, hogy a nyakára vénülnek, s tetszik tudni, vén leány... huh! nincs borzasztóbb a világon! - vagy pedig annyi a kérőjük, hogy igazán megáll a szegény anya esze a választásban. No, ez mégis a kisebb baj; hála Istennek, én csak ebbe kerültem. Hiszen tudja... bizalmas... ízé... hogy is mondjam - barátnéja Bencének -

ELZA. Éppen itt jön.

N e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Bence

BENCE. Itt jó, s hízeleg magának azzal, hogy híva jó. Üdvözlét a hölgyek legbájosabb párjának.

KAMILLA. Ugyan ne mókázzék... beszéljen már egyszer komolyan. Széna-e vagy szalma?

BENCE. Nem értem a természetrajzi feladványt, oh dicső hölgy!

KAMILLA. No látja, kedves Elza, aztán legyen vele okos az ember. Mindig ilyen.

ELZA. Oh, van szerencsém ismerni, nagyon kedves.

BENCE. Hölgyeim, ne öljenek meg bókjaikkal, inkább komoly leszek. Parancsoljon hát velem, szent özvegy!

KAMILLA. Hát - megbocsát kedves Elzám, ha jelenlétében beszélek a családi ügyekről - hiszen úgy is be van avatva mindenbe.

BENCE. Oh, a mindennél is többbe! (*Súgva Kamillához*). Kivéve a küküllő-dombi rejtelmeket.

ELZA. Mindnyájunk közös érdeke ez, kedves barátnőm, beszéljen. (*Leül s az albumban lapozni kezd*).

KAMILLA. Hát feleljen: megkérte a leányomat vagy nem?

BENCE. Voltam olyan bátor!

KAMILLA. Komolyan?

BENCE. A körülmények szerint.

KAMILLA. Ez pedig történt egy hét előtt. Miért hallgat hát azóta, mint a nyúl a bokorban, és miért tiltotta meg nekem is, hogy szóba hozzam lányom előtt?

BENCE. Tanulmányoztam és adatokat szereztem, oh gyöngéd anyja!

KAMILLA. Mit tanulmányozott?

BENCE. Hát - a házasság tudományát.

KAMILLA. És megtanulta már? Vagy erre is négy esztendeig kell készülni, mint a prókátorságra?

BENCE. Készen vagyok; kiadhatja a diplomát anyai áldás formájában.

KAMILLA. Hát csakugyan nőül akarja venni Irént?

BENCE. Van szerencsém tisztelettel megkérni kezét. Midőn Isten megteremté az embert, mondá: Nem jó neki egyedül lenni.

KAMILLA. Ugyan ne okoskodjék már, beszéljen komolyan.

BENCE. A lehető legkomolyabban mondom, hogy Irént nőül akarom és fogom venni.

KAMILLA. Már azt gondoltam, hogy csak bolondozott. Köztünk mondván, jobban is szerettem volna. Tudja-e, hogy Irént más is szereti s meg is kérte?

BENCE. Igen, Darvas Károly. Éppen most ül a vasútra s megy Biharba hivatalát elfoglalni. Én szereztem neki.

ELZA (*föltekint*). Mily nagylelkűség!

BENCE. Oh én rendkívül nagylelkű és jóteknony vagyok. Láttam ezt a szegény fiatal embert, ki minden tudománya mellett sem tud boldogulni... elmentem hát Timót barátomhoz, megható színekkel festettem előtte e derék ifjú szomorú helyzetét, s az én jószívű barátom tüstént állást adott neki, még pedig olyant, melyet sürgősen kell elfoglalni. Így pártolom én az elnyomott tehetségeket.

KAMILLA. És így teszi el láb alól. Helyes. De vissza fog jönni, s megígértem, hogy addig semmit sem határozok Irénről.

BENCE. Az ígélet szép szó... Nincs egyéb kifogása?

KAMILLA. Azaz, hogy...

BENCE (*megszorítja kezét*). Nincs, oh nincs, úgy-e, dicső özvegy és anyja? (*Letérdel*). Adján rám anyai áldását!

KAMILLA. Ugyan, majd mit mondok! Aztán, mikor akar esküdni?

BENCE. Ma. (*Fölkel és térdét porozza*).

KAMILLA. Micsoda?

BENCE. E mai nap lesz boldogságom napja.

KAMILLA. Ugyan menjen, hiszen az nem járja.

BENCE (*iratokat vesz ki zsebéből*). Itt a diszpenzáció. A papnál is be vagyunk már jelentve; egy óra múlva várni fog ránk.

KAMILLA. De az lehetetlen. Hiszen csak kell egy kis készület, meg adnom is kell valamit! Csak nem adhatom férjhez úgy, mint az ujjamat.

BENCE. A szerelem mindent pótol.

KAMILLA. De hiszen menyasszonyi ruhája sincs. Azt akarja, hogy koszorú nélkül menjen esküvőjére?

BENCE. A maga fején sem volt koszorú, mikor megesküdött a - vértanúval.

KAMILLA (*félre*). Fúlj meg! (*Fenn*). Aztán hová viszi? Ide jönnek lakni ebbe a felfordulásba?

BENCE. A lakás ki van véve, fényesen bebútorozva; itt a címe. (*Jegyet ad Kamillának*).

KAMILLA. Úgy látszik, mindennel elkészült. No hát, ha csakugyan komoly szándéka - Isten neki - bele kell nyugodnom.

BENCE (*hangsúllyal*). Bele kell nyugodnia.

KAMILLA (*halkan, bosszúsan*). Jó, jó, azért nem kell ijesztgetni... tudom én, mit kell tennem. (*Fenn*). Csak legalább szólt volna előbb, hogy azt a leányt előkészítsem.

BENCE. Miért? Könnyebb a várat hirtelen rohammal bevenni, mint hosszú ostrommal; ha szolgált volna valaha a hadseregben, tudná ezt a katonaregulát.

KAMILLA (*mérgesen*). Jó, jó! majd mit mondok a hadseregének! - De ha vonakodni fog? - Pedig annyit mondhatok, hogy nem nagyon lelkesül a maga szép szemeiért.

BENCE. Ez nem az én dolgom. - Egy óra múlva jövök esküvőmre, s reménylem, hogy menyasszonyom készen fog várni.

KAMILLA. De hát mit tegyek vele? Hogy fogjak hozzá?

BENCE. Hol van az a leány, ki szerető anyja parancsának ne engedelmeskednék?

KAMILLA. Megyek hát, mindjárt előveszem. Bocsásson meg, kedves Elzám, de látja, nagyon rövid az időm, nyakra-főre sürget ez a rettenetes ember.

ELZA (*gúnyosan*). Oh! a szerelmesek nagyon türelmetlenek.

BENCE. Borzasztóan türelmetlenek. Siessen hát drága anyám; - oh! mily édesen cirógatja ajkamat e szó! - siessen, ne áldozza fel gyermekei boldogságát a hideg udvariasságnak. Mi ketten majd csak eltöltjük addig az időt. (*Kamilla el*).

Ö t ö d i k j e l e n e t

Bence, Elza

ELZA (*fölkel*). Te, tudod, hogy én sajnálni kezdem ezt a szegény leányt?

BENCE. Ez éppen úgy bizonyítja jó szívedet, mint azt, hogy igazságtalan vagy irántam, kedves Elzám. Micsoda sajnálni való van azon, ki nőmmé lesz? Nem tettelek téged is boldoggá?

ELZA. Oh igen, elválásunk napján; - de mit gondolsz, nem lehetne ezt a szegény leányt más módon boldogítani?

BENCE. Lehetetlen! Ahol nincs esküvés, ott elválás sem lehet. Ez a törvény.

ELZA. És oly bizonyos vagy játékról?

BENCE. Éppen oly bizonyos, mint a te kedves Bénid, mikor kigusztálja a »slágert«. Nem hiában vártam és tanulmányoztam egy hétig. Az a láng, mely derék Timót barátom szívében az első látásra felcsapott, valódi mély érzésből tört ki és nem fog többé elaludni. Az első hírre megdöbbsent, boldogtalan lett; aztán előállt a hála, gyöngédség, barátság s több efféle nemes érzelem, melyek dúsan tenyésznek keblében; s hősi lemondással föltette magában, hogy nem árulja el a barátságot, visszavonul és azóta szenved, sóhajt titokban.

ELZA. Ejnye be jól ismered a nemes érzelmeket, mikor üzérkedni lehet velök. De így ismered-e a női szíveket is?

BENCE (*udvariasan*). Gazdag tapasztalásokat tettem a tieden, kedves Elzám.

ELZA. Vigyázz, én azt sejttem, e leány szerelmes abba a fiatalemberbe.

BENCE. Hát aztán? Minden lánynak megvan a maga bizonyos fiatalembere, kinek sohasem lehet a neijévé. Neked is volt, mégis...

ELZA. Igen, mert bennem volt annyi könnyelműség, hogy a te iskolában frivolitássá¹² válhatott.

BENCE. Minden leányban van annyi könnyelműség, hogy iskolámba járhasson.

ELZA. Azt hiszed? Hátha a nők között is van különbség?

BENCE. Nincs. Mind egyformák. Bocsáss meg, kedves Elzám, de tudod, mi már túl vagyunk azon, hogy bókokat mondjunk egymásnak. - A nők mind egyformák, hiú, gyenge, alsórendű teremtetek; nincs bennök akarat, erő, határozottság; nincs köztük egy sem, aki merész homlokmal szembe álljon a viszonyokkal, az előítéletekkel és kihívja maga ellen a végzetet - oh nincs! Akit meg nem tántorít a hiúság, megejti a szenvedély; akit meg nem hajt a kacérság, megtöri a nagyravágyás, vagy a büszkeség, vagy a jó hír elvesztésének félelme - oh legkivált ez! - nem a belső érték kell nekik, hanem a külső máz: »Mit mond a világ?« »Mit beszélnek az emberek?« - festék, kendőzés, minden - az arcon, a lelken, a szemöldökön, a beszéden - s készek mindenre inkább, hogysem le engedjék törölni ezt a festéket -

ELZA. Elég már a jóból. Látszik, hogy soha sem voltál szerelmes.

BENCE. Nem, - bocsáss meg, hogy szemedbe mondom, kedves Elzám, de már nagyon benn vagyunk az őszinteségben.

ELZA. Oh, nagyon jól tudom. Nem is neked való ez... maradj te csak a te mesterségednél. Menj a magad útján; de annyit mondom, meg ne csalj; tudod, hogy ismerlek...

BENCE. Eltévesztetted az ige-számot, angyalom. Talán inkább úgy mondanád, hogy ismerjük egymást. Ha nekem szükségem van reád, azt hiszem, én sem vagyok rátok nézve megvetendő szövetség.

ELZA. Az igaz, hogy gyönyörű egy kompánia¹³ vagyunk mi, galambom. És ha meggondolom, hogy valaha én is oly gyermeketeg tiszta leány voltam, mint ez (*az ajtó felé mutatva*), - hogy úgy tudtam érezni, ábrándozni, hinni, mint ő - és most végigtekintek azon a sívár tarlón, melyet szívemben hordok, és mindenütt a te kezed nyomára ismerek... oh akkor kedvem jön - (*hirtelen magához tér és elkacagja magát*). Hallod-e, galambom, mégis csak nagy gazember vagy te!

¹² *frivolitás* (fr.) - léhaság

¹³ *kompánia* (fr.) - társaság

BENCE (*fenyegetőleg*). Elza!

ELZA. No csak ne forgasd a szemedet, nem ijedek meg!

BENCE. Azt mondom, elégedjél meg a tűszúrásokkal, ne akarj mélyebbre vágni a késsel; mert vigyázz, hiába dicsekszel, még sem ismeresz egészen.

ELZA. Volnának még egyéb rejtett jó tulajdonságaid is?

BENCE. Könnyelmű, frivol vagyok, igaz; nem hiszek a nagy szavakban, szent érzésekben, magasztos eszmékben, s más efféle hóbertban, igaz; szemébe nevetek az ábrándozó bolondnak és a szenteskedő képmutatónak, igaz; letépem a valóságról a csillogó cafrangot és meztelenül ölelem magamhoz - nem tagadom; nevezd frivolnak, hitetlennek, akár gonosznak, nem bánom, nevetek rajta éppen úgy, mint kinevetek, kigúnyolok mindent a világon; de vigyázz, nekem is van érzékeny oldalam, ne ingereld!

ELZA. Oh igen! a becsület, az ősi név becsülete! Ismerjük. Nem loptál, nem raboltál, talán még váltót sem hamisítottál, csak érzelmekkel kereskedel. Nagyapád, apád borát, búzáját adta el pénzért, te csak a feleségedet - oh! becsülettel, törvényes úton. Értelek, galambom, menjünk tovább. Tolvaj ne tegyen a tolvajnak szemrehányást.

BENCE (*keserűen*). Pénzért, pénzért! ez az örökös szemrehányás! De hát kinek a bűne az? Tehetek én arról, hogy az élet igényekkel áll elélem, melyeket csak pénzzel lehet kielégíteni? Én teremtettem a társadalmat, én alkottam meg viszonyait? Más gyermek még apja térdein lovagol, mikor én már tüzes paripámon nyargaltam apám rétjein, erdeiben, és tudtam, hogy az a paripa még nincs kifizetve és hogy az a rét, erdő rég a hitelezőké. De láttam, hogy úgy is lehet élni, és az eladósodott erdőnek még a levelei is azt zizegték fülemben, hogy a született úrnak úri módon kell élni. Azt tudtam, hogy van nevem, címerem, és hogy annak meg kell felelnem; de arra senki sem tanított, hogyan szerezzek rá eszközöket. Megvan, meg kell lenni, rangom követeli, megkívánják tőlem, vagy azt mondják, komisz ember vagyok. Megszoktam a fényt, a kényelmet, szükségemmé vált épen úgy, mint a levegő; és ha a fojtogatott embernek joga van megharapni a kezét, mely torkát szorítja: mért ne lett volna nekem jogom megvetni azt a társadalmat a maga közönséges fogalmaival, mely csak követelt, de nem adott, igényeket támasztott, de nem elégített ki? Elégedjék meg azzal, ha megtartom törvényeit és nem jövök összeütközésbe a büntető törvénykönyvvel - a többi az én dolgom.

ELZA. Elég lesz már galambom, mert utoljára azt is kisütöd, hogy valóságos szent vagy, akihez búcsút járnak az emberek. Kár volt ezt a szép védbeszédet tartanod, hiszen úgy is tudod, nem foglak gátolni abban, hogy - hogy is mondtad? - bátran beleharapj a társadalom fojtogató kezébe. Csak harapj.

BENCE (*visszaesve rendes hangjába*). No a te apró fogacskáidat is meg fogja érezni. Reménylem, nem feledted el, mit kell tenned.

ELZA. Hogy felejténém el, amit te mondasz?

BENCE. Timót nemsokára itt lesz. Menyasszonyi ajándékot hoz arámnak; előbb megkérdezte tőlem, nincs-e ellenemre? Nagyon gyöngéd ember, a világért sem árulná el a barátságot.

ELZA. Tudok mindent, jobb lesz hát, ha sietsz dolgozdra. Ki látott ilyen hanyag vőlegényt?

BENCE. A viszontlátásig drága barátnőm!

ELZA. A viszontlátásig, drágálátos barátom. (*Bence el*)

H a t o d i k j e l e n e t

Elza, később Bankó

ELZA (*egyedül*). Ha nem tudnám, hogy ez a szegény leány utoljára is boldoggá lesz, bizony lelkemre venném a dolgot. No de ez a pár hónap nem a világ, tudom magamról. Ah! az a szegénység, az a szegénység!

BANKÓ (*benéz az ajtón*). Itt vagy?

ELZA. Nem vagyok.

BANKÓ (*bejő*). Nem vagy itt? Asszony, mit jelent ez? Azt hiszed, azért nem vagy régiség, nem látlak meg egész életnagyságban e szoba közepén? Még egyszer kérdem, mit jelent ez?

ELZA. Édes Bénikém, ez azt jelenti, hogy a te számodra nem vagyok itt. Hagyj magamra, dolgom van.

BANKÓ. Micsoda dolgod lehet neked, amelyben férjed fölösleges?

ELZA. Dehogy vagy fölösleges; hanem majd később mondom el, most nincs időm.

BANKÓ. Nincs idő? Hova lett? Talán Bence vitte el? A lépcsőn találkoztam vele.

ELZA (*szórakozottan*). Igen - igen - hagyj magamra...

BANKÓ. Bence vitte el az idődet? Talán még egyebet is? Gyanús nyilatkozat.

ELZA. Ugyan ne gyerekeskedjél!

BANKÓ. Hallod-e Elzám, én ugyan tudományos szempontból nagy barátja vagyok minden régiségnek; hanem vannak bizonyos régi dolgok, melyeket nem szeretnék újra napvilágon látni.

ELZA (*megveregeti arcát*). Oh te kis buksi! talán csak nem vagy féltékeny?

BANKÓ. Az éppen nem - hanem -

ELZA. Reményilem is.

BANKÓ. Hanem tudós szemem úgy veszi észre, hogy mindebben lappang valami, amit nem értek. Már pedig az nem járja, hogy én, aki tudom, milyen vaslábasban főzött ezelőtt kétezer esztendővel a Gracchusok anyja, most ne tudjam, mit főz a saját feleségem?

ELZA. Neked hivatalt.

BANKÓ. Úgy? Az már más. Aztán milyen hivatal lesz? Méltó hozzám?

ELZA. Válogathatsz benne. Elég az hozzá, hogy úrrá teszek, a te dicsőségeden dolgozom, amíg te, hálátlan kis buksi, idejössz Othellót játszani.

BANKÓ. Dehogy játszom; csak érteni szeretném...

ELZA. Hát még most sem érted?

BANKÓ. Persze, hogy nem.

ELZA. Menj Bencéhez, ő majd megmagyarázza; te pedig tégy meg mindent, amit mondani fog neked.

BANKÓ. Ebből áll a hivatalom?

ELZA. Dehogy! Ez által fogod megszerezni.

BANKÓ. Ah! úgy!

ELZA. No érted most?

BANKÓ. Nem.

ELZA. Bence ma nőül.

BANKÓ. Szegény kislány!

ELZA. Majd elhallgatsz! Ez a házasság fog neked fényes hivatalt szerezni.

BANKÓ. Ah! úgy?

ELZA. No, érted most?

BANKÓ. Nem.

ELZA. De azt érted, hogy én mindent a te javadra teszek, s hogy te hálátlan kis szörnyeteg vagy?

BANKÓ. Nem, ezt sem értem, de elhiszem, ha te mondod. (*Megcsókolja Elza kezét*).

ELZA. Most hát siess Bencéhez és tégy mindenben utasításai szerint. Te léssz a tanú.

BANKÓ. Hol?

ELZA. Bence esküvőjén.

BANKÓ. Ah! úgy?

ELZA. Érted most?

BANKÓ (*hosszas gondolkozás után*). Nem.

ELZA. De azért megteszed, amit mondtam?

BANKÓ. Hogyne tenném meg, amit te mondasz? Aztán biztos a fényes hivatal?

ELZA. A legbiztosabb.

BANKÓ. Futok Bencéhez. (*Indul, de visszatér*). Szeretnék tanfelügyelő lenni; azt hiszem, elég tudományom van hozzá.

ELZA. Kérlek édes Bénim, siess már!

BANKÓ. Megyek angyalom! - (*Kezet csókol Elzának*). Pompás terv lehet, csak hogy nem értem. (*El*).

ELZA (*magában*). Boldog, aki nem érti; bár én is ezt mondhatnám magamról.

BANKÓ (*visszajő*). Azt hiszem, ha képviselővé tennétek, fölérne minden hivattal.

ELZA (*türelmetlenül*). Ha sokáig késel, semmi sem lesz belőled.

BANKÓ. Még csak az kellene! Fölébredt az oroszlán, s azt bömböli: hivatal vagy halál! Megyek Bencéhez. (*Félre*). Talán ott megértem. (*El*).

H e t e d i k j e l e n e t

Kamilla, Elza, Irén, Borcsa

ELZA. Most fogjunk a munkához.

KAMILLA (*kívül*). Fogd be a szádat! Ki kérdezett?

BORCSA (*kívül*). Akár kérdeznek, akár nem kérdeznek, kimondom, hogy ez nem járja.

ELZA (*magában*). Az ellenség segédcsapatot kapott.

KAMILLA (*kívül*). Takarodjál dolgodra! (*Bosszúsan bejő. Utána Irén és Borcsa.*) Nézze meg az ember ezt a szemtelenséget! - Ah! itt van még kedves Elzám? - Képzelve csak ennek a leányzónak, ennek a cselédnek a vakmerőségét.

BORCSA. Ha cseléd vagyok is - bért ugyan nem igen látok, - azért van szám és, amíg szám van, mindig azt mondom, hogy az nem járja. Ha nem szereti, hát punctum. Keressen magának más feleséget. Ki látta azt, úgy fenyegetni, kínozni a szegény kisasszonyt, hogy majd így lesz, majd úgy lesz...

IRÉN. Édes Borcsa, hagyjon magunkra.

BORCSA. Megyek, lelkem kisasszony; de én mondom, ne hagyja magát! (*El*).

N y o l c a d i k j e l e n e t

Kamilla, Elza, Irén

KAMILLA. Hallatlan szemtelenség! - Még ma elcsapom.

ELZA. Csillapodjék le, kedves barátnőm.

KAMILLA. Hova leszünk, ha a cselédek is be mernek avatkozni a családi ügyekbe?

ELZA. Mit tett?

KAMILLA. Mit? Hát amint beszélek a leányom lelkére - igaz, hogy egy kicsit hangosan beszéltem - egyszerre csak beleszól és elkezd nyelvelni, hogy ez nem járja, a kisasszony mást szeret, egyszóval biztatja ezt a makacs leányt, hogy ne fogadjon nekem szót.

ELZA (*Irénhez*). Nem akar Zátonyi nejjévé lenni, kedvesem?

IRÉN (*hidegen*). Nem, asszonyom. (*Kamillához*). Anyám, azt hiszem, nem szükséges erről idegenek előtt beszélni.

KAMILLA. Elza nem idegen! ő legjobb barátnőm; bizony okosabban tennéd, ha rá hallgatnál.

ELZA. Bocsásson meg, kedvesem, ha szíve ügyeibe avatkozom; de higgye el, a legőszintébb barátság beszél belőlem. Mondja, micsoda kifogása van Zátonyi úr ellen?

IRÉN. Nem szeretem.

KAMILLA. Ezt bizonyosan a könyvekből tanulta!

ELZA. Nem a szerelem a boldog házasság alapja, hanem a tisztelet, s ezt Zátonyi úr a legnagyobb mértékben megérdemli.

KAMILLA. Hát én mit mondtam?

ELZA. Előkelő családból való, művelt, finom, elég vagyonos, hogy kényelmessé tegye életét, s elég érett, hogy megóvja az ifjúság veszélyeitől.

KAMILLA. Én is éppen ezt mondtam - csak hogy nem ilyen szépen.

ELZA. Pedig sok veszély környezi kegyedet, kedvesem... sok veszély a rágalom, a félreértés, s kísértések alakjában, melyekről sejtelve sincs.

KAMILLA (*bámulva*). Még nekem sincs.

ELZA. Kegyed szép, ifjú, ártatlan. Most még szerető anyja oldalán, az ő bölcs felügyelete alatt biztosítva lehet az élet ezernyi támadása ellen; de gondolja meg, ha ő nem lesz többé...

KAMILLA (*szemeit törölve*). Bizony gondold meg, én sem vagyok halhatatlan, ötven körül járok már.

ELZA. Sőt még most is, anyja szárnyai alatt, az ő szigorú, mindent látó szeme előtt, ki van téve oly veszélyeknek, melyeknek lehetősége is már a legnagyobb megbántás és megalázás, s melyek ellen csak az erős férfiúi kar védheti meg.

KAMILLA. Hallod?

ELZA. Nem akartam szólni, nem akartam fellázítani lelkét, - de most belátom, hogy gyöngédségből és kíméletből nem szabad elhallgatnom, mily sértő félreértéseknek, mily megalázó kísértéseknek van mostani helyzetében kitéve. Timót, a gazdag Timót, néhány nap előtt - általam - nem tudom, honnan vette azt a vakmerőséget, hogy általam akart ily ajánlatot tenni, azt hitte tán, hogy a szegénység mindenre képes, és büntetlenül lehet arcul ütni...

KAMILLA (*türelmetlenül*). Micsoda ajánlatot?

ELZA. Bocsássanak meg, ha kimondom - nehezen akarja a szó elhagyni ajkamat - azon ajánlatot tette - de legyenek meggyőződve, eléggé torkára forrasztottam arcátlanságát -

KAMILLA. Szent Isten! mit akar hát?

ELZA. Hogy Irén kisasszonyt kedvesévé tegye.

IRÉN (*sikoltva*). Ah! (*Anyja keblére rejti fejét*).

KAMILLA. Micsoda! nézze meg az ember! azzal az ártatlan birkaábrázatával miben töri a fejét? (*Irént csitítva*). No, no, ne sírj olyan keservesen. (*Felpattanva*). Hiszen csak kerüljön a szemem elé, majd megtanítom emberségre! (*Irén fejét simogatva*). Csitt, csitt, elég lesz a sírás; - látod, így bánnak a szegény leánnyal, ha nincs oltalmazója. (*Felpattanva*). Ejnye gézengúz kötnivalója! kikaparom azt a birkaszemét, csak elém kerüljön.

BORCSA (*beszól az ajtón*). Timót úr idekinn van; azt kérdi: bejöhet-e?

IRÉN (*Kamilla keblére hajoltan*). Nem, nem!

KAMILLA (*Irén fejét simogatva*). De csak jöjjön be, éppen jókor jön.

ELZA. Az Istenért, el ne ragadtassa magát. Borcsa várjon még... (*halkan*) legyen óvatos. Az ily vakmerőségben legszegényítőbb az, hogy megtörténhetett, s nyíltan tudomást venni róla, már magában megalázás. Szemrehányással, zajjal csak feltűnővé tenné a dolgot s tudtára adná az egész világnak. Mérsékelje tehát méltó felháborodását s bízza rám ez ember elfogadását.

KAMILLA. Jól van, kedvesem; de jól lefőzze, mert másképp beleszólók.

BORCSA (*ismét beszél*). Bejöhet-e, vagy elküldjem?

KAMILLA. Jöhet.

ELZA. Foglalják el helyeiket, s hagyják rám a szót. (*Leülnek*).

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Timót

TIMÓT (*félénken jó*). Alásszolgája - van szerencsém - bocsánat, hogy bátorkodom - (*Előbbre jó, elhallgat s zavartan néz körül*).

ELZA. Minek köszönhetjük e szerencsét, Timót úr?

KAMILLA (*közbeszól*). Nagy szerencse...

ELZA (*megfogja kezét*). Kérem, kedves barátnőm...

TIMÓT. Vagyok olyan bátor - Bence barátom tudtával - szerencsét kívánni kedves menyasszonyának - és - és -

ELZA. Nagyon kegyes, Timót úr. Meg vagyunk győződve, hogy tiszta szívből fakad jó kívánsága.

TIMÓT. Oh, a legtisztább szívből... és azért, ha nem sértem meg, bátor vagyok - (*Irénhez megy és zsebéből ékszeres tokot vesz ki*), Bence barátom tudtával - csekély menyegzői ajándékot -

IRÉN (*hidegen*). Köszönöm, uram, nem fogadom el. (*Fölkel s el az oldalajtón.*)

TIMÓT (*zavartan*). Nagyon sajnálom - boldog lettem volna - alásszolgája - (*Zsebébe teszi a tokot*).

ELZA. Bence barátja tudtával...

TIMÓT. Igen, mindenesetre.

KAMILLA. És mindent tud Bence barátja, ha szabad kérdezni?

TIMÓT (*meglepetve*). Mindent.

ELZA. Nincsenek-e oly titkok, melyeket egyik barát a másiktól rejtegetni szokott?

TIMÓT (*folytonosan növekedő zavarral és meglepetéssel*). Nem tudom - meglehet.

KAMILLA. És amelyekért egyik barát le szokta vágni a másik fülét.

TIMÓT. A fülét?

ELZA (*megfogja Kamilla kezét*). Kérem, kedves barátnőm... Oh, Timót úr valódi antik módon fogja fel a barátságot.

TIMÓT. Antik módon! (*Félre*). Mi lelte ezeket?

ELZA. Szerinte egyik barát sem élhet a másik nélkül; testök, lelkök, vagyonuk, mindenök közös.

TIMÓT (*meghajolva*). Oh, igen.

KAMILLA. És Timót úr semmit sem vesz ki ebből a közösségből?

TIMÓT (*meghajolva, Kamilla felé*). Semmit. (*Félre*). Bókolnak ezek, vagy gorombáskodnak?

ELZA. Mily kár, hogy a mai világ oly kevésbé érti az antik erényeket.

KAMILLA. És más neveket szokott nekik adni.

TIMÓT. Más nevet? Valóban?

ELZA. Például a jótékonyságot... nagylelkű ajándékot...

KAMILLA (*közbeváág*). Csábításnak mondja.

TIMÓT (*ijedten*). Csábításnak?

ELZA. Kérem, kedves barátnőm... nem azt akartam mondani, csak annyit, hogy a jótékonyságban mindjárt mellékcélokat látnak... Oh, ez a kor nagyon igazságtalan, nem akarja belátni, hogy a jótevő kéznek joga van arcul is ütni...

KAMILLA. És alamizsnáért ezres kamatot venni.

TIMÓT *(ki eddig zavartan hajlongott a beszélők felé)*. Kamatot? *(Félre)*. Szent Isten! ezek sejtének valamit.

ELZA. Oh! de Timót úr nemesen fogja fel a gazdagság hivatását... jót tesz azért, hogy jót tegyen.

KAMILLA. Nem pedig, hogy vásároljon.

TIMÓT. Semmiesetre. *(Félre)*. Jobb lesz innen elmenni.

ELZA. Tudja, hogy a szegényekben is van büszkeség.

KAMILLA. És nem mindenök eladó.

TIMÓT *(félre)*. Bizonyosan megsejtették szerelmemet és félreértették. Szépen vagyok; és nem szólhatok; nem engedi a barátság. *(Fenn)*. Ajánlom magamat, - bocsánat, hogy alkalmatlankodtam - alásszolgája - *(Menet félre)*. No itt ugyan szép híreket viszik *(El)*.

KAMILLA. Szerencsés utat!

ELZA. Ez megkapta a magáét. Most megyek, kedves barátnőm, beszéljen leánya lelkére, itt az elriasztó példa, tanulhat belőle. Viszontlátásra, kedvesem *(Félre)*. Futok, még utolérhetem azt a szerencsétlent. *(El)*.

KAMILLA. Köszönöm, kedves Elzám. *(Az oldalajtón beszél.)* Jer ki, egyedül vagyok, beszéljünk komolyan.

T i z e d i k j e l e n e t

Kamilla, Irén

KAMILLA. No, még sincs kedved férjhez menni? Hallgatsz, lesütöd a fejedet? Szeretnél talán több ily ajánlatot kapni?

IRÉN. Anyám!

KAMILLA. Jó, jó - tudod, hogy nem úgy értettem. De magad is beláthatod, hogy két kézzel kellene kapnod a szerencsén. Leány vagy, szegény vagy, gyenge vagy... ebben a rossz világban mindenki azt hiszi, hogy büntetlenül bántalmazhat. Örülj, ha akad egy derék ember, aki tisztességes módon nőül vesz és megoltalmaz.

IRÉN. Anyám tudja, hogy Károly szeret és nőül akar venni. Miért kényszerít máshoz? Nem lesz ő elég oltalom számomra?

KAMILLA. Lári-fári! nőül vesz, nőül vesz - azt mondta és elutazott. Ki tudja, mikor jön vissza; ki tudja, lesz-e akkor kedve beváltani ígéretét?

IRÉN. Én bízom benne.

KAMILLA. De nem bízom én. Az ő szép szavára bizony nem szalasztom el a kínálkozó szerencsét.

IRÉN. De anyám, én szeretem Károlyt, egész lelkemből szeretem, és szavamat adtam neki... megesküdtem, anyám! nem lehetek esküszegő.

KAMILLA. Az ilyen esküt azért teszik, hogy ne tartsák meg. No hiszen, szépen állna a világ, ha minden leány ahhoz menne, akinek hűséget esküdött. Aztán az a szerelem - mi az a szerelem? - Parádé, melyet a gazdagok megengedhetnek magoknak, ha kedvök tartja; de a szegény leány örüljön, ha férjet kap szerelem nélkül; - majd megjő a szerelem azután, ha akar.

IRÉN. Oh, anyám, ne kínozzon! Mit mondjak hát? Mondjam azt, hogy gyűlölöm Zátonyit... hogy meghalok keze érintésétől?

KAMILLA. Ettől nem szoktak meghalni a leányok. (*Félre*). Az idő halad, mindjárt itt lesznek, s még semmire sem mentem vele. Mit tegyek? mit tegyek? (*Fenn*). Hova legyek veled, te rossz gyermek? Ha átkaim nem fognak rajtad, - ha fenyegetéseimtől nem ijedtél meg: micsoda anyád vagyok akkor én neked?

IRÉN. Anyám, anyám! nagy hatalmat adott Isten az anya kezébe gyermeke fölött - vigyázzon, ne éljen vele vissza - Isten egykor számon fogja kérni.

KAMILLA (*megrendül, magában*). Mit beszél? - (*Fenn*). De hisz én boldogságot akarom; jobban meg tudom ítélni, mint te, mi válik javadra.

IRÉN. Nem lehetek azzal boldog, akit nem tudok becsülni.

KAMILLA (*türelmetlenül*). Persze, neked mindenre van szavad. Ugyan hol tanultad? Hálátlan! Azért neveltelek, ápoltalak, szerettelek, hogy legfőbb kívánságomat se tedd meg?

IRÉN. Mindent anyám, csak ezt ne!...

KAMILLA (*egyre türelmetlenebb és izgatottabb*). De én éppen ezt akarom! Ha szófogadó vagy, ne válogass a kötelességekben.

IRÉN (*halkan*). Nem tehetem.

KAMILLA. De hát mit tegyek veled, te szívtelen! (*Magában, kezeit tördelve*). Istenem! Istenem! mintha lépteket hallanék már. - (*Fenn*). Te, te, aki úgy hozzászoktál az engedelmességhez, hogy engem egészen elszoktattál a parancsolástól, te mersz velem így szembeszállni? Ki tanított erre? ki lázított fel? ki gyújtotta ezt az ellenséges tüzet szemedben?

IRÉN. A szerelem!

KAMILLA (*mindig ingerültebben*). Szép szó! Aztán szeressétek anyák gyermekeiteket, kínlódjatok, szenvedjetekek értök - egy szép napon majd elsétál előttem valami idegen ember, és zsebre rakja mind azt a hálát, szeretetet, minek magvát ti magatok számára vetettétek. Mehetek aztán koldulni, téphetitek ősz hajatokat, elpusztulhattok a szalmán - gyermekeitek vígan pazarolja másra, amivel nektek tartozik, és nem érez lelkében semmi furdalást, mert van mentsége, szép mentsége: a szerelem! Menj, menj; megtagadlak, többé nem vagy leányom, nem ismerlek. (*Székre roskad, s arcát kezébe temetve, heves sírásba tör ki.*)

IRÉN (*lassan Kamillához megy, s kezét karjára teszi*). Anyám, ne sírjon, minden büntetést kiállok, csak ezt nem.

KAMILLA. Váljék tűzzé minden könnycseppem és égesse örökre hálátlan lelkedet... Te, te, aki megölöd anyádat, nem - többet tessz vele - a szégyen bélyegét sütöd arcára.

IRÉN (*reszketve*). Anyám, az égre!

KAMILLA. Igen, igen, a szégyent! Ha átkaim, fenyegetéseim meg nem hatottak, hadd indulj meg könnyeimre! Könyörülj rajtam, gyermekem! - Ne hidd, hogy erőszakolnálak, ha magam nem állnék sokkal erősebb kényszerítés alatt. Tudd meg, hogy hatalmában vagyok azon embernek, hogy a szégyen, talán a börtön vár reám...

IRÉN. Anyám, anyám, nem akarok többet hallani!

KAMILLA. Nem! te kényszerítettél, hogy piruljak előtted... hallgasd végig szégyenemet! - Oly tetteket követtem el a múltban, melyek gyalázatot, büntetést hoznak fejemre. Ez ember mindent tud, bizonyítványai vannak, kezében vagyok. Most tudod. Menj hát, nyisd ki előttem börtönöm ajtaját.

IRÉN *(megsemmisülve áll egy ideig, kezébe temetve arcát; szünet múlva, sápadtan, halkan)*. Mikorra kívánja az esküvőt?

KAMILLA *(keze után nyúl, hogy megcsókolja)*.

IRÉN *(visszakapja kezét)*. Mikorra kívánja az esküvőt?

KAMILLA. Ma, azonnal. Tehát megegyezel?

IRÉN *(merev tekintettel)*. Anyámért teszem.

KAMILLA *(megrendül - egy lépést hátrál - azután félénken Irénhez lép)*. Irén, félek tőled, így még nem láttalak.

IRÉN. Így még nem szenvedtem.

KAMILLA. Gyermekek, ne rémíts. Mit fogsz tenni?

IRÉN. Kötelességemet. *(Indul)*.

KAMILLA. Hová mégysz?

IRÉN Menyegzőmre készülök. *(Lassan el)*.

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Kamilla egyedül

Ah! Csakhogy vége van, magam sem bírtam volna tovább... Oh, hogy az Isten verje meg azt a Bencét! Bár sohase láttam volna! - Mintha olyan lelkifurdalásfélét éreznék... De hát mit tegyek? - Egyiknek áldozatul kellett esni és utoljára is, az ő áldozata nem olyan nagy... férjhez megy, boldog lehet... majd vigyázok rá, hogy férje jól bánjék vele. - Száz ilyen házasságnak lett már nagyon jó vége... aztán én neveltem, anyja voltam, éppen mintha saját szülött leányom lett volna... ő is tehet értem valamit... meg is teszi... belátta, hogy meg kell tennie szó nélkül. - Szó nélkül... éppen ez ijeszt meg; inkább sírt, panaszkodott volna... de ezt a sápadt arcát, merev szemét álmomban is fogom látni. *(Az ajtó nyílik)*. Ki ez? Milyen ijedős lettem.

T i z e n k e t t e d i k j e l e n e t

Kamilla, Mosolygó

MOSOLYGÓ. Én vagyok - itt az idő - dologra - sok levél. *(Leveleket vesz ki zsebéből)*.

KAMILLA. Eh! van is arra most idő! Nagyobb dolgunk van itt... mindjárt megyünk a templomba, esküvőre.

MOSOLYGÓ. Férjhez megy? - Gratulálok. - Ki a boldog?

KAMILLA. Ugyan ne bosszantson maga is! Csak nem hiszi, hogy én mennék férjhez?

MOSOLYGÓ. Miért ne? Nagyobb bolondokat is tesznek az asszonyok.

KAMILLA. Köszönöm; nekem nincs rá kedvem. Irén megy férjhez, még pedig találja ki, kihez?

MOSOLYGÓ. Nem tudok találgatni.

KAMILLA. Zátanyi Bencéhez. Mit mond hozzá?

MOSOLYGÓ. Jó parti¹⁴ - sokra viszi - nagy gazember.

KAMILLA. Maga ugyan szépen dicséri az embereket.

MOSOLYGÓ. Nagy dicséret - ügyes gazember, - csak vigyázzon, rajta ne kapják - mint engem - ügyetlen gazember - nagy különbség. Jó lesz anyai tanácsnak.

KAMILLA. Majd mit mondok az anyai tanácsának. Legalább vigyázzon, Irén előtt ne beszéljen ilyen vadakat, ő még nem ismeri a maga bogarait.

MOSOLYGÓ. Nincs dolog - haza megyek.

KAMILLA. De csak maradjon itt. Ki tudja, mire lesz szükség, s magát mindenre lehet használni. Várjon itt, míg én öltözni megyek. (El).

MOSOLYGÓ. Mindenre lehet használni - igaz - volt idő - hajh! - nekem is volt szép feleségem - csak házasodjatok, bolondok!

Tizenharmadik jelenet

Mosolygó, Irén

IRÉN (gyorsan jó). Mosolygó úr, szavát hallottam, kérem, hallgasson meg egy pillanatra.

MOSOLYGÓ. Tessék.

IRÉN. Gyermekkorom óta ismerem önt, napról napra láttam, s bár ritkán szólt hozzám, talán észre sem vett, mindig vonzódtam önhöz, oh! mert láttam, hogy boldogtalan, s különös álarca alatt egy mélyen szenvedő szív fájdalmát rejtegeti...

MOSOLYGÓ. Nagy emberismeret - semmit sem tudok róla.

IRÉN. Oh, igen, megértettem önt, öntudatlanul osztoztam fájdalmában és szívem vonzódott hozzá, mintha előre érezte volna, hogy valaha maga is társa lesz boldogtalanságában. A jóslat teljesült... a pillanat megjött... ön, akinek bánatát egykoron megértette a gyermek - ön meg fogja érteni a leány boldogtalanságát.

MOSOLYGÓ. Meglehet - miben segíthetek?

IRÉN. Ismeri Darvas Károlyt?

MOSOLYGÓ. Jól ismerem... semmi sem lesz belőle... becsületes ember.

IRÉN. Néhány pillanat múlva egy szót fog ajkam kimondani, mely örökre lezárja azt előle. Nem beszélhetek vele, nem igazolhatom magamat - oh! tegye meg ön, mondja meg neki, hogy én nem voltam hitszegő, nem feledtem el eskümet...

MOSOLYGÓ. Megmondom.

IRÉN. Mondja meg, hogy oly kényszernek engedett akaratom, mely előtt meg kellett hajolnia; mondja meg, hogy nem lehetett más választásom, ne vessen meg, ne átkozzon!

MOSOLYGÓ. Megmondom.

¹⁴ *Parti* (lat.) - házasság

IRÉN. És mondja meg, hogy többé nem szabad engem látnia, hogy feledjen el, legyen boldog, hogy én mindennap ezért fogok imádkozni Istenhez - mondja meg -

MOSOLYGÓ. Még ma útra kelek hozzá.

IRÉN. Köszönöm, nem csalódtam önben. *(Meg akarja fogni kezét).*

MOSOLYGÓ *(hátra teszi kezét).* Hozzá ne nyúljon - nem érdemes rá - húsz év óta nem érintette becsületes kéz.

IRÉN. Oh, ne vonja el tőlem kezét, egyetlen jó barátom! *(Megcsókolja kezét).*

MOSOLYGÓ *(ijedten elrántja kezét).* Mit tett? meggyalázta magát - ezt a kezét - egy gazember kezét - *(megindulásával küzdve)* ne hagyja magát - nem kényszeríthetik - ismerem a törvényt - sokszor elcsavartam - ne hagyja magát -

IRÉN *(kitörő zokogással Mosolygó keblére borul).* Oh, hisz önnek sem mondhatom el egész boldogtalanságomat!

MOSOLYGÓ *(legnagyobb zavarban, nyakát csavarva, hogy kivonja Irén öleléséből).* Hagyjon el - nem érdemlem - gazember vagyok - sohase tették velem - ne hagyja magát - mondjon nemet az oltárnál - ne sírjon - szégyellem magam - nem tehetek róla - *(erővel elfojtja megindulását)* gazember vagyok - minek szégyenít meg? *(Könnyei kitörnek s reszketve magához szorítja Irént).*

Tizennegyedik jelenet

Kamilla (egyfelől), Elza (másfelől)

KAMILLA *(kíviül).* Irén! készen vagy-e? Jönnek már. *(Belép).*

IRÉN *(felriad Mosolygó kebléről).* Köszönöm, barátom! *(Kamilla felé fordul, s hallgatva megáll).*

ELZA *(belép).* Tüstént indulunk, kedveseim. Béni már elment a vőlegényért.

MOSOLYGÓ *(a háttérbe megy, leül, folytonosan azon kezét nézve, melyet Irén megcsókolt).*

KAMILLA *(Irénhez).* Jól van gyermekem. Látom, készen vagy már.

IRÉN *(nyugodtan).* Készen vagyok.

KAMILLA *(félre).* Milyen hangon mondja ezt. *(Fenn Elzához).* Istenem, Istenem, sohasem láttam még ilyen gyors menyegzőt. Alig volt időm felöltözni, még a szobát sem szedhettem rendbe. Itt van ni, még násznagyokról is elfeledtem gondoskodni.

ELZA. Legyen nyugodt, kedves barátnőm, mindenről gondoskodott a figyelmes vőlegény. Férjem lesz az egyik násznagy, a másiknak Tulipán urat kértük fel... éppen itt jó.

Tizenötödik jelenet

Előbbieket, Tulipán, Tulipánné

KAMILLA. Nagyon szíves, kedves Tulipán úr. Tessék helyet foglalni, tüstént indulunk.

TULIPÁN *(nagy díszben).* Szerencsémnek tartom -

TULIPÁNNÉ *(közbevág).* Szívesen tesszük; mondtam férjemnek, készüljön el gyorsan, s vegye magára legszebb ruháit. Nagy ünnep egy esküvő... *(jelentősen)* s reméljük, boldog lesz a kedves kisasszony.

KAMILLA. Reméljük. Ah! de ez nem olyan ünnepi esküvő; szerettem volna, ha egy kis időm jut a készületre; de olyan gyorsan ment, olyan türelmetlenek ezek a szerelmesek. Vendégeket sem hívhatunk, csak a násznép lesz jelen... valódi csendes menyegző.

TULIPÁNNÉ *(jelentősen)*. Mindegy - csak boldog legyen a kedves kisasszony.

KAMILLA *(félre)*. Mibe avatkozik ez a szabóné?

ELZA. Itt jó a boldog vőlegény.

Tizenhatodik jelenet

Előbbie, Bence, Bankó, Borcsa

BANKÓ. Itt vagyunk, a kocsik lenn várnak - indulhatunk.

ELZA *(Irénhez)*. Kedvesem, búcsúzzék el most anyjától; az esküvő után tüstént új lakására megyünk, s ő csak később követheti, ha itt rendbeszedte ügyeit. Addig majd én leszek kegyeddel, hogy ne maradjon egyedül és oltalom nélkül.

KAMILLA. Egyedül? Hát a férje?

BENCE. Az esküvő után tüstént el kell utaznom sürgős ügyben; csak két hét múlva jöhetek vissza.

BANKÓ *(súgva Elzához)*. Még most sem értem. *(Elza csendre inti)*.

BENCE *(Irénhez)*. Kedves Irénem, szabad kérnem azt a szép kezet, mely nemsokára az enyém lesz?

IRÉN *(irtózva hátrál, tekintete Mosolygóra esik, ki biztatólag int fejével; aztán Kamilla felé fordul, ki esdő pillantást vet reá. E némajáték alatt Bankó Elza intésére Irén mellé áll. Tulipánné és Borcsa a háttérben zokognak)*.

BANKÓ. Engedd meg, barátom, az én kötelességem templomba vezetni a menyasszonyt. *(Karját nyújtja)*.

IRÉN *(hosszasan nézett Kamillára, most elfordul s elfogadja Bankó karját)*. Menjünk! *(Bence Elzának, Tulipán Kamillának nyújtja karját)*.

MOSOLYGÓ *(karját nyújtja Tulipánnénak és Borcsának)*. Menjünk mi is.

TULIPÁNNÉ *(sírva)*. Nem vagyunk hivatalosak.

BORCSA *(sírva)*. Van is ott ránk szükség.

MOSOLYGÓ. Ki tudja? *(Mind el)*.

A függöny legördül

HARMADIK FELVONÁS

Fényesen világított díszes terem. A háttérben nagy nyitott ajtón keresztül más terem látszik. Oldalt egy asztalnál Bankó, Timót, Ordas és Mákony kártyáznak. Bence és Elza karöltve jönnek a hátulsó teremből

E l s ő j e l e n e t

Bence, Elza, Bankó, Timót, Ordas, Mákony

TIMÓT. Megint vesztettem! megfoghatatlan!

BANKÓ (*kiosztva*). Hjah! a közmondásnak igaza van.

ORDAS. Aki szerencsétlen a játékban, szerencsés...

MÁKONY. Ügyeljenek a játékra. (*Fölveszi kártyáját és hív*).

TIMÓT. Oh! ugyan, kedves barátim, mit gondolnak?

ORDAS. A közmondások nem hazudnak. (*Üt és a kártyát Timót elé tolja*). Önön a sor. Itt van ni, a színt is eltéveszti. Kire gondol? Hahaha!

ELZA (*halkan Bencéhez*). A közvélemény nyelve.

BENCE. Ennyire vagyunk már?

ELZA (*gúnyosan*). Bizony ideje volt megjönnöd; az emberek máris szánakozó mosollyal szemlélnek.

MÁKONY. Timót úr, szíveskedjék figyelemmel lenni arra, hogy partnere vagyok, s ne játsszék ellenem.

TIMÓT. Bocsánat, eltévesztettem. (*Kiad*).

ORDAS (*elviszi az ütést*). Köszönöm, Timót úr... megint megnyertük a játékot.

MÁKONY (*bosszúsan*). Előre tudtam.

BANKÓ (*a kártyát keverve*). Hja a közmondás... Hej, Bence, el ne bolondítsd a feleségemet. (*Oszt*).

ELZA. Nézzétek ezt a csúf Bénit, milyen féltékeny!

ORDAS. Pedig a féltékenység kiment már a divatból, ügye Bence?

BENCE. Igazad van, bölcs tanácsos. (*Tovább sétál Elzával*).

ORDAS (*játszva*). Tudnék én tanácsot adni, csak meghallgatnák.

BANKÓ. Ugyan mit? (*Félre*). Talán most megtudom, mért kell ezt a derék Timótot szekíroznom?

ORDAS. Hogy Timót úr jobban vigyázzon a játékára.

MÁKONY (*bosszúsan, kiadva*). Biz azt jól tenné.

ELZA (*halkan, Bencéhez*). Hallod?

BENCE. A közvélemény nyelve elég világosan kelepel.

MÁKONY (*bosszúsan*). Tessék, ezt a játékot is elvesztettük.

M á s o d i k j e l e n e t

Mákonyné, Klimóczi, Előbbiek

MÁKONYNÉ (*Klimóczi karján jó a hátulsó teremből*). Úgy kell, megérdemled. Ki látta azt, idevonulni és ezt az unalmas kártyát forgatni, mikor a másik teremben a legkedvesebb fiatal asszony mulattatja vendégeit? - Kedves Zátonyi, szerencsét kívánok nejéhez. Az első estély az első legnehezebb lépés a világban, s mondhatom, oly figyelmes, oly gyöngéd, oly szeretetre-méltó, oly mindenlátó kis háziasszony, hogy valóban - hogy is mondjam - hercig!¹⁵ Igazán hercig!

BENCE. Nagysád elismerése bizonyítvány kitűnő érdemrenddel.

MÁKONYNÉ. És ezek a férfiak ott hagyják a leghercigebb háziasszonyt s ideszöknek kártyázni. De most értök jöttem. Kedves Klimóczi, hajtsa végre a társaság ítéletét, kísérje be a tetteiket. - Hahaha! hercig gondolat... Zelmától származott.

BANKÓ (*félkel*). Az erőszaknak engedni kell.

MÁKONY (*mogorván*). Hát a revanzs hol marad?

KLIMÓCZI. Mentségek nem fogadtatnak el. Határozott utasításunk van az urakat magunkkal vinni, a legmennyeibb élvezet elvesztésének büntetése alatt.

ORDAS. S mi az a mennyei élvezet?

KLIMÓCZI. Zelma kisasszony fog zongorázni és énekelni.

ORDAS (*félre*). Jaj fülem!

MÁKONYNÉ. Siessünk, uraim, nincs vesztenivaló idő. Ha nem is jutnak mennyei élvezethez, mint ez a kedves Klimóczi mondta, de Zelmám csinosan játszik, s hercig hangja van. - Karját, kedves Klimóczi! Előre uraim! (*Mind el - Bence és Elza kivételével*).

H a r m a d i k j e l e n e t

Bence, Elza

BENCE. Mi nem nyertük el Mákony barátom pénzét, nem szükséges tehát, hogy bosszút álljon rajtunk leánya. Maradj itt pár szóra, kedves Elzám. Először is, hogy vagy?

ELZA. Mielőtt e gyöngéd kérdésedre felelnék, én bátorodom tőled kérdeni: miért tartott utazásod két hét helyett egy hónapig, és micsoda okosat tettél ezalatt?

BENCE. Semmi okosat; utaztam, menyegzői utat tettem - magamban. Ez volt az egész. - De hát mi kifogásod van ellenem? Nem adtam elég pénzt, hogy az új háztartást fényes lábra állítsatok? Különben el nem mulaszthatom, kedves Elzám, hogy ki ne fejezzem elismerésemet és köszönetemet. Lakásom valódi tündéri lakás, az estély pompásan van rendezve, a vendégek a javából válogatva.

ELZA. Elsőrendű pletykahordók.

BENCE. Ez is a fényűzéshez tartozik. Holnap az egész város fogja tudni s róla fog beszélni: »Hallotta a nagy újságot?« »Hogyne hallottam volna.« »Zátonyi Bence megérkezett külföldről

¹⁵ hercig (ném.) - kedves

útjából.« »Igen, s megérkezése napján azonnal fényes estélyt adott.« »Igazán?« »Kik voltak ott?« »Oh! a legválogatottabb társaság. Mákonyné, a híres Mákonyné, valamennyi nőegylet elnöke, férjével és leányával. Ordas tanácsos, az előkelő világ hírharangja. - Klimóczi, a gavallér uzsorás, X Y Z stb.« »És hogy mulattak?« »Kitűnően; minden nagyon fényes volt, a fiatal háziasszony bájoló.« »Boldog ember az a Zátonyi.« - »Meg is érdemli, nagyon jeles, kedves fiatalember.«

ELZA. Nem mondtad el az egész dialógot, kincsem; fognak még többet is mondani. »Hát Timót, a gazdag Timót ott volt-e?« »Csitt! erről ne beszéljünk.« »Hogyan, hát csakugyan igaz volna, hogy a fényűzés...« »Én semmit sem mondok, de az a hirtelen elutazás az esküvő után...« »És Timót azalatt is járt a házhoz.« »Ejnye, ejnye, ki hitte volna?« »Szegény Bence!« »Ki tudja, hátha az ő tudtával?« »Ugyan ne mondja!« »De bizony, kitelik tőle...« Hogy tetszik a folytatás galambom?

BENCE (*tapsolva*). Pompás! pompás! ha nem sürgetne az idő, megújráztatnám. Most csak légy szíves röviden felelni kérdéseimre, hiszen még semmiről sem tájékozhattam magamat. Képzeled-e, hogy mióta megjöttem, alig beszéltem a feleségemmel? Még azalatt sem, míg azt a néhány bemutató látogatást megtettük.

ELZA. Képzelem.

BENCE. Ezen kívül, egész nap kerülni látszott és én -

ELZA. Nem kerested. Én is így voltam veled, míg el nem váltunk.

BENCE. Látod? És most el nem tudunk lenni egymás nélkül. Nem esem tehát kétségbe Irén felől sem. Hanem mondd, hogy viselte magát távollétem alatt?

ELZA. Példásan. Nincs okod féltékenységre.

BENCE. Nem fogadta el Timótot?

ELZA. Egyszer sem. Különbén ez sem mert feléje közeledni, oh ő komolyan veszi a barátságot. Hanem engem többször meglátogatott. Sejtettem vele, hogy állhatatos figyelmét félreértette a túlságos érzékeny becsületű anya, s azért fogadta oly rosszul az esküvő napján. - Sejtettem vele, hogy ha nyíltan föllép s egyenesen bevallja tisztességes szándékát, bizonyosan megkapta volna a leányt; mert - ezt is sejtettem vele - Irén éppen nem idegenkedik tőle. No, meg vagy elégedve tanítványoddal, mester?

BENCE. A mester meghajlik tanítványa előtt. Hát Kamilla, a dicső özvegy, szintén veletek lakik?

ELZA. Természetesen. S mondhatom, nagyon jól érzi magát az úri fényben és kényelemben.

BENCE. Arra született. Köszönöm, kedves Elzám, most mindent tudok.

ELZA. De én nem tudok mindent. Nem mondanád meg, meddig fog ez még így tartani?

BENCE. Hát meguntad már a jólétet?

ELZA. Azt nem, hanem téged. Csak nem hiszed, hogy ezután is itt fogok lakni?

BENCE. Nagyon boldoggá tennél ugyan, de nem akarom a kedves Bényt féltékennyé tenni.

ELZA. Féltékennyé nem teszed, hanem nagyravágyóvá. Mióta egypár szót súgtam neki mult-kori gyöngéd csevegésünkről, mindig hivatalról, képviselőségről ábrándozik.

BENCE. Ne félj, ez is a feltételek között lesz.

ELZA. Azt el is várom. Most hát tedd meg, amit akarsz, én ezentúl mosom kezeimet.

BENCE. Bízzál bennem. (*Kezet nyújt*).

ELZA (*nem fogadja el*). Köszönöm, úgyis elég mosnivalóm lesz kezemről. (*El*).

BENCE (*erőltetett nevetéssel*). Nagyon csípős, nagyon okos, látszik, hogy feleségem volt valaha.

ELZA (*visszatér*). Igaz, elfeledtem mondani, hogy nincs több pénz a háznál; amit adtál, mind elment.

BENCE. Jól gazdálkodtál.

ELZA. Ahogy szerezted, úgy veszett el. Tudod a közmondást. Különböznél ne búsulj; hiszen nemsokára fényes örökséghez jutsz - nemde?

BENCE. Igen, de addig mit tegyek? Timótót kímélnem kell; eddig is sokat vettem már tőle, s a jövőben -

ELZA. Még többet fogsz venni.

BENCE. Reménylem. De minden középkori hajlama mellett jó számító, s nem szeretném megriasztani. Nincs más mód, mint újra Klimóczyhoz fordulni.

ELZA. Kétségbeesett lépés. Amint tudom, galambom, régibb váltóid is vannak nála.

BENCE. Nála is, másoknál is. - Magas fára kellett másznom az aranyalmáért, hívogatólag csüggött fölöttem, s én az ágon mindig tovább-tovább csúsztam, hogy elérjem. Most már az ág végére jutottam; vagy el kell érnem az aranyalmát vagy -

ELZA. Visszacsúsznod.

BENCE. Nem - inkább lebukom és kitöröm a nyakamat. Légy szíves pár szóra ideküldeni Klimóczyt.

ELZA. Látom, csakugyan ki akarod törni nyakadat. Sok szerencsét! (*El*).

N e g y e d i k j e l e n e t

Bence (egyedül)

Majd meglátjuk, majd meglátjuk! Az én fajtám nem egyhamar töri ki a nyakát, drága kis Elzám. Nem olyan könnyen törik el az ág, melyen én állok; különben te sem álltál volna mellém piciny lábaiddal, ha nem remélnél legalább egy cikket az aranyalmából, szépséges Elzám. Számításom bizonyos. Timót minden áldozatra kész lesz szerelméért, Irén örülni fog, ha megszabadul tőlem - és boldog lesz velem, igen, boldog lesz; sokkal boldogabb, mint azzal a nyers, éhenholt Darvassal. (*Keblére teszi kezét*). No, te nyugtalankodó valami, amit lelkiismeretnek neveznek a képzelődők, ezzel úgy hiszem, elcsitíthatod morgásodat... hiszen utoljára is, jót tesz ezzel a leánnyal - gazdag férjhez juttatod, s ezért imádkozik mai napság a világ valamennyi leánya. - Eh! de hát mi szükségem van mentegetőzésre? ki vádol engem? - Ah! (*Elkomorodva hallgat egy pár pillanatig*). Érzem, vénülök már, közel járok az időhöz, midőn az ördög remetévé leszek... Úgy is teszek, elhagyom a főváros zaját, mihelyt rendbe jöttem ez utolsó vállalatnál; kifizetem adósságaimat, hazamegyek Erdélybe, visszaváltom ősi birtokaimat, új fényre emelem a Zátonyi nevet s ki tudja? (*Észreveszi Klimóczyt*). Hahaha! el veled szép tavaszi álom! itt a hideg északi szél!

Ötödik jelenet

Bence, Klimóczy

KLIMÓCZI. A kedves Bankóné azt súgta fülembé, hogy engem kívánsz, barátom.

BENCE. Amennyiben a beteg kívánja az orvosságot. Keserű, de megissza.

KLIMÓCZI. Nagyon jó, nagyon jó! Csupa szikra, csupa szellem, mint mindig. Ah! barátom, fogadd szerencsekívánatomat házasságodhoz. Nőd valódi angyal - oly kedves, oly bájos; mindenkit egészen elragad!

BENCE. Köszönöm, nagyon szíves vagy.

KLIMÓCZI. És ez az estély - mennyi disz, mennyi ízlés! Valóban azt hiszem, a paradicsomban járok.

BENCE. Jer ki egy pillanatra a paradicsomból s beszéljünk néhány prózai szót váltóimról.

KLIMÓCZI. Ah, barátom, micsoda szentségtörés! Holnap irodámban rendelkezésedre állok; de most, e tündéri fényben, e bűvös légkörben, midőn a szomszédban az isteni Zelma zongorázik - váltókról beszélni - menj barátom, benned nincs egy szikra költészet.

BENCE. Tedd meg azt a szívességet és szállj le bűvös légkörödből e prózai földre.

KLIMÓCZI. Ne kívánd. Nem lehet. Zelma szemébe néztem, láttam fehér ujjait szökdelni a billentyűkön. - Ah! barátom! mily égi tünemény! Kész volnék érte odaadni lelkemet.

BENCE. Hányas kamatra?

KLIMÓCZI. Hahaha! nagyon jó ötlet! De most Isten veled, barátom, sietek vissza a terembe; mit mond a mennyei Zelma, ha oly sokáig nem lát?

BENCE. Azt fogja mondani: édes Klimóczy, adjon annak a kedves Zátonyinak három hónapi halasztást.

KLIMÓCZI. Oh, te prózai ember! Ily szavakat adni e költői hölgy ajkaira!

BENCE. Nem hallanád elragadtatással?

KLIMÓCZI. Ily prózai szavakat! e bíbor ajkáról! ugyan menj! Ha legalább azt mondaná: Timót lesz a jótálló a régiekért is. - Ah! ebben már volna szellem, költészet, idealizmus! - Isten veled, barátom! - Minden pillanat a legistenibb élvezettől rabol meg.

BENCE. Először esnék meg, hogy téged rabolnának. Tehát Timót jótállása nélkül nem megy?

KLIMÓCZI. Megint ez a prózai üzlet!

BENCE. Értelek. Így hát nem számíthatok rád?

KLIMÓCZI. Barátságomra - halálig!

BENCE. És pénzedre?

KLIMÓCZI. Timót jótállásával?

BENCE. Anélkül.

KLIMÓCZI. Ah, hallod? Újra szól a zongora, Zelma játszik, és nem vagyok ott. Oh, te kőszívű ember!

BENCE. Biztosítlak, hogy rövid idő alatt...

KLIMÓCZI. Kívánd véretem, barátom, örömmel ontom érted.

BENCE. Köszönöm, nincs ázsiója;¹⁶ hanem ha egy kis pénzt csepegtetnél...

KLIMÓCZI. Ah, az a prózai pénz! ki nem állhatom e hideg szót... bocsáss meg barátom, nem állhatok ellen... estélyed fényesen sikerült - a hetedik égben vagyok - sietnem kell, Zelma hangját hallom. Zelma énekel - ah! mily isteni multság! (*Táncolva elsiet*).

H a t o d i k j e l e n e t

Bence (egyedül)

Az utolsó patkány kiugrott a hajóból. Süllyedünk. Sietnem kell, a felhők veszedelmesen kezdenek tornyosulni fölöttem. Ismerem ezt az embert; sorsom a kezében van, irgalomra nem számíthatok. (*Fölemelt fővel*). Annál jobb. Nem szorultam irgalomra; a gyávák és együgyűek menedéke ez; akinek van esze és ereje, magától emelkedik fel, bármennyire süllyedett. Időm rövid, de elég céloomra... (*A hátulsó terem felé indul*). Fel munkára hát! (*Timóttal szemben találkozik*). Éppen jókor!

H e t e d i k j e l e n e t

Bence, Timót

BENCE. Isten hozott, öreg! - Meguntad már a vigalmi zajt, hogy e félreeső helyre vetődtél, hová a madár sem jár?

TIMÓT (*zavart és izgatott*). Téged kerestelek, barátom.

BENCE. A nagy lelkek találkozása. Én is éppen azért indultam a terembe, hogy fölkeresselek.

TIMÓT. Jobb lesz itt maradnunk. Amit mondani akarok, azt kívülünk senkinek sem szabad hallani.

BENCE (*kezét fölfelé nyújtva, pátosszal*). Ő - mindent hall.

TIMÓT (*nagy izgatottságban*). Isten előtt tisztán állok, ő belát a szívekbe és gondolatokba; de az emberek vakok vagy gonoszak - tőlök tartanom kell.

BENCE. És én a vakok vagy gonoszak közé tartozom-e?

TIMÓT (*megragadja kezét*). Te bírám vagy.

BENCE. Eszerint te meg bűnös vagy?

TIMÓT. Nem bűnös, csak rágalmazott. Hallgasd meg, barátom, vallomásomat; régóta nyomja már lelkemet. Tovább nem bírom e ferde állapotot.

BENCE. A törvényszék együtt ül - vádlott beszéljen.

TIMÓT. Én mindig igaz, őszinte barátod voltam; nemcsak a hála csatolt családodhoz, melynek szerencsémét köszönhetem, hanem hozzád is valódi baráti érzés vonzott és a hála, hogy engem, szegény egyszerű embert, barátságodra méltattál.

BENCE. Ez enyhítő körülmények elfogadtatnak, s a büntetés kiszabásánál tekintetbe vétetnek.

¹⁶ ázsió (ol.) - értékénél magasabb árfolyam

TIMÓT. Ne enyelegj, barátom; szörnyű komoly az, amit mondani akarok.

BENCE. Halljuk.

TIMÓT. Légy meggyőződve, hogy soha egy pillanatra sem voltam hűtlen baráti kötelességemhez.

BENCE. Tudom.

TIMÓT. Mihelyt megtudtam, igyekeztem elfojtani, elfeledni - távoznom kellett volna, ezt nem tettem, ebben voltam hibás.

BENCE. Nem értelek; beszélj világosabban.

TIMÓT (*mindig nagyobb zavarban - szaggatott hangon*). Boldogtalan voltam - küzdöttem - diadalmaskodtam - utaznom kellett volna - félremagyaráztak - ártatlan vagyok - Bankóné kért, hogy látogassam meg őt - nem tehettem róla - ebben hibás vagyok - sohasem láttam - a rágalom nyelve őt is elérte.

BENCE. Kit? A kis Bankónét? Erről számolj férjének.

TIMÓT. Nem értesz - pedig világosan beszélek - világosabban nem tudok - hű barátod vagyok - holnap örökre - eltávoztam - ne higgy a rágalomnak - ő ártatlan -

BENCE. Mindebből csak annyit értettem, hogy örökre el akarsz távozni. De már azt nem engedem, kedves öregem.

TIMÓT. Mit tegyek hát? A rágalom másképp nem némul el.

BENCE. Micsoda rágalom?

TIMÓT. Elmondtam már.

BENCE. Hallottam, de nem értettem.

TIMÓT. Itt - saját termeidben - magam hallottam - nem is sejtettem volna - a legvilágosabb célzások - egyszerű és tapasztalatlan ember vagyok, de megértettem - ha ő is hallaná - oh! - engedj elutaznom.

BENCE. Ő? Ki az az ő?

TIMÓT (*halkan reszkette*). Nőd.

BENCE. Irén!

TIMÓT (*sóhajtván*). Engedj elutaznom.

BENCE. Képtelenség.

TIMÓT (*örömmel*). Ugye nem hiszed? ugye meg vagy győződve ártatlanságomról?

BENCE (*kezét szorongatva*). Szegény jó öregem! hogy is tudtál ebben kételkedni? - De elutaznod most nem szabad. A rágalom olyan, mint a rossz kutya, a szaladó embert ugatja; nézz bátran szemébe és elnémul.

TIMÓT. De - de - nincs több erőm -

BENCE (*egy eszmétől megkapatva*). Te szereted Irént.

TIMÓT. Küzdöttem - győztem - elutazom.

BENCE (*megragadja kezét*). Már leány korában szeretted.

TIMÓT. Bocsáss meg, nem árultalak el!

BENCE. Szegény barátom! Hát mért nem szólottál nekem akkor?

TIMÓT. Hogyan?

BENCE. Oly kevésbé tartottál barátodnak? Nem tudtál elémbé állni és szemembe mondani: Barátom! én ezt a leányt szeretem s nőül akarom venni. Nem tudtad föltenni rólam, hogy boldogságodért kész örömmel lépnék vissza? Menj, menj, te nem vagy igaz barátom.

TIMÓT. Mit beszélsz?

BENCE. Ahelyett hallgattál, szenvedtél s most a legferdebb helyzetbe hoztál mindnyájunkat! Pedig az én szerelmem nem is volt olyan nagy, inkább szánalomból vettem el a szegény leányt... s ha tudtam volna... Oh, Timót! Timót mért nem voltál őszinte barátodhoz?

TIMÓT *(elérzékenyülve)*. Nem tudtam, hogy ily nagy barátság is lehet a világon... bocsáss meg! *(Keblére borul)*.

BENCE. De ez így nem maradhat! Neked boldoggá kell lenned, a hibát még helyre lehet hozni.

TIMÓT. Hogyan?

BENCE *(izgatott suttogással)*. Nem, azt nem engedhetem, hogy egész életedre boldogtalan légy. Ha te félreértett gyöngédségből fel tudtad magadat áldozni, én is tudok áldozatot hozni és meg is hozom. Még semmi sem vészett el. Irén úgy is csak névszerint nőm; ha szereted, ha boldoggá teszed, ha ő is megegyezik - én nem akarok boldogságtok útjában állni.

TIMÓT *(rémülten)*. Az égre! megölöd magadat?

BENCE *(megszorítja kezét)*. Ezt is megtenném; de szerencsére a törvény ad más módot is. Lemegyünk hat hétre Erdélybe lakni; az elválás ott igen könnyen megy, ha mindkét fél beleegyezik. Ismerem a törvényt... Csitt! ne szólj! áldozatkészségemet nem engedem korlátoztatni... Az én megegyezésem biztos; nyerjük meg Irént és akkor...

TIMÓT. Oh, barátom! miért nem halhatok meg éretted?

BENCE *(karon fogja)*: Csitt! Ma az én napom van... Ma rajtam a sor áldozatot hozni. Ne szólj, ne vedd el e boldogságomat... majd bővebben beszélünk tervünkről. És most jer, lépünk karöltve a terembe az emberek elé, így némítsuk el addig is a rágalmazó nyelveket. *(Mindkettő karöltve el a háttérben)*.

N y o l c a d i k j e l e n e t

Kamilla (túlzott nevetséges díszben), Mosolygó (egy oldalajtón jönnek)

KAMILLA. Csak jöjjön. Ne féljen, ha én vezetem. Szerencséje, hogy az előszobában találkozott velem, különben még kidobták volna az inasok.

MOSOLYGÓ *(leül és elnyújtózkodik egy karszékekben)*. Nem először esnék meg rajtam és nem is utoljára.

KAMILLA. De hát hogy is került ide?

MOSOLYGÓ. Látogatni jöttem.

KAMILLA. Szép, szép, csak hogy most már nem írunk több folyamodványt. Nincs többé szükségem a maga szolgálatára. Urak vagyunk.

MOSOLYGÓ. Hitelben.

KAMILLA. Igen, de milyen hitelben! Nem olyan krajcáros hitel ez, mint a mienk volt hajdan. Látja ezt a fényt, ezeket a díszes bútorokat? Mind kölcsönben vannak. A drága ételek, a finom italok, a frakkos inasok, az ezüstitálcák - mind kölcsönben vannak. Hát még a vendégek! Csupa tanácsosok, bárók, nagy urak - ezek is kölcsönben vannak. Milyen vendégeket tudtam én összeszedni hajdan? Holmi Tulipánékat! - Látja, ez a különbség a nagyhitel és a kishitel között... Különben ne mondja, hogy büszke lettem uraságomban, és elfeledtem régi barátaimat. Megmutatom, hogy szívesen látom; van miből. Éhes?

MOSOLYGÓ. És szomjas.

KAMILLA. Csak egyet intek a szememmel és terítve van az asztal a legfinomabb holmikkal, mint a tündérmesékben. *(Egy inas keresztülmegy a színen hűsítőkkal)*. Hej, barátom, megálljon! *(Az inas megáll)*. Tessék Mosolygó úr, szolgáljon magának.

MOSOLYGÓ *(a hűsítőknak nagy részét leszedi a tálcáról s az asztalra rakja)*. Elég lesz appetitoriumnak.¹⁷ *(Az inas megütődve néz reá és Kamillára. Kamilla előkelő kézmozdulattal)*. Jól van, elmehet. *(Inas el)*.

MOSOLYGÓ *(egymásután pusztítva a hűsítőket)*. Nem rossz.

KAMILLA *(büszkén)*. Mindennap így élünk. És nem kell több folyamodványt írunk senkihez. Igaz, hol járt egy hónapja? Az esküvő óta nem láttam.

MOSOLYGÓ. Utaztam.

KAMILLA. Mint a vőm. Talán maga is megházasodott?

MOSOLYGÓ *(eszik és iszik)*. Rossz tréfa - Biharban jártam -

KAMILLA. Egy álló hónapig?

MOSOLYGÓ. Gyalog mentem - vasúton jöttem. - Hogy van Irén? Szeretnék vele beszélni.

KAMILLA. Ma nem beszélhet vele. A szalonban ül vendégei közt, s oda nem lehet magát beereszteni. - Aztán mi dolga is van vele?

MOSOLYGÓ. Semmi - látni szeretném - inkább megvárom az estély végét - *(A hátsó teremben zaj hallatszik s néha-néha sétáló vendégek látszanak)*.

KAMILLA. Akkor hát úsgyi! bújjék el valahová. Minden pillanatban idevetődhet valaki az úri vendégek közül, s tudja, nem válnék nagy becsületünkre, ha ebben az ágról szakadt kabátjában itt látnák. Maga igen derék, tudós ember, de azt senkinek sem kell az orrára kötni, hogy hajdanában együtt írtunk folyamodványokat jótékony emberbarátokhoz. Fogja ezt a sok edényt és telepedjék le velök itt az oldalszobában. Ide senki sem jön, nyugodtan várhat akármeddig. Irén örülni fog, ha meglátja. Sokszor kérdezősködött maga felől. Tudja, ő sem büszke, a lelkem; éppen olyan mint én. *(Mosolygót ezalatt az oldalszobába tuszkolja; aztán a hátsó terembe megy s látszik, amint néhány vendéggel beszél bókolva és magát illegetve)*.

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Bankó, Ordas, Mákony

ORDAS. No, ezen a roboton is keresztülestünk. Szegény fülem, hogy megkínózták!

BANKÓ *(megrántja karját, súgva)*. Vigyázz! itt van az apja.

¹⁷ *appetitorium* (lat.) - étvágygerjesztő

ORDAS *(fenn)*. Kivéve, természetesen, Zelma kisasszonyt. Oh! az már valóban mennyei élvezet volt.

MÁKONY. Hagyd el! Mondd ezt majd a feleségemnek. Én ebben az ellenzékkal tartok. *(Leül a kártyázó asztalhoz)*. Lássunk most az okosabb munkához!

ORDAS *(leül)*. Vajon nem kapunk több mennyei élvezetet?

MÁKONY. Legalább addig használjuk fel ezt a kis pihenést. *(Kártyát kever)*.

BANKÓ. Nincs negyedik. *(Timót jó a háttérből)*.

ORDAS. Éppen itt jó a háziúr.

MÁKONY. Hol? Én csak Timótot látom.

ORDAS. Megbotlott a nyelvem.

T i z e d i k j e l e n e t

Előbbie, Timót

BANKÓ. Jókor jössz, Pali. Éppen rólad beszélünk.

TIMÓT. Nagy szerencse. Én is rólad beszélgettem.

BANKÓ. Kivel?

TIMÓT. Bencével.

ORDAS *(Mákonnyhoz)*. Persze, Béni az összekötőkapocs köztök.

BANKÓ. És ugyan mi jót mondott rólam az a kedves Bence?

MÁKONY *(a kártyát keverve)*. Ha úgy tetszik uraim...

TIMÓT *(Bankóhoz)*. Sajnálkoztunk fölötted, hogy olyan nagy tehetséggel, mint a tied, nem vállalsz valami hivatalt.

BANKÓ. Úgy? - Hm, hja! - nincs pártfogás - elnyomják a tehetségeket.

ORDAS. Hát aztán milyen hivatalra volna neked tehetséged?

BANKÓ. Mindenre, kevés dologgal és nagy fizetéssel. Érzem, hogy ez lenne igazi hivatásom. Reggel beülni a hivatalba, rágyújtani a csibukra, aztán elnyújtózni és gondolkozni a haza javáról. - Ah! fogadom, olyan gondolataim jönnének, - hogy -

ORDAS. - Elaludnál rajtok.

BANKÓ. Akkor is a haza javáról álmodnám. Hallod-e, Pali, tehetnél valamit értem, mint rokonodért.

TIMÓT. Mit?

BANKÓ. Hallom, abban a kerületben, hol birtokod van, nagy befolyásod van az oláhokra. Választass meg képviselőnek.

TIMÓT. Bence is beszélt erről, de megvallom, én oly csekély ember vagyok - nem mernék -

BANKÓ. Mit? Nem mernél egypár ezer forintot reszkírozni rokonodért? Egypár rongyos ezrest! Többe nem kerülne... ennek is nagyon lement már az ára. De csak megválasztanának, majd megmutatnám én, mit tudok! Egypár év alatt úgy regresszíroznám¹⁸ magam, mintha sohase sprengolták¹⁹ volna a bankomat. Aztán megretírálnék²⁰ és beülnék valami jó hivatalba.

ORDAS. Kész program. - Mondd el a választóidnak.

BANKÓ. Mondok én azoknak olyan programot, hogy csillagot látnak tőle. Hát micsoda képviselőt akarnak, ha még én sem vagyok elég jó nekik?

MÁKONY *(bosszúsan Ordashoz)*. Ezekre hiába várunk, játsszunk kettősben. *(Osz)*.

BANKÓ *(Timóthoz)*. Látod ezeket az embereket? Kártyázni tudnak, mikor a haza javáról van szó.

ORDAS *(játszva)*. Csak a tiedről.

BANKÓ. Az mindegy. A haza fiaiban boldog és én egymagam többesszámban vagyok fia a hazának, - nemes ember - egy, - tudós - kettő. - Hallottad hírét tudományos fölfedezéseimnek?

TIMÓT *(szórakozottan)*. Nem hallottam.

BANKÓ. Olvasd a lapokat. Amennyi régiséget már én felfödöztem, kitelnék belőle egy regement vénasszony. De tréfán kívül, mondhatom, nem vagyok utolsó régész. A multkori banketten is én köszöntöttem fel az elnökünket.

TIMÓT *(mint fenn)*. Lehetetlen.

BANKÓ. Aztán már ástam is... saját úri kezeimmal ástam a földet, s annyi rozsdás bárdot s törött cserepet födöztem fel, hogy egy egész római konyhát el lehetett volna vele látni. Nagy tudomány ez, barátom!

TIMÓT *(szórakozottan, félre)*. Hol késik ez a Bence. Azt mondta, még beszélni fog velem.

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Irén, Mákonyné, Elza

MÁKONYNÉ. Ennek a teremnek valami különös varázsereje lehet, hogy az urak mindegyre ide menekülnek.

IRÉN *(sápadt, izgatott, mindig nagy megerőltetéssel beszél)*. Talán, mert ez a legcsendesebb szoba.

ELZA. S a csend és nyugalom oly jól esik néha a zajos élvezetek után. Próbáljuk meg mi is e szoba varázserejét. *(Leülnek)*.

MÁKONYNÉ. S azon felül itt van a kártyaasztal. Ennek is van némi vonzóereje az urakra.

ORDAS *(kártyázva, halkan)*. Itt is üldöz a feleséged.

MÁKONY. Ne gondoldj vele; adj ki. *(Játszanak)*.

¹⁸ *regresszírozni* (fr.) - kárpótolni

¹⁹ *sprengolni* (ném.) - bankot robbantani

²⁰ *retírálni* (fr.) - hátrálni

TIMÓT *(a középben állva, többször meghajítja magát, s igyekszik Irén tekintetével találkozni, ki mindig elfordítja szemét).*

ELZA. Bénikém, miről beszéltetek oly nagy hévvel?

BANKÓ *(udvariasan)*. Olyasmiről, ami azonnal időszerűtlenné vált, mielőtt e hölgyek a terembe léptek.

MÁKONYNÉ. S mi volt az?

TIMÓT *(még mindig Irén tekintetét keresve)*. A régiségek.

ORDAS *(játszva Mákonyhoz)*. Hallod, hogy bókolnak a feleségednek?

MÁKONY *(játszva)*. Úgy kell neki.

MÁKONYNÉ. Azt hittem, Timót úr szívesebben foglalkozik az ifjúsággal, mint a régiségekkel.

TIMÓT *(nagy zavarban)*. Én nem - de - *(Béni Elza háta mögé megy s a pamlag karjára dőlve, halkán beszél vele. Timót egyedül marad a szoba közepén).*

MÁKONYNÉ *(Irénhez)*. Holnap azonnal beírom az egyletbe, kedvesem -

IRÉN. Igen lekötelez, de nem tudom -

MÁKONYNÉ. Ne foszson meg a gyönyörtől, kedvesem, hogy én szerezzek egyletünknek ily kitűnő tagtársat. Aztán a jótékony leves-osztó nőegyletbe is beíratom, ennek is én vagyok elnöke. Ez elmaradhatatlan, kedvesem; a nőnek, ha meg akar felelni társadalmi feladatának, részt kell vennie az egyleti életben és sohasem szabad -

MÁKONY *(kártyázva)*. Otthon ülnie.

TIMÓT *(magában)*. Egyszer sem nézett rám.

MÁKONYNÉ. Ah! te is idefigyelsz; nem foglalt el egészen a kártya? - Igaza van férjemnek, kedvesem. Majd meglátja, mennyi dolgunk lesz, ha meg akarunk felelni társadalmi hivatásunknak. Közgyűlés, választmányi ülések, látogatások, jótékony előadások, kéregetések - igazán alig marad időnk saját háztartásunkra.

ELZA. Annál nagyobb elismerésre méltó ez önfeláldozás.

TIMÓT *(magában)*. Mintha tüskén állnék. Csak elmehetnék innen; de moccanni sem merek.

MÁKONYNÉ *(Elzához fordul)*. Igaza van, kedves Elzám, s annál inkább csodálom, hogy még mindeddig nem tagja egyik egyletünknek sem.

ELZA. Holnap beíratom magam Irénnel.

MÁKONY *(játszva Ordashoz)*. Szegény Béni!

MÁKONYNÉ. Valóban büszke vagyok e hódításra. *(Bence elhalad a hátulsó teremben, néhány vendéggel beszélgetve)*. Kedves Zátonyi, az ön neje valódi angyal.

Tizenkettedik jelenet

Előbbie, Bence

BENCE *(az ajtóban állva)*. S én most a mennyország ajtajában állok.

MÁKONYNÉ. Lépjen be; láthatja, hogy nemcsak angyaloknak van bejárásuk e mennyországba. Hahaha! herceg ötlet, kár, hogy Zelmám nem hallotta.

TIMÓT *(halkan Bencéhez, ki előbbre jött)*. Szeretnék elmenni innen.

BENCE *(megszorítja kezét)*. Bátorság!

T i z e n h a r m a d i k j e l e n e t

Előbbie, Zelma, Klimóczi

ZELMA *(Klimóczi karján)*. Mama nevemet említe, itt vagyok.

MÁKONYNÉ *(fölkel)*. Hercig gyermek! Gondolatomat is kitalálja.

KLIMÓCZI. A rokon szellemek delejes érintkezése. Költészet, csupa költészet.

MÁKONYNÉ *(homlokon csókolja Zelmát)*. Nem vagy fáradt, gyermekem?

ZELMA. Oh nem, mama! Éppen most ígértem meg Klimóczi úrnak, hogy négy kézre zongorázom vele.

ELZA. Ah! Klimóczi úr zongorázik is?

KLIMÓCZI. Igen, nagysád. - Zene, költészet - ez az én éltető levegőm.

BANKÓ *(halkan Elzához)*. És ötszáz percent.

MÁKONYNÉ. Hercig gondolat! Menjünk azonnal; ez élvezetet nem szabad elveszteni. Karját, kedves Ordas!

ORDAS *(lecsapja kártyáit, fölkel s karon fogja Mákonynét; magában)*. Ez az asszony esküdt ellenségem.

MÁKONY *(fölkel)*. Ezt a partit sem végezhetjük be. *(Mialatt a társaság csoportosul s a hátsó terem felé indul, Irén Bence mellé megy)*.

IRÉN *(halkan)*. Uram, maradjon itt.

BENCE. De a társaság -

IRÉN. Maradjon itt! Beszélnem kell önnel. *(Bence vállat vonva elfordul)*.

TIMÓT *(halkan Bencéhez)*. Nem érzem jól magamat.

BENCE. Menj nyugodtan a terembe, s ne feledd, hogy barátod vagyok. *(Mind el, Bence és Irén kivételével)*.

T i z e n n e g y e d i k j e l e n e t

Bence, Irén

IRÉN. Ki engedte meg ez embernek, hogy idejöjjön?

BENCE. Melyik embernek, kedves Irénem?

IRÉN. Annak, kivel ön karöltve sétál, kinek kezét szorongatja, kit legjobb barátjának nevez, s kinek jelenléte szakadatlan megalázás reám.

BENCE *(Irént a pamlaghoz vezeti)*. Üljön le, kedvesem, nagyon izgatott.

IRÉN *(nem ül le)*. Mióta nejjévé kellett lennem, most van alkalmam először nyíltan beszélni önnel...

BENCE. Ami csak reám nézve volt veszteség. *(Leül)*. Nem illik ugyan leülni, de meg fog bocsátani, nagyon fáradt vagyok.

IRÉN. Nem mondhattam meg hát eddig, hogy ha öntől semmi mást nem kívánok, de azt megkövetelem, hogy megaláztatásnak ne tegyen ki, s legalább annyi védelmet nyújtson számomra, amennyiben anyám oldalánál részesültem.

BENCE. Ne csengessek egy pohár vízért? Az izgatottság egészen elfojtja hangját, kedvesem!

IRÉN. Ne feledje el, uram, hogy nő vagyok s tiszteletet követelek, még férjemtől is.

BENCE. Szép és nagy mondás.

IRÉN. Ne gondolja, hogy még mindig a félénk, gyenge leány áll ön előtt, ki az erőszaknak engedve kénytelen volt kezét önnek nyújtani. Egy hónapi szenvedés fölér hosszú boldog évek lassú fejlődésével; s ha végre hozzászoktatott a fájó gondolathoz, hogy az ön neje vagyok, - arra is megtanított, hogy jogom van becsülést és tiszteletet követelni öntől.

BENCE. De hát miben sértettem meg én a köteles tiszteletet, mellyel nőmnek tartozom? Talán azzal, hogy hazajöttem? Kevesli az egy hónapot, kedvesem?

IRÉN. Elég, uram! Ha ön elég gyáva, nejét sérteni; nekem van elég erőm, hogy ne kérjem, hanem követeljem a tiszteletet.

BENCE. Amennyi tetszik.

IRÉN. Megtiltom, hogy Timót e házba lépjen, míg itt lakom; megtiltom, hogy ön elfogadja őt s barátjának nevezze, míg neje vagyok.

BENCE. Hát aztán?

IRÉN. Nem értem önt, s nem is akarom érteni. Több mondanivalóm nincs. Akaratomat hallotta, s elvárom, hogy tiszteletben tartsa. (*Indul*).

BENCE. Megálljon csak, kedvesem; elfeledtem a legfontosabbat kérdeni. Ugyan mondja, miért haragszik a derék jámbor Timóra?

IRÉN (*megáll*). Hogyan, uram, ön nem tudja?

BENCE. Azt az ártatlan tévedést esküvőnk előtt? Hát még mindig ez gyötri szívecskéjét? Szegény gyermek, hisz azt rég tisztába hoztuk.

IRÉN. Mit beszél ön?

BENCE (*hanyagul*). Oh, igen, én is hallottam róla. Kamilla, a gyászos özvegy - bocsánat - szeretett mamánk - elmondta nekem. Kérdőre vontam Timót; hiszen csak gondolhatja, hogy én is adok legalább annyit a becsületre, mint a jeles Szederváry-család. Hanem a derék Timót egy szavával mindent tisztába hozott. Tisztességes szándéka volt - az ám - akárhogy rezzen össze, kedvesem. Szerelmes volt a jámbor kegyedbe, fülíg szerelmes és nőül akarta kérni - ezt értette félre a kis Elza - akarom mondani - a tisztas Bankóné. No látja, kedvesem, nincs oka Timóra haragudni, sőt inkább szánakozzék rajta, a szegény boldogtalan szerelmesen. Hahaha!

IRÉN. S ön ezt nevetve mondja - ön - nejének.

BENCE (*fölkel s Irén mellé lép*). Ezek a királynői tartások, ezek a lesújtó pillantások igen jól illenek kegyedhez, kedvesem, s jelentékenyen emelik szépségét. Ez okból tehát semmi kifogásom ellenök. De a többire nézve, jól jegyezze meg, hogy itt csak nekem van akaratom, s az fog teljesülni. Ne feledje tehát, hogy Timót legjobb barátom, s kegyednek legnagyobb tisztelője; jární fog hát ezentúl is hozzánk, elfogadjuk őt, s kegyedtől elvárom - érti? - elvárom, hogy szíves és nyájas legyen hozzám; mert ezzel nemcsak férjének legjobb barátja, hanem a titkos szenvedő boldogtalansága iránt is tartozik.

IRÉN (*megdermedve*). Uram!

BENCE. Sokáig magokra hagytuk vendégeinket; legalább egyikünknek köztük kellene lenni. Engedje meg, hogy az én legyek. (*Félre*). Jól halad - a katasztrófa közeleg. (*El*).

Tizenötödik jelenet

Irén (egyedül)

Mi volt ez? Hozzám beszéltek így? Férjem volt az, ki e szavakat dobta arcomba...? Férjem... ah! - az ő nevét viselem! - ez emberét, kihez örökre, felbonthatatlanul láncol az eskü - a szégyen. - Mily sötét körülöm minden! Mily hideg az éjszaka, mely rám borítja árnyékát! Fázom, borzadok; oh! úgy félek e sötét éjben, ily egyedül, ily elhagyottan! - Senkim! senkim! oh Istenem, Istenem! elvesztetted hát mindentudásodat, hogy úgy megfeledkeztél rólam? - -

(*Mosolygó megjelen az oldalajtóban*). Ön itt, legjobb barátom? Bocsásd meg, Isten, káromlásomat! (*Mosolygó felé siet, az ujjával a szemközti ajtóra mutat. Irén megfordul s ott látja Darvast állni.*) - Károly! (*Feléje rohan, pár lépés után megáll, ijedten hátrál, s arcát kezével eltakarva, a pamlagra roskad*).

Tizenhatodik jelenet

Irén, Darvas, Mosolygó

DARVAS (*sápadtan, komoran előre jő, s megállva Irén előtt, hallgatva tekint reá*).

MOSOLYGÓ (*halkan a háttérbe megy, beteszi a hátsó terem ajtaját s visszamegy az oldal-szobába*).

IRÉN (*szünet után*). Oh miért jött vissza? Mit akar velem? Számon kérni eskümet, hitemet? Nem tud-e mindent? - Nem mondták el boldogtalanságomat? Nem mondták meg, hogy többé nem szabad engem látnia? Menjen, menjen, hagyjon magamra. - hagyjon egyedül szenvednem.

DARVAS (*hidegen*). Csalódik, asszonyom. Nem jöttem számon kérni semmit, - nem jöttem szemrehányást tenni. Szívével, kezével tehetett tetszése szerint; az az eskü, melyet nekem fogadott, elröppenő szó volt, mint annyi más szerelmi eskü. Nem mondom, hogy hamisan esküdött, akkor tán azt hitte, hogy szeret. Az eskü elhangzott, a szerelem elmúlt, ne beszéljünk többé róla.

IRÉN (*fölegyenесedik*). Azt hiszi? Jó, annál jobb, igaza van! Elhangzott, elmúlt... Gondolja ezt, tartson könnyelműnek, vessen meg, gyűlöljön; de hagyjon el, ne tegye több próbára erőmet! (*Visszaroskad a pamlagra s arcát kezeibe temeti*).

DARVAS (*fájdalmas keserűséggel*). És íme, ez a férfi törekvésének célja, munkájának jutalma, ábrándjainak valósulása. Ez a boldogság reménye, mely erőt ad lankadó karjainak, s le-törli homlokáról a fáradság verejtékét. Szegény, törekeny, hiú lény! miért tettem reád én, az erős férfiú, lelkemet, életemet, üdvösségemet? Mi joggal várhattam, hogy erősebb léssz a többinél? hogy fel tudod fogni egy élet értékét, mely kezeidbe tetetett és nem fogod azt az első szóra földre ejteni, összetörni? (*Emelkedő indulattal*). De azt várhattam volna, hogyha elejted, legalább ne ejtsd a sárba; s ha szívemben hagytad a csalódott szerelem fájó fullánkját - legalább arcomra ne hajtsd a szégyen pírját azért, hogy valaha szerettelek!

IRÉN (*főlegyenessedik*). Uram! gondolja meg, ha joga van szemrehányást tenni, nincs joga engem bántalmazni.

DARVAS (*mindig növekedő indulattal*). Nincs jogom! Oh jól tudom, nincs jogom, még szemrehányásra sem, amint nem volt jogom védelemre, midőn mindenfelől azt hallottam, ami keserű szégyenné változtatta szerelmem fájó emlékét. Mi vagyok én? Mi jogot ad nekem az, hogy kezébe tettem életemet és megsemmisítette; hogy önnek adtam lelkem minden erejét és elpazarolta, eldobta? Semmit! de ahhoz jogom van, hogy számon kérjem eljátszott önbecsülésemet, - ahhoz van jogom, hogy eltaszítsam azt a kezét, mely eldobta tiszta szerelmemet, s helyébe alamizsnát nyújtott felém... alamizsnát, szégyene béréből - nekem, aki imádtam, mint az Isten legtisztább angyalát, s anyámé mellett hordoztam képét keblemen.

IRÉN (*előre rohan és megragadja kezét, sikoltva*). Kiről beszél?

MOSOLYGÓ (*kilép az oldalajtón*). Szerencsétlen, ne bántsд őt, nem azért hoztalak ide.

DARVAS (*erővel visszafojtja felindulását*). Igaz, nem azért jöttem ide; köszönöm, barátom, hogy figyelmeztetett. Nincs okom heveskedni, csak nevetségessé tenne; úgy is elég nevetséges vagyok már. Eldobott szerető, kinek irgalomból kenyeret adnak. Ezt a kenyeret hoztam vissza; itt van, vegye vissza, nem nekem való ez, nem tudom megemészteni. (*Egy összehajtott iratot vesz ki zsebéből*).

IRÉN (*bódultan*). Miről beszél?

MOSOLYGÓ. Nem igaz - ne hallgasson rá - megőrült.

DARVAS. Mily örömmel vettem először kezembe ez iratot! Mily édes, boldog jövő képét rajzolták elem e fekete betűk! Balgatag! nem tudtam akkor megérteni, hogy elveszett életem bérét viszem magammal, hogy végkielégítést kaptam megtört szívemért. Azt hittem, érdemem szerezte meg állásomat; azt hittem, munkámmal szolgáltam meg kenyeremet. Másoktól kellett hallanom, gúnyos szemeikből olvasnom, hogy az a tisztelet, melyben részesülök, nem engem illet, hanem uram kedvesét, kinek pártfogása szerezte állásomat. Köszönöm, asszonyom! Ön eldobta szerelmemet s kárpótlásul kenyeret szerzett nekem. Eljöttem, nem azért, hogy számon kérjem szerelmét, hanem hogy visszaadjam ezt a kenyeret! (*Kettészakítja az iratot s Irén elé dobja*).

IRÉN (*kábultan*). Mi ez? mit beszél? (*Lehajol, fölemeli az iratdarabokat, s olvassa*). Kinevezés - Timót Pál - (*Sikoltva*). Ah! ő azt hiszi! (*Leroskad*).

MOSOLYGÓ. Nem igaz - nem igaz - menj innen te örült - megölted.

IRÉN (*felugrik*). Ne menjen - magyarázatot kívánok - jogom van hozzá. - Csak sejtem szavai értelmét, de nem merem hinni - feleljen - jogom van magyarázatot kívánni!

DARVAS (*szenvedélyesen*). Magyarázatot? Kérjen magyarázatot férjétől, miért vette nőül? miért utazott el esküvője után? - Kérjen magyarázatot e fénytől, e pompától, mely körülveszi - kinek a pénzéből került? Kérjen magyarázatot vendégeitől, kik termeiben sutognak, mosolyognak s gúnyos udvariassággal üdvözlnek. Kérdezze okát ezektől! Kérjen magyarázatot a világtól, mely szánakozva, megbotránkozva beszél önről s oly fennhangon suttogja kárhooztatását, hogy én a távolban is meghallottam. És kérjen magyarázatot hajdani tisztársaimtól, kik arcomba vetették állásomat s gúnyos tisztelettel vettek körül - kértek pártfogást tőlem, kit urunknak - - Oh! azt akarja, hogy még egyszer mondjam ki azt a szót, mely halálom volt? - Isten önnel, asszonyom! mi leszámoltunk egymással... Nincs több mondanivalónk. (*Elrohan*).

MOSOLYGÓ (*utána akar sietni*). Megállj!

IRÉN (*dermedten hallgatta Darvast, most megmozdul a visszatartja Mosolygót*). Hagyja el, hadd távozzék. Igaza volt... mi leszámoltunk egymással... Oh! hogy ő ezt mind el tudta hinni! Köszönöm, Istenem, hogy nem roskadtam össze előtte! (*A pamlagra esik és görcsös zokogás közt kezébe temeti arcát*).

MOSOLYGÓ. Ne sírjon - bolond volt - majd észére tér - hazudott - rossz a világ - magamról tudom -

IRÉN (*fölemelkedik, nyugodt hangon*). Jól mondja, barátom, nincs most a könnyek ideje! Menjen kérem, hívja ide Zátonyi urat.

MOSOLYGÓ. Éppen itt jó.

Tizenhetedik jelenet

Előbbie, Bence

BENCE. Kedvesem, egészen megfélemezik háziasszonyi kötelességéről. Vendégeink már nyugtalankodni kezdenek... Ah! Mosolygó bácsi tartotta fenn?

IRÉN (*erőszakolt nyugalommal*). Uram! szóljon anyámnak, hívja ide s hagyjuk el azonnal e házat.

BENCE (*meglepetve*). Micsoda? Ah! talán Mosolygó bácsi hítt meg vendégül falusi jószágára?

IRÉN. Ismétlem, uram, egy pillanatra sem maradok tovább e házban. Ön férjem, nem hagyhatom el; kérem tehát, jöjjön velem.

BENCE. Hová?

IRÉN. Az ön lakására.

BENCE. Úgy tudom, ez az én lakásom.

IRÉN. Hazudik. Ez nem az ön lakása. E pompa nem az öné; e fény nem az ön vagyonából van. E díszes ruha, melyet viselek - (*kezével tépi csipkéit*) nem öntől van; e drága ékszerek, e nyaklánc, e gyémánt függők nem férjemtől vannak. (*Az ékszereket amint megnevezi, letépi magáról és eldobja. Mosolygó lehajol, fölszedi és zsebébe teszi*). - És engem - engem - a világ itt nem tart az ön nejének!

BENCE (*magában*). A katasztrófa korábban kitört, mint gondoltam. (*Fenn*). És e nagy fel-födözéseket mind Mosolygó bácsitól nyerte, kedvesem?

IRÉN. Uram, hallgasson meg, legyen irgalommal hozzám. Nem tudom, mily okból kényszerített nejévé lennem, hiszen nem szeret, hiszen játékszernek tart; de neje vagyok, esküt tettem, s engedelmes neje leszek, dolgozni fogok, szolgálóként fogok gondoskodni kényelméről; oh! csak vigyen el innen, szabadítson ki ez életből, melyben egyaránt kell önért és magamért pirulnom.

BENCE. Miért? Én részemről nem pirulok egyikünkért sem.

IRÉN (*fokozódó izgatottsággal*). Oh, ne kényszerítsen nyíltabb beszédre, hiszen mindent tud; talán ön tette, hogy így legyen; - nem tudom, miért, mi célja volt velem; de ha csak egy szikrája él még keblében a becsületnek, hallgasson rám, hagyja el azonnal velem e házat.

BENCE. Most? És hová tesszük vendégeinket?

IRÉN. Jól tudja, hogy ők nem a mi vendégeink! Jól tudja, hogy többé úgy sem tudnék szemök közé nézni.

BENCE. Hja! egy kissé kompromittálva van, az igaz; de föl se vegye; a jó társaságban nem is igazi asszony az, aki nincs egy kissé kompromittálva.

IRÉN. Ön nyomorult!

BENCE. Mondja inkább elnéző, nagylelkű; más férj zajt ütne, bosszút állana, elégtételt kívánná; én pedig, látja, mily csendes, nyugodt vagyok, s nincs más célom, mint hogy az egész ügyet elsimítsam, s kegyed jó nevét bármily áldozattal helyreállítsam.

IRÉN. Hogyan? Engem vádol? Ah!

BENCE. Dehogy vádолом! Látja, mily csendesen beszélek arról, hogy a kegyed jó nevét helyreállítsam.

IRÉN. Elég, uram! többé nem tűröm sértéseit! Menjünk innen.

BENCE. Majd ha lecsillapul, kedvesem, talán holnap, nyugodtabban beszélünk ez ügyről.

IRÉN. Ismétlem, uram, tüstént el akarom hagyni e helyet! -

Tizennyolcadik jelenet

Előbbie, Kamilla

KAMILLA *(fölhevülve jó a hátulsó teremből s az ajtót nyitva hagyja)*. Hát ti bújósdit játszódtok? - Házigazda, háziasszony a faképnél hagyja vendégeit, nekem kell a honöröket²¹ csinálni. Ittam is annyi puncsot, hogy no. *(Mosolygóhoz)*. Nagyon jó puncs, mindjárt hozatok magának is egy nagy pohárral.

BENCE. Mondjon le a puncs élvezetéről, dicső anyánk! Irén e pillanatban el akarja hagyni e házat, s nincs kevesebb óhajta, mint hogy mi is vele menjünk.

KAMILLA. Micsoda? Aztán hová menjünk?

IRÉN. Akárhová, anyám, de itt nem maradok.

KAMILLA *(hevülten, erős hangon beszél)*. De hát mi lelt téged? Mi ütött egyszerre hozzád? Itt hagyni ezt a kényelmes életet! ezt az úri pompát! Talán megint visszamenjünk régi nyomórúságunkba? Tulipánék szomszédságába?

IRÉN. Anyám tudja, hogy ez a fény és kényelem nem illet meg minket, nem a mienk; hogy régi sorsunkban szegények voltunk, de legalább nem pirultunk sem magunk, sem mások előtt.

KAMILLA. Hát most miért pirulsz? Én nem pirulok. Nézze meg az ember ezt a gyermeket! Anyádat akarod móresre tanítani?

IRÉN. Anyám, anyám, gondolja meg, hogy a legnagyobb áldozatot már megtettem kedvéért, többre nem kényszeríthet.

KAMILLA. Mit beszélsz?

IRÉN. Kívánta, hogy feláldozzam szerelmemet... megtettem; - kívánta, hogy boldogtalanná legyek - az vagyok; - de azt ne kívánja, hogy feláldozzam becsületedet - mert azt nem fogom megtenni soha.

²¹ *honörök* (fr.) - ütők, értékek a kártyában

KAMILLA (*hevülten*). Micsoda beszéd ez? Ki akarja a te becsületedet? Te tanítasz engem becsületre? Ki vagy te, hogy így beszélsz velem, egy tisztességben megöszült asszonnyal? Ki vagy te? mi vagy te? akit én a porból vettelek fel, semmiből emeltelek fel, s nem hagytalak elpusztulni a szalmán szüleiddel.

IRÉN (*megrázkodik - Kamillához rohan*). Mit mondott? Szüleimmel! Kinek a gyermeke vagyok én?

KAMILLA. Nyomorult bányamunkásoké, akik éhen veszttek el, és ha én meg nem szántalak volna, ha lányommá nem fogadlak, te is -

IRÉN. Nem vagyok leánya!

KAMILLA (*ittas daccal*). Nem! Rég nyomta a lelkemet - most kimondtam!

BENCE. Na, dicső özvegy, most ugyan elvetette a súlykot.

IRÉN (*dermedten áll egy pillanatig, aztán megragadja Kamilla kezét - felcsattanó hangon*). Hogy' merte hát megsemmisíteni életemet?

KAMILLA (*hebegve*). He, mi? ne szorítsd úgy a kezemet.

IRÉN. Hogy merte meglopni a gyermeki érzelmet szívemben és felhasználni arra, hogy megölje boldogságomat? Hogy merte tőlem hazug álarc alatt kicsikarni azt az áldozatot, mely egyedül anyámat illette meg és senki mást e világon? Miért nem hagyott elveszni a szalmán inkább, mint hogy eszközévé tegyen oly tervnek, melynek aljasságát sejteni sem merem? Azért nevezte magát anyámnak általam, hogy e szent név ürügye alatt megtörje szívemet, megalázza arcomat, megölje boldogságomat és eladja becsületemet?

KAMILLA (*lehajtja fejét, megtörve hallgat*).

BENCE (*magában*). Milyen leány! szinte sajnálom, hogy válni fogunk.

IRÉN (*lecsillapulva*). De nem - bocsásson meg, heves voltam - annyi éven át anyámnak neveztem, nem mondhatom a búcsúszót ily keserű hangon. Éljen boldogul, megbocsátom, amit ellenem tett, s ami jóban részesített - nem feledem el. Éljen boldogul, asszonyom! Széttört az utolsó kapocs, mely e házhoz fűzött, elmehetek. (*Indul, az ajtóban megáll s visszafordul*). Ne kövessenek, megtiltom! (*El*).

MOSOLYGÓ (*Irén után megy, az ajtóban megáll, visszafordul s kiveszi zsebéből az ékszereket*). Elvihetném - ebül gyült szerdek - de még az én zsebemet is égeti - itt van - (*Bence lába elé dobja az ékszert - s el*).

BENCE. Haha! Mosolygó becsületes ember lett. (*Kamillához*). Nos, magasztos özvegy! (*A hátsó teremben fel- s alájáró vendégek látszanak*).

KAMILLA (*főlemeli fejét*). Ne szóljon hozzám. (*El*).

BENCE. Kár volt annyi puncsot inni, dicső özvegy!

Függöny legördül

NEGYEDIK FELVONÁS

Szegényesen bútorozott szoba. Egy nagy asztal, néhány szék, egy nagy faláda. A fal mellett nagy halmazban poros iratcsomagok hevernek rendetlenül. Egy közép-, egy oldalajtó, ezzel szemben ablak, függöny nélkül. Gáspár, tízéves kis fiú, a földön heverő iratcsomagokat egymásután felnyalábolva a nyitott ládába rakja, halkán dúdolva. Borcsa, kezében összekötött csomaggal, kinyitja a középjajtót s betekint

E l s ő j e l e n e t

Gáspár, Borcsa

BORCSA *(az ajtón beszélve)*. Itt lakik Mosolygó úr?

GÁSPÁR *(dolgát folytatva)*. Itt.

BORCSA *(belép, csomagját a földre teszi)*. Úgy jó helyen járok. Itthon van az úr?

GÁSPÁR. Nincs.

BORCSA. Hát a kisasszony?

GÁSPÁR. Még alszik.

BORCSA. Akkor várok.

GÁSPÁR. Üljön le, galambom.

BORCSA *(bámulva)*. Micsoda? Nézze meg az ember ezt a kis cseppet. Hát te már így beszélsz a leányokkal?

GÁSPÁR. Hagyja el, galambom, torkig vagyok már a lányokkal.

BORCSA *(leül)*. Ugyan, ne mondd.

GÁSPÁR. De hát mire is való az asszonynép a világon! Hogy bajt csináljon nekünk, férfiaknak.

BORCSA. Uram, ne hagyj el! - micsoda gyermek ez? Talán csak nem táltos? Hallod-e, te tökmag, ki vagy te?

GÁSPÁR. Senki Gáspár.

BORCSA. Hol van az apád?

GÁSPÁR. Sehol.

BORCSA. Hát te mi vagy?

GÁSPÁR. Nem ismer engem? Pedig híres ember vagyok én. Azelőtt virágot árultam a Dunaparton, most pedig Mosolygó úr segédje vagyok és gazember.

BORCSA. Uram, ne vigy a kísértetbe! Te is gazember vagy?

GÁSPÁR. A gazdám is az, én is az vagyok. De azért ne féljen tőlem, nem bántom magát.

BORCSA. Ugyan, ne mondd!

GÁSPÁR. Nem vagyok én olyan borzasztó, mint ahogy kinézek.

BORCSA. Igazán?

GÁSPÁR. Ne féljen tőlem. Pedig annyi igaz, hogy az asszonyokat ki nem állhatom.

BORCSA. Ugyan, miért nem?

GÁSPÁR. Mert csak bajt csinálnak. Látja, most is mennyi dolgom van ezekkel a piszkos aktákkal. Mind bele kell rakni a ládába, hogy ne sértsék a drágalátos kisasszony szemét.

BORCSA *(fölkel)*. Oh, te kis betyár!

GÁSPÁR. Azelőtt itt feküdhetek, senkinek sem voltak útjában. De most csinosítani kell a szobát, mert asszony van a háznál. Aztán minden jóra való bútort az ő szobájába vittünk. Nézze, mi maradt itt. Gyűlölöm a nőket. *(Ezalatt mind berakta a csomagokat, s most haragosan becsapja a láda tetejét)*.

BORCSA. Nézze meg az ember!

GÁSPÁR *(megáll Borcsa előtt)*. Hanem maga tetszik nekem, galambom. *(Felmászik a ládára.)* Adjon egy csókot... ne féljen tőlem. *(Át akarja ölelni.)*

BORCSA *(kezére üt)*. Majd lemegy erről a ládáról, te kis mákvirág!

M á s o d i k j e l e n e t

Előbbiektől. Mosolygó

MOSOLYGÓ *(az ajtóban)*. Fölkelt már a kisasszony?

GÁSPÁR. Nem, principális²² úr. *(Lemászik a ládáról.)*

MOSOLYGÓ *(belép)*. Ah! Borcsa - eljött már?

BORCSA. Hogyne jöttem volna, mikor az én áldott jó kisasszonyomnak van szüksége szolgáltatásra? Hát még ha a királynál lettem volna, nem hagytam volna ott a helyemet?

MOSOLYGÓ. Vigyázzon - semmit se szóljon - még nem bizonyos - tudja?

BORCSA. Tudom hát - csak ki ne fúrja az oldalamat.

MOSOLYGÓ. Kösse fékre a nyelvét - most se kiabáljon - fel ne költse -

BORCSA *(csendesesen)*. Igaz, elfeledtem, hogy még alszik a drága lelkem.

MOSOLYGÓ. Gáspár!

GÁSPÁR. Parancs!

MOSOLYGÓ. Ki volt itt?

GÁSPÁR *(Borcsára mutat)*. Ez a fehérszemély.

MOSOLYGÓ. Más?

GÁSPÁR. Egy macska sem.

MOSOLYGÓ *(zsebéből iratokat vesz ki s Gáspárnak adja)*. Vidd el Darvas úrhoz.

GÁSPÁR. Értem. *(Kifelé indul. Borcsa mellett elmenve megcsípi karját. Borcsa sikolt)*. Adósom egy csókkal. *(Elfut)*.

²² principális (lat.) - főnök

BORCSA. No, még ilyen gyereket se láttam.

MOSOLYGÓ (*a ládára ül*). Az én nevelésem.

BORCSA. Meg is látszik rajta. De nem ez most a kérdés. Hát itt van az én lelkem, kisasszonyom? Ott hagyta azt a drágalátos urát? Jól tette. Hogy került ide? Mit csinál? Hová megy? Jaj, mindjárt eláll a lélegzetem.

MOSOLYGÓ. Bár elállna - ne kiabáljon.

BORCSA. De mikor annyit szeretnék róla tudni, s az úr olyan fösvény a szóval, mintha pénzébe kerülne.

MOSOLYGÓ. Elhagyta férjét - nem férje - anyját - nem anyja - elrohant - utána siettem - ide hoztam - szomorú sors - egyetlen menedék - egy gazember barlangja -

BORCSA. Ugyan, hagyja el; ne dicsekedjék mindig azzal, hogy gazember - úgy sem hiszi el senki.

MOSOLYGÓ. Fogja be a száját - felköltötte - tessék - (*Fölkel*).

Harmadik jelenet

Előbbie, Irén

BORCSA (*Irénhez rohan, lélegzetvétel nélkül*). Oh, kedves, drága, egyetlen kisasszonyom, hát idejutott? Tudtam, hogy nem lesz jó vége... és nincs szolgálója sem. Itt maradok; bér sem kell... azelőtt se fizette ki béremet a mamája... panaszképp ne vegye, nem is mamája; és jól aludt az éjszaka? Oh, el nem hagyom, ha bottal kerget is. Tulipánné is előre mondta, hogy így lesz... derék ember ez a Mosolygó... én szolgálom ezután... vissza ne menjen az urához, sohasem állhattam ki... Jaj! eláll a lélegzetem! (*Sírva fakad s Irén kezét csókolja*).

IRÉN. Édes jó Borcsám! (*Kezét nyújtja Mosolygónak*). Jó reggelt, barátom!

MOSOLYGÓ (*hátrálva*). Nem - elég volt egyszer - ezt sem fizethetem vissza - ne bőgjön Borcsa -

BORCSA (*sírva és nevetve*). Furcsa ember, sose hittem volna, hogy ilyen jó szíve van. De igaza van; nem sírok többet. Nem azért jöttem ide. Hol van a konyha? ott az én helyem.

MOSOLYGÓ (*a középpajtó felé mutat*). Erre menjen - jobbra - ki ne törje a nyakát - rossz a küszöb - ugrani kell.

BORCSA (*fölveszi csomagját*). Ne féltsen engem; ugrom én százat is örömben, hogy megint az én drága kisasszonyomnál lehetek. (*El*).

Negyedik jelenet

Irén, Mosolygó

IRÉN. Napról napra több bajt és költséget okozok önnek, kedves barátom. Nem elég, hogy lakását felforgatta miattam, most már cselédet is kellett fogadnia. Miért nem enged távozni?

MOSOLYGÓ. Bolond beszéd - bocsánat - ráment a nyelvem - rég nem beszéltem tisztességes emberrel -

IRÉN. Oh, miért nem szólít engem leányának?

MOSOLYGÓ. Isten mentsen - elég volt egy anya a mi kompániánkból - nem közénk való - ne búsuljon, nem tart sokáig - minden jóra fordul.

IRÉN. Jóra? Ah! adhat-e még jót számomra az élet? Úgy-e, keserű ilyet hallani egy gyermektől, ki már leszámolt az élettel, melynek még huszadik évét sem látta? Mi lett belőlem? Mit várhatok? Mit akarhat egy nő, ki elhagyja férje házáat és kénytelen nevét viselni; látja a világ kétértelmű szánakozását, csodálkozását, kárhoztatását, és nem tudja magát igazolni. A törvény ellenem szól, az emberek ítélete engem ér - és nem védhetem magam, mert védelmem veszte lenne annak, aki gyermekségemnek gondját viselte, s akit annyi időn át anyámnak neveztem. Ah! ön sem tud mindent, barátom, másképp nem vigasztalna a jövővel.

MOSOLYGÓ. Ki tudja? bízzék bennem - húsz év előtt - nagy praxis - furfangos gazember -

IRÉN (*szemrehányólag*). Oh, barátom! ismét e keserű öngúny?

MOSOLYGÓ. Igaz - megígértem - bocsánat - húsz év óta nagyon hozzá szoktam e titulus-hoz²³ - ne féljen - most az egyszer jó úton járok.

IRÉN. Ne feledje - semmi esetre sem engedem, hogy nevemben a törvényhez forduljon.

MOSOLYGÓ. Bízsa rám - nem szólhatok - jóra fordulhat - de én nem lehetek ügyvéde - nincs diplomám - elvették. - kellene, aki védje - tisztességes ügyvéd.

IRÉN. Miért?

MOSOLYGÓ. Ha Zátonyi lépne fel - visszakövetelné -

IRÉN. Ezt ő nem meri tenni!

MOSOLYGÓ. Ki tudja? Jó volna gondoskodni - ajánlok egy kitűnő védőt - mindenre kész kegyedért - imádja - megbánta örültségét -

IRÉN. Ah, ne szóljon róla!

MOSOLYGÓ. Csak mint ügyvédet - egészen oda van - bocsásson meg neki - nincs nyugtom tőle -

IRÉN (*szomorúan*). Mondja meg neki, barátom, hogy rég megbocsátottam azt, amit velem tett; mondja meg neki, hogy fájó emlékekkel és hálával gondolok reá; mert keserű szemrehányásai nyitották fel szememet, s mentettek ki szörnyű helyzetemből; mondja meg neki, hogy elfeledtem igazságtalanságát, melyet ellenem elkövetett, midőn el tudta hinni azon iszonyú vádak: és mondja meg neki, hogy feledjen el örökre, s ne kíváncsion engem látni soha többé. Az a név, melyet viselek, bármily gyűlöletes előttem, örökre az én nevem marad; és azt az esküt, melyet másnak tettem - ah! ön tudja, miképp tettem - sohasem lesz hatalmamban megsemmisíteni.

MOSOLYGÓ. De mégis - talán -

IRÉN. Nem, barátom, ne szóljon többé, nem tudja, mily fájdalmat okoz nekem.

²³ *titulus* (lat.) - megszólítás, cím

Ötödik jelenet

Előbbiek, Elza

ELZA (*kinyitja az ajtót*). Csakugyan nem tévedtem. - Kedves Irénem, valahára megtaláltam.

IRÉN (*ijedten Mosolygó mellé húzódik*). Elza!

ELZA (*belép*). Én vagyok! Csak nem fél tőlem, legjobb barátnéjától, kedvesem?

IRÉN. Nincs miért félnem.

ELZA. Hisz én is azt mondom. Ha valaki javát akarja, úgy meg lehet győződve, én azt akarom, kedves kicsikém! Oh, Istenem! hogy meg voltam ijedve akkor este, mikor megtudtam, hogy eltűnt. (*Leül*).

MOSOLYGÓ. Elhiszem - nagy veszteség volt -

ELZA. Ah! kedves Mosolygó úr, jó reggelt. Hát az ön fészkébe menekült a kedves megriadt galamb? Mindjárt gondolhattam volna. Tíz napja keresem már mindenfelé, míg végre ráakadtam. De tudja-e, kedves kicsikém, hogy ez éppen nem volt szép kegyedtől, - tíz napig oly halálos aggodalmak közt hagyni legjobb barátnőjét.

IRÉN. Mit kíván tőlem, asszonyom?

ELZA. Mily hideg, kimért hang. Valóban igazságtalan hozzám, kedvesem. Mivel győzzem meg, hogy igaz barátja, önzetlen jóakarója vagyok? Ha tudná, mennyire kitettem magamat kegyedért, azon viharos estén, midőn a szörnyűködő társaság megtudta távozását... én voltam az egyetlen, aki kegyedet védtem, magyarázataik, célzásaik, támadásaik ellen. Mert annyit mondhatok, hogy az eset rendkívüli feltűnést okozott, s azóta alig győzöm a sok félreértést helyreigazítani.

MOSOLYGÓ. Nagyon kegyes.

ELZA. Oh, nem is képzelem, milyen kárörvendők az emberek! Hogy ragadják meg a legkisebb alkalmat, hogy éles nyelvöket élesebbre fenhessék. És a távollevőknek soha sincs igazuk. Szívem vérzett, mikor azt a sok képtelen föltevést, elferdítést hallottam, mellyel az én kedves kicsikém ártatlan lépését magyarázgatták s egy oly emberrel hozták összefüggésbe -

IRÉN. Ah!

ELZA. De mondhatom, a szegény Timót épp oly ártatlanul került a pletykába, mint -

IRÉN. Elég, asszonyom.

ELZA. Látja, kedvesem, ily haszontalan mende-mondáknak tette ki magát meggondolatlan lépése által. Nem mondom, hogy nem cselekedett helyesen, midőn Zátonyit elhagyta. Oh nem! Nagyon jól tette; ezt kellett tennie, mint önérzetes nőnek, s én volnék az utolsó, ki visszatérésre akarnám bírni. Hanem, fogadja el e megjegyzést tőlem, mint a világban jártasabb nőtől, - hanem a módját nagyon elhibázta, kedvesem. Így ahogy történt, a botrány egészen kegyedre hárult, - a világ ítélete egyedül kegyedet kárhoztatja. S ez még nem elég. Alkalmat adott a legbadarabb föltevésekre, sőt rágalmakra is; úgy hogy - higgye el, kedvesem, szinte a fejem zúg már a sok képtelenségtől, melyet kegyed rovására hallanom kell.

IRÉN. Oh, asszonyom! mit vétettem én önnek? miért kínoz?

ELZA. Én kínozzom? Oh, kedvesem, ne legyen igazságtalan! Hisz a legőszintébb barátsággal, a legjobb akaratú keresem már tíz napja; s mikor végre feltalálom, csak nem gondolja, hogy kínozni akarom?

IRÉN. Mit akar hát?

ELZA. Megmenteni.

IRÉN. Engem megmenteni? Mitől?

ELZA *(fölkel)*. A rágalomtól, a botránytól, a megsemmisüléstől. Igen, kedvesem, fáj ki-mondanom, de ez vár kegyedre, ha tovább is így marad. Föl kell lépnie, emelt homlokkal, rámutatni férje bűnére, s reá hárítani a kárhozottatást, mely eddig egyedül kegyedet sujtotta. Nincs egyéb menedéke, mint a válóper... ez képes egyedül helyreállítani megrendült jó hírnevét. De addig is, míg ez megtörténik, nem szabad többé e helyen maradnia. Mosolygó úr nem fogja rossz néven venni, ha azt mondom, hogy az ő lakása éppen nem alkalmas kegyed számára, kivált mostani, kétértelmű helyzetében. Jöjjön hozzám, kedvesem, biztosítom, hogy meg fogom óvni Zátonyitól; védelmet és pártfogást fog találni nálam, s menedéket a világ megszólása ellen.

IRÉN *(Mosolygóra néz)*. Mit tanácsol, barátom?

MOSOLYGÓ. Ne hallgasson rá - eladja - olyan mint a többi -

ELZA. Uram -

MOSOLYGÓ. Csak gazemberezzen össze, hozzá vagyok szokva; de most az egyszer a holló kivájja a holló szemét. Ismerjük egymást. *(Irénhez)*. Ne higgyen neki - hálóba akarja csalni - Bence küldi - *(Elzához)*. Eltévesztették - azt hitték, csak egy ártatlan gyermekkel van dolguk - elfeledték, hogy én is itt vagyok - egyenlő fegyverekkel küzdünk - egyformák vagyunk -

ELZA. Mosolygó!

MOSOLYGÓ. De nem - elhibáztam - nem vagyunk egyenlők - a gazemberek közt is van rangfokozat, - nemesek, - parasztok - önök a legutolsó parasztok - büszke vagyok - megvetem önöket - még nekem is van jogom megvetni önöket.

ELZA. Ez már sok!

MOSOLYGÓ. Sok rosszat tettem életemben - megadtam az árát - megbélyegeztek - jól van, elviselem - gazember vagyok - de önök szövetkeztek, hogy egy ártatlan gyermeket semmivé tegyenek, - hogy letörjék szerelmét, megsemmisítsék boldogságát, megrontsák becsületét, megmérgezzék lelkét - s miért? - mit vétett önöknek ez a gyermek? - Semmit - pénzért, haszonért tették - az ő drága lelkének kincseit akarták aprópénzre felváltani, hogy megtömjék vele zseböket - és ön - aki neje volt annak az embernek - ön tudott vele egyesülni - pénzért - haszonért - hogy azt tegye e szegény gyermekkel, amit önnel tett - hogy azzá tegye, ami ön - menjen, menjen - húsz év óta hordom a bélyeget arcomon, de magasan állok ön fölött - és nem fognék önnel kezni - nem! - nem! nem!

IRÉN. Barátom! térjen magához.

ELZA *(lehajtja fejét és hosszan gondolkozik; azután fölemeli fejét, komolyan)*. Igaza van, uram, nem érdemlem, hogy kezni fogjon velem.

IRÉN. Nagy ég! Elza! Tehát igaz?!

ELZA (*Mosolygóhoz*). Nem szólhatok hozzá; nincs jogom még ehhez sem. De mondja meg neki, uram, hogyha lehet, még jóvá fogom tenni, mit ellene vétettem. Isten önnel, uram! Reményilem, még tehetek annyit, hogy legalább ön kezét nyújthassa nekem. (*Hirtelen el*).

IRÉN. Mit jelent ez?

MOSOLYGÓ. Nem értem - meglehet - furcsa állat az asszonyi állat - ki tudja, hátha magába tért? - utána megyek - sokat segíthet. (*Elmegy*).

H a t o d i k j e l e n e t

Irén (egyedül)

Oh, Istenem! mi ez? Mily lassan, mily iszonyúan világosodik a homály, és mindenki, aki körülöttem volt, egy-egy ellenséget mutat szememnek! Mi ez? Mit akartak velem? Mivé akartak tenni? Nem értem, és megriadt lelkem iszonyodva sejti a valót, melyet nem ért. Mintha sötét éjben jártam volna, hol mindenfelől gyilkosok leskelődtek reám, - mindenki vesztemet akarja! Elza is, anyám is - ah! még mindig anyámnak nevezem - hiszen egykor szeretett, jó volt hozzám - miért akart elveszteni? (*Leül az asztal mellé s fejét kezére hajtva elábrándozik. Az ajtó lassan kinyílik, Bence betekint, óvatosan belép, s halkán Irén felé megy*).

H e t e d i k j e l e n e t

Irén, Bence

IRÉN (*magában*). Ide jutottam hát! Miért? Mivel érdemlettem e sorsot? - Mit vétett ifjú életem, hogy oly fölöslegessé vált reám és mindenkire?

BENCE. Csalódik, kedvesem; ez élet még nem vált fölöslegessé.

IRÉN (*riadtan felugrik s irtózva hátrál szobája felé*). Mit akar itt? Távozzék innen!

BENCE. Kissé hidegen fogad, kedvesem, tekintve, hogy még mindig mézesheteinket éljük. (*Leül*).

IRÉN. Hagyjon el, irtózom öntől.

BENCE (*komolyan*). Győzze le irtózását, Irén, s hallgasson meg. Ne féljen, nem azért jöttem ide, hogy megbántsam. Kevés mondanivalóm van, s higgye el, nem fogja megbánni, ha meghallgat, és nagyon meg fogja bánni, ha nem hallgat meg.

IRÉN. Fenyegetni mer?

BENCE. Isten őrizz! Látja, milyen nyugodt, nyájas vagyok; pedig bizony senki sem venné tőlem rossz néven, ha egy kissé kiabálnék s összetörném a bútorokat. (*Körülnéz*). No itt ugyan nem sok kárt tennék! - de annyit részrehajlás nélkül is elismerhet, kedvesem, hogy egy kijátszott férjhez képest elég szelíden és udvariasan viselem magamat.

IRÉN. Kijátszott férj, ön?

BENCE. Hát mi vagyok? Kérdezze a világot, minek tart? Kérdezze az embereket, akik mindenütt elfojtott mosollyal néznek reám, minek tartanak? - Aki találkozik velem, először is a homlokomra tekint, mintha azt kérdené: azért ment ki a hajad, hogy helyet csináljon a szarvaknak?

IRÉN. Elég, uram! távozom.

BENCE (*elébe áll*). Mielőtt eltávoznék, kedvesem, engedje meg, hogy egy kis leckével szolgáljak a hazai jogtudományból. Rövid az egész, s így szól: »A nő köteles férjét mindenhová követni, s a férj őt e kötelességére karhatalommal is kényszerítheti.«

IRÉN. Ezt ön nem meri tenni.

BENCE. Ki tudja, ha nevem becsületét nem védhetem meg másképp... De ne heveskedjünk. Vegyük csak higgadtan a tényeket. Tény az, hogy kegyed házamat feltűnő módon elhagyta; tényaz, hogy a világ ezt Timóttal hozza összeköttetésbe.

IRÉN. Oh, Istenem!

BENCE. Beláthatja, kedvesem, hogy ez a ferde állapot mindkettőnkre tűrhetetlen, s nem lehet egyéb hátra, mint a válóper.

IRÉN. Ah, uram! válni akar? Először mondok önnek köszönetet ez életben.

BENCE. Nagyon hízelgő. Igen, válópert akarok, de nem azon a módon, melyen kegyed kezdte meg.

IRÉN (*meglepetve*). Én?

BENCE. Meg van lepetve? - Talán el akarja velem hitetni, hogy semmit sem tud a válóperről, melyet nevében ellenem indítottak? Hiszen már engem is megidéztek, de természetesen semmit sem vallhattam egyebet, minthogy szeretem nőmet s nem is akarok tőle elválni. Nem is fognak bebizonyítani semmit, legyen meggyőződve, az ítélet részemre lesz kedvező, ha csak el nem fogadja az én ajánlatomat.

IRÉN (*hidegen*). Beszéljen.

BENCE. Ugyis benn vagyunk már a jogtudományokban; engedje meg hát, hogy előbbi leckémet még eggyel toldjam meg. Az elválás igen könnyen megy oly házasságok közt, kik engesztelhetetlenül gyűlölik egymást; - kegyed ugyan eléggé részesít engem e megtiszteltetésben, de ne feledje, hogy mindkettőnek egyformán ki kell jelentenie gyűlöletét. Én pedig csak egy föltétel mellett szánhatom magam e vallomásra, ha Timót jóvá teszi hibáját s kegyedet nőül veszi.

IRÉN (*visszaretenve*). Mi ez...? Hát árucikk vagyok én, hogy így alkudoznak fölöttem, hogy így adnak kézzől kézre?

BENCE. Mindkettőnk jó nevének érdekében csak így egyezhetem az elválásba, különben -

IRÉN. Különben? Ah! ismét fenyegetődzik? Nem rémülök meg, sem a világ ítéletétől, sem öntől. Mit törődöm én az emberek véleményével? Láttam, tapasztaltam, mennyi értéke van; ha másképp nem válthatom meg, mint a magam lealázása által: úgy megvetem, nem szorultam rá, megelégszem öntudatommal, saját értékemmel; én elég vagyok magamnak! És ha azzal fenyeget, hogy erőszakkal fog magához kényszeríteni - azt felelem: kísértse meg, nem félek öntől! -

BENCE (*félre*). Milyen leány! (*Fenn*). És ha csakugyan beváltanám fenyegetésemet? - s biztosítom, hogy a törvény jogot ad rá - és ha eszébe juttatnám azon nőt, kit a pillanat fölhevülésében elhagyott, eltaszított magától, de kiről mégsem feledheti, hogy gyermekkorától anyjának nevezte, s aki az életben kívül valóban mindent adott önnek, mit az anya adhat gyermekének. Azóta nyomorban, elhagyottan él, s csak a távolból, csak félve meri ön felé nyújtani reszkető kezét, hogy mentse meg az éhségtől, mentse meg a börtöntől...

IRÉN (*székre roskad, arcát kezébe temetve*). Ah!

BENCE (*föléje hajlik*). Gondolja meg, hogy Timót őszintén, rajongva szereti, s ismeri őt, ismeri egyszerű, jó lelkét; tudhatja, hogy egy nő boldog lehet vele, - gondolja meg, hogy más-kép elveszett, megsemmisült élete, - s ha talán megszabadítja is tőlem a véletlen, senki sem lesz, aki érdemesnek tartsa lehajolni a porba egy letört virágért.

IRÉN (*fejét az asztalra hajtva, félig öntudatlanul*). Senki, senki sem fog lehajolni a szegény megtört virágért.

BENCE. Gondolja meg, a hála éppen úgy kiszabja útját, mint saját jó nevének érdeke, mint a kényszerűség. Gondolja meg, hogy áldozat nélkül senki sem él a földön, s boldog az, kinek erejét nem múlja felül a reá mért áldozat.

IRÉN (*fülemelkedik*). Hagyjon el! hagyjon el! Szavai elbódítanak, megrémítenek; tudom, hogy gonosz a lelke, s nem tudok önnek ellenmondani; - bocsásson, bocsásson - hadd imádkozzam Istenhez - ő talán nem hagyott el! (*El az oldalajtón*).

N y o l c a d i k j e l e n e t

Bence, később Elza

BENCE. Győzelem! meg van törve... engedni fog! Szegény gyermek! szinte sajnálnám, ha nem tudnám, mily derék, jó férjet szerzek neki. A vas izzó, most hát üssük. (*Kinyitja a középaajtót s szemben áll Elzával*). Ah! kedves Elzám! itt vagy? Későn jössz, nem szükséges már, hogy magadhoz vidd.

ELZA. Mit tettél vele?

BENCE. Megpuhítottam. Csitt! majd elmondom; most sietnem kell, ide küldöm Timótot, nincs messze innen... hozd őket össze, azután hagyd magokra... a többi az én dolgom... egy hatalmas éklat,²⁴ egy erős drámai jelenet - aztán utazunk Erdélybe.

ELZA. Megegyezett?

BENCE. Majd meglátod; tedd, amit mondtam és bízzál bennem. Szerencsénk meg van alapítva. Pá, angyalom! (*El*).

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Elza (egyedül)

Még nem késő... még leránthatom álarcát... éppen jókor küldi ide barátját, akit eddig hiába kerestem. Oh, te nyomorult! de nem, nem vagy érdemes, hogy fölhevüljek miattad. Reád nem szokás haragudni - téged csak kidobnak. Ah! milyen jól esik e gondolat! Mintha valamennyi bűnömet letörölné ez a rúgás, mellyel kiugratlak az ajtón. Nesze! készen vagyok veled! (*Az oldalajtóhoz megy és hallgatódzik*). Szegény gyermek! szegény meggyötört galamb! (*Halkan kinyitja az ajtót s betekint*). Egészen el van merülve - imádkozik. (*A középre jó*). Ah! boldog, aki még imádkozni is tud... mindegy - mai tettem után, azt hiszem, még én is tudnék imádkozni. Majd megpróbálok. (*A középaajtóhoz megy s kitekint*). Itt jó a másik áldozat. Most ennek nyitom ki a szemét. Keserű lesz az orvosság, de azt hiszem, nem ő fogja tőle az orrát fintorgatni.

²⁴ *éklat* (fr.) - kitörés, botrány

Tizedik jelenet

Elza, Timót

TIMÓT *(lassan, félénken belép az ajtón s Elzát látva megáll)*. Bocsánat - Bence barátom azt monda, hogy nagysád találkozni óhajt velem... fontos mondanivalói vannak.

ELZA. Oh, igen - nagyon fontosak, még Bence barátja sem sejti, mily fontosak. Jöjjön közelebb uram, s beszéljen halkán. Irén a szomszéd szobában imádkozik, nem szeretném háborgatni.

TIMÓT. Imádkozik? Miért?

ELZA. Hogy mentse meg az Isten öntől.

TIMÓT *(meglepetve)*. Tőlem?

ELZA. Ugy-e azt hitte, hogy ez a szegény gyermek titokban szerelmes önbe... hogyne! hiszen én hittem el önnel? Ugyan Timót úr, ön, aki oly szerény, oly egyszerű embernek látszik különben, hogy tudott ilyesmit elhinni? Soha sem nézte meg keresztlevelét, - soha sem pillantott a tükörbe?

TIMÓT *(mindegyre jobban hüledezve)*. A tükörbe?

ELZA. Gyöngédebben is tudtára adhattam volna; de nincs most rá idő, sietnem kell az ön szemének fölnyitásával... s utoljára is, tudom, hálás lesz érte, ha bármily kíméletesen is, felföldöm a rút játékot, melyet önnel üztünk.

TIMÓT. Az égre, kérem, beszéljen világosabban, vagy megbolondulok.

ELZA. Jó; ügyeljen hát. Bence sejtette az ön szerelmét s azért vette nőül Irént, hogy később az ön javára elváljék tőle... természetesen nem ingyen. Oh! jól ért ő az efféle üzlethez. Nézzon reám - több év előtt én is Bence neje voltam...

TIMÓT. Mit hallok?

ELZA. Igen. Erdélyben laktunk. Bence megismerkedett Bénivel, ki akkor gazdag földesúr volt, - összehozott vele, eltúrte udvarlását, s mikor már annyira hírbe jöttünk, hogy a botrány elkerülhetetlen volt - válást ajánlott - tízezer forintért.

TIMÓT. Tízezer forintért...

ELZA. Éppen ennyibe jött már eddig önnek is kedves Bence barátja... kölcsönök... jótállások... Nos, jól vagyok értesülve?

TIMÓT. Körülbelül.

ELZA. Oh! ez különben csak felpénz volt, - ne gondolja, hogy ön is oly olcsó vásárt csinálna, mint Béni. Az igazi árát csak ezután fogja megfizetni, majd az elválásnál, mikor a férj meg-egyezése okvetlen szükséges lesz. Ennek akarja ő olyan árát szabni, mely egész életére úrrá fogja tenni. Jól tudom, én is osztottam volna benne. Látja, kedves Timót úr, ezért szövetkezünk mi ön ellen és e szegény leány ellen. Ezért kényszerítette őt Bence nevelőanyja által, kit egészen hatalmában tartott, nejévé lenni, szíve ellenére; mert e szegény gyermek szerelmes - oh nem önbe - egy derék, szegény ifjúba, Darvas Károlyba, kit Bence szintén ön által távolított el. Ezért hittük el önnel Irén titkos vonzalmát, ezért járattuk önt a házhoz, ezért hoztuk mindenféle hírbe e tiszta angyallal, ezért vittük botrányig a dolgot - igen, maga a férj tette ezt, - ő játszott így a saját becsületével, az az ember, kit ön legjobb barátjának tartott és egy pillanatig sem sejtette a rút játékot, melyet önnel egy szegény ártatlan gyermek rovására üz. - Bizony Timót úr, bocsásson meg, de csakis oly emberrel lehetett így elbánni, aki egész életét a birkák között töltötte.

TIMÓT *(megsemmisülve)*. Oh, bár örökre birkáim között maradtam volna!

ELZA. Most már mindent tud. Kíméletesebben is tudtára adhattam volna, de tán nem értette volna meg ily gyorsan és világosan. Egyszerű, becsületes jó lelke tudni fogja most, mi a teendője; mert ezt a bűnt jóvá kell tenni, jóvá! - Látja, nekem, aki részt vettem benne, mint pirul arcom a szégyentől, a megbánástól! Maradjon itt, beszéljen Irénnel.

TIMÓT. Isten mentsen! Elsüllyednék szégyenemben.

ELZA. Beszélnie kell vele, kötelessége! Csak tőle tudhatja meg teljesen a valót... csak ő mondhatja meg, mint kívánja jóvá tétetni mindnyájunk bűnét. Én többé nem szólhatok hozzá, nem emelhetem tiszta szent arcára szememet. Maradjon itt, uram, én majd odakinn fogok önre várni. *(El)*.

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Timót (egyedül)

Magamra hagyott; mit tegyek most? Hogy kerüljek színe elé e szegény gyermeknek, akit úgy megkínóztak az én ostobaságom miatt? *(Fejére üt)*. Oh, én számár! hogy is tudtam úgy belemenni a hálóba, - így elhinni mindent! - Igaza volt - csakis velem történhetett ez, aki egész életemet a birkák közt töltöttem! Elhinni, hogy ez a kedves, szép, fiatal leány belém - Oh! - szégyellem ki is mondani... és most a lelkemen viselem, hogy miattam így meggyötörték ezt az angyalt... elszakították attól, akit szeret... megtörték a szívét miattam. Hogy is mondta ez a pattogó Elza? Nem néztem soha tükörbe?... Van itt tükör? *(Körülnéz, s az asztalról fölvesz egy kis kézitüköröt, belepillant, szégyenkezve)*. Oh! vén bolond, menj haza birkáid közé számárnak... És az a Bence, kiért kész lettem volna véretem ontani... Oh! ez fáj legjobban, hogy éppen ő tette velem! *(Lopva ismét a tükörbe pillant)*. Belém szerelmes! De mást is mondott ez a tüzről pattant menyecske. Nézzek a keresztlevelemben! Jól van, belenézek; elég vén vagyok, hogy apja lehessenek... igen, az apja, hiszen eleitől fogva inkább apai érzélem volt az, csakhogy félrevezettek, lóvá tettek. Oh! *(Leteszi a tüköröt)*. De jóvá teszem... jön már... most már nem félek tőle... az apa nem reszket leánya előtt.

T i z e n k e t t e d i k j e l e n e t

Timót, Irén

IRÉN *(meglátva Timótot, megdöbben, állva marad az ajtóban, magában)*. Itt van már.

TIMÖT *(félénken feléje közeledik)*. Irén!

IRÉN *(magában)*. Istenem, adj erőt!

TIMÓT. Ne féljen...

IRÉN *(melléje lép)*. Óh, uram, miért üldöz engem, - mit vétettem önnek? Midőn először lépett házukba, szívem titkos részvétellel vonzódott önhöz, mert láttam nemes jó lelkét, s reszkettem, hogy oly emberek hálójába kerül, kik visszaélnék egyszerűségével. Oh, miért kellett ily keserűen kiábrándulnom? - Miért kellett az ön arcát látnom, az ön nevét hallanom, mindenütt, azon szörnyű pillanatokban, melyek megsemmisítették életemet? Az ön nevében tettek nekem oly ajánlatot, mely először kergette a szégyen pírját arcomra. Az ön nevével hozták össze mindazt a szégyent, nyomort, keserűséget, mely megtörte szívemet, mely pirulni kényszerített azon ember előtt, ki egyedül szerettem. És most, midőn megsemmisültem, midőn megszűntem

létezni és azt hittem, eltemethetem a feledésbe fájdalmamat s fájdalmammal szégyenemet - ismét önnel találkozom, ismét az ön nevét hallom... ön nyújtja felém kezét. - Miért? Mit akar velem? Szóljon, mit határozott felőlem, mivé akar még tenni engem?

TIMÓT. Leányommá.

IRÉN (*visszaletten*). Mi az? Mit mondott?

TIMÓT. Szegény gyermek, ne féljen tőlem, ne reszkessen! Félrevezethettek, elbódíthattak - félreérthettük egymást - oh! - de higgye el, - nem tudok szépen beszélni - együgyű ember vagyok - de higgye el, a legszentebb, legigazibb atyai indulattal tekintek tiszta szemébe; s ha kitárom ön előtt karjaimat, higgyen nekem, az atya szerető, gyöngéd keblére hívom önt - igen - én - akinek nincs egyéb vágya, mint jóvátenni a bűnt, melyet akarata ellen tettek vele. Nézzen a szemembe. Lássá, Irén, ez a szem nem tud hazudni - ezek a könnyek az apa könnyei, aki karjait tárja szegény, megbántott gyermeke elé!

IRÉN. Oh, uram!

TIMÓT (*karjait kitárva*). Nevezzen atyjának!

IRÉN (*fejét Timót keblére hajtja zokogva*). Atyám!

T i z e n h a r m a d i k j e l e n e t

Előbbie, Elza

ELZA (*gyorsan*). Uram, készüljön, Bence jó.

IRÉN (*felriad Timót kebléről*). Ah, mentsen meg tőle!

TIMÓT (*keblére szorítja*). Maradjon gyermekem! - így fogadjuk őt.

ELZA. Többen jönnek vele.

TIMÓT. Jöjjön vele az egész világ, - ne reszkessen gyermekem, meg fogom védeni.

T i z e n n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Bence, Bankó, Ordas, Mákony

BENCE. Itt van; ide láttam jönni. Ah! csakugyan - nem csalódtam. - Egymás karjai közt - előttem - tanúk előtt -

ELZA. Ne erőltess magadat kincsem, - kárba vesz a nagy drámai jelenés; - hiában készültél rá - nincs bolond, aki megtapsoljon.

BENCE (*meglepetve*). Mi ez?

ELZA. Ez csak annyi, hogy lerántottam álarcodat, kedves dühöngő férj. Béni, jer mellém, nem engedem meg, hogy többé szót válts ezzel a...

BENCE. Asszonyom!

ELZA. Mondtam már, hogy nem lesz nagy drámai jelenet... kifütyölnek, galambom! Jó, hogy hoztál publikumot is. Uraim, látják ezt az embert, aki ide hozta önöket, hogy botrányának tanúi legyenek! Tudják meg tehát, hogy ez a Zátonyi Bence az, aki készakarva hírbe hozta ártatlan nejét s erőszakkal idézte elő e botrányt. Tudják miért? Hogy válóperre kényszerítse a dolgot, s megegyezését pénzért adja el Timótnak, amint pénzért adta el első nejét másnak. Béni, vedd meg ezt az embert.

BANKÓ. Tiszta szívből. (*Bence mellé megy és lenézi*). Bence, fogadd megvetésemet (*Félre*). Még most sem értem.

ORDAS |

MÁKONY | (*elhúzódnak Bence mellől*). Ah!

TIMÓT. Oh, Bence, soha sem hittem volna felőled; miért ábrándítottál ki ily keserűen?

BENCE (*magához térve meglepetéséből*). Nagyon jó! Valóban mulatságos! Engem vádolnak, nekem tesznek szemrehányást s éppen az a hűtlen barát, ki most is, mindnyájunk előtt, kezében tartja hűtlen nőm kezét.

ELZA. Nyomorult!

BENCE. Asszonyom, kegyed mondta, hogy nem játszunk nagy drámai jelenetet; végezzük tehát a dolgot egész prózailag. (*Irénhez*). Kedves nőm, megbocsátok önnek, kövessen lakásomra.

IRÉN (*Timót keblére húzódva*). Mentsen meg, mentsen meg!

BENCE. Elfeledte már a leckét, melyet szerencsém volt a hazai jogtudományból adni? Kénytelen vagyok ismételni: »A nő köteles férjét mindenhová követni.« - No, ugy-e emlékszik? Kegyed nőm és nőm fog maradni. Kövessen tehát. Reménylem, senki sem fog törvényes férji jogaim gyakorlásában akadályozni... Vagy talán a törvény karját vegyem igénybe? (*Az ajtó felé indul s szemben találkozik a belépő Darvassal*).

Tizenötödik jelenet

Előbbiek, Darvas, Mosolygó

DARVAS. Megálljon!

BENCE (*visszahökken*). Mi ez?

DARVAS. Ne távozzék, míg nem végeztünk.

BENCE (*magában*). Csak nem félek ettől az embertől! (*Fenn, tétován*). Ki ön? Mi joggal mer e szobában parancsokat adni?

MOSOLYGÓ (*belép*). Az én nevemben. Nekem csak van jogom. Bagoly is bíró odújában. Hallom, jogtudományi leckét ad... engedje, hadd pótoljam... jobban értek hozzá...

BENCE. Nagyon le fog kötelezni, kedves exügyvéd úr!

MOSOLYGÓ. Azt mondta, a nő köteles férjét követni. De hátha nem neje? he? - Az a házasság, melyet erőszak folytán kötnek, nem házasság, hanem semmi. Ezt a házasságot erőszakolták.

BENCE. Ki bizonyítja be?

MOSOLYGÓ. Be van bizonyítva... e tíz nap alatt, mióta Irén elhagyta önt, jelentést tettünk... a tanúkat kihallgatták... Tulipánné és Borcsa eskü alatt vallomást tettek... s ami fő, a nevelő anyja, Kamilla, bűnbánólag mindent bevallott. Törvényes végzésünk van... tessék... adjon ide Darvas. (*Kiszól*). Jöjjön be az asszonynép.

Tizenhatodik jelenet

Előbbie, Borcsa, Gáspár

MOSOLYGÓ. Darvas vitte az ügyet... én nem vihettem... húsz év előtt elvették a diplomámat... de azért értek hozzá... he? (*Két iratot átvesz Darvastól, az egyiket Bencének adja*). Itt van. Ez önnek szól... az erőszak be van bizonyítva... végleges ítéletet még nem hoztak... formalitások kellene... de addig is megtiltják... olvassa... megtiltják a nevezett feleknek, hogy együtt lakjanak... ön nem férj... nincs nő, aki kövesse - Gáspár, nyiss ajtót ez úrnak...

BENCE (*az írásba pillant*). Meg vagyok löve!

IRÉN (*Mosolygóhoz*). Oh barátom! köszönöm. - Oly jó hozzám... Mivel érdemlettem? (*Megfogja Mosolygó kezét, ennek hosszas vonakodása után*).

BANKÓ (*Elzához*). Hát az én hivatalom?

ELZA. Hallgass! Nem ér többet minden hivatalnál, hogy nyíltan megvetheted ezt az embert?

BANKÓ. Dehogy nem. (*Elsétál Bence előtt s mély megvetéssel végignézi - félre*). Még most sem értem.

BENCE (*magában*). Se pénz, se feleség - lefőztek. (*Fenn*). Ajánlom magamat!

ORDAS. Szerencsés utat.

MÁKONY. S tanácslom, ne mutassa magát többé közöttünk.

BENCE (*az ajtóból visszafordulva*). Ne féljen, nem lesz hozzám szerencsénk.

GÁSPÁR. Elhordja magát, vagy úgy ledobom a garádicson, hogy a kapuig meg sem áll!

BORCSA. Derék gyerek vagy, Gáspár.

BENCE (*megveregeti Gáspár fejét*). Hahaha! Ez a kis fickó még sokra viheti.

ELZA. Hála Istennek! tisztább a levegő.

IRÉN (*kezét nyújtja*). Elza, ön is oly jó, úgy szeret, mind úgy szeretnek - hogyan hálálhatom meg ezt?

ELZA (*Irén kezére hajol*). Ha megbocsát - (*megcsókolja kezét*).

IRÉN. Oh asszonyom!

DARVAS (*félénken*). És én nem nyerek bocsánatot?

IRÉN (*kezét nyújtva*). Károly!

MOSOLYGÓ (*közbe lép*). Még nem - még nem hirdették ki a végleges ítéletet. Első a törvényes formalitás... úgy sem tart sokáig... és akkor majd olyan nászt tartunk...

DARVAS. És addig...?

IRÉN (*Mosolygó és Timót kezét fogva*). Addig atyáimnál maradok.

Vége

MUKÁNYI

VÍGJÁTÉK NÉGY FELVONÁSBAN

SZEMÉLYEK

MUKÁNYI BÓDOG

OLGA, neje

PIROSKA, leánya, első nejétől

MARGIT, fogadott leánya

DARNAI, főispán

ELLA, unokahúga, özvegy

SZEREDI ÖDÖN

ZÁPOLYA IGNÁC, nyelvész

KOZÁK MANÓ, riporter

VÁRKONYI ENDRE, miniszteri titkár

CZIPRIÁN MÓR, ügyvéd

DR. KARÓ, allopata²⁵

DR. KOKAS, homeopata²⁶

ÖZVEGY VARGÁNÉ

IFJ. VARGA GERGELY, unokája

RÓZSABERKI GUSZTÁV, a »Bánvári Harsona« szerkesztője

CSUKÁNÉ

TARKÓNÉ

UTAZÓ ÖREG KISASSZONY

VASÚTI PÉNZTÁRNOK

VASÚTI PORTÁS

ÖREG ÚR

RENDEZŐ

|
| a természet-
| tudósok
| vándor-
| gyűlésének
| tagjai

*Bolti szolga. Inas Mukányinál. Rendező fiatal emberek. Urak. Hölgyek. Utasok. Természet-
tudósok. Hordárok. - Történik egy vidéki városban.*

²⁵ *allopata* (gör.) - allopátiában* feltétlenül hívó ember

* *allopátia* (gör.) - a gyógyszerek biológiai hatásán alapuló gyógymód

²⁶ *homeopata* (gör.) - hasonszervi gyógymódban hívó

ELSŐ FELVONÁS

Vasúti pályaudvar csarnoka. - A középén, nagy ajtó, melyen túl a pályaudvar látszik. - Balra a város felé nyíló ajtó »Kimenet« felírással. - Hátrább ugyanez oldalon a pénztár ablaka, előtte vaskorlással. - Jobbra három ajtó; az első: »Étterem«, a másik kettő »Váróterem« felírással. - A falak mellett padok

Első jelenet

Portás (a középajtónál). Pénztárnok (a pénztáráblakban). Több Utas és Hordár (a középajtón egymást lökdösve tolong kifelé). Öreg kisasszony (ölében kis kutyával, kezében és hóna alatt dobozokkal és csomagokkal).

PORTÁS (háromszor csenget. - Kívül kiáltás). Harmadik csengetés!

ÖREG KISASSZONY (a pénztár ablakán zörög). Jegyet kérek!

PÉNZTARNOK (becsapva az ablakot). Késő!

ÖREG KISASSZONY (a középajtóhoz rohan). Várjanak!

PORTÁS (becsapva az ajtót). Késő!

ÖREG KISASSZONY. De nekem sietős utam van.

PORTÁS. Vasúton nincs sietős út. (Kívül sípszó, fütty s az induló vonat zakatolása hallatszik).

Második jelenet

Előbbiek, Mukányi (s utána több fiatalember, tetőtől talpig feketében, fehér vállszalaggal)

MUKÁNYI. Csengetés! fütty! talán csak nem jöttek meg a tudósok?

PORTÁS. Ne tessék félni, csak a déli vonat indult el.

ÖREG KISASSZONY. Uram, igazságot kérek!

MUKÁNYI (leereszkedőleg). Miben segíthetek, jó asszony?

ÖREG KISASSZONY (méltósággal). Kérem, én még leány vagyok.

MUKÁNYI. Sajnálom.

ÖREG KISASSZONY. Igazságot kérek!

MUKÁNYI. Mi baj?

ÖREG KISASSZONY. Lehagytak a vonatról.

PORTÁS. Miért nem sietett jobban?

MUKÁNYI (a fiatalemberekhez elégedetten). A nagyság átka. Látják kedves barátaim, mennyi követeléssel lépnek fel azok iránt, kik a világban bizonyos rangot foglalnak el? Ím, ez a jó asszony -

ÖREG KISASSZONY. Kérem, én még leány vagyok.

MUKÁNYI. Örvendek... Ím ez a tiszteletreméltó kisasszony most azon követeléssel lép elé, hogy állítsam meg az elindult vonatot, holott az egészen hatáskörömön kívül esik. Igen, tisztelt assz - bocsánat - nem megy a nyelvem a kisasszonyra - mondjuk: hölgy, ez tágabb értelmű - tisztelt hölgy, én a természetbúvárok és tudósok országos nagygyűlésén a helyi elszállásoló bizottmány elnöke vagyok. E minőségemben szolgálatára állok, de a vasúti menetrendre nincs befolyásom.

ÖREG KISASSZONY (*bosszúsan*). Hát akkor minek beszél annyit?

MUKÁNYI (*magában*). Mérges. Látszik, hogy még leány.

ÖREG KISASSZONY. Most mit csináljak?

MUKÁNYI. Tessék a következő vonattal elutazni. Ez minden, mit kegyedért tehetek.

ÖREG KISASSZONY. Ilyen a szegény elhagyott leány sorsa.

MUKÁNYI (*két kísérőjéhez*). Vezessék el e tisztelt hölgyet, legyenek szolgálatára. (*Két fiatal-ember kiválik a tömegből s meghajtja magát az öreg kisasszony előtt*).

ÖREG KISASSZONY (*dobozait és kutyáját az egyiknek adja s a másik karjába kapaszkodik*). Van itt jó sör?

MUKÁNYI. Pompás.

ÖREG KISASSZONY. Menjünk! (*El két kísérőjével az étterembe*).

MUKÁNYI. Látják, fiatal barátim, így kell a társadalmi rangot embertársaink javára gyakorolni... Portás! melyik vonat érkezik előbb?

PORTÁS. A felső.

MUKÁNYI. Ez hozza a tudósok és búvárok zömét. Mikor jön meg?

PORTÁS. Tíz óra harmincnégy perc.

MUKÁNYI. És a másik, az alsó?

PORTÁS. Tizenegy óra tizennyolc perc.

MUKÁNYI. Ezen jön a főispán a megyei székvárosból. Ezt majd én fogadom üdvözlöm szónoklattal. A tudósoknak nem tartok beszédet, elég lesz nekik, ha egy hangos éljennel fogadjuk. Vigyázzanak, jó hangosan kiáltsanak; azt mondják, a tudósok nagyon szeretik az éljenzést. Adjunk nekik belőle bőven! Legyenek megelégedve a fogadtatással szerény városunkban, melyet országos gyűlésük színteréül választottak. Most oszoljanak szét, de az első füttyre azonnal itt legyenek s a tudósok közt osszák ki a lakjegyeket. Ne feledjék el az éljent; tanítsák meg a hordárokat is. Mikor megjönnek a tudósok, nézzenek rám - én főlemelem a karomat - így -

FIATALEMBEREK. Éljen!

MUKÁNYI. Hangosabban és többször! (*Újra főlemeli karját*).

FIATALEMBEREK. Éljen! éljen! éljen!

MUKÁNYI. Nagyon jó. Meg vagyok önökkel elégedve. (*A fiatal emberek különböző ajtókon el*).

Harmadik jelenet

MUKÁNYI *(egyedül)*

Mint egy tábornok, úgy osztom a parancsokat, és egész hadsereg indul, fordul, éljenez kommandómra.²⁷ Milyen szép a hatalom! Ideje is volt már, hogy nagy emberré legyek; ez az első lépés, ezzel fogok feltűnni a haza, sőt mondhatom, egész Európa előtt; hisz a mi tudósainkról azt mondják, hogy európai színvonalon állanak. Nem tudom ugyan, hogy mi ez, de én is ráállok; kell már valamit tennem nevemért, családomért - *(gomblyukát tapogatja)* ah! még mindig üres: még mindig csak a cselédeim hívnak nagyságos úrnak! *(zsebéből kéziratot vesz ki)*. Ezt a beszédet is olyan hosszúra csinálta az az Ödön. Még csak az kellene, hogy belesüljek *(kitárja az iratot s szaval)*. Felvirradt végre a dicső nap hajnala - a kezdet szép és eredeti, el fogja bájoslni a főispánt *(ismét szaval)*. Felvirradt végre a dicső nap hajnala -

Negyedik jelenet

Csukáné (három leánnyal), Tarkóné, Férfiak, Nők.

(A férfiak feketében, a nők túlzott, izléstelen dísszel)

CSUKÁNÉ. Mukányi úr, kérem!

MUKÁNYI *(zsebébe rejt a kéziratot)*. Mi tetszik?

CSUKÁNÉ. Ne feledje, hogy három tudós számára ajánlottam szállást, de kikötöm, hogy nőtlenek legyenek.

MUKÁNYI. De hát miről ismerjük azt meg? Csak nincs az orrukra írva?

CSUKÁNÉ. Másformát nem fogadok el. *(Leányaihoz megy)*.

TARKÓNÉ. Mukányi úr, kérem!

MUKÁNYI. Tessék!

TARKÓNÉ. Nekem csak egy tudós kell; nincs három eladó lányom.

MUKÁNYI. Hát tehetek én róla?

TARKÓNÉ. Nehogy valami korhely tudóst szállásoljon hozzám, aki éjfél után jár haza.

MUKÁNYI. Majd erkölcsi bizonyítványt kérek tőle. *(A várótermekből előkerülnek a rendező fiatalember, s mindnyájan csoportokra oszolva járkálnak a csarnokban. - Mukányi félrevonul)*. Most talán békét hagynak. *(Kéziratába pillant)*.

Ötödik jelenet

Előbbie, Rózsaberki

RÓZSABERKI. Mukányi úr, hallotta a legújabb vasúti balesetet?

MUKÁNYI *(zsebébe rejt a kéziratát)*. Mi baj?

MIND. Mi történt?

²⁷ *kommandó* - parancs, parancsnokság

RÓZSABERKI. A vonat mindjárt megérkezik a tudósokkal.

MIND. Hahaha! Pompás élc!

CSUKÁNÉ. Ez a Rózsaberki csupa szellem.

RÓZSABERKI. Mit mond hozzá Mukányi úr?

MUKÁNYI. Hahaha! nagyon jó! pompás élc! (*Félre*). A sajtó embere, jó lábon kell vele állnom. Hanem itt már nem jutok tovább a hajnalnál, ki kell mennem az udvarra. (*El, magában szavalva*). Felvirradt végre a dicső nap hajnala...

RÓZSABERKI. Nagy újságot mondok.

MIND. Halljuk!

RÓZSABERKI. Tudják, hogy a miniszteri sajtóirodával egyenes összeköttetésben állok.

MIND. Tudjuk, tudjuk!

TARKÓNÉ. A sajtó nagy hatalmasság.

RÓZSABERKI. Ez úton tudtam meg, hogy tudós vendégeink közt többen lesznek, kik a kormánykörökhöz tartoznak.

CSUKÁNÉ. Mukányi ezeket bizonyosan magához szállásolja.

TARKÓNÉ (*halkan*). Nem is a Csuka-kisasszonyok kedvéért jönnek le.

H a t o d i k j e l e n e t

Előbbie, Olga, Piroska, Margit, Ödön

CSUKÁNÉ. Ah! kedves Olgám, szintén kijöttek?... Jó napot lányok!

PIROSKA. Jó napot

OLGA. Mi is látni akarjuk a fogadtatást.

PIROSKA. Kis mama, nem mennénk inkább a váróterembe?

RÓZSABERKI. Kérem hölgyeim, hallgassák meg előbb legújabb élcemet.

MIND. Hahaha! Nagyon jó!

RÓZSABERKI. Hallották a legújabb vasúti balesetet?

MARGIT. Szent Isten! mi történt?

RÓZSABERKI. Hát a vonat mindjárt megérkezik a tudósokkal.

OLGA (*komolyan*). Igen? (*El a váróterembe*).

PIROSKA (*halkan*). Ödön, hozza utánam a napernyőmet. (*Piroska, Margit, Ödön el a váróterembe*).

RÓZSABERKI (*bámulva*). Nem nevettek.

TARKÓNÉ. Nincs szellemök.

RÓZSABERKI. És ha meggondolom, hogy mindent nekem köszönhetnek. Ha én nem agitálok lapomban Mukányi mellett -

CSUKÁNÉ. Azt hiszem, a fiatal menyecske férjét is csak úgy félvállról veszi, mint egész városunkat. Még erre az ünnepélyes alkalomra is mily egyszerűen öltözködött a lányokkal együtt. Közöséges utcai toalett, - kreton,²⁸ semmi más, mint kreton.

TARKÓNÉ *(szomszédjához)*. Kárpótlásul Csukáné úgy feltollazta, bokkrétázta lányait, mint a lakodalmos lovakat.

CSUKÁNÉ. És a leánya, az a Piroska! Hallották, hogy köszönt? Jó napot! Ahelyett, hogy illendően mondaná: csókolom kezét Lotti néni!... vagy legalább: alásszolgája Lotti néni!... jó napot! Már bizony, amely leány nekem azt mondja: jó napot, annak nálam jó éjszakát! *(Hosszú, éles fütyty hallatszik)*.

RÓZSABERKI. Hiába fütyölsz, nem ülök fel!

MIND. Hahaha! pompás élc! *(A háttéri ajtó felé fordulnak. A portás csenget és kinyitja az ajtót. Hordárok futnak az udvarra. Olga, Margit, Piroska a váróterem ajtajában állnak, Ödön a rendezők közé siet, kik az ajtó előtt csoportosulnak)*.

H e t e d i k j e l e n e t

Előbbie, Mukányi

MUKÁNYI *(lihegve)*. Mindjárt itt lesznek! Fiatal barátim, figyelem és tapintat! Az ország és Európa szeme néz reánk. *(Kíviül fütyty, csengetés, a vonat zakatolása, kiáltás)*: »Bánvár, tizenöt perc!«

MUKÁNYI *(a rendezők élére áll)*. Vigyázzanak intésemre! Szóltak a hordároknak?

EGY RENDEZŐ. Igen, pálinkát is kaptak Mukányi úr számlájára.

MUKÁNYI. Isten neki! Hanem aztán ordítsanak!

N y o l c a d i k j e l e n e t

*Előbbie, Zápolya, Kozák, Várkonyi, Cziprián, Ella, Vargáné, Gergely, Több Tudós.
(Zápolya és Kozák elül jönnek, s az ajtóban megállanak, úgy hogy a többi is megállásra kényszerítik. Mukányi fölemeli a karját)*.

RENDEZŐK ÉS HORDÁROK. Éljen, éljen, éljen! *(Zápolya némán és ünnepélyesen hajlong Mukányi előtt. Kozák jegyzőkönyvet vesz ki zsebéből megnyálazza irónját s várakozólag néz Mukányira. Mukányi zavartan hajlong)*.

ÖDÖN *(súgva)*. Mukányi úr, ezek beszédet várnak.

MUKÁNYI *(súgva)*. De hiszen nem készültem.

ÖDÖN. Mondjon akármit. *(Mukányi és Zápolya ismét némán hajlongnak)*.

KOZÁK *(írásra készülve)*. Na?

MUKÁNYI *(félre, kétségbeesetten)*. Mit mond Európa?

ÖDÖN *(súgva)*. Ezek addig meg nem mozdulnak, míg valamit nem mond Mukányi úr.

²⁸ kreton (fr.) - olcsó, mintás vékony pamutvászon

MUKÁNYI. Legalább éljenezzenek, hogy ne juthassak szóhoz.

KOZÁK. Na?

VÁRKONYI *(háttul áll)*. Halljuk!

MIND. Halljuk!

MUKÁNYI *(mélyen meghajol, Zápolya viszonozza)*. Felvirradt végre a dicső nap hajnala -

ÖDÖN ÉS A RENDEZŐK. Éljen! *(Kozák jegyzőkönyvébe ír)*.

MUKÁNYI *(súgva)*. Jól van, ne hagyják magukat! *(fenn)*. A tudomány vívmányai -

ÖDÖN ÉS A RENDEZŐK. Éljen!

MUKÁNYI. Polgártársaim lelkesültsége nem enged szóhoz jutnom! engedjék meg tehát, hogy én, mint az elszállásoló bizottmány elnöke -

ZÁPOLYA. Megálljon! Uram, ön nem tud magyarul!

MUKÁNYI. Hogyan?

ZÁPOLYA. Hogy mer ön igetökhöz járuló képzőt névszóhoz tenni?

MUKÁNYI. Mi tetszik?

ZÁPOLYA. Hogy mer ön nok-nök képzőt alkalmazni, melyre a nyelv semmi számbavehető analógiát nem nyújt?

MUKÁNYI. De kérem -

ZÁPOLYA. Bizottmány! elnök! Hát már e félreeső fészekbe is elhatottak e hibás képzésű szavak? Uram, ön valódi barbár!

MUKÁNYI. Engedelmet - *(halkan Ödönhöz)*. Nekem úgy látszik, hogy ez gorombáskodik.

ÖDÖN. Nekem is úgy látszik.

ZÁPOLYA. Nem tudja egyszerűen és magyarul így mondani: Én mint a szállók kiosztásával foglalatostkodók elülülője?

MUKÁNYI. De hiszen kérem, annyi dolgom van, hogy egész nap nem érek rá leülni.

ZÁPOLYA. Mindegy! Hogy mer ön új szavakat csinálni? Ki adott önnek erre jogot?

MUKÁNYI *(ijedten)*. Senki.

VARGÁNÉ *(a háttérből)*. Hát már örökké itt fogunk állni az ajtóban?

MUKÁNYI *(magában rémülten)*. Szent ég! a nagynéném hangja.

VÁRKONYI. Halljuk a szónokot!

KOZÁK *(irónját Mukányi felé nyújtja)*. Na?

ZÁPOLYA. Van még valami mondókája?

MUKÁNYI *(ijedten)*. Csak annyi, hogy isten hozta szerény városunkba a tudomány vívmányait.

MIND. Éljen! éljen! éljen! *(Zápolya és Kozák megindulnak, utánok a többiek is bejönnek az ajtón. A rendezők lakjegyeket osztogatnak, a városiak ismerkednek, kezet fognak vendégeikkel. Csukáné hármat elfog a legifjabb tudósok közül s kiosztja leányai közt. A pénztár ablaka megnyílik, néhány utas jegyet vált s a pályaudvarba megy. - Ezalatt:)*

MUKÁNYI (*homlokát törölve, egy öreg úrhoz*). Úgy-e, kivettem magamért?

ÖREG ÚR. Pompás szónoklat volt.

MUKÁNYI. Pedig rögtönöztem - becsületemre - nem készültem reá. (*A tömeg sürgölődik, mindenkivel kezet fogva, bókolva és bókákat fogadva*).

ELLA (*Czipriánnal karöltve jó az utasok közt*). Mikor érkezik meg a másik vonat?

CZIPRIÁN. Nemsokára.

ELLA. Úgy itt várom meg nagybátyámat.

CZIPRIÁN. Menjünk addig az étterembe.

ELLA (*menet észreveszi Ödönt, magában*). Ah! Ödön itt van? (*mindketten el; Ella az ajtóból még egyszer visszanéz*).

PIROSKA. Láttad kis mama, milyen pillantást vetett ez az idegen nő Ödön felé?

OLGA (*szórakozottan*). Nem (*félre*). Mit látok? Várkonyi is eljött?

MARGIT (*Piroskához*). Én észrevettem.

VARGÁNÉ (*ifj. Varga Gergelyt kezén vezetve*). No valahára kikerültünk az ajtóból (*elfogja Mukányit*). Hát te észre sem veszed nagynénédet?

MUKÁNYI. Milyen meglepetés, kedves néném! Minek köszönhetem e szerencsét?

VARGÁNÉ. Hát a tudósok gyűlésére jöttünk.

MUKÁNYI. Néném is tudós?

VARGÁNÉ. Én nem, hanem az unokám. Többet tud ez, mint azok a vén tudósok összevéve. Gergely, adj kezet bácsidnak.

GERGELY. Nem ismerem ezt az urat, mutasd be.

VARGÁNÉ. Mukányi Bódog - ifjabb Varga Gergely szintaxista.²⁹

GERGELY. Önképzőköri jegyző s az »Örökzöld lombok« szerkesztője. (*Kezet ad Mukányinak*). Jó napot!

MUKÁNYI (*elbámulva*). Alásszolgája! Nem is tudtam, hogy ilyen atyafiságom van.

VARGÁNÉ. Fiam, idősb Varga Gergely tanár első szülöttje és csudagyerek. - De ni! kik állnak ott a váróterem ajtajában? Nem családod?

MUKÁNYI. Az.

VARGÁNÉ. Legalább egy kocsin megyünk be. Gyere Gergely! (*Gergellyel Olgához siet, látszik, amint vele s a többiekkel csókolózik, Gergelyt bemutatja, mialatt a váróterembe mennek*).

MUKÁNYI (*elfordul*). No, ez csakugyan váratlan szerencse. (*Fel s alá jár, a lakjegyek kiosztását rendezve s Zápolyát óvatosan kerülve*).

VÁRKONYI (*ezalatt felcsíptetett szemüveggel járkált a csarnokban; most hirtelen észreveszi Olgát, ki éppen ekkor megy a váróterembe*). Ah! kit látok! A kis Olga? Ezért már érdemes volt ide utazni természetbúvárnak. (*A lakjegyet, melyet egy rendező kezébe nyom, olvasatlanul zsebébe rejti, s Olga után siet*).

²⁹ *sintaxista* (gör.) - a nyelvtudományban a szó- és mondatkapcsolatokat tanulmányozó ember; alsóbb osztályos diák

KOZÁK *(ezalatt folytonosan jegyzeteket írt; most zsebébe teszi jegyzőkönyvét s megfordul)*.

RÓZSABERKI *(hozzásiet)*. Kit látnak szemeim?

KOZÁK. Szervusz Guszti! hát te itt vagy? Mi lett belőled?

RÓZSABERKI. Vidéki lapszerkesztő.

KOZÁK. Ugyan sokra vitted. De jó, hogy itt vagy; ha nem kapok jobb szállást, hozzád szálllok. Csak van lakásod?

RÓZSABERKI. Olyan amilyen. Megyek előre, kisépertetem.

KOZÁK. Várj, előbb ismertess meg röviden a helyi viszonyokkal. *(Karöltve fel s alá járnak, halkán beszélgetve. A városiak ezalatt mind eltávoznak vendégeikkel, egyedül Zápolya maradt itt, ki ezalatt több lakjegyet visszautasított, s veszekedett a rendezőkkel)*.

ÖDÖN *(új lakjegyet ad)*. Ez talán meg fog felelni.

ZÁPOLYA. Borjú-tér 7-ik szám *(visszaadja)*. Hogy mernek önök engem a borjútérre szállásolni? Célzás akar ez lenni?

ÖDÖN. Oh kérem! ez egyike legszebb tereinknek.

ZÁPOLYA. Nem kell.

EGY RENDEZŐ *(Mukányihoz, ki a háttérből aggódva szemléli Zápolyát)*. Már a hatodik lakást utasítja vissza. Szóljon vele Mukányi úr.

MUKÁNYI. Nem merek. Megint rám sütné, hogy nem tudok magyarul.

ÖDÖN *(más jegyet ad)*. Talán ez?

ZÁPOLYA. Retek-utca 8. Közel van ez a város középső pontjához?

ÖDÖN. Közel.

ZÁPOLYA. Intelligens ember a házi-úr?

ÖDÖN. Tornyai úr, földbirtokos, igen művelt ember.

ZÁPOLYA. Van a házban házi mester?

ÖDÖN. Van.

ZÁPOLYA. Kisgyerek?

ÖDÖN. Egyetlen egy sem.

ZÁPOLYA. Kutya, macska?

ÖDÖN. Tudtomra az sincs.

ZÁPOLYA. Megnézhetjük. Ki fogja utánam hozni bőrös ládám?

MUKÁNYI *(előre jó, nyájasan)*. A hordár.

ZÁPOLYA *(haragosan)*. Kicsoda?

MURÁNYI *(ijedten)*. A hordár.

ZÁPOLYA. Az magyarul nem hordár, hanem hordó.

MUKÁNYI. De hiszen kérem, abban nálunk bort tartanak.

ZÁPOLYA. Ön talán neológ?³⁰

MUKÁNYI. Én? Oh a világért sem!

ZÁPOLYA. Barbarizmus! csupa barbarizmus! *(El)*.

MUKÁNYI. Ejnye, be furcsa természetbúvár ez az úr! *(A rendezőkhöz beszél)*.

RÓZSABERKI. Most sietek haza, kisépertetni lakásomat.

KOZÁK. Várj, kikísérlek a friss légre. Itt egészen oda vagyok a nagy zajtól.

RÓZSABERKI. Ha itt vagy, akkor ide vagy és nem oda.

KOZÁK. Guszti! mi ez?

RÓZSABERKI. Ékes szójáték.

KOZÁK. Hát ti még ebben a stádiumban vagytok? *(El mindketten a kimenet felé)*.

MUKÁNYI. Meg vagyok önökkel elégedve, fiatal barátim. Reményilem, önök is meg vannak velem elégedve.

RENDEZŐK. Éljen!

MUKÁNYI. Köszönöm a közbizalomnak e megható nyilvánulását. Most oszoljanak szét, de a jelszóra azonnal itt legyenek és ne feledjék, hogy a haza és Európa szeme még mindig ránk van függesztve.

RENDEZŐK. Éljen Mukányi úr! *(Mindenfelé el)*.

MUKÁNYI. *(egyedül)*. Milyen szép a népszerűség! Van-e lélekemelőbb a világon, mint ez a riadó kiáltás: Éljen Mukányi - *(A vonat kívül füttyöl)*. Mi ez? Hahaha! Majd megijedtem a füttytől. *(A portás megjelenik a középpajtóban és háromszor csenget)*.

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Mukányi, Pénztárnok (a pénztáráblakban), Portás (az ajtóban), Öreg Kisasszony (ölében kis kuttyával és dobozokkal, rohanva jő az étteremből).

ÖREG KISASSZONY *(a pénztárhoz siet)*. Jegyet kérek!

PÉNZTÁRNOK. Balra kerüljön, a korlát elején, ez a szabály!

ÖREG KISASSZONY *(a korlátot megkerülve, a pénztárhoz megy)*. Jegyet kérek!

PÉNZTÁRNOK *(becsapja az ablakot)*. Késő!

ÖREG KISASSZONY *(az ajtóhoz rohan)*. Várjanak!

PORTÁS. Késő! *(becsapja az ajtót s el. - Kívül fütty, s az induló vonat zaja)*.

ÖREG KISASSZONY *(Mukányihoz)*. Megint lemaradtam. Uram, igazságot kérek.

MUKÁNYI. De hát tisztelt asszonyság -

ÖREG KISASSZONY *(méltósággal)*. Kérem, én még leány vagyok.

MUKÁNYI. Nem tehetek róla.

³⁰ *neolog* (gör.) - új tanokat követő

ÖREG KISASSZONY. Most mit tegyek?

MUKÁNYI. Tessék a következő vonattal elutazni. Ez minden, mit kegyedért tehetek.

ÖREG KISASSZONY. Úgy sem ittam még ki a sörömet. Vezessen. *(Kutyáját s dobozait Mukányinak adja s el az étterembe).*

MUKÁNYI. A nagyság átka. *(El, ölében a kis kutyával és dobozokkal az öreg kisasszony után).*

T i z e d i k j e l e n e t

Kozák, Mukányi

KOZÁK *(jő a kimenet felől)*. Amit erről a Mukányiról hallottam, abból jó kapitálist lehet csinálni. Ahá, itt jő *(félrevonul)*.

MUKÁNYI *(jő az étteremből)*. Most már csak átfuthatom beszédemet. *(Kiveszi a kéziratot s olvas)*. Felvirradt végre a dicső nap hajnala...

KOZÁK *(vállára üt)*. Ön az elszállásoló bizottság elnöke?

MUKÁNYI *(zsebébe rejti a kéziratot)*. Szolgálatjára.

KOZÁK. Miért választották meg?

MUKÁNYI *(meglepetve)*. Miért? Azt hiszem - szerény érdemeim -

KOZÁK. Vagyonos ember ön?

MUKÁNYI. No - no - *(félre)*. Hát ez mi az isten csudája?

KOZÁK. Ne higgye, hogy nincs jogom e kérdésre. Én Kozák Manó, fővárosi hírlapíró vagyok.

MUKÁNYI *(félre)*. Terringettét! evvel jó lábon kell állnom. *(Fenn)*. Örvendek a szerencsének, nagyon örvendek. Tetszik már szállásának lenni?

KOZÁK. Úgy - szükség esetére. Hanem ha nagyon erőltet, kész vagyok önhöz szállni.

MUKÁNYI. Legnagyobb szerencsémnek tartom. Azonnal bemegyünk, mihelyt megjön a főispán.

KOZÁK. Ön fogadja a főispánt?

MUKÁNYI. Rövid üdvözlő szónoklattal.

KOZÁK. Ön készítette a beszédet?

MUKÁNYI. A beszédet? természetesen - hogy is ne?

KOZÁK. Nem mondhatná el főbb vonalaiban?

MUKÁNYI. Főbb vonalaiban? hm - ha kívánni tetszik -

KOZÁK *(előveszi jegyzőkönyvét)*. Na?

MUKÁNYI. A tudomány vívmányai - haza - szerény városunk - méltóságod nagy lelke - Európa szeme - felvirradt végre a dicső nap hajnala. *(Félre)*. Jaj, be megizzaszt!

KOZÁK *(írva)*. Hatásos beszéd. A fővárosban nagy szenzációt fog csinálni, kivált az én tudósításom kíséretében. Nagy emberré tesszük önt.

MUKÁNYI *(szerénykedve)*. Óh kérem!

KOZÁK. Kiadjuk az arcképét.

MUKÁNYI. Oh kérem!

KOZÁK. Megírjuk az életrajzát.

MUKÁNYI. Oh kérem!

KOZÁK. Adja ide a fotográfiáját.

MUKÁNYI. Oh kérem!

KOZÁK. Ahol a közjó forog kérdésben, ott nincs helye a privát szerénységnek.

MUKÁNYI. A közjó - oh kérem - ha a közjó kívánja, én mindig fel tudtam magamat áldozni polgártársaimért. Bátor leszek egy fényképpel szolgálni emlékül.

KOZÁK. Jó, most néhány életrajzi adatot. Ez úton ismeri meg érdemeit az ország. Jegyezze meg, hogy irányadó körökben csak a mi lapjainkra adnak valamit.

MUKÁNYI. Valóban? mindenben inspirálják³¹ az irányadó köröket?

KOZÁK. Mindenben.

MUKÁNYI. Például - nem mintha érdekelne - csak úgy példakép jutott eszembe - például érdemes hazafiak kitüntetésiben?

KOZÁK *(félre)*. Ahá! nyomon vagyok. *(Fenn)*. Ha mi poussirozzuk³² önt, nem állok jól róla, hogy érdemjelet nem kap.

MUKÁNYI *(megrázkódik)*. Érdemjelet?

KOZÁK. Vagy királyi tanácsossá lehet.

MUKÁNYI. Királyi tanácsossá! *(Félre)*. Régi álmaim! Oh régi álmaim!

KOZÁK *(írásra készülve)*. Na? Mukányi -

MUKÁNYI *(nagy szerénységgel)*. Bódog.

KOZÁK. Állás?

MUKÁNYI. Föld- és házbirtokos.

KOZÁK. Vagyon?

MUKÁNYI. Kétszázezer körül.

KOZÁK. Eltusolni való pontok?

MUKÁNYI. Mi tetszik?

KOZÁK. Vannak-e múltjában eltusolni való pontok?

MUKÁNYI. Mi az?

KOZÁK. Például hamis bukás, sikkasztás, uzsora, sajátszerű bankmanipulációk.

MUKÁNYI. Nincs.

KOZÁK. Kár.

³¹ *inspirálni* (lat.) - ösztönözni

³² *poussirozni* (fr.) - sarkalni, segíteni

MUKÁNYI. Hogyan?

KOZÁK. Stiliztikai szempontból. A nehézség mutatja meg a mestert. No de sebj, nem lehet mindenki minden. Menjünk tovább. Kora?

MUKÁNYI. Okvetlenül szükséges ezt kitenni az: újságban? Mert hát, tetszik tudni, fiatal feleségem van.

KOZÁK. Újabb ajánlat... Majd azt írjuk: legjobb férfikorában.

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Zápolya, Hordár (a ládával).

ZÁPOLYA. Hol van a szállók kiosztásával foglalatostkodók elülölője?

MUKÁNYI. Kérem - tessék - én vagyok az - izék elülölője. *(Kozákhoz).* Bocsánat - a hivatalos kötelesség -

KOZÁK. Csak tessék. *(Mukányi háta mögé kerül, észreveszi zsebében a kéziratot, kilopja onnan, egy padhoz siet s gyorsan lemásolja).*

ZÁPOLYA. Micsoda fészekbe szállásoltak engem?

MUKÁNYI. Hiszen kérem, a legjobb kinézésű ház -

ZÁPOLYA. Ez először germanizmus, másodszor nem igaz. Hogy volna ez a legjobb színben viruló ház - amint magyarul mondani kellett volna? Hát még a szoba! Bejáró a konyhán keresztül - ajtó rossz - ablak rossz - olyan levegői áthúzóadás van benne, hogy egy nap alatt bizonyosan megkapnám a köszvényt, vagy magyarosabban mondva a podagrás betegséget.

MUKÁNYI. De az isten szerelmére, legyen oly szíves megmondani -

ZÁPOLYA. Hogy mer ön az infinitivusra³³ rámutatni egy névmással?

MUKÁNYI. Mi tetszik?

ZÁPOLYA *(kiigazítva)*. Legyen oly szíves, hogy megmondja -

MUKÁNYI. Mit mondjak meg?

ZÁPOLYA *(dühösen)*. Én mit mondjak meg?

MUKÁNYI. Hogy milyen szállást tetszik kívánni?

ZÁPOLYA. Olyant, mely minden hiányosság nélkül szűkölködik.

MUKÁNYI. Úgy? most már értem. *(Lakjegyet ad)*. Tessék, ez minden hiányosság nélkül szűkölködik.

ZÁPOLYA. Majd meglátjuk. *(El)*.

MUKÁNYI. Hordó, vigye ez úr után a bőrös ládáját. *(Hordár el)*.

³³ *infinitivus* (lat.) - főnévi igenév

Tizenkettedik jelenet

Mukányi, Kozák

MUKÁNYI. Lassan-lassan megtanulok magyarul... Hanem most már csakugyan el kell olvasnom beszédemet. *(Zsebébe nyúl)*. Úristen! hova lett a beszédem? Hiszen a zsebembe tettem. *(Többi zsebéért tapogatja)*. Itt sincs... *(A földön keresi)*. No hiszen szépen megjárom - *(Észreveszi Kozákot)*. Ah! ott látok valami olyanforma írást... Bocsánat, nem az én beszédem az?

KOZÁK *(írva)*. Mindjárt, mindjárt!

MUKÁNYI. De kérem, nagyon rossz írás az, el tetszik vele rontani a szemét. Ha nincs ellenére, inkább felolvasom.

KOZÁK. Biz ez meglehetősen macskakaparás. Na itt van, olvassa. *(Átadja. A váróterem ajtaja megnyílik)*.

MUKÁNYI. Már megint jönnek. Menjünk az udvarra, ott senki sem háborgat.

KOZÁK *(karon fogja Mukányit)*. No hát halljuk, öreg!

MUKÁNYI *(menet közben olvas)*. Felvirradt végre a dicső nap hajnala... *(mindketten el)*.

Tizenharmadik jelenet

*Ödön, Margit, Piroska (elől karonfogva), Várkonyi, Olga (hátrább),
Vargáné, Gergelyt (kezén vezetve, leghátul).*

PIROSKA. Merre menjünk kis mama?

OLGA. Akármerre, csak ki a friss levegőre.

MARGIT *(hátranéz)*. Menjünk lassabban, hogy együtt maradjunk.

VÁRKONYI *(félre)*. Hogy vigyáz ránk a kis boszorkány!

GERGELY. Nagymama, mikor eszünk?

VARGÁNÉ. Majd ha a többi tudósok is megérkeztek.

GERGELY. Nem csak tudománnyal él az ember. Én éhes vagyok.

VARGÁNÉ. Hallják ezt a gonosz fiút? Nem valódi csudagyerek?

VÁRKONYI. Tünetemény, asszonyom, tünetemény. Beválasztották már az akadémiába?

VARGÁNÉ *(szárazon)*. Még nem. *(Félre)*. Jó, jó, úrficskám! tudom, miben töröd a fejedet.

GERGELY. Éhes vagyok.

VARGÁNÉ. Gyere hát az étterembe. *(Félre)*. De az egyik szemem itt lesz. *(Gergelyt kezén vezetve, el az étterembe)*.

ÖDÖN *(a kimenet ajtajánál)*. Jól lesz, ha erre megyünk?

OLGA. Igen. Jöjjön Várkonyi úr.

VÁRKONYI. Hadd menjenek előre. *(Ödön, Piroska, Margit el)*.

OLGA. Miért menjenek előre?

VÁRKONYI. Hogy mi egyedül maradjunk.

OLGA. És mi szükség arra, hogy mi egyedül maradjunk?

VÁRKONYI. Hogy kiönthessem panaszaimat és elmondhassam szemrehányásaimat.

OLGA. Valóban? Önnek panaszai és szemrehányásai vannak?

VÁRKONYI. Vannak-e? Képzelje csak magát az én helyzetembe. Képzelje, hogy ismert egy bájos lényt, kivel az egész farsangot végigtáncolta; kivel az egész telet végigkorcsolyázta, akiért rajongott és jégre ment, lángolt és didergett... És miért? Hogy a rá következő nyáron a természettudósok és bűvárok gyűlésén mint Mukányinéval találkozzék vele. Mit mondana hozzá?

OLGA. Azt mondanám, hogy az a bájos lény nem valami elátkozott várban lakott, hanem a Zöldfa-utcában; kapuját sem hétfejű sárkány őrizte; szülei sem voltak kannibálok, hanem igen civilizált emberek, akik nem ették meg a tisztességes szándékú látogatókat.

VÁRKONYI (*félre*). Bizony erről megfeledkeztem egy kissé. (*Fenn*). De férjhezmenni, olyan rövid idő alatt. És én semmit sem tudtam róla!

OLGA. Pedig benn volt az újságban is, a himenhírek³⁴ közt.

VÁRKONYI. Nem szoktam elolvasni a himenhireket.

OLGA. Máskor hát olvassa el.

VÁRKONYI. Most már késő a megtérés, többé nem olvashatom: Beregi Olga és Mukányi Bódog - oh ez a név! hogy lehet férjhez menni egy Mukányihoz?

OLGA. Nagyon könnyen. Mukányi úr igen derék ember, régi barátja atyámnak, és én szegény szüleimet nagyon boldogokká tettem, midőn elfogadtam kezét.

VÁRKONYI. Magát pedig boldogtalanná.

OLGA. Kikérem magamnak, én boldog vagyok.

VÁRKONYI. Boldog egy Mukányival.

OLGA. Igenis, boldog. És mivel csak ezt kívánta tudni, most menjünk leányaim után, akik bizonyosan nagyon fognak aggódni miattam.

VÁRKONYI. Oh, a kedves kicsinyek! Ne féltse őket, velők van a dadájok. De hát nem akar megérteni? Nem olvassa ki szememből, arcomból azt az egy szót, mely minden vonásomból hangosan beszél, csak reszkető ajkamon nem mer megjeleníteni - a szerelmet?

OLGA. Nagyon későn jut eszébe erről beszélni.

VÁRKONYI (*félre*). Az igaz, egy kissé későn jut eszembe. (*Fenn*). Az én hibám az, - hogy előbb férjhez ment, mielőtt engem -

OLGA. Elég uram! Ne feledje, hogy férjem van.

VÁRKONYI. Oh dehogy felejttem!

OLGA. És azért arra kérem, legyen ez utolsó beszélgetésünk; úgyis rövid ideig marad e városban, keressen addig másutt mulatságot; de kerüljön engem, kérem, kerüljön.

VÁRKONYI. Számúz magától?

³⁴ *himen* (gör.) - házasság

OLGA. Igen - nem akarok többé önnel találkozni - nem akarok - (*Ödön, Margit, Piroska visszajönnek*). Ah! visszajöttetek? (*Eléjük siet.*)

VÁRKONYI (*félre*). Izgatott - fél tőlem - pompás! Kellemes szórakozás lesz erre a természet-tudományi kirándulásra.

T i z e n n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Ödön, Margit, Piroska

ÖDÖN. Margit kisasszony sürgetett.

MARGIT. Aggódtam miattad. Azt hittem bajod van, hogy nem jöttél utánunk.

VÁRKONYI (*félre*). Hogy céloz a kis boszorkány!

OLGA (*izgatottan*). Nem, kedvesem, semmi bajom sem volt. Várkonyi úr annyi bohóságot beszélt a régi jó időkről, hogy egészen megfeledkeztem rólatok.

MARGIT (*komolyan*). Oh, te nem feledkezhetsz meg rólunk semmiféle bohóságért!

VÁRKONYI (*félre*). Micsoda leány ez?

T i z e n ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbiek, Vargáné, Gergelyt (kezén vezetve)

VARGÁNÉ. Gergely jóllakott, most már nyugodtan várhatunk.

OLGA. Nem unja magát a kedves kicsike?

GERGELY (*szivarra gyújt*). Én soha sem unom magamat.

PIROSKA. De nem akarna játszani?

GERGELY. Én már nem játszom, hanem szivarozom.

T i z e n h a t o d i k j e l e n e t

Előbbiek, Mukányi

MUKÁNYI (*magában*). Leráztam, nyakamról az újságíró. Míg az állomásfőnököt vallatja, addig átfutom beszédemet... Itt is vannak... Ah! ti vagytok? Menjetek a váróterembe, ott sokkal kényelmesebben lehettek.

OLGA (*kendőjével törli Mukányi homlokát*). S a magad kényelmével nem gondolsz?

VÁRKONYI (*félre*). Értem. Ez tüntetés akar lenni.

PIROSKA. Szegény papa, hogy ki van fáradva.

MUKÁNYI. A nagyság fáraszt és izzaszt. Ödön, vezesse a nőket a váróterembe, aztán jöjjön vissza, szükségem lesz magára. (*Ödön, Olga, Margit, Piroska el.*)

VÁRKONYI (*félre*). Ideje lesz már megismerkedni evvel a Mukányival.

VARGÁNÉ (*halkan Mukányihoz*). Látod ezt a fiatalembert?

MUKÁNYI. Látom.

VARGÁNÉ. Őrizkedjél tőle. Kígyó.

MUKÁNYI. Micsoda?

VARGÁNÉ. Kígyó.

MUKÁNYI. Az igaz, még nem is köszönt nekem! pedig láthatja, ki vagyok. *(Aggódva)*. De vajjon nem újságíró?

GERGELY *(megvetőleg)*. Tud is az írni!

MUKÁNYI. Micsoda! No, hiszen majd megtanítom én emberségre. *(Aggódva)*. De vajjon nem tartozik az irányadó körökhöz?

VARGÁNÉ *(megvetőleg)*. Ez a kis bélyegnyaló hivatalnok?

MUKÁNYI. Micsoda? No hiszen majd megmutatom én neki, hogy ki vagyok!

VARGÁNÉ *(félre)*. Úgy úrficskám! most aztán udvarolj a menyecskének. *(Fenn)*. Gyere Gergely! *(Gergelyt kezén vezetve, el a váróterembe)*.

MUKÁNYI *(főlemelt fővel, méltóságos tartással Várkonyi felé megy és gőgösen megáll előtte)*. Én Mukányi vagyok.

VÁRKONYI. Én meg Várkonyi vagyok.

MUKÁNYI *(emeltebb hangon)*. Én Mukányi vagyok.

VÁRKONYI. Egészen?

MUKÁNYI *(méltósággal)*. Egészen.

VÁRKONYI. Örvendek a szerencsének.

MUKÁNYI. Azt akarom mondani -

VÁRKONYI. Mit?

MUKÁNYI *(leeresztett hangon)*. Hogy örvendek a szerencsének.

VÁRKONYI *(igen udvarias hangon)*. Részemről a szerencse. Tetszik még valamit kívánni?

MUKÁNYI. Csak ezt akartam mondani. *(Elfordul)*.

VÁRKONYI. A férjnek be vagyok mutatva, most már szabad a vásár. *(El a váróterembe)*.

MUKÁNYI. Ez megkapta a magáét istenigazában... De most már csakugyan ideje, hogy átfussam beszédemet. *(Kiveszi zsebéből a kéziratot)*. Felvirradt végre a dicső nap hajnala...

T i z e n h e t e d i k j e l e n e t

Mukányi, Zápolya, Hordár (a ládával)

ZÁPOLYA. Ah! itt van uraságod?

MUKÁNYI *(zsebébe rejti kéziratát)*. Az istenért! megint vissza tetszett jönni?

ZÁPOLYA. Tetszett? Éppen nem tetszett. De az önök figyelmetlensége valóságos kényszerítő helyezésbe juttat, hogy egyebet se tegyek, mint egész napon át az induló házról a városba és a városból az induló házba sétáljak.

MUKÁNYI. De hát kérem, micsoda hiányosságban szűkölködik a lakása?

ZÁPOLYA. Mondja inkább, bővelkedik. Egy házban van a zenélővel, a város valamennyi gyereke ott hegedül, furulyáz, zongoráz, amennyiben ez utolsó hibás képzésű szavat kénytelenek vagyunk jobb hiányában elfogadni.

MUKÁNYI *(más lakjegyet ad)*. Tessék, ez jó, csendes lakás; egy öreg nyugdíjazott -

ZÁPOLYA. Micsoda?

MUKÁNYI. Bocsánat, ez sincs magyarul?

ZÁPOLYA. Nincs.

Tizennyolcadik jelenet

Előbbie, Ödön

ÖDÖN. Mukányi úr, parancsát várom.

MUKÁNYI *(halkan)*. Jöjjön édes barátom, beszéljen evvel a tudós úrral. Én már mukkanni sem merek.

ÖDÖN. Kérem, uram, tessék -

ZÁPOLYA. Csendes ház? *(Mukányi némán igent int a fejével)*. A házi úr, amint hallom, nyugalom jutalommal ellátott - micsoda?

MUKÁNYI *(int Ödönnek, hogy beszéljen)*.

ÖDÖN *(a jegyet nézve)*. Tanító.

ZÁPOLYA. Megpróbálhatjuk.

MUKÁNYI *(kezével és fejével némán és udvariasan indulásra szólítja fel Zápolyát. Súgva Ödönhöz)*. Jöjjön velünk barátom, ültessük kocsira. Én nem merek egyedül maradni vele. *(Mind el)*.

Tizenkilencedik jelenet

Ella

ELLA. Végre mindenki eltávozott, háborítlanul találkozhatom Ödönnel, s ah! nekem kívánnom kell, hogy első viszontlátásunknak ne legyenek tanúi... Úgy látszik, néhány percig nem félhetünk félbeszakítástól... *(kitekint)*. Már kocsiba ültették vendégöket; az öregúr az udvar felé tart. Ödön egyedül siet vissza. Mint dobog a szívem! mintha félnék a találkozástól, pedig mennyire vágytam utána... Ah! már itt van.

Huszaedik jelenet

Ella, Ödön

ÖDÖN *(gyorsan át akar menni a színen, midőn meglátva Ellát, megdöbbenve hátrál s állva marad)*.

ELLA *(lassan feléje megy)*. Jó napot Szeredi úr! Úgy látszik meglepte látásom.

ÖDÖN. Valóban, megvallom, nem vártam e szerencsét.

ELLA. És nem kívánta; különben sem kívánságára történt, biztosíthatom. Nagybátyám, a főispán akarta, hogy itt találkozzam vele, s azután együtt menjünk falusi jószágára; és így történik, hogy hosszú, hosszú idő után egész véletlenül találkozunk e kis város vasúti csarnokában. De ne siessen, kérem! azt hiszem, volna egy kis magyarázni valónk. Ha jól emlékszem, mi valaha jegyesek voltunk.

ÖDÖN. Oh nagyságos asszonyom! még mindig emlékszik e csekélységre?

ELLA. Csak úgy véletlenül jutott eszembe. De mivel már eszembe jutott, arra is emlékszem, hogy ezt az eljegyzést ön egyszerre megszakította, anélkül, hogy valami okát adta volna. Nem gondolja meg uram, hogy e makacs vonakodásban, mellyel minden magyarázatot megtagad, éppen annyi a gyöngédtelenség a nő iránt, mint a hálátlanság -?

ÖDÖN. A jövőre iránt. Vártam ezt a szót s kész vagyok rá megfelelni. Nem, asszonyom, nem vagyok hálátlan, soha sem fogom elfeledni jószágát, mellyel a szegény, egyszerű fiút, ki elfeledve dolgozott nagybátyja, a főispán úr irodájában, figyelmére méltatta, pártfogásával kiemelte a homályból, alárendelt helyzetéből, s szerelmével tisztelte meg és kezével akarta boldogítani. Nem feledtem ezt, s épen mivel nem vagyok hálátlan, engedje, hogy megtagadjak minden magyarázatot.

ELLA. Nem tudom, uram, gúnyolódik-e vagy komolyan beszél? De az mindenesetre furcsa kifejezése a hálának, midőn egyszerre, minden ok nélkül lemond a hivatalról, melyet - mint mondja - pártfogásom szerzett, és szó nélkül elhagy engem, aki - ismét az ön szavait idézem - megtisztelte azzal, hogy szívét és vagyonát ossza meg önnel.

ÖDÖN. Ez utolsót - éppen ezt nem akartam - nem lehetett megosztanom.

ELLA. A férfiúra, ki szerezni tud, nem megalázó a nő vagyona; éppen ez által lesznek egyenrangúakká. Különben ön is éppen olyan jól tudja ezt, s tudja azt is, hogy ez üres kifogással nem mentheti hallatlan gyöngédtelenségét.

ÖDÖN. Oh asszonyom! ismét gyöngédtelenséggel vádol? Miért nem engedett szó nélkül távozni, mért kényszerít bevallani, hogy nem tarthattam meg állásomat, mert oly pártfogás szerezte, melyet a világ hangosan vádol érdekeltségéről; hogy önérzetem nem engedett oly vagyonba osztoznom, melynek nagy része éppen e befolyás értékesítéséből származik?

ELLA *(megrázkódik, egy ideig földre szegzett tekintettel hallgat. Halkan)*. Ön hitt a rágalomnak?

ÖDÖN. Kérem, ne beszéljünk többé róla. Kegyed kényszerített e magyarázatra; engedje meg, hogy ennél maradjunk, s ne bolygassuk többé fájdalmas emlékeimet. Feledjük a múltat, feledjük egymást. Legyen kegyed boldog a magas körben, hová állása helyezte, s hagyjon engem itt alatt, egyszerű világomban, hol magamhoz illő boldogságot találhatok.

ELLA. Ön mást szeret!

ÖDÖN. Isten önnel, asszonyom!

ELLA *(megragadja kezét)*. Ön mást szeret!

ÖDÖN. Igen.

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Piroska (később) Cziprián

PIROSKA (*a váróterem ajtajában*). Ödön, mért nem jön már? Mért várat oly sokáig magára?... Ah! bocsánat, nem vettem észre, hogy - (*zavartan megáll*).

ELLA (*halkan*). Ez az!

ÖDÖN. Asszonyom!

ELLA. Ez az, ne tagadja, érzem, hogy ez. (*Fenn*). Isten önnel Szeredi úr!

ÖDÖN. Isten önnel nagyságos asszonyom! (*Piroska felé megy*).

ELLA (*az étterem ajtajához siet s beszél*). Cziprián! (*Cziprián kijő*).

ÖDÖN (*Piroskához*). Parancsára állok kisasszony.

PIROSKA. Csak a mama kérdezte, hol van. (*El mindketten, Piroska még egyszer visszanéz*).

ELLA. Láttá e leányt?

CZIPRIÁN. Láttam.

ELLA. Ismeri?

CZIPRIÁN. Mukányi Bódog leánya.

ELLA. Miféle ember az a Mukányi?

CZIPRIÁN. Gazdag, együgyű, nagyravágyó.

ELLA. Tudja meg, mily módon lehetne rá befolyást gyakorolni?

CZIPRIÁN. Éppen itt jó.

ELLA. Vegye tüstént elő. (*El*).

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Cziprián, Mukányi

MUKÁNYI (*magában*). Akárhová megyek, sehol sem jutok tovább a hajnalnál. Tessék, itt is van valaki, bizonyosan engem keres... Kit látok! Te vagy? Hogy kerültél ide?

CZIPRIÁN (*kezét szorongatva*). Kedves öreg barátom!

MUKÁNYI. A tudós gyűlésre jöttél? Te is természetbúvár vagy?

CZIPRIÁN. Oly éles elméjű embernek, mint te vagy barátom, nem kell magyaráznom, hogy efféle vándorgyűléseken legkevesebb az igazi szakember. Én ügyvéd vagyok, a második mérnök, a harmadik semmi; de eljövünk, mert olcsón utazunk, új vidéket látunk, ünnepélyekben részesülünk, eszünk, iszunk, táncolunk, ismeretségeket kötünk, érdekes kalandokat szövünk, szóval - búvárkodunk a természetben.

MUKÁNYI. Úgy? Ezt nem tudtam. De hát a gyűlésen mit csináltok, ahol a sok igazi tudós közt majd ki sem meritek nyitni szájakat?

CZIPRIÁN. Dehogyan nem! Beiratjuk magunkat a társadalmi osztályba.

MUKÁNYI. Hát ez mi?

CZIPRIÁN. Az a része a természettudósoknak, akik nem természettudósok, sőt egyáltalában semmiféle tudósok. Itt elférünk szépen mind egymás mellett s beszélhetünk tücsköt-bogarat. Ez is a természetrájzhoz tartozik. Majd meglátod, mennyien leszünk; többen, mint a többiek együttvéve. Te is közénk kerülsz.

MUKÁNYI. Lesz is nekem időm. Annyi dolgom van a mérges tudósokkal -

CZIPRIÁN. Hogy is tudtad elvállalni e terhes hivatalt?

MUKÁNYI. Csak kell már valami érdemet szereznem a haza körül.

CZIPRIÁN *(félre)*. Jól van, értem *(Fenn)*. Nemes törekvés. Erről ismerek rád. És ha meg-gondolom, hogy érdemeidet eddig úgy elmellőzték, mintha semmi sem volnál - oh - hálátlan világ!

MUKÁNYI. Hjah - biz az szomorú - de úgy van.

CZIPRIÁN. Hányszor gondoltam magamban: Itt van ez a Mukányi, mintája a polgári erények-nek, aki meggazdagodott, házakat épített, kétszer nősült, pontosan fizette adóját, és mi az elismerés mindezért? semmi.

MUKÁNYI *(sötéten)*. Semmi.

CZIPRIÁN. Persze, azt mondják, az olyan nagy szellem, mint egy Mukányi, megelégszik a belső értékkel, megveti a külső cafrangot -

MUKÁNYI. Meg is vetem.

CZIPRIÁN. De nem gondolják meg, hogy az ily lényeket nem magukért kell kitüntetni, hanem a köznapi emberekért, akik mindig a külsőség után indulnak.

MUKÁNYI. Hiszen én is csak az emberek kedvéért kívánnám.

CZIPRIÁN. Mit?

MUKÁNYI. Hát tudod - én megelégszem belső értékemmel - megvetek minden cafrangot - de a világ, az emberek csak a külső után indulnak; csakis ezért, becsületemre, ha megkínálnának valami kitüntetéssel - például egy kis rendjellel - én a közjó érdekében nem utasítanám vissza.

CZIPRIÁN. Azt nem volna szabad tenned. Ezt az áldozatot megkívánhatják tőled polgár-társaid. S több áldozatra nem volnál képes?

MUKÁNYI. De igen. Képes volnék. Nem bánnám, ha kineveznének királyi tanácsosnak. Tudod, a cselédjeim nagyságos úrnak hívnak, pedig nincs hozzá jogom; már pedig én ellen-sége vagyok minden jogtalanságnak; ezért, csupán ezért, hogy megszüntessem ezt a jogtalan állapotot, elfogadnám a királyi tanácsosi címet.

CZIPRIÁN. Csodálom is, hogy a kormány eddig nem jutalmazta érdemeidet.

MUKÁNYI. Jó úton vagyok. Neked, mint bizalmas barátomnak, megsúghatom, hogy csakis ezért vállaltam el e terhes hivatalt. A főispánt magamhoz szállásolom, finomsággal meg-nyerem öméltósága kegyét - ő készíti a fölterjesztéseket - és -

CZIPRIÁN. Ah! barátom, ez még nem elég...

MUKÁNYI. Még ez sem elég?

CZIPRIÁN. A mai világban semmit sem ér az érdem pártfogás nélkül. Azért nagyon örülök, hogy bizalmas voltál hozzám. Oly pártfogóhoz utasítlak, kinek segítségével biztosan eléred célodat.

MUKÁNYI. Oh barátom! Ki az?

CZIPRIÁN. A főispán unokahúga, a fiatal özvegy Villányi Ella. Megmérhetetlen befolyása van nagybátyjára; amicsoda kitüntetés, kinevezés volt megyétekben, az, biztosítlak, mind az ő műve. Most ő is itt van, hozzád száll -

MUKÁNYI. Oh az angyal! Mily boldogság!

CZIPRIÁN. De még ez sem elég. Ügyelj rám; neked, mint bizalmas barátomnak, megvallom, hogy én vagyok az angyali özvegy ügyvivője, s rendesen én közvetítem jótékony működését az érdekes honpolgárok kitüntetésében. Beláthatod, hogy ő sem ajánlhat bátyjának senkit, akinél nem támaszkodhatik valami tényre, valami kézzelfogható érdemre. Olyan érdem kell, melyről mindenki beszél, melyről az újságok írnak, szóval, amelyet meg lehet fogni. Érted?

MUKÁNYI. Igen, de azért csak magyarázd meg.

CZIPRIÁN. Számodra például itt a jó alkalom. Holnap megjelenysz a nagygyűlésen, s ünnepélyesen kijelented, hogy természettudományi célokra ezennel ötezer forintos alapítványt teszesz le az elnök kezeibe.

MUKÁNYI *(elhűlve)*. Ötezer forintos alapítványt? Nem lehetne olcsóbban csinálni?

CZIPRIÁN. Mit gondolsz? Mások százezres alapítványokat tesznek. Ez a legkisebb összeg, melyre tisztességgel reflektálni³⁵ lehet. Aztán utoljára is az a kérdés: akarod-e célodat elérni, vagy nem?

MUKÁNYI. Akarom, hogy ne akarnám? Teringettét, ha a haza javáról van szó, akkor egy Mukányi nem szokott fukarkodni. Leteszem az ötezer forintot az elnök kezeibe.

CZIPRIÁN. Ezt vártam nagy lelkedtől. De vigyázz, nehogy megkínáld valamivel a főispán hűgát.

MUKÁNYI. A világért sem!

CZIPRIÁN. Az ékszereket majd én adom át neki.

MUKÁNYI. Micsoda ékszereket?

CZIPRIÁN. Csitt! ez vele jár. Ugyanannyi értékben.

MUKÁNYI *(súgva)*. De hisz akkor már tízezer forintomban van.

CZIPRIÁN. Mi az neked, midőn a közjóról van szó?

MUKÁNYI. Igaz, áldozatokat kell hozni a haza javáért. De legalább bizonyos?

CZIPRIÁN. Csakis így bizonyos. *(Megszorítja kezét)*. A többit majd elvégezzük nálad. Csitt! jönnek már.

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Előbbieket, Csukánét, Három leánya (mindegyik egy-egy tudós karján). Rózsaberki, Tarkóné, Férfiak, Nők, Gyermek (a kimenet felől jönnek). Várkonyi, Olga, Ödön, Margit, Piroska, Vargáné, Gergely (a váróteremből). Rendezők, Hordárok, Portás (a középpajton belül).

RÓZSABERKI *(fel s alá jár keresve)*. Hol van Kozák barátom, a fővárosi zszurnaliszta?

OLGA *(halkan Várkonyihoz)*. Még egyszer kérem uram, kerüljön engem.

³⁵ *reflektálni* (lat) - válaszolni

VÁRKONYI. De hát nem látja, hogy véletlen találkozásunk a végzet intése volt, s a végzet hatalmának ellenállni nem lehet?

OLGA. Én ellen fogok állni.

MARGIT (*Olga karjába ölti karját*). Maradjunk együtt.

VÁRKONYI (*félrevonul, magában*). Ez a kislány úgy vigyáz mamájára, mint a kincsőrző sárkány.

VARGÁNÉ (*Gergelyt kezénél vezetve, magában*). Ahá úrficskám! kiadták az utadat? (*Fenn*). Gergely, mellettem maradj!

GERGELY. Nem vagyok én gyerek. (*Nagy füstöket fúj szivarjából s a tömeg közé keveredik, mindenkibe beleütődve*).

CZIPRIÁN (*Mukányihoz, Várkonyira mutatva*). Látod e fiatal embert?

MUKÁNYI (*megvetődve*). Látom.

CZIPRIÁN. Mily szerencse! Ez még sokkal könnyebbé fogja tenni dolgunkat. Tudod, ki ez?

MUKÁNYI. Ugyan ki?

CZIPRIÁN. Miniszteri titkár, éppen abban az osztályban, hol a kitüntetésekintézt el. Gondolom, éppen ő szokott ez ügyekben referálni.³⁶

MUKÁNYI. Jaj nekem! És én csaknem gorombáskodtam vele! Bocsáss meg barátom, ha itt hagylak, de jóvá kell tennem hibámat. (*Nagy alázattal Várkonyihoz közeleg*). Van szerencsém magamat bemutatni, az én nevem -

VÁRKONYI. Mukányi - szép név - tudom -

MUKÁNYI. Oh, de akkor egész más hangon mondtam; így halkán, szelíden sokkal jobban hangzik. Méltóztatik már lakásának lenni?

VÁRKONYI (*lakjegyet mutatva*). Ezt a jegyet kaptam.

MUKÁNYI (*széttépi*). Bocsánat, éppen nem méltó szállás. Legyen nekem szerencsém, kérem, ne tagadja meg e kegyet.

VÁRKONYI. Oh! ha ez önt boldoggá teszi -

MUKÁNYI. Rendkívül boldoggá. Kérem, engedje, hogy bemutassam családomnak. (*Várkonyit karonfogva családjához vezeti*). Várkonyi úr - kedves vendégünk - (*súgva Olgához*). Kérlek, édesem, légy hozzá nagyon nyájas.

OLGA. Azt kívánod?

MUKÁNYI. Én érettem - kérlek - tedd meg minden kívánságát.

VÁRKONYI (*karját nyújtva Olgának, halkán*). A végzet hatalmának ellenállni nem lehet. (*Tovább sétálnak*).

MUKÁNYI (*előre jő, homlokát törölve, magában*). Ezt szerencsésen rendbehoztam.

VARGÁNÉ (*elfogja Gergelyt, s kezén vezetve, Mukányi mellé megy*). Mit láttam? Kebledre zártad a kígyót?

³⁶ referálni (lat) - beszámolni

MUKÁNYI. Hagyja el néném, tudom én, mit csinállok.

VARGÁNÉ. No ha tudod, akkor nekem semmi közöm hozzá. Gyere Gergely! *(Sértett méltósággal tovább megy).*

EGY RENDEZŐ. Mukányi úr, itt vannak a cigányok. Muzsikáljanak-e, ha megjő a főispán?

MUKÁNYI. Természetesen, azért rendeltem ki.

EGY RENDEZŐ. Akkor kérek húsz forintot, a primás előleg nélkül nem akar hegedülni, azt mondja, nagyon szomjas a banda.

MUKÁNYI *(pénzt adva)*. Ingyen csak a halál. *(A távolból az érkező vonat füttye hallatszik).*

H u s z o n n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Kozák

KOZÁK. Rend és figyelem! A vonat már füttyöl.

RÓZSABERKI *(hozzá siet)*. A fütty öl.

KOZÁK. Guszti, már megint rossz szójátékot csinálsz?

RÓZSABERKI *(halkan)*. Ne rontsd a tekintélyemet a publikum előtt.

KOZÁK. Kell is vidéki laphoz tekintély! Igaz, majd elfeledtem, nem szállok hozzád, jobbat találtam. *(Murányihoz siet)*. Na öreg, tudod már a beszédedet? Vigyázz, bele ne sülj! hehehe! *(megveregeti Mukányi hasát)*.

MUKÁNYI *(félre)*. A nagyság átka.

KOZÁK. De most már ideje, hogy bemutass a családnak.

MUKÁNYI. Legnagyobb örömmel. *(Kozákkal karonfogva, családjához megy s bemutatja)*. Kozák úr, nőm - Piroska leányom, - Margit, nevelt leányom.

KOZÁK *(Margithoz)*. Elfogadja karomat kisasszony?

MUKÁNYI *(súgva)*. Kérlek, édes gyermekem, légy nyájas hozzá; egy kissé határozott modorú ugyan; de azért az én kedvemért légy hozzá nagyon nyájas. *(Visszamegy Czipriánhoz)*.

KOZÁK *(karöltve sétál Margittal)*. Ön nem leánya Mukányinak?

MARGIT. Nem uram; de azért oly jó hozzám, mintha gyermeke volnék, s én úgy szeretem és tisztelem őt, mint édes atyámat.

KOZÁK. Fog önnek valamit végrendeletileg hagyni?

MARGIT. Erre soha sem gondoltam, uram.

KOZÁK. Van talán saját vagyona?

MARGIT. Igen uram; nevelőatyám kezeli örökségemet.

KOZÁK. Mennyire rúghat?

MARGIT. Nem tudom.

KOZÁK. Szeretne férjhez menni?

MARGIT. Erre még nem gondoltam.

KOZÁK. Van már választottja?

MARGIT. Nincs.

KOZÁK. Mit tart ön a házasságról? Melyiknek ad előnyt, az angol, vagy a francia módnak?

MARGIT. Nem gondolkoztam még e kérdésről.

KOZÁK *(észreveszi, hogy Margit hátranéz s szemével követi)*. Ah! Várkonyit nézi? Tetszik önnek Várkonyi?

MARGIT. Nem.

KOZÁK. Annál jobb. Mondták azt már önnek, hogy nagyon szép lány?

MARGIT. Nem.

KOZÁK. Nahát mondom én. *(Tovább sétálnak)*.

MUKÁNYI *(Czipriánhoz)*. Mikor mutatsz be az angyali özvegynek?

CZIPRIÁN. Éppen itt jő.

H u s z o n ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbiek, Ella

CZIPRIÁN *(Ella elé siet)*. Hallotta beszédünket?

ELLA. Mindent hallottam; de az ékszerekkel elhamarkodta a dolgot. Most az egyszer más fogok kívánni. *(Mukányi mellé érnek)*.

CZIPRIÁN. Engedje nagysád, hogy bemutassam házigazdáját, Mukányi Bódog urat.

MUKÁNYI *(földre hajolva)*. Mennyei boldogság - szerény házam - bár tündérkastéllyá tehetném.

ELLA *(kezét nyújtva)*. Igen örülök Mukányi úr, hogy szerencsém van ily kitűnő honpolgárt megismerhetni. Legyen szíves bemutatni kedves családjának.

MUKÁNYI. Nagyságod véghetetlenül kegyes. *(Ellát karonfogva családjához vezeti)*. Van szerencsém bemutatni - nőm - Margit gyámleányom - Piroska - hol van Piroska?

PIROSKA *(kiválik a tömegből)*. Itt vagyok papa.

MUKÁNYI *(bemutatva)*. Piroska leányom - bátor vagyok nagyságod kegyébe ajánlani.

ELLA *(kezét nyújtva)*. Már most is nagyon érdeklődöm iránta.

PIROSKA *(megrebben, magában)*. Hogy néz rám ez a nő. Félek tőle. *(Fütyty, csengetés, a portás kinyitja az ajtót)*.

MUKÁNYI. Ah! itt a vonat - bocsánat - a kötelesség. *(Mindnyájan az ajtó előtt csoportosulnak. Mukányi a rendezőkkel elől. Kozák elbocsátja Margit karját, Mukányi mögé kerül, jegyzőkönyvét Mukányi hátára teszi s írásra készül)*.

H u s z o n h a t o d i k j e l e n e t

Előbbie, Főispán, Több Utas

MUKÁNYI *(fölemeli karját. Éljenzés. A főispán megáll az ajtóban. Mukányi eléje lép)*. Felvirradt végre a dicső nap hajnala... *(észreveszi, hogy hátán írnak, megfordul)*. Ah! Kozák úr? csak tessék, tessék! *(jobban meggörbíti hátát, hogy Kozák kényelmesebben írhasson, s ismét a főispánhoz fordul)*. Felvirradt végre a dicső nap hajnala... *(Tolongás, éljenzés, a zene megszólal)*.

A függöny legördül

MÁSODIK FELVONÁS

*Terem Mukányi lakásán. Pamlagok, asztalok, székek.
Egy nagy szekrény.*

Első jelenet

*Olga, Főispán, Ella, Várkonyi, Piroska, Cziprián, Margit, Kozák, Vargáné,
Gergely, Mukányi, Ödön (a reggelizőasztal körül ülnek)*

CZIPRIÁN. Mondhatom, hogy a tudósok körében általános a szenzáció.

KOZÁK. Mukányi nevét harsogják a verebek is. Kérek még abból a sonkából. *(Olga szolgál Kozáknak).*

MUKÁNYI *(szerényen)*. Oh kérem!

FŐISPÁN *(leteszi csészéjét. Éles orrhangon)*. Az igaz, hogy kitett magáért, ötezer forintot áldozni a tudományok emelésére, az szép és ritka. A tegnapi gyűlésen megörökítette nevét a - a - hogy is hívják?

MUKÁNYI *(fölkel s mély bókkal)*. Mukányi Bódog. *(leül)*.

VARGÁNÉ. No, ezt csakugyan nem hittem volna. Olyan ember, aki ezelőtt semmit sem törődött a tudományokkal, és soha sem vett a kezébe könyvet.

ELLA. Annál nagyobb az áldozat érdeme.

FŐISPÁN. Én is azt mondom. Annál nagyobb az érdem. Ha tudós tesz valamit a tudományért, arról azt mondjuk, uraim, hogy egyszerűen passzióját követi, uraim! De ha egy olyan ember, mint a - a - hogy is hívják?

MUKÁNYI *(fölkel, mély bókkal)*. Mukányi Bódog. *(leül)*.

FŐISPÁN. Igen, mint a Mukányi, aki nem törődött a tudományokkal, aki semmit sem tanult és semmit sem tud - azaz akarom mondani - aki -

GERGELY. Buta.

VARGÁNÉ. Gergely!

FŐISPÁN. Nem azt akartam mondani, midőn a kis ember félbeszakított, hanem idióta - igen, ez a leghelyesebb kifejezés - ha idióta tesz valamit a tudományért, arról elmondhatjuk, hogy az már áldozat, igen, érdem -

VÁRKONYI. És az érdem elnyeri jutalmát.

MUKÁNYI. Oh kérem!

KOZÁK *(a főispánhoz)*. Mit tart ön az érdem jutalmának?

FŐISPÁN. Az - az a felfogástól függ. *(Halkan Ellához)*. Micsoda impertinens ember ez?

ELLA *(halkan)*. Csitt bátyám! a népszerűség - !

KOZÁK. Fel fogom önöknek olvasni sürgönyömet, melyet a tegnapi eseményről a legtekintélyesebb lapoknak küldtem *(írást vesz elő)*. »Nagygyűlés. Mukányi helybeli dúsgazdag birtokos a természettudományok emelésére ötezer forintos alapítványt jelent be. Óriási elragadtatás. Este az ünnepelt lakása előtt fáklyás zene.«

PIROSKA. Hisz az nem volt.

KOZÁK. Mire a lapok megjelennek, lehet *(olvas)*. »Lelkesítő szónoklat. Darnai főispán az összegyűlt nép előtt megöleli és megcsókolja Mukányit.«

FŐISPÁN. Micsoda? azt én nem tettem.

KOZÁK. De még megteheti.

MUKÁNYI *(fölkel)*. Oh kérem! *(leül)*.

KOZÁK. Mi meg szoktuk előzni az eseményeket. Könnyű azt leírni, ami volt; de mi arról értesítjük a közönséget, ami lesz. Ez a zsurnalisztika haladása.

VARGÁNÉ. Gergely, te is írd meg ezt a lapodnak.

GERGELY. Én majd vezércikket írok róla.

KOZÁK. Kérek abból a ménesiből. *(Tölt és iszik)*.

FŐISPÁN *(halkan Ellához)*. Micsoda nép közé hoztál te engem?

ELLA *(halkan)*. Csitt bátyám! A népszerűség -!

KOZÁK. Hallják a végét *(olvas)*. »Mukányira, mint halljuk, magasabb kitüntetések is várnak. Bővebb tudósítás levélben.«

MUKÁNYI. Szép stílus!

KOZÁK. Ma már az egész ország, sőt a művelt külföld is olvassa ezt - a mi lapjainkban. Kérek szivart!

MUKÁNYI *(felugrik s a szivarládával hozzá rohan)*. Méltóztassék! *(Kozák a ládába akar nyúlni, mikor Mukányinak eszébe jut, hogy a főispánt még nem kínálta meg s feléje rohan)*.

KOZÁK. Na, hol a szivar?

MUKÁNYI. Mindjárt szolgállok. *(Mély bókkal a főispánhoz)*. Parancsol méltóságod?

FŐISPÁN. Köszönöm, nem szivarozom. *(Olga felé)*. Ha megengedi nagysád, szobámba vonulok.

OLGA *(fölkel)*. Méltóságod itthon van. *(Mind fölkelnek, Kozákot kivéve, ki szivarra gyújt s jegyzőkönyvébe ír)*.

MUKÁNYI. Megengedi méltóságod, hogy termeibe vezessem?

FŐISPÁN. Ne fáradjon; majd húgom fog velem jönni.

ELLA *(halkan Mukányihoz)*. Maradjon itt, beszédem lesz önnel.

MUKÁNYI *(félre)*. Diadal. *(Főispán, Ella el)*.

VÁRKONYI *(Olgához)*. Mit gondol nagysád, egy kis séta a kertben nem volna kellemes e fölséges reggeli után?

OLGA *(Margithoz)*. Jer te is velünk, kedvesem!

MARGIT. Szívesen, kis mama!

KOZÁK *(fölkel)*. Ha nem zsenírozza a kisasszonyt, felajánlom karomat.

MUKÁNYI *(súgva Margithoz)*. Kérlek édesem, örülj a szerencsének.

MARGIT *(bosszúsan elfogadva Kozák karját)*. Örülök a szerencsének.

VÁRKONYI (*Olgához*). A végzet ellen küzdeni nem lehet.

OLGA. Ön kiállhatatlan ember. (*Mindketten el*).

MARGIT. Menjünk uram, ha úgy tetszik.

KOZÁK (*menet*). Mit tart ön a házi barátokról?

MARGIT. Semmit. (*Mindketten el*).

MUKÁNYI. No hát ti többiek nem mentek sétálni?

PIROSKA. Nézze Ödön, mind eloszlottak, most már csak én maradtam magának.

ÖDÖN. Oh kisasszony! ha tudná - ha merném -

PIROSKA. Csak meri nekem a karját nyújtani?

MUKÁNYI. No mentek már?

PIROSKA. Megyünk papa, csak ez az Ödön makrancoskodik. (*El Ödönnel*).

VARGÁNÉ. Hát te nem jössz Gergely?

GERGELY. Én most vezércikket írok.

VARGÁNÉ. Helyes! (*Gergely kezét fogva, Mukányihoz megy*). Gergelyt most szobájába viszem vezércikket írni; de mindjárt visszajövök; beszédem, van veled.

MUKÁNYI. Később néném, később!

VARGÁNÉ (*szigorúan*). Mindjárt! Gyere Gergely! (*El*).

MUKÁNYI (*Czipriánhoz*). Ugyan édes barátom, tartsd vissza legalább egy félórát; mindjárt jön az isteni Ella - tudod - fontos mondanivalói lehetnek - érted?

CZIPRIÁN. Értem, nagyságos királyi tanácsos úr. (*El*).

MUKÁNYI (*egyedül*). Nagyságos királyi tanácsos úr - ah! mintha az angyalok énekét hallanám. Igaz, hogy már tízezer forintomba van; de reménylem, nem vesz kárba kiadásom. - Talán éppen erről akar velem beszélni (*észreveszi Zápolyát*). Seregeknek ura végem van.

M á s o d i k j e l e n e t

Mukányi, Zápolya, Hordár (Zápolya ládájával)

ZÁPOLYA. Végre megtaláltam uraságodat.

MUKÁNYI. Az égre! mért tetszett engem keresni?

ZÁPOLYA. Mondtam már, hogy a szófűzésben semmi helye a tetszésnek. A kényszerűség hajt ön után.

MUKÁNYI. Hát kérem, a nyugdíjas - akarom mondani a nyugalomjutalommal ellátott tanítónál sem tetszett megelégedni a szállásával?

ZÁPOLYA. Nem tetszett. Nappal csak megvoltam volna, mert soha sem voltam otthon, de éjjel borzasztóul voltam. Rossz ágy, egércincogás, és a savanyú uborka évadja vagy ivadja, de semmi esetre sem idénye lévén, oly savanyú uborkaszag a levegőben, hogy egész éjszaka ennen orromnak savanyú uborkává való átváltozásáról álmodtam.

MUKÁNYI. Méltóztassék akárhol választani szállást -

ZÁPOLYA. Itt maradok. Gondolja meg uram, ha ön így bán, vagy bánik egy országos hírű tudóssal, mit ér akkor az ön hánytorgatott tudományok iránt való pénzbeli áldozatra való készsége?

MUKÁNYI *(félre)*. Teringettét! még kiír az újságba *(Fenn)*. Nagyon fogok örülni; hiszen nincs nagyobb tisztelője a tudománynak, mint én. Tetszett látni, tegnap is ötezer forintot adományoztam -

ZÁPOLYA. Azt ön nem adományozta.

MUKÁNYI. Bocsánat! nyilvánosan történt, ott áll az újságban.

ZÁPOLYA. Azért ön azt még sem adományozta, hanem adta. Vagy talán neológ ön?

MUKÁNYI. Én? Oh isten mentsen! Tessék most velem jönni, szobájába vezetem.

ZÁPOLYA. Fizesse ki a hordót.

MUKÁNYI. Micsoda hordót?

ZÁPOLYA. Csak nem véli, hogy két nap óta ingyen hordja utánam a bőrös ládám?

MUKÁNYI. Ah! A bőrös ládát? Ezt is nekem kell kifizetni?

ZÁPOLYA. Hát kinek? Nem ön a szállók kiosztásával foglalatосkodók elülölője?

MUKÁNYI *(félre)*. A rang költséggel jár. *(A hordárhoz)*. Hordó, itt van a pénze, aztán hordja el magát... No várjon, előbb hozza utánunk a bőrös ládát. *(Kezével és fejével némán és udvariasan indulásra szólítja fel Zápolyát)*.

ZÁPOLYA. Szóljon világosabban! nem értem a süket-néma beszédet.

Harmadik jelenet

Előbbie, Vargáné

VARGÁNÉ. Mit látok? Zápolya úr szintén a mi vendégünk? - Mily szerencse és megtisztetés!

ZÁPOLYA *(merev bókkal)*. Csak megtisztelés, kerülendő lévén a szenvedő igéből való főnévképzés.

MUKÁNYI. Ismeri néném e tudós urat?

VARGÁNÉ. Ismerem-e? Legjobb barátja fiamnak, idős Varga Gergelynek *(súgva)*. Nagy ember, országos név, megbecsüld.

MUKÁNYI. Teringettét! *(fenn)*. Legyen szíves néném, szobájába vezetni e mélyen tisztelt urat.

VARGÁNÉ. Karját, kedves Zápolya úr... *(Mukányihoz)*. Vezess!

MUKÁNYI. Ha néném szíveskednék - nekem itt dolgom van -

VARGÁNÉ *(szigorúan)*. Ilyen nagy ember megkövetelheti, hogy a háziúr személyesen szállásolja el. Vezess!

MUKÁNYI *(kezével és fejével némán indulásra szólítja fel Zápolyát)*. Hordó, hozza utánunk a bőrös ládát! *(Mind el egy oldalajtón)*.

N e g y e d i k j e l e n e t

Kozák (a középajtón jön)

KOZÁK. A kislány nagyon kívánczozott a mamájához, én hát elbocsátottam. A kislányt ezután is megtalálhatom, de amit itt fogok hallani, azt többé meg nem csíphetem, ha most elszalasztom. A főispán húga elmenőben azt súgta Mukáyninak, hogy maradjon itt, beszélni akar vele. Miről akar beszélni? Riporter méltóságom parancsolja, hogy megtudjam. *(Kiveszi jegyzőkönyvét.)* Valami történik itt titokban, amit csak sejtek; de ne legyen Kozák a nevem, ha most nyomára nem jövök. *(Körülnéz.)* Ugyan hová bújjak? Itt, amint látom, nincs hírlapírói karzat. *(Asztal alá, fiókokba, kandalló mögé tekint, végre kinyitja a nagy szekrény ajtaját.)* Itt talán elférek... *(Belép a szekrénybe.)* Nem a legnagyobb kényelem ugyan; de voltam én már rosszabbul is, mikor a válság alatt éjnek éjszakáján versenyt futottam egy fiakkal, csak hogy kihallgassam, mit beszél benne két miniszter; aztán Budától Pestig egyebet sem mondtak, mint azt, hogy: »Micsoda szentelen fickó szalad a kocs mellett?«... Csitt! jönnek... *(Magára húzza a szekrény ajtaját).*

Ö t ö d i k j e l e n e t

Ella, Mukányi

ELLA *(kezében ékszeres tokkal)*. Nincs itt. Nem hallotta volna, mit súgtam neki?

MUKÁNYI *(lélekszakadva jó)*. Kétségbe vagyok esve - várakozni méltóztatott -

ELLA. Most jöttem én is. Egyedül vagyunk?

MUKÁNYI *(minden ajtón kitekint)*. Tökéletesen egyedül.

ELLA. Ön tegnap Cziprián által egy ékszeres tokot küldött számomra, valószínűleg tévedésből. Ime visszahoztam, nem fogadhatom el.

MUKÁNYI *(félre)*. Szervusz királyi tanácsosság! *(fenn)*. Talán nem elég díszes?

ELLA. Nem fogadhatok el ajándékot senkitől, legkevésbé öntől, s éppen most, midőn kitüntetésre ajánlottam önt nagybátyámnak.

MUKÁNYI. Hogyan! Hát mégsem veszett kárba a természettudományok iránt való nagylelkűségem?

ELLA. Most beszéltem nagybátyámmal, s ő késznek nyilatkozott magasabb helyre fölterjesztést tenni, melyben önt királyi tanácsosságra ajánlja.

MUKÁNYI. Jaj! Elszédülök - bocsánat - forog velem a szoba *(kinyitja a tokot)*. Esedezem - méltóztassék e csekélységet elfogadni - emlékül - jaj! Királyi tanácsos - ne tegyen boldogtalanná - méltóztassék elfogadni!

ELLA *(egy melltűt kivesz a tokból)*. Az ön kedvéért, ezt az egyet, a legegyszerűbbet, elfogadom - emlékül. *(Keblére tűzi)*. Sárga szőlőfűrt, zöld levelekkel - ízléses munka - mindig kellemesen fog önre emlékeztetni, Mukányi úr - és most ne beszéljünk többé róla. Nagybátyám kész volna önt királyi tanácsosságra ajánlani, de egy oly nehézséget hozott fel, melyet nem tudtam legyőzni.

MUKÁNYI *(becsukja a tokot)*. Nehézséget?

ELLA. Az ön házában valami Szeredi Ödön tartózkodik.

MUKÁNYI. Igen, távoli rokonság. Hajdanában én iskoláztattam, irgalomból. Méltóztatik tudni, mindig nagylelkű voltam.

ELLA. Félek, ez a nagylelkűsége fogja tönkretenni királyi tanácsosságát. Szeredi a felsőbb körök előtt igen kedvezőtlen hírben áll; hivatalát feltűnő módon elhagyta; merev, dacos jellem, sőt forradalmi hajlamai vannak.

MUKÁNYI. Uram ne hagyj el! De hiszen kérem, nagyon de nagyon távoli rokonság; lehet mondani csak Ádámról és Éváról.

ELLA. Sőt nagyon is közeli rokonává készül lenni leánya keze által. A világ azt beszéli, hogy nem sokára az ön vejévé lesz. Beláthatja Mukányi úr, hogy nagybátyám minden jóakarat mellett sem ajánlhat magasabb kitüntetésre oly embert -

MUKÁNYI. Az istenért, hisz én nem is sejtettem ezt; de ha így van, ha Ödön ily hálátlanul visszaélt nagylelkűségemmel, úgy méltóztassék rám bízni, még ma, még ebben a percben végetvetek én a mendemondának.

ELLA. Ez már más; ily lojális³⁷ eljárás mellett semmi sem fogja nagybátyámat akadályozni. De az ön érdekében figyelmeztetem Mukányi úr, hogy a felsőbb körök megnyugtató biztositék szükséges, mely örökre lehetetlenné teszi, hogy Szeredi egy királyi tanácsos családjába tolakodjék.

MUKÁNYI. Kész vagyok minden képzelhető biztositékre. Mily összeget méltóztatik gondolni?

ELLA. Nem pénzről van szó. Az egyetlen megnyugtató biztositék csak az lehet, ha ön leányát máshoz adja férjhez.

MUKÁNYI. Azonnal, ebben a nyomban férjhez adom - azaz, hogy előbb hozzá illő férjet kell keresnem - méltóztatik tudni, apa vagyok, nem adhatom leányomat akárkinek.

ELLA. Az ön leánya, annyi szépséggel és vagyonnal, minden pillanatban válogathat a legkiválóbb férfiak közt. Annyira érdeklődöm családja iránt, hogy már kerestem is leányához illő férjet, ki nemcsak méltó egy királyi tanácsoshoz, hanem elő is segítheti az ön kinevezését. Cziprián majd bővebben fogja értesíteni. Addig is jegyezze meg, amely napon tartja leánya eljegyzését, az nap fog fölmenni a fölterjesztés, mely önt királyi tanácsosságra ajánlja.

MUKÁNYI. Ah! mennyi kegy...! (*gomblyukát tapogatva*). És egy kis rendjel - méltóztatik tudni - a szimmetria kedvéért -

ELLA. Mint királyi tanácsos, nem fog soká várni oly rendjelre, mellyel talán bárói rang is jár.

MUKÁNYI. Bárói rang - jaj! (*kinyitja az ékszeres tokot*). Esedezem, ne méltóztassék megvetni e csekélységet -

ELLA. Ön félreért engem, Mukányi úr. Amit önért teszek, azt egyedül érdemeiért teszem. Ajánlata csaknem sértő reám nézve.

MUKÁNYI (*ijedten kabátja alá rejti a tokot*). Bocsánat!

ELLA. Ne feledje tehát, mely napon leánya eljegyzését tartja, az nap nyeri el jutalmát az ön érdeme. Isten önnel! (*El*).

³⁷ lojális (fr.) - törvényes, hű a fennálló rendhez

MUKÁNYI (*egyedül*). Diadal! dicsőség! királyi tanácsos - esetleg bárói rang - vajjon melyik rendjellel jár bárói rang? Mindjárt megfúlok - (*kinyitja az ablakot*) - így! szükségem volt e friss levegőre nagyságom terhe alatt. Ah! dicső, nemeslelkű nő, még az ékszereket sem fogadta el. Annál jobb, Úgy sem fizettem ki, az aranyműves egy kis veszteséggel vissza fogja venni... Hanem most avval az Ödönnel végezek... (*csenget*). Ki hitte volna? Aztán tegyen jót az ember távoli rokonaival... (*Inas jó*). Küldd ide Szeredi urat. (*Inas el*). Addig elteszem, valahová ezt a tokot - ugyan hová tegyem? (*körüljár*).

KOZÁK (*kitekint a szekrény ajtaján*). Az interju sokáig tart, kezd már megmeredni a lábam.

MUKÁNYI (*megfordul*). Mi volt ez? Mintha az ajtó nyílt volna. Senki. De hova tegyem ezt a tokot? Egyelőre itt is elállhat. (*A szekrény felé megy*).

H a t o d i k j e l e n e t

Előbbie. - Vargáné

VARGÁNÉ. Jó hogy talállak. Csak egy pár szavam van, aztán sietek vissza Zápolya úrhoz, nehogy unatkozni találjon. Ilyen tudós úr csakis velem mulathat méltán, aki egy egész tudós nemzedék ősanja vagyok. Te ember, nem is sejtet, mily szerencse érte házat. Reményilem, emléktáblát tétetsz a szobába, hol aludni fog.

MUKÁNYI. Hát olyan nagy ember ez a haragos tudós?

VARGÁNÉ. A magyar nyelv reformátora.³⁸ De beszéljünk másról. Gergely most vezércikket ír, van hát időm pár komoly szóra. Az a pesti úrfi megint feleségeddel sétál a kertben.

MUKÁNYI. Tudom, én kértem rá Olgát.

VARGÁNÉ. Igen? Ugyancsak szeretetreméltó férj vagy. De hát nem figyelmeztettelek, hogy ez az ember kigyó? Ha mondom neked, hogy már leány korában udvarolt Olgának.

MUKÁNYI. Annál jobb, legalább könnyebben fog menni.

VARGÁNÉ. Úgy? Persze hogy könnyebben fog menni! És ha neked csak az a kívánságod, hogy könnyebben menjen, akkor én többé egy szót sem szólok.

MUKÁNYI. Ugyan néném, hogy tehet föl ilyesmit Olgáról? Mért akarja ezt a derék jó feleséget előttem gyanúsítani? Ha mondom, hogy politika az egész. Olga az én dekorálásomon működik.

VARGÁNÉ. Igen? A dekorálásodon? Aztán hány ágú lesz a címered?

MUKÁNYI. Nénémnek bizalmasan megsúghatom - de titok pecsétje alatt - hogy fényes kitüntetés vár reám, nagy dicsőséget hozok családjunkra. Királyi tanácsos leszek.

VARGÁNÉ. Te! Te akarnál a királynak tanácsot adni?

MUKÁNYI. Miért nem? Voltak már a királyoknak rosszabb tanácsadók is.

VARGÁNÉ. És azért udvaroltatsz a feleségednek?

MUKÁNYI. Ugyan néném, hiszen nem udvarlás az; hanem csak illik, hogy nyájas legyen ahhoz, ki diplomámat fogja expedálni.³⁹

³⁸ *reformátor* (lat.) - újíto

VARGÁNÉ. És téged dekorálni. Jó, nem szólok többet. Vannak bizonyos dekorációk, melyeket a férjek számára nem diploma mellett szoktak expedálni. Én megtettem rokoni kötelességemet, ezután mosom kezeimet. Sok szerencsét a dekorációhoz, királyi tanácsos úr! (El).

MUKÁNYI (*magában*). Ejnye be házsártos vén asszony! Erővel gyanúba akarja hozni szegény kis feleségemet... az az hogy - teringettét! mégis szeget ütött a fejembe... - De nem - olyan hű asszonyka - nem sértem meg ily gyanúval. Ördögbe! Minek is van vén asszony a világon!... Hanem ezt a tokot ideje lesz eltenni, kezd már zsibbadni a kezem. (*A szekrény felé megy, Ödön és Piroska jönnek, Mukányi kabátja alá rejti a tokot*).

H e t e d i k j e l e n e t

Előbbie. - Ödön, Piroska

ÖDÖN. Mit parancsol, Mukányi úr?

MUKÁNYI (*Piroskához*). Hát te miért jöttél?

PIROSKA. Együtt voltunk Ödönnel, és azt gondoltam, nem illik magára hagynom.

MUKÁNYI. Nagyon lovagias vagy. Különben annál jobb; legalább mind a ketten egyszerre végezhetünk vele. Képzeld csak ennek a fiatal embernek a vakmerőségét! Szerelmes beléd.

PIROSKA. Igazán?

ÖDÖN. Kérem uram -

MUKÁNYI. Fiatal ember, várjon sorára. (*Piroskához*). Nos, hát mit mondasz hozzá?

PIROSKA. Én? hát kell valamit mondanom hozzá?

MUKÁNYI. Felhatalmazlak rá.

PIROSKA. Akkor azt mondom, hogy ez nagyon szép tőle.

ÖDÖN. Oh kisasszony...!

MUKÁNYI. Fiatal ember, elvonom öntől a szót. (*Piroskához*). Micsoda? Nem lázadsz föl, nem gyúl ki a harag lángja arcodon?

PIROSKA. Oh nem!

MUKÁNYI. De gondold meg, nőül akar venni.

PIROSKA. Hiszen ha szeret, csak el is akar venni. Én ezt nagyon természetesnek találom.

MUKÁNYI. Természetesnek találod? Teringettét! hát már az egész világ természettudóssá lett? Ugyan te lány, csak nem vagy szerelmes ebbe a fiatal emberbe?

PIROSKA. Én papa? Dehogy! Soha sem gondoltam ilyesmire. Hanem hogy most a papa kitalálta, úgy hiszem, szívesen nőül mennék hozzá, ha ő is szeret, mint a papa mondta.

MUKÁNYI. Ez aztán logika! Menj szobádba, te rossz leány, s ne merj többé e fiatal emberre gondolni. Mást találtam számodra, kitűnő, előkelő, szép fiatal urat.

PIROSKA. Ki az?

³⁹ *expediálni* (lat.) - elküldeni

MUKÁNYI. Ki? (*félre*). Ugyan kicsoda hát? (*fenn*). Semmi közöd hozzá. Elég annyit tudnod, hogy Ödön soha sem lesz férjed.

PIROSKA. Hát akkor minek juttatta eszembe a papa, hogy szeret? Most már én is...

ÖDÖN. Oh kisasszony!

MUKÁNYI. Csend legyen a karzaton! (*Piroskához*). Szót se többet, menj szobádba! Hallottad határozatomat, s tudod, hogy én rendíthetetlen vagyok, mint - mint - egy háromemeletes ház.

PIROSKA (*megöleli Mukányit*). Dehogy az, papa! Tudja, mikor még kislány voltam és a vásárban megkívántam egy nagy mézeskalács babát, a papa akkor is azt mondta: nem szabad. Én aztán hallgattam és nagyon szomorúan néztem - így - (*sóhajt*). - Erre a papa köhögött, nyakát csavarta - így - (*utánozva*) s maga hozta el nekem a mézeskalácsot. Tudom, hogy jó az én aranyos papám, s nem szomorítja meg az ő kisleányát. Maga is Ödön, beszéljen okosan. Mondja, hogy mi nem vagyunk okai; a papa maga találta ki, másképp talán eszünkbe sem jutott volna. Majd meglátja, milyen jó ember az én papám, csak bánni kell vele. No jó, megyek már... Pá aranyos papám, ne feledje a mézeskalácsot! (*El*).

N y o l c a d i k j e l e n e t

Mukányi, - Ödön

MUKÁNYI. Fiatalember, hallotta: leányom semmit sem akar önről tudni.

ÖDÖN. Bocsánat, Mukányi úr, Piroska kisasszony másképp beszélt.

MUKÁNYI. Persze! Azt a mézeskalácsról mondta. Csak nem gondolja, hogy maga is mézeskalácsból van? Egy szó mint száz, nyomára jöttünk nagyravágyó tervének, s beláthatja, hogy többé nem maradhat e házban. Hálátlan fiatalember! Ezt érdemeltem annyi jótettemért?

ÖDÖN. Oh uram, ne vádoljon hálátlansággal engem, aki úgy tisztelem, mint édesatyámat. Hogy leányát megszerettem, arról nem tehetek. Hiszen mondja, lehet-e őt ismerni és meg nem szeretni?

MUKÁNYI (*őszinte hangon*). Bizony, Ödön barátom, nem is csodálom azt; ha nem volnék... (*hirtelen összeszedi magát, méltósággal*). Hálátlan fiatalember, avval viszonozza jóságomat, hogy elcsavarja e tapasztalatlan gyermek fejét?

ÖDÖN. Soha sem szóltam neki szerelemről: ön ébresztette öntudatra, ön bírta vallomásra leányát.

MUKÁNYI (*őszinte hangon*). Hiszen Ödön barátom, az még nem volt olyan nagy... (*hirtelen méltósággal*). Hálátlan fiatalember! mért gátolja fényes jövőmet? Tüstént hagyja el házamat, ne kompromittáljon az irányadó körök előtt.

ÖDÖN. Távozom, Mukányi úr! Jól tudom, minő idegen befolyás fojtja el szívében jobb érzését; jól tudom, hogy hiában küzdenék most ellene. Elmegyek hát, mindazon hálával és szeretettel szívemben, mellyel jóságáért tartozom.

MUKÁNYI (*elérzékenyedve*). Hiszen Ödön barátom, nem fog üresen távozni, majd gondoskodom... (*méltósággal*). Hálátlan fiatalember! ne gondoljon többé leányomra; találtam már hozzá illő férjet, ki méltó egy királyi tanácsos családjához.

ÖDÖN. Királyi tanácsos! (*félre*). Értem - az ő keze!

MUKÁNYI. Azaz, hogy nem úgy értettem - még titok - azaz hogy - eh! teringettét! de hát mit vállat maga engem? Elég az hozzá, hogy azonnal el kell hagynia házamat -

ÖDÖN. Engedje meg legalább, hogy távozásom előtt még egyszer megszorítsam hálás szívvel azt a kezét, mely annyi jót tett velem.

MUKÁNYI (*óvatosan körülnéz, aztán odanyújtja kezét*). Itt van, szorítsa meg!

ÖDÖN. Isten önnel, Mukányi úr! (*el*).

MUKÁNYI. Szervusz! No, ezen is túlestem. Szegény fiú! De csak nem szalasztom el miatta a királyi tanácsosságot? Majd gondoskodom róla; Piroskának sem fájdul meg utána a feje. Maga mondta, hogy csak annyiba veszi, mint egy mézeskalács-babát. Hanem ezt az ékszeres tokot csakugyan ideje lesz már eltenni valahová... (*a szekrényhez megy, kinyitja ajtaját s ijedten visszahökken*). Hé! mi ez? Ki van itt?

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Mukányi, Kozák

KOZÁK (*a szekrényben nyugodtan*). Szervusz öreg!

MUKÁNYI (*kábultan*). Kihez van szerencsém?

KOZÁK (*kijő a szekrényből, kezében jegyzőkönyvvél*). Hát nem ismersz? Én vagyok. Itt voltam a szekrényben. Átkozott kényelmetlen helyzet! Nem tudtál nagyobb szekrényt csináltatni, hogy széket lehessen belé tenni hasonló alkalmakra? (*Lábát nyújtogatva*). Tessék! Egészen megmeredt a lábam.

MUKÁNYI. Itt tetszett lenni a szekrényben?

KOZÁK. Itt hát! De minek urazol engem? legyünk per tu. (*Kezet ad*).

MUKÁNYI (*sóhajtván kezét ad*). Szerencsémnek tartom.

KOZÁK. No, csak ne rejtegesd azt az ékszeres tokot, hiszen értjük egymást. Mondom, hogy itt voltam. (*Jegyzőkönyvét mutatja*). Tudok sötétben is stenografizálni.⁴⁰ Itt van az egész interjú. De ne félj, mi értjük egymást.

MUKÁNYI. Kész vagyok minden áldozatra. Mennyit kívánsz?

KOZÁK. Barátom, te sértegetsz engem! Azt gondolod revolverrel dolgozom? Kikérem magamnak, én nem szoktam pénzt elfogadni. Ni! micsoda sértés!

MUKÁNYI. Bocsánat, tisztelt hazafi!

KOZÁK. Nekem az a célom, ami neked, hogy királyi tanácsossá légy, és punktum. Na, szövetkeznünk?

MUKÁNYI. Nemeskeblű polgártárs!

KOZÁK. Most megyek, megírom az életrajzodat s még ma felküldöm lapomnak, arcképeddel együtt. Na, hát nem derék gyerek a Kozák? Hát nem érdemes a Kozákkal szövetkezni?

MUKÁNYI. Örökre adósod maradok.

KOZÁK. Adós? Örökre? Hosszú terminus.

⁴⁰ *stenografizálni* (gör.) - gyorsírni

T i z e d i k j e l e n e t

Előbbiek, - Inas

INAS. A főispán úr szobájába kéreti a nagyságos urat.

MUKÁNYI. Azonnal. (*Inas el*). Hallod barátom, öméltósága hivat.

KOZÁK. Tehát örök szövetség?

MUKÁNYI (*savanyú arccal*). Örök szövetség!

KOZÁK. A jelszó: titok és bizalom.

MUKÁNYI (*visszafordul az ajtóból, ujját ajkára helyezve*). A jelszó; titok és bizalom (*félre*). Vinne el az ördög. (*El*).

KOZÁK (*magában*). Bravó Kozák! A helyzet ura vagy, és van eszed, hogy értékesíteni fogod uraságotat. A kis leány nagyon szép - negyvenezer forint független vagyon... Ah! a szerelem egészen erőt vesz szívemen! (*Indul*).

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Kozák, - Olga

OLGA (*gyorsan jó, magában*). Alig tudok szabadulni e Várkonyitól... (*észreveszi Kozákot, ki ezalatt bókolva körüljárta*). Ah! Kozák úr!

KOZÁK. Van szerencsém! (*félre*). Szép asszony - tán nála is felhasználhatnám helyzetemet! (*merész tartással Olgához közeledve*). Csak egyedül kicsikém?

OLGA. Uram!

KOZÁK. Na, na, egyedül annyit jelent, hogy nem kettecskén. (*Félre*). Jobb lesz ráijeszteni és éreztetni vele hatalmammat.

OLGA. Mi tetszik uram?

KOZÁK. Semmi, semmi. Ne féljen szép gyermek! A Kozák szeme mindent lát, de a szája semmit sem mond. Mi értjük egymást, ugy-e szép gyermek? Szolgálatért viszontszolgálat, vagy parasztosan mondva: kéz kezét mos.

OLGA (*méltatlankodva*). Uram!

KOZÁK. Na, na, nem kell félni! A Kozák világfi és lovagias a szép asszonyok iránt. Csak jó barátságban kell vele lenni, és akkor a Kozák néma, mint a hal. Pá szép gyermekem, pá! (*büszke tartással el*).

OLGA (*magában*). Mi ez? ide jutottam? Saját házámban mernek így beszélni velem - hibám nélkül. Ah! ennek véget kell vetnem.

T i z e n k e t t e d i k j e l e n e t

Olga, - Bolti szolga

SZOLGA. Nagyságos Mukányi úr?

OLGA. Mit akar vele?

SZOLGA. Tonner úr küldi ezt a számlát.

OLGA. Adja ide, majd átadom neki.

SZOLGA. Tessék. Ajánlom magamat. *(El)*.

OLGA. Számla az aranyművestől, férjemnek? Talán valami meglepetés számomra? Szegény jó öregem! *(Kinyitja a számlát, meglepetve)*. Mi ez? Ékszerek, ötezer forint értékben? Mit jelent ez? Ily nagy összeg! s nekem semmit sem szólt róla. Nem értem e pazarlást. *(Elgondolkozva, zsebébe rejti a számlát)*.

T i z e n h a r m a d i k j e l e n e t

Olga, - Margit

MARGIT. Kis mama, Csukáné és Tarkóné látogatóba jöttek; várnak rád a teremben.

OLGA. Megyek kedvesem!... Mondd csak, nem beszélt férjem neked vagy Piroskának bizonyos új ékszerekről?

MARGIT. Semmit.

OLGA. Megfoghatatlan. *(El)*.

MARGIT. Ez is megfoghatatlan? Úgy látszik, nálunk már minden megfoghatatlan kezd lenni. Mindenki nyugtalan, izgatott, és senki sem tudja, miért; csak én, ah! egyedül én rettegek, hogy megértem saját nyugtalanságom okát.

T i z e n n e g y e d i k j e l e n e t

Margit, Várkonyi

VÁRKONYI *(gyorsan jő, Margitot látva, meglepetéssel)*. Ah! Margit kisasszony?

MARGIT *(hidegen)*. Uram! *(indul)*.

VÁRKONYI *(félre)*. Ez a kislány mindig kivesz a sodromból, valahányszor rám néz azzal a mély tekintetével. *(Fenn)*. Bocsanat kisasszony, nem akarom háborgatni; ha terhére vagyok, azonnal távozom.

MARGIT *(visszafordul az ajtóból)*. Nekem nincs terhemre.

VÁRKONYI. Kegyednek? Hát másnak talán terhére vagyok e házban?

MARGIT *(Várkonyihoz lép)*. Ah uram! olyan boldogok voltunk mi eddig mindnyájan. Miért jött ön e házba?

VÁRKONYI *(meglepetve)*. Kisasszony!

MARGIT. Ugy-e csodálkozik szavaimon, ugy-e megütközik azon, hogy egy fiatal leány így mer önhöz szólni? Lássa uram, én szegény árva vagyok, aki mindenemet nevelőatyámnak köszönhetem. Olyan jó ő, uram, úgy megérdemelné, hogy boldog legyen. Ne ütközzék meg tehát azon, ha én, a gyöngye gyermek, meg akarom védni boldogságát, mert ez a kötelességem.

VÁRKONYI. És ki ellen van szükség védelemre?

MARGIT. Ne tettesse magát, uram, ne játsszék oly kegyetlenül az én egyszerűségemmel. Hiszen jól tudja, hogy megértett; jól tudja, mily gyötrelmem az reám, midőn így kell beszélnem, ön előtt. Legyen hát irgalmas egy szegény gyermekhez, és értsen meg engem.

VÁRKONYI (*komolyan*). Megértettem kisasszony, és azonnal távozom e házból.

MARGIT. De ugy-e, nem haragszik? Hiszen látja, mily együgyű leány vagyok, nem tudom megválogatni a szavakat. Gyermekkorom óta vad leánynak neveztek, s oh! én jól tudom, hogy az embereknek igazok volt. De higgye el, hogy minden hibám mellett igazán, szívből tudok szeretni - már tudniillik nevelő atyámat s a kis mamát - kis mamának hívjuk és ez a név olyan jól illik hozzá - és mindnyájan olyan boldogok voltunk - és úgy rettegetem, hogy ezt a boldogságot megzavarja, tönkre teszi valami, ami - amit - (*zavartan, lesütött szemmel, mintegy a szót keresve*) észrevettem... Oh ne ítéljen meg uram, hogy így beszélek; de én igazan nem tudom - (*sírva fakad*).

VÁRKONYI. Legyen nyugodt kisasszony, és bocsássa meg nekem könnyeit. Még ma eltávozom, nem csak e házból, hanem a városból is.

MARGIT (*hirtelen*). Oh hisz az nem szükséges.

VÁRKONYI. Nem ez volt a kegyed kívánsága?

MARGIT (*zavartan*). Azaz - nem úgy akartam mondani - ne nevéssen ki - lássa, én eddig nagyon, de nagyon haragudtam önre.

VÁRKONYI. S mivel érdemlettem e nagy haragot?

MARGIT. Oh Várkonyi úr, ne faggasson, hiszen tudja. (*Könnyezve és nevetve*). Nem is tudom, honnan vettem bátorságot, hogy így mertem önnel beszélni? Most ijedek meg, mikor már vége van! igazán, majd a föld alá süllyedek. De már nem haragszom önre; látom, hogy nem olyan rossz ember.

VÁRKONYI. És igazán rossz embernek tartott engem, kisasszony?

MARGIT. Annak. Nagyon rossznak.

VÁRKONYI. És most?

MARGIT (*hirtelen*). Isten önnel Várkonyi úr! (*El*).

Tizenötödik jelenet

Várkonyi (egyedül)

VÁRKONYI. No, így még soha sem mondták szemembe, hogy milyen haszontalan ember vagyok. Milyen leány! Mennyi drága kincs! Egy ilyen pici kis teremtsében mennyi megmérhetetlen kincs! Ejnye no! én ugyan szépen megjártam! Mi lett belőlem? Ide kellett jönnöm ebbe a vidéki városba, hogy ez a kis lány kiforgasson magamból? Hogy beszélt, hogy könnyezett, hogy mosolygott! Szerencsés utat Olga! ne tarts már tőlem, megtanított jó erkölcsre ez a kis lány. Teringettét! mi történt velem? Mi ez? (*Szemét tapogatja*). Nedves! Honnan került ide ez a víz? Nevéss hát no! Eleget nevéttél a könnyeken, nevéss most is!... Haha... Nem megy a nevetés... Menjünk pakolni! (*El*).

Tizenhatodik jelenet

Olga, Ödön

OLGA. Alig tudok hinni fülemnek! Férjem kitiltotta önt házunkból?

ÖDÖN. Nem tőle származott, idegen befolyás fordította el tőlem jó szívét. Más előtt nem szólhatok róla, nem árulhatom el jóltevőmet; de tudom, azzal nem követek el árulást, ha kegyed előtt kimondom sejtésemet.

OLGA. Tudom, ez a nő, a főispán húga, kit az előbb említett -

ÖDÖN. E nő kérlelhetetlenül gyűlöl engem, az ő kezét látom mindenben, oly tisztán, mintha szemem előtt működne. Felhasználta Mukányi úr ártatlan nagyravágását, s rangot, rendjelet ígért neki, ha engem elűz -

OLGA. Ah! most már kezdem érteni. A drága ékszerek... az ötezer forintos számla... *(kiveszi zsebéből)*. Nézze Ödön!

ÖDÖN. Az ő számára volt. Jól tudom, rég ismerem, nem először történik vele. Látja asszonyom, jól sejtettem; e befolyás ellen haszontalan a küzdelem; hiszen nem léphetünk föl ellene, mert ezzel a jóltevőmet, az ön férjét állítanók pellengérré! Oh! biztos az ő játéka, s mi semmit sem tehetünk, hallgatást parancsol a hála és a szeretet.

OLGA. Ki tudja? Igaz, hogy nyíltan nem léphetünk föl, de vannak titkos föllépések, oldaltámadások is. Bízva csak rám, mi nők jól értünk az ilyesmihez. Adja ide azt a számlát, ez hatalmas fegyver lesz. *(Elgondolkozva nézi a számlát)*. Az ékszerek egyenként fel vannak sorolva - ah! itt van egy - e a mellű - nagyon feltűnő, sárga szőlőfürt zöld levelekkel - magam is láttam Tonner kirakatában - figyelmeztettem is rá férjemet. Éppen azért gondoltam eleinte, hogy engem akart meglepni vele... Jól van; ezzel még tehetünk valamit... Ön csak hagyja el most a házat, amint férjem kívánta, búcsúzzék el a lányoktól is, ide hivatam őket... éppen itt jönnek.

Tizenhetedik jelenet

Előbbie, Margit, Piroska

PIROSKA. Hivattál kis mama?

OLGA. Ödön búcsúzni akar tőletek.

MARGIT. Búcsúzni?

PIROSKA. Hova megy?

ÖDÖN. Hallotta kisasszony édesatyja parancsát. Azonnal el kell hagynom e házat.

PIROSKA. Oh istenem! hiszen nem kell azt olyan komolyan venni, amit a papa mond. Mért nem beszélt vele okosan?

ÖDÖN. Fájdalom, kérlelhetetlen volt.

PIROSKA. Hát akkor miért hozta fel azt, hogy... oh istenem! azt sem tudom, mit beszélek. Olyan boldogtalan vagyok *(sírva Margitra borul)*.

MARGIT. Ne sírj Piroskám, nem vagy már gyermek.

PIROSKA. Hiszen te is sírsz.

MARGIT. Az egészen más. Én téged siratlak.

Tizennyolcadik jelenet

Előbbie, Mukányi

MUKÁNYI. Micsoda sírás-rívás van itt, mintha temetni vinnének valakit?

ÖDÖN. Búcsúzni jöttem.

MUKÁNYI. Úgy? Azért sírnak? Van is miért? Különben annál jobb, csak sírjátok, legalább minél előbb megtudják az irányadó körök.

MARGIT. Oh papa! hogy lehet ilyen kegyetlen szegény Piroskához?

MUKÁNYI. Hallgass! Mit értesz te a magasabb politikához? Ennek így kell lenni! Ödön merev, dacos jellem, sőt forradalmi hajlamai vannak, és engem kompromittál az irányadó körök előtt. Távozzék innen, hálátlan fiatalember, és ne merjen többé leányomra gondolni. Mondtam már, hogy más kérte meg kezét, jeles, nagy jövőjű fiatalember, Várkonyi Endre.

OLGA *(meglepetve)*. Micsoda!

MARGIT *(rémülten)*. Ah! *(tántorog, Olga vállára hajtja fejét)*.

MUKÁNYI. No, mit ijedeztek úgy, mintha kutyafejű tatárról beszélnék? Hát találhatok ennél jobb férjet leányom számára?

PIROSKA. Oh papa!

OLGA *(figyelmesen nézi Margitot, félre)*. Mit látok! Margit!... Hála istennek!

MUKÁNYI. No, menjen most, Ödön barátom, de ne féljen, nem feledkezem el... *(méltósággal)*. Hálátlan fiatalember, hagyja el házamat!

ÖDÖN. Isten önökkel! *(súgva Olgához)*. Asszonyom, ne feledjen! *(El)*.

Tizenkilencedik jelenet

Előbbie, (Ödön nélkül)

MUKÁNYI. Mindjárt törvényesebb színe van a szobának, hogy ez a nihilista kiment belőle. No csak sírjátok, majd fogtok nevetni is, ha megtudjátok, milyen dicsőség vár reám.

OLGA *(magában)*. Margit szereti... Ah! most már kétszeres okom van megrontani e nő terveit.

MUKÁNYI *(Olgához)*. Hát te mit morfondírozol? Talán te is rosszalod lojális eljárásomat?

OLGA. Nem, kedvesem, te vagy a család feje; nekünk nincs más tennivalónk, mint meghajolni parancsod előtt.

MUKÁNYI. Ez már okos beszéd.

OLGA. De azért jogom van szemrehányást is tenni. Ily pazarlás!

MUKÁNYI. Micsoda pazarlás?

OLGA. Hagyjátok a sírást, leányok! Jertek, köszönjük meg atyátoknak a gyönyörű ékszereket -

PIROSKA. Kell is nekem!

MUKÁNYI. Micsoda ékszereket?

OLGA. Hanem ezt a pazarlást csakugyan rossz néven veszem. Ki látta azt, ötezer forintot adni ki -

MUKÁNYI (*felszökik*). Ötezer forint! Jaj! Micsoda ötezer forintról beszélsz te?

OLGA. Hiszen a meglepetés igen szép, igen gyengéd, de ötezer forint - az mégis túlságos. Leányok, köszönjétek meg atyátok bőkezűségét!

MARGIT. Köszönöm papa, de nekem nem kell.

MUKÁNYI. Hallod, neki nem kell, azaz nem is tudom, miről beszélsz.

OLGA. Ne tagadd, kedvesem; a gyöngéd meglepetést elárulta ez a számla, mely véletlenül kezembe került. (*Mutatja a számlát, Mukányi utána kap, de Olga ismét zsebébe teszi*).

MUKÁNYI. A gazember! hogy sietett vele! Hiszen már visszavittem.

OLGA. Hogyan? Visszavitted?

MUKÁNYI. Azaz - dehogy! Hanem másnak -

OLGA. Micsoda! Másnak? Kinek vehetsz te ékszert, ha nem nődek és gyermekeidnek?

MUKÁNYI. Azaz - dehogy! Persze, hogy nektek vettem.

OLGA. Mutasd hát, úgy szeretném látni. A leányok sem fognak többé sírni, ha meglátják.

PIROSKA. Nekem nem kell.

MARGIT. Nem vagyok rá kíváncsi.

MUKÁNYI. Hallod, nem kíváncsi rá, a kedves gyermek.

OLGA. De én kíváncsi vagyok. Mily gyöngéd figyelem! - Megemlékeztél, hogy egyszer mennyire megtetszett nekem a kirakatban, s amint a számlából látom, az is köztük van. Ez az enyém lesz.

MUKÁNYI. Mi lesz a tied?

OLGA. A sárga szőlőfürt zöld levelekkel.

MUKÁNYI (*ugrik*). Sárga szőlőfürt!

OLGA. Add ide, kedvesem, hadd tűzzem keblemre azt a gyönyörű sárga szőlőfürtöt -

MUKÁNYI. Üssön be a filoxéra abba a sárga szőlőfürtbe! (*Félre*). Szépen vagyok, éppen ezt az egyet fogadta el.

OLGA. Hogyan? Megtagadod tőlem, mikor úgyis megvetted, azt a kedves sárga szőlőfürtöt?

MUKÁNYI. Pusztuljon el a világ valamennyi szőlője!

H u s z a d i k j e l e n e t

Előbbie, Vargáné, Zápolya

VARGÁNÉ. Jöjjön kedves, Zápolya úr, együtt van az egész család.

MUKÁNYI. Még csak ez volt hátra.

VARGÁNÉ. Kedves Olgám, Zápolya úr megtisztelte házatokat azzal, hogy ide szállt. (*Zápolya mereven bókol*).

OLGA. Nagyon örülök uram.

VARGÁNÉ (*bemutatva*). Margit - távoli rokonunk! Piroska - unokahúgom. (*Súgva*). Ez az a leány, kiről beszéltem.

ZÁPOLYA (*halkan*). Jól beszél magyarul?

VARGÁNÉ. Fájdalom, e városban senki sem tud magyarul. De más tekintetben egészen önhöz való.

OLGA (*halkan*). Nos, az én sárga szőlőfürtöm?

MUKÁNYI (*elkeseredve*). Hagyj nekem békét a szőlőfürtöddel! Félreértés van a dologban; majd megmagyarázom később, ilyesmit nem lehet dobra ütni.

OLGA. Kedvesem, tudod, hogy féltékeny kezdek lenni?

MUKÁNYI. Még csak ez hiányzott.

OLGA. Ha elárultál volna! Hah! Ha más keblen látnám azt a szőlőfürtöt!

MUKÁNYI. Végem van.

VARGÁNÉ (*Mukányihoz*). Zápolya úr beszélni akar veled. Fontos mondanivalója van.

MUKÁNYI. Később kérem, most nincs időm, mindjárt meg fog nyitni a gyűlés.

ZÁPOLYA. Uram, ön most szenvedő igét merészelt használni. Gondolja meg, szenvedő igét!

MUKÁNYI (*kábultan*). Szenved szegény? Ugyan mi baja lehet?

OLGA (*súgva*). Felvilágosítást kívánok a sárga szőlőfürtől.

ZÁPOLYA. Nem tudja, hogy a szenvedő igénél még sokkal magyartalanabb a belőle képzett igenév?

MUKÁNYI (*elkeseredve*). Hagyjon nekem békét! Eleget szenvedek én magam, mit törődjem még az igék szenvedéseivel is?

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, - Kozák

KOZÁK. Készülj öreg! A tudósok küldöttsége jó.

MUKÁNYI (*kétségbeesve*). Éppen jókor!

KOZÁK. Aztán kitegy magadért, szép beszédet tarts (*kiveszi jegyzőkönyvét s írásra készül*).

MUKÁNYI. A nagyság átka.

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Előbbie. Dr. Karó, Dr. Kokas, Több tudós. (Mukányi cselédjei az ajtón kívül. - Mukányi magát egyengetve, a küldöttség elé áll)

DR. KARÓ. Mélyen tisztelt hazafi! Az orvosok és természettudósok országos nagygyűlésének nevében van szerencsénk ön előtt megjelenni, hogy hálataljes -

ZÁPOLYA. Hálával teljes!

DR. KARÓ (*Zápolyára néz, hangsúlyozva ismétli*). Hálataljes szívvel köszönetünket fejezzük ki azon szivélyes -

ZÁPOLYA. Szíves!

DR. KARÓ (*Zápolyára néz, ingerülten ismétli*). Szivélyes fogadtatásért, melyben e nemes város közönsége részesített, de különösen önnek, mélyen tisztelt hazafi, azon nagylelkű alapítványért, mellyel a természettudományok emeléséhez járulni méltóztatott. Kegyeskedjék velünk most a nagygyűlés színe előtt megjelenni s ünnepélyesen átvenni az oklevelet, mely társulatunk dísztagjává való megválasztását -

ZÁPOLYA. Megválasztását!

DR. KARÓ (*Zápolyára néz, dühösen*) ...t a t á s á t tudtára adja.

KÜLDÖTTSEÉG. Éljen! (*Mukányi hajlong*).

KOZÁK (*súgva*). Ne hajtogasd magad, hanem beszélj! (*írásra készül*).

MUKÁNYI (*félre*). Szépen vagyok; ez minden szavamat felírja, az minden szavamat ki-korrigálja. Tessék aztán beszédet tartani (*köhög, zavartan hajlong*).

ZÁPOLYA. Halljuk!

KOZÁK. Na?

MUKÁNYI. Tisztelt tudósok és hazafiak! Vannak pillanatok az emberi életben - (*egy oldalajtó megnyílik, Ella megjelen, keblén a szőlőfürtös melltűvel, Mukányi észreveszi s rémülten megakad*).

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Előbbie, - Ella

MUKÁNYI (*félre*). Keblén van a mellű, ha meglátja a feleségem, minden el lesz árulva.

ZÁPOLYA. Halljuk.

KOZÁK. Na?

MUKÁNYI. Vannak pillanatok az emberi életben - (*kezével titkon távozásra inti Ellát*).

ELLA (*magában*). Mit jelent ez?

KOZÁK. Na?

MUKÁNYI (*elkeseredve*). Vannak pillanatok az emberi életben - (*félre*) most mindjárt oda néz! (*titkon hevesen távozásra inti Ellát*).

ELLA (*magában*). Itt történt valami. (*El*).

MIND. Mi az? Mi történt?

MUKÁNYI (*félre*). Ah! ez jó eszme! (*fejéhez kap, fenn*). Jaj, szédülök! eláll a lélekzetem! (*Székre roskad. Általános zavar. - Olga, Margit, Piroska hozzá rohannak s ápolják. Dr. Karó és dr. Kokas hozzá sietnek, s egyik a jobb, másik a bal kezét ragadja meg*).

DR. KARÓ. Az agygyurma belső mellső részében vérömleny.

DR. KOKAS. A félholdképű billentyű elégtelensége és függéri szájdá szükülete.

DR. KARÓ. Bocsánat, ez nem külföldi magán, ellenkezőleg a csíkos test és láttelep szétroncsolásából folyományos hajszáledényi vérzés összefolyásából gócot érzélek.

DR. KOKAS. Bocsánat, ez nem külföldi magán, ellenkezőleg, a billentyűzsugor következtében a függő szájának billentyűnövedékek általi összenövését, sőt a balpitvargyomrocsi szájda szűkületét is érzélek.

DR. KARÓ. Lárifári! Szájdaszűkületet éppen oly kevésbé érzélek itt, mint kolléga úrnál orrporc-sorvot.

DR. KOKAS. Hiábavalóság! A peckelő érverés tünetei a félholdképzű billentyűk elégtelenségét külföldezik; az orrporc-sorvot pedig tartsa meg a kolléga úr magának.

ZÁPOLYA. Irgalmas ég! Micsoda barbár beszéd ez!

KOZÁK. Ezt már én sem tudom stenografizni!

DR. KARÓ. Eret vágok.

DR. KOKAS. Ünnepelesen tiltakozom. Pulsatillát⁴¹ neki, ha ez nem segít, belladonnát,⁴² ha ez sem segít, akonitot,⁴³ ha ez sem segít, mind a hármat.

DR. KARÓ. De kérem, az én kórismém -

ZÁPOLYA (*hozzájuk rohan dühösen*). Hogy meri ön a szavakat megcsónkítani?

DR. KOKAS. Hagyjon békét! látja, hogy egy ember életéről van szó.

ZÁPOLYA. Inkább vesszen el, hogysem ily rossz szavakkal mentsék meg.

DR. KARÓ. Ön bolond!

ZÁPOLYA. Önök pedig barbárok!

DR. KARÓ (*Mukányi jobb kezét ráncigálva*). Érvágás!

DR. KOKAS (*Mukányi bal kezét ráncigálva*). Pulsatilla!

VARGÁNÉ (*a mellékszobából egy kancsó vizet hoz, nyakon önti Mukányit*). Majd segíték én rajta!

MUKÁNYI (*felugrik, félre*). Elment! (*Fenn*). Nincs már semmi bajom. Menjünk a gyűlésbe!

A függöny legördül

⁴¹ *pulsatilla* (lat.) - érverést elősegítő gyógyszer

⁴² *belladonna* (ol.) - nadragulya, idegcsillapító

⁴³ *akonit* - gyógyszer

HARMADIK FELVONÁS

Kert Mukányinál. Este. A kert meggyújtott lampionokkal van világítva. A háttérben kerti lak, szintén kivilágítva; nyitott ajtaján keresztül bútorozott szoba látszik. Oldalt lugos, kerti székek, gyepamlagok stb.

Első jelenet

Várkonyi, Cziprián

VÁRKONYI (*gyepamlagon ül, szivarozva*). Valóban tündéri látvány! Szinte azt hiszem, hogy a Margit-szigeten vagyok; csak a szúnyogok és a goromba pincérek hiányzanak, hogy tökéletes legyen az illúzió. Ugyan mi jutott derék házigazdánk eszébe, hogy ezt a fényes mulatságot rendezi?

CZIPRIÁN. A természettudósok tiszteletére - aztán alkalmilag eljegyzés ünnepélyül.

VÁRKONYI. És kinek az eljegyzését ünnepeljük?

CZIPRIÁN. A tiedet.

VÁRKONYI. Igazán? Hát csakugyan komolyan tetted nekem azt az ajánlatot?

CZIPRIÁN. És te nem komolyan fogadtad el?

VÁRKONYI. Barátom, én még eddig életemben semmit sem csináltam komolyan, adósságaimon kívül.

Második jelenet

Előbbie, Ella

ELLA (*kilép a lugosból*). Csakhogy az adósságok kezdenek már nagyon komolyak lenni, s éppen azért ideje volna, egyebet is komolyan venni.

VÁRKONYI (*fölkel*). Ah! nagysád kegyes volt kihallgatni igénytelen szavaimat? Tehát ideje volna egyebet is komolyan venni? Például?...

ELLA. Például feleséget.

VÁRKONYI. És nagysád már azt is keresett számomra? Mennyi kegyesség! Mivel érdemlettem meg e kitüntető érdeklődést?

ELLA. Tudja, én nem szoktam megfélekezni régi jó barátaimról, s szeretem meglepni őket azzal, amiért leginkább vágyódnak. Az ön vágya pedig mindig egy gazdag parti volt, hisz ezt mindenki tudja a fővárosban, - nos, nem találtam el?

CZIPRIÁN. S én mint ügyvéd hozzátehetem, hogy legfőbb ideje volna ügyeidet rendbe hozni.

VÁRKONYI. Te is érdeklődöl irántam, nemeskeblű barát? (*Súgva*). Mennyi lesz a sáp?

CZIPRIÁN (*elfordul*). Ugyan!...

ELLA. Nos, nincs talán megelégedve menyasszonyával? Van valami kifogása ellene? (*Ödön a háttérben keresztül megy a színen, Ella felé tekintve*).

VÁRKONYI. Oh, hogy volna nekem kifogásom a nagysád ízlése ellen? S a lánynak sincs?

ELLA (*magában*). Ah! Ödön keres. Tudtam. (*Fenn*). Atyja önnek adja, a leány elfogadja. Mit akar többet?

VÁRKONYI. Semmit, éppen semmit! Hiszen a szerelem - az olyan mellékes dolog?

ELLA. Ön gazdag hozományt is akar, szerelmet is akar - barátom - ön kezd fényűző lenni.

VÁRKONYI. Oh, dehogy! Hiszen jól tudom, hogy a szerelmet nem szokták elkönyvelni a kiházasító egyletek.

ELLA. Micsoda?

VÁRKONYI. Bocsánat! Megbotlott a nyelvem. Mikor ügyvédet látok, mindig a bukott részvénytársulatok jutnak eszembe. (*Ödön ismét keresztül megy a színen; észrevéve, hogy Ella még mindig társaságban van, egy pillanatra megáll, aztán lassan a kerti lakba megy*).

ELLA (*félre*). Reám vár. (*Fenn*). Nincs kedvem idétlen tréfáit hallgatni. Elfogadja ajánlatomat vagy nem?

CZIPRIÁN. Legyen nyugodt, nagysád; nekem kijelenté megegyezését.

ELLA (*Várkonyihoz*). Kész tehát még ma jegyet váltani Piroskával?

VÁRKONYI. Ügyvédem már nyilatkozott, s tudja nagysád, az ügyvédek soha nem hazudnak.

ELLA. Hagyjanak hát magamra. (*A lugos felé megy*).

CZIPRIÁN (*Várkonyit karon fogva*). Menjünk, barátom.

VÁRKONYI. Új kérelmezők várnak az előszobában?

CZIPRIÁN. Hallgass!

VÁRKONYI (*Ella felé fordul*). Kegyeibe ajánlom magamat, nagyságos asszonyom!

ELLA (*türelmetlenül*). Menjenek már. (*Várkonyi, Cziprián el*).

Harmadik jelenet

Ella, Ödön

ELLA (*a lugos előtt a gyepamlagra ül*). Tudtam, hogy eljő; tudtam, hogy meg fogom törni. Oh, mint dobog a szívem. Mint szeretem még most is a hálátlant! szinte megrémülök szerelmem nagyságától... Ah! itt van már...

ÖDÖN (*kijő a kerti lakból, lassan Elláig megy, s megáll előtte*). Asszonyom!

ELLA. Ön az, Ödön? Vártam.

ÖDÖN. Annál jobb. Úgy nem kell mondanom, miért jöttem; megkímélhetem mindkettőnket a kínos magyarázattól.

ELLA. Egyszer már adott magyarázatot, de az csak reám nézve volt kínos. Mit kíván most tőlem?

ÖDÖN. Oh, asszonyom! miért üldöz engem gyűlöletével? Miért nem feledte el a szegény egyszerű ifjút, ki sohasem volt méltó önhöz? Miért érezteti velem oly kegyetlenül hatalmát? Miért juttatja oly fájdalmasan eszembe, hogy igazam volt, mikor megrémültem veszedelmes befolyásától?

ELLA (*felemelkedik*). Azért jött ide, hogy szemrehányásokat tegyen? Azért jött, hogy újra megbántson?

ÖDÖN. Azért jöttem, hogy irgalmát kérjem.

ELLA. Az én irgalmamat?

ÖDÖN. Jól tudja, miért: ne kívánja, hogy fölösleges magyarázattal tán újra fölingereljem lelkét. Oh, asszonyom, legyen irgalommal irántam s egy szegény gyermek iránt, ki önt sohasem bántotta. Szüntesse meg a vészes befolyást, melyet a gyermek elvakult atyjára gyakorol, s ne tegye őt boldogtalanná.

ELLA. Ne tegyem őt boldogtalanná? Hanem tűrjem, hogy ő tegyen engem azzá? Soha! Miért legyek én irgalmas a gyermek iránt, aki oly irgalmatlan volt hozzám? Mivel van neki több joga a boldogsághoz, melyet tőlem rabolt el? Igen, én voltam az első, ő volt az, aki közénk tolakodott - s most ő kér tőlem irgalmat? Ki vesztett többet, ki rabolt többet, kinek van kettőnk közül nagyobb szüksége irgalomra?

ÖDÖN. Oh, asszonyom!

ELLA. Hogy mer előttem irgalomról beszélni, ön, aki oly irgalmatlan volt hozzám? Odadobott a világ gyanításainak, az emberek kétértelmű mosolyának - miért? mert rágalmazták ön előtt - vagy jó - nem rágalmaztak, igaz volt, amivel vádoltak - legyen! Hát aztán? Ha igaz volt szerelme, el tudott volna ezért fordulni tőlem? Oh, ön nem szeretett soha! Vádolták volna önt előttem bármivel, nem hittem volna, vagy ha elhiszem, inkább eltakarom szerelmemmel a vád elől, mert én önt igazán szerettem.

ÖDÖN. Térjen magához!

ELLA. És mi volt az, amivel vádoltak, amiért elfordult tőlem? Nem állásom szüksége, nem a társadalom kényszerítése hajtott-e oda, hogy azt tegyem? Jól tudja ön is, hogy családom szegény és egyszerű volt. Midőn nagybátyám magas hivatala által egyszerre az előkelő társaság közé emelkedtünk, nem volt módunk arra, hogy eleget tegyünk az igényeknek, melyekkel a társaság elénk lépett. Bűn volt-e az, ha felhasználtam az emberek ártatlan hiúságát, és elfogadtam, amit önként adtak, azért, amivel senkinek sem tettem kárt? Ha bűn volt, úgy nem az én bűnöm volt, hanem a társadalomé, mely mindig többet követel, mint ad; és irgalmatlanabb az iránt, ki nem teljesíti követelését, mint ahhoz, ki ferde utakon szerzi rá az eszközöket.

ÖDÖN. Ne mentegetőzzék, asszonyom, nem vádoltam.

ELLA. De vádolt, mert elhagyott. Pedig meggondolhatta volna, hogy gyenge nő voltam, kit a rang, a fény oly könnyen elkápráztat; meggondolhatta volna, hogy akkor még nem ismertem, nem szerettem önt, nem volt, ami kárpótlást adjon a társaság lenézéseért... Ha ön igazán szeretett volna, nem az volt a módja, hogy a vád első szavára elforduljon tőlem. Miért nem jött hozzám, miért nem kívánta, hogy dobjam el azon gazdagságot, melynek forrását tisztátlannak tartja? Azt hiszi, nem tettem volna meg? Azt hiszi, nem tenném meg most is?

ÖDÖN. Asszonyom!

ELLA. Igen, Ödön, még most is megtenném, s kész vagyok egy szavára eldobni mindent, hogy ne éljek másnak, mint szerelmemnek. Látja, mint pirul arcom, hogy e szóra bírt - óh! legyen irgalommal hozzám, ne kényszerítsen több vallomásra.

ÖDÖN. Oh, asszonyom! miért jöttem én ide? Azt hittem, gyűlölete üldöz, azt hittem, megkérlelhetem bosszúját. Most látom, hogy nem számíthatok irgalomra.

ELLA. Ödön!

ÖDÖN. Megkíméltem volna önt e megalázástól, s magamat a legkínosabb vallomástól. De kötelességem ez, nem hagyhatom, hogy tovább áltassa magát. Én nem szerettem önt, asszonyom, soha! A hála talán rá vett volna egykor, hogy elfogadjam kezét, talán elhitette volna velem, hogy a tiszteletből lehet szerelem; de ami azután történt, megtanított az ellenkezőre. Ne nézzen rám e tekintettel, asszonyom; férfi kötelességemet tettem, midőn nyíltan megmondtam a valót.

ELLA (*elfordítja fejét*). Menjen innen!

ÖDÖN. Bocsásson meg, asszonyom, s feledjen el engem. Utolsó kérésem az, hogy legyen bosszújában nemes.

ELLA. Menjen!

ÖDÖN. Isten önnel, asszonyom! (*El*).

ELLA (*egyedül*). Megalázva, megvetve, eltaszítva - általa! Oh, mint szerettem ez embert! Oh, mint szeretem még most is, mikor gyűlölni akarnám! De ő nem szeretett soha, soha! Itt állt előttem és kimondta e kegyetlen szót, és én nem semmisültem meg. Nem, nem, még nem fejeztem be művemet. Nem szeretett - jó - ne szeressen - de feledni sem fog - esküszöm! (*El*).

N e g y e d i k j e l e n e t

Mukányi, Ella

MUKÁNYI (*óvatosan, lábujjhegyen jó. Ella után kiált*). Pszt! Pszt!

ELLA (*visszajő*). Ki az?

MUKÁNYI (*ujját ajkára téve*). Én vagyok. Csitt! Titok és óvatosság.

ELLA. Mi történt?

MUKÁNYI (*rejtélyesen*). Csitt! mindennek füle van, még a - szekrénynek is. (*Lábujjhegyen körüljár s minden bokrot megvizsgál*).

ELLA (*türelmetlenül*). Mit jelent e rejtélyeskedés?

MUKÁNYI (*súgva*). Most jövök az aranyművestől.

ELLA. Nos?

MUKÁNYI. Visszavásároltam az ékszereket - megint veszteséggel. Ha sokáig így tart, utoljára duplán lesz megfizetve.

ELLA. Mit tartozik az rám? Mondtam már, hogy ajánlata sértő reám nézve.

MUKÁNYI. Hiszen nem is nagyságodnak, hanem a feleségem számára -

ELLA. Miért mondja hát nekem? - Uram, ön visszaél türelmemmel.

MUKÁNYI (*ijedten*). Oh, bocsánat! ne méltóztassék haragudni, de baj van. Rajta kapott a feleségem, kezébe került a számla -

ELLA. Mi baj van ebben? Hisz az ő számára vette, - vagy leányának menyasszonyi ajándokul; úgyis ma tartja kézfogóját.

MUKÁNYI. Igaz, pompás gondolat! És nekem eszembe sem jutott. Csak több esze van nagyságodnak, mint az egész természettudományi társulatnak - de hopp! nem lehet, mégis baj van.

ELLA. Micsoda baj?

MUKÁNYI (*rejtélyesen*). A sárga szőlőfürt zöld levelekkel.

ELLA. Mit akar vele?

MUKÁNYI. Én semmit, hanem a feleségem. Bocsánat - ne méltóztassék haragudni - legfőbb vágyam, hogy a nagysád kegyét megnyerjem - ma délelőtt azért voltam bátor kiutasítani a szobából - bocsánat! - azóta nem szólhattam a sok tudós gyűlés miatt - ne tessék többet becses mellére tűzni - baj van -

ELLA. Beszéljen világosabban.

MUKÁNYI. Féltékeny lett a feleségem.

ELLA. Kitől félti?

MUKÁNYI (*szégyenlősen*). Hát - hát - nagyságodtól.

ELLA. Tőlem?

MUKÁNYI. Hiszen képtelenség - a nagyságod erénye - bocsánat! nem az képtelenség, hanem az én korom - nagyságod tudja, hogy soha sem vettem bátorságot. -

ELLA. Uram!

MUKÁNYI. Bocsánat - sohasem merném - de hát tetszik tudni - az asszonyok - hosszú haj, rövid ész - óh bocsánat! - vannak kivételek.

ELLA. Szóljon hát, mit akar?

MUKÁNYI. A sárga szőlőfürt ott van a számlában, a feleségem megkívánta, és ha meglátná nagyságod becses keblén, tetszik tudni, a féltékenységgel -

ELLA. Ez az egész? (*leveszi kebléről a mellűt*). Itt van, ugyis kényszerítve fogadtam el; adja át kedves nejének, hogy ne féltse önt többé tőlem. (*Mukányinak átadja a mellűt*).

MUKÁNYI. Oh hiszen nincs rá oka, ártatlanok vagyunk! Köszönöm, nagyságos asszonyom! ha talán kárpótlásul mást parancsol -

ELLA. Elég, uram, ne beszéljünk többé erről. Mondtam már, hogy egyedül érdemeiért ajánlottam önt nagybátyámnak. Közbenjárásom sikerült; a fölterjesztés készen van, csak a postára kell adni.

MUKÁNYI. Oh, kérem, ne tessék vele fáradni, majd postára teszem én.

ELLA. Nem úgy, Mukányi úr. A levél nálam van, s akkor indul el, amidőn leánya Várkonyival kézfogóját tartja.

MUKÁNYI. Hisz az még ma meglesz.

ELLA. Megegyezett leánya?

MUKÁNYI. Mikor a haza javáról van szó, Piroska tudja az ő honleányi kötelességét. Aztán különben is Várkonyi úr olyan szerencse, akit a haza javára való tekintet nélkül is örömmel elfogadhat.

ELLA. Ha ma a vendégek jelenlétében megtartjuk az eljegyzést, úgy a fölterjesztés még az éjjeli postával elindul. Teljes joggal vehetek tehát öntől már így búcsút: Isten önnek királyi tanácsos úr! (Indul).

MUKÁNYI. Ah! elszédülök a nagyságtól! (*Ella után megy*). Esedezem, nagyságos asszonyom, ha valami kárpótlást méltóztatnék a sárga szőlőfürtért -

ELLA. Elég, uram! Rendben vagyunk. (*El*).

MUKÁNYI (*egyedül*). Rendben vagyunk - azt mondta, hogy rendben vagyunk, ami azt jelenti, hogy én királyi tanácsos vagyok, a minisztériummal sógorságba jövök. Ez a rendes állapot - egész mostanáig csak amolyan provizóriumban⁴⁴ éltem. Ah! mégis csak szép ez a világ, az érdem megnyeri jutalmát. Most megyek a leányomhoz, tudtára adom az örömhírt - az igaz, egy kissé sírni fog, de a nagyság majd megvigasztalja őt is. A feleségem is fog okoskodni, no, de majd elnémítom - itt a sárga szőlőfürt zöld levelekkel. (*Zsebébe teszi a mellűt, és kifelé indul*).

Ö t ö d i k j e l e n e t

Mukányi, Vargáné, Zápolya

VARGÁNÉ. Csakhogy végre rád találunk.

MUKÁNYI. Nagyon sajnálom, de most sok dolgom van, mindjárt kezdődik az estély.

VARGÁNÉ. Maradj még, fontos beszédünk van veled; ha csak nyilvános szereplésed nem ölte meg benned egészen a családapát, királyi tanácsos úr!

MUKÁNYI. Csitt, néném! még titok.

VARGÁNÉ. Zápolya úr előtt nincs titkod; ő nemsokára családunk tagja lesz. Azért áll itt, hogy megkérje tőled Piroska kezét.

MUKÁNYI (*rémülten*). Lehetetlen!

VARGÁNÉ. Magam sem mertem eleinte remélni e nagy szerencsét, de végre sikerült rábeszélnem Zápolya urat, hogy megtisztelje családunkat választásával; azon föltétel alatt -

ZÁPOLYA. Nem alatt, hanem mellett.

MUKÁNYI. Ki alatt és ki mellett?

ZÁPOLYA. Az »alatt« germanizmus; én csak azon föltétel mellett egyezem a leányával való házasságba, ha e leány jól megtanul magyarul -

MUKÁNYI. De kérem, az lehetetlen!

VARGÁNÉ. Zápolya úr vezetése mellett nem lehetetlen. Én is tőle tanultam.

MUKÁNYI. Nem az lehetetlen, hanem -

ZÁPOLYA. Nehogy születésre váró gyermekeim anyjuk részéről barbarizmusban nevelődjenek.

MUKÁNYI. Hisz ez mind nagyon szép, hanem -

VARGÁNÉ. Mi már megegyeztünk Zápolya úrral.

MUKÁNYI. De kérem, azt hiszem, ez hozzám tartozik.

ZÁPOLYA (*kiigazítva*). Rám tartozik.

⁴⁴ *provizorium* (lat.) - átmeneti állapot

MUKÁNYI. Már engedelmet kérek, én vagyok az apja, ez csak hozzám tartozik.

ZÁPOLYA. Mondtam már, hogy rám és nem hozzám.

MUKÁNYI. Már akár hozzám, akár rám, annyi bizonyos, hogy már másnak ígértem leányomat; ma este tartjuk az eljegyzést.

VARGÁNÉ. És ugyan kinek ígérted!

MUKÁNYI. Várkonyi Endrének.

VARGÁNÉ. Mit hallok! hát nem mondtam már neked, hogy ez az ember kígyó?

MUKÁNYI. Már hogy volna kígyó? Éppen olyan kétlábú ember, mint én vagy Zápolya úr.

VARGÁNÉ. És ez az ember akar királyi tanácsos lenni, aki magának sem tud tanácsot adni!

MUKÁNYI. Ugyan, néném, hagyja már békén azt a királyi tanácsosságot.

VARGÁNÉ. Kedves Zápolya úr, legyen szíves néhány fordulót tenni a kertben, míg én öcsémmel megértetem vonakodása helytelenségét. Efféle családi dolgok csak untatnának oly tudós urat, mint ön.

ZÁPOLYA. Jól van, de kijelentem, hogy föltételemtől el nem állok. (El).

H a t o d i k j e l e n e t

Mukányi, Vargáné

VARGÁNÉ. Csupa gyöngédségből küldtem el Zápolya urat, nem akartam előtte föltárni vakságotat. Ugyan, te ember, hogy tudsz elszalasztani ily fényes szerencsét? Gondold meg, Zápolya úr fővárosi tanár, országos tekintély, világhírű tudós - és mindez a te vőd!

MUKÁNYI. De néném, hiszen örökös némaságra kárhoznáttnám magamat, ha vőmmé lenne.

VARGÁNÉ. Inkább örülj, hogy unokáid igazi magyarok lesznek. Nézd az én unokámat, ifjabb Varga Gergelyt - ez is az ő tanítványa - most is vezércikket ír szobájában. És ilyen szerencsét elszalasztanál egy kis bélyegnyaló hivatalnokért, aki nem is a leányodat akarja, mert a feleségnek udvarol.

MUKÁNYI. Ugyan, néném, megint gyanúsítja ezt a jó asszonykát? Már hogy udvarolna neki, mikor Piroskát kérte meg?

VARGÁNÉ. S mily szavakkal kérte meg?

MUKÁNYI. Mily szavakkal? Azaz - én nem is beszéltem vele - hanem mások -

VARGÁNÉ. Úgy? Mások? És te még sem látod, hogy ez csak ürügy arra, hogy jobban bekössék a szemedet? Menj, menj, te akarnál a királynak tanácsot adni?

MUKÁNYI. Ugyan hagyja már azt a királyi tanácsosságot!

VARGÁNÉ. Én senkinek sem vagyok tanácsosa, de azért világosan látom, hogy az egész leánykérési komédia csak arra való, hogy téged elvakítsanak, s mikor majd kenyértörésre kerül a dolog, meglátod, Várkonyi cserben hagyja leányodat.

MUKÁNYI. De hiszen ma tartjuk a kézfogót.

VARGÁNÉ. Én pedig százszor is azt mondom, hogy semmi sem lesz belőle. Hanem az meglehet, hogy ma expediálják számodra azt a dekorációt, melyhez nem kell diploma, királyi tanácsos úr!

MUKÁNYI. Ugyan, már megint?

VARGÁNÉ. Add hát ki ennek az embernek az útját, míg egyedül megy el, s nem viszi magával a feleségedet is.

MUKÁNYI. Nem hiszem.

VARGÁNÉ. Jól van, te lásd, Zápolya urat nem teszi kisebb tudóssá ez a kosár, csak a mi családunk veszíti el legnagyobb dicsőségét. Én megtettem rokoni kötelességemet, ezután mosom kezeimet. Látom, rajtad nem fog semmi jó tanács, királyi tanácsos úr. *(El)*.

MUKÁNYI *(egyedül)*. Ez az asszony képes volna meggyűlöltetni még a királyi tanácsosságot is...! Hanem amit a feleségemről beszélt, meg arról a bizonyos dekorációról, melyet nem diploma mellett expediálnak - teringettét! ma már másodszor emlegette, és olyan határozottan, mintha egészen bizonyos volna benne. De nem, szegény jó asszonyka - hiszen még ő félt engem - azaz, hogy - hátha az is csak fogás? Az igaz, hogy mindig együtt járnak, suddognak - - de hiszen én biztattam rá - ni, milyen gyanakodó lettem - - ez is a nagyság átka? Teringettét! azt sem tudom már, hol a fejem! Csak igaz, hogy ahova az ördög maga nem mehet, oda vénasszonyt küld... De nem, mit törjem a fejemet? Hiszen még ma eljegyzi a leányomat - ha mást szeretne - csak nem tenné - jaj! ez a nagyság be sok bajba kerül! *(Indul, szemben találkozik Kozákkal)*.

H e t e d i k j e l e n e t

Mukányi, Kozák

KOZÁK. Jó estét, öreg! éppen téged kerestelek.

MUKÁNYI. Igen? Csakhogy most sok dolgom van, mindjárt gyűlnek a vendégek.

KOZÁK. A vendégek ellehetnek nélküled is, hanem a lapom legközelebbi száma nem lehet el az arcképed nélkül. Ma küldöm fel az éjjeli postával.

MUKÁNYI. Valóban? Mily kitüntetés! Mivel hálálhatom meg?

KOZÁK. Semmivel. Mondtam már, hogy én tisztességes ember vagyok. Azután életrajzot is írtam hozzá; hallgasd meg, hogy azonnal felküldhessem. Na, hallgatod?

MUKÁNYI. Tetőtől talpig fül vagyok.

KOZÁK. Na hát, ide ügyelj. *(Kerti széket visz egy lámpához, rá áll, s a lámpa világánál olvas)*: »Mukányi Bódog«, most csak magyarul olvasom fel, hogy jobban megértsd, hanem ne félj, az eredeti szöveg szóról szóra így szól. Tehát - »Mukányi Bódog.«

MUKÁNYI. Jól hangzik.

KOZÁK. Hát még, ami utána jön. *(Olvas)*. »A férfiú, kinek arcképét veszik olvasóink, a szerény ibolyához hasonlít, mely bokrok alá rejtőzve, titokban virágzik és hinti illatát.« - Tudod, ez olyan költői képlet -

MUKÁNYI. Gyönyörű költészet!

KOZÁK *(olvas)*. »De egykor meg kell jönnie az időnek, midőn a szorgalmas botanikus⁴⁵ ráakad, s díszes csokorba fűzve, méltó helyére illeszti, hozzá illő virágtársai közé.« - Hogy tetszik?

MUKÁNYI. Mintha verseket hallanék.

KOZÁK. Suhanckoromban sok verset írtam, de abbahagytam, nem jól fizetett. *(Olvas)*. »Lapunk a szerencsés botanikus, mely e szerény virágot most nagyjaink koszorújába fűzheti. Mit írjunk róla, mivel méltóan magasztalhatjuk érdemét? Hangosabban szól arcképe; nézzetek nemes, emelkedett homlokára, méltóságteljes arcára, hatalmas megtermett szoborszerű idomaira.«

MUKÁNYI *(amint Kozák olvas, aszerint tapogatja homlokát, arcát, tagjait)*. Oh, kérem! ez talán túlságos -

KOZÁK. Csitt! A történetíró nem tekinti a privát szerénységet. *(Olvas)*. - »nézzetek e művészi kivitelű arcképre, mely egy java férfikorában viruló egyéniség báj- és szellemdús vonásait tünteti föl«. -

MUKÁNYI Oh kérem!

KOZÁK. Megírtam és megmarad. *(Olvas)*, »Báj- és szellemdús vonásait tünteti föl, és tudjátok meg, hogy ez Mukányi Bódog. Ki ez a Mukányi Bódog? Óh szégyen! hogy még akad a hazában írástudó ember, ki ezt kérdezheti. Mukányi Bódog bánvári birtokos, minden polgári erény mintája, a természettudományok bajnoka és pártfogója. A mostani vándorgyűlésen ötezer forint alapítványt tett tudományos célokra; de ki jegyzi fel az óriási összegeket, melyeket nemes szerénységében titkosan adományoz jótékony és közcélokra? Az angyalok az égből igen, de a földi emberek nem.«

MUKÁNYI *(szemeit törölve)*. Megható.

KOZÁK. Na, van bennem poézis, he? *(Olvas)*. »A nagy kolera idején ingyen látta el a szegényeket vörösborral, s álnév alatt folytonosan tudományos cikkeket ír a lapokba.«

MUKÁNYI. Ez szép, csak hogy nem igaz.

KOZÁK. De ki lesz nyomtatva, s ez elég. *(Olvas)*. »Itt van az ideje, hogy e kiváló polgártársunkat a kormány figyelmébe ajánljuk. Ha megrendült népszerűségét vissza akarja hódítani, csak úgy éri el, ha ily köztiszteletű férfiakat megérdemlett kitüntetésben részesít. Mi csak annyit tehetünk, hogy e nagy ember bájos vonásait átadjuk a közönség bámulatának, s szívből kiáltjuk: Éljen Mukányi!«

MUKÁNYI *(elragadtatva)*. Éljen!

KOZÁK. Hogy tetszik?

MUKÁNYI. Elragadó, bájoló, valódi mestermű! Óh barátom, mivel hálálhatom meg?

KOZÁK. Várj csak. Ez az egyik életrajz, most hallgasd meg a másodikat.

MUKÁNYI. Micsoda? Hát kettő van?

KOZÁK. Kettő. Most jön a második; figyelem! *(Más kéziratot vesz ki zsebéből, s a lámpához tartva, olvasni kezdi)*. »Mukányi Bódog.«

MUKÁNYI. Ezt már hallottuk!

⁴⁵ *botanikus* (gör.) - növénytannal foglalkozó

KOZÁK. Várj csak; mindjárt változik a nóta. *(Olvas)*. »Azon ember, kinek arcképét veszik olvasóink, az útszéli bogáncskóróhoz hasonlít, mely az elmenők ruhájába kapaszkodik, s mindenkinek alkalmatlanságára van« -

MUKÁNYI *(nagy meglepetéssel)*. Micsoda?

KOZÁK. Hát ez a költői képlet nem tetszik úgy, mint az ibolya?

MUKÁNYI. Nem bizony.

KOZÁK. Sebaj, jön még szebb is. *(Olvas)*. »De végre megjön az idő, melyben a kaszás irgalom nélkül levágja s méltó helyére juttatja, az árokba«. -

MUKÁNYI *(elszörnyedve)*. Az árokba!

KOZÁK *(olvas)*. »- az árokba. Mit írunk róla, mivel elég találóan jellemezhetjük? Hangozban szól arcképe; nézzétek kopasz fejét, puffadt arcát, elhízott, lomha tagjait« -

MUKÁNYI *(ismét megnevezett testrészeit tapogatva)*. De hiszen ez nem igaz!

KOZÁK. Hát a báj- és szelleműs igaz volt? *(Olvas)*. »Nézzétek ez arcképet, mely egy vén ember komikus vonásait tünteti föl, kinek elég önhittsége volt arra, hogy fiatal feleséget merjen venni. Tudjátok meg, hogy ez Mukányi Bódog. Ki ez a Mukányi Bódog? Óh szegény, hogy oda jutott e haza, hogy még ily emberről is tudomást kell vennie. Mukányi Bódog bánvári gazdag birtokos. Hogyan gazdagodott meg? azt ő tudja; mi csak annyit tudunk róla, hogy nagy vagyonából jótékony és közcélokra soha sem jutott egy fillér sem. A nagy kolera idején megecetesedett vörös borát drága pénzért tukmálta a szegény betegekre; tudományos műveltségéről pedig azt suttozja a közvélemény, hogy írni, olvasni sem tud.«

MUKÁNYI. De hiszen ez hazugság!

KOZÁK. Hát az előbbi igaz volt? *(Olvas)*. »És ez az ember most egyszerre ötezer forintot adott természettudományi célokra. Ismerősei bámulva kérdezték e szokatlan pazarlás okát; és nem tudják, hogy ugyanakkor egy főispáni unokahúgot, a fővárosi körökben jól ismert fiatal özvegyet, tízezer forint áru ékszerekkel vesztegetett meg.« -

MUKÁNYI. Csak ötezer volt, s azt is visszaadta.

KOZÁK. Az az ő kára. *(Olvas)*. »- S azon felül fiatal nejének egy miniszteri hivatalnokkal udvaroltat - s mindezt miért? Hogy királyi tanácsossá legyen, amit a bájos özvegy bizonyosan ki is fog eszközölni. Csak rajta! Ha a kormány tökéletesen el akarja játszani eddig is megrendült népszerűségét, csak pazarolja ily emberekre a polgári erények jutalmát. Nekünk hírlapírói kötelességünk e rút üzelmekről levonni a leplet s átadni a közönség ítéletének.« *(Leszáll a székről)*. Hogy tetszik?

MUKÁNYI. Köszönöm szépen.

KOZÁK. Na, melyiket választod a két életrajz közül?

MUKÁNYI. Az első! Természetesen az első! Égesd el ezt a másikat.

KOZÁK. Jól van, úgy hát az első fog ma éjjel fölmenni. De csak egy föltétel alatt.

MUKÁNYI. Szólj, mit kívánsz?

KOZÁK. Margit kezét.

MUKÁNYI *(elszörnyedve)*. Micsoda? Hát már az egész világ az én leányaimat kéri meg?

KOZÁK. Adj kosarat az egész világnak, csak engem fogadj kebledre. Én imádom Margitot, aki különben is csak fogadott leányod. De azért boldoggá teszem, esküszöm.

MUKÁNYI. De hiszen az lehetetlen.

KOZÁK. Már mért volna lehetetlen? Nincs köztünk semmi egyházi vagy polgári akadály.

MUKÁNYI. No, ha semmi akadály sincs, - - de nem, lehetetlen! Kívánj akármily összeget -

KOZÁK. Megint sértegetsz? Mondtam már, hogy én tisztességes ember vagyok, nem dolgozom revolverrel.

MUKÁNYI *(félre)*. Hanem vontcsövű ágyúval. *(Fenn)*. De ugyan miért akarod Margitot elvenni?

KOZÁK. Mert szeretem. Furcsa kérdés!

MUKÁNYI. Hát ő szeret-e téged?

KOZÁK. Fölteszek róla annyi jó ízlést.

MUKÁNYI. De ha vonakodni fog?

KOZÁK. Az csak vidéki szemérmesség lesz.

MUKÁNYI. Igen, de én nem kényszeríthetem, csak nevelt leányom.

KOZÁK. Amilyen hálával és szeretettel van irántad, ha megtudja, hogy ez a te kívánságod, örömmel fog engedelmeskedni. Na, csak ne lógasd a fejedet. Az egyik leányodat Várkonyinak adod, a másikat nekem - különben fuccs a királyi tanácsosság.

MUKÁNYI *(félre)*. Megfogtak. *(Fenn)*. De hát mit kívánsz tőlem?

KOZÁK. Jelentsd ki Margitnak, hogy legfőbb kívánságod az, hogy nekem nyujtsa kezét. *(Egy inas látszik a háttérben)*. Épen ott ácsorog egy inas; mindjárt idehivathatod. *(Az inashoz)*. Hej! atyafi! *(Inas előre jő)*.

MUKÁNYI. Kérd meg Margit kisasszonyt, hogy azonnal jöjjön ide. *(Inas el)*.

KOZÁK. No csak ne vágj olyan képeket, mintha vadalmába haraptál volna. Ha a királyi tanácsosság kedvéért saját leányodat Várkonyinak adhatod, akit nem szeret, miért ne adhatnád nekem nevelt leányodat, akit senki sem gátol abban, hogy belém bolonduljon?

MUKÁNYI. Az egészen más.

KOZÁK. Micsoda? Azt hiszed, egy kis miniszteri titkár jobb parti, mint én? Megmutatom neked, hogy egy pár év alatt hatalmasság lesz belőlem, aki a minisztereket csinálja és elcsapja. Csak bízd reám! Amint most nem lehetsz nélkülem királyi tanácsossá, épen úgy meglehet, hogy néhány év múlva mint apósomat valóságos belső titkos tanácsossá teszek. De csitt! jön már a leány.

N y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbie, Margit

MARGIT. Hivatott papa?

MUKÁNYI. Igen, gyermekem! Egy hírt -

KOZÁK *(súgva)*. Örömhírt.

MUKÁNYI Örömhírt akarok tudtadra adni. Kozák úr megkérte kezedet.

MARGIT (*meglepetve*). Az én kezemet?

KOZÁK. Igen, bájos gyermek! (*súgva Mukányihoz*). Beszélj hát!

MUKÁNYI. És még azt akarom értésedre adni, hogy nekem -

KOZÁK (*súgva*). Legforróbb óhajtásom.

MUKÁNYI. Legforróbb óhajtásom, hogy elfogadd őt.

MARGIT. Hogyan, papa?

KOZÁK (*súgva*). S ha visszautasítanád, engem igen boldogtalanná tennél.

MUKÁNYI. S ha visszautasítanád, engem igen boldogtalanná tennél.

KOZÁK (*súgva*). Most elmehetsz.

MUKÁNYI. Most elmehetsz.

KOZÁK (*halkan*). Neked mondtam, hogy elmehetsz, hagyj magamra menyasszonyommal.

MUKÁNYI. Most magatokra hagylak gyermekem, Kozák úr majd elmondja a többit. (*Elmenőben félre*). Ebbe ugyan szépen belemásztam. (*El*).

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Kozák, Margit

KOZÁK. És most, bájos gyermek, beszéljünk boldog jövőnkről.

MARGIT. Hogyan, uram? Hát nem tréfa ez?

KOZÁK. Tréfa! Egy Kozák soha sem tréfál. (*Térdre hull*), Imádlak!

MARGIT. Kérem, uram, keljen föl!

KOZÁK. Soha! Már tudniillik, amíg az interjú tart. A világ teremtése óta mindig térdén vallottak szerelmet.

MARGIT. De uram, hisz én alig ismerem önt.

KOZÁK. Nem tesz semmit. Majd átadom lapomnak egy évfolyamát, abból megismerhet. Oh milyen boldogok leszünk! A hozományból majd egy nagy napilapot alapítok - ne féljen! biztosítva lesz a pénze - nem vesz el a kaució.⁴⁶

MARGIT (*erővel elfojtja nevetését*). Ugyan kérem, keljen föl a földről, még meglátja valaki.

KOZÁK. Annál jobb! A fővárosban fogunk lakni, első emeleti lakást tartunk, nyáron Balatonfüredre küldöm. Mindennap mehet színházba; a Nemzeti Színházban ingyen zártszékünk lesz.

MARGIT. Mily fényes jövő!

KOZÁK. Ugy-e? Aztán minden koncertbe és bálba kapunk meghívót - ingyen. Mindenhová elviszem magát. Mindenki ismerni és bámulni fogja; kiadom az arcképét is a híres szépségek albumában.

⁴⁶ *kaució* (lat.) - pénzbiztosíték

MARGIT (*kitörő nevetéssel*). Mennyi dicsőség!

KOZÁK. Nevet? Biztosítom, hogy egész élete csupa nevetésből fog állni. Óh, én nagyon szeretem magát.

MARGIT (*komolyan*). Elég volt a tréfából, uram. Még egyszer kérem, keljen föl és vessünk véget e nevetséges jelenetnek.

KOZÁK. Nevetséges? Már hogy volna nevetséges ily költői szerelmi jelenet?

MARGIT. Én nem lehetek az ön nejévé soha.

KOZÁK. Miért nem? Nincs köztünk semmi egyházi vagy polgári akadály. Vagy talán Várkonyit szereti? Arra ne számítson, ő Piroskát fogja elvenni.

MARGIT. Elég, uram!

KOZÁK. Vagy talán mást szeret? Nem tesz semmit, megbocsátok önnek. Csak esküvőnk után ne szeressen mást.

MARGIT. Ismétlem, uram, hogy elég. Én nem akarok férjhez menni, sem máshoz, sem önhöz.

KOZÁK. Minden vidéki lány így beszél.

MARGIT. És így is fogok tenni. Én nem akarok férjhez menni soha, én apáca leszek.

KOZÁK. Micsoda beszéd ez? Ki lenne a mai korban apácává?

MARGIT. Én nem tréfálok, uram!

KOZÁK. Vidéki leány - egy kissé regényes - nem tesz semmit. (*Fölemelkedik*). Hallotta atyját, bájos gyermek! Ő mondta s én hangsúlyozva ismétlem, hogy jövője, boldogsága e házasságtól függ. Ha ezt meggondolja s engem jól megnéz, nem fog többé habozni. Nem csodálom, hogy az első meglepetés hatása alatt még vonakodik; engedek időt meggondolásra s ma az estély alatt fogom kérni válaszát. Ne feledje, nevelő atyját csak így teszi boldoggá, s önmagát detto.⁴⁷ Addig is pá kedves gyermek, pá! (*Csókot hint feléje ujjával s el*).

MARGIT (*egyedül*). Milyen furcsa ember! Nem értem atyámat, hogyan tehette fel rólam, hogy hozzá tudnék menni. Tudom, nem is komolyan kívánja tőlem; sokkal jobban, szeret, hogysem azt tehesse. Istenem, még nevettem is e furcsa emberen, pedig ah! kevés okom van nevetni... (*Kifelé indul*).

T i z e d i k j e l e n e t

Margit, Várkonyi

VÁRKONYI (*magában*). Végre egyedül találom. (*Fenn*). Jó estét, Margit kisasszony!

MARGIT. Jó estét! (*Tovább megy*).

VÁRKONYI. Miért távozik, kisasszony? Nem akar velem néhány szót váltani?

MARGIT (*hidegen*). Nem.

VÁRKONYI. És miért nem?

⁴⁷ detto (ol.) - szintén

MARGIT (*megáll*). Mert mi már végeztünk egymással.

VÁRKONYI. Mit végeztünk?

MARGIT. Ön megígérte nekem, hogy ma elhagyja e házat, s még mindig itt van. Nem tartotta meg szavát, nincs több mondanivalónk.

VÁRKONYI. Jól tudja, kisasszony, miért kellett itt maradnom.

MARGIT. Épen azért nincs több mondanivalónk. Eddig csak könnyelműnek tartottam önt, de most látom, hogy rosszlelkű; eddig csak haragudtam önre; de most -

VÁRKONYI. Megvet?

MARGIT (*zavartan*). Azt nem akartam mondani. Óh uram! miért üldözi ön mindig azokat, akiket én szeretek? Miért tesz engem is boldogtalanná - ártalok? Piroska nem szereti önt; atyánk kényszerítésére kezét nyújthatja önnek, de biztosítom, nem szereti önt!

VÁRKONYI. És ki mondta azt, hogy én Piroska kedvéért maradtam itt?

MARGIT. Hogyan, uram? Hát nem kérte meg kezét? Nem ma este lesz az eljegyzés?

VÁRKONYI. Én azt soha sem mondtam. Meglehet, hogy mások beszéltek ilyesmit s én nyíltan nem szóltam ellene -

MARGIT. Az mindegy.

VÁRKONYI. És ha csak azért nem szóltam ellene, hogy próbára tegyem általa egy másik leányka szívét, akit én szeretek, imádok, és akitől nem mertem egyenesen megkérdezni, hogy szeret-e?

MARGIT (*hirtelen*). Miért?

VÁRKONYI. Mert mindig azt mutatta s azt mondta, hogy haragszik rám.

MARGIT. Meg is érdemelte.

VÁRKONYI. Tudja tehát, kiről beszélek?

MARGIT. Nem.

VÁRKONYI. Látja, kisasszony, én azt a haragos kis leányt jobban szeretem, mint az életemet, s ha ő nem lehet nőmmé, nem kell senki más a világon; de nem akart megérteni, s én kénytelen voltam ily úton ismerni meg szíve eltitkolt érzéseit.

MARGIT. És megismerte?

VÁRKONYI. Hát kegyed megismerte volna?

MARGIT. Én nem tudom; kérdezze meg tőle.

VÁRKONYI. Kitől?

MARGIT. Attól a bizonyostól. Hát igazán nem akarja Piroskát elvenni?

VÁRKONYI. Azonnal fölkeresem atyját s felvilágosítom, a tévedésről. Eddig is megtettem volna, de egész nap nem jutottam hozzá.

MARGIT. Óh, mint örülök - szegény Piroska érdekében. De hiszen ma estére van kitűzve a kézfogó is.

VÁRKONYI. Reménylem, Piroska kisasszony nem fog megharagudni, ha visszalépek.

MARGIT. Óh nem!

VÁRKONYI. És más sem fog megharagudni, ha Piroska helyett őt kérem meg?

MARGIT *(hirtelen)*. Óh, az sem! *(zavartan)*. Azaz kérdezze meg tőle. *(Elfut)*.

VÁRKONYI *(egyedül)*. Angyal! Aztán mondja valaki, hogy semmi haszna sincs a természettudósok vándorgyűlésének. Én örök hálával leszek az érdemes társulat iránt. Engem megjavított és boldoggá tett... Ah! de gyűlnek már a vendégek. *(A háttérben a gyülekező vendégek látszanak)*. Keressük fel most az öreget, ha ugyan végre hozzájuthatok. *(El)*.

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

*Olga, Csukáné, Tarkóné, Rózsaberki, Dr. Karó, Dr. Kokas, Egy öreg úr,
Csukáné három leánya (mindegyik egy-egy természettudós karján). Vendégek
(több oldalról jönnek, s a gyéppamlagokon, a lugosban s a kerti lakban csoportosulnak)*

CSUKÁNÉ. Valóban pompás gondolat volt e kerti multság, kedves Olgám! becsületére válik városunknak.

TARKÓNÉ. Ilyet még a fővárosban sem látnak mindennap.

OLGA. Önök igen szívesek. *(Félre)*. Hol késhet férjem? Beszélnem kell vele.

RÓZSABERKI. Nem látta nagysád Kozák barátomat, a fővárosi zszurnalistát?

OLGA. Talán szobájában van.

RÓZSABERKI. Ő szobájában, nagyságod pedig egész bájában.

EGY ÖREGÚR. Guszti! Ez pompás szójáték.

RÓZSABERKI. Kár, hogy Kozák barátom nem hallotta.

OLGA *(félre)*. Csakhogy itt van férjem.

T i z e n k e t t e d i k j e l e n e t

Előbbie, Mukányi

MUKÁNYI *(magában)*. Itt vannak már. Minden itt van. Csak a fejemet nem tudom, hol van.

OLGA *(halkan)*. Tehát csakugyan igaz, hogy Piroskának még ma jegyet kell váltani Várkonyival?

MUKÁNYI. Igaz hát. *(Gyanakodólag)*. Talán nincs kedvedre?

OLGA. Piroska nem szereti őt. Ha tovább is kényszeríted e szegény gyermeket, úgy majd én is nyomára jövök bizonyos ékszereknek -

MUKÁNYI. Ott vannak a szobában. Piroska számára vettem menyegzői ajándékul.

OLGA. Valóban? és a sárga szőlőfürt zöld levelekkel?

MUKÁNYI. Tessék! *(Kiveszi zsebéből s Olgának adja a mellűt. - Félre)*. Ezt lefőztem. *(Elfordul)*.

OLGA *(meglepetve)*. Köszönöm.

CSUKÁNÉ. Kedves Olgám, mi a főispán úr kedvenc étele? Szeretném meghívni ebédre.

OLGA *(szórakozottan)*. Sárga szőlőfürt... *(Keblére tűzi a mellűt)*.

CSUKÁNÉ. Hisz a szőlő még nem érett... ah! ez a mellű? Gyönyörű munka. *(Leányaihoz)*. Jertek, lányok, nézzétek ezt a gyönyörű munkát.

Tizenharmadik jelenet

Előbbie, Vargáné, Zápolya (inasok hűsítőket hordanak a vendégek között)

VARGÁNÉ. Ez elvakult emberrel nem lehet beszélni, kedves Zápolya úr.

ZÁPOLYA. Aki nyelvében barbár, annak érzései is barbárok.

VARGÁNÉ. Rendkívül sajnálom, hogy nem tisztelhetem családjunk tagjai közt.

ZÁPOLYA. De föltételemtől el nem álltam volna. *(Egy gyéppamlagra ül s a felvonás végéig folytonosan hűsítőket vesz magához minden inas tálcájáról).*

VARGÁNÉ *(halkan Mukányihoz)*. Még sem hiszed el, hogy az az ember kígyó?

MUKÁNYI. Ugyan néném, hiszen mindjárt jegyet fog váltani Piroskával.

VARGÁNÉ. Én pedig századszor mondom, hogy nem veszi el, mert feleségedbe szerelmes. Majd drága lesz még a jó tanács, királyi tanácsos úr!

MUKÁNYI. Hagyjon már békét annak a királyi tanácsosságnak! *(Vargáné Zápolyához megy).*

Tizennegyedik jelenet

Előbbie, Margit, Piroska

PIROSKA *(félénken)*. Kérem, papa, hát csakugyan?...

MUKÁNYI. Csakugyan és punctum. Ne keseríts te is, elég böszült vagyok már.

MARGIT. De papa, Várkonyi úr nem akarja elvenni Piroskát.

MUKÁNYI. Micsoda? Te is azt mondod? Honnan tudod?

MARGIT *(ijedten)*. Én nem - óh papa! ne nézzen oly vadul.

MUKÁNYI. Én most vad vagyok. Hagyjatok nekem békét. *(A leányok Olgához mennek).*

DR. KARÓ *(karon fogja Mukányit)*. Tanácslom uram, vágasson magán eret.

MUKÁNYI. Micsoda?

DR. KARÓ. Egy új vérömleny semmivé tenné drága életét.

DR. KOKAS *(karon fogja Mukányit)*. Ne hallgasson rá! Itt van egy üveg pulsatilla, ha ez nem használ - belladonna. *(Kis üvegcséket ad Mukányinak).*

MUKÁNYI *(zsebébe teszi az üvegeket)*. Köszönöm, de most kérem, hagyjanak el, mert mindjárt igazi vérömlényt kapok! *(Lerázza magáról az orvosokat és elfordul, - magában)*. Ha még soká így tart, megbolondulok.

Tizenötödik jelenet

Előbbie, Kozák

KOZÁK *(jöttében levesz egy poharat egyik inas tálcájáról s ezt szörpölve Margit felé megy, halkan)*. Válaszát várom, szép gyermek!

MARGIT. Sajnálom, uram, de nem lehet.

KOZÁK. Dacára, fényes ígéreteimnek?

MARGIT. Igen!

KOZÁK. Dacára atyja kívánságának?

MARGIT. Atyám jobban szeret, hogysem boldogtalanná akarjon tenni.

KOZÁK. Nagyon jó! (*Mukányi mellé megy*). Hallod, öreg, a leány nem akar. Azt mondja, hogy apáca lesz.

MUKÁNYI. Majd adok én neki apácát. (*Kozák karon fogja Mukányit s halkán beszélgetve a háttérbe vezeti*).

Tizenhatodik jelenet

Előbbie, Cziprián, Várkonyi

CZIPRIÁN. De most már ideje, hogy bemutassalak menyasszonyodnak.

VÁRKONYI. Bízd csak rám. Majd bemutatom én magamat. (*Piroskához, ki Olgával és Margittal egy gyepamlagon ül*). Kisasszony, kegyednek azt mondták, hogy ma este jegyet kell velem váltania.

PIROSKA (*sóhajtva*). Azt.

VÁRKONYI. Szeret engem, kisasszony?

OLGA. Ezt előbb kellett volna kérdeznie.

VÁRKONYI. S ha most kérdezem, mit felel a kisasszony?

PIROSKA (*hallgatva, nemet int fejével*).

VÁRKONYI. És ha azt mondanám, hogy nem akarom nőül venni?

PIROSKA (*hirtelen*). Óh, akkor nagyon szeretném!

VÁRKONYI. Köszönöm.

MARGIT. Nem mondtam, Piroskám?

OLGA. Ez már okos beszéd, Várkonyi úr.

VÁRKONYI. Nem hiába vagyok természettudós. Azonnal beszélek atyjával, kisasszony! (*Mukányi felé megy*).

MUKÁNYI (*visszajő Kozákkal, halkán, kezét szorongatva*). Tehát a második életrajzot széttéped?

KOZÁK. Ne félj!

MUKÁNYI. Köszönöm, barátom! Bízd reám a többi, nem leszek hálátlan.

KOZÁK (*elfordulva, magában*). Majd tudom én, mit csinálok. (*Hűsítőket vesz magához*).

VÁRKONYI (*Mukányihoz*). Egész délután kerestem önt, hogy tudtára adjam - (*Vargáné melléjük megy s hallgatózik*).

MUKÁNYI. Tudom, fiatal barátom. Tüstént megtartjuk az eljegyzést, csak a főispánokat várom.

VÁRKONYI. Ellenkezőleg, uram, azt akarom mondani, hogy tudtomon kívül kérték meg számomra kedves leánya kezét.

MUKÁNYI *(elhűlve)*. Nem akarja elvenni?

VÁRKONYI. Bármily nagy szerencse volna rám nézve, de én mást szeretek.

VARGÁNÉ *(súgva)*. Hallod?

MUKÁNYI *(elszörnyedve)*. Tehát igaz?

VÁRKONYI. Igaz uram; s erre nézve bátor leszek nem sokára előadni kérésemet. *(Vissza-megy a padhoz, hol Olga, Margit, Piroska ülnek)*.

VARGÁNÉ. Nos, nem megmondtam? Nézz oda, most is a feleségeddel suttog.

MUKÁNYI. Végem van!

VARGÁNÉ. Most adj tanácsot, királyi tanácsos úr!

MUKÁNYI. Hagyjon békét annak a tanácsosságnak! *(Olga felé akar sietni)*.

DR. KARÓ *(megfogja Mukányi kezét)*. Uram, szemét vér futotta el, új vérömleny készül, tüstént vágasson magán eret, ha kedves élete.

DR. KOKAS *(megfogja másik kezét)*. Ne hallgasson rá. Három golyó pulsatilla, s minden jó lesz.

MUKÁNYI. Hagyjanak nekem békét!

T i z e n h e t e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Főispán, Ella (Mindnyájan körülöttük csoportosulnak, kivéve Zápolyát és Kozákot, kik egy padon hűsítőket isznak)

FŐISPÁN. Valóban szép, valóban szép! - A - a Mukányi megmutatta, hogy nemcsak a tudományokat kedveli, hanem a szép iránt is van érzéke.

MUKÁNYI. Méltóságod rendkívül kegyes. *(Félre)*. Még mindig egymás mellett vannak.

OLGA *(a főispánhoz)*. Méltóztassék a lugasban foglalni helyet, tüstént szolgálok hűsítőkkal.

FŐISPÁN. Nagyon kedves, nagyon elegáns! *(A lugasban ül, s vele néhány vendég. Olga hűsítőket vitet hozzá, s azután a többi vendégeknél rendelkezik, kik mindenféle csoportosításokat képeznek, Margit és Piroska egymás mellett, egy fa mellett. Vargáné Zápolya mellé ül. Olga közel Piroskához gyepamlagra ül s halkan beszélget Várkonyival. Ella és Mukányi a középén)*.

ELLA *(halkan)*. A levél készen van; tartsa meg az eljegyzést -

MUKÁNYI. Végünk van, nagyságos asszonyom, Várkonyi nem akarja elvenni Piroskát.

ELLA. Hogyan?

MUKÁNYI. Mást szeret.

ELLA. Kit?

MUKÁNYI *(folytonosan Olga és Várkonyi felé tekingetve fojtott dühvel)*. Az még titok.

ELLA. Úgy nagyon sajnálom, uram, de a fölterjesztésből semmi sem lesz. *(Indul)*.

MUKÁNYI *(félre, elkeseredve)*. Tízezer forintomban van, és világ csúfjává leszek. *(Ella után siet)*. Nagyságos asszonyom, hátha mással jegyezném el Piroskát?

ELLA *(megdöbben)*. Szeredivel?

MUKÁNYI. Dehogy! Zápolya úrral, a tudóssal. Ő is megkérte ma kezét. Ott ül és limonádét iszik.

ELLA. Nagyon jó. Ez is megnyugtatja az irányadó köröket. *(A lugasba megy s a főispán mellé ül)*.

MUKÁNYI *(félre)*. Meg vagyok mentve! *(Zápolya felé siet, szeme Olgára és Várkonyira esik, habozva megáll, aztán dühösen Zápolyához rohan s megragadja karját)*. Ön ma megkérte leányomat.

ZÁPOLYA *(éppen szájához vitte a poharat, midőn Mukányi megragadta karját, a pohár tartalmát nyaka köré önti és a poharat elejti)*. Vigyázzon, nyakon öntött a citromos vízzel.

MUKÁNYI. Engedelmet kérek -

ZÁPOLYA *(dühösen)*. Bocsánatot kell kérni és nem engedelmet.

MUKÁNYI. Jól van, hát bocsánatot kérek, és önnek adom leányomat. Akar vele azonnal jegyet váltani?

VARGÁNÉ. Csakhogy végre megjött az eszed. *(Fölkel)*.

ZÁPOLYA. A mondottam föltétel mellett. *(Fölkel)*.

KOZÁK *(fölkel)*. Mért nem adod inkább nekem? Azt is elvenném.

MUKÁNYI. Ugyan hagyd el! Hiszen te Margitot szereted.

KOZÁK. Nagyon jó! *(Ismét leül. Mukányi és Vargáné Zápolyát két kézen fogva Piroskához vezetik)*.

MUKÁNYI *(halkon Piroskához)*. Itt van leendő férjed, nyújtsd neki kezedet.

PIROSKA *(rémülten)* ...De papa, én nem akarok -

MUKÁNYI *(elkeseredve)*. Ne keseríts te is, mert megeszlek. Nyújtsd neki a kezedet! *(fenn)*. Tisztelt uraim és hölgyeim! *(Mindnyájan közelebb vonulnak hozzá. Ella kijő a lugasból)*. Van szerencsém örömmel tudatni, hogy e mai ünnepélyes estén tartjuk Piroska leányom eljegyzését a tudós Zápolya - Zápolya - *(súgva Vargánéhez)*. Mi a keresztneve?

VARGÁNÉ *(súgva)*. Ignác.

MUKÁNYI. Ignác úrral.

MIND. Éljen! *(Üdvözölve körülveszik)*.

OLGA. Mit hallok? *(Piroskához siet)*.

ZÁPOLYA. Ama föltétel mellett, hogy ez ifjú női személy jól megtanul magyarul.

OLGA *(Mukányihoz)*. Mit tettél?

MUKÁNYI *(fojtott dühvel)*. Ne sziszegj, kígyó! *(Erőszakkal összeteszi Piroska és Zápolya kezét s lelkendezve egy gyeppamlagra roskad. Kendőjével homlokát törölve, magában)*. Ah! mégis nehéz a nagyság!

A függöny legördül

NEGYESDIK FELVONÁS

Kert, mint a harmadik felvonásban. Nappal

Első jelenet

Mukányi, Olga, Piroska, Margit, Zápolya, Kozák, Vargáné, Rózsaberki, Csukáné, Tarkóné, Csukáné három leánya. Vendégek (Csoportokra oszolva, állnak, ülnek, sétálnak).

CSUKÁNÉ. Tehát ma jő meg az újság az életrajzzal?

KOZÁK. Ma.

TARKÓNÉ. Kíváncsi vagyok rá. Most történik először, hogy városunkból valaki az újságban jön ki.

VARGÁNÉ. A fővárosban ez mindennapi dolog. Fiam, idősb Varga Gergely maga adta ki arcképét. Ez sokkal több. *(Piroskához)*. Emeld Zápolya úrra szemedet, már háromszor akart megszólítani.

PIROSKA. Mit kíván, uram?

ZÁPOLYA. Én? Semmit.

MUKÁNYI *(halkan Kozákhoz)*. Tehát csakugyan az ibolyát küldted föl?

KOZÁK. Ne félj, nem is a bogáncskórót. És Margit?

MUKÁNYI. Nyerd meg szívét; az én megegyezésem bizonyos. *(Félre)*. Csak egyszer királyi tanácsos legyek, majd lerázlak a nyakamról.

KOZÁK *(félre)*. De hiszen nem jársz túl az én eszemen.

MARGIT *(egy levélkét olvasott, most Olgának adja)*. Nézd csak, kismama, mit kaptam.

OLGA *(elolvassa a levelet s keblébe rejti)*. Jól tetted kedvesem, hogy megmutattad.

MUKÁNYI *(észreveszi: félre)*. Hah! keblébe csúsztatta. *(Gyanakodó tekintettel Olga körül jár)*.

KOZÁK *(Margithoz megy)*. Szeret ön leveleket olvasni?

MARGIT. A levéltől függ, uram.

KOZÁK. Szabad tudnom, kitől volt az előbbi levélke?

MARGIT. Nem szabad.

KOZÁK. Nevelőatyja azt kívánja, hogy nyerjem meg szívét. Mit mond hozzá.

MARGIT. Semmit.

KOZÁK. Nagyon jó.

OLGA. Azt hiszem, kellemesebb volna egyet sétálni a kertben, míg az újság megérkezik.

MUKÁNYI *(félre)*. El akarja innen távolítani a vendégeket. Gyanús!

RÓZSABERKI. Pompás eszme! Séta közben majd elmondom legújabb élcemet. *(A társaság lassankint eloszlik, különböző oldalakon)*.

CSUKÁNÉ. Legalább nevetünk; úgyis olyan unalmas lett a város, mióta a tudósok nagyobb része eltávozott.

TARKÓNÉ. És a nagysád három tudósa is kirepült a kalitkából.

CSUKÁNÉ. Hogy érti ezt, nagysád?

TARKÓNÉ. Ahogy parancsolja, nagysád. *(Rózsaberki, Tarkóné, Csukáné el).*

VARGÁNÉ *(Piroskához)*. Nyújtsd karodat a vőlegényednek. Holnapután lesz az esküvőtök s még alig beszélteél vele.

PIROSKA. De mit mondjak?

ZÁPOLYA. Csak ne barbarizmust. *(Karon fogja).*

VARGÁNÉ. Kérem másik karját, kedves Zápolya úr. *(Súgva)*. Beszéljen valamit.

ZÁPOLYA. Beszélni fogok a tárgyas ragozásról. *(Mindhárman el).*

MARGIT. Szegény Piroska!

KOZÁK. Elfogadja karomat, kisasszony?

MARGIT. Köszönöm, már elé érkeztem. *(Olga karjába ölti karját)*. Fussunk, kismama! *(Mindketten el)*.

KOZÁK. Nagyon jó! *(Mukányihoz)*. Na, öreg, ketteskén maradtunk. Siessünk utánok; nekem érdekemben van megtudni, hova mennek.

MUKÁNYI *(fojtott dühvel)*. Nekem is. *(Mindketten el)*.

M á s o d i k j e l e n e t

Várkonyi (jő a bokrok közül).

VÁRKONYI. Csakhogy elmentek! Reményilem, a kis Margit megkapta leveletem, s nem fog sokáig várakoztatni magára. Menjünk helyünkre. *(Indul a kerti lak felé.)* Furcsa, mint dobog a szívem! Mintha olyan lámpaláz formát éreznék... Haha! ki hitte volna ezt egy pár hét előtt? *(El a kerti lakba).*

H a r m a d i k j e l e n e t

Olga, Margit (futva jönnek).

OLGA. Szerencsésen kijátszottuk Kozák uramat. Nyomot vesztett.

MARGIT. Pedig elég jó vizslának látszik.

OLGA. De tudod-e azt, kedvesem, hogy engem is egész gyermekké tettél? Nem illik ám így futkározni egy férjes nőnek, akinek már nagy leányai vannak.

MARGIT. Csak nem hagytál volna a szörnyű Kozák körmei közt? Ez sem illett volna.

OLGA. És az illik, hogy légyottra vezesselek?

MARGIT. Hát ez légyott?

OLGA. Legalább nagyon hasonlít hozzá. Várkonyi azt írta hogy a kerti lakban fog reád várni.

MARGIT. Nem is tudom, mire való ez a titkolódzás? Már egy hete, hogy elköltözött házunkból.

OLGA. Úgy látszik, összeütközése volt férjemmel. Azóta ez is oly különösen viseli magát.

MARGIT. És szegény Várkonyinak titokban kell találkozót kérnie. *(A kerti lak felé mennek).* Jaj, de ha ez légyott, illik-e eljönnöm?

OLGA. A mama társaságában igen.

MARGIT. Hát nem minden légyottra viszik el mamájukat a leányok?

OLGA. Ej, be kíváncsi vagy! Előre!

MARGIT. Nem merek, menj te elől, te okosabb vagy.

OLGA. Nézz körül. *(Belép a kerti lak ajtaján).*

MARGIT. Ah! *(Beugrik a kerti lak ajtaján s becsapja maga után).*

N e g y e d i k j e l e n e t

Mukányi (jő s gyanakodólag körültekint).

MUKÁNYI. Mintha valaki azt mondta volna: ah! Gyanús hang! Egy idő óta minden gyanús, amit látok és hallok. Ah, ez a nagyság! milyen terhes! mennyi bajom van azóta! Még a feleségemre is leskelődnöm kell, nehogy oly dekorációhoz juttasson, melyet nem diploma mellett szoktak expedálni. Ah!... Igaz, erről jut eszembe, ki mondta az előbb, hogy ah! És mintha valami ajtónyikorgást hallottam volna... Megvan! itt az ajtó *(a kerti lakhoz siet)*, itt az »ah!« *(kinyitja)*. És itt a bűnös... Szörnyűség! Csak tessék kísétálni!...

Ö t ö d i k j e l e n e t

Mukányi, Várkonyi, Olga, Margit

VÁRKONYI *(kijő)*. Jónapot, Mukányi úr!

MUKÁNYI. Alászolgája! És ön még jónapot mer kívánni?

VÁRKONYI. Hát ön mit kíván, uram?

MUKÁNYI. Mit? *(betekint a kerti lakba)*. Először is számadást. Tessék kísétálni!

OLGA *(kijő)*. Nos? Mit jelent e felindulás?

MUKÁNYI. Még te kérdezed, hogy mit jelent? Oh, te fiatal szörnyeteg!

OLGA. Mielőtt tovább ízetlenkednél, kedvesem, légy szíves még egyszer betekinteni a kerti lakba, s még egyszer mondani, hogy tessék kísétálni!

MUKÁNYI *(a kerti lakba tekint)*. Tessék kísétálni!

MARGIT *(kijő)*. Csókolom kezét, papa!

MUKÁNYI. Mi az? A te jelenlétedben! Oh, ez iszonyú!

OLGA. Ne tedd magadat nevetségessé e gyermek előtt. *(Margithoz)*. Hagyj magunkra, kedvesem.

MARGIT. Jól van, kismama. *(Félre)*. Milyen kár, hogy éppen most küldenek el, mikor minden rendbe jött volna. *(El)*.

H a t o d i k j e l e n e t

Mukányi, Várkonyi, Olga

OLGA. Most már ideje, hogy tisztába jöjjünk egymással. Mit jelent az, ami egy hét óta történik itt? Gyanakodó, gúnyos, sértegető vagy hozzám; leányaidat nevetségesen vad kérőkhöz erőszakolod, s a két jóra való férfit, kit leányaid szeretnek, kiutasítod a házból. Mit jelent ez?

MUKÁNYI. Ugy-e, ez a bibi? Kedves Várkonyid már nem lakik itt, nem üzheted vele bűnös üzelmeidet?

VÁRKONYI. Uram!

OLGA. Megörültél?

MUKÁNYI. Közel vagyok hozzá. De most legalább kiadom a mérgemet. Reszkess, bűnös asszony! Mindent tudok.

OLGA. Ugyan mit tudsz?

MUKÁNYI. Nem ismerted Várkonyit házasságunk előtt?

OLGA. Ismertem.

MUKÁNYI. Megvallja! (*Várkonyihoz*). És ön nem vonakodott Piroska leányomat nőül venni?

VÁRKONYI. Vonakodtam, mert mást szeretek.

MUKÁNYI. És az a másik - ő!

OLGA. Micsoda beszéd ez?

VÁRKONYI. De uram, hiszen mindjárt másnap, az estély után, megkértem öntől Margit kisasszony kezét.

MUKÁNYI. Igen, hogy bekösse a szememet s az alatt háborítlanul expediálja a dekorációt.

OLGA. Micsoda dekorációt?

MUKÁNYI. Amelyet diploma nélkül szoktak expediálni.

VÁRKONYI. De uram, higgyen nekem, íme, ismételten megkérem öntől Margit kezét.

MUKÁNYI. Piroskát is megkérte, s az is csak ürügy volt.

VÁRKONYI. Én nem kértem meg. Mások ámították el.

MUKÁNYI. Most meg ön ámítana el. Mit csináltak itt a kerti lakban?

VÁRKONYI. Ön oly módon fogadta kérésemet, hogy csak így találkozhattam Margit kisasszonnyal.

MUKÁNYI. Mióta hívják az én feleségemet Margit kisasszonynak?

OLGA. Ugyan! csak nem engedhetem, hogy Margit egyedül találkozzék vele?

MUKÁNYI. Hát miért kellett neki Margittal találkoznia?

VÁRKONYI. Hogy megmondjam neki, hogy szeretem s nőül akarom venni.

MUKÁNYI. A feleségemet?

OLGA. Ne beszélj félre!

VÁRKONYI. Margit kisasszonyt!

MUKÁNYI. Nem hiszem, ez is csak ürügy, hogy a házba csempéssze magát.

VÁRKONYI. De hiszen csak öntől függ a meggyőződés. Adja megegyezését s én azonnal nőül veszem Margitot.

MUKÁNYI. Nem lehet. Margitot még függőben tartom.

OLGA. Miben tartod?

MUKÁNYI. Hagyj nekem békét!

VÁRKONYI. Hát akkor miért nem hisz őszinteségemben?

MUKÁNYI. Mert Piroskával is így tett.

OLGA. De ha mondja, hogy kész mindjárt elvenni Margitot.

MUKÁNYI. Nem hiszem.

VÁRKONYI. Tegyen próbára, adja megegyezését.

MUKÁNYI. Most még nem lehet, Kozák miatt.

OLGA. Micsoda? Csak nem akarod Margitot Kozáknak adni?

MUKÁNYI. Dehogyan akarom! Csak függőben tartom, míg itt nem lesz a diploma -

OLGA. Micsoda diploma?

MUKÁNYI. Nem az, melyet ti szeretnétek számomra kiállítani.

OLGA. Megörültél?

MUKÁNYI. Ebben a pillanatban megörülök, ha még tovább nyaggattok.

VÁRKONYI. Nem faggatom tovább, uram, látom, most hiában beszélnek. Majd, ha izgatottsága lecsillapult, ismételni fogom kérésemet. Addig is isten önökkel! (*El jobbfelé*).

OLGA. Én is megyek, most nem lehet józanul beszélni veled.

MUKÁNYI (*balra mutat*). Csak erre menj! Engem ki nem játszottok!

OLGA. Nem ismerek reád! (*El balfelé*).

MUKÁNYI. Nem ismer rám - furcsa, - nem ismer rám! Úgy látszik, a nagyság megváltoztatja az embereket. Ah! az a nagyság! A fölterjesztés már egy hete, hogy fölment s a főispán megígérte, hogy sürgetni fogja... Csak jöjjön is meg már az a királyi tanácsosság, mert isten uccse! maholnap én sem ismerek magamra.

H e t e d i k j e l e n e t

Mukányi, Gergely

GERGELY (*futva jó, kezében képes lappal*). Itt az újság! Itt van az újság!

MUKÁNYI. Micsoda újság?

GERGELY. A te arcképeddel. Láttam, nem ér semmit!

MUKÁNYI. Add ide!

GERGELY. Hogy is ne! A nagymama azt mondta, hogy neki vigyem. Itt az újság! (*Elfut*).

MUKÁNYI. Na, legalább ez már megvan. Nevemet és érdemeimet ismerni fogja a haza s Európa. Ez is vívmány.

N y o l c a d i k j e l e n e t

Mukányi, Csukáné, Tarkóné, Rózsaberki, Kozák, Öregúr, Vendégek

CSUKÁNÉ. A kisfiú azt kiabálja, hogy itt van az újság! Ah! ez érdekes olvasmány lesz.

TARKÓNÉ. Majd megöl a kíváncsiság, hogy mit írhattak Mukányi úrról.

RÓZSABERKI. Az én lapomat sohasem várják ily türelmetlenül, pedig jobban van szerkesztve, mint a fővárosi újságok.

KOZÁK (*magában*). Itt van már az életrajz? Teringettét! jó lesz biztosabb helyről szemlélni a hatást. (*A kerti lakba megy s behúzza maga után ajtaját*).

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Előbbie, Olga, Margit, Vargáné, Zápolya, Piroska, Gergely

VARGÁNÉ. Na, itt van végre az újság, meghalljuk életrajzodat.

CSUKÁNÉ. Ki olvassa fel?

VARGÁNÉ. Zápolya úr. Csak ő képes németből magyar felolvasást rögtönözni.

ZÁPOLYA. Akármilyen élő vagy holt nyelvből. Hol van a hírek lapja? (*Átveszi a lapot Gergelytől s felbontja. Mind körülfogják s az arcképet nézik*).

CSUKÁNÉ. Pompásan van találva!

TARKÓNÉ. Csak az orra görbe!

RÓZSABERKI. A szeme félre áll!

EGY ÖREGÚR. Húsz évvel öregebbnek látszik.

ZÁPOLYA. Szóval tökéletesen hasonlít.

VARGÁNÉ. Halljuk az életrajzot. Ez a legfőbb. Fiam, idősb Varga Gergely, maga írta meg az életrajzát; így leghitelesebb.

ZÁPOLYA (*olvas*). »Mukányi Bódog.«

MUKÁNYI (*meghajtja magát, szerényen*). Jelen!

ZÁPOLYA (*olvas*). »Azon ember, kinek arcképét veszik olvasóink, az útszéli bogánckóróhoz hasonlít« -

MUKÁNYI (*elszörnyedve*). Nem igaz! ibolya van ott!

ZÁPOLYA. Kikérem magamnak! csak tudok olvasni! (*olvas*) »...bogánckóróhoz hasonlít, mely az elmenők ruhájába kapaszkodik s mindenkinek alkalmatlanságára van.«

MUKÁNYI. Nem igaz! nincs úgy!

(*Mindnyájan nagy meglepetést tanúsítva közelednek Zápolya felé*).

ZÁPOLYA. Uram, ön kétségbe vonja nyelvbeli tehetségemet? *(Olvas).* »De végre megjön az idő, melyben a kaszás irgalom nélkül levágja s méltó helyére juttatja, az árokba.«

MUKÁNYI. Elég lesz!

(Mindnyájan nevetve vagy szörnyűködve csoportosulnak).

ZÁPOLYA *(olvas).* »Mit írjunk róla, mivel elég találóan jellemezhetjük? Hangosabban szól arcképe; nézzétek kopasz fejét, puffadt arcát, elhízott, lomha tagjait...«

OLGA. Elég, uram!

PIROSKA. Menjünk innen!

MARGIT. Jöjjön papa, ne hallgassa tovább!

ZÁPOLYA. De ha mondom, hogy így van. Nem hisznek az én nyelvi tudományomban? *(Olvas).* »Nézzétek ez arcképet...«

OLGA. Menjünk innen! *(El Margittal és Piroskával).*

ZÁPOLYA *(olvas).* »Mely egy vénember komikus vonásait tünteti föl...«

VARGÁNÉ. Elég lesz már, Zápolya úr, hagyja abba.

ZÁPOLYA. Reám nézve becsületbeli kérdés, hogy végigolvassam. Kétkedtek nyelvi tudományomban. *(Olvas).* »...Kinek elég önhittege volt arra, hogy fiatal feleséget merjen venni...«

MUKÁNYI *(fülét befogva).* Uraim, hölgyeim, ezt a bolondot nem lehet elhallgattatni, legyenek önök kímélettel hozzám!

VARGÁNÉ. Bizony elég is lesz már!

ZÁPOLYA *(olvas).* »Tudjátok meg, hogy ez Mukányi Bódog.«

CSUKÁNÉ. Menjünk, menjünk innen! *(Csukáné, Tarkóné s a vendégek egyrésze elszéled).*

ZÁPOLYA *(utánok megy, olvasva).* »Ki ez a Mukányi Bódog?«

RÓZSABERKI. Bizony most bódogtalan Bódog.

EGY ÖREGÚR. Guszti! ez pompás szójáték. *(El Rózsaberkivel).*

ZÁPOLYA *(Vargáné felé megy olvasva).* »A nagy kolera idején megecetesedett vörös borát drága pénzért tukmálta a szegény betegek...«

VARGÁNÉ *(Gergelyt kezén fogva).* Gyere Gergely! *(El a többi vendégekkel. Zápolya és Mukányi egyedül maradnak).*

ZÁPOLYA *(Mukányi felé megy olvasva).* »...Tudományos műveltségéről pedig azt suttogja a közvélemény, hogy írni, olvasni sem tud...« No, már az igaz, hogy magyarul nem tud.

MUKÁNYI *(kikapja kezéből a lapot s földhöz vágja).* Menjen a pokolba.

ZÁPOLYA. Tessék, olvassa el, konzultálja⁴⁸ a világ valamennyi szótárát, s meg fogja látni, hogy szószerint való hűséggel fordítottam. Máskor ne kételkedjek nyelvi tudományomban. *(El.)*

MUKÁNYI. Vinné el az ördög a nyelvi tudományát!... No, nekem ugyan szépen megadták. Ez a szégyen! ez a botrány! *(Fölveszi a lapot s belépillant).* Csakugyan itt van - s hozzá még e pofa - rá merik fogni, hogy hasonlít hozzám! Végem van! Nesze neked nagyság! *(Széttépi a lapot).*

⁴⁸ konzultálni (lat.) - tanácsot kérni, megbeszélni

T i z e d i k j e l e n e t

Mukányi, Kozák.

KOZÁK *(kitekint a kerti lak ablakán)*. Hogy érzed magadat öreg?

MUKÁNYI. Ah! itt vagy jómadár?

KOZÁK. Na, csak semmi személyeskedés! Biztos helyen vagyok, be van zárva az ajtó.

MUKÁNYI. Gyere ki!

KOZÁK. Nem megyek. Hidegen találnál fogadni. Pedig nincs rá okod.

MUKÁNYI. Valóban?

KOZÁK. Barátom -

MUKÁNYI. Barátod az ördög!

KOZÁK. Semmi személyeskedés! Barátom, te engem rá akartál szedni. Hímeztél-hámoztál a leánnyal, s gondoltad magadban: csak jöjjön egyszer az életrajz, meg a kinevezés, majd túl-
adok a Kozákon. De a Kozákon nem lehet túladni. - Csak ezt akartam megmutatni.

MUKÁNYI. Köszönöm alássan!

KOZÁK. Ezzel tehát rendben vagyunk, most elülről kezdhethetjük. Kössünk új szövetséget. Ne félj, még nincs elveszve semmi, az oroszlán csak körmeit mutatta meg. Ha akarod, mindent jóvá teszek, sőt még nagyobb reklámot csinállok neked.

MUKÁNYI. Köszönöm, elég volt ez az egy reklám.

KOZÁK. Na, csak ne szerénykedjél. Még nincs elveszve semmi. Nézd meg azt a lapot, mely arcképet hozta; a legutolsó zúglapok közé tartozik, melyet igen könnyű lesz lefőzni.

MUKÁNYI. És ki főzné le?

KOZÁK. Hát én. Cáfolatot fogok írni a legtekintélyesebb lapokban s kimutatom, hogy mindez aljas rágalom volt. Majd meglátod, úgy összehuncutozom magamat, hogy egész gyönyörűséged lesz benne. A te dicsőséged pedig kétszer akkora lesz; mert bebizonyítom, hogy ettől a laptól megtámadtatni maga is dicsőség.

MUKÁNYI. Köszönöm ezt a dicsőséget.

KOZÁK. No, csak ne fintorgasd az orrodát. Azt hiszed, a miniszterekkel jobban szoktak bánni? Azért még sincs bajuk. Gondold, hogy te is miniszter vagy.

MUKÁNYI. Tisztelem én az ilyen miniszterséget!

KOZÁK. Látod, te nem vettél engem komolyan, meg kellett mutatnom hatalmamát. Hanem most a cáfolattal jóvá teszek mindent. Na, kötünk új szövetséget?

MUKÁNYI. Szövetkezzél az ördögökkel! *(El)*.

KOZÁK. Nagyon jó! *(Kijön a kertilakból)*. Most még dühöng, bosszankodik - nem csodálom - egy kissé személyeskedtem vele. De majd meg fog puhulni. *(Indul)*.

Tizenegyedik jelenet

Kozák, Ödön.

ÖDÖN. Egy szóra, uram! Ön a szerzője azon rágalmozó cikknek, mely Mukányi úrról megjelent?

KOZÁK. Ahogy vesszük.

ÖDÖN. Mukányi úr nekem jótevőm volt s nem engedem, hogy nevét büntetlenül meggyalázzák. Elégtételt kívánok öntől.

KOZÁK. Nagyon jó. *(Kiveszi jegyzőkönyvét s gyorsan ír belé).*

ÖDÖN. Fegyveres elégtételt kívánok. Tüstént elküldöm segédeimet.

KOZÁK *(írva)*. Na, csak várjon, előbb hadd végezzem ezt el.

ÖDÖN. Mit ír?

KOZÁK. Megtelegrafírozom lapomnak, hogy párbajra híttak, s én hősileg kiálltam... Így ni, megvan... Ugyan kivel küldhetném el? *(Körültékint).*

ÖDÖN. Siessen uram!

KOZÁK. Csak ne olyan türelmetlenül!... Ah! ott van egy inas... Pszt! *(Inas jó)*. Adja fel e sürgönyt azonnal. *(Inas el)*. Ne féljen, nem szaladok el. Én tisztességes ember vagyok, van bátorságom kiállani a pisztoly torka elé... Mert kijelentem, hogy csak pisztolyra megyek - kilencven lépésre.

ÖDÖN. Mit beszél?

KOZÁK. Nagyobb distanciát⁴⁹ nem fogadok el - oh nekem van bátorságom! Kilencven lépés - egyetlen eggyel sem több.

ÖDÖN: Gúnyolódik ön, uram?

Tizenkettedik jelenet

Előbbie, Vargáné, Zápolya, Rózsaberk, Egy Öregúr

VARGÁNÉ. Jöjjön, kedves Zápolya úr. Csak így teheti jóvá hibáját. Nem kellett volna azt az életrajzot felolvasni.

ZÁPOLYA. De mikor kételkedtek nyelvi tudományomban.

VARGÁNÉ. Mindegy, nagyon megbántotta öcsémet. Csak úgy engesztelheti ki, ha a sértő felet párbajra -

ZÁPOLYA. Páros viaskodásra.

VARGÁNÉ. Igen, páros viaskodásra hívja. Gondolja meg, apósa lesz, helyt kell állania becsületéért.

ZÁPOLYA. De soha sem volt kezemben lövő fegyver.

VARGÁNÉ. Ne féljen. *(Súgva)*. Nem tesznek bele golyót.

⁴⁹ *distancia* (lat.) - távolság

ZÁPOLYA. Akkor bosszút állok apósomért. *(Az öregúrhoz)*. Végezze tisztjét.

ÖREGÚR *(Kozákhoz)*. Van szerencsém Zápolya Ignác úr nevében önt tisztelettel párbajra -

ZÁPOLYA. Páros viaskodásra!

ÖREGÚR. Páros viaskodásra hívni - hehehe!

KOZÁK. Nagyon jó. *(Kiveszi jegyzőkönyvét és ír)*. Ezt is megtelegrafírozom lapomnak. Két párbaj egyszerre. Milyen reklám!

RÓZSABERKI. Én leszek a segéded.

KOZÁK *(kitépi a lapot jegyzőkönyvéből és Rózsaberkinek adja)*. Ezt majd add fel útközben. Menjünk! Fel csatára!

ÖDÖN. Én hívtam önt ki először. Előbb velem kell vívnia!

KOZÁK. Hogyis ne! elég, ha egyszer vívok. Önnek nincs semmi joga Mukányiért elégtételt kívánni. Zápolya úr lesz a veje, neki helyt állok.

ÖDÖN. Ugy látszik, tréfára veszik a dolgot. Jó, majd szerzek én magamnak más úton elégtételt. *(El)*.

KOZÁK *(magában)*. Teringettét! ennek a szeméből bot nézett ki. Jó lesz sietni. *(Halkan beszél Rózsaberkivel.)*

ÖREGÚR. Én pisztolyt ajánlok - hehehe!

RÓZSABERKI. A távolság kilencven lépés.

ZÁPOLYA. Száz vagy semmi.

KOZÁK. Nagyon jó. Fel csatára. *(Mind el Vargáné kivételével)*.

VARGÁNÉ *(egyedül)*. Mégis csak szép az a hősiesség, kivált, ha nincs semmi rossz következése. Milyen harcias tartással távoztak innen, szinte magam is felbuzdultam! Csak tévedésből golyót ne tegyenek a pisztolyba.

T i z e n h a r m a d i k j e l e n e t

Vargáné, Piroska, Gergely

PIROSKA. Néni, édes néni! borzasztót sejtek. Ödönt ép most láttam a kertből távozni és Gergely azt mondja -

GERGELY. Páros viaskodás lesz. Olvastam a telegrammot.

PIROSKA. Oh istenem!

GERGELY. Tárcacikket írok róla lapomban.

VARGÁNÉ. Hogy mersz te Ödön miatt aggódni? Neked csak Zápolya úr miatt szabad aggódnod.

PIROSKA. Hogyan?

Tizennegyedik jelenet

Előbbie, Mukányi, Olga

VARGÁNÉ *(emelt hangon)*. Igen Zápolya úr vív párbajt atyáért - neki ez kötelessége - férjed lesz - pisztolyra ment - töltött pisztolyra!

MUKÁNYI. Micsoda? Ez mégis szép tőle!

OLGA. Párbaj? Az istenért! ezt meg kell akadályozni.

VARGÁNÉ. Nem kell! Hadd teljesítse Zápolya úr rokoni kötelességét. Nem engedem, hogy megátolják. Csak az én testemen keresztül juthatnak hozzá.

OLGA *(Mukányihoz)*. Látod, kedvesem, mennyi bajt hozott mindenkire esztelen nagyra-vágyásod. Azt gondolod, nem tudom, mindez miért történt? Hát mondd, kellett ez neked?

MUKÁNYI. Hagyj nekem békét!

Tizenötödik jelenet

Előbbie, Cziprián

CZIPRIÁN *(kezében nagy pecsétetes levéllel)*. Levél jött a főispánnak, hivatalos levél! *(Súgva Mukányihoz)*. A minisztériumtól.

MUKÁNYI. Valahára!

CZIPRIÁN. Sietek a főispánhoz. *(Súgva Mukányihoz)*. Ajánlom magamat, királyi tanácsos úr! *(El)*.

MUKÁNYI *(leereszkedőleg)*. Szervusz! *(Büszke tartással Olgához)*. No, most beszélj ellenem, ha mersz. Megvan a dicsőség; királyi tanácsos vagyok!

OLGA. Királyi tanácsos!

GERGELY. A nagymama azt mondta, hogy magadnak se tudsz tanácsot adni.

VARGÁNÉ. Gergely!

MUKÁNYI. Fogd be a szádat!

PIROSKA. Mi lett papa?

MUKÁNYI. Királyi tanácsos. Valóságos, hiteles, törvényes nagyságos úr.

Tizenhatodik jelenet

Előbbie, Várkonyi, Margit.

VÁRKONYI. Reményilem, uram, most már elég nyugodt hangulatban találok, hogy ismételdem kérésedet.

MUKÁNYI *(pártfogó hangon)*. Ne féljen, fiatalember, elég jó hangulatban talál. Tehát kit akar nőül venni?

VÁRKONYI. Margit kisasszonyt.

MUKÁNYI. Társadalmi rangja elfogadható kérővé teszi. De tüstént elvegye s jó messzire menjen lakni. Margit, jer ide! Akarsz hozzá menni?

MARGIT. Hogyne!

MUKÁNYI. Hivatalosan kijelentem, hogy menyasszonya vagy. Meg vagy elégedve?

MARGIT. Sokkal jobban meg volnék elégedve, ha szegény Piroska is Ödönhöz mehetne.

MUKÁNYI. Ahhoz a forradalmárhoz? Soha! Piroska Zápolyáé lesz, szavamat adtam rá.

VARGÁNÉ. És azt meg is kell tartanod. Zápolya most életét kockáztatja érted.

PIROSKA. Oh, papa!

VÁRKONYI (*halkan*). Ne féljen, kisasszony, megszabadul Zápolyától, csak kövesse utasításomat. (*Margittal és Piroskával félrevonul a lugasba*).

MUKÁNYI (*Olgához*). Hát csakugyan nem neked udvarol?

OLGA. Ugyan micsoda beszéd ez?

MUKÁNYI. Nem is tennék fel róla annyi bátorságot, hogy egy királyi tanácsos nejére merje szemét emelni. (*Vargánéhoz*). Látja, néném, nem volt igaza.

VARGÁNÉ (*szárazon*). Az ember csalódik.

Tizenhetedik jelenet

Főispán, Ella, Cziprián

FŐISPÁN (*kezében nyitott levéllel*). Ez már mégis iszonyú, borzasztó! Így blamírozni⁵⁰ az embert! (*Ellához*). Te vagy az oka! Te vettél rá!

ELLA. Édes bátyám, csillapuljon!

FŐISPÁN. Csillapuljak, mikor ilyen orrot kapok a minisztertől?

MUKÁNYI. Alásszolgája, méltóságod! Mit méltóztatott kapni a miniszter úr őexcellenciájától?

FŐISPÁN (*dühösen*). Orrot.

MUKÁNYI (*félre*). Orrot? Hát ez micsoda dekoráció?

FŐISPÁN. És ön miatt kaptam! Hogy mert ön királyi tanácsosságra aspirálni? Hogy merte magát általam fölterjesztetni?

MUKÁNYI (*meglepetve*). Hogyan?

FŐISPÁN. Tessék, itt a miniszter levele, melyben legmélyebb rosszalását tudatja velem, hogy kitüntetésre ajánlottam egy oly nyilvánosan kompromittált embert, mint a - a Mukányi.

MUKÁNYI (*megsemmisülve*). Oh a gazember!

FŐISPÁN. Micsoda! Ki a gazember?

MUKÁNYI. Az a Kozák - ő adta ki életrajzomat - tönkretett.

⁵⁰ *blamírozni* (fr.) - szégyenbe hozni

FŐISPÁN. Tovább egy percre sem maradok e házban. Aztán valami vesztegetésről is írnak - *(halkan Ellához)* erről majd veled számolok.

ELLA. Édes bátyám, ne feledkezzék meg magáról.

OLGA. Kérem, méltóságos úr, hiszen férjem, nem oka semminek. *(Olga, Főispán, Ella halkan tovább beszélnek).*

CZIPRIÁN *(iratot nyújt át Mukányinak)*. Itt van a számla.

MUKÁNYI. Micsoda számla?

CZIPRIÁN. Az ügyedben teljesített ügyvédi munkáért.

MUKÁNYI. Hagyj nekem békét! Elég pénzembe került már, és semmit sem kaptam. Még rá is fizessek a székelyre?

CZIPRIÁN. Az nekem mindegy. Én dolgoztam, és hol hallottad azt, hogy egy ügyvéd ingyen dolgozzék?

MUKÁNYI. Az igaz, ezt sohasem hallottam.

CZIPRIÁN. Ha nem fizetsz, perelünk.

MUKÁNYI *(zsebébe teszi a számlát)*. No, jól van, fizetek, csak hagyj már békét.

FŐISPÁN *(Olgához)*. Nagyon sajnálom, asszonyom, de nem maradhatok tovább. Lehet, hogy férje nem hibás, hanem állásom nem engedi, hogy ily nyilvánosan megbélyegzett ember házában -

Tizennyolcadik jelenet

Előbbie, inas

INAS. A méltóságos úr hintaja előállt.

FŐISPÁN. Isten önökkel! *(Olgához)*. Isten önnel, asszonyom. Nagyon lekötölez szívessége, de beláthatja, hogy állásomnál fogva nem maradhatok ily - ily -

MUKÁNYI. Ha megengedi, méltóságod, hintájához kísérem.

FŐISPÁN. Isten mentsen! Elég volt egy orr! Nem akarom, hogy a világ ön mellett lásson.

MUKÁNYI. Ajánlom magamat!

ELLA. Isten önökkel! *(Magában)*. A sors nem engedte, hogy boldogtalanná tegyem őt. Hadd szenvedjek hát én egyedül.

FŐISPÁN. Menjünk. *(Ellával el)*.

MARGIT *(kijő a lugasból)*. Papa, micsoda orrot emlegetett a főispán úr?

MUKÁNYI. Azt mondta, hogy ne üsd mindenbe az orrod.

Tizenkilencedik jelenet

Előbbie, Kozák.

VARGÁNÉ *(Zápolyát kézen fogja s ünnepélyesen a középkegyelvezetre vezeti)*. A nyilvános megbélyegzés jóvá van téve, a székely le van törölve -

MIND. Igaz ez?

ZÁPOLYA. Igaz, ámbár a németes szenvedő alak használata nem igen ajánlatos.

VARGÁNÉ. Itt áll a hős, ki bátran megvívott apósa becsületéért s a megbántóval páros viaskodásra kelt.

MUKÁNYI. Valóban? Ez igen szép öntől, Zápolya úr.

OLGA. De nincs megsebesülve?

ZÁPOLYA. Nem vagyok.

MUKÁNYI. Úgy hát a másik - az a Kozák -

ZÁPOLYA. Az sincs. Lövő fegyvereink nem találtak élő célt; és a szégyen foltját vérnek ontása nélkül mostuk le a Mukányi névről.

OLGA. Hála istennek!

MUKÁNYI. Hová lett az a másik? Reménylem, nem jön ide többé.

ZÁPOLYA. Hogy ide jön-e azt nem tudom; hogy hol maradt, azt tudom. Midőn a harc mezejéről eltávozóban valánk, oda érkezett Szeredi Ödön és Kozák Manót egypár szóra visszatartóztatá, kérvén minket, hogy távozóban ne tekintsünk hátra. Én tehát és a páros viaskodás segítőtársai eltávozánk, nem tekintvén hátra. Füleinket azonban nem dugván be, hallottunk bizonyos csattanást, mely a természeti törvények szerint ítélvén, nem lövő fegyvertől származott.

MUKÁNYI. Úgy kell neki.

OLGA (*halkan*). Látod, szegény Ödön most is véd és te kiűzted a házból.

MUKÁNYI. Hiszen sajnálom; de mit tegyek? Zápolya úrnak szavamat adtam -

VARGÁNÉ. És azt meg kell tartani. Várkonyi elveszi Margitot, Zápolya úr Piroskát - kettős menyegzőt tartunk. Piroska, jöjj ki a lugasból, itt van vőlegényed. (*Várkonyi, Piroska kijőnek a lugasból*).

VÁRKONYI. (*cédulát ad Piroska kezeibe, súgva*). Csak mondja azt, amire tanítottam. Ha megakad, pillantson ebbe; mindent felírtam.

VARGÁNÉ (*kezén fogja Zápolyát, Piroskához vezeti*). Itt van vőlegényed; reménylem, nem ellenkezel atyád választásával, elfogadod őt.

PIROSKA (*közben-közben titkon egy pillantást vet a kezében tartott papírra*). Elfogadtatik általam.

ZÁPOLYA. De nem szenvedő alakban.

PIROSKA. Én rajongok a szenvedő alakért.

ZÁPOLYA. Szörnyűség!

PIROSKA. Nyelvünk csak így néz jól ki s így leend szalonképessé.

ZÁPOLYA (*elszörnyedve*). Két germanizmus egy mondatban!

PIROSKA. Én imádom a germanizmusokat.

VARGÁNÉ. Piroska! mi lelt téged?

PIROSKA. Ha kötlevelünket alájegyzendettük, megkívánandom öntől, hogy valami összhang által élünk virányait báj s örömdús üdvleldévé téteményezze.

MUKÁNYI (*elbámulva*). Sohasem hittem volna, hogy ez a gyermek ily ékesen tud beszélni.

ZÁPOLYA (*fülét befogja*). Ékesen! Több barbarizmus van benne mint az akadémia nagy szótárában.

PIROSKA. És ha ön általam elfogadtatik, az is megkívántatik, hogy nyelvében több hibalépést el ne kövessen s egymással beszédünket szerves - szerves - (*az írásba pillant*) - egésszé köigitse.

ZÁPOLYA (*kínosan vonaglik*). Szerves egésszé köigitse!

VARGÁNÉ. Ezt a leányt a rossz lélek szállta meg!

PIROSKA. Mert kijelentem, hogy én neológ vagyok.

ZÁPOLYA (*elszörnyedve*). Ilyen fiatal és már neológ!

PIROSKA. És öntől is megkívánom, hogy határozott neológ legyen.

ZÁPOLYA. Soha!

PIROSKA. Addig beszélek önnek, míg megtéritendettem.

ZÁPOLYA. Tendettem! Megörülök. (*Gyűrűt von le ujjáról*). Itt van a gyűrűje... (*Mukányihoz*). A házasságból nem lesz semmi, visszalépek...

MUKÁNYI. De kérem -

ZÁPOLYA. Hogy születésre váró gyermekeim barbarizmusban nevelődjenek? Soha! Hogy mindennap ezt a neológiát halljam? Soha! És gyermekeim! Oh, szegény ártatlan gyermekeim!

VARGÁNÉ. De, kedves Zápolya úr, hiszen ez csak -

ZÁPOLYA. Inkább önt venném el, asszonyom! Ezzel pedig sokat mondok.

GERGELY. Én nem engedem, hogy a nagymama férjhez menjen.

VARGÁNÉ. Úgy vagyunk? Itt gúnyolják az embert jóakarataért? Jól van. Gyere, Gergely! (*Indul*).

OLGA (*utána megy*). De édes néném!

VARGÁNÉ (*fenséggel*). Vissza! Gyere, Gergely! (*Gergelyt kezén fogva el*).

MUKÁNYI (*Zápolyához*). Tehát nem akarja leányomat nőül venni?

ZÁPOLYA. Hogy engem is, szerves egésszé köigitsen? Soha!

H u s z a d i k j e l e n e t

Előbbie, Ödön

ÖDÖN. Mukányi úr, búcsúzni jöttem; még ma elutazom.

OLGA. De csak maradjon itt. (*Mukányihoz*). Piroska ismét szabad lett; nem tudom, miért rontanád meg e gyermek boldogságát?

MUKÁNYI. Ödön barátom, ha még mindig a régi szándékánál van...

ÖDÖN. Oh, uram!

MUKÁNYI (*Piroskához*). Hát te mit mondasz hozzá?

PIROSKA. Köszönöm, papa! Mondtam, hogy utoljára is mindig enyém lett a mézes kalács.

MUKÁNYI (*Ödönhöz vezeti*). Nesze, edd meg a mézes kalácsodat.

ZÁPOLYA. Szegény gyanútlan fiatalember!

OLGA. Hála istennek! legalább a gyermekek boldogok lesznek. (*Mukányihoz*). Látod, kedvesem, ezt kevesebb bajjal is elérhettük volna. Mind e sok kellemetlenségre éppen nem volt szükséged.

MUKÁNYI. Az igaz, hogy nem volt rá szükségem. (*Magában*). A pénz oda van - a szégyen megmaradt - rajtam nevet a világ - és mégis csak a cselédjeim hívnak nagyságos úrnak. De ah! a Margit férje... (*Karon fogja Várkonyit, titokzatosan*). Hát igazán ön szokott a minisztériummal azokban az izékben - a kitüntetésekben referálni?

VÁRKONYI. Én.

MUKÁNYI. Még remélhetek!

(*A függöny legördül*)

Vége

CIFRA NYOMORUSÁG

SZINMŰ NÉGY FELVONÁSBAN

SZEMÉLYEK

BÁLNAI GUSZTÁV, számtanácsos

BELLA, húga

SODRÓ ANTAL, irodatiszt

ZSÓFI, neje

ESZTER, rokona

CSOMA BÁLINT, napidíjas írnok

MÁRTA |

KLOTILD |

AURELIA | leányai

JUCI |

LUCI |

MÁDI SIMON, tiszteletbeli segédfogalmazó

POPRÁDI ENDRE

TARCZALI JENŐ

ZEGERNYEI PARTHENIA

ZEGERNYEI ZENOBIA

MÉZESNÉ

HANTOS |

BARNA | írnokok

TÓBIÁS, hivatalszolga

MUROK MÁRTON, ügyvéd

PINCÉR

VÉGREHAJTÓ

BECSLŐ

ELSŐ FELVONÁS

Szegényesen, de tisztán és csínnal bútorozott szoba

Első jelenet

Végrehajtó (az asztalnál ül és ír). Becslő, Murok, Zsófi, Eszter

BECSLŐ. Egy zöld pamlag, négy székkal - húsz forint.

VÉGREHAJTÓ *(ír)*. Húsz forint.

ZSÓFI *(Murokhoz)*. Ugyan, van szíve még ezt a pár rongyomat is elvitetni?

ESZTER. Hagyja, néném, itt hiába beszél szívről.

MUROK. Oh kérem, nekem nagyon érzékeny szívem van, hivatalon kívül... Egy fényezett szekrény, kettős ajtóval és jelentékeny repedésekkel.

BECSLŐ. Öt forint!

ZSÓFI. Öt forintra becsülni a legszebb szekrényemet!

MUROK. Egy zongora.

ZSÓFI. Kérem, ez a húgomé.

MUROK. Indítson a kisasszony igénypert.

BECSLŐ. Huszonöt forint.

ZSÓFI. Legalább olyan olcsóra ne tennének mindent!... Ügyvéd úr, hát már nem tudtak a hónap elejéig várni?

MUROK. Hogy azalatt más foglaljon? Nem, kedves nagysád - engedje, hogy élére állított jogviszonyunk dacára kedves nagysádnak nevezzem - nem, a hónap elején éppen úgy nem lesz képes fizetni kedves férje, mint ma. Fizetési íve már rég zálogban van Zegernyei Parthenia és Zenobia úrhölgyeknél, ugyanazon tisztelt klienseimnél, kiknek nevében most szerencsém, akarom mondani szerencsétlenségem van a végrehajtást eszközölni. Végrehajtó úr, van-e még valami felírni való?

VÉGREHAJTÓ. Csak a képek.

ZSÓFI. Oh azok a csúf uzsorás vénleányok!

ESZTER. Ne feledkezzék meg magáról, néném!

MUROK *(székre áll s a képeket vizsgálja)*. Hogy csúfak, vének és leányok-e, ahhoz jogilag semmi közöm, hanem az uzsorás szó ellen tiltakozom... Négy darab kép arany rámában.

ZSÓFI. Csak tiltakozzék, azért mégis csak uzsorások. Pedig, hogy nyájaskodott, milyen kedves volt az a Parthenia, mikor először fonta be szegény férjemet! Azt hitte volna az ember, hogy csupa keresztény szeretetből adja ide a pénzét... Hanem bezzeg, mikor előállt az a másik, a haragos, a Zenobia...

MUROK. Hjah! ez a munkafelosztás. Mikor kiadják a pénzt, akkor Parthenia, a nyájás érintkezik a felekkel; mikor behajtják, akkor jön Zenobia, a haragos. A mi klienseink nagyon okos agg hölgyek... Mennyi a képek becsértéke?

BECSLŐ. Egy forint.

ZSÓFI. Egy forint!

VÉGREHAJTÓ *(ír)*. Megvan.

MUROK *(leszáll a székről)*. Van még hátra valami?

VÉGREHAJTÓ *(fölkel)*. Mindent fölírtunk. *(Az ajtón kopogás)*.

MUROK. Szabad!

M á s o d i k j e l e n e t

Előbbieket, Mádi

MÁDI. Jó napot kívánok...! Egy bútorozott szobát szeretnék kivenni.

MUROK. Jó helyen jár.

MÁDI. Bocsnát, a kapun olvastam, hogy e lakásban egy csinosan bútorozott szoba kiadó, külön bejárással.

MUROK. Igaz, a bejárás még nincs lefoglalva.

ZSÓFI. Mi tettük ki a cédulát, de azóta...

MUROK. Bizonyos jogi nehézségek merültek fel, melyek a bútorok status quóját⁵¹ kérdésessé tették. Különben nem tesz semmit. Két hétre még be lehet feküdni az ágyba, le lehet ülni a székekre. Oh! a törvény nagyon engedékeny a tisztelt adósok iránt... Szabad kérném most az aláírásokat? *(Becslő, végrehajtó, Murok aláírják a jegyzőkönyvet)*.

ZSÓFI *(kezébe veszi a tollat)*.

MUROK. Ide tessék becses nevét írni.

ZSÓFI. Jól tudom. Nem először írok alá ilyesmit.

MUROK. Gyakorlat teszi a mestert. Hölgyeim, viszontlátásra két hét múlva! *(El a becselővel és végrehajtóval)*.

H a r m a d i k j e l e n e t

Mádi, Zsófi, Eszter

MÁDI *(félre)*. Mit írnak ezek alá? *(fenn)*. Kérem, nagyon szeretném kivenni azt a bútorozott szobát.

ZSÓFI. De uram, hallotta -

MÁDI. Nem bánom én, ha csak két hétre is. De nagyon szeretném kivenni.

ZSÓFI. Úgy igen szívesen... *(Látva, hogy Eszter kalapot és kendőt vesz)*. Hova készülsz, Eszter?

ESZTER. Elfeledte, néném, hogy most kell zongoraleckét adnom Tarczaliéknál?

⁵¹ *status quo* (lat.) - meglévő állapot

MÁDI. Hogyan? A kisasszony zongoraleckét ad?

ESZTER. Igen, uram. S ön megütközik ezen?

MÁDI (*zavartan*). Oh a világért sem! Ellenkezőleg, imádom a zenét, nagyon szeretnék megtanulni hegedülni - ha méltóztatnék -

ESZTER. Ezzel nem szolgálhatok, uram.

MÁDI. Azaz, ellenkezőleg, nem hegedűt akartam mondani - nagyon szeretnék megtanulni zongorázni, ha méltóztatnék -

ESZTER. Tessék ménemmel értekezni; munkámmal és időmmel ő rendelkezik. (*Búcsút int fejével, el*).

MÁDI. Ajánlom magamat! (*félre*). Jaj, de büszke leány!

N e g y e d i k j e l e n e t

Mádi, Zsófi

ZSÓFI. Ha még mindig szándékozik - uram - szabad becses nevét tudnom?

MÁDI. Oh, a legnagyobb örömmel! Az én nevem Mádi, Mádi Simon, Mádról. Most kaptam hivatalt a minisztériumnál; tüstént megmutatom irataimat. (*Kiveszi zsebéből s Zsófinak nyújtja*).

ZSÓFI. Köszönöm, nem szükséges.

MÁDI. De csak tessék megnézni, nem akarok zsákban macskát árulni. Tessék, ez a kereszt-levelem - ez a himlőoltási bizonyítvány - itt a kinevezésem -

ZSÓFI. Bizonyosan valami szép hivatalra.

MÁDI. No, no, amint vesszük - (*szégyenkezve*), tiszteletbeli segédfogalmazó. Szépnek elég szép, csak nincs fizetése; de ne tessék félni, hazulról szép havi pénzt kapok, papám eget-földet ígért, csakhogy elvállaljam ezt a kinevezést és karriert csináljak; mert eddig nem volt kedvem eljönni Mádról, de most... Igaz, úgy-e, Bálnai számtanácsos úr is e házban lakik?

ZSÓFI. Igen, s amint tegnap mondta, ő is ma várja Mádról Bella húgát.

MÁDI. Oh! nem azért kérdeztem... Tehát ma várja Bella kisasszonyt?

ZSÓFI. Ma. Ezután nála fog lakni, mert édesanyja meghalt.

MÁDI. Tudom, fáklyát vittem a temetésén... Kérem, nagyon szeretném kivenni azt a bútorozott szobát... Nem mintha Bella kisasszony - azaz, hogy régi ismerősök vagyunk Mádról.

ZSÓFI. Nagyon örülök, Bálnai ma úgyszólván hozzánk jön húgával, legyen önhöz is szerencsénk... Ma születésnapom van.

MÁDI. Ah! gratulálok... Azok az előbbi urak bizonyosan szintén gratulálni voltak itt?

ZSÓFI. Azok? Nem, nem gratulálni. Tehát lesz szerencsénk?

MÁDI. A legnagyobb örömmel... De ha szabad kérem azt a bútorozott szobát...

ZSÓFI. Erre tessék, a tornácról nyílik.

Ötödik jelenet

Előbbiek, Parthenia

PARTHENIA (*gyorsan*). Mit hallok, kedves Sodró néni, higgye el, kétségbe vagyok esve, az a Zenobia mindig ilyen komédiát csinál. Ah! zsindey van a házban, egy idegen úr, alázatos szolgája, én a család bizalmas barátnője vagyok, Zegernyei Parthenia; költői név, édesmamám, mikor szíve alatt viselt, a Vadon fiát látta Aradon, és annyira meg volt hatva, hogy megfogadta, ha fia születik Ingomárnak keresztelteti, a leányt pedig Partheniának, így lettem én Parthenia; ezer szerencse, hogy nem fiúnak születtem, nem szeretném, ha Ingomárnak hívnának - micsoda név! (*Hosszú lélekzetet vesz*).

MÁDI (*elkábultva*). Örülök, hogy szerencsém van.

ZSÓFI (*félre*). Hála istennek a nyájas jött el, nem viszik el a bútorokat. (*Fenn*). Tehát a foglalás?

PARTHENIA. Szót se róla, félreértés, nem beszélhettem mindjárt Zenobiával, mert éppen Romeót és Júliát játszottam - magamban... ah! ebből a szenvedélyből sohasem fogok kigyógyulni, minden régi és új darab szerelmi jelenetét el szoktam játszani otthon... (*Mádihoz*). tetszik tudni, húsz évig voltam primadonna a vidéken, mert az ármány mindig elzárta utamat, pedig nem volt a világon olyan Romeo és Júlia, mint én, azaz csak Júlia, nem mintha Romeót nem tudtam volna eljátszani, adtam én fiúszerepeket is, az akkori poéták verseket írtak a láb-száraimhoz; most kénytelen vagyok csekély tőkepénzemből élni, ami bizony nem sok, alig jut mulatságra, nem csoda, ha Zenobia néha idegessé lesz; nem is tudom, mért nem akar egy direktor sem szerződtetni, vannak nálam öregebb amorózák,⁵² vastagabbak is, szenteségben pedig ritkítom a páromat. Úgy-e, minden mozdulatomból látszik a szenteség?

MÁDI. Szörnyen. (*Zsófihoz*). Szabad kérem azt a bútorozott szobát?

ZSÓFI (*alázatosan*). Bocsánat, Parthenia kisasszony, ez az úr az utcai szobánkat kívánja kivenni.

PARTHENIA. Ah! ez az úr...?

ZSÓFI. Mádi Simon úr.

PARTHENIA. Amorózó?⁵³

MÁDI. Nem. Tiszteletbeli segédfogalmazó... Szabad kérem azt a bútorozott szobát?

PARTHENIA. Mádi úr nyugtalannak látszik, pedig nincs rosszabb a nyugtalanságnál, Zenobiát is ez teszi idegessé, mindig attól fél, hogy meghalnak az adósaink, ámbár báró Bodriné azt mondja, hogy az adósok örökké élnek, zseniális asszony ez a báróné, a férje kapitány volt Mexikóban s megették az indiánok, *che gusto!*⁵⁴ én nem ettem volna belőle egy harapást sem.

MÁDI. Én sem... Szabad kérem azt a bútorozott szobát?

ZSÓFI. Megengedi, Parthenia kisasszony?

⁵² *amorosa* (ol.) - hősszerelmesnő

⁵³ *amoroso* (ol.) - hősszerelmes

⁵⁴ *che gusto* (ol.) - micsoda ízlés!

PARTHENIA. Tessék, tessék, el ne szalassza a jó alkalmat, nincs jövedelmezőbb a bútorozott lakónál, nekünk is volt, de felmondtam, mert nagyon potrohos volt és sohasem köszönt, ha találkoztunk.

MÁDI. Ajánlom magamat! (*El Zsófi-val*).

H a t o d i k j e l e n e t

Parthenia (egyedül)

Aztán az ilyen bútorozott lakó arra is jó leányos háznál, hogy férjjé alakuljon át. Úgy látszik, ezt az apró embert Eszternek fogták, de elütöm a kezéről. Hátha még a színpadon láthatna! Oh, szép idők, mikor még az erkélyjelenetben turbékoltam. (*Néhány hamis akkordot vesz a zongorán*). Nem megy, az az Eszter nagyon rosszul tanít; látszik, hogy csak kamat fejében veszek tőle órákat. (*Az ablakhoz megy*). Mit látok! Sodró bácsi, ügyvédemmel beszélget az udvaron. Éppen jókor. (*Kikiált*). Sodró bácsi, ügyvéd úr, jöjjenek fel, jó hírt mondok!... Tudom, megörül, ha megtudja, hogy prolongációt⁵⁵ adunk. Persze az okát nem mondom meg, hogy Poprádi lépett közbe érettök. Vajjon mi célja lehet velök ennek a Poprádinak? Talán csak nem vetett szemet Eszterre? Rossz ízlés! Hej, ha engem az erkélyen látott volna!

H e t e d i k j e l e n e t

Parthenia, Sodró, Murok

PARTHENIA. Jó napot, Sodró bácsi, nem mondhatom, hogy isten hozta, mert az ön lakásán vagyok, hanem engem csakugyan az isten hozott ide.

SODRÓ. Más dolga van az istennek!

PARTHENIA. Ne tréfáljon, Sodró bácsi, jó hírt hoztam, Zenobia felfüggeszti a végrehajtást.

SODRÓ. Micsoda végrehajtást?

MUROK. Éppen most voltam szerencsés lefoglalni bútorait e két jeles kisasszony számára.

SODRÓ (*egykedvűen*). Úgy? Jól van.

PARTHENIA. Kérem, csak Zenobia számára, de sikerült őt rábeszélnem, hogy prolongációt adjon.

N y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbie, Zsófi, Mádi

SODRÓ. Úgy? Az is jól van.

ZSÓFI. Hála istennek!

MÁDI. Úgy hát megkaphatom a bútorozott szobát.

ZSÓFI. Mindenesetre.

⁵⁵ *prolongáció* (lat.) - halasztás, meghosszabbítás váltónál

MÁDI (*kezet fog Sodróval*). Nagyon örülök a szerencsének, én Mádi Simon vagyok, az új lakó; ha talán irataimat kívánná, méltóztassék - (*iratait nyújtja*).

SODRÓ. Tessék csak a feleségemmel végezni, ez az ő dolga.

PARTHENIA (*az iratokba pillant*). Érdekes írások...

MUROK (*súgva*). Hagyja el, ennek a szeméből még nem néz ki, hogy uzsorára szorulna.

PARTHENIA. Maga goromba!

SODRÓ (*Zsófihoz*). Most beszéltem Bálint bátyáddal, ő is eljön mind az öt leányával születésnapodra gratulálni.

PARTHENIA. Mit hallok! Zsófi néni születésnapja van? Nagyszerű! Akkor jobban ki kell csípnem magamat; de mindjárt visszajövök, én is részt veszek a mulatságban - (*súgva Zsófihoz*) - kamat fejében.

SODRÓ. Csak tessék, szívesen látjuk, s ha akad még más valaki, hozza el, azt is szívesen látjuk.

MÁDI. Én meg futok a Fehér lóba holmimért.

PARTHENIA. A Fehér lóba? Én is éppen arra lakom. Mily szerencse! Karját, kedves Mádi!

MÁDI (*karját nyújtva, félre*). Jaj nekem!

PARTHENIA. Visszontlátásra! Menjünk, kedves Mádi úr! Szereti ön a tragédiát? Ah! ha eljátszhatnám önnel az erkélyjelenetet! Tudom, mindjárt Romeómmá lenne! - ah! (*Egy nagy szökéssel kirántja Mádit az ajtón*).

ZSÓFI. Ez a sok vendég mind megeszi az előleget, melyet a szobáért kaptam.

SODRÓ. Legalább mi is jóllakunk egyszer.

ZSÓFI. Oh, istenem! mire jutottam! (*El*).

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Sodró, Murok

SODRÓ. Tehát megint foglalás volt nálam?

MUROK. S ez önt meglepi?

SODRÓ. Engem? Ellenkezőleg, nagyon természetesnek találom, hiszen magyar állami tisztviselő vagyok.

MUROK. Ejnye, Sodró úr, micsoda forradalmi hang ez? Mért nem igyekszik inkább rendbehozni dolgait?

SODRÓ. Ugyan hagyjon békét! Hát nem ön foglalja le minduntalan hol a fizetésem, hol a bútoraimat?

MUROK. Lefoglalom, de vérző szívvel, tessék elhinni, nagyon vérző szívvel. Hogy is lehetett olyan könnyelmű, hogy így az uzsorások körmei közé került?

SODRÓ. Köszönje meg, hogy vannak könnyelmű emberek, akik uzsorások körmei közé kerülnek, különben pipára gyujthatna az ügyvédi diplomájával.

MUROK. Pedig higgye el, valahányszor foglalok önnél, mindig sóhajtvá teszem zsebre a perköltséget. Oh! az ügyvédnek is van szíve, és ez a szív már sokszor felszólalt bennem: Murok, Murok, mért nem ajánlod föl segítségedet ennek a derék Sodrónak?

SODRÓ. Hagyjon nekem békét a segítségével. Ki tudna rajtam segíteni? Húsz évi szolgálat után annyira vittem, hogy van nyolcszáz forint fizetésem és annyi adósságom, hogy kamatja kétszer is meghaladja évi fizetésemet. Hogyan jutottam hozzá? Nem tudom. Hogyan boldogulok vele? Senki sem kérdi. Az állam ideadja a maga nyolcszáz forintját s azt mondja: nesze, ezért dolgozzál reggeltől estig, tartsd el családotat úri módon, taníttasd gyermekeidet, tarts tisztességes lakást, a főnök úr névnapi meglepetésére írd alá jókora összeget, ne járd kopottan és rongyosan, s mindenek fölött légy becsületes. Húsz év óta vagyok már ilyen úr államköltségen; és most, mikor már egészen beletörődtem az uzsorába, lefoglalásba, bútorelhordásba, koplalásba, - most előáll ön és segítségét kínálja... Ugyan micsoda nyúzni való van még rajtam?

MUROK. Köszönöm a bókot. Pedig ha az én közbenjárásom mellett kiegyeznék hitelezőivel valami mérsékelt százalékra, és erre folyóvá tenné neje hozományát -

SODRÓ. Úgy? Ezt akarta elsegíteni? Ne fáradjon, már elment.

MUROK. El? Hová?

SODRÓ. Egy részét megettük mi, a többit megette a Poprádi-féle »takaré- és hitel-részvénytársulat«.

MUROK. Micsoda! Az ön pénze is ott volt? No, akkor keresztet vethet rá. *(Hírlapot vesz ki zsebéből)*. Itt van ni, éppen tegnap hozták meg az ítéletet. Egy pár apróbb tolvajt becsuktak, Poprádit fölmentették, a részvényesek befűthetnek akcióikkal.⁵⁶

SODRÓ. Poprádit fölmentették?... Természetes!

MUROK. Természetes, mert én voltam a védője. *(Szónokolva)*. Vigyázzanak, uraim, nehogy a bűnösökkel együtt az áldozatot is sujtsák! A részvényesek elvesztett pénzüket panaszolják? Poprádi Endre ősi nevének nemes tisztaságát siratja. Neki csak neve volt, ezt adta oda s ezt is elvesztette. Kárpótlást érdemel ő és nem büntetést... stb., stb... Hjah! amice,⁵⁷ ha ott volt a pénze, akkor persze nem segíthetünk magán. Itt az ítélet, olvassa: Poprádi Endre, a társulat igazgatója, próbák elégtelensége folytán fölmentetik.

Tizedik jelenet

Előbbiek, Poprádi

POPRÁDI *(benéz az ajtón)*. Szabad? *(Kissé felföldies kiejtéssel beszél)*.

SODRÓ. Farkast emlegettünk...

POPRÁDI. Csak semmi közmondás, az nem elegáns... *(Bejő, kezét nyújt Sodrónak)*. Hogy van, Sodró bácsi?

SODRÓ *(nem fogadja el Poprádi kezét)*. Minek köszönhetem e szerencsét?

⁵⁶ akcia - részvény

⁵⁷ amice (lat.) - barátom

POPRÁDI. No? Nem akar kezet adni? Talán haragszik, hogy az a kis pénze odaveszett? Mily kicsinyesség! Hiszen azért jöttem, hogy kárpótoljam.

MUROK. Hogyan? Kárpótolja?

POPRÁDI. Maga is itt van? Meg vagyok elégedve magával, nagyon szép beszédet tartott tegnap. De most nincs szükségem jelenlétére, négyszem közt akarok beszélni Sodró bácsival.

MUROK *(alázatosan)*. Ajánlom magamat! Ne méltóztassék megfélelkezni rólam, ha ismét ügyvédre lesz szüksége. *(Sodróhoz)*. Amice, fogadja el vakon Poprádi úr ajánlatát. Jó tanács, pedig ingyen adom. Aztán mondja, hogy az ügyvédeknek nincs szívök. Ajánlom magamat!

POPRÁDI. Szervusz! *(Murok el)*.

Tizenegyedik jelenet

Sodró, Poprádi

POPRÁDI. Hogy van, Sodró bácsi?

SODRÓ. Minek köszönhetem e szerencsét?

POPRÁDI. Ezt nem szokás kérdezni a vendégtől, az nem elegáns. *(Leül)*. Üljön le, ne zsenírozza magát... És most beszéljünk okosan. Én mindig nagy hajlandósággal viseltettem maga iránt; apácska is nagy pártfogója volt, mindig magánál ebédelt, mikor Pestre jött. Ezt a jó-akaratát örököltém én is.

SODRÓ. Egyebet úgy sem örökölt.

POPRÁDI. Csak semmi vicc, az nem elegáns. Tudja, hogy jeles családból származom, hiszen egy vármegyéből vagyunk. De nem akarok dicsekedni, az nem sikk. Csak annyit mondok, hogy jeles nevemnek megfelelő vagyonom is van, melyet nem örököltém, hanem eszemmel szereztem.

SODRÓ. Tudom; tegnap beszélgettek róla a kriminális⁵⁸ törvényszék előtt.

POPRÁDI. És fölmentettek. A rágalom nyelve elnémult. Válogathatok a legelegánsabb pártik közt. És én mégis kit választok arra, hogy kezemmel boldogítsam? A Sodró bácsi unokahúgát, Esztert. He! Úgy-e, meg van lepetve?

SODRÓ. Nagyon.

POPRÁDI. És mit mond hozzá?

SODRÓ. Semmit.

POPRÁDI. Ez már csakugyan unalmas! Valamit csak kell mondania!

SODRÓ. Akkor azt mondom, hogy ha Eszternek volnék, én bizony nem mennék az úrhoz.

POPRÁDI. Nem is magát akarom elvenni, hanem Esztert.

SODRÓ. Akkor ne engem kérdezzen, hanem Esztert. Ő maga határoz sorsáról.

POPRÁDI. Igen, de nagyon hallgat a maga szavára; és látja, ha rábeszelné, én visszatéríteném veszteségét, melyet társulatunknál szenvedett. Nos, úgy-e, elegáns ajánlat?

⁵⁸ *kriminális* (lat.) - bűnügyi

SODRÓ. Köszönöm, nem vagyok eladó.

POPRÁDI. Annál jobb. Hát ingyen micsoda tanácsot fog adni a kisasszonynak?

SODRÓ. Hogy ne fogadja el kezét.

POPRÁDI. Nagyon jó! És miért ne?

SODRÓ. Mert nem tisztességes ember.

POPRÁDI Ez már csakugyan unalmas! Én nem vagyok tisztességes ember! Hát nem mentett fel a törvényszék? Nem mondta ki bíróilag, hogy becsületes ember vagyok? Önről ezt sohasem mondták bíróilag. Így hát én magasan ön felett állok... De most látom, hogy hamarjában csaknem tűzbe jöttem, pedig az nem sikk. Tehát egész elegáns higgadtsággal csak azt mondom, hogy Eszterrel magával akarok beszélni; ő a kor színvonalán álló hölgy, meg fog engem érteni.

Tizenkettedik jelenet

Előbbieket, Eszter

POPRÁDI. Soha jobbkor nem jöhetett, kisasszony! Jövője és boldogsága van kérdésben.

ESZTER. Az én boldogságom?

SODRÓ. Igen, gyermekem. Nincs jogom nevedben határozni; hallgasd meg tehát Poprádi urat s add meg neki magad a választ. Szóljon, uram!

POPRÁDI. Megengedjen, az ilyesmit négyszem közt szokás elvégezni.

SODRÓ. Jól van. *(Eszterhez)*. Bármit fogsz hallani, ne feledd, hogy gyermekem gyanánt szeretlek, s ez a szegény hajlék mindig nyitva áll előtted. *(El)*.

Tizenharmadik jelenet

Poprádi, Eszter

ESZTER. Mit kíván tőlem, uram?

POPRÁDI. Először is azt kérdelem, Eszter kisasszony, ismer-e engem?

ESZTER. Mily kérdés!

POPRÁDI. Nem a közönséges mód szerint értem. De ismer-e úgy, mint én magát? Látja, én tudom, hogy maga igen okos leány, nagyravágyó és elégedetlen sorsával.

ESZTER. Úgy hiszem, nem az volt a kérdés, hogy ön ismer-e engem?

POPRÁDI. Nem, hanem megfordítva. No hát tudja-e, hogy én is okos ember vagyok, aki megtalálja magát a mostani világban; hogy az elegáns társaság nyitva áll előttem; hogy van pénzem, ízlésem és szellemem, szóval, hogy sikk gyerek vagyok?

ESZTER. És ha mindezt tudnám?

POPRÁDI. Akkor azt kérdelem, akar-e nőm lenni?

ESZTER. Én? Az ön neje?

POPRÁDI. Az. Éppen erről beszéltem nagybátyjával; hanem az öregben nincs semmi sikk, nem képes engem méltányolni.

ESZTER. Nőül akar engem venni? És miért?

POPRÁDI. Ez már csakugyan unalmas! Miért akarom nőül venni? Mert szeretem.

ESZTER. Engem szeret?

POPRÁDI. Becsületemre! Látja, kaphatnék akárhány gazdag lányt is, de én csak magát szeretem. Amióta ismerem, mindig tetszett nekem; azért jártam annyit a házukhoz, nem is az öreg Zsófi néni kedvéért. Persze, magának nem lehet másképp udvarolni, mint tisztességes szándékkal -

ESZTER. Uram!

POPRÁDI. Na, na, hiszen mondom, hogy tisztességes szándékkal udvaroltam, csak hogy eddig nem nyilatkozhattam, mert nem volt vagyonom. Most már az is van; van szép falusi jószágocskám is, hova vissza akarok vonulni s megpihenni babéraimon; egy szóval semmi sem hiányzik, hogy magát boldoggá tegyem.

ESZTER. Tehát valóban komolyan teszi ez ajánlatot?

POPRÁDI. Roppant komolyan. Hanem mielőtt határozott választ adna, legyen szabad figyelmeztetnem, hogy maga e házban nagyon ferde helyzetben van. Nem akarom megbántani, de azt jól tudja velem együtt, hogy Sodró bácsi fülig van adóssággal, fizetése magának sem elég és egy harmadik személy nagy teher reá nézve.

ESZTER. Azt hiszi, most gondolok erre először?

POPRÁDI. Annál jobb. Akkor arra is gondolt, hogy ez az állapot magára előbb-utóbb tűrhetlenné lesz. Nyomorogni, koplalni, kopott nagykendőben járni, uzsorásokkal veszekedni - nagyon unalmas dolog, kivált olyan hölgyre, mint maga, aki felvilágosult, elegáns ízlésű, szóval sikk leány. Ugyan mondja, nem bántja büszkeségét az a gondolat, hogy olyan emberek kegyelméből él, akik maguk is csak tengődnek? Hogy zongoraórákat kell adnia meredt ujjú kőművesnéknek és vaskos házmesterkisasszonyoknak, s annyit sem tud munkájával szerezni, amennyibe napi élelme kerül? Erre született maga, ennyi szépséggel, szellemmel, ennyi sikkkel? Mondja, nem sokkal okosabb hozzám jönni feleségül, elegáns, szerető férjet kapni és élni boldogul, urasan?

ESZTER. Nőül menni - önhöz!

POPRÁDI. Természetesen; nem is a más számára kérem meg. Nos hát, mit mond hozzá?

ESZTER (*magában*). Nőül menni, ez emberhez - és mégis! hát ki vagyok én?... (*fenn*). Uram, nem felelhetek rögtön, engedjen időt a meggondolásra.

POPRÁDI. Azt se bánom, legalább azalatt meggondolhatja, hogy ezután még nagyobb terhére lesz szegény rokonainak, mert Sodró bácsi kevés pénze is elveszett egy - izé - egy szédelgő banknál. Most fognak még csak rárohanni az uzsorások! Láthatta ma a kezdetét. De ha nőm lesz, majd rajtok is segítünk; köztünk mondván, ezt a mai foglalatást is én szüntettem meg. Gondolkozzék hát! Elég lesz egy óra? Jó... Addig azt is meggondolhatja, hogy mostani helyzetéből csak férjhezmenetel által szabadulhat ki; s akkor mégis csak többet ér egy elegáns és gazdag férj, aki ráadásul szereti is; mint valami szegény ördög, aki talán csak azért venné el, hogy megfőzze ebédjét s megfoltozza kabátját. Aztán nézzen csak rám; nem oly nehéz dolog ám, egy ilyen sikk gyereket szeretni. Úgy-e? No hát a viszontlátásra! Reményilem, mint vőlegénye jövök vissza. Pá! (*El*).

Tizennegyedik jelenet

Eszter (egyedül)

Csak férjhezmenetel által szabadulhat ki mostani helyzetéből... mily kegyetlenül igazat mondott e léha ember! Neked nem szabad, hogy szíved legyen, neked nem szabad szeretned... láss utána, hogy férjhez menj, minél előbb, akárkihez, csak férj legyen, csak eltartson! Szegény leány, miért van érzés szívedben, büszkeség homlokodon, mit álmodozol te női méltóságról, szerelemről, két életnek egy üdvéről? Hagyd az álmodozást arra, kinek ideje van aludni; te állj ki a piacra s várd a jó szerencsét, míg reád akad valaki, akinek ínyére van fogad, hajad vagy a kezed főzte - és akkor menj férjhez, menj férjhez!... Istenem, istenem, miért engedted, hogy lelkem megálmodja mosolygó álmát, megpillantsa azt a fényes képet, mely átsuhant rajta? Ah! mit lát ő bennem? Szegény zongoramesternőt testvére házában, akivel néha leereszkedésből egy pár hideg szót vált, s ha elfordul tőle, létezését is feledi; boldogan él fényes világában, míg én itt alatt e hideg pusztában kínálgatom magamat: kinek kell feleség? Miért teremtel ilyennek, istenem, ha e sorsra szántál? *(Szenvedélyes könnyekben tör ki s egy székre roskad. Bella már előbb kinyitotta az ajtót; most lassan Eszterhez megy, letérdel mellette s átöleli).*

Tizenötödik jelenet

Eszter. Bella

BELLA. Ne sírj!

ESZTER. Ki az? Ki látja meg az én könnyeimet?

BELLA. Nem ismersz? Elfeledted már arcomat? Igaz, kis leány voltam, mikor utoljára láttál, de akkor is én szárítottam fel könnyeidet. *(Kendőjével törli Eszter könnyes arcát).*

ESZTER. Bella! drága Bellám! te vagy?

BELLA. Ugye, hogy mégis rám ismertél? Oh, én sohasem feledtelek téged! Hiszen úgy szerettük egymást, emlékszel-e, ott a nevelő intézetben?

ESZTER. Oh, azok boldog idők voltak, Bella!

BELLA. Igazán, nem is tudom, mit szerettél rajtam olyan nagyon? hogy én úgy szerettelek, annak volt értelme, mert büszke voltam reád. Olyan komoly, határozott leány voltál, nem pazaroltad mosolygásodat, barátságodat mindenkire. De az én számomra örök napfény volt az arcod, nekem még a szeszélyeimet is megtetted. Pedig mennyit bosszantottalak velök. Emlékszel-e? Még azt a rossz zongorát is órákig verted kedvemért; pedig tudom, mennyire úntad, mennyire nem szerettél zongorázni.

ESZTER. Nos most legalább hasznát veszem; harminc krajcárjával fizetik egy-egy zongoraórát.

BELLA. Ilyen olcsón? Úgy-e, az nagyon olcsó?

ESZTER. A házmesterkisasszonyok ezt is drágálják.

BELLA. Hát te házmesterkisasszonyokat tanítasz?

ESZTER. Ilyenformákat. Éppen most juttatta valaki eszembe. De örülnöm kell, ha ilyen tanítványokat is kapok. Nincs nagy hírem, nincsenek ismerőseim, pártfogóim; magamnak kellett keresnem, s meg lehetek elégedve, ha olyanokat találok, kik az olcsót keresik és beérik azzal a kevéssel, amit én nyújthatok.

BELLA. Oh, istenem! milyen keserűn mondd ezt! Azok a rossz házmesterkisasszonyok! Bizonyosan sokat bosszankodol velök. De hát nem tudsz jobb tanítványokat találni?

ESZTER. Egyetlen egy úri házam van, ott is, azt hiszem, csak azért tartanak, mert ismerik szomorú helyzetemet.

BELLA. Derék ember! Hogy hívják?

ESZTER (*habozva*). Tarczali úr nővére. Nem ismered?

BELLA. Nem. De hát miért is kell neked zongoraleckéket adnod?

ESZTER. Mert élnem kell s egyebet nem tudok. Még be sem végeztem nevelésemet az intézetben, mikor atyám meghalt s én árván maradtam. Szegény atyám tisztviselő volt, ki mindenét nevelésemre költötte s nem hagyott egyebet hátra adósságoknál. Ezeket is fizetnem kellett, magamnak is élnem kell. Szegény rokonaim maguk is alig tudnak megélni, nem lehetek egészen az ő terhőkre; értékesítenem kell hát azt a keveset, amit tudok. Zongoraleckét adok, ha van kinek; varrok, hímzek, ha akad megrendelőm - fájdalom, nem mindig akad... De hát ennek így kell lenni, hiszen tisztviselő leánya vagyok, nem állhatok szolgálatba, fenn kell tartani a családi rangot. Szüleim urak voltak, úri módon nevelkedtem, művelt leány vagyok, van ízlésem, finomságom, vannak magas igényeim - hahaha! édes Bellám, te még nem ismered ezt a mi cifra nyomorúságunkat, nem tudod, milyen boldog egy tisztviselő árvája...

BELLA. Ah, Eszter! nem látod?

ESZTER. Mit...? Ah! gyászruhában vagy! Te is...?

BELLA. Édesanyám meghalt. Én is árva vagyok.

ESZTER. És az én önző keserűségem nem vette észre a te fájdalmadat! Oh, mily szívtelen vagyok! Oh, mily rosszá teszi az embert a szegénység! Bocsáss meg, drága Bellám, bocsáss meg!

BELLA. Nincs mit megbocsátanom, hiszen szeretsz. Oh, szeress is! oly nagy szükségem van nekem a szeretetre. Most már senkim sincs a világon, csak te és bátyám. Ő is nagyon tisztel téged... Úgy-e, derék ember az én bátyám?

ESZTER (*Bella fejét simogatva*). Bizonynal derék ember az, kinek ilyen kis húga van.

BELLA. No csak, valld meg, van ezen kívül más érdeme is. Különben majd elégszer fogod látni, mert előre kimondom, hogy én mindennap összehozlak, hol itt, hol nálunk.

ESZTER. Isten tudja! Meglehet nem sokáig maradok itt; meglehet, hogy férjhez megyek.

BELLA. Ilyen korán? Oh, be kár...! Vagy mit is mondok! ki az? mikor lesz az esküvőd?

ESZTER. Még nem tudom, még nem határoztam el magamat.

BELLA. Nagyon szereted?

ESZTER. Szeretem? Ah! kedvesem, tőlünk szegény leányoktól ezt nem szokás kérdeni. A szerelem nem a mi számunkra való; nekünk férjhez kell menni, - éppen úgy, mint a férfiaknak hivatalt vállalni - hogy megélhessünk.

BELLA. Eszter! micsoda beszéd ez megint?

ESZTER. Szerelem! Édes gyermekem, a szerelem nagy fényűzés! Ha majd végigsétálsz az előkelő utcákon s megállsz a fényes kirakatok előtt, szabad lesz megbámulnod azt a sok drága selymet, gyémántot, mely az üvegtáblák mögött tündöklöklik, - szabad lesz megbámulnod, talán magadban arra is gondolhatsz: milyen boldogság volna mindezt bírni, ezzel ékeskedni; - de

eszedbe sem jut megkérdezni árát, szépen tovább mégysz; tudod, hogy ezt nem nekünk, szegény leányoknak tették oda. Ha aztán valami szánakozó ember megkínál egy vég kartonnal vagy egy hamisköves gyűrűvel, úgy-e, nem fogod azt mondani: Nekem ez nem kell, nekem jobban tetszik az a villogó gyémánt ott az üvegtábla mögött! - nem fogod mondani, mert tudod, hogy az a fényűzési cikk nem hozzád való; mert tudod, hogy nincs jogod válogatni, meg kell elégedned azzal, amit a véletlen szerencse kegyelemből juttat neked - a hulladékból.

BELLA. Eszter, Eszter! félni kezdek tőled, neked nincs szíved, te nem is tudnál szeretni.

ESZTER (*szünet után*). Azt hiszed?

BELLA (*szelesen*). Talán láttál már valakit a - kirakatban?

ESZTER. Hol! kit?... Ah! te is gúnyolsz?

BELLA. Nem, nem, édes Eszterem, de ne beszélj így, ne nézz ilyen különösen, mert mindjárt sírva fakadok.

ESZTER. Így kell beszélnem, mert ismerem az életet... Azt hiszed, az én szívem nem tud dobogni; azt hiszed, mindig csak e sáros földre szegeztem szememet s nem néztem a napba sohasem? Oh! az én szemem is elkáprázott egykor... nem, nem - hagyjuk el - azt mondják, megvakul, ki a napba néz, s nekem még szükségem van két szememre. (*Az asztalra hajtja fejét*).

BELLA (*reáborul*). Eszter, édes Eszter! te nagyon boldogtalan vagy.

ESZTER. És te csodálkozol ezen?

Tizenhatodik jelenet

Előbbie, Mádi

MÁDI. Itt vagyok. Szabad kérnem a kulcsot?

BELLA. Ah! Simi!

MÁDI. Hogy szolgál egészsége, Bella kisasszony? Köszönöm, én elég jól vagyok - azaz, hogy ejnye! milyen meglepetés! Hát kegyed itt van?

BELLA. Mit csodálkozik ezen? Nem mondtam már Mádon, hogy Pestre jövök?

MÁDI. Az igaz - de mégis - ej! ej! milyen csodálatos! Sohasem hittem volna!

BELLA. Oh, Simi, Simi! milyen rosszul áll magának a tettetés!

MÁDI. Tessék?

BELLA. De hát mondja, hogy került maga ide?

MÁDI (*fokozódó zavarral*). Engedelmével a kulcsért jöttem.

BELLA (*nevetve*). Mádtól idáig?

MÁDI. Dehogy! hiszen itt lakom, Sodró úrtól vettem ki egy szobát - külön bejárással.

BELLA. És mit csinál itt?

MÁDI. Hegedülni tanulok - akarom mondani, zongorázni - Eszter kisasszonytól.

BELLA. Oh, Simi, Simi! maga azt sem tudja már, mit beszél.

MÁDI. Meglehet - a meglepetés - a zavar - aztán a holmim kinn van a tornácon - igaz, most jut eszembe - miniszteri segédfogalmazó vagyok - tiszteletbeli - de nem mehetek be a szobámba, nincs nálam a kulcs.

ESZTER (*felkel*). Nénémnél van a konyhában, tüstént behozom.

BELLA. Hadd, hogy én menjek érte, legalább megcsókolom Sodró nénit. Addig is van szerencsém bemutatni legújabb tanítványodat, Mádi Simi, tiszteletbeli segédfogalmazó urat... Simi! jól mulattassa a kisasszonyt, míg oda leszek. (*El*).

Tizenhetedik jelenet

Mádi, Eszter

MÁDI. Örülök a szerencsének - köszönöm, nem ülök le, nem vagyok fáradt... Mi tetszik? Vagy úgy! semmit se szólt - ide se néz - talán csak nem haragudott meg, hogy megint azt a szerencsétlen hegedülést emlegettem?... De hát mit tegyek? Be vagyok mutatva, társalgást kell kezdenem. Ah! ez jó eszme. (*Nagy zajjal leejti cylinder kalapját*).

ESZTER. Ah! uram, bocsánat, tessék helyet foglalni.

MÁDI (*fölveszi kalapját*). Köszönöm, nem vagyok fáradt. (*félre*). Sikerült a társalgás.

Tizennyolcadik jelenet

Előbbie, Bella

BELLA. Szegény Zsófi néni! minden keze tele van dologgal, de azért mégis megcsókoltam.

MÁDI. Ah!

BELLA. Mit sóhajt Simi? Talán a kulcs után?

MÁDI. Oh, nem!

BELLA. Igaz, Zsófi néni azt mondta, hogy magát is meghívta.

MÁDI. Igen, születésnapjára. Futok bokrétát venni.

BELLA. Hát a kulcs már nem kell?

MÁDI (*átveszi*). Köszönöm, tüstént visszajövök. (*El*).

BELLA. Szegény Simi! Ki hitte volna, hogy megint találkozunk? Oh, be furcsa ember! Eszter, hát te nem is nevetsz?

ESZTER. Inkább sajnálom szegényt.

Tizenkilencedik jelenet

Előbbie, Mézesné

MÉZESNÉ (*ízléstelen dísszel; fején kalap, nagy rikító virágokkal*). Na, itt vagyok; tudtam, hogy megint nekem kell feljönni, a kisasszony mindig elfelejti, hogy még én is a világon vagyok.

ESZTER. Parancsára állok, Mézesné asszonyság!

MÉZESNÉ. Persze, nekem aztán haragudni sem szabad, mert evvel az elegáncsos finomságával mindjárt lekenyerez. De nem, most azért is haragszom. Az egész fertályról elengedtem a házbért, hogy ennek fejében klavírozni és franciávu tanítson, amint egy úri asszonysághoz illik. Aztán mégis elfelejti, hogy most van az órá. Csak ülök a szalónyomban, csak várom; de aki nem jön, az megint Eszter kisasszony.

ESZTER. Bocsánat, Mézesné asszonyság, vendégem volt.

MÉZESNÉ. Vagy úgy! Most látom. Kérem, amüzirozzon⁵⁹ egymásnak.

ESZTER. Mézesné asszonyság, háziasszonyunk - Bálnai Bella barátnőm.

BELLA. Igen örülök, asszonyom!

MÉZESNÉ. Csókolom a kezét - vagy mit is mondok! nem csókolom a kezét... Nézze meg az ember, nem tudom ezt a rossz szokásomat elhagyni. Azelőtt nagyon hozzászoktam; oh! mert én nem szégyelem megvallani, hogy valaha szakácsné voltam, a férjem meg kőmíves. De most már építész, háziúr, én pedig úri asszonyság vagyok... Hogy tetszik a ruhám? (*Körülfordul*).

BELLA. Nagyon szép, különösen a kalap - az valóban feltűnő.

MÉZESNÉ. Meghiszem azt. Telik rá, hála istennek! Azért nem is nagyon sürgetem a házbért, Sodróéknak sokszor elengedem a zongoraleckék fejében. Igaz, erről jut eszembe, ne gondolja ám, lelkem kisasszony, hogy én valami sárkány vagyok. Az előbb egy kissé affisirozva⁶⁰ voltam, de nem is csoda, ez az Eszter olyan hanyagul tanít.

ESZTER. Ha tetszik, megkezdhetjük most a zongoraórát.

MÉZESNÉ. Most már késő, inkább csevegjünk. Oh! ne higye ám, Bella kisasszony, hogy én ne tudnék szellemesen csevegni. Az újságból mindennap kiolvasom a szellemes csevegéseket. A férjemnek néha csak úgy zúg a feje tőle. Aztán Eszter megmondhatja, hogy már a franciában is messzire mentem, egész a hetedik lapig - le père est bon,⁶¹ ma soeur est belle!⁶²

BELLA (*halkan*). Oh, be furcsa asszony!

ESZTER (*halkan*). Lásd, ilyenektől függ életem.

H u s z a d i k j e l e n e t

Előbbie, Zsófi

ZSÓFI. Kérlek, édes Eszterem, Bálinték már jönnek és - ah! Mézesné asszonyság!

MÉZESNÉ. Csókolom kezét, tensasszony - ejnye már megint ráment a nyelvem. Nem, nem csókolom a kezét, - hanem (*látva, hogy Zsófi és Eszter halkan beszélnek* -) Micsoda? Rám se hallgatnak, a háziasszonyukra! Pedig máskor olyan elegáncsosak hozzám. Vajjon micsoda titkuk lehet? (*Lassan hátuk mögé lopózik*).

BELLA (*magában*). Szegény Eszter! most már nem csodálom.

⁵⁹ *amüzirozni* (fr.) - szórakozni

⁶⁰ *affisirozni* (fr.) - fitogtatni

⁶¹ *le père est bon* (fr.) - az apa jó

⁶² *ma soeur est belle* (fr.) - a nővérem szép

ZSÓFI *(halkan)*. Sok vendég lesz, Bálnai is eljön, Parthenia is; azt sem tudom, hol a fejem.

ESZTER. Majd én megmosom az edényeket. *(Megfordul)*. Bocsánat, Mézesné asszonyság! *(Látva, hogy egészen mellette áll)*. Ah!

MÉZESNÉ. Semmi bocsánat! semmi ah! Hát maga akar a konyhába menni, ezekkel a finom kezeivel edényt mosogatni? Szegény kisasszony! arra született, hogy selyem kanapén üljön és edényeket mosogat; én meg idejövök lármát csapni, az új kalapomat mutogatni, megszegeyníteni a gazdagságommal - pedig a hetvenhetedik öreganyám is szakácsné volt - Nesze, új kalap! *(lekapja fejéről s a földhöz akarja vágni; meggondolja magát s Bellának nyújtja)*. Mégis kár lenne érte! Viseljen rá gondot, kisasszony, míg én dolgomat végzem a konyhában.

BELLA. Oh, asszonyom, milyen jó ön!

MÉZESNÉ. Dehogy vagyok jó; hiú, nagyszájú teremtség vagyok! Hát sok vendégük lesz - Bálnai úr is eljön? Ő is az én lakóm, rendesen fizet. Persze cselédek sem tarthatnak, én meg idejövök szellemesen csevegni! Az uzsorás vén kisasszony is itt lesz? No, hiszen csak az egyik a kezem főztéből! Gyerünk a konyhába!

ZSÓFI. De édes Mézesné asszonyság!

MÉZESNÉ. Hagyjon nekem békét! Ne féljen, édes Eszterem, nem kell edényt mosogatnia. Olyan vacsorát főzök én, hogy na! hiszen a mesterségem volt... *(Bellához)*. Vigyázzon, lelkem az új kalapomra... Hol van hát az a konyha, no! Gyerünk, ott beszéljünk franciául - le père est bon, ma soeur est belle! *(El)*.

BELLA. Oh! hiszen ez a Mézesné nagyon derék asszony!

ZSÓFI. És jól főz, majd meglátjátok, milyen jól főz. Most legalább nekem is jut egy kis időm, elfogadni a születésnapi vendégeket.

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Márta, Klotild, Aurelia, Luci, Juci, Csoma

(Először Csoma jő, azután a lányok, egyenként, a két iker leghátul, egymás kezét fogva. A lányok szegényesen s nagyon különböző ruhába vannak öltözve. Mindig lassan és félénken beszélnek. Mindegyik először kezet csókol Zsófinak, megcsókolja, átadja bokrétáját, aztán megcsókolja Esztert, ez bemutatja Bellának, kivel mindegyik leány szertartásosan kezet fog.)

CSOMA. No, elvégeztétek? Azt hittem, már sohasem lesz vége.

ZSÓFI. Isten hozott, kedves bátyám!

CSOMA. Várj, hiszen még el sem mondtam a köszöntőt. Persze, mikor az ember ilyen ármádiával jó gratulálni, elfelejti a mondókáját, mire rákerül a sor. Na hát az isten éltesen! ha ugyan érdemes egy hivatalnok feleségének hosszú életet kívánni... Nekem ugyan senki se kívánjon hosszú életet, annyit mondok, senki se kívánjon, mert megharapom.

MIND AZ ÖT LEÁNY. Oh, papa!

CSOMA. Hallod, öt leány kiáltja egyszerre: oh, papa!... öt pár cipő minden hónapban, és 1 forint 20 kr. napi díj... Ugyan ki volt az a bolond, aki ünneppé tette a születésnapot? Na hát az isten éltesen! A lányok bokrétákat hoztak; kedvem lett volna azt mondani, hozzanak inkább cellert és petrezselymet, azt legalább meg lehet enni; de hát minden leány bolondja a virágnak. *(Zsebéből egy likőrös üveget vesz ki)*. Nesze, én ezt hoztam; ráment egy egész napi díjam.

ZSÓFI. Köszönöm, édes bátyám!

CSOMA. Ne köszönd, hanem idd meg. Ti pedig, leányok, beszéljetek. Ez az egyetlen mulatság, mely nem kerül pénzbe. Diurnista-lányok⁶³ is megengedhetik maguknak.

MÁRTA. Nézze, papa, itt van Bella kisasszony.

KLOTILD. Bálnai tanácsos úr húga.

AURELIA. Eszterrel járt iskolába.

CSOMA. Hát az ikrek miért nem beszélnek? Luci, Juci mulassatok ti is. Más mulatságokat úgy sincs... Tehát ez itt Bella kisasszony? Alászolgája! Én Csoma Bálint vagyok, diurnista, 1 frt 20 kr. napidíjjal, - ezek itt leányaim, - Márta, Klotild, Aurelia, Luci, Juci - több név már nincs a kalendáriumban. Ez a kettő, Luci és Juci ikergyerek, csak nem igen mernek beszélni, pedig van nyelvök.

MÁRTA. A papa mindig tréfál.

LUCI. Ne gondolja, Bella kisasszony, hogy nem tudunk beszélni.

JUCI. Csakhogy a papa azt akarja, hogy mindig beszéljünk.

CSOMA. Azt akarom, hogy mulassatok! Bocsásson meg, Bella kisasszony, hogy így lármázok, de 1 frt 20 kr. napidíjjal az ember nem lehet udvariasabb. Hej! ha ezelőtt ismert volna, mikor még kasznár voltam az öreg Tarczali uradalmában; akkor voltam én ember. De a jószágot bérbe adták, engem meg elcsaptak, és most 1 frt 20 kr. napidíjból élek evvel az öt leánnyal. Ha loptam volna, most úr volnék, hintóban járnék - de nem loptam - most hát körmölhetek... Aztán meg csodálkoznak, hogy néha rosszkedvű vagyok. Úgy-e, maga nem csodálkozik rajta, kedves kisasszonykám?

BELLA. Nagyon sajnálom önt, uram.

CSOMA. Derék leány! A te barátnőd, Eszter? Megbecsüld! Ismerem a bátyját is, kedves kisasszony! Derék tisztviselő, jó principális, szeretnék az irodájába jutni, ott 1 frt 50 kr. a napidíj.

BELLA. Meg fogom őt kérni, uram.

CSOMA. Köszönöm. Ti meg, lányok menjetek mulatni.

MÁRTA. Melyik szobába menjünk?

ZSÓFI. Erre, lányok! Eszter majd megmutat mindent... Kérlek, édes húgom!

ESZTER. Igen, néném. Menjünk!

MIND AZ ÖT LEÁNY. Menjünk! menjünk!

CSOMA. Ne mondjátok, hanem menjetek.

BELLA *(menetközben Eszterhez)*. Szegény Eszterem! ilyen a te életed?

ESZTER. Ezek még az ünnepnapok... *(A leányok el egy oldalajtón)*.

⁶³ *diurnista* (lat.) - napidíjas

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Csoma, Zsófi

ZSÓFI. Én pedig megyek dolgomra, a konyhába.

CSOMA *(leül)*. Csak eredj, mert hiába, enni kell, ha élni akarunk. Milyen rossz találmány az az evés! Mennyivel jobb volna, ha evés nélkül meg lehetne élni! Akkor talán én is kijönnék a napidíjammal? No menj hát! *(több szivarvéget s egy kést vesz ki zsebéből)*. Addig én majd dohányt vágok. Ezeket a szivarvégeket a felek hagyták az irodában, míg a principálisnál jártak; én meg szépen összeszedettem... Van köztük egy igen finom darab, az osztálytanácsos hagyta véletlenül az asztalon - öt krajcáros kuba. *(Vágni kezdi a szivarvégeket)*.

ZSÓFI. Ilyen drága szivarokat szí? Milyen pazarlás!

CSOMA. Én is ilyeneket szíhatnék most, ha loptam volna kasznárkoromban. Hol van férjed?

ZSÓFI. Éppen itt jó. Én meg megyek dolgomra. *(El)*.

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Csoma, Sodró

CSOMA. Mi újság sógor?

SODRÓ. Eszter kezét megkérte Poprádi, és lefoglalták a bútoraimat.

CSOMA. Boldog ember! nálad még találnak foglalnivalót. Aztán egy leány van a házadnál, azt is megkérik. Hozzám senki sem jó ilyen szándékkal, pedig válogathatna.

SODRÓ. Igen, csakhogy ez a kérő Poprádi.

CSOMA. Hát aztán? Ő is férfi.

SODRÓ. Hát te hozzá adnád a leányodat?

CSOMA. Mind az ötöt.

H u s z o n n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Tóbiás

TÓBIÁS. Üdvözlöm a társaságot.

CSOMA. Jó napot Tóbiás úr! Maga is gratulálni jött?

TÓBIÁS. Csoma úr is itt van? Annál jobb, legalább nem kell kétszer fáradnom.

SODRÓ. Mit hozott?

CSOMA. Engem is keres? Talán elcsaptak?

TÓBIÁS. Még nem, még nem. Egyelőre örömhírral jövök; önegysága, az irodaigazgató úr neje ma reggel szerencsésen megszülni méltóztatott harmadik gyermekét.

SODRÓ. Értem. Adja csak elő azt az ívet.

TÓBIÁS *(ívet vesz ki zsebéből)*. Eltalálta. Az irodai személyzet aláírást nyitott, hogy önegységát keresztelési ajándékkal lepje meg.

SODRÓ. Természetesen, nagy öröm ez mindnyájunkra nézve. Adja ide azt az ívet. (*Aláírja nevét s fizet*). Az isten tartsa jó erőben önagságát, hogy többször szerezzen nekünk ily örömet. Hát magának nem született gyereke? Annak is aláírok.

TÓBIÁS. Instálom,⁶⁴ ötven esztendő a feleségem. (*Csomához megy*). Tessék Csoma úr, a diurnisták erre az oldalra jönnek.

CSOMA (*dühösen vágja a szivarvégeket*). Nem hallom.

TÓBIÁS. Csoma úr, gondolja meg!

CSOMA. Nem gondolom meg. Mit örüljek én az irodaigazgató harmadik gyermekének? Elég örömem van nekem a saját öt leánnyommal.

TÓBIÁS. Nagyon sajnálom Csoma úr, hogy ennyire megfélemedezik hivatalos állásáról.

CSOMA. Süsse meg a hivatalos állását! 1 frt 20 kr.apidíj - és még örüljek is az irodaigazgató harmadik gyermekének! Na jól van, hát örülök! (*kezét dörzsöli és dühösen Tóbiásra mosolyog*). No most látta - mondja meg az irodaigazgatónak, hogy örültem, de nem fizetek.

H u s z o n ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbiek, Bálnai

SODRÓ. Isten hozta kedves öcsém uram!

CSOMA (*mérgesen Tóbiáshoz*). Ha tetszik, akár táncolok is örömömben, de nem fizetek.

BÁLNAI (*pedáns, kimért modor*). Mi ez?

TÓBIÁS (*zsebébe rejt az ívet*). Hivatalos titok. Csoma úr, szót se többet! Holnap majd az irodában folytatjuk; addig is jó mulatságot kívánok. (*El*).

CSOMA. Tisztelem a harmadik gyereket!... (*fölkel*). Bocsásson meg tanácsos úr, hogy ilyen lármát csapok, de egészen oda vagyok örömömben, mert megszületett az irodaigazgatónk harmadik gyereke.

BÁLNAI Úgy? Most már értem. (*Sodróhoz*). Be akartam mutatni Bella húgomat, de úgy látszik, megelőzött.

CSOMA. Itt jön már és vele az egész armádia.

H u s z o n h a t o d i k j e l e n e t

Előbbiek, Eszter, Bella, Márta, Klotild, Aurélia, Luci, Juci

BÁLNAI. Jó napot kívánok Eszter kisasszony!

ESZTER. Isten hozta Bálnai úr!

BÁLNAI (*Csoma leányaihoz*). Kisasszonyok, van szerencsém.

MIND AZ ÖT LEÁNY (*bókolva*). Részünkről!

(*Csoma és Sodró egy oldalasztalnál. Az öt leány egymás mellett sorjába állított székekre ül. Eszter az ablaknál áll.*)

⁶⁴ *instálom* (lat.) - kérem alássan

BÁLNAI (*Bellához*). Miért nem mondtad, hogy előre jössz? Huszonhét percet mulasztottam el kereséssel.

BELLA. Jutott is az eszembe, mikor az én drága Eszteremhez siettem? Ugyan ne nézz olyan szigorúan, mintha bűnt követtem volna el. Mondd, nem vagy te is boldog, ha minél többször lehetsz Eszter közelében?

BÁLNAI. Bella, ne légy gyermek.

ESZTER. Bálnai úrnak sokkal komolyabb dolgai vannak, hogysen az én társaságot keresné.

CSOMA. No, ezután még kevésbbé keresheti, ha majd falura visz Poprádi.

BÁLNAI. Poprádi!

CSOMA. Épen ma kérte meg a kezét.

MIND AZ ÖT LEÁNY. Gratulálunk! (*Eszterhez futnak, megcsókolják s ismét leülnek*).

BÁLNAI. Szerencsét kívánok Eszter kisasszony!

ESZTER. Még korán van a szerencsekívánat, uram.

SODRÓ. Én is azt remélem.

CSOMA. Már miért remélnéd? Hát mi egyébbe való a lány, mint hogy férjhez menjen? Nézd ezt az öt leányt itt sorjában, s kérdezd meg, nem mennének-e mindjárt Poprádihoz?

MIND AZ ÖT LEÁNY. Oh papa!

CSOMA. Azért csak annyit mondok Eszter, menj hozzá. Ha nem fértek össze, úgy is elválhattok. Ha akarod, mindjárt megmagyarázom neked, hogyan lehet legkönnyebben elválni.

ESZTER. Köszönöm. Még nem tudom, lesz-e rá szükségem? Még nem határoztam el magamat.

CSOMA. Hát mikor akarsz határozni?

ESZTER. Ma este.

BÁLNAI (*magában*). Már ma este!

BELLA (*halkan Bálnaihoz*). Oh testvér! ha tudnád, mily boldogtalan szegény Eszter! Oh ha segíthetnél rajta!

BÁLNAI. Hagyj el! hagyj el! (*Magában*). Ma este fog határozni... oh! ha szólhatnék - ha tudnék vele beszélni...! Átkozott merevség! itt - itt a szívben emésztő tűz lobog, s az arc mozdulatlan, a szem hideg, mintha most is a száraz számokat olvasná... Eh csak nevetségessé lennék... De nem, mégis szólnom kell, nem engedhetem, hogy azé az emberé legyen! (*Hirtelen eltökéléssel Sodróhoz siet*). Uram, szabad néhány szóra kérem?

SODRÓ. Szívesen. Tessék!

BÁLNAI. Nem - nem itt - másutt - négyszem közt.

SODRÓ. Menjünk hát szobámba. (*El Bálnaival*).

CSOMA. Vajjon micsoda titkuk van ezeknek? Persze a diurnistának semmi köze hozzá... Na hát mulassatok leányok; nekem már megvan a mulatságom - dohányt vágok.

Huszonhetedik jelenet

Előbbie, Mádi (három bokrétával)

BELLA. Ah! itt van már Simi? Jöjjön, hadd mutassam be. Mádi Simi úr, tiszteletbeli segéd-fogalmazó - Csoma Bálint bácsi - ugy-e megengedi, hogy bácsinak nevezzem?

CSOMA. Akár írásban, eszem a lelkét!

BELLA. A kisasszonyok pedig -

CSOMA. Nem olyan könnyű azt megtanulni - Márta, Klotild, Aurelia, Luci, Juci - mind az én leányom.

MIND AZ ÖT LEÁNY *(fölkel, bókolva)*. Örvendünk. *(Leülnek)*.

MÁDI. Csókolom kezöket.

CSOMA. Tiszteletbeli segédfogalmazó? Valahára talállok egy hivatalnokot, akinek nálamnál is kevesebb fizetése van. Az én napi díjam 1 frt. 20 kr., diurnista vagyok, azelőtt kasznár voltam, de nem loptam; ha loptam volna, most hintóban járhatnék, de nem loptam.

MÁDI *(bokrétái s Bella felé tekingetve, szórakozottan)*. Hát miért nem tetszett lopni?

CSOMA. Micsoda! Ugyancsak praktikus fiatal ember! Mit nézi azokat a bokrétákat? Kinek hozta?

MÁDI. Születésnap ajándék - meg a kisasszonynak - *(át akarja adni Bellának)*.

BELLA *(halkan)*. Mit gondol Simi? Az idegen kisasszonyokat kell megkínálni.

MÁDI. De csak három van.

BELLA. Mindegy! Akarom.

MÁDI *(Csomához)*. Szabad felajánlanom e csokrokat a kisasszonyoknak? De csak három van.

CSOMA. Adja annak, aki legjobban tetszik. Tessék választani, melyik tetszik legjobban?

MÁDI. Oh uram!

MIND AZ ÖT LEÁNY. Oh papa!

CSOMA. Egyik se tetszik legjobban? Akkor hát adja kor szerint. Márta kelj föl, te vagy a legöregebb, huszonkét éves.

MÁRTA. De papa!

CSOMA. Nem vagy megelégedve? Pedig így is eltagadtam négy esztendő. Nagyobbat már nem hazudhatok a kedvéért. Vedd át a bokrétát - úgy most Klotild - huszonegy év - Aurelia - húsz - az ikrek nem kapnak, különben egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz.

MÁDI *(a megnevezett lányoknak ezalatt átadja a bokrétát, melyet mindegyik bókkal köszön meg)*. Mindjárt szolgállok a többi hölgynek is - viszontlátásra! *(El)*.

CSOMA. Úgy, most folytassuk a mulatságot. *(Leül s a szivarvégeket vágja)*.

H u s z o n n y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Bálnai, Sodró

SODRÓ. Mindnyájunkat boldoggá tesz. Beszéljen vele tüstént!

BÁLNAI *(gyorsan, izgatottan)*. Bella, kérlek egy szóra.

BELLA. Mit parancsolsz, bátyám?

(Félrevonulnak. Eszter egyedül a zongora előtt).

BÁLNAI *(gyors, fojtott hangon)*. Bella, mit gondolsz, ha én - nem - előbb felelj te - miért mondtad Esztert boldogtalannak?

BELLA. Mert olyanhoz kell mennie, akit nem szeret.

BÁLNAI. Nem szereti? Miért megy hozzá?

BELLA. Mert nem akar többé szegény rokonainak terhére lenni.

BÁLNAI. Mit gondolsz, tudna-e szeretni engem?

BELLA. Hát mégis eltaláltam? Oh be boldog vagyok! Most mindjárt megölellek!

BÁLNAI. Vigyázz, idenéznek... Mit gondolsz akarna-e nőmmé lenni, lehet-e engem szeretni?

BELLA. Ki ne szeretne téged, aki megismer?

BÁLNAI. Mondd meg neki - ti nők jobban tudtok erről beszélni - mondd meg neki, hogy én szeretem őt, mióta ismerem; mondd meg neki, hogy életem egyetlen vágya volt, őt nőmmé tenni.

BELLA. Oh mily boldogság! Futok, tüstént megmondom!

BÁLNAI. Várj, ne még! Mondd meg neki, hogy én jól tudom, ő nem szerethet engem -

BELLA. Ki tudja?

BÁLNAI. Ne vágj szavamba!... Jól tudom, hogy nem vagyok szeretetreméltó; száraz, merev tisztviselő vagyok, aki egész életét az íróasztalnál, lélekölő munkánál töltötte; de szívemben igazi szerelem, gyöngédség él, s ha nem is tudom kifejezni, annál mélyebben érzem - mondd meg neki -

BELLA. Igen, igen - oh édes Eszterem! milyen boldog lesz!

BÁLNAI *(visszatartja)*. Várj még. Mondd meg neki, hogy nem vagyok gazdag, de fizetésemből elég kellemessé tehetem életét, hogy még rokonain is segíthetünk - mondd meg neki, hogy bátyjával már beszéltem - s ő megegyezett -

BELLA. Igen, igen - mindent megmondok -

BÁLNAI. És mondd meg neki, hogy ne dobja oda magát egy nyomorult léha embernek - mondd meg neki, hogy minden törekvésem az ő boldogsága lesz - mondd meg neki, hogy - hogy én szeretem, imádom őt...

BELLA. Oh mily boldog vagyok!... *(Eszterhez fut és sírva keblére borul)*. Édes drága Eszterem, olyan boldog vagyok!

(Bálnai félrevonul. Sodró Eszter mellé megy).

ESZTER. Mi ez Bella?

BELLA (*súgva*). Nem kell feláldoznod magadat - boldog lesz - ő szeret, nőül vesz - ho! milyen boldogok leszünk!

ESZTER. Kiről beszélsz?

SODRÓ. Nagy szerencse ért gyermekem. Bálnai épen most kérte meg tőlem kezedet.

BELLA. Igen édes Eszterem! Oh mint szeret, mily boldoggá fog tenni! (*Mosolyogva Eszter keblére hajtja fejét*). Ugy-e mégis a tied lesz, amit a kirakatban láttál?

ESZTER (*Bella fejét simogatva, magában*). Szegény gyermek! ő azt hiszi... ah!

SODRÓ. Határozz gyermekem. A két kérő közt nem nehéz a választás.

BELLA. Nézd, szegény Gusztáv milyen türelmetlen.

ESZTER (*Bálnaihoz siet, megragadja kezét*). Oh uram! ön jó, ön nemeslelkű! Köszönöm! De nem tudom elfogadhatom-e a kezét, melyet száanalomból nyujt felém?

BÁLNAI. Száanalomból? én! Hát nem mondta Bella?... Oh Eszter, nem száanalom az - nem - szerelem!

ESZTER. Szerelem...! Engedjen uram gondolkozási időt - csak néhány percet kérek - ugy-e várni fog?

BÁLNAI. Várni fogom boldogságomat.

BELLA (*súgva*). Nos, megvan?

ESZTER. Nemsokára.

CSOMA (*Eszter mellé megy, halkan*). Eszter, el ne szalaszd a jó szerencséd!

ESZTER. Ön is bátyám?

CSOMA. Én leginkább. Többet tudok, mint azok. Azt hiszed, mert a fiatal Tarczali néha egy pár szót vált veled, többet gondol rád, mint akár az én öt leányomra?

ESZTER. Ah! bátyám, ön kegyetlen.

CSOMA. Az előbb csak a szám járt, mikor Poprádiról beszéltünk; de Bálnai más ember. Eszter! vigyázz, talán ez az egyetlen alkalom életedben, hogy mindig boldog és becsületes légy. El ne szalaszd. (*A háttérbe megy. Eszter elgondolkozva Bella mellé áll*).

H u s z o n k i l e n c e d i k j e l e n e t

Előbbie, Mádi, Parthenia

PARTHENIA (*karonfogva hozza Mádit*). Siessünk, kedves Simi!

MÁDI (*öt bokrétával, félre*). Elcsípett a grádicson. (*Fenn*). Bátor vagyok e virágokkal szolgálni a hölgyeknek. (*Kiosztja a bokrétákat Eszter, Bella, Luci és Juci közt*).

PARTHENIA. Hát én nem kapok bukétot?

CSOMA (*súgva*). Adja oda neki ezt az ötödiket.

MÁDI. Hiszen ezt a háziasszonynak szántam.

CSOMA. Adja oda, különben elviteti a bútorokat.

MÁDI. Szépen vagyunk! *(Partheniának adja a bokrétát. Félre).* Tessék, nyolc bokrétát vettem, s mégsem jut az ünnep hősenek.

PARTHENIA. Leányok, játszunk valamit!

MIND AZ ÖT LEÁNY. Mit játszunk?

PARTHENIA. Zálogosdit.

MÁDI *(félre)*. Ez a rokkant Romeo és Júlia bizonyosan rajtam fogja behajtani a percentjeit.

MÁRTA. Te is játszol Eszter?

ESZTER. Köszönöm, nincs kedvem.

KLOTILD. Akkor zongorázzál valami szép kíséretet a játékhoz.

AURELIA. Kérlek édes Eszter, zongorázzál.

LUCI. Olyan szép, zeneszó mellett játszani.

JUCI. Úgyis csak itt jutunk néha zenéhez.

ESZTER *(kinyitja a zongorát s halkán játszik valami megfelelő darabot. Bella mellette ül, fejét vállára hajtva s karjával átölelve. Bálnai a túlsó oldalon áll, szemét Eszterre szegezve. Sodró az asztalnál ül. - Mádi, Parthenia, Csoma és az öt leány a háttérben körben ülve gyűrűsdit játszanak).*

MÁRTA. Ki a bíró?

PARTHENIA. Én vagyok a bíró. *(Körben jár, a gyűrűt egyik leány kezébe teszi s leül).* Keressen Simike!

MÁDI *(félre)*. Tudtam. *(Szórakozottan, Bella felé tekintgetve).* Itt van. *(Klotildra mutat).*

KLOTILD. Nem találta meg.

PARTHENIA. Fizessen zálogot.

MÁDI *(odaadja óráját, félre)*. Be jól ért a zálogoláshoz.

PARTHENIA. Keressen tovább!

MÁDI *(félre, szórakozottan)*. Legalább Bella is játszanék *(megint Klotildra mutat)*.

KLOTILD. Most sincs itt.

PARTHENIA. Új zálog!

MÁDI. Tessék. *(Egy gyűrűt ad Partheniának. A játék a következő jelenet alatt némán tovább folyik. Mádi folytonosan szórakozott s igen sok zálogot fizet, gyűrűit, tárcáját, végre zsebkendőjét, melyeket mind Parthenia vesz át)*

H a r m i n c a d i k j e l e n e t

Előbbie, Poprádi

POPRÁDI. Ah! itt már nagyban foly a multság!

BÁLNAI *(Sodróhoz)*. Ezt az embert is meghívta?

SODRÓ. Eszterhez jött, a válaszáért.

POPRÁDI (*Eszter fölé hajol, halkan*). Nos, széna-e vagy szalma?

ESZTER (*zongorázva*). Várjon, még nem telt le az óra.

POPRÁDI. Ez már csakugyan unalmas! No jó, addig játszom én is. Mit játszanak?

MIND AZ ÖT LEÁNY. Zálogosdit.

POPRÁDI. Kit zálogoltak meg?

MIND AZ ÖT LEÁNY. Mádi urat.

PARTHENIA. Most is elhibázta. Zálogot!

MÁDI (*odaadja nagy kapukulcsát*). Tessék, egyebem nincs, mindenemből kifosztottak.

PARTHENIA. Hát váltsa ki. Tizenkét darab zálogja van.

MÁRTA. Mivel váltsa ki?

PARTHENIA. Minden darabért egy csók a bírónak.

MÁDI. Jaj!

CSOMA (*súgva*). Menjen hamar, csókolja meg.

MÁDI (*mérgesen*). Hiszen egy csók - játékból - isten neki! de tizenkettő!

PARTHENIA. Nos, nem váltja ki?

CSOMA. Csókolja meg, különben elviteti a bútorokat.

MÁDI. Isten neki! (*Egyszer megcsókolja Partheniát*).

H a r m i n c e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Zsófi, Mézesné (tálccával, melyen kalács, gyümölcs, fındzsák, poharak vannak)

ZSÓFI. Tessék egy kis uzsonna, hogy könnyebb legyen a várakozás.

MÁDI (*félre*). Meg vagyok mentve. (*Partheniához*). A többit hagyjuk uzsonna utánra.

(Mézesné körüljár a tálcával, mindenki vesz magának, kivéve Partheniát, kit Mézesné mindig dacosan kikerül s elkapja a tálcát, ha ez utána nyúl. Ezalatt Eszter és Bella előbbi helyzetekben maradnak. Eszter halkán tovább zongorázik).

BELLA (*szünet után, suttogva*). Oh édes Eszterem! milyen boldogok leszünk!

CSOMA. Leányok, ne egyetek olyan mohón, mert megbetegeszték.

BELLA. Együtt fogunk lakni - úgy fogjuk egymást szeretni - oh milyen szép élet lesz az!

ESZTER (*hirtelen félbehagyja a zongorázást és reáhajtja fejét*).

BELLA. Eszter! drága Eszter, miért sírsz?

ESZTER (*Bálnaihoz siet*). Uram, sohasem fogom elfelejteni jóságát - hálás, engedelmes, hű neje leszek - tisztelem, becsülöm önt - esküszöm - meg fogom tartani eskümet - elég ez? - boldog lesz-e így velem?

BÁLNAI. Oh Eszter! nézzen könnyes szemembe és ne kérdezze.

ESZTER. Köszönöm uram.

POPRÁDI (*előre jó*). Az óra letelt, Eszter kisasszony, szabad kérnem a választ?

ESZTER (*Bálnai kezét fogva*). Ime válaszom. (*Emelt hangon*). Bemutatom jegyesemet, Bálnai Gusztávot.

POPRÁDI. Micsoda!

MÉZESNÉ (*elejti a tálcát*). Mit hallok! Ne tessék megijedni, megfizetem a kárt! Csakhogy férjhez megy az én kedves tanítóném!

POPRÁDI. Ez már csakugyan unalmas.

BÁLNAI. Nos, uram...!

POPRÁDI. Semmi, semmi, szerencsét kívánok, sok szerencsét! (*félre*). Azért mégis az enyém fogsz lenni, csakhogy drágábban. (*Partheniához*). Exequálunk!⁶⁵

PARTHENIA. De még ma táncolunk.

MÁDI (*a távozó Poprádihoz*). Nem marad itt vacsorára?

POPRÁDI. Köszönöm, hamarjában csaknem jóllaktam. (*El*).

SODRÓ. Kedves húgom, mily boldogság!

ZSÓFI. Sohasem volt ilyen szép születésnapom.

MÁDI. Éljen! most már nem kell kiváltani.

BELLA (*Eszter keblére borul*). Testvérem!

BÁLNAI. Lásd Eszter, mind oly boldogok. Ugy-e te is boldog lész?

ESZTER (*halkan*). Isten segítsen, hogy önt tegyem boldoggá!

CSOMA (*leányaihoz*). Előre! indulj! gratulálj! (*félre*). Most talán csak belejutok az 1 ft. 50 kr. napidíjba!

MIND AZ ÖT LEÁNY (*Csoma vezetése alatt előre jó, mély bókkal, egyszerre*). Sok szerencsét az új párnak!

A függöny legördül

⁶⁵ *exequalni* (lat.) - végrehajtani

MÁSODIK FELVONÁS

Iroda. Íróasztalok. Állványok iratcsomagokkal. Egy oldalajtó; e fölött tábla e fölírással: »Bálnai Gusztáv, számtanácsos«. Egy középjutó. Az oldalajtóval szemben ablak

Első jelenet

Csoma (az ablak melletti asztalnál). Hantos, Barna (más-más asztaloknál. - Mindnyájan munkába vannak merülve)

CSOMA *(írva)*. Kilencvennyolc meg kilenc az százhet, meg nyolc, az száztizenöt, marad száztíz, átviszem a száztízet -

HANTOS. Csoma úr, ne tessék fennhangon számolni, mert nem tudok dolgozni.

CSOMA. Micsoda! 1 forint 50 kr. napidíjért még csendesen is számoljak? Átviszem - átviszem - tessék, most elfelejtettem, mennyit kell átvinni - újra kezdek az egész litániát. - Ötször öt az tizenöt -

BARNA. Huszonöt.

CSOMA. Azért is tizenöt. 1 frt. 50 kr. napidíjért ennyi is elég. *(Magában, késével vakarva az írást)*. Mindig confundál⁶⁶ ez az ötös szám. Mindjárt szegény leányaimra gondolok. *(Tovább számol)*. Ötször nyolc az negyven.

HANTOS. De az égre kérem, Csoma úr, számoljon csendesen.

CSOMA. Mondtam már, hogy nem tudok csendesen számolni. Ha tudtam volna csendesen számolni kasznár koromban, most nem körmölnék.

BARNA. Tudjuk már. Hát mért nem csendeskedett kasznár korában?

CSOMA. Mert az inspektor,⁶⁷ meg a tisztartó mindent elcsendeskedett előlem... De mit confundálnak maguk engem? Most megint elülről kezdek; azt sem tudom már, hol maradtam... Húzzuk fel a számológépet! *(Fiókjából egy nagy pálinkás üveget vesz ki s szájához akarja emelni; de e pillanatban kinyílik Bálnai ajtaja. Csoma ijedten elrejtí az üveget s gyorsan írni kezd)*.

Második jelenet

Előbbie, Bálnai

BÁLNAI. Senki sem keresett?

BARNA. Senki, tanácsos úr.

BÁLNAI. Levél sem jött?

BARNA. Semmi.

BÁLNAI. Nemsokára visszatérek. *(El)*.

⁶⁶ confundálni - összezavarni

⁶⁷ inspektor (lat.) - felügyelő

Harmadik jelenet

Barna, Hantos, Csoma

BARNA. Ez se történt még, hogy a tanácsos a hivatalos órák alatt menjen sétálni.

HANTOS. Nem is sétálni megy szegény feje, hanem pénzt hajhászni.

BARNA. Hogy-hogy? Hát csakugyan igaz?

HANTOS. Bizony nyakig ül a vízben. Fizetése, bútorai le vannak foglalva s amint suttogják, közel áll a csődhöz.

BARNA. Úgy kell neki, minek házasodott meg.

HANTOS. Az még semmi, de a feleségének egész családját is nyakára vette.

BARNA. Aztán a menyecske sem látszik valami jó gazdaasszonynak; nem hiszem, hogy meg tudna egy csirkét kopasztani.

CSOMA *(dühösen számolva)*. Öt meg kilenc az tizennégy - törődjenek a maguk dolgával - tizennégy meg négy az tizennyolc - hát ezért kapják az 1 frt. 50 kr. napidíjat? - mit vétett maguknak az a szegény asszony? Tizennyolc meg hét az huszonöt - megérdemelnék vármegyei konvencióban -⁶⁸

HANTOS *(halkan)*. Tyhü! elfeledtem, hogy az atyafiságból való.

BARNA. Mi ugyan szép bakot lőttünk.

(Az ajtón kopognak. Mindnyájan gyorsan munkához fognak).

Negyedik jelenet

Előbbie, Zenobia

ZENOBIA *(Hantoshoz megy)*. Én Zegernyei Zenobia vagyok, Bálnai urat keresem.

HANTOS *(nem nézve föl írásáról, tollával Barnára mutat s tovább ír)*.

ZENOBIA *(Barnához megy)*. Én Zegernyei Zenobia vagyok, Bálnai urat keresem.

BARNA *(tollával Csomára mutat s tovább ír)*.

ZENOBIA *(Csomához megy)*. Én Zegernyei Zenobia vagyok, Bálnai urat keresem.

CSOMA *(mélyen elmerülve)*. Kilencszer kilenc az nyolcvanegy - marad nyolc - kilencszer öt az negyvenöt - meg nyolc -

ZENOBIA. Hol van Bálnai úr?

CSOMA. Az ötvenhárom - *(tollával a Bálnai ajtaja fölötti táblára mutat)* - marad öt -

ZENOBIA. Feleljen már, hol van Bálnai?

CSOMA. Marad öt - *(hirtelen fölkapja fejét és Zenobiára ordít)*. Nem tud olvasni?

ZENOBIA. Micsoda hang ez?

⁶⁸ *konvenció* (lat.) - megállapodás, szokás

CSOMA. Hivatalos hang.

ZENOBIA. Hogy mer velem így beszélni? Nem ismer?

CSOMA. De ismerem, éppen ezért beszélek így. Nem látja ott a táblán Bálnai nevét? Elfelelte az olvasást vénségére? Tessék! most újra kezdek a sokszorozást. Üljön le, csinálja meg, maga úgy is nagyon jól tud sokszorozni!

ZENOBIA. Eh! mit vesztegetem az időt e vén bolonddal? *(Bálnai ajtajához megy s betekint)*. Nincs itt.

CSOMA. Van még beljebb is egy szoba, nézze meg ott.

ZENOBIA. Hadd lássuk! *(Bemegy)*.

Ötödik jelenet

Előbbie, Mézesné

MÉZESNÉ *(gyorsan jó)*. Jó napot kívánok, jaj! egészen elállt a lélekzetem ezen a sok garádicson. Hol van Bálnai úr? hamar mondják, hol van?

ZENOBIA *(kijő Bálnai szobájából)*. Odabenn nincs. Hallja Csoma úr, hogy mert engem bolonddá tenni?

CSOMA *(írásba merülve)*. Hatszor hat az harminchat - marad három - felírom a hármat -

MÉZESNÉ. Nincs itt Bálnai úr? Ejnye be sajnálom! Pedig beszélni szeretnék vele; nagy bajban van szegény feje; látom, egész idáig üldözik az uzsorások.

ZENOBIA. Asszonyság!

MÉZESNÉ. Mit parancsol Zenebona kisasszony! Még ez az aszalt szilva is kisasszonynak hivatja magát! Ha magára vette az uzsorást, érje be vele!

ZENOBIA. Nem szoktam feleselni ilyen műveletlen népséggel.

MÉZESNÉ. Ugyan úgy-e? Hallja, az én uramnak két háza van és mind a kettőt becsületes munkával kereste, nem uzsorával, mint a kisasszony! Nézze meg az ember! majd megharagudtam!

ZENOBIA *(dühösen, Csomához)*. Hallja az úr, személyesen akartam beszélni gazdájával, de ilyen népséggel nem lehet egy szobában maradni. Mondja meg hát neki, hogy Zegernyei Zenobia itt volt és azt izeni, hogy ha holnapig ki nem fizeti tartozását, csődöt kérek ellene. Értette? *(Mézesnével kölcsönösen végigmérik egymást. Zenobia el)*.

Hatodik jelenet

Előbbie, Zenobia nélkül

MÉZESNÉ. Úgy látszik, bolondot tettem. Mindegy! még se bánom, hogy méregbe hoztam ezt a Zenebona kisasszonyt... Ejnye! hát nincs itt Bálnai úr? Nagyon sajnálom, beszélni szerettem volna vele. Odahaza kerestem a lakásán, de senki sincs otthon, az asszonynépség is szétment, egész felfordulás! Hát csak azt akarom mondani, hogy beszéltem a férjemmel, szeretnék rajtuk segíteni, de most épen egy új házat kezdett építeni, minden készpénzét beleverte; hanem a lakbér miatt ne aggódjanak, fizessenek amikor tetszik, nem fogjuk háborgatni. Mondja meg

ezt neki, Csoma úr; én nem várhatok, sietnem kell, mindjárt kezdődik a klavirórám. Most egy vastag vén madámtól tanulok - hej! nem is fogható az én szegény Eszteremhez! El ne felejtse megmondani, Csoma úr! Isten áldja meg! Nem adnám az új házamért, hogy szemébe mondtam az igazságot annak az uzsorás vénkisasszonynak. (El.)

CSOMA. Ez a menyecske annyit beszél, mintha napidíjat kapna érte... Hanem derék háziasszony, nem sürgeti a lakbért, a jövő fertályban házába költözöm. Addig tán csak elkészülök ezzel a sokszorozással - hétszer hét az negyvenkilenc -

H e t e d i k j e l e n e t

Előbbie, Bella

BELLA (*kopogás nélkül, gyorsan jó*). Hogy van, Csoma bácsi! (*Barna és Hantos felugranak asztalaik mellől*). Jó napot, uraim! bocsánat, hogy így berontottam. Nincs itt bátyám?

CSOMA. Mindjárt itt lesz. (*Fölkel. Az írkokhoz*). Maguk pedig elmehetnek, vége már a hivatalos órának.

BARNA. Kérem, még nincs vége.

CSOMA. Hogy is ne! Kellene ugy-e? Alásszolgája, bezárjuk a boltot!

HANTOS. Az erőszaknak engedni kell. (*Mindketten kalapjukat veszik s mély bókok közt egész az ajtóig hátrálnak. Bella némán viszonozza üdvözlésüket. Csoma végre kitolja őket, becsapja az ajtót*).

N y o l c a d i k j e l e n e t

Csoma, Bella

CSOMA. Ez ugrifülesek előtt nem akartam összeszidni, hanem most -

BELLA. Hát most miért akar megszidni, Csoma bácsi?

CSOMA. Hol jár itt?

BELLA. Nagyon unatkoztam otthon. Már dél óta mindnyájan elmentek hazulról, még Eszter is, nekem meg nem szóltak semmit, hanem szépen otthon hagytak. No jó, gondoltam magamban, ha ti engem nem visztek sétálni, majd elmegyek magam. Aztán sétáltam, sétáltam, míg végre idejutottam e ház elé, s gondoltam, hogy feljövök és meglepem Gusztávot.

CSOMA. Ugyan szépen meglepte! Ki látta azt, egyedül menni sétálni!

BELLA. Mi rossz van abban?

CSOMA. Hiszen ha az én leányaim mennek ki, abban nincs semmi rossz - öten vannak - és ha beszélni kezdenek, meg tudnák menteni a Capitoliumot⁶⁹ is; - de maga - ilyen fiatal lány, s egyedül az utcákon, kísérő nélkül -

BELLA. Ne féljen - volt kísérőm is - Tarczali Jenő -

CSOMA. Igazán? Ugyancsak jó kísérő.

⁶⁹ *Capitolium* - az ókori Róma fellegrára

BELLA. Igenis, nagyon jó kísérő. Az egész Dunasoron végig kísért és olyan kellemesen beszélt, hogy észre sem vettem, mikor már ide értünk a kapu elé. Csoma bácsi, mit tart maga Tarczali felől?

CSOMA. Nem igen szoktam nézegetni.

BELLA. Pedig elégszer láthatta nálunk. Mióta Mádi Simi hozzánk vezette, azóta csaknem mindennapos vendég. Találja ki, miért jár oly sokat hozzánk?

CSOMA. Mit tudom én?

BELLA. Én tudom.

CSOMA. Igazán?

BELLA. Ha egy fiatalember mindennapos vendég olyan háznál, ahol fiatal leány van - mit jelent az? Csoma bácsi tudhatná, hiszen öt leánya van. Ugyan mondja, miért nem adja már férjhez őket?

CSOMA. Fogadásuk tiltja.

BELLA. Oh! én nem tettem ilyen fogadást, és férjhez is megyek, ha olyan kér meg, amilyent én képzelek magamnak.

CSOMA. Már képzelt is magának?

BELLA. Oh! már régóta, már a nevelő intézetben. Mi leányok mindig arról beszélgettünk ott, kinek milyen férj lenne jó. És el is találtuk, higgye el, nagyon sokszor eltaláltuk. Látja, például én már kezdettől fogva bátyámat szántam Eszternek - olyan komoly, határozott, jólelkű - éppen Eszterhez illik... Magamnak pedig olyat szántam, aki okos - ki nem állhatom az ostoba férfiakat, - nagyon okos, finom, lovagias, éppen mint -

CSOMA. Tarczali.

BELLA. Hogy eltalálta! Okos ember maga Csoma bácsi! Pedig én ugy-e egy szót sem szoltam? De hát arról nem tehetek, ha észreveszem, mennyit jár hozzánk?

CSOMA. Hátha másért jár oda?

BELLA. Kiért? Hiszen nincs ott más fiatal lány kívülem.

CSOMA. Igazság. *(Félre, szájára üt).* Vén kofa!

BELLA. De mégis, mit akart mondani Csoma bácsi?

CSOMA. Én? Semmit! Persze, hogy magáért jár oda! Azt hiszem, nemsokára meg is fogja kérni.

BELLA. Magam is azt hiszem.

CSOMA. Valóban?

BELLA. Hiszen már csaknem egy félesztendő óta jár hozzánk, és félesztendő a leghosszabb terminus. Ennyit minden leány tud már a nevelő intézetben. Aztán - aztán - éppen most, mikor végigkísért a Dunaparton, észrevette, hogy egy szép rózsza van a keblemre tűzve, ma reggel kaptam Mézesnétől, - olyan szép piros rózsza - és - elkérte tőlem...

CSOMA. És odaadta?

BELLA. Hogyne adtam volna? Lesütöttem a szememet, de félszemmel oda néztem - oh! én jól látok lesütött szemmel is, így ni! - és láttam, hogy a gomblyukába tűzi... Úgy vert a szívem, hogy majd kiugrott; de csak tovább mentem, hallgatva, lesütött szemmel, mintha semmit

sem láttam volna! Oh milyen furcsa dolog, fiatal leánynak lenni! - ...De most veszem észre, hogy egészen elfecsegttem az időt, pedig bátyámhoz jöttem.

CSOMA. Nincs itt; de azt mondta, nemsokára visszajő.

BELLA. Ő sincs itt? Sodró bácsi, Zsófi néni, Eszter is egész nap kinn járnak... Mit jelent ez?

CSOMA. Hát semmit sem tud?

BELLA. Semmit. Az égre! történt valami?

CSOMA. Nem, semmi. Menjen csak most ide, Bálnai szobájába, és várjon ott rá. Addig olvashat is; ott van az asztalon a »Budapesti Közlöny«, nagyon érdekes olvasmány. Nekem még hivatalos dolgaim vannak.

BELLA. De vigyázzon, el ne árulja titkunkat - tudja - a piros rózsáról. Oh! Csoma bácsi, maga nem tudja, mi az, mikor a lánytól virágot kérnek! (*El Bálnai szobájába*).

CSOMA. Biz azt nem tudom... Szegény gyermek! még semmit sem hallott a csódról. No, én nem is szomorítom meg. Nem azért kapok 1 frt. 50 kr. napidíjat, hogy fiatal leányoknak leckét adjak a csódtörvényből. Lássunk most a hivatalhoz. (*Kiveszi a pálinkás üveget. Kopogás*). De hiszen kopoghatsz miattam. (*Hosszan iszik. Az ajtó kinyílik. Csoma az üveget az asztal alá rejti*).

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Mádi, Csoma

MÁDI. Van szerencsém!... Beszélhetnék a tanácsos úrral?

CSOMA (*munkájába merülve*). Hétszer hét az negyvenkilenc - marad - négy -

MÁDI (*előre jő*). Jó napot, Csoma úr.

CSOMA. Maga az? Hát vége van már a hivatalos órának?

MÁDI. Tudom is, én, mikor van vége. Beszélhetnék a tanácsos úrral?

CSOMA. Mit akar vele?

MÁDI. Fontos és sürgős dolgom van.

CSOMA. Akkor várjon rá.

MÁDI (*széket visz Csoma asztalához és leül*). Köszönöm, egy kissé bizony elfáradtam ezen a sok lépcsőn.

CSOMA. Hétszer hét az negyvenkilenc - sok lépcső! hát a maga hivatala hányadik emeleten van?

MÁDI. Hányadik emeleten? Azt sem tudom, melyik utcában.

CSOMA. Egy félév óta! Maga ugyan szép segédfogalmazó.

MÁDI. Kérem, csak tiszteletbeli. Tudja, Csoma úr, bizalmas barátok vagyunk -

CSOMA. Marad négy - hétszer nyolc az ötvenhat -

MÁDI. Önnek megvallhatom, hogy nem is a hivatal kedvéért jöttem én fel - hanem -

CSOMA. Meg négy az hatvan - hát miért?

MÁDI. Szeretnék megházasodni.

CSOMA (*eltasítja írását*). És melyiket akarja elvenni az öt közül?

MÁDI (*bámulva*). Az öt közül?

CSOMA (*mérgesen*). Csak nem akarja elvenni mind az ötöt?

MÁDI. Micsoda ötöt?

CSOMA. Hát nem az én leányaimról beszél?

MÁDI. Bocsánat - nagyon megtisztelő ajánlat - de szívem -

CSOMA. Mi közöm nekem a maga szívéhez? Ha nem az én leányaimat akarja elvenni, akkor mit beszél nekem a házasságról? (*Számol*). Marad öt - nem maradhat - tessék, most újra kezdek a sokszorozást.

MÁDI (*feszelegve*). Csak úgy melleleg - azt gondoltam - (*lábával megrúgja az asztal alatt a pálinkás üveget; ijedten*). Mi ez?

CSOMA. A macska. Hétszerhét az negyvenkilenc -

MÁDI. A macska? Sajátságos hangja van.

CSOMA. Az irodai macskák így nyávognak. Maga is tudhatná, ha eljárna a hivatalába. Nézzen ki az ablakon, nem jön-e még Bálnai?

MÁDI. Igenis. (*Az ablakhoz megy*).

CSOMA (*gyorsan felkapja az üveget és fiókjába rejti*). Nézzen ki jól.

MÁDI. Nézek, de senkit se látok.

CSOMA (*fölkel*). Ugyan hol maradhat? Nekem meg itt leányt kell őrizni!

MÁDI. Micsoda leányt?

CSOMA. Hát nem mondtam, hogy Bella itt van a másik szobában?

MÁDI. Hisz ez pompás! Akkor vele is beszélhetek. Mindegy, akár neki mondom előbb, akár a bátyjának.

CSOMA. Igen? No akkor strázsálhatja is helyettem. Magával bátran egyedül hagyhatom. (*Beszól az ajtón*). Bella, én most elmegyek Bálnai után, de ne féljen, hagyok itt strázsát helyettem.

T i z e d i k j e l e n e t

Előbbieket, Bella

BELLA. Ki az? Ah Simi.

MÁDI. Igenis Bella kisasszony, én vagyok a strázsa, részemről a szerencse.

CSOMA. No, csak részesüljön a szerencsében. Ha tud sokszorozni, megcsinálhatja helyettem azt a számadást is, úgyis maga miatt nem fejezhettem be. Aztán jól őrizze a kisasszonyt! Megmondom odakinn a hivatalszolgának, hogy el ne bocsássa, Magával bátran egyedül hagyhatom. (*El*).

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Mádi, Bella

MÁDI. Mily szerencse, Bella kisasszony, hogy végre előadhatom ajánlatomat - akarom mondani, kérésemet... A hely ugyan nem igen alkalmas rá, a körülmények sem éppen arra valók, tudom, most más gondok bántják - szegény bátyjának bajai - a fenyegető bukás -

BELLA. Az istenért! mit beszél? Bátyám bukása...

MÁDI. Fájdalom! nem lehet rajta segíteni...

BELLA. Ah! s nekem semmit sem mondtak róla!

MÁDI. Semmit sem mondtak róla! Oh én számár! És én mondom meg neki, én töröm meg a szívét! Bella kisasszony, kérem ne haragudjék - hiszen azt gondoltam - ne sírjon - nincs semmi baj!

BELLA. Szegény bátyám! Szegény Eszter! ez volt az oka! ezt rejtegették előlem! és én nevetgéltem, mulattam - míg ők - oh istenem, istenem!

MÁDI. Ne sírjon Bella, mert én is mindjárt rákezdem; pedig én borzasztó vagyok mikor sírok. Még lehet segíteni. Akadhatnak jó emberek -

BELLA. Hol?

MÁDI. Hiszen én is segítnék; de nincs fizetésem - csak tiszteletbeli vagyok; papám meg nagyon keveset küld, mióta látja, hogy nem csinállok karriert... Hanem legalább kegyeden tudnék segíteni - talán később a többin is - van egy mód -

BELLA. Mily mód, Simi? Mondja hamar!

MÁDI. Mintha az olyan könnyen menne. Ugy-e Bella, mi gyerekkori pajtások vagyunk; emlékszik-e, mennyit játszottunk a mádi hegyoldalon? Oh én sohasem feledtem azokat a szép órákat, a hivatalt is azért vállaltam el, mert tudtam, hogy maga Pestre jó - hogy itt is folytassuk - nem a játékot - ahhoz már nagyok vagyunk. - Ugyan mondja Bella, szeret maga engem?

BELLA. Szeretem, édes Simi, nagyon szeretem.

MÁDI. Igazán? Hiszen akkor minden jól van. Az osztálytanácsos megírta papámnak, hogy még egyetlen egyszer sem voltam a hivatalban. A papa nagyon haragszik s azt írja, hogy menjek haza gazdálkodni - és - és házasodjam meg.

BELLA. Jól teszi Simi, házasodjék meg.

MÁDI. Igen, de ahhoz két személy kell - és éppen azért akarom megkérdezni, hogy - látja Bella - én, igaz, nem találtam fel a puskaport - de jó szívem van - aztán a gazdasághoz jobban értek, mint a hivatalomhoz - ugyan mondja, nem akarna nőm lenni?

BELLA. Én? az ön neje?

MÁDI. Ha szabad kérnem...

BELLA. Oh szegény Simi, az lehetetlen.

MÁDI. Lehetetlen?... hiszen azt mondta, hogy - hogy - szeret - nagyon szeret...

BELLA. Igen, de nem úgy; hanem csak úgy.

MÁDI. Csak úgy? Én pedig azt gondoltam, hogy úgy... Hajh! persze, persze,... akkor hiába... nem mehetek haza gazdálkodni...

BELLA. Oh Simi! talál maga jobbat is, szebbet is - boldoggá is lesz vele - megérdemli -

MÁDI. Soha! Az én kockám el van dobva - vakot dobtam... persze, persze... csak úgy szeret - az nem elég a házasságra - hajh! szegény Simeon! hogy is lehetne téged, amúgy szeretni?

BELLA. Ne sírjon, Simi, hisz elég boldogtalan vagyok én anélkül is...

MÁDI. Nem tart sokáig - majd kiapad a könnyzacskóm; - de hát látja Bella kisasszony, nem olyan csekély dolog az, mikor az ember gyermekkorától hozzászokik egy kedves gondolat-hoz, aztán egyszerre csak nyakon öntik a hideg vízzel - hjah! persze, persze, úgy nem megy... no, most már jól van - ajánlom magamat.

BELLA *(sírva)*. Hova megy Simi?

MÁDI *(elkeseredve)*. A hivatalba.

BELLA *(sírva)*. Hiszen azt sem tudja, hol van.

MÁDI. Majd csak találok valami szánakozó embert, aki megmutatja az útját. *(El)*.

BELLA. Szegény Simi!... Milyen boldogtalan! Oh istenem, hát én nem vagyok elég boldogtalan!... Ah! édes bátyám! *(Eléje siet)*.

Tizenkettedik jelenet

Előbbi, Bálnai, Tarczali (gomblyukában rózsával)

BÁLNAI. Mi ez? Hogy jöttél te ide?

BELLA. Oh bátyám, szegény bátyám, mindent tudok! *(Sírva keblére borul)*.

BÁLNAI. Vigyázz, nem vagyunk egyedül.

BELLA. Ah! Tarczali úr... *(félrehúzódik)*.

TARCZALI. Kisasszony!... *(Bálnaihoz)*. Ha megengedi uram, várni fogok. De még ma beszélnem kell önnel.

BÁLNAI. Csak egy pár percre kérem, míg húgomat hazakísérem. *(Bellához)*. Hogyan jöttél ide? Mi történt? Mádi Simon éppen most rohant le dült arccal a lépcsőn...

BELLA. A hivatalba siet.

BÁLNAI. Most?... De te mért nem maradtál Eszternél?

BELLA. Eszter már déli óta nincs otthon.

BÁLNAI. Nincs! Úgy jer, legelőbb keressük fel őt... *(Tarczalihoz)*. Bocsánat uram, tüstént visszatérek... Szíveskedjék addig benső szobámban helyet foglalni; könyveket, hírlapokat is fog ott találni... Jer Bella!

TARCZALI. Elég időm van a várakozásra...

BELLA. Isten önnel Tarczali úr... Gusztáv! én veled maradok, most nem tudlak elhagyni...

BÁLNAI. Jer, keressük hát fel Esztert... Viszontlátásra uram! *(El Bellával)*.

Tizenharmadik jelenet

Tarczali (egyedül)

A kicsike valóban csinos volt könnyes szemeivel, piruló arcával... Szegény kislány...! No, majd meg fog vigasztalódni, ha segítve lesz bátyján... Oh Eszter! mennyivel más nő vagy te! Mennyi néma büszkeség, mennyi elfojtott szenvedély! És aztán - te asszony vagy, asszony, kiért küzdeni valódi harc, kit meghódítani diadal; nem vagy olyan, mint ezek az egyhangú kis leányok, akiknek három szép szót sem lehet mondani, hogy már ne gondoljanak a meny-asszonyi fátyolra és a lakodalmi bálra. Ki hitte volna, hogy a félénk, kopott zongoramester-nőből ez a pompás, büszke asszony válik? Akkor észre sem vettem, alig váltottam egy pár közönyös szót vele; és most, nem tudom, mit adnék bírhatásáért?... Igen, most, mikor büszkesége, hidegsége oly elérhetetlen csillaggá teszi!... Elérhetetlen? Ah! félek, hogy az lesz. De legalább most segítek szomorú sorsán, megmentem őt és férjét a nyomortól. S aztán ki tudja...? (*Bálnai ajtaja felé megy*). Szerencse, hogy megtudtam Máditól szorongatott helyzetét! a segítő kezet, melyet feléjük nyújtok, ő sem fogja visszataszíthatni... (*El a szobába*).

Tizennegyedik jelenet

Eszter (gyorsan jó, utána) Poprádi

ESZTER. Hogyan mert ön ide jönni utánam?

POPRÁDI. Ez már csakugyan unalmas! Így fogadni egy régi ismerőst! - ezt csakugyan nem vártam ily elegáns hölgytől.

ESZTER. Távozzék innen, vagy férjemet hívom.

POPRÁDI. Kedves férje nincs itt, éppen most ült kocsiba Bella kisasszonnyal. Egyedül vagyunk.

ESZTER. Távozzék!

POPRÁDI. Kérem, engem Bálnai maga rendelt ide ama bizonyos csőd ügyében. Ugy-e most már ide hallgat? Sokkal elegánsabb is, ha ilyen régi barátok higgadtan beszélgetnek egymással. Látja, én tudom, hogy maga egész délután ismerőseinél járt, pénzt keresett, még oda is lealázta magát, hogy a Zegernyei kisasszonyok előtt könyörögjön - és most azzal a szomorú hírrel jött fel férjéhez, hogy hiába járt, holnap menthetetlenül csődöt kérnek ellene.

ESZTER. Honnan tudja ezt?

POPRÁDI. Istenem! hiszen én csináltam az egészet... No csak ne nézzon rám ezzel a tekintettel, az nem sikk. Egy félév óta dolgozom rajta, szövetségben a derék Zegernyei kisasszonyokkal. Nagyon könnyű dolog az. Kedves férje először jót állt Sodró bácsiért; a többi aztán magától jött. Nagyobb urakat is tönkre lehet tenni egy félév alatt, nemcsak egy szegény számtanácsost. Fizetését, ingóságait lefoglalta Zegernyei Parthenia, holnap pedig csődöt kér ellene Zegernyei Zenobia. Látja, az egész nagyon egyszerű, nem kell sok törvénytudomány a megértéséhez. Ha a csődöt kimondják, akkor kedves férje elveszti hivatalát - és maga megint kezdheti ott, ahol félév előtt elhagyta - zongoraleckéket adhat Mézesnének és a házmesterkisasszonyoknak. - Ugy-e jól megcsináltam?

ESZTER. Ön nyomorult!

POPRÁDI. Ezt a kifejezést nem vártam egy elegáns hölgytől. Legkevésbé most, mikor azért vagyok itt, hogy segítsék rajta.

ESZTER. Segíteni! Ön!

POPRÁDI. Becsületemre. De csak egy föltétel alatt. Mivel előbb már úgyis a félév előtti álláspontra helyezkedtünk, maradjunk ott. Félév előtt megkértem a kezét. Most újra megkérem.

ESZTER. Megörült?

POPRÁDI. Azon egy pontot kivéve, hogy örültem szeretem, más tekintetben tökéletesen józan vagyok.

ESZTER. Kezemet kéri! Nem tudja, hogy férjnél vagyok?

POPRÁDI. Magyarországon ez nem akadály. Elválík - három hónap - illendőségből elvonul a világtól - másik három hónap - kerekszám hat hónap - felesztendő múlva megtarthatjuk a lakodalmat.

ESZTER. Elég uram! Távozzék!

POPRÁDI. Ez már csakugyan unalmas! Mikor először megkértem a kezét, akkor legalább egy órai gondolkozási időt kért a kosár előtt, most meg csak röviden annyit felel: Távozzék! Ez nem sikk. Pedig elég elegánsul viselem magamat; tisztességes házasságot ajánlok, holott más kevésbé elegáns ember mostani helyzetében azt is elégnék tartaná, hogy egyszerű *liaisonnal*⁷⁰ kínálja meg.

ESZTER *(az ajtó felé indul)*. Elég! Félre az útból!

POPRÁDI *(az ajtó előtt)*. Csak lassan! Megesküdtem, hogy az enyém fog lenni s én meg szoktam eskümet tartani!

ESZTER. Félre az útból!

POPRÁDI. Hiába kiált, senki sem hallja, a hivatalszolgát is leküldtem pénzt váltani, mikor bejöttünk. Látja, én mindenre gondolok, okos ember vagyok. Használjuk fel hát ezt a rövid időt. Higyje el, nagyon szeretem, sokkal jobban, mint az az unalmas Bálnai, és sokkal boldogabbá is fogom tenni. Becsületemre! na, maradjon hát! Megesküdtem, hogy az enyém lesz, és az enyém fog lenni!

ESZTER *(az oldalajtóhoz fut)*. Gyáva! Hagyjon el! *(Kinyitja az ajtót s ijedten visszadöbben)*. Ah!

POPRÁDI. Hiába! nincs menekvés! *(Utána siet az ajtóhoz)*.

Tizenötödik jelenet

Előbbie, Tarczali

TARZALI *(kirohan)*. Mi történik itt...? Ah! nyomorult! *(Poprádit nagy erővel visszalöki, ez a földre esik)*. Eszter!

ESZTER. Ah! Tarczali! *(Hozzárohan és karjai közé roskad)*.

TARZALI *(magához szorítja)*. Eszter! az égre! mi történt?

⁷⁰ *liaison* (fr.) - kapcsolat, viszony

ESZTER (*keblére hajtja fejét*). Mentsen meg! mentsen meg!

POPRÁDI (*fölemelkedik a földről, magában*). Hamarjában csaknem feldöntöttek engemet.

TAR CZALI. Megbántotta e nyomorult?

POPRÁDI. Tarczali úr, az elegáns ember ily esetekben nem címeket szokott osztogatni, hanem egyszerűen elküldi segédeit.

TAR CZALI. Ön akar engem lovagiasságra tanítani?

POPRÁDI. Vagyok olyan bátor. Én sem tettem mást, mint ön. Megöleltem e hölgyet, aki most az ön keblére hajtja bájos fejét. (*Eszter ijedten felszökik Tarczali kebléről s félrevonul*). Ej, ej! ha most a férj belépne, nem tudom, melyikünk jönne nagyobb zavarba?

TAR CZALI. Elég! önnel ugyan nem szokás párbajt vívni, de legyen! Holnap reggel várja el segédeimet.

POPRÁDI. Ez már elegáns beszéd. (*Félre*). Éppen jókor! Ez a párbaj egészen rehabilitálni fog a világ előtt. (*Fenn*). És most megmutatom, hogy én is sikk gyerek vagyok, visszavonulok - nem háborgatom önöket jelenlétemmel.

TAR CZALI (*előre lép, fenyegetőleg*). Uram!

POPRÁDI (*az ajtó felé hátrál*). Kérem, kérem, majd holnap reggel. (*Félre*). Ej, ej! hát Tarczali...? Ezt jó volt megtudni... (*Visszafordul az ajtóból*). Jó mulatságot! (*El*).

T i z e n h a t o d i k j e l e n e t

Eszter, Tarczali (egy ideig némán állnak egymással szemközt).

ESZTER (*szünet után*). Mit tett ön?

TAR CZALI. Mit tehettem mást?

ESZTER. Igaz! Mit tehetett mást? (*Szünet után*). Köszönöm, uram. Isten önnel. (*Indul*).

TAR CZALI. Eszter!

ESZTER (*visszafordul*). Mit kíván, uram? (*Hirtelen kitörd szenvedéllyel*). Miért jött ön utamba? Miért zavarta meg a lemondásnak azt a csendes álmát, melyben boldognak álmodtam magamat? Miért nem maradt meg a maga útján, fenn az elérhetetlen magasságban, ahol először láttam? Miért kellett ide tévednie, e szegény világba, hol lemondásomban, kötelességemben oly nyugodt voltam, hol a nyugalomban csaknem boldogságot találtam?

TAR CZALI. Mit hallok! Eszter! A múlt időkről beszél? Oh, ha sejtettem volna!

ESZTER. Mit sejthetett volna? Hiszen észre sem vett, az az egy-két odadobott szó még ismeretségnek sem nevezhető... Azt hittem, örökre így marad, örökre elválnak utaink! Miért került eléem? Oh, miért üldöz engem?

TAR CZALI. Istenem! E boldogság...!

ESZTER (*nyugodtabban*). Minő boldogságról beszél, uram? Boldogság önnek az én boldogtalanságom?

TAR CZALI. Igaza van, mi csak boldogtalanságról beszélhetünk. Én - én vagyok boldogtalan, hogy ily későn ismerem meg!

ESZTER. Úgy van - későn... Isten önnel, uram. Ez akaratlan vallomás után - örökre isten önnel!

TARCZALI. Megálljon! Eszter, hallgasson meg!

ESZTER. Mire való az, uram? Mit mondhatna nekem, amit nem tudok? Hacsak olyant nem akarna mondani, amiért elvesztené becsülésemet? Olyant, amivel azon ember mellé süllyedne, kit előbb kiutasított ez ajtón?

TARCZALI *(lehajtva fejét)*. Igaza van, nincs mit mondanom *(félre)*. Még korán volna.

ESZTER. Köszönöm. És most még egy kérésem van. Úgy-e, nem tagadja meg tőlem? Hiszen utolsó kérésem. Kerüljön engem, utazzék el!

TARCZALI. Elutazzam?

ESZTER. Minél előbb. Holnap. Hiszen önnek mindegy, semmi sem köti e városhoz - semmi. Kérem, tegye meg, nyugalmamért. Ha ezután is látnom kellene - ha csak annyit is tudnék, hogy egy városban van velem - oh, istenem! uram, legyen irgalommal hozzám, hiszen szegény, gyöngé nő vagyok...

TARCZALI. Eszter!

ESZTER. Ígérje meg, hogy elutazik, hosszú időre, évekre...

TARCZALI. Oh, Eszter! ön kegyetlen. Nekem tesz szemrehányást, tőlem kér irgalmat, s nem gondolja meg, mily kegyetlen, mily bűnösen kegyetlen ön hozzám! Nyugalmáról beszél, melyet megrontottam; a lemondás álmáról, melyből felriasztottam. Nos, én is elérhetetlen magasságban láttam önt magam fölött, én is nyugalmat kerestem a lemondás álmában... Miért költött fel? miért kellett megismernem, mily kincset vesztettem akkor, mikor még létezéséről sem tudtam? *(Izgatott beszéde közben lekapja melléről az odatűzött rózsát s öntudatlanul kezében tartja)*. Miért nem hagyott vakságomban, félénk tudatlanságomban? Miért emelt egy pillanatra is magához, hogy azután örökre eltaszítson... mint a gyermek játékszerét - *(észreveszi a kezében tartott virágot)* - mint én e szegény virágot, melyet egy pillanatilag keblemen viseltem s azután eldobok magamtól - örökre. *(A rózsát indulatosan az asztalra dobja)*. Oh, asszonyom! ön nagyon kegyetlen volt hozzám, midőn megvallotta, hogy szeret...

ESZTER. Elég, uram! ezt a szót én sohasem mondtam. És nem fogom mondani soha!

TARCZALI. Soha? Eszter!

ESZTER *(hidegen)*. Uram! ne feledkezzék meg magáról. Elutazik?

TARCZALI. El... *(Elfordul s a középpajtó felé megy)*.

ESZTER *(amint Tarczali elfordul, az asztalhoz rohan, óvatosan körülnéz, fölkapja az odadobott rózsát s keblébe rejti. Magában)*. Ez legalább az enyém marad.

T i z e n h e t e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Bálnai, Bella, Csoma, Sodró

BÁLNAI *(Eszterhez siet)*. Itt van! Végre megtalálalak... Szegény, Eszterem, úgy-e, hiába volt minden?

ESZTER *(halkan)*. Hiába.

BÁLNAI. Tudtam. *(Bella kezét fogva)*. Ez a szegény gyermek nem akart elmaradni mellőlem. Most rád bízom, Eszter; menjetek haza; én még teszek néhány kísérletet, bár nem tudom, lesz-e sikere? Eddig hiába jártam.

SODRÓ. Én is.

CSOMA. Én meg nem is jártam; tudtam, hogy semmit se találok.

SODRÓ. Oh, Gusztáv! ha meggondolom, hogy én voltam szerencsétlenséged első oka.

BÁLNAI. Csendesen, bátyám! Csak kötelességemet tettem.

CSOMA. Zegernyei Zenobia itt volt s azt izeni, hogy holnap csődöt kér.

SODRÓ *(észreveszi Tarczalit, ki eddig oldalt állt, félrevonulva a csoporttól)*. Vigyázz, Tarczali úr itt van.

CSOMA. Hát aztán? Holnap úgyis megtudja az újságokból.

BÁLNAI *(Tarczalihoz siet)*. Bocsánat, uram, megfeledeztem önről - de látja - van okom, hogy kissé szórakozott legyek. Ön beszélni óhajtott velem, rendelkezésére állok.

(Tarczali, Bálnai, Sodró hátul, Eszter elől a középben, Bella elől oldalt, Csoma a két csoport közt).

TARCZALI. Rövid az egész, elvégezhetjük azonnal. Két okból kerestem fel önt, Bálnai úr. Először is búcsúzni jöttem, elutazom.

ESZTER *(háttal a beszélőknek, lassan kivonja kebléből a rózsát)*.

BELLA *(Eszterre tekint, hirtelen megismeri a rózsát, megrezzen s egy lépést tesz Eszter felé)*.

BÁLNAI. Elutazik?

TARCZALI. Igen. Külföldre. Hosszú időre. Talán örökre.

ESZTER *(óvatosan a beszélők felé tekint, ajkához emeli a rózsát s megcsókolja, aztán ismét keblébe rejti)*.

BELLA *(megrázkódik, ismét néhány lépést tesz Eszter felé s aztán reszketve megáll, le nem véve róla szemét)*.

BÁLNAI. Nagyon sajnálom, uram. Családunk egy kedves jó barátot veszít önben.

TARCZALI. Köszönöm, uram, hogy barátjának nevezett. E név jogot és bátorságot ad arra, hogy habozás nélkül előadjam ajánlatomat. Tudom, mily helyzetben van, nemcsak most tudtam meg, már előbb hallottam, Mádi barátomtól -

CSOMA. Mégis csak jó ez a gyerek valamire.

TARCZALI. Azért siettem ide. Én vagyonos ember vagyok, uram, s ön barátjának nevezett. Kérem, fogadja el segítségemet.

ESZTER *(hirtelen, ijedt sikoltással megfordul)*. Nem, nem, soha!

SODRÓ. Eszter, mi bajod?

ESZTER. Gusztáv, ez ajánlatot nem fogadhatod el, nem szabad elfogadnod!

SODRÓ. Nem értelek, Eszter. Miért ne fogadhatná el?

ESZTER *(magához térve, halkan)*. Mert Tarczali úr elutazik - s bizonyosan - magától vonná el...

BÁLNAI. Nőmnek talán igaza van. Nem tudom, elfogadhatom-e Tarczali úr nagylelkű ajánlatát, éppen most, midőn -

TARCZALI. Biztosítom, uram, hogy semmi megerőltetésembe sem kerül, s higgye el, sokkal jobban tisztелеm, hogysem nagylelkűsködni akarnék. Nem alamizsnát ajánlok, hanem egészen üzletszerű kölcsönt, melyet akárkivel megköthetne s mely legalább megmenti az uzsorások kezeiből. Nem pártfogója akartam lenni, hanem egyetlen hitelezője, s gondoltam, erre feljogosított barátsága... Ha azonban önagysága határozottan ellenzi ajánlatom elfogadását...

BÁLNAI (*Eszterre néz*). Eszter, elfogadhatjuk-e?

SODRÓ. Az istenért! hogy ne fogadnád el? Gondold meg, Eszter, férjed állása, becsülete, talán élete van kérdésben!

BÁLNAI. Csendesen, bátyám, az az én dolgom... Eszter, elfogadhatjuk-e?

ESZTER (*elfordul, szünet után*). Ha te akarod...

BÁLNAI. Úgy hát köszönöm, uram. Ön életemet mentette meg.

TARCZALI. Csak én beszélhetek köszönetről. De az ügy sürgős, holnap elutazom, szeretném még ma elvégezni.

CSOMA. Megírhatjuk a kötelezvényt itt is, akár mindjárt.

BÁLNAI (*szobája ajtaját kinyitva Tarczali előtt*). Erre kérem, uram.

CSOMA. Gyere, sógor! mi leszünk a tanúk. (*Bálnai, Tarczali, Csoma, Sodró el*).

Tizennyolcadik jelenet

Bella, Eszter

BELLA (*lassan Eszterhez megy, megáll előtte s szemébe tekint. Szünet után*). Miért nem akartad, hogy Tarczali segítsen bátyámon?

ESZTER. Bella, minő hang ez?

BELLA. Felelj, miért nem akartad?

ESZTER. Mert - hallottad - elutazik.

BELLA. Hazudsz! Nem azért!

ESZTER. Bella!

BELLA. Ha pénzét nem akartad elfogadni, miért fogadtad el virágját?

ESZTER. Minő - virágját?

BELLA. Azt, amelyet kebledbe rejtettél; azt, amelyet megcsókoltál, míg ő férjednek pénzét kínálta.

ESZTER. Ezt a rózsát nem tőle kaptam.

BELLA. Hazudsz! Ezt a rózsát én adtam neki, félóra előtt még mellén láttam - és most a te kebleden van, te csókolod - míg ő férjeddal - ott benn - oh - Eszter! mit tettél?

ESZTER (*hallgatva kiveszi kebléből a rózsát s a földre dobja*).

BELLA. Késő már.

ESZTER (*meg akarja ragadni a kezét*). Bella, hallgass meg!

BELLA (*hátrálva*). Ne érh hozzám! Félek, irtózom tőled!

ESZTER. Meg kell hallgatnod, Bella. Igaztalanul vádolsz. Én nem árultam el férjemet, nem szegtem meg hűségemet. A látszat ellenem van, de hidd el, ártatlan vagyok.

BELLA. Mit tudom én, mi ebben a látszat, mi a valóság? Mit tudom én, hol végződik a nő hűtlenségében az ártatlanság és hol kezdődik a bűn? Csak azt tudom, hogy férjednek te voltál élete, mindene; csak azt tudom, hogy most annak pénzét fogadja el, akinek te - oh! - (*indultosan eltiporja lábával a földre dobott virágot*).

ESZTER. Elég, Bella! Az én türelmemnek is van határa. Ha te gyermekes vakságodban nem akarsz meghallgatni, ha ily hangon beszélsz velem -

BELLA. Halkabban szólj! Vagy azt akarod, hogy férjed is meghallja? Tudod-e, hogy nem élné túl e szégyent?

ESZTER. Szégyent! Bella, esküszöm!

BELLA. Csitt! jönnek! Ne félj - én szeretem férjedet - nem foglak elárulni!

ESZTER. Oh, gyermek, mily kegyetlen vagy te!

Tizenkilencedik jelenet

Előbbie, Bálnai, Tarczali, Csoma, Sodró

SODRÓ. Meg vagyunk mentve!

BÁLNAI. Még egyszer, uram, köszönöm!

BELLA (*mozdulatlanul*). Eszter! Köszönd meg hát te is.

ESZTER (*félénken Tarczali felé megy s elfordított arccal kezét nyújtja*).

CSOMA (*figyelmesen nézi Esztert. Magában*). Szépen vagyunk! Az öt leány mellett most még egy asszonyra is vigyázzak?

A függöny legördül

HARMADIK FELVONÁS

Nagy társalgóterem, egy fürdőhelyen. Asztalok, székek, pamlagok. Balra két ajtó. Az első ajtóval szemben jobbra ablak, leeresztett nehéz függönyökkel. Hátrább mindkét oldalon a folyosó kezdete. A háttérben veranda, kilátással a parkra, a verandáról jobbra-balra lépcsők vezetnek le a kertbe.

Első jelenet

Poprádi, Murok, Mádi, vendégek (szétszórva apróbb csoportokban ülnek, járnak s a jelenet végéig lassankint eltávoznak).

POPRÁDI *(felkötött karral a folyosó felől jön s Murok vállára üt, ki egy asztalnál újságot olvas)*. Jó reggelt, ügyvéd úr!

MUROK. Ah! Poprádi úr! Mikor jött?

POPRÁDI. Ma reggel. *(Leül Murokkal szemben)*.

MÁDI *(a szomszéd asztalnál egy nagy újságból olvas, mely egészen eltakarja arcát. Magában)*. Még ebben sem állhatja meg hazugság nélkül. Már tegnap este itt volt. *(Tovább olvas)*.

MUROK. Még sem gyógyult be a sebe?

POPRÁDI. Kutyabajom. Egy pár hét alatt minden nyoma elmúlt a sebnek, de azért a karomat még mindig felkötve hordozom. Nagyon sikk nézek ki vele. Képzelve, párbajt vívni egy olyan lionnal,⁷¹ mint Tarczali, az pozíciót ad az embernek az elegáns világban... Hát még ha valódi okát megtudják...

MUROK. Mi volt az?

POPRÁDI. Majd napvilágra jön annak idején. Hamarjában csak annyit mondok, hogy egészen a maga szakmájába vág. Hallom, most egészen a válóperekre adta magát.

MUROK. Úgy van. Felhagytam az uzsoraügyekkel, foglalatokkal s más ily mizériákkal,⁷² melyek csak pénzt hoznak, de nem dicsőséget. Most magasabb ambíciók vezetnek - most már az elnyomott nők védője vagyok - vagy az elárult férjeké - már amint a klientela⁷³ kívánja. Ez az én igazi szenvedélyem; - ahol válópert érzek a levegőben, én ott vagyok.

POPRÁDI. No hát, csak szagláljon; itt is nemsokára olyan formát fog érezni.

MUROK *(szaglálva)*. Hol?

MÁDI *(szintén szimatolva, az újság mögött)*. Mit szaglálnak ezek?

POPRÁDI. Nemsokára nyomon lesz... Apropos, Bálnaiék még itt vannak?

MUROK. Férj, feleség és a kislány... Talán csak nem...?

POPRÁDI. Ki tudja? Hát most már fürdőre is telik?

⁷¹ *lion* (fr.) - oroszlán; aranyifjú

⁷² *mizéria* (lat.) - nyomorúság

⁷³ *klientela* (lat.) - ügyfelek köre, ügyforgalom

MUOK. Mióta a férj kiszabadult az uzsorások kezei közül, azóta meglehetősen jó módban élnek. Örülök rajta! Higgye el, végtelenül sajnálom e szegény tisztviselőket, kik a nyomorult uzsorások hálójában vergődnek... Hanem, hogy visszatérjünk szakmámra, azt hiszi, hogy...

POPRÁDI. Mindent a maga idején, barátom... Nézze, a vendégek mind a kertbe gyűltek, menjünk mi is oda. Olyan érdekes mondanivalóim vannak, hogy kár volna, ha csak egy ember hallgatná... Apropos, tudja, hogy az esti vonattal Tarczali is megérkezett?

MUOK. Hogyan? Hát nem utazott külföldre a párbaj után?

POPRÁDI. Elutazott, de visszajött, itt van. Nos, mégsem érez valamit a levegőben?

MUOK. De mintha már éreznék. *(El mindketten a háttérben).*

M á s o d i k j e l e n e t

Mádi (egyedül; fölkel, szimatol).

Micsoda szagot éreznek ezek...? *(Homlokára üt)*, oh! most értem. Ezek a célzások - Bálnai, Tarczali, válóper - világos! És én ököm még velük szaglálóztam! Oh, te kötni való Poprádi! miért nem tudok én vívni, löni, vágni? A vívómesterem azt mondja, hogy nagyon lassan tanulok; még legalább két hónapig kell várnom, de akkor aztán félelmes gladiátor⁷⁴ leszek. Ah! miért nem múlt el már az a két hónap! milyen élvezettel tudnám levágni ennek a Poprádinak a fülét!

H a r m a d i k j e l e n e t

Mádi, Pincér, Csoma (kezében egy utazó táskával).

PINCÉR. Szobát méltóztatik parancsolni?

CSOMA. Hát micsodát? Csak nem akar az istállóba kötni?

PINCÉR. Oh, kérem! még van néhány üres szobánk. Hányadik emeleten méltóztatik?

CSOMA. Minél magasabban.

PINCÉR. Igenis *(kikiált)*. Második emelet, 75... *(El akarja venni Csoma táskáját)*. Szabad kérnem?

CSOMA. Hozzá ne nyúljon. Hivatalos számadások vannak benne; az egész ország finanszírozása;⁷⁵ az egész deficit.

PINCÉR. Oh, kérem! *(félre)*. Talán csak nem a pénzügyminiszter?⁷⁶ Ahhoz egy kissé kopott. *(Indul)*.

CSOMA. Megálljon. Hány leánya van?

PINCÉR. Kérem alássan, minden emeleten két szobalány van, első és második.

CSOMA. Mind a maga leánya?

⁷⁴ gladiátor (lat.) - római cirkuszi hivatásos bajvívó (többnyire rabszolga)

⁷⁵ financia - pénzügyi számadás

⁷⁶ pénzügyminiszter - pénzügyminiszter

PINCÉR. Kérem alássan, én még nőtlen vagyok.

CSOMA. És mennyi a napidíja?

PINCÉR. Micsoda?

CSOMA. Mennyi a fizetése?

PINCÉR. Havonkint ötven forint.

CSOMA. Mellékjövedelem?

PINCÉR. Egyre-másra ugyanennyi.

CSOMA. Száz forint - egy pincérnek! Elmehet.

PINCÉR. Igenis, kérem alássan. (*Félre*). Rendőr vagy adószedő. (*El*).

N e g y e d i k j e l e n e t

Csoma, Mádi

CSOMA. Ennek nem fogok borraivalót adni. Inkább ő adhatna nekem. (*Észreveszi Mádit*). Hát maga mit keres itt?

MÁDI. Alászolgája, Csoma úr! Hallgattam, milyen szépen vallatja a pincért. Beillenék a rendőrséghez.

CSOMA. Bár bevennének. Kipótolhatnám, amit kasznár koromban elmulasztottam. Hogy van Eszter? Hogy van Bella?

MÁDI (*sóhajtván*). Mind jól vannak, köszönöm kérdését, és én is jól vagyok, amennyire az adott körülmények megengedik.

CSOMA. Hát a hivatal? He? Szabadságot kapott?

MÁDI. Hagyjon nekem békét a hivatalommal! Egyszer életem legsötétebb pillanatában, elindultam, hogy fölkeressem. Két napig kerestem; komoran bolyongtam az utcákon, de nem tudtam rátalálni. Azóta - ah! megtanultam szenvedni - a seb ugyan még sajog -

CSOMA. Mi közöm nekem a maga sebéhez? Azt gondolja, azért állok itt e nehéz táskával, hogy a sebet gyógyítsam?

MÁDI. Az én sebem gyógyíthatatlan, Csoma úr!

CSOMA. Tegyen rá árnikát!⁷⁷ Nem tudja, merre lakik Bálnai? Tessék, egy egész csomó írást kellett neki kihoznom; pedig szabadság ideje van, nem kellene dolgoznia.

MÁDI. Buzgó tisztviselő.

CSOMA. No, hiszen, maga tudja, milyen a buzgó tisztviselő. Holnap visszamegyek. Nem jön velem?

MÁDI. Köszönöm, még nem telt le a szabadságidőm.

CSOMA. Szegény leányaim! Képzelem, hogy várnak reám. Ez az első eset, hogy nem alszunk egy födél alatt. Vajjon mit csinálnak most? Bizonyosan beszélnek, - mind az öten. (*Szemét törli*).

⁷⁷ *árnika* - gyógynövény

MÁDI (*megindultan*). Ne búsuljon, Csoma úr, hiszen tudnak már magukra vigyázni; elég nagyok; Márta kisasszony már huszonhat esztendő.

CSOMA. Nem igaz, csak huszonkettő. Szegény gyermekek! sokat veszekszem velök, de 1 frt 50 kr. napidíjból nem szerezhettek nekik más mulatságot. No, jól van - holnap újra látom őket - mára itt is elég gond vár reám...

MÁDI. Éppen itt jön Eszter önnagysága.

CSOMA. Annál jobb. Maga meg menjen a kertbe, nem tartozik a családhoz.

MÁDI (*menet*). Fájdalom! Ah, Bella! (*El a háttérben*).

Ötödik jelenet

Csoma, Eszter (kezében könyvvel).

ESZTER. Isten hozta, Csoma bácsi! ön is eljött?

CSOMA. Férjed rendelt ide, hivatalos iratokkal. Kijöhetett volna ugyan valaki a két ugrifüles írnok közül is, de gondoltam, legalább megnézzek, hogy vagytok e fürdőhelyen?

ESZTER. Nagyon szép öntől, Csoma bácsi!

CSOMA. Hol van férjed? Szeretném már átadni neki ezt a nehéz táskát.

ESZTER. Férjem nincs szobánkban, bizonyos rendes délutáni sétáját teszi. Oh! ő mindenben kimért és pontos, mint az óra. Üljön le addig, Csoma bácsi, beszélgessen velem. A táskát majd felküldhetjük szobánkba a pincérrel. (*Leül*).

CSOMA. Isten mentsen! Ki nem adom a kezemből. Nem azért kapok 1 frt 50 kr. napidíjat, hogy eláruljam a deficitet. (*Leül, ölében a táskával*). Na hát, hogy vagytok? Jól mulattok?

ESZTER (*könyvében lapozva, szórakozottan*). Nagyon jól...

CSOMA. Egészséges-e férjed? Jó étvágya van?

ESZTER. Nagyon jó.

CSOMA. Az isten tartsa meg az étvágyát. Most már nem veszedelmes. Semmi foglalat, semmi uzsora. Reményilem, boldog vagy, he?

ESZTER. Boldog!

CSOMA. Most már semmi sem hiányzik hozzá. Sodróék is jól vannak, mióta vidékre helyezték át őket. Ott olcsó az élet. Te pedig elmondhatod, hogy burokban születted. Derék férj, nyugalmas élet, nyáron fürdő... Bárcsak én is ilyen jól tudnám férjhez adni szegény leányaimat, legalább egyet az öt közül... Hej! ha feleségem élne, másképp lenne akkor!

ESZTER (*könyvében lapozva, szünet után*). Csoma bácsi, szerette ön nejét?

CSOMA. Szerettem-e? No, ami azt illeti, szerettem annyira, amennyi éppen a házassághoz szükséges... Hanem tiszteltem, becsültem, bíztam benne - ez volt az igazi... Ez teszi a házasságot boldoggá...

ESZTER. Tisztelet - becsülés - elég ez a boldogsághoz?

CSOMA. Élő példa vagyok rá én, meg az öt leányom...

ESZTER. Boldogság...! Csoma bácsi, sohasem látott ön mást, akiről azt gondolta, hogy jobban tudná szeretni, mint nejét?

CSOMA. Dehogy nem! Azt hiszed, én nem mentem keresztül ezen a bolondságon? Fiatal ispán koromban - hej, csinos legény voltam én akkor! - ismertem egy leányt - szép volt, ragyogó - szegény feleségem egész hamupipőke volt mellette... Sőhajtoztam, epekedtem, - szóval tökéletes bolond voltam... Hanem mikor láttam a nőmet, az ő egyszerű, becsületes munkálkodásában; láttam bizalmát, szerelmét, mellyel rajtam csüggött, - oh! akkor beláttam, milyen alávaló teremtség lennék, ha feláldoznám őt egy elfutó álomért, egy csillogó semmiért - és legyőztem örültségemet... A leány aztán férjhez ment máshoz és boldog lett; - én is boldog voltam, csak ezután lettem igazán boldog - ezután született mind az öt leányom.

ESZTER *(ábrándozva)*. Különös... Úgy-e, csodálkozik. Csoma bácsi, hogy ily különös kérdéseket intézek önhöz?

CSOMA. Nem csodálkozom. Tudom az okát.

ESZTER. Mit beszél?

CSOMA *(fölkel s Esztert kezénél fogva a verandára vezeti. Lemutat a kertbe)*. Nézz oda.

ESZTER. Hova? Kit nézzek?

CSOMA. Azt a férfit, ki magányosan sétál az első fasorban - nézd - most felemeli a fejét -

ESZTER *(hirtelen kitörő örömsikoltással)*. Ah! ő az... *(Rémülten hátrál leeresztett karokkal)*. Jaj nekem! ő az!

CSOMA. Visszajött. Már kétszer találkoztam vele s mikor ma ide érkeztem, először is őt láttam a kertben. - Eszter vigyázz! Ez a hirtelen öröm s utána a rémület mindent megmondott. Nincs mit tegyek hozzá - nincs jogom, hogy leckézzek - diurnista vagyok a férjed irodájában - öt leányom van - ha elcsapnak, mind éhenhalunk... Eszter, vigyázz! a legnemesebb férfi becsülete, nyugalma, élete a te kezeidben van - okos asszony vagy - több eszed van, mint az én öt leányomnak együttvéve... Tudod, mit tégy; én többet nem tehetek - ezt is a napidíjamon felül tettem... de vigyázz! Erősebbek, bölcsőbbek is elestek már... Ne haragudjál, Eszter... ismerem állásomat - többé nem leckézlek... *(El)*.

H a t o d i k j e l e n e t

Eszter (egyedül).

Visszajött, tilalmam dacára, ígérete ellenére! Oh, a vakmerő! Oh, mint gyűlölöm...! Úgy! Csak ámítsd magadat, bolond asszony - te, ki e szegény öreg embert sem tudtad elámítani... Gyűlölöm...? Az első hang, mely láttára kitört keblemből, az öröm sikoltása volt - és most is, míg önmagammat akarom megcsalni, érzem, nem tudok parancsolni e bűnös örömnnek, e gyáva félelemnek... Jaj nekem! mi lesz belőlem. Már ketten tudják titkomat, többet sejtene a valónál - nem, így nem maradhat - véget kell vetnem ez állapotnak... *(Jobbfelé indul és szemből találkozik Bellával)*. Ah!...

H e t e d i k j e l e n e t

Eszter, Bella

BELLA *(keresztül megy a színen s némán üdvözli fejével Esztert)*.

ESZTER. Bella!

BELLA! Mit parancsolsz? (*Megáll*).

ESZTER. Bella! ez így tovább nem tarthat! ez élet tűrhetetlen már reám nézve!

BELLA. Mi panaszod van ellenem? Nem részesítlek-e minden köteles tiszteletben, mellyel bátyám nejének tartozom?

ESZTER. Oh, Bella! nem ezt az életet álmodtuk mi magunknak, midőn könnyes arcomat törülted, midőn fejedet vállamra hajtva hallgattad a zongora hangját s mindhárunk jövő boldogságáról suttogtál... Miért kellett ennek így jönnie?

BELLA. Úgy van, Eszter, miért kellett ennek így jönnie?

ESZTER. Én joggal kérdehetem, miért? Egy sejtelem, egy igaztalan gyanú egyszerre megfagyasztotta szívedet, elszakította tőlem azt a kezet, melynek tiszta érintése egyedül adott volna erőt nehéz küzdésemben. Ha balsorsunk úgy akarta, hogy megismerd lelkem boldogtalanságát - s esküszöm, csak boldogtalanságot fedeztél fel és nem bűnt! - tőled, barátnőmtől, testvéremtől azt érdemeltem-e, hogy elfordulj tőlem, hogy megvess? Nem inkább az lett volna kötelességed, hogy szánakozzál rajtam, hogy szeretettel, gyöngédséggel, vigasztalással segíts kínos harcaimban?

BELLA. Szánlak, Eszter, többet nem tehetek.

ESZTER. Ez minden? Régi barátságunk, szeretetünk emlékeiből semmi sem maradt vissza, mint ez egyetlen hideg szó?

BELLA. Eszter, tudod-e, hogy ő ismét itt van?

ESZTER. Tudom.

BELLA. És csodálkozol, hogy e hideg szónál többet nem adhatok neked? De hát tudod-e, hogy ez ember jelenléte örök szégyen mindhárunkra nézve? Hogy a jólétet, melyben most élünk, hogy még azt a pénzt is, melyet itt költünk, az ő segítségének köszönhetjük, és nekem részesülnöm kell benne, mikor inkább járnék rongyokban és enném száraz kenyeret? Osztanom kell benne, és nem ragadhatom meg bátyám kezét, nem kiálthatom neki: Ne nyúlj e pénzhez, mert boldogtalanságod tapad hozzá és szégyened!

ESZTER. Szégyen! Ismét e szó! De hát kérlelhetetlen vagy te leány? Nem győz meg esküm, könnyem, alázatos vallomásom? Mi tesz téged ily kegyetlenné, ily szívtelessé, téged, a legszeretőbb, legszelídebb gyermeket? Ha csak - igen - oh ég! mily világosság! hacsak nem a féltékenység - igen - te szereted őt!

BELLA (*hozzárohan, sikoltva*). Hallgass!

ESZTER. Úgy van, e sikoltás, e rémület elárult! Tehát ez volt oka! Nem a testvéri szeretet, nem a büszkeség tett ily kérlelhetetlenné, hanem a féltékeny szerelem! Ezért voltál irántam oly kegyetlen, ezért dobtál el magadtól, midőn alázattal esengtem egy vigasztaló tekintetért, egy szerető szóért, mely akkor megmentett volna?

BELLA. Nem igaz - hallgass!

ESZTER. Ah! most már te tagadsz, te szegzed a földre szemedet előttem!

BELLA (*főlemelt fővel*). Előtted? Soha! Ha úgy is lett volna, amint mondod, nekem nincs mit szégyelnem, ebben nem volt semmi bűn, semmi árulás, mint -

ESZTER. Mint nálam, úgy-e? Csak mondd ki; többé nem rettegek megvetésedtől, nem kérem irgalmadat. Az aggódó testvér ellen nem volt fegyverem, a vetélytárs ellen lesz. Nem ismersz még engem, gyermek! Harcot akartál? Jó! Legyen kívánságod szerint! (*El*).

N y o l c a d i k j e l e n e t

Bella (egyedül).

Istenem, mit tettem? Mi történt, mi fog történni ezután? Mily sötéten villámlott tekintete, mily fenyegető volt arca... Oh, mint félek!... *(A kert felől jövő Bálnaihoz fut s keblére hajtja fejét).* Bátyám!

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Bella, Bálnai, Csoma (a táskával).

BÁLNAI. Bella! az égre! mi történt?

BELLA. Oh, úgy félek!

BÁLNAI. Mitől? Ki bántott?

BELLA. Senki, senki sem bántott. De úgy félek ez idegen helyen - egyedül -

BÁLNAI. Csillapulj, gyermekem! most már nem vagy egyedül... *(Csomához).* Kérem, bátyám, vigye fel ez iratokat szobámba...

CSOMA. Várhatnak, azért nem vész el az ország - *(félre).* Most süssük el a legnagyobb ágyút!

BÁLNAI. Jöjjön hát, vigasztalja velem e remegő galambot. Hát miért félsz? Nem tetszik neked ez a fürdő, nem elég népes, nem elég vidám?

BELLA. Nem, nem, mindig beteg vagyok itt - menjünk el - azonnal - holnap -

BÁLNAI. Mit hallok? Hiszen eddig nem kíváncoztál el innen.

BELLA. Nem mertem szólni, - de már tovább nem bírom - oh, bátyám! hagyjuk el e helyet...

CSOMA. Tudom én, miért nem akar itt maradni. Mert szerelmes.

BELLA. Nem igaz! nem igaz!

BÁLNAI. Mit hallok! És kibe vagy szerelmes?

CSOMA. Bajos dolog ezt neki megmondani, a fiatal lányok szégyenlősek, tudom tapasztalásból, öt leányom van, mind az öt keresztül ment már ezen a betegségen. Egyik sem halt bele, hála istennek! Bella sem fog belehalni, de most szenved szegény, látom, nagyon szenved - nem hallgathatok tovább -

BELLA. Csoma bácsi! megtiltom, hogy beszéljen!

CSOMA. Nekem ugyan ne tiltsa, nem princípálisom. Én nem vagyok szégyenlős, kimondom, hogy már régen szenved titokban. Amíg nem látta őt, csak ment valahogy - de most visszajött, újra fogja látni mindennap - újra fog szenvedni - ezen segíteni kell -

BÁLNAI. Újra látja? Kit?

CSOMA. Tarczalit!

BELLA. Nem igaz! nem igaz!

CSOMA. Dehogy nem! Maga vallotta meg nekem; aztán meg mondom, hogy tapasztalt szemem van, öt leányon gyakoroltam.

BÁLNAI. Tarczalit szereti! Hogy ezt nem láttam előre! Ah! szegény gyermek! ezen segíteni kell.

BELLA. Az istenért! Gusztáv, mit akarsz tenni?

BÁLNAI. Amit kötelességem parancsol.

BELLA. De ha mondom, hogy nem igaz - ő sem szeret engem - tudom - hiszen mást szeret -

BÁLNAI. Tudod? Kit?

BELLA. Azt - azt nem tudom - a nevét nem tudom; de engem nem szeret, esküszöm, - nem igaz -

BÁLNAI. Szegény gyermek! mint szenved!

CSOMA. Különösen azóta, hogy Tarczali visszajött -

BÁLNAI. Igaz. - Emlékezem, mily kétségbeesett volt e gyermek, midőn elutazott - azután nyugodtabb lett - s most újra - világos! Köszönöm, bátyám a figyelmeztetést!

BELLA. Gusztáv! az égre, talán csak nem akarsz erről vele beszélni? Meghalnék, ha megtudná...

BÁLNAI. Bízd reám, gyermekem; azt fogom tenni, amit nyugalmad és boldogságod kíván.

BELLA. Ne szólj neki, oh! ne szólj! - meghalok szégyenemben!

BÁLNAI. Bízzál bennem! Egyetlen védőd, testvéred nem fog megszégyeníteni... És most, menj szobádba, gyermekem; nagyon izgatott vagy - pihenj s bízzál bennem.

BELLA. Megyek, bátyám!... oh, Csoma bácsi, ezt soha, sohasem bocsátom meg önnek! (*El*).

T i z e d i k j e l e n e t

Csoma, Bálnai

CSOMA. Bánom is én!... No, tanácsos öcsém uram, itt gyorsan segíteni kell. Nem tartozik ugyan hivatalomhoz, hogy tanácsot adjak, elég tudományom sincs hozzá, csak diurnista vagyok - de legjobb lenne tüstént beszélni Tarczalival...

BÁLNAI. Úgy van, tüstént beszélek vele...

CSOMA. Idelelni ólálkodik a kertben - majd felküldöm tanácsos öcsém uramhoz -

BÁLNAI. Talán inkább én keresném fel.

CSOMA. Minek? Itt egész háborítlanul beszélhetnek. Bízza csak rám, majd szép ügyesen felküldöm. Nem akarok tanácsot adni, de ha valamelyik az én öt leányom közül volna kérdésben, szépen, nyájasan azt mondanám neki, hogy gyakori látogatásait félremagyarázta az a szegény gyermek - és mivel ily gazdag előkelő úr nehezen vehet el egy ily vagyontalan leányt - minden tisztelet mellett, mellyel egymás iránt viseltetünk - jobb volna - (*kezével távozást mutat*).

BÁLNAI. Igen, igen, bátyám; köszönöm jó tanácsát...

CSOMA. Egy diurnistától jobb nem telik. (*Félre*). Most vagy elveszi, vagy elhordja magát, s Eszter mentve van. 1 frt 50 kr. napidíjért többet nem tehetek. Gyere deficit! (*Fölveszi a táskát s a háttérben el a kertbe*).

Tizenegyedik jelenet

Bálnai (egyedül).

Mily kínos helyzet, mily kellemetlen feladat! Jótevőmet arra kérni, hogy kerülje házamat! Hogyan adjam tudtára kellő kíméléssel; miként értessem meg vele, hogy e szegény gyermek se legyen kénytelen pirulni? Ah! mily járatlan vagyok én a nagyvilági finomságokban, mint elhagy a biztosság, mihelyt kilépek irodámból s másról kell beszélnem, mint a számokról... Mindegy! szeretetem ügyessé fog tenni... Kötelességemet teszem s a kötelesség teljesítése sohasem nehéz az őszinte akaratnak.

Tizenkettedik jelenet

Bálnai, Tarczali

TARCZALI. Ama különös öreg úr azt monda, hogy ön beszélni óhajt velem, Bálnai úr...

BÁLNAI. Köszönöm, uram. E készsége újra meggyőz arról, hogy igaz barátom, s hogy mindig én maradok az ön lekötelezettje, szívességéért úgy, mint jótéteményéért... *(Leülnek).*

TARCZALI. Kérem, ne beszéljünk erről... Én kölcsönt adtam önnek, ön pontosan fizeti a kamatokat - hol van itt szívesség, annál inkább jótétemény?

BÁLNAI. Én tudom, mivel tartozom önnek, s éppen azért ne csodálkozzék most zavaromon, habozásomon, midőn olyant kell mondanom, ami talán hálátlannak tüntetne föl.

TARCZALI. Hogyan?

BÁLNAI. Ki nem mondhatom, mennyire örültem, midőn több hónapi távollét után ismét kezét szoríthattam önnel... És mégis - azóta olyasmi jött tudomásomra - ami elhomályosította örömet, mert családomban megzavarta a csendes nyugalmat, melyben eddig oly boldogul éltünk.

TARCZALI *(félre)*. Oh, ég!

BÁLNAI. Igen, uram, hirtelen visszatérése oly titkot derített föl, melyet távolról sem sejtettem -

TARCZALI. Valóban, uram, nem értem -

BÁLNAI. Gyakori látogatásait, melyekkel azelőtt megtisztelte házamat, félremagyarázták - és most, midőn egyszerre váratlanul visszatért, a meglepetés elárulta -

TARCZALI. Biztosítom, uram -

BÁLNAI. Istenem! Hiszen előre láthattuk volna mindketten... Egy oly előkelő, megnyerő ifjú, mint ön - kérem, nem akarok hízelegni - s egy oly fiatal, ábrándos leány, mint húgom...

TARCZALI. Hogyan, uram? Tehát Bella kisasszonyról beszél?

BÁLNAI *(meglepetve)*. Róla. *(Szünet után)*. És ki másról beszélhetnék?

TARCZALI. Bocsánat, uram - a meglepetés - a zavar - mindjárt sejthettem volna -

BÁLNAI *(fölkel, hosszan Tarczalira néz)*. És ki másról beszélhetnék?

TARCZALI *(fölkel)*. Igaza van, uram - de látja, mennyire meg vagyok lepette - higgye el, nem is sejtettem, hogy Bella kisasszony...

BÁLNAI *(sokkal határozottabb hangon)*. Tudom. Éppen azért mondtam, hogy nem vádolom önt. De mivel most ön is tudja, s mivel nem akarhatja, hogy látása továbbra is hiú reményeket tápláljon e gyermek szívében, - nem akarhatja nyugalmát ezután is - bár önkénytelenül - zavarni -

TARCZALI. Értem, uram. Meg fogom tenni kötelességemet.

BÁLNAI. Köszönöm. Nem kell mondanom, mit tegyen, ön legjobban tudja. Reményilem, nem veszi rossz néven őszinteségemet.

TARCZALI. Oh, uram! *(Kezét nyújtja)*.

BÁLNAI *(rövid habozás után elfogadja kezét)*. Isten önnel! Talán hosszú időre - isten önnel!

TARCZALI *(félre)*. Mily tekintettel néz rám!

BÁLNAI. Éljen boldogul, Tarczali úr! *(Lassan, elgondolkodva a folyosó felé indul; az ajtónál visszafordul; szünet után)*. Isten önnel. *(El)*.

T i z e n h a r m a d i k j e l e n e t

Tarczali (egyedül).

Oh, ég! csakhogy vége van e kínos jelenetnek. Majdnem elárultam magamat... Majdnem? Ah! ez a tekintet, melyet rám vetett, ez a hang, melyen elbúcsúzott, azt mondja, hogy egészen. Mit tegyek? Elutazzam...? Most, míg Esztert nem is láttam? Hiszen beszélnem kell vele, figyelmeztetnem kell a veszélyre... Hol van? Hol találhatom...? *(A kert felé indul s szemben találkozik a siető Eszterrel)*. Ah! Végre megtaláltam!

T i z e n n e g y e d i k j e l e n e t

Tarczali, Eszter

ESZTER. Én is önt kerestem. Ne szóljon, nem kell magyarázat... Mindent tudok.

TARCZALI. Mindent? Tudja-e, azt, hogy Bella...

ESZTER. Tudom.

TARCZALI. Hogy férje éppen most beszélt róla velem, hogy távozásra kért...

ESZTER. Annál jobb, utazzék el azonnal!

TARCZALI. De tudja-e azt, hogy egy szerencsétlen pillanatban majd elárultam magamat, hogy férje gyanakodni kezdett, hogy sejti a valót?

ESZTER. Nagy ég!

TARCZALI. És én elutazzam! most, itt hagyva önt a bizonytalanságban, a veszélyben? Nem, ily gyáva nem lehetek!

ESZTER. Mitől féljek? Isten tudja, hogy ártatlan vagyok, nincs mit félnem semmi veszélytől!

TARCZALI. Nem tudok eltávozni, Eszter! Megkísértettem gyógyulásomat a távolban, nem sikerült. Ellenállhatatlan erő üzött vissza ide, és most, midőn egy percre láttam, midőn tudom, hogy miattam bánat, szenvedés, talán veszély les önre, most gyáván elmeneküljek? Nem, ezt nem tudom tenni!

ESZTER. Mit tesz hát? Istenem! mit tegyünk?

TARCZALI. Ez az állapot nem tarthat így tovább, ez élet tűrhetetlen mindkettőnkre. Tennünk kell valamit, bármit, hogy megváltoztassuk. Beszélnem kell önnel, még ma, míg nem késő...

ESZTER. Beszélni? Hol? Mikor? És mit?

TARCZALI. Most nem, most nagyon sokan járnak itt... Estére, a parkzene alatt, míg mindenki a kertben van - akkor lesz időnk - jöjjön el - itt van szobám - *(a jobboldali első ajtóra mutat)*.

ESZTER. Az ön szobájába? Uram!

TARCZALI. Nem - e terembe - ez is üres akkor, senki sem fog zavarni. Én szobámban fogom várni. - Csengessen ajtómon háromszor - itt háborítlanul beszélhetünk... Eljön, Eszter? El kell jönnie!

ESZTER. Majd meglátom. De most menjen, gyorsan! Valaki jön...

TARCZALI. Elvárom. *(El szobájába)*.

ESZTER. Majd meglátom. *(Lassan a folyosó felé indul)*.

Tizenötödik jelenet

Eszter, Poprádi

POPRÁDI. Zavarom?

ESZTER. Mit akar, uram? Ismét utamba kerül? Mindig az ön arcával kell találkoznom életem szerencsétlen perceiben? Most ismét itt van? Mily megalázást hozott megint?

POPRÁDI. Semmit, becsületemre semmit. Ne féljen, nem kérem meg többé a kezét, ha ezt érti a megalázás alatt. Kétszer már kosarat adott - evvel beérhetem - nem reszkírozom meg harmadszor. Pedig higgye el, ha akárkinek is volt oka félvállról nézni rám és nem sokra becsülni az ábrázatomat, magának nem volt. Én igazán szerettem magát, tehetett volna velem akármit, s ki tudja, mit csinálhatott volna belőlem? De nem akarok szentimentális lenni, az nem elegáns. Nem is azért állítottam meg. Csak figyelmeztetni akarom.

ESZTER. Engem? Mire?

POPRÁDI. A macska meséjére, aki más számára kaparta ki a forró gesztenyét. Én is ilyen macska voltam. De nem panaszkodom, az nem sikk. Csak azt akarom mondani, hogy a macska utólag karmol. Elegáns ellenfél vagyok, azért nem támadom meg orozva; figyelmeztetem, hogy én is karmolok.

ESZTER. Mit bánom én?! Az én életem kockája már el van dobva. Fenyegétéseit megvetem önnel együtt! *(El)*.

Tizenhatodik jelenet

Poprádi, Mádi

POPRÁDI. Mégis csak az övé volt az utolsó szó. Becsületemre! sikk asszony. Milyen kár, hogy hadilábon kell állanunk. *(Megfordul, észreveszi Mádit, ki mereven vizsgálja. Magában)*. Ez a kölyök már megint a sarkamban van.

MÁDI. Csak egyedül, Poprádi úr?

POPRÁDI. Ha van szeme, láthatja.

MÁDI. Igen is, van szemem; de fülem is van.

POPRÁDI. És még milyen!

MÁDI. Poprádi úr! célzás akar ez lenni?

POPRÁDI. Aminek veszi.

MÁDI (*félre*). Oh, csak volnék két hónappal öregebb! Milyen élvezettel vágnám le a fülét!

POPRÁDI. Hallja, maga, barátocskám.

MÁDI. Én nem vagyok a maga barátocskája. (*Poprádi kiejtését utánozza*).

POPRÁDI. No hát, hallja maga tiszteletbeli segédfogalmazó úr, nekem az nincs kedvemre, hogy maga mindig a nyomomban jár, mint valami rendőr.

MÁDI. Úgy látszik, nagy respektussal⁷⁸ viseltetik a rendőrség iránt. Ez is célzás akart lenni.

POPRÁDI. Fogja be a száját!

MÁDI. Oh! ha ezt két hónap múlva mondta volna!

POPRÁDI. Akkor is azt fogom mondani.

MÁDI. Én pedig azt fogom mondani, hogy az úr nyomorult hazug, aki aljas rágalmakat terjeszt egy tiszteletreméltó nő felől. Szégyelje magát! Hallottam, miket beszélt a kertben mindenfelé!

POPRÁDI. Köszönje meg, hogy nem tartom méltónak lovagiasan rendre utasítani ily tacsót!

MÁDI. Tacsót! vonja vissza a tacsót!

POPRÁDI. Ez már csakugyan unalmas! Félre az utamból!

T i z e n h e t e d i k j e l e n e t

Előbbie, Murok, Csoma, vendégek (több felől).

MÁDI. De nem megyek félre az útjából. Az úr engem tacsónak nevezett, ezért elégtételt követelek - két hónap múlva!

MUROK. Mi történik itt?

POPRÁDI. Ez a gyerek erővel azt akarja, hogy fölfricskázam. Menjünk a kertbe!

MÁDI. Fricska! ez már sok! Most már nem várok két hónapig! (*Rá akar rohanni*).

CSOMA (*hátról átöleli*). Lassan! lassan!

MÁDI. Eresszen el, Csoma úr!

CSOMA. Nem ettem bolondgombát.

POPRÁDI. Csak tartsa ott, míg hamarjában fölfricskázom. (*Feléje indul*).

MUROK (*visszatartja*). Poprádi úr! nyugalom!

POPRÁDI. Igaza van, az nem volna elegáns. Mádi úr, maga erővel párbajra kényszerített, jól van. A többit elvégezzik segédeink.

⁷⁸ *respektus* (lat.) - tisztelet

Tizennyolcadik jelenet

Előbbie, Pincér, Bálnai (a háttérben). (Alkonyodik).

PINCÉR. A parkzene tüstént kezdődik. *(El).*

MUROM. Menjünk, urak! *(El a vendégekkel).*

POPRÁDI. Mádi úr, azon pillanattól kezdve, hogy a lovagias elintézés kilátásba van helyezve, az elegáns ellenfelek nem fintorgatják egymásra az orrukat. *(Mádi elé megy s mélyen meghajítja magát).* Látja, ez a sikk. *(Büszkén el).*

Tizenkilencedik jelenet

Mádi, Csoma, Bálnai

MÁDI. Eresszen el, Csoma úr! Nem látta azt az ábrázatot? Hiszen az isten is pofonra teremtette! Eresszen el!

CSOMA. Alig szabadultam meg a táskámtól, most már ezt a dühös bolondot kell hurcolnom. *(El akarja vinni).*

MÁDI. Hova visz?

CSOMA. Bezárom a szobájába.

MÁDI. Eresszen el! Hiszen már elmentek!

CSOMA. Esküdjék meg, hogy nyugodt lesz.

MÁDI. Esküszöm!

CSOMA. No menjen! *(Ellöki).*

BÁLNAI *(előre jön)*. Mi történt? Miért volt e civódás?

MÁDI. Oh Bálnai úr! Képzelve csak, ez a nyomorult rágalmozó - mit mert mondani - *(rémtől elhallgat, félre)*. Jaj! hisz ez a férje...

BÁLNAI. Mit mondott?

MÁDI *(zavartan)*. Azt, hogy nem tetszik neki az orrom.

CSOMA. Biz az nekem se tetszik. Azért ugyan kár volt olyan nagy lármát csapni. No, menjen most a szobájába, vagy ölben viszem oda.

MÁDI. Isten önökkel, uraim! Megyek végrendeletet csinálni. *(Félre)*. Oh. Bella! mindenemet reád hagyom. *(El)*.

Huszaedik jelenet

*Bálnai, Csoma. (Egészen besötétedik. A távolból halk zene hallatszik.
A jelenet alatt szolgák két meggyújtott lámpát hoznak s az asztalokra helyezik)*

BÁLNAI. Miért volt e civódás?

CSOMA. Hallotta. A Simon orra miatt.

BÁLNAI. Eh! Ez a párbaj Eszter miatt lesz.

CSOMA. Ugyan, hogy jutna ez a Simon Eszterhez?

BÁLNAI. És ez már a második párbaj miatt?

CSOMA. Micsoda?

BÁLNAI. Éppen az előbb, a kertben sétálva, több oly célzást hallottam, melyből megtudtam a valót. Poprádi már egyszer párbajt vívott Eszter miatt - Tarczalival... Mit jelent ez? Az én nőm miatt - párbaj - melyről én semmit sem tudok - melyet idegenek pletykáiból kell hallanom.

CSOMA. Jól mondta, pletyka volt - ne törődjék vele.

BÁLNAI. Beszélnem kell Tarczalival; tőle akarom megtudni, hogyan mert ő nőm védőjévé lenni - mikor én - férje - itt vagyok -

CSOMA. Jól van, beszéljen, de nem most -

BÁLNAI. És még mást is hallottam... Nem akartam odahallgatni, de meg kellett hallanom... Egy férjről beszéltek, kit nejének szeretője mentett ki az adósságokból - kinek háztartására a házi barát adja a költséget... Önkénytelenül sajnálkoztam a szegény férjen és csodáltam vakságát - midőn egyszerre - hirtelen és lesújtólag, mint a villám - egy gondolat rohant meg - ha talán - oh! nem tudom kimondani... *(Az asztal mellé roskad s arcát kezeibe temeti).*

CSOMA. Ugyan hogy tud egy okos ember ilyen pletykákat felvenni? Ha még diurnista tenné - isten neki! de egy számtanácsos! Verje ki a fejéből e sötét gondolatokat!

BÁLNAI. Nem lehet, nem tudom. Minél inkább igyekezem meggyőzni magamat, minél inkább idézem vissza emlékembe a múlt egyes vonásait, annál határozottabb alakot ölt e szörnyű gondolat. - Nem tudok tőle szabadulni. Emlékszik-e - oh! én most tisztán emlékezem - Eszter rémületére, midőn Tarczali segítségét ajánlotta fel?... Akkor nem értettem - istenem! hogy is érthettem volna? - de most - mintha most is hallanám ijedt sikoltását.

CSOMA. Ugyan ki adna valamit a nők sikoltozására? Hiszen, ha békát látnak, már attól is sikoltanak...

BÁLNAI. S aztán, midőn megköszönte segélyét, midőn elfordított arccal kezét nyújtotta - mint reszketett... Miért reszketett, miért szégyelte magát?

CSOMA. Hiszen csak nem lehetett rá büszke!

BÁLNAI. És most - alig néhány perc előtt - itt e helyen, Tarczali meglepetése, midőn megtudta, hogy Bella szerelméről beszéltek...

CSOMA. Na, bizony! Hiszen meg is lehetett lepetve. Higyje el, ha valaki elém állna s azt mondaná, hogy egy szép, fiatal lány szerelmes belém, én is nagyon meg volnék lepetve...

BÁLNAI. És az emberek beszéde, e célzások, suttogások, elfojtott mosolyok - ah! világosságot vagy megörülök!

CSOMA. Még csak az kellene, hogy egy tanácsos megörüljön. Már bocsásson meg, nem bánom, ha el is csap a hivatalomból, de kimondom, hogy ez bolond beszéd. Nézze meg az ember! Jöjjön most a szobájába.

BÁLNAI. Nem. Beszélnem kell Tarczalival. Azt legalább is jogom van megkérdeni, miért vívott nőmért? Beszélnem kell vele!

CSOMA. Jól van, beszéljen vele, de ne most, majd holnap. Hiszen most olyan izgatott, hogy egy közönséges összeadást sem tudna megcsinálni. Jöjjön a szobájába! Ha éppen ki akarja tölteni valakin a haragját, itt vagyok én, szidjon össze, elviselem a napidíj fejében. Ugyan, ki látott ilyen tanácsost, akit a diurnistának kell okosságra tanítani? *(Elvonja magával Bálnait).*

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Bella (a veranda felől jó a lépcsőn)

Nincs a kertben... Pedig beszélnem kell vele; meg kell mondanom, hogy bátyám tévedett; nem igaz, amit rólam... ah! ki sem mondhatom... de neki bátran a szemébe fogom mondani - nem engedhetem, hogy azt higgye rólam - oh! meghalnék szégyenemben... *(Előre jó).* Itt van a szobája, bizonyosan ott találok... *(A folyosó felé tekint).* Mi ez? Valaki erre siet... Most a lámpa alá ér... nagy ég! Eszter... *(Előre fut).* Ha itt találna - most - mai fölfedezése után! Ah! már hallom lépteit... Hová meneküljek?... *(Az ablakhoz siet s a függöny mögé rejtőzik).* Itt nem vehet észre...

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Eszter, Tarczali

ESZTER *(fekete felöltőben. Gyorsan körülnéz, aztán határozott léptekkel Tarczali ajtajához siet s háromszor csenget).*

TAR CZALI *(kijő).* Eszter! Tehát mégis eljött! Köszönöm.

ESZTER. El kellett jönnöm. Beláttam, hogy igaza van, ez az élet már tűrhetetlen, ezen segíteni kell. Mindenki elhagyott, mindenki ellenem fordult. Egyetlen barátnőm, testvérem, gyűlöl és megvet, az emberek rágalmaznak, férjem gyanakszik - nincs senkim, senkim, csak ön, akihez segítségért forduljak - szóljon hát, mit tegyek? *(Bágyadtan a pamlagra ereszkedik s felöltőjét lebocsátja).*

TAR CZALI. Mit tegyen? Oh, Eszter! én csak egy tanácsot adhatok. S ha ön is szeret - igazán, örök szerelemmel, úgy, mint én - akkor tudhatja, nem kell kérdenie, mit tegyünk? Eszter, mondja, szeret-e?

ESZTER. Szeretem? nem ez volt oka minden boldogtalanságomnak, - nem ez vitt-e oda, ahol most vagyok?

TAR CZALI. Oh! úgy ne beszéljen boldogtalanságról - szerelmem gazdag kárpótlást fog adni minden szenvedéséért. Mi nekünk a világ? Mi az emberek véleménye, szűkkeblű törvényei? Jöjjön hagyja el velem e helyet, ez országot! Más földön, más ég alatt elfeledve, a múltat minden szenvedéseivel - éljünk egyedül szerelmünknek, boldogan! -

ESZTER. *(Tarczali szavai alatt lassan fölemelkedik. Felöltője a pamlagon marad).* Hagyjuk el e helyet?... Más szóval, szökjem meg önnel? *(A folyosó felől egy becsapódó ajtó csattanása hallatszik).*

TAR CZALI *(rémülten).* Nagy ég! valaki jön. *(A háttérbe siet).*

ESZTER. Feleljen Tarczali úr, azt ajánlja, hogy megszökjem önnel?

TARCZALI *(visszajő, rémulten)*. Férje jön!

ESZTER *(megrázkódik)*. Férjem!

TARCZALI. Erre tart, már közel van. S ha mai gyanúja után itt találná - egyedül - velem - Eszter, az égre, rejtőzzék el! Gyorsan! Ide, szobámba!

ESZTER. Nem, nem - soha!

TARCZALI *(a második ajtóhoz siet s kinyitja)*. Úgy hát ide - ez üres szobába. Eszter, az égre, gondolja meg, ha férje itt találja - gyanúja felébredt - a botrány! az ön élete!... Gyorsan, gyorsan - már lépteit hallom...

ESZTER. Oh isten! mily korán utolértél! *(El a szobába)*.

TARCZALI *(becsapja az ajtót)*. Ideje volt.

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Tarczali, Bálnai

BÁLNAI *(lassan elgondolkozva jő)*. Tarczali úr, jó hogy itt találom. Éppen önhöz indultam.

TARCZALI *(zavartan)*. Örvendek, uram, kérem, szíveskedjék - itt van a szobám - *(kinyitja az ajtót)*.

BÁLNAI. Köszönöm, itt is elvégezhetjük, egyedül vagyunk. *(Leül azon pamlagra, hol előbb Eszter ült)*. Rövid az egész; csak egy kérdést akarok önhöz intézni. Miért vívott párbajt Poprádival - nőm miatt?

TARCZALI. Uram - bocsánat -

BÁLNAI. Tudom, hogy miatta volt a párbaj. S mint férjnek, jogom van okát kérdeni.

TARCZALI. Igaza van, uram, bocsásson meg! Azon a napon - midőn szerencsém volt önnek azon csekély szolgálatot tenni - *(Bálnai összerezzen)* - önre várva irodájában véletlenül tanúja lettem Poprádi sértésének neje ellen. Természetesen lovagi kötelességemnek tartottam védelmére kelni s ebből lett a párbaj. Ez az egész.

BÁLNAI. Becsületére?

TARCZALI. Becsületemre.

BÁLNAI. Köszönöm uram. A többi majd Poprádival végzem el. És most bocsánat, hogy zavartam *(fölemelkedik)*.

TARCZALI *(megkönnyebbülve, félre)*. Hála az égnek, elmegy.

BÁLNAI *(indulófélben)*. Isten önnel, Tarczali úr... *(Szeme a felöltőre esik, melyet Eszter a pamlagon hagyott. Megrezzen, lehajol, fölemeli, hosszasan vizsgálja)*. Ki hagyta itt e felöltőt?

TARCZALI. De uram - ez a kérdés -

BÁLNAI *(kitörve)*. Ki hagyta itt e felöltőt?

H u s z o n n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Bella

BELLA (*kilép a függöny mögül*). Én!

BÁLNAI. Bella!

TARCZALI (*félre*). Mit látok!

BELLA. Igen bátyám, én voltam itt.

BÁLNAI (*megkönnyebbülve*). Te?

BELLA. Láthatod. Ez a felöltő is az enyém. Ismerhetnéd, együtt vetted Eszterével... Ijedtemben hagytam itt, midőn a függöny mögé menekültem...

BÁLNAI. És miért menekültél a függöny mögé?

BELLA. Tudom is én... Hiszen olyan haragosan jöttél - Tarczali úr is megijedt... (*Int Tarczalinak*).

BÁLNAI. Mit jelent ez Tarczali úr?

TARCZALI (*legnagyobb zavarban*). Uram - hallotta - a kisasszony -

BELLA (*félre*). Jaj, be ügyetlen!

BÁLNAI. Emlékszik, uram, mit beszéltünk e helyen alig egy félóra előtt? S most itt találom hűgomat, egyedül önnel, este, elrejtőzve? Mint becsületes embernek tudnia kell, hogy e hibáját nem teheti másképp jóvá, mint házasság által.

BELLA. Nem, nem, soha!

BÁLNAI. Mit beszélsz, leány? E lépésed után, azután, amit most tettél?... Mi lett belőled? Mit mondana anyánk, ha most látna? Mit felelhetnék neki én, akire rábízta nevelésedet, becsületedet, ha számon kérné tőlem leányát? Szégyeld magad, Bella! Ez fáj! Ezt sohasem hittem volna rólad!

BELLA. De hát mi rossz van abban, hogy idejöttem? Hiszen én nem vagyok férjes asszony!

BÁLNAI (*megdöbbenve*). Nem vagy férjes asszony?... (*Elhallgat. Fűrkészőleg néz Bellára, Tarczalira. Szünet. Azután megfogja Bella kezét s a folyosó felé vezeti*). Menj szobádba!

BELLA. Bátyám, félek, jöjj te is velem!

BÁLNAI. Menj szobádba! El! (*Bella el*).

H u s z o n ö t ö d i k j e l e n e t

Bálnai, Tarczali, Eszter

BÁLNAI (*előre jő*). Hol van nőm?

TARCZALI. De uram - én nem értem -

BÁLNAI. Elég! Ez ártatlan gyermek akaratlanul elárult mindent. Hol van nőm?

ESZTER (*megjelenik az ajtóban*). Itt vagyok.

BÁLNAI. Eszter! (*Feléje akar rohanni*).

ESZTER (*eléje jön*). Itt vagyok, uram, és várom ítéletét. Bár előbb jelentem volna meg, bár el se rejtőztem volna... De legyen úgy, amint történt... Nem akarom menteni magamat. Bűnös vagyok. A látszat ugyan még többet mutat a valóságnál, de a rémület, a rossz öntudat rossz tanácsadó - utána mentem - ön így talált; ítéljen és büntessen meg aszerint.

BÁLNAI. Oh, Eszter! miért tetted ezt velem?

ESZTER (*megrendülve*). Büntessen hát, uram, - sújtson le - megérdemlem - csak nem ezt a fájdalmat, ezeket a könnyeket nem! Elviselek minden büntetést, de nem e néma szenvedését!... Nem, nem, Gusztáv!... Ne higgy a látszatnak - bűnös vagyok - de nem annyira, mint gondolod - nem - még nem hoztam szégyent nevedre - még tisztán emelhetem feléd homlokomat!

BÁLNAI. Azt hiszed, ha nem tudnám ezt (*indultos kitöréssel Tarczali felé fordulva*) még élve állna itt mellettünk ez ember? (*Lecsöndesülve, Eszterhez fordulva*). Nem, még eddig nem hoztál szégyent nevemre; még tisztán emelkedik felém e homlok, melyről egykor boldogságomat és becsületedet olvastam... Nem hoztál szégyent reám, de ráléptél az útra, mely hozzá vezet... Nem várom meg, míg odaérsz; eltaszítlak magamtól... (*Ellöki Eszter kezét*).

ESZTER (*visszatántorogva*). Ah! Uram!

TARCZALI (*előrelép*). Bálnai úr, egyedül én vagyok a bűnös - rendelkezésére állok - tudom kötelességemet!

BÁLNAI. Tudja kötelességét? Nem hiszem. Arra majd én fogom megtanítani. Azt hiszi, eleget tett a becsületnek, a megsértett igazságnak, ha szembe áll velem és megöleti magát - vagy ami bizonyosabb, megöl engem? Hiszen ön kitűnő vívó, előkelő lovag, én pedig esetlen hivatalnok vagyok, kinek karja merev lett a tollforgatásban... Azt hiszi, akármelyikünk vére jóvá fogja tenni a szégyent, a boldogtalanságot, melyet ez asszonyra és reám, - a becstelenséget, melyet önmagára vont?... Azt hiszi, egy kardvágással eleget fog tenni a gyalázatért, melybe engem rántott, engem, akit barátjának nevezett, akitől pirulás nélkül fogadta a hála, a szeretet megnyilatkozásait? Akinek pénzét ajánlotta fel, pénzét cserében becsületéért - és odavitte, hogy a világ most a legutolsó, legmegvetendőbb ember gyanánt néz reá! (*Fölemelt ököllel*). Oh! ha millió élete volna, azt hiszi, meg tudnék vele elégedni?

TARCZALI (*hátrálva*). Uram!

BÁLNAI. Ne féljen, ne hátráljon, nem sújtom le. Mondtam, hogy nem kell élete; arra még szüksége van, hogy jóvá tegye, amit vétett - nem ellenem, én majd segítek magamon - hanem e nő ellen...

ESZTER (*félénken*). Uram, mit akar?...

BÁLNAI. Becsületedet és boldogságodat, szegény asszony! Istenem, hiszen mindig azt akartam, az volt életem célja. Egykor szerettelek... Azt hittem idővel te is szeretni fogsz, boldog lesz velem... Nem sikerült... Csalódtam benned, csalódtam magamban... Szerelmem, odaadásom nem tudta meggyőzni szívedet... Hajh! te is csak a közönséges nők közé tartoztál, kik a szemmel szeretnek és nem a szívvel. Választottál kettőnk közül - nézz ide, Eszter - utoljára látsz mindkettőnket egymás mellett - te ezt választottad, ezt, aki most lehajtott fővel, megszégyenülve áll előttem - jól van - legyen a tied!

ESZTER. Uram, mit fog tenni?

BÁLNAI. Amit te akartál... (*Tarczalihoz*). Holnap visszakapja pénzét... szót se! az az én gondom, hogyan kapja meg... A csőd, melytől egykor ön megmentett, akkor talán életembe került volna - de most ne féljenek, nem ölöm meg magamat... Nem akarom, hogy halálom

örök vádként nehezüljön e nő lelkére... Hiszen azt akarom, hogy boldog legyen - mindig azt akartam... Itt az asztal - itt vannak az írószerek - üljön le és írja, amit mondani fogok...

TARCZALI. De legalább tudni kívánom -

BÁLNAI. Írjon!

TARCZALI *(lehajtott fővel az asztalhoz ül s kezébe veszi a tollat)*.

BÁLNAI. Készen van? Jó. Írjon... »Kijelentem, hogy Bálnai Esztert válóperének befejezése után nőül veszem«...

TARCZALI. Biztosítom uram, hogy ez írás nélkül is -

BÁLNAI. Írjon!... »Ellenkező esetben elismerem, hogy jellemtelen csábító vagyok« -

TARCZALI. - De uram -

BÁLNAI. Utószor ismétlem, írjon!... »jellemtelen csábító vagyok és méltó minden tisztességes ember megvetésére...« Úgy... Most írja alá nevét... Megvan? *(Átveszi az írást és átolvassa)*. Jó... És most Tarczali úr, ne feledje, hogy a válóper végéig Eszter még az én nevemet viseli...

TARCZALI. Uram! *(egy lépést tesz Bálnai felé, ennek mozdulatára megáll s lehajtja fejét)*. Jól van. *(El szobájába)*.

BÁLNAI *(mozdulatlanul áll, szemét a kezében tartott papírra szegezve)*.

ESZTER *(félénken hozzá közeleg)*. És nekem - mit parancsol uram?

BÁLNAI *(összehajítja az írást, zsebébe teszi. Hirtelen kitörő zokogással kezeibe temeti arcát s a pamlagra roskad)*.

ESZTER *(térdreesik előtte, átkulcsolja lábait)*. Gusztáv! istenem! mit tettem!

BÁLNAI *(fölkel, Esztert fölemelve - hidegen)*. Keljen fel asszonyom. Holnap megindítjuk a válópert!

A függöny legördül

NEGYEDIK FELVONÁS

(Terem Mézesné lakásán)

E l s ő j e l e n e t

Eszter, Mézesné (a zongora előtt ülnek)

MÉZESNÉ *(a zongoraiskola egy gyakorlatát játssza hibásan és akadozva)*. Egy-kettő-három-négy, egy-kettő-három-négy - ugye, jól megy már?

ESZTER *(elmélyedve, szórakozottan)*. Nagyon jól.

MÉZESNÉ. Mondtam, hogy előbb-utóbb virtuózné⁷⁹ lesz belőlem. *(Játszik.)* Egy-kettő-három-négy, egy... Nos, most már mind az öt ujjam a billentyűn van; honnan vegyem a hatodik ujjat?... Eszter! Ide se hallgat? Megint olyan szomorú... *(Mindkét kezével erősen ráüt a zongorára)*. Eszter!

ESZTER *(felriadva)*. Bocsánat, Mézesné asszonyság... Elhibázta?

MÉZESNÉ *(fölkel)*. El ám! Ejnye, Eszter, ezt már nem tűrhetem! Hiszen mindig olyan szomorú, hogy magamnak is mindjárt eltörik a mécsesem, ha ránézek! Mi baja van?

ESZTER. Semmi... Folytassuk a leckét.

MÉZESNÉ. Ugyan hagyja el! Majd mit mondok a leckéjének! Hiszen úgyis csak a maga kedvéért kínozzom magamat ezzel a cimbalommal, hogy eleget tegyek a büszkeségének... Megkínáltam, hogy magamhoz veszem, mikor elhagyta az a drágalátos férje; de maga nem akart kegyelemkenyeret, csak úgy jött hozzám, ha megfogadom gubernátnak...⁸⁰ No jó, hát most a gubernántom, én meg az asszonya vagyok, és azt parancsolom, hogy nekem ne legyen ilyen szomorú, nézze meg az ember!

ESZTER. Oh asszonyom! milyen jó ön!

MÉZESNÉ. Nem vagyok jó, rossz vagyok és mindjárt úgy összeszidom, hogy azt se tudja, melyik lábára álljon? Hát ugyan mondja, mi baja van? Válóperének nemsokára vége lesz, megszabadul attól a szépséges férjétől - no, hiszen az is derék ember! elválni a feleségétől, mert egy fiatalemberrel beszélgetett. Azt szeretném látni, hogy az én uram váljék el tőlem, ha száz fiatalemberrel lát is beszélgetni!... De ezek a számtanácsosok! Szerencséje, hogy mindjárt kiköltözött a házamból, mert isten engem! csúnyául megszékíroztam volna... No, de ne búsuljon lelkem; annál jobb, hogy így történt, most legalább azé lesz, akit szeret...

ESZTER *(magában, fájdalmasan)*. Akit szeretek!...

MÉZESNÉ. Megint nem hallgat rám! Oh azok a férfiak! Most már nem tudom, mit csináljak vele?

⁷⁹ virtuóz (ol.) - kiváló technikájú előadó művész

⁸⁰ gouvernante (fr.) - (itt helytelen kiejtéssel: gubernant) nevelőnő

M á s o d i k j e l e n e t

Előbbie, Csoma

MÉZESNÉ. Jöjjön csak, Csoma úr, vigasztalja a gubernántomat. Én már kifogytam a tudományomból.

CSOMA. Ráérek, ma nincs hivatal... (*Előre jön*). Hogy van, háziasszony?

MÉZESNÉ. Ugyan ne hívjon mindig háziasszonynak! Igaz, hogy most maga is az én lakóm, de még sohasem láttam a házbérét... Nem panaszkép mondom... Odafenn vannak a leányai? Mit csinálnak?

CSOMA. Beszélnek.

MÉZESNÉ. Nohát, beszéljen maga is; itt nagy szükség van az okos szóra... Én addig megyek a francia leckémet tanulni, most már a tizenötödik lapon vagyok. Quelle heure est il?⁸¹ Il est midi...⁸² Jaj, be furcsa! (*El*).

H a r m a d i k j e l e n e t

Csoma, Eszter

CSOMA. Eszter! éppen most találkoztam az ügyvéddel, nemsokára ő is feljön hozzád az ítélettel. Megérkezett már az utolsó fórumról⁸³ is. El vagytok választva!

ESZTER (*hirtelen fölemelkedik, üléséről*). El! (*Visszaereszkedik székére és a zongora támlájára könyököl*). Jól van...

CSOMA. Azt hittem, jobban fogsz neki örülni. Én megvallom, tiszta szívből örvendek, hogy már vége van. Mennyi költség! Mennyi bélyeget kellett elpocsékolni! Már azért a sok bélyegkiadásért is okosabban tennék az emberek, ha nem válnának el... No, persze, akinek nincs rá oka... Bocsáss meg Eszter - de ez a roppant bélyegpocsékolás egészen méregbe hoz. Nem is hiszem, hogy ez a kötnivaló Murok duplán ne számítaná. Ugyan, hogy tudtál ilyen zsványt venni ügyvédül?

ESZTER. Mindegy volt nekem, akárkit.

CSOMA. Az igaz, hogy mindegy volt. Ezt a pert akármilyen zugprókátor megnyerhette volna. Nem kellett sokat replikázni;⁸⁴ férjed - akarom mondani Bálnai - önként magára vett minden hibát... Aztán a csőd, meg lemondása hivataláról éppen kapóra jött; könnyű volt a bírák előtt bebizonyítani, hogy okod van engesztelhetetlenül gyűlölni őt...

ESZTER. Oh! bátyám, mily kegyetlen ön!

CSOMA. Igazság! bocsáss meg, szegény asszony! De látod, vén ember vagyok, eljár a szám. Aztán most rosszul is bánnak velem a hivatalban, mióta más principálist kaptam... No jó, nem szólok többet - ne reszkess úgy... legyünk jókedvűek - zongorázzál valamit...

⁸¹ *quelle heure est-il* (fr.) - hány óra van?

⁸² *il est midi* (fr.) - dél van

⁸³ *forum* (lat) - itt: illetékes hely

⁸⁴ *replikázni* (fr.) - visszafelelni

ESZTER *(néhány akkordot vesz azon zenedarabból, melyet az első felvonásban játszott)*. Csoma bácsi, megtörtént az már önnel, hogy valami dal hallatára rég elmúlt idők jutottak eszébe? *(Újra néhány akkordot vesz.)*

CSOMA. Meg bizony... Éppen ez a nóta is, melyet most játszol... olyan ismerős... mintha másutt volnánk - mintha a leányaim beszédét hallanám - no! ezt különben is elégszer hallom... Megvan - húzd csak rá még egyszer - emlékszem - Zsófi születésnapján volt -

ESZTER. Emlékszik, mit mondott akkor nekem Csoma bácsi?

CSOMA. Tudom is én! Sok bolondot szoktam, én összebeszélni. No, hát mit mondtam?

ESZTER. Meg akarta magyarázni, hogyan lehet legkönnyebben elválni... Látja, ki hitte volna, hogy oly hamar rá fogok szorulni? *(Ismét néhány akkordot vesz s ezt később többször ismétli)*.

CSOMA. Ne búsulj, megesett ez másokon is.

ESZTER. Emlékszik-e? A leányok zálogosdit játszottak, az öreg Parthenia volt a bíró, szegény Mádinak kellett kiváltani!

CSOMA. Tizenkét csókkal - a Simon dühös volt - emlékszem.

ESZTER. Bella mellettem ült, drága fejét vállamra hajtotta és suttogott - suttogott - szép jövőről, boldogságról -

CSOMA. Mézesné uzsonnával járt körül - a leányok sokat ettek - az ikrek megterhelték a gyomrukát - emlékszem.

ESZTER. És Gusztáv a túlsó szögletben állt, szemét mozdulatlanul reám szegezte - reszketett - nem tudta, mit fogok határozni... És én halkan tovább játszottam - így mint most - éppen e hangokat - és könnyeim hulltak a billentyűkre - éppen mint most... - Emlékszik?

CSOMA. Emlékszem, emlékszem, hagyd el már azt a zongorát! -

ESZTER. Azután hozzáírtam - megragadtam nemes kezét - jóságos arcán kimondhatatlan boldogság ragyogott - egyetlen szavam tette oly boldoggá - kért, hogy tekintsek könnyes szemébe - szerelmet, boldogságot olvastam ott - ...és én megesküdtem, hogy jó és hű neje leszek - ő megtartotta esküjét - ...én - én -

CSOMA. Isten bocsássa meg, te asszony! Talán csak nem lettél szerelmes a férjedbe?

ESZTER *(karjai lehanyatlanak és zokogva a zongorára hajtja fejét)*.

CSOMA. Uram ne hagyj el! Szépen vagyunk! Ezért ugyan kár volt annyi bélyeget elpocsékolni... Milyenek ezek az asszonyok! Ez is akkor lesz szerelmes a férjébe, mikor már nem a férje. Ne sírj már no... Ezen nem lehet segíteni, a harmadik fórumon is keresztül ment... Ugyan ne sírj már! Hagyd ott azt a zongorát, minden bajnak a muzsika az oka... De hát ki hitte volna? Szegény asszony!... Eszter, azt mondom, elhallgass! Elég bajom van nekem otthon meg a hivatalban - mit keserítsz még te is?... *(Az ajtó felé indul)*. Inkább megyek a leányaimhoz; azok legalább csak beszélnek, nem sírnak - *(Ki akar menni)*.

N e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Mézesné

MÉZESNÉ *(bámulva)*. Micsoda pityergés ez? Maga ugyan szépen vigasztalja a gubernántomat.

CSOMA *(ráordít)*. Hagyjon nekem békét a gubernántjával! *(El)*.

MÉZESNÉ. Hát ezt mi lelte?... Eszter, galambom, ne sírjon! Jó újságot mondok, ő itt van...

ESZTER *(fölkel, megtörli szemét)*. Itt van? Ki?

MÉZESNÉ. Ki? Még kérdezheti? Hát az a kedves, szép Tarczali.

ESZTER. Mit akar?

MÉZESNÉ. „Uram istenem; hát nem tudja, hogy már vége van a pernek? Most már szabad... Bejöhet, ugye?

ESZTER. Kérem, bocsássa be.

MÉZESNÉ. Itt van az ajtó előtt. *(Az ajtóhoz siet s kinyitja)*.

ESZTER *(magában)*. Végezzünk hát ezzel is.

MÉZESNÉ. Tessék besétálni. *(Félre)*. Jaj, be szeretném hallani, mit beszélnek. De hiába! úriasszonyhoz nem illik a hallgatóság. *(El)*.

Ö t ö d i k j e l e n e t

Eszter, Tarczali

TARCZALI. Asszonyom?

ESZTER. Tudom, mit akar uram. A határidő letelt; ön, mint nemes lovag, pontosan megjelent, hogy beváltsa kötelezvényét.

TARCZALI. Eszter! Minő hang ez?

ESZTER. Hagyja el, uram. Ama borzasztó este, melyen utószor láttuk egymást, örök éjszakának, a feledés éjjelének kezdete lett kettőnk között. Ez az egy találkozás még szükséges volt - búcsúzzunk el egymástól - örökre!

TARCZALI. De asszonyom, elfeledte, hogy nekem önt nőül kell vennem?

ESZTER. Én az ön nejévé nem lehetek soha...

TARCZALI. Nem értem önt, Eszter! Mit jelent ez?

ESZTER. Istenem, mire való a magyarázat? Minek tegyünk kölcsönös szemrehányásokat, melyek csak arra valók, hogy előkészítsék a kibékülés útját? Miért mondjuk el egymásnak, hogy én nem lehetek oly férfi nejévé, kit a kényszerítés vezet hozzám; ön nem vehet el oly nőt, kinek akkor, midőn még más hitvese volt, szökést tudott ajánlani... Ennél még Poprádi is többre becsült... Mondom, hagyjuk a kölcsönös szemrehányásokat, - aki akarja, mindig ki tudja magyarázni azokat... Mi nem akarjuk. Én legalább nem... Nem lehetek nejévé, mert nem szeretem.

TARCZALI. Mit beszél, Eszter? Azok után, amik történtek, ezt kell most öntől hallanom?

ESZTER. Nem szeretem - édes istenem! talán sohasem szerettem... Talán káprázat volt, vagy mámor, vagy örültség - az is meglehet, hogy szerelem - mit tudom én? Csak azt tudom, hogy most semmi más nem maradt belőle, mint a megbánás... Ezt el kellett mondanom, uram - és most isten önnel - örökre!

TARCZALI. De asszonyom! ez lehetetlen. Nekem önt nőül kell vennem, érti? Kell. Vagy elfeledte már ama nyilatkozatot, melyet aláírtam, mely Bálnai kezében van? Tudja-e, hogy ez ember kérlelhetetlen lenne bosszújában - semmivé tenne - megalázna - nevetségessé tenne az egész világ előtt!

ESZTER. Úgy? Ettől fél... Erről meg is feledkeztem... Ne féljen, nem lesz nevetségessé... Magamra vállalom e nyilatkozatot.

TARCZALI. Hogyan? Mit fog tenni?

ESZTER. Az az én dolgom. Legyen nyugodt. Biztosítom, hogy nyilatkozata még ma meg lesz semmisítve... És most isten önnel - harag, fájdalom, emlékezés nélkül - isten önnel, örökre!

TARCZALI. Oh Eszter! így kell hát elválnunk?

ESZTER. Bár sohase találkoztunk volna...

TARCZALI. De - biztosan számíthatok rá, hogy nyilatkozatom...?

ESZTER. Számolhat... *(Elfordul)*.

TARCZALI. Isten önnel, asszonyom! *(El)*.

ESZTER *(leül az asztalhoz)*. Úgy - most még e nehéz munkát! és akkor el innen, el örökre!
(Gyorsan írni kezd).

H a t o d i k j e l e n e t

Eszter, Mézesné, Csoma, Murok

MÉZESNÉ. Na, hála istennek! itt van már az ítélet.

CSOMA. Tizenkét forint az illeték.

MUROK. Fényesen megnyertük - minden fórumon keresztül fényesen megnyertük! Sikerült lankadatlan fáradozásaimnak -

ESZTER *(írva)*. Bocsánat ügyvéd úr, tüstént -

CSOMA. Ugyan van mit dicsekednie! Ezt a pert én is meg tudtam volna nyerni!

MUROK. Várjon csak, Csoma úr, majd másképp fog beszélni, ha egykor szerencsétlen házasságban fogja látni valamelyik leányát!

CSOMA. Arra sokáig várhatok.

ESZTER *(összehajítja a levelet, fölkel s Mézesnének adja)*. Legyen szíves e levelet tüstént elküldeni címére.

MÉZESNÉ *(a levélre néz)*. Micsoda!...

ESZTER. Kérem, asszonyom!

MÉZESNÉ. Jól van no! *(Fejét csóválva el)*.

ESZTER. És most ügyvéd úr, szíveskedjék szobámba követni.

MUROK. Parancsára állok, bájos kliensem! *(Murok, Eszter el)*.

H e t e d i k j e l e n e t

Csoma (egyedül)

Tessék! most bizonyosan megnyúzza ezt a szegény asszonyt! Oh, ezek az ügyvédek! Minden bajnak ők az okai s még meg is fizettetik magukat. - Bárcsak annyira vinném, hogy egyszer igazságügyminiszter legyek! Oh, hogy ráncbaszedném az ügyvédeket! 1 frt 50 kr napidíjra szorítanám őket s mindegyiknek öt leányt asszignálnék!⁸⁵

⁸⁵ *asszignálni* (fr.) - bejegyezni, jegyezni, aláírni

N y o l c a d i k j e l e n e t

Csoma, Mádi

MÁDI (*lélekszakadva jön*). Csoma úr! jó, hogy találom, a lakásán is kerestem - jöjjön gyorsan!

CSOMA. Hát magát mi lelte? Talán sétálni ment az esze?

MÁDI. Gyorsan, gyorsan! Lenn vár a kocsi! Jöjjön, legyen segédem.

CSOMA. Magának is segéd kell? Egy segédfogalmazónak! az is csak tiszteletbeli.

MÁDI. Nem olyan segéd! Párbaj segéd!

CSOMA. Hát kivel van megint párbaja?

MÁDI. Poprádival.

CSOMA. Megint! Nem volt elég az a vágás, melyet tőle kapott?

MÁDI. Az csak karcolás volt, akkor még nem tudtam vívni. De most le fogom vágni a fülét. Jöjjön gyorsan, ön lesz a segédem!

CSOMA. Menjen a pokolba!

MÁDI. Jönnie kell. Más segédet már nem kereshetek. Poprádiék itt várnak rám a szomszéd vendéglőben. Kibéreltünk egy nagy szobát.

CSOMA. Ha kibérelték, fizessék ki. Én bizony be nem csukatom magamat.

MÁDI. Semmi kifogás! A kardok lenn vannak a kocsimban, jöjjön gyorsan!

CSOMA. De hát ki látott már ilyen vérszomjas segédfogalmazót?

MÁDI. Bosszút kell állnom azon a nyomorulton! Szükségem van a fülére. Az első párbajon még nem juthattam hozzá, a sebláz is hátravetett egy pár héttel - de most félelmes vívó lettem - le fogom vágni a fülét.

CSOMA. Micsoda veszett étvágya jött arra a fülre?

MÁDI. Találkozom vele az utcán. Belekötök. Kinevet és továbbmegy. Kihívom. Megint tacsónak nevez! Megfricskázom. Botrány. Párbaj. Jöjjön gyorsan, mert még elszalasztjuk!

CSOMA. Hagyjon nekem békét! Keressen segédet a hivatalbeli kollégái közt.

MÁDI. Hiszen mai napig sem tudom, hol van a hivatalom. Semmi kifogás, jöjjön!

CSOMA. De becsuknak! Az a Poprádi úgy felnyársalja magát, mint egy malacot!

MÁDI. Mondtam már, hogy félelmesen tudok vívni. Nem hiszi? Nézzen ide! En garde!⁸⁶ (*Botjával különféle támadásokat intéz Csoma ellen*). Kezet belül vágni - kívül védeni - belül visszavágni! Kezét kívül vágni - belül védeni - kívül visszavágni! Fejet vágni - hasat védeni - fejet visszavágni! Kívül mutatni - belül vágni! Szúrás mellbe - fület vágni! (*E mozdulatokkal lassanként egész a szoba szögletébe kergeti Csomát*).

CSOMA. Irgalom! öt leányom van!

MÁDI. No hát, most is fél, hogy felnyársalnak? Jöjjön!

⁸⁶ *en garde* (fr.) - készenlétben

CSOMA. Isten neki! Aztán mit csináljak?

MÁDI. Semmit! Csak bámuljon engem!

CSOMA. Most már magam is tűzbe jöttem! Rajta! (*Elrohannak*).

Kilencedik jelenet

Mézesné, Bella. (Később) Eszter

MÉZESNÉ (*hátrakiált az ajtóból*). Na, na, csak fel ne lökjék az embert... Hát ezeket mi lelte? Úgy vágtatnak, mintha tüzes tapló volna a fülökben... Isten hozta, Bella kisasszony!... Magára nem haragszom, nem olyan, mint... Jó, jó, egy szót se szólok. Hát csak nem feledte el a szegény Esztert?... Igazán szép. Mindjárt kihívom... De ni! éppen itt jön...

ESZTER (*megáll az ajtóban, magában*). Bella!

MÉZESNÉ. Na, csak beszélgessék ki magukat. Ne féljenek, nem hallgatózom az ajtón; tudom én, mi az úri tempó. (*El*).

Tizedik jelenet

Eszter, Bella

BELLA (*szünet után, halkán*). Eszter, búcsúzni jöttem... Messze, messze elmegyek innen. Nem akartam úgy távozni, hogy búcsút ne vegyek tőled... Isten veled!

ESZTER (*lassan hozzája megy s megfogja kezét*). Isten veled, édes Bellám! (*Szünet. Egy ideig némán állnak egymással szemközt, kezöket fogva. Azután hirtelen kitörő sírással egymás keblére borulnak*).

BELLA. Nem, nem tudok ily hidegen elszakadni tőled!

ESZTER. Oh, Bella! miért is kell elszakadnunk egymástól!?

BELLA. Csókolj meg! Így édes Eszterem! Még egyszer! Oh, mennyivel könnyebb most a szívem!

ESZTER (*magához szorítja*). Nem, nem, maradj még itt! Pihentesd még keblemen ezt a drága fejet! Oh, mily jól esik! Bellám, drága leánykám! Téged legalább visszaszereztelek! (*Bella fejét simogatja*). Maradj itt! Oh, maradj még itt!

BELLA. Ah! nem maradhatok sokáig. - Búcsúzni jöttem, utószor látjuk egymást. Messze, messze megyek innen.

ESZTER. Hová?

BELLA. Bátyám egy kairói kereskedőháznál kapott alkalmazást, engem is elvisz; csak még be akarta várni a... a válóper végét... és - új házasságodat...

ESZTER (*lehajtja fejét*). Ah!

BELLA. Nem, ne sírj édes Eszterem! - nemcsak te vagy az oka - én is... Hiszen lehet mondani, én hoztam létre ezt a házasságot... Azt hittem, hogy az a két lény, akit én legjobban szeretek a világon - egymást is szeretni fogja, egymásnak való... Olyan szeles, tapasztalatlan gyermek voltam. Hajh! mit értettem én a szív törvényeihez? Azt hittem, mindennek úgy kell történni, amint a nevelőintézetben kifőztem... Nem, ne sírj édes Eszterem... Boldog lesz még - bátyám is boldog lesz...

ESZTER. Oh, adja az isten, hogy boldog legyen!

BELLA. Ti nem voltatok egymásnak valók - beláttuk azt most már mindnyájan... Oh! ne gondold, hogy bátyám haragszik rád... Én egykor haragudtam... Ah! Eszter! milyen élet volt az! Téged - téged - gyűlölöm kellett - igen - gyűlöltelek. - Megbocsáthatod-e nekem mindazt a keserűséget, melyet tőlem szenvedtél?

ESZTER. Én bocsássak meg neked!

BELLA. Oh, azt hiszed, nem fájt az én szívem is, mikor oly hidegen álltunk szemben egymással? De látod - ne haragudjál édes Eszterem - de én igazán rosszabbnak tartottalak, mint voltál... És - és - ugye nem nevensz ki?... el is találtad... én is szerelmes voltam bele - de istenem! hiszen olyan kis liba voltam még akkor...

ESZTER. Bellám!

BELLA (*mosolyogva*). Pedig az nem is volt szerelem - egy gyermek nyári álma volt, semmi egyéb. - Akkor tudtam meg ezt, mikor ott álltam a függöny mögött s láttam őt szemben bátyámmal, - meg amikor előjöttem és meg akartalak téged menteni - oh! olyan ügyetlen volt - olyan nevenséges - úgy reszketett bátyámnak egy tekintetétől...

ESZTER. Istenem! istenem!

BELLA. Bocsáss meg, édes Eszterem! Azt sem tudom, mit fecsegek. Hiszen azért mondtam, hogy megvigasztaljalak - most már szabad szeretned - többé nem kell titkolnod, mi történik szívedben...

ESZTER. Oh, gyermek! nem tudod te, nem fogod megtudni, soha, mi történik e szívben. Isten veled hát, drága leánykám; isten veled! Légy oly boldog, mint megérdemled; légy oly boldog, mint én lehettem volna!

Tizenegyedik jelenet

Előbbieket, Mádi, Csoma (rohanva jönnek)

MÁDI. Megvan! megvan!... Ah! Bella kisasszony! Bocsánat, hogy ily örült módra törtem be.

CSOMA. Ez a Simon meg van böszülve.

ESZTER. Bella búcsúzni jött hozzám, Mádi úr. Elutazik.

MÁDI. Az istenért! hová?

BELLA. Messzire, Simi, nagyon messzire. Kairóba.

MÁDI. Kairóba! Ajánlom magamat, megyek pakolni. Én is utazom Kairóba.

CSOMA. Ugyan mit keresne maga Kairóban? Van is ott szükség tiszteletbeli segédfogalmazókra!

MÁDI. Mindegy!

CSOMA. Mondom, hogy meg van böszülve. Képzeld Eszter, most is mit csinált? Megint párbajt vívott Poprádival.

ESZTER. Ah! Mádi úr! hát nem ígérte meg nekem?...

MÁDI. Bocsánat, az egészen az én privát párbajom volt. Megesküdtem, hogy levágom Poprádi fülét - meg kellett tartanom eskümet.

BELLA. Jaj, Simi! milyen borzasztó ember maga. És levágta?

CSOMA. Levágta az orrát.

MÁDI. Úgy van! Éppen az orra hegyét! Ez többet ér mind a két fülénél. Most varrják az orvosok, de akárhogy foltozzák, megmarad a bélyege. Dupla orra lesz, mint a cseh vizslának.

BELLA. Oh, Simi! milyen nagy vitéz maga!

ESZTER (*kezét nyújtva*). Ön őszinte, hű barátom volt mindig, Mádi úr; engedje meg, hogy megszorítsam nemes kezét, mielőtt örökre elhagyom ez országot.

MÁDI. Hogyan! Nagysád is elutazik? Szintén Kairóba?

ESZTER. Oh! uram!

CSOMA. Meg van bőszerűlve! Fogja be a száját!

MÁDI (*szájához kap*). Oh, bocsánat! Azt sem tudom, mit beszélek.

ESZTER. Még ma távozom. Csoma bácsi, legyen szíves szobámba jönni, önnel akarom közölni utolsó intézkedéseimet... Bellám, ne menj még el - még nem búcsúztam el tőled.

BELLA. Itt maradok, Eszter.

CSOMA. No, menjünk hát. (*Megáll Mádi előtt*). A kardot nagyon jól tudja forgatni... de azért bátran egyedül hagyhatom magával. (*Csoma, Eszter el*).

Tizenkettedik jelenet

Mádi, Bella

MÁDI. Csoma úr azt mondta, hogy bátran velem maradhat Bella kisasszony! Ne tessék félni.

BELLA. Pedig volna okom, ugye? Milyen borzasztó ember! Hogy megbüntette azt a gonosz Poprádit! Hogy bosszút állt rajta, aki legfőbb oka volt boldogtalanságunknak... Nem illik ugyan még az ellenség baján sem örülni - de hiába! nem tehetek róla... Oh Simi! milyen nagy hős maga! mennyire szeretem!

MÁDI. Tudom... Úgy!

BELLA. Ki tudja?... Hátha - amúgy is?

MÁDI. Jaj! Bella kisasszony! ne tréfáljon, mert mindjárt a magam orrát vágom le... Mit mondott? Hogy mondta?... És most Kairóba utazik! Oh! hát miért nem mondta ezt előbb?

BELLA. Hát mért nem kérdezte, Simi?

MÁDI (*nagy felindulással*). Bella kisasszony! Én - én - nem tudom, hogy kezdjem - Bella kisasszony! Igaz, hogy én nem találtam fel a puskaport -

Tizenharmadik jelenet

Előbbie, Mézesné

MÉZESNÉ (*sietve*). Jaj, az istenért! Bálnai jön!

BELLA. Bátyám?

MÁDI (*félre*). Ez is éppen most tud jönni.

MÉZESNÉ. Hol van Eszter? Jaj! talán vitriol van a zsebében! Bezáratom az ajtót! Eszter jöjjön!

Tizennegyedik jelenet

Előbbie, Eszter, Csoma, Murok

CSOMA. Na, mit ordít? Mi baj van?

MÉZESNÉ. Képzelve, Bálnai idejön. Láttam a lépcsőn. Mindjárt itt lesz.

ESZTER (*magában*). Gusztáv? Ezt nem vártam!

MÉZESNÉ. Bezárjam az ajtót?

ESZTER. Bocsássa be tüstént! Kérem, hagyjanak egyedül!

MUROK. És ha ügyvéd lesz szükséges, ne feledje, hogy itt vagyok.

MÉZESNÉ. Menjünk ide a másik szalónyomba... Jaj mi fog történni? Aztán nem hallgatózunk az ajtón, ugye Bella kisasszony?

BELLA. Ah! kinek jutna az eszébe?

MÉZESNÉ. Igaz, maga sohasem volt szakácsné. (*Mind el Eszter kivételével*).

Tizenötödik jelenet

Eszter (egyedül).

Gusztáv jön! Oly hirtelen! Oh ég! erre nem voltam elkészülve! Istenem! adj erőt - csak még most - ez utolsó megpróbáltatásra! Ah! már itt van.

Tizenhatodik jelenet

Eszter, Bálnai

BÁLNAI. Éppen most kaptam levelét, asszonyom, melyben engedelmet kér, hogy még ma meglátogathasson. Íme, magam siettem önhöz. Mit kíván?

ESZTER. Köszönöm uram, hogy ily gyorsan megelőzte kérésemet, szívemből köszönöm.

BÁLNAI. Mit kíván tőlem?

ESZTER. Bocsánat, tudom, mily drága ideje, nem fogom sokáig feltartani. Perünknek vége van. Az ön akarata szerint most nőül kellene mennem Tarczalihoz...

BÁLNAI. Tudom.

ESZTER. De Tarczali -

BÁLNAI. Nos?

ESZTER. Vonakodik ígéretét teljesíteni.

BÁLNAI. Nem akarja nőül venni?

ESZTER. Nem.

BÁLNAI. Ne féljen, asszonyom. Kezemben van az eszköz, mellyel kényszeríteni fogom.

ESZTER. De - éppen ezért óhajtottam fölkeresni - e kényszerítő eszközt önnek igen nehéz lenne alkalmazni, most - midőn többé semmi köze sorsomhoz, midőn egészen idegen lett reám nézve.

BÁLNAI. Úgy van. Idegen vagyok, de legyen nyugodt, asszonyom, ezt az egy szolgálatot még meg fogom tenni.

ESZTER. Nem ért engem, uram. Én, én nem engedhetem, hogy egy idegen ily módon beavatkozzék sorsomba. Ha Tarczalit kényszeríteni kell ígérete teljesítésére, azt csak én tehetem, és senki más. Én nejjévé akarok lenni, és nem tűrhetem, hogy házasságunk egy harmadik személy műve legyen.

BÁLNAI. Igaza van. És mit akar tenni?

ESZTER. Ha amaz eszköz, melyről beszélt, kezemben lesz, tudni fogom vele Tarczalit ígéretének teljesítésére kényszeríteni. De csak nekem van jogom hozzá, senki másnak. Gondolja meg, uram, kímélnem kell leendő férjem büszkeségét, melyet az én kényszerítésem érintetlenül hagy, de az öné, egy idegen emberé, megalázna.

BÁLNAI *(kiveszi tárcájából az iratot s Eszternek nyújtja)*. Íme, az írás, asszonyom. Használja szerencsével.

ESZTER *(elkapja az iratot, gyorsan átolvassa)*. Ez az...! Köszönöm, uram. Használni fogom. *(Széttépi és a földre dobja)*.

BÁLNAI. Mit tett? az égre!

ESZTER. Széttéptem bűnöm és szégyenem írott bizonyosságát. Ennyi az egész. Megcsaltam önt, uram. Tarczali nem vonakodott; én utasítottam vissza. De nem juthattam másképp ez irathoz, mint hazugság által, Istenem! mi az, egy hazugsággal több vagy kevesebb, nekem, a hűtlen, elvált asszonynak?

BÁLNAI. Boldogtalan asszony! mi lesz önből?

ESZTER. Aminek most nevezett, uram. Boldogtalan asszony. Vannak, akiket végzetük eleitől fogva erre szánt. Én megszolgáltam, el fogom viselni.

BÁLNAI. Nem úgy, asszonyom. Ez nem volt az én szándékom. Ez írás nélkül is képes leszek Tarczalit arra kényszeríteni, hogy jóvátegye hibáját, melyet ön ellen elkövetett.

ESZTER. De ha én nem akarom, uram! Mi köze önnek hozzám? Nem mondtam, hogy Tarczali itt volt s én visszautasítottam? Mi nekem Tarczali? Üres név - semmi egyéb... Megtiltom önnek, hogy ezentúl sorsomba avatkozzék! Nincs többé semmi joga hozzá. Nevét sem viselem már. A magam nevével, magam fogok sorsomról rendelkezni... Ne féljen, látásom sem fogja eszébe juttatni, hogy valaha neje voltam. Hallottam, el akar távozni messzire... Nem szükséges, uram - maradjon hazájában - én megyek el.

BÁLNAI. Hová megy? Mit fog tenni?

ESZTER. Az az én gondom. Ne féljen, meg fogok élni. Vannak másutt is emberek, akik szeretik a zenét, s tudja, azelőtt is zongoramesternő voltam... De mit érdekli ez önt? Nem azért maradtam itt, hogy ezt elmondjam. A többit sem volt szükséges elmondanom; de nem tehetek róla, nem tudtam magammal vinni megvetését... Csak egy szót; egyetlen egyet adjon búcsúképpen utamra - szánakozását!

BÁLNAI. Oh, asszonyom!

ESZTER. Vagy igaz! erre sem vagyok méltó. Természetes. Aki egyszer csalt, hogyan kívánhatná, hogy máskor higgyenek őszinteségében? Ne higgyen nekem, uram! Ugyan mivel is győzhetném meg? Mikor még bízott bennem és szeretett - bocsánat! utoljára mondtam e szót - akkor megcsaltam bizalmát és más ember felé fordultam szerelemmel - más felé, aki el akart csábítani, el akart szöktetni - öntől - aki előtt néhány perc múlva mint egy bosszuló isten előtt görnyedezett féreg gyanánt a porban... Eh! aki ilyen választást tudott tenni a kettő közül, mit akar az még szálna?! Isten önnel, uram! Nem szükséges e házból távoznia, Bella itt van a szomszéd szobában. - Tüstént megyek - bátyám majd utánam küldi málhámat... - Bátran maradhat - isten önnel! *(Az ajtó felé indul)*.

BÁLNAI *(kezét nyújtja)*. Eszter!

ESZTER *(félénken kezéhez nyúl)*. Köszönöm, uram! *(Lehajol, meg akarja kezét csókolni)*.

BÁLNAI. Nem úgy, Eszter! nem ez a búcsú illik hozzánk... *(főlemeli)*. Nem ezt akartam én, szegény asszony! boldogságodat akartam, most is azt akarom... Ne fordulj el, tekint szemembe! Bánatodban megtisztulva, megerősödve - tekint szemembe - hajtsd fejedet férjed keblére! *(Magához öleli)*.

ESZTER. Oh, uram! *(Sírva keblére hajtja fejét)*.

T i z e n h e t e d i k j e l e n e t

Előbbie, Bella

BELLA *(betekint az ajtón)*. Szabad? Ah! mit látok!

ESZTER *(felszökik Bálnai kebléről)*. Jönnek már. Köszönöm. Isten önnel!

BÁLNAI *(visszatartja)*. Ne még! Bella, jertek be.

T i z e n n y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbie, Csoma, Mádi, Murok, Mézesné

MÉZESNÉ. Szent isten! csak nem ölte meg?

MUROK. Ah! gratulálok...

BÁLNAI. Ügyvéd úr, lehet-e az elvált házásoknak ismét egybekelni?

MUROK. Nálunk minden lehetséges.

ESZTER *(Bálnai vállára hajtja fejét)*. Oh, uram!

CSOMA. Ezért ugyan kár volt annyi bélyeget pocsékolni. Hó! várjatok! még nem tökéletes az öröm. Mindjárt itt leszek! *(Elrohan)*.

BÁLNAI. Szegény jó öreg!

ESZTER *(súgva)*. Ő tudta...

MÉZESNÉ *(meglöki Mádit)*. Na, mit áll, mint a fancsali feszület? Itt a jó alkalom. *(Bellára mutat)*.

MÁDI. Bella kisasszony, Mézesné azt mondja, hogy itt a jó alkalom - ha igazán, nemcsak úgy, hanem amúgy is - ugyan mondja, nem akarna nőm lenni?

BELLA. Oh, Simi! Ki tudna ilyen nagy hősnek ellenállani.

BÁLNAI. Mit hallok?

MÁDI. Igenis, ha szabad kérnem. Hazamegyek gazdálkodni. Csoma urat elviszem kasznárnak. Lemondok a hivatalomról, személyesen adom be a lemondásomat. Legalább megtudom, hol van a hivatalom.

BELLA *(súgva Eszterhez)*. Úgy-e, Eszter, most már nem leszünk féltékenyek egymásra?

ESZTER. Boldogok leszünk!

T i z e n k i l e n c e d i k j e l e n e t

Előbbieket, Csoma, Márta, Klotild, Aurélia, Luci, Juci

CSOMA. Előre! Gratulálj! *(Észreveszi Mádit Bella mellett)*. Ahá! Úgy vagyunk? Leányok, két oldalra!

MIND AZ ÖT LEÁNY *(bókolva)*. Sok szerencsét a két boldog párnak!

Vége

A STOMFAY CSALÁD

SZINMŰ HÁROM FELVONÁSBAN

SZEMÉLYEK

STOMFAY ÁKOS, képviselő

HÉTHÁRSY BERTA, báróné

KERESZTES ÁGNES

MARGIT, leánya

ÖZVEGY STOMFAY BERNÁTNÉ, született Komlósi Klára

VILMOS, fia

LIPÓCZY, kataszteri igazgató

BARNABÁS, fia

STOMFAY STANCI

STOMFAY DÉNES, szolgabíró

IDA, unokahúga

STOMFAY KÁZMÉR, adóvégrehajtó

FORRÓ ZSIGMOND, a Stomfay-család ügyvéde

DR. LELESZI, kir. Tanácsos

DR. VIRÁG

DR. SZILKEI | orvosok

SZELEVÉRY, ujdondász

ZOBRAY ZENO

KOPORÓCZY

VÁRVAYNÉ

CSEPCSEYNÉ

GYÖRGY, inas

MARCSA, szobalány | Stomfay Ákosnál

*Vendégek. - Történik az első két felvonás a fővárosban,
a harmadik Stomfay Ákos falusi birtokán*

ELSŐ FELVONÁS

Csinosan bútorozott terem, mely egyszersmind ebédlőül szolgál. Jobbra-balra egy-egy oldalajtó. Középen a főbejárás. Jobbra ablak. A fal mellett díszes pohárszék. Pamlag, karosszékek, a pamlag előtt kis kerek asztal, ezen tálca, mely tele van névjegyekkel. A középén nagyobb négyszögű asztal, egyeneshátú faragott székekkel.

Első jelenet

Stanci, Marcsa, György

STANCI *(a pohárszék mellett, Marcsához)*. Hét findzsát, hét kis tányért készíts ki. Ma már az egész rokonság itt lesz.

GYÖRGY *(a középajtón belép, kezében tálcán névjegy)*. Báró Bodroghy öméltóságától.

STANCI *(átveszi a névjegyet, hirtelen szomorúra változó hangon)*. A báró úr szíves részvéte nagyon lekötelez; mondja meg, hogy a nagyságos úr állapota rosszabbra fordult. *(György el. Stanci a névjegyet az asztalra teszi a többi közé, s hirtelen Marcsához fordul)*. Szedd ki már az edényeket; de annyit mondok, ha megint eltörsz valamit, lehúszom a béredből. *(Marcsa a pohárszékből findzsát, tányérokat szed ki s egy tálcára rakja)*.

GYÖRGY *(belép, tálcán névjegygel)*. A miniszter úrtól.

STANCI *(fölvesszi a névjegyet)*. Gróf Verseggy Gábor... Ah! *(szomorú hangon)*. Öexcellenciája kegyes részvéte nagyon lekö - - *(hirtelen félbeszakítja magát, változott hangon)*. Libériás inas hozta e névjegyet?

GYÖRGY. Fele kék, fele sárga.

STANCI. A családi színek. *(Súgva)*. Tudja mit, György? Tartsa itt az előszobában legalább egy félóraig - beszélgesen vele mindenféléről - meg is kínálhatja valamivel... Érti? Jó borra-valót kap.

GYÖRGY. Értem. A nagyságos úrnak úgy sincs már szüksége a havannáira. *(El)*.

STANCI *(magában)*. Ez a miniszteri livré⁸⁷ nagyszerű hatást fog tenni előszobánkban.

MARCSA. Nagyságos kisasszony, cukrot kérek.

STANCI *(kiolvassa a cukordarabokat)*. Itt van - minden findzsára két darab - ennyi elég... *(Marcsa el)*.

Második jelenet

Előbbi, Szelevéry

SZELEVÉRY *(Gyorsan jó a középajtón)*. Nagysád, kezeit csókolom - *(megcsókolja Stanci kezét)* - bocsássa meg türelmetlenségemet, de a részvét, a tisztelet - a rokonszenv -

STANCI *(sóhajt, szomorúan, szemét törölve)*. Ah! Mily csapás! Mily szomorúság!

⁸⁷ livré (fr.) - lakájruha, libéria

SZELEVÉRY. Tehát csakugyan, igaz a szomorú hír? A képviselő úr -

STANCI. Nem fekszik, sőt néha ki is jön a szobájából, de nagy fájdalmakat szenved. Tetszik tudni -

SZELEVÉRY (*Kiveszi jegyzőkönyvét, írva*). Semmit sem tudok. Kérem, kissé lassabban, hogy mindent felírhassek.

STANCI. Néhány év előtt egy vadászon véletlenül meglőtték. A golyót akkor nem vehették ki, de sebe begyógyult s azóta nem is volt semmi baja. Most azonban a golyó, amint az orvosok mondják, szívét kezdi megtámadni - (*sírva*) és akár kiveszik, akár bennhagyják, nagyon valószínű a halála.

SZELEVÉRY. Ne sírjon, nagysád, vigasztalja bánatát a közrészt. A pártlapok fekete keretben fognak megjelenni.

STANCI (*büszkén*). A képviselőházon, a kaszinón fekete zászló fog lobogni.

SZELEVÉRY. Az előszobában a miniszter inasát láttam.

STANCI. Mindennap tízszer ideküldi. Szegény miniszter! Mi lesz belőle nélkülünk?

SZELEVÉRY (*egymásután nézi az asztalon a névjegyeket*). Báró Bodroghy - Trommel tábornok - csupa nagy név - csupa kitűnőség. (*Jegyzőkönyvébe ír*).

STANCI (*sírva*). Ne tessék kifeledni a miniszter inasát.

SZELEVÉRY. Ritkított betűkkel. (*Zsebreteszi jegyzőkönyvét*). Futok a szerkesztőségbe. Harmincsoros ciceró-újdonság. Kezeit csókolom, nagysád... (*Kezet csókol*). Szabad esedeznem a szerencséért, hogyha meghalna - akarom mondani, ha a műtét rosszul ütne ki, nagysád először lapunkat kegyeskednék tudósítani?

STANCI (*kezt nyujtva*). Szívesen, kedves Szelevéry!

SZELEVÉRY. Boldoggá fog tenni - azaz a haza gyászba borul - kezeit csókolom. (*El*).

STANCI (*magában*). Vérző szívvel, de fenntartom a családi rangot mindvégig. Szegény Ákos! Az ő életének is ez volt legfőbb törekvése. (*A baloldali ajtó felé tart*). Milyen sokáig maradnak nála az orvosok... Ah! A báróné!

Harmadik jelenet

Stanci, Berta (balról jó)

STANCI. Nos, báróné, mit mondanak az orvosok?

BERTA. Most még semmit, csak nagyon okosan néznek.

STANCI. Jó jel ez?

BERTA (*leül*). Kedvesem, három orvos együtt sohasem jelent jót. Különbösen reményelem, hogy Ákos bátyám vastermészete győzni fog még a három orvos egyesült tudományán is.

STANCI. Adja isten! Szerencsés gondolat volt tőlem Leleszt is meghívni a konzíliumra.⁸⁸

BERTA. Nagyon szerencsés. Éppen most kopog és hallgatódzik szegény Ákos mellén, hátán. Csak azt szeretném tudni, mit hallhat, mikor olyan süket, mint a föld?

⁸⁸ *konzílium* (lat.) - tanácskozás

STANCI. Leleszi a leghíresebb orvos; minden arisztokratikus betegnek -

BERTA. Ő ellenjegyzí útlevelét a másvilágra. Igazi mennyországi konzul.⁸⁹

STANCI. Te mindig oly pikánt vagy velem, báróné, pedig csak kötelességemet tettem. Én viszem Ákos háztartását, nekem kell a család méltóságát fenntartanom minden körülmény közt. S ha az isten úgy rendelte, hogy egy Stomfay súlyos betegségbe essék, olyan orvosokról kellett gondoskodnom, akik méltók nevéhez és állásához.

BERTA. Természetesen, a család méltósága mindenek előtt! Egészség, boldogság - az mind olyan mellékes dolog. Az egyiknek olyanra kell bíznia életét, akiről tudja, hogy tökfilkó, a másíknak olyan ruhában kell jární, amelyben a lehető legkényelmetlenebbül érzi magát, a harmadík meg kénytelen olyannak adni szívét, aki megtöri - mind a család méltóságáért. Ez az a telhetetlen bálvány, melynek oltárán szüntelen kell a tüzet táplálnunk, kitől mint telík: szenvedéssel, unalommal, vesztett élettél, tört szívvel, megölt boldogsággal. Hidd el, édes Stancím, egy szót sem vesztegettem volna e szegény Leleszire, ha eszembe nem juttatja azt az írgalmatlan bálványt, melynek én is oly nagy adót fizettem.

STANCI. No, csak te panaszkodjál! Egy báróné! Az egyetlen Stomfay, aki valódi mágnással lépett házasságra!

BERTA (*fölkel*). Igazad van, neked hiába beszélek. Hiszen az tulajdonképpen boldogság, ha az embert egy báró teszi boldogtalanná, nemde?

STANCI. Na, bizony, az az egy pár esztendő! Most már özvegy vagy, Héthársy báróné! Az a néhány éví boldogtalanság nem volt nagy ár ezért a címért. Én szívesen megfizetném.

BERTA. És szívesen meghalnál, ha olyan orvos küldene a másvilágra, akinek kizárólagos szabadalma van nagy urakat liferálni⁹⁰ a mennyországba. Stanci, te következetes vagy! (*Megrázza kezét*).

STANCI (*bámulva*). Nem értelek.

BERTA. Nem is fogsz soha. Azért nem is beszélek többet. Megjöttek már a kedves rokonok?

STANCI. Mindnyájuknak sürgönyöztem; ma már itt kell lenniök.

BERTA. Csak aztán ne csalódjanak szegények.

N e g y e d i k j e l e n e t

Előbbieik, Dénes, Ida, Kázmér

DÉNES (*a középajtón jövet visszaszól*). Vigyetek mindent a szobánkba - mi az? Nem tudsz illendően felelni, fickó? Kinek tartasz engem?

IDA (*bevonja az ajtón*). Ugyan, bácsi, ne pereljen most a cselédekkel. Nézze, itt van a báróné.

DÉNES (*megfordul*). Ah! A báróné! Csókolom a kezeidet báróné! (*Kezetcsókol Bertának*.) Szervusz, Stancuska. (*Megcsókolja Stancit*).

STANCI. Hát megjöttek?

⁸⁹ konzul (lat.) - itt: hivatalos állami megbízott más államokban

⁹⁰ liferálni - szállítani

IDA (*kezetcsókol Bertának és Stancinak*). Éppen most szálltunk le a vasútról.

DÉNES. Megjöttünk? Úgy látszik, hogy megjöttünk. Van-e szobánk? Az a szemtelen inas nem tudta megmondani - csak bámult és vigyorgott. De csak kerüljön még egyszer a szemem elé, majd megtanítom emberségre!

BERTA. Vágass rá huszonötöt, azért vagy szolgabíró. (*Leül*).

STANCI. Légy nyugodt, Dénes, minden rendben lesz. (*Idához*). Hadd nézzelek körül egy kissé. Sötétszürke magas utazóruha - jó - éppen a helyzethez való. Kalap - virágdísszel - ej! ej! Látszik, hogy vidékről jössz... Hoztál magaddal gyászruhát?

IDA. Hát csakugyan szükség lesz rá? Szegény bácsi!

STANCI (*sóhajtvá*). Ah! Mily csapás! (*Változott hangon*). Kire bízátok otthon a kulcsokat?

DÉNES. Az ispánnéra. Hát már - izé - megtörtént?

STANCI. Az orvosok éppen most tartanak fölöttes konzíliumot - a leghíresebb orvosok.

DÉNES. Szegény Ákos! Kár érte, derék fiú volt - jó rokon... (*Súgva Stancihoz*). Csinált már végrendeletet?

STANCI (*sírva*). Még nem!... Ah! Nem élem túl ezt a csapást! (*Stanci, Ida sírnak, Dénes zsebkendőt vesz ki és orrát fújja. Kázmér, ki eddig mindig az ajtó mellett állt, hangosan zokog*).

KÁZMÉR. Engem észre sem vesztek, pedig én is itt vagyok és sírok.

STANCI. Te is eljöttél?

KÁZMÉR (*előre jön*). Voltam olyan bátor... Megengeded, báróné? (*Kezet csókol Bertának, Stancihoz*). Nekem ugyan nem sürgönyöztél - minek is? Egy szegény atyafinak, aki csak adó-végrehajtó! De azért mégis eljöttem - meghallottam a gyász hírt - éppen mikor az árendást exequáltam... Tüstént otthagytam az árendást és útnak indultam - én sem akarok elmaradni kedves, drága rokonunk halálos ágyától, pedig csak harmadunokák vagyunk.

BERTA. Mégis csak szép az a rokoni szeretet!

KÁZMÉR. Ne féljeteK, nem fogok szégyenére válni az előkelő atyafiságnak - én is Stomfay vagyok... Van egy újdonszerű fekete öltözetem, azt veszem föl a temetésre... Aztán bátran bemutatnám a nagyúri vendégeknek, nem vagyok már végrehajtó. Mihelyt meghallottam a szomorú hírt, abban a nyomban beadtam lemondásomat.

DÉNES. Lemondtál? Mikor alig tudtuk megszerezni számodra ezt a kis hivatal! Ne is számolj többé a protekciómra.

KÁZMÉR. Nem szorulok rá. Ezután én is nevemhez méltón fogok élni.

DÉNES. No hiszen jól kezdted. Egy vonaton jössz fel velünk, és a harmadik helyre mersz jegyet váltani.

BERTA. És nem robbant föl a lokomotív ez égbekiáltó szégyentől?

KÁZMÉR. Mikor így is kölcsön kellett vennem az útköltséget. De ne féljeteK, inkognito⁹¹ utaztam, senki sem tudta, hogy Stomfay vagyok.

BERTA. Nem olyan könnyű azt eltitkolni.

⁹¹ *inkognitó* (lat.) - rangrejtve, nevét rejtve, ismeretlenül

Ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbiek, Forró

FORRÓ *(a középajtón jó)*. Uraim és hölgyeim, van szerencsém! *(Kezet csókol Bertának)*. Bároné, alázatos szolgálja. *(A Stomfayak hideg fejbőlintással viszonozzák Forró üdvözlését)*.

BERTA. Kissé korán jött, Forró bácsi, még nem beszélhet bátyámmal.

FORRÓ. Ö nagysága azt izente, hogy azonnal jöjjenek.

BERTA. Most az orvosok vannak benn. Várjon addig itt nálam. *(Súgva)*. Majd mindjárt nyájasabbak lesznek az én kedves rokonaim *(fenn)*. Elhozott magával mindent? Bátyám végrendeletét akarja ön által elkészíttetni.

FORRÓ. Tudom, azért hivatott ö nagysága.

STANCI *(nyájasan)*. Tessék helyetfoglalni, kedves főügyvéd úr. Szolgálhatok egy kis uzsonnával, hogy meg ne unja a várakozást?

FORRÓ. Csókolom kezét, nagysád, nemrégiben ebédeltem.

DÉNES. De egy szivarra csak rá fogsz gyujtani... Tessék! *(nagy szivart vesz ki tárcájából)*. Saját készítményem, többet ér minden specialitásnál.

FORRÓ. Köszönöm, nagyságos uram, nem szoktam dohányozni.

DÉNES. De hát mit nagyságolsz te engem? Hiszen én vagyok Dini, Stomfay Dini - nem emlékszel rám, a régi szép időkből, mikor együtt pajtáskodtunk Stomfán? Brudert⁹² is ittunk... szervusz - izé - a nyelvem hegyén van a neved - hogy is hínak?

FORRÓ. Forró Zsigmondnak.

DÉNES *(erősen megrázza kezét)*. Szervusz, Zsiga!... persze hogy Zsiga - a nyelvem hegyén volt... Hogy vagy kedves Zsiga pajtás? *(Megöleli)*.

KÁZMÉR *(az ölelés alatt megragadja Forró szabadon csüggő kezét)*. Megengedi - oh! Megengedi?

FORRÓ. Tessék!

KÁZMÉR. Nem vagyok méltó, hogy rám emlékezzék - Stomfay Kázmér vagyok - a szegény Stomfayakból - de vérszerinti rokon... Ifjú fiatal korom óta heves tisztelője vagyok tekintetességednek, mint a szeplőtlen ügyvédi jellem díszpéldányának. Boldogult atyám, halálos ágyán e szavakkal hunyta le szemeit: Bízzál az istenben és Forró Zsigmondban! Nem merészelem önt megölelni, mint unokabátyám, Dénes, de engedje, hogy megszorítsam nemes kezét - Oh! Engedje! *(Elérzékenyen szorongatja Forró kezét, mialatt Dénes újra megöleli)*.

STANCI *(Idához, súgva)*. Mondj te is valami szépet az ügyvéd úrnak.

IDA. Édes néni! Ne tegyen mindnyájunkat nevetségessé.

STANCI *(halkan)*. Gyerek! Értesz is te a világ folyásához! *(fenn)*. Hát erre a kis lányra nem emlékszik főügyvéd úr? Ugy-e, hogy megnőtt? Pedig valaha mennyit játszott uraságod térdein.

FORRÓ *(zavartan)*. Valóban -

⁹² *bruderlizni* (ném.) - összetegeződni, barátkozni

IDA. Bocsánat, uram, én nem emlékszem, hogy valaha szerencsém lett volna az ön térdein játszani.

FORRÓ. Én sem.

BERTA (*félre*). Ennek a kis leánynak legalább van szíve és agyveleje (*fenn*). Kedveseim, azt hiszem, már eléggé kimutattátok az ügyvéd úr előtt rokonsági igényeiteket; szíveskedjete most magunkra hagyni.

DÉNES. Egyedül?

BERTA. Figyelmeztetlek, hogy én már egészen kikaptam részemet, s a végrendeletben nem lesz szó rólam.

DÉNES. Ah báróné! Csak nem gondolod, hogy -

BERTA. Semmit sem gondolok, csak azt, hogy fontos beszédem van az ügyvéd úrral.

STANCI. Jertek, addig szobáitokba vezetlek. Viszontlátásra, kedves főügyvéd úr!

DÉNES. Szervusz Zsiga pajtás! (*Megöleli*).

KÁZMÉR (*megragadja kezét*). Megengedi? Oh? Megengedi?

DÉNES. Nem lehetne szegény Ákosunkat látnom?

BERTA. Semmi esetre! Megárthatna neki a nagy szeretet.

DÉNES. Menjünk hát szobánkba! Oh szegény Ákos!

KÁZMÉR. Kedves vérszerinti rokonom!

STANCI (*súgva Idához*). Hát te mért nem sírsz?

IDA. Majd ha senki sem lát.

STANCI. Megérdemelnéd, hogy kitagadjon (*Stanci, Dénes, Ida, Kázmér, el*).

H a t o d i k j e l e n e t

Berta, Forró

BERTA. Igazán, szinte öröm meghalni, mikor az ember annyi kedves rokont boldogíthat halálával.

FORRÓ. Valóban, a tisztelt rokonok, mintha egy kissé -

BERTA. Ne keresse a kifejezést, Forró bácsi, fontosabb dolgunk van most. Hol van Ágnes?

FORRÓ. Lakásomon hagytam.

BERTA. Leányával?

FORRÓ. Margit kisasszonyt sohasem hagyja el édesanyja. De megvallom, sok rábeszélésbe került, míg eljövételre bírtam. Ez egyszerű asszony kebelében oly büszkeség lakozik -

BERTA. Melyre legfölből egy Stomfay lehetne feljogosítva, nemde, nem pedig egy szegény erdész leánya? Oh! Jól tudom, éppen ezt nem volt képes megérteni az én büszke családom soha (*izgatottan*). De jóvá fogom tenni; ütött az óra, melyben végre lemoshatom családom régi bűnét, s esküszöm, le fogom mosni.

FORRÓ. Mint a nemes család régi ügyvéde, bátor vagyok megjegyezni, hogy Keresztes Ágnes ellen jogilag semmi igazságtalanság sem történt. Titkos házassága, melyet Ákos úrral kötött, teljesen érvénytelen volt jogi szempontból, hiányozván a kellő számú tanúk, a formaságok... (*Iratot vesz ki zsebéből*). Itt van, méltóságod parancsára elhoztam az ítélet másolatát is... (*Kitárja a papírt*). Itt áll: a szükséges formaságok hiánya miatt e házasság érvénytelennek nyilváníttatik és megsemmisítetik... Mert méltóztatik tudnia, a házasság megkötésénél két tanú jelenléte okvetlenül szükséges - itt pedig nem volt -

BERTA. Eh! Mit törődöm én az önök formaságaival? Ha nem voltak meg, helyre kellett volna pótolni... De nem! Inkább belekapaszkodtak a rideg törvény betűjébe - elűzték a szegény asszonyt, törvénytelennek bélyegezték azt a frigyet, melyet legszentebb hittel, odaadó szerelemmel kötött... Oh! Hogy olyan későn tudtam meg a valót, nagyon későn a jóvátételre. Csak nemrég, férjem halála után, találtam meg iratai közt a leveleket, melyek megfejtették a régi rejtélyt, ezekből tudtam meg, hogy ez iszonyú játékban férjemnek volt főrésze. Ő segítette elő Ákos titkos házasságát, s úgy intézte ravasz kiszámítással az egészet, hogy annak idején meg lehessen semmisíteni. Ő volt az, ki aztán fölfedezte atyánk előtt a titkot s a büszkeségében halálosan megsértett aggastyánnak azt a tanácsot adta, hogy a törvény által semmisítse meg e házasságot. Ő volt az is, ki Ákost eltávolította, nevetségessé tette szerelmét, és odavitte, hogy végre megnyugvással vette, midőn atyánk felbontotta házasságát. És mindezt azért tette, hogy behízelegje magát családjunknál, s elnyerje kezemet és vagyonomat. Meg is történt, hozzá erőszakoltak, hiúságból, üres címért - boldogtalanná tett engem is, miután előbb megsemmisítette érettem egy másik nő életét... Oh! Nincs hát ezerszeres okom, jóvátenni most legalább ezt a bűnt, melynek szégyenét örökségül reám hagyta nevével?

FORRÓ. Bátor vagyok megjegyezni, hogy e házasság megsemmisítése családi tekintetből égetően szükséges volt, mert a boldogult öreg nagyságos úr sohasem fogadta volna menyének erdésze, vagy mint ő mondta, cselédje leányát - s a törvény mellette szólt.

BERTA. Szegény Forró bácsi, ön sem szíve szerint beszél most.

FORRÓ. Nem, mint családi ügyvéd, jogi szempontból beszélek; saját szerény egyéni érzelmeim szerint másképp cselekedtem volna.

BERTA. Tudom, barátom, azért fordultam most önhöz. Itt a kedvező pillanat, melyben jóvátehetjük a múltat. Ákossal eddig nem lehetett beszélni. Hosszú évek folytán a családi büszkeség úgy megdermesztette szívét, hogy egészen elfeledte a nőt, kit egykor szeretett, - elfeledte gyermekét.

FORRÓ. Bocsánat, báróné, első az igazság. Nemes családjá fényesen gondoskodott a gyermek eltartásáról. Viszont saját egyéni szempontomból meglepéssel konstatalhatom, hogy Ágnes egy fillért sem akart elfogadni a maga számára, az összeget nálam tették le s kamatait az anya kizárólag leánya nevelésére fordította. Soha egy tüt sem vett belőle magának. Ami saját szerény igényeire kellett, azt egész a mai napig keze munkájával kereste meg. De leányának olyan nevelést adott, hogy bátran beválnék törvényes Stomfaynak is. Hódolattal hajlok meg e nemes, erős lélek előtt, s kénytelen vagyok megjegyezni, hogy több elismerésre lett volna méltó. Bocsánat báróné, hogy megfélekezve a Stomfay-családnál elfoglalt jogi állásomról, ily merész kitörést engedtem egyéni érzelmeimnek.

BERTA (*megszorítja kezét*). Köszönöm Forró bácsi, nem hiába bíztam önben. Segítsen hát befejezni munkámat. Eddig csak titokban találkozhattam Ágnessel; itt az idő, hogy most nyíltan bátyám elé lépjek vele. Megkísértem Ákos betegségét legalább arra használni, hogy némileg jóvátegyem családjunk sok esztendőös bűnét. Hiszem, hogy sikerülni fog. Ákos, amily büszke, éppen oly hajlékony jellem; nagyon könnyű befolyást gyakorolni rá, csak el kell

találni a megfelelő hangot s a helyes pillanatot. Ez most itt van, szenvedése úgyis megtörte, az én szavam egészen meg fogja törni büszkeségét. Ha valakinek, úgy nekem sikerülhet, hiszen báróné vagyok, a család egyetlen bárónéja. Ez a cím, mely boldogtalanná tette életemet, legalább olyan állást adott nekem családomban, hogy tőlem mindent eltérnek, még a legkesesebb igazságokat is. Hogyne! Hiszen én vagyok minden Stomfaynak büszkesége, dicsősége, csecsebecséje - a báróné! - Hallhatta elégszer, mily bő kézzel pazarolják reám e címet - báróné ide, báróné oda! Jól van, majd meg fogjátok még emlegetni bárónétokat! Siessen, kedves Forró bácsi - alig várom már a csatát - egészen nekihevíültem... Úgy, kedves Stomfayak, báróné kellett nektek? Jó, tanuljatok hát emberséget a bárónétól! (*Gyorsan el balra*).

FORRÓ. Ez aztán az asszony! Képes volt még engem is letántorítani a jogi álláspontról. Isten neki! Haladjunk hát lefelé a lejtőn... Ah! A konzílium! (*A balról belépő orvosok előtt mélyen bókolva, a középpajtóig hátrál s el*).

H e t e d i k j e l e n e t

Leleszi, Virág, Szilkei, Berta

BERTA. Erre, uraim, itt e teremben lesz legkényelmesebb. Megengedik, hogy én is jelen legyek a tanácskozáson?

LELESZI (*kopasz, süket. Melle tele van rendjelekkel*). Mi tetszik?

SZILKEI (*Leleszi fülébe ordít*). A báróné jelen óhajt lenni a tanácskozáson.

LELESZI (*megfogja Berta üterét s egy ideig kezében tartja*). Nem izgatott. Maradhat.

BERTA. Nos, uraim, mit tartanak bátyám állapotáról? (*Virág és Szilkei összenéznek s néma jelekkel biztatják egymást a beszédre*). Ne féljenek, uraim, elég erőm van meghallgatni, bármit mondanak.

SZILKEI. Fájdalom, kevés reményt adhatunk.

BERTA. Ah! De talán mégis - lehet még segíteni.

VIRÁG. A tudomány vívmányai odáig haladtak, hogy ma már mindent meg lehet kockáztatni, de semmiről sem lehet jótállni.

SZILKEI. Megengedi báróné, hogy néhány szigorúan szakszerű szó váltására félrevonuljunk?

BERTA. Kérem uraim! (*A pamlagra ül*).

SZILKEI (*Virágot és Leleszit félrevonja*). Nos uraim?

LELESZI. Nincs mentség, én lemondok róla.

SZILKEI. És Virág kolléga?

VIRÁG. Én mindenesetre megkísértem a műtétet. Ha sikerül a golyót veszély nélkül kivenni, jó; ha nem sikerül, legalább lesz egy gyönyörű esetünk.

LELESZI. Mi az?

VIRÁG (*fülébe ordít*). Operáció.

LELESZI. Azt se bánom, legalább láz nélkül fog meghalni.

(*A három orvos ünnepélyesen Berta elé lép.*)

LELESZI (*rendjeleivel játszadozva*). Báróné! Állásom, melyet karunkban talán nem egészen érdemtelenül elfoglalom, azon szomorú kiváltságban részesít, hogy én jelentsem ki tanácskozásunk eredményét. Kedves bátyjának egy veszedelmes műtét alá kell magát vetnie; Virág kollégám ismert ügyessége elég biztosíték ugyan, de fájdalom! Életében még ez esetben sem lehet jótállanunk. Sőt, ha a báróné teljes őszinteséget kíván - engedje, hogy közelebb lépjek, mert csak súgva ejthetem ki e szomorú szót - (*kiáltva*) ki kell jelentenem, hogy kedves bátyját így is, úgy is menthetetlennek tartom.

BERTA (*szívére szorítja kezét, magában*). Egy szavukat sem hiszem, s mégis úgy szívembe nyilallott e szó (*Virág és Szilkei erősen rángatják hátulról Leleszi kabátját*).

LELESZI (*hátratekint*). Talán nem hallotta? (*Bertához*). Báróné, ha kedves bátyjának van még valami elintéznivalója, siessen vele mert fájdalom! Menthetetlen.

N y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbie, Ákos

ÁKOS (*elegáns betegpongyolában. Hirtelen kinyitja a balajtót s megáll, botra támaszkodva*). Köszönöm, uraim, őszinteségöket. (*Virág és Szilkei hirtelen visszafordulnak. Leleszi nem hallva Ákos szavát, tovább is hátat fordít neki s megindultan szorongatja Berta kezét*).

SZILKEI. Ah! Képviselő úr! Ön kihallgatta tanácskozásunkat?

VIRÁG. Ez valóban kegyetlenség önmaga iránt.

ÁKOS. Ismétlem, uraim, hogy köszönöm őszinteségöket. Nem vagyok gyermek, sem gyöngé asszony; jobb tudnom, mi vár reám, legalább nyugodtan, férfiasan teljesíthetem hátralevő kötelességemet.

SZILKEI. De hiszen mi minden lehetőt megteszünk -

VIRÁG. Én még nem mondtam le a reményről.

ÁKOS. Meg vagyok győződve az ön tudományáról.

SZILKEI. Isten önnel!

ÁKOS. Viszontlátásra.

VIRÁG. Báróné! (*Amint meghajolnak a báróné előtt, ez elbocsátja Leleszi kezét s az orvosokat kifelé kíséri*).

LELESZI (*megfordul, észreveszi Ákost, hozzáiet*). Ah! Kedves barátom! Kijött, kijött? No, semmi baj! Éppen most nyugtattam meg a kedves bárónét - ne féljen meg fogjuk menteni - a jövő farsangon együtt mulatunk - bátorság! (*El Szilkei és Virág után. Bertához az ajtó mellett*). Menthetetlen. (*El*).

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Ákos, Berta

BERTA (*Ákoshoz siet s a pamlaghoz vezeti*). Édes bátyám, mért nem kíméled magadat? Mért hagytad el szobádat?

ÁKOS (*leül, erőltetett szilárdsággal beszél, de szava többször elakad*). Tudni akartam az orvosok véleményét.

BERTA (*mialatt Ákos leül, a baloldali szobába siet s onnan tüstént egy pohárral tér vissza, melynek folyadékát kiskanállal kavarja. Magában*). E csillapítószerre nagy szükség lehet most. (*Ákos mellé ül, fenn*). Hát te azt hiszed, hogy az orvosok mindent tudnak?

ÁKOS. Én eleget tudok. Ki nem állhatom azt a jóakaró takargatást, kíméletet, azt a jámbor hazudozást! Most legalább tudom, mire kell készülnöm.

BERTA. Annyit tudsz, mint azelőtt.

ÁKOS. Alá fogom vetni magamat a műtétnek - ez utolsó kísérlettel tartozom, magamnak és családomnak. De el vagyok készülve a halálra is. Látod nem reszket a hangom, nem félek.

BERTA (*vállára hajtja fejét*). Édes bátyám, ne beszélj így.

ÁKOS. Miért ne, báróné! Őseim a csatamezőn estek el, karddal kezökben, szemközt az ellen-séggel. Egy Stomfay sem félt még a haláltól. Nevemhez méltó maradok utolsó percemig. S most ne beszéljünk többé rólam. Sok végeznivalóm lesz még. Végrendeletet kell tennem, míg elmém ép és akaratom erős. - Itt van-e már az ügyvéd?

BERTA. Még nincs. De az örökösök már itt vannak. Az egész Stomfay-család; apraja-nagyja, a férfi és női ág kivétel nélkül. Nagyon szomorúak és türelmetlenek.

ÁKOS. Kár volt fáradniok. Tudhatták volna, hogy úgy is igazságos leszek. A két ág között egyenlően osztom meg vagyonomat. Nem az egyéneket tekintem, hanem a családot.

BERTA. Azaz: egyenkint nem sokat érnek, de mint család minden kifogáson felül állnak, nemde?

ÁKOS. Báróné, kérlek, kíméld e pillanatban érzelmeimet.

BERTA (*megfogja Ákos kezét*). Éppen jobb érzésedhez akarok fordulni, kedves bátyám. Én ugyan nem hiszek az orvosok ítéletében, de te jobban tudod, mit tarts magadról. Nyugodtan tudsz beszélni halálodról - jó - engedd meg hát nekem, hogy csak egy kérdést tegyek: vég-rendeleteden kívül nem maradt-e hátra semmi más teljesítetlen kötelességed?

ÁKOS. Nem hiszem. Az igaz férfiú nem hagyja el addig helyét, míg minden kötelességét nem teljesítette.

BERTA. Te mondtad. Úgy cselekedjél hát, nehogy megürült helyedre mutatva, bárki azt mondhasssa: eltávozott és betöltetlenül hagyta legnagyobb, legszentebb kötelességét.

ÁKOS. Ki merné azt mondani?

BERTA (*egészen föléje hajol, halkán*). Gyermeked.

ÁKOS (*föl akar emelkedni*). Báróné!

BERTA (*visszatartja s a poharat ajkához erőlteti; szelíden*). Igyál egy kis csillapítót - így - ez jót fog tenni... (*Megsimogatja Ákos homlokát*). Lám, máris nyugodtabb vagy... Igen, kedves bátyám, a te gyermeked... Hiába üzte el családod, hiába nem ismeri el a törvény, hiába zártad el előtte karjaidat, szívedet - ő a te gyermeked - a te véred lüktet ártatlan szívében s ennek a kiáltását a síron túl is meg fogod hallani: »Atyám, atyám, mért hagytál el engem? A kismadár-nak élelmet visz az apja fészkébe s gondját viseli, míg repülni tanítja - mit vétettem én, hogy így elhagytál, atyám!« (*Ismét Ákos ajkához erőlteti a poharat s gyöngéd erőszakkal megitatja*). Így - még ezt a kortyot - most már egészen nyugodt vagy.

ÁKOS. Miért téped föl e régi sebet?

BERTA. Mert szeretlek és sajnállak. Sajnáltalak egész életemen át, mert boldogtalannak láttalak mindig. Pedig a boldogság alig két lépésre volt tőled - csak érte kellett volna nyujtanod kezedet. De a büszkeség, a családi hagyomány lassankint erős kéreggel vont be szíved gyöngéd érzéseit, melyek valaha oly dús hajtással biztatták. Ezt is láttam és még jobban sajnáltalak. És most, midőn szemközt készülsz fogadni közelgő halálodat s itt ülsz rideg szobádban, elhagyatottan, azon törve fejedet, hogyan oszd fel vagyondat egy pár önző ember közt, kik a szomszéd szobában lesik türelmetlenül végpillanatodat - most azt akarod, hogy ne sajnáljalak, mikor mindig szerettelek, mindig sajnáltalak?

ÁKOS *(mellére hajtja fejét)*. Tudom, te mindig jó testvérem voltál.

BERTA. Hallgasd meg hát a jó testvér szavát, tedd jóvá most, amit eddig elmulasztottál.

ÁKOS. Legyen, ígérem, hogy végrendeletemben fényesen fogom biztosítani a gyermek sorsát.

BERTA. Pénz! Ismét csak pénz! Anyja bánatát megfizettétek pénzzel, most a gyermek hálája kellene ezen az áron. Nem úgy Ákos! Nem pénz kell e gyermeknek, a te leányodnak - oh nem! Arra van szüksége, hogy helye legyen ezen a világon, hogy számot tegyen az emberek közt - név kell a te leányodnak - a te neved.

ÁKOS. A Stomfay név!

BERTA. Ez is csak név, ha nincs jobb.

ÁKOS. Bároné!

BERTA. Nyugalom, kedves bátyám. A férfi nem hagyja el helyét, míg kötelességeit az utolsóig nem teljesítette, te mondtad. Adj hát nevet gyermekednek. Isten és a világ előtt ez legszentebb kötelességed.

ÁKOS. Örökbe fogadjam?

BERTA. Ez nem elég. Azt hiszed, e gyermek elfogadna valamit, amiben anyjával nem osztozhatnék? Elvenné az alamizsnát, ahol jogról beszélhet? Nem ismered véredet, Ákos! Büszke ez a gyermek, a te véred foly ereiben, a Stomfay-vér.

ÁKOS *(bágyadt mosollyal)*. A Stomfay-vér! *(Kissé fölemelkedik s visszadől a pamlagra, míg Berta gyöngéden támogatja)*.

BERTA. Igen - a te véred, a te szellemed; éppen olyan szeme van, mint neked, - a te gyermeked, kiben újra élhetnél szép, dicső életet - s akit te még sohasem láttál. - Pedig méltó ám megnézni. *(Arcképet vesz ki zsebéből)*. Lásd, itt van arcképe.

ÁKOS *(hosszasan nézi az arcképet, elmerülve)*. Milyen szép!

BERTA. És jó - és kedves - és atyját végzetlenül szereti, bár még sohasem látta. *(El akarja venni a képet)*.

ÁKOS. Várj még, hadd nézzem meg jobban.

BERTA. És az eredetit - nem kívánod látni?

ÁKOS. Hol van? Miért nem jó hozzám?

BERTA. Mert nem adtál neki jogot rá.

ÁKOS. Jöjjön hát. Megengedem. Látni akarom.

BERTA. Ő csak mint törvényes gyermeked léphet e házba. Tedd meg hát igazi és egyetlen kötelességedet. Első házasságodat megsemmisítették - üres külsőségek miatt - tégy eleget a rideg törvénynek - esküdjél meg újra -

ÁKOS. Ágnessel!

BERTA. Igen, vele, aki isten és lelkiismereted előtt még mindig nőd, akinek sohasem volt más hibája, mint hogy szeretett és bízott benned, s aki egy egész élet szenvedésével fizetett szerelméért.

ÁKOS. - Nem, az lehetetlen - hagyj el -

BERTA. Semmi sem könnyebb a világon. Beszéltem már az ügyvéddel és a lelkésszel. A betegágyon kötött házasság teljesen törvényesíti a gyermeket.

ÁKOS. Nőmmé tegyem! - nem, ne nézz rám oly szemrehányólag - az élet tapasztalása sokra megtanított, amit fiatal fővel nem tudtam felfogni... Hiszen derék, jó leány volt, nem tagadom; de családja, állása, műveltsége - nem, nem! - mit mondana a világ, mit mondana a társaság, ha egykori cselédünk leányát venném nőül, ha ily nő mellett élnék?... Élnék! Mit beszélek én életéről? Hiszen csak pár napom van még hátra... *(Bágyadtan hátradől s komoran maga elé tekint, míg Berta figyelemmel nézi s gyöngéden simogatja fejét. Szünet után).* Nem - mégsem lehet - többel tartozom nevemnek, családomnak -

BERTA. Megfizettél már ezeknek egész életeddel, gyermekednek legtöbbször tartozol, s neki még egészen adósa vagy.

ÁKOS *(fölemelkedik, botjára támaszkodva)*. Te kegyetlen vagy, báróné; tudod, hogy a betegség ellágyít, gyöngévé tesz - azért állsz most elő, azelőtt nem mertél volna így szólani... Gyermekem, szegény kis leányom! Még apját sem ismeri! Miért juttattad eszembe? Most már látni akarom. - olyan szeme van mint nekem? Hallod, báróné, látni akarom, hozd ide...

BERTA. Félóra múlva itt lesz.

ÁKOS. Köszönöm, de mégis haragszom rád - nem, nem, azt sohasem tehetem - mindent, csak azt nem. Igaz, hogy nemsokára úgyis meghalok, nem gúnyolna a világ - de mégsem lehet - ne szólj többé róla... *(Az ajtó felé megy, egyfelől botjára támaszkodva, másfelől Berta vezeti).* Gyermekemet látni akarom, ennyi az egész - szegény gyermek - az én vérem, az én szellemem - és nincs neve - *(elteszi az arcképet)* ezt többé nem adom vissza - szegény leány! - illendően férjhez sem mehet, ki venne el egy névtelen leányt?... Pedig az én gyermekem... Báróné! Te ravasz asszony vagy, kilested a pillanatot, mikor leggyöngébb vagyok - de nem fogsz győzni - nem, nem sírok - egy Stomfay sohasem sír - hagyj el, egyedül is szobámba találok. *(Erővel visszafojtja megindulását s el a balajtón).*

T i z e d i k j e l e n e t

Berta, Klára, Lipóczy, Barnabás

KLÁRA *(éppen akkor lép be a középajtón, mikor Ákos távozik)*. Jó napot báróné! Remélem, nem én üttem ki a tereméből Ákos sógort. *(Lipóczy és Barnabás kezet csókolnak Bertának).*

BERTA. Oh, a világért sem! Bocsáss meg kedvesem, halaszthatatlan dolgom van. *(Barnabás-hoz)*. Csakhogy téged is látlak már egyszer. Visszontlátásra! *(El a középén, Lipóczy és Barnabás hajlongva kísérik az ajtóig).*

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Klára, Lipóczy, Barnabás

KLÁRA. Mit jelent ez? Így fogadni engem, mintha én is csak olyan szegény atyafi volnék, ki a gazdag rokon halálát lesni jön. *(Leül).*

BARNABÁS *(lassan Lipóczyhoz).* Köszönd meg a bókot, papa, ez nekünk szólt.

LIPÓCZY *(haragosan).* Ne szóljon hozzám, nem ismerem az urat.

BARNABÁS. No ha nem ismersz, én jobb nevelésű vagyok, hogysen ismeretlen emberek nyakára kössem magamat. Alászolgája! *(El akar menni).*

LIPÓCZY *(kabátjánál fogva visszatartja).* Ki ne mozdulj a szobából.

BARNABÁS. Csakhogy megint per tu vagyunk, most már szent a békesség.

LIPÓCZY. Oh sógorasszony! Íme lásson egy apát, ki tökéletesen elégedetlen a fiával.

BARNABÁS. És egy fiút, ki tökéletesen meg van elégedve az apjával.

KLÁRA. Mi bajuk van egymással?

BARNABÁS. Nekem semmi.

LIPÓCZY. Képzeld csak, már két hete Pestre küldtem, mihelyt meghallottam szegény Ákos sógor betegségét... Milyen előny volt az, hogy én tudtam meg legelőször az egész családból! - És ez a fiú itt lebzsel két hétig a fővárosban, költi a drága pénzt és egyetlen egyszer sem teszi tiszteletét a kedves betegnél - elszalasztja a legkedvezőbb szerencsét -

BARNABÁS. Papa, te kétségbeejtőleg őszinte vagy.

LIPÓCZY. A sógorasszony tudja, hogy nem önérdekből beszélek, hanem csupa rokoni szeretetből... Boldogult nóm Stomfay leány volt - mindig igyekeztem fenntartani a rokonságot a családdal... S te éppen a család fejét, a leggazdagabbat - akarom mondani, az erényekben leg-gazdagabbat merészeled elhanyagolni betegségében - szegény elhagyott rokonunkat; ahelyett, hogy szenvedéseit kellemes enyelgésekkel enyhítenéd, elvered minden pénzedet s még adósságot is csinálsz. -

BARNABÁS. Hidd el, papa, csupa rokoni szeretetből.

LIPÓCZY. Szerencse, hogy Ákos sógor betegsége rosszabbra fordult - azaz akarom mondani, csak annyiban szerencse, hogy én is feljöttem Pestre s idejekorán kiragadtalak tékozlásaidból - mert különben szerencsétlenség, a legnagyobb gyász - szegény Ákos! A sógorasszony tudja, hogy nincs bennem semmi önérdek, nem is szorultam rá, szép állásban vagyok, kataszteri igazgató, tisztességgel megélhetek fizetésemből - de azért szeretem rokonaimat és könnyeket hullatok koporsójuk felett - *(szemét törli).*

BARNABÁS. Korán van még, papa!

KLÁRA. Magam is azt hiszem. Ákos sógort éppen az előbb láttam e szobából távozni, még pedig elég fürgén.

LIPÓCZY. Úgy örömkönnyeket hullatok - *(sír, szemét törli).*

KLÁRA. Különben mindjárt megtudjuk a valót. Megfoghatatlan, hogy senki sem jő. *(Csenget).*

Tizenkettedik jelenet

Előbbie, György

KLÁRA. Mondja csak György, nem lehetne önagyságával beszélnem?

GYÖRGY. A bárónén kívül senkit sem szabad hozzá bocsátanom.

KLÁRA. S hol van Stanci kisasszony?

GYÖRGY. A nagyságos atyafiakat helyezi el szobáikban.

LIPÓCZY. Megjöttek már?

GYÖRGY. Csapatostul.

KLÁRA. Jól van György, elmehet. *(György el)*.

BARNABÁS *(magában)*. Nagy lesz a konkurrencia.

KLÁRA. Keressük fel Stancit, tőle biztosat tudhatunk Ákos állapotáról.

LIPÓCZY. Itt jön már a báróné.

Tizenharmadik jelenet

Előbbie, Berta, Vilmos

BERTA. Bocsássatok meg, kedveseim, hogy egy percre itthagytalak; néha-néha haza is kell tekintenem. *(Magában)*. Lakásomon vannak már; most még csak ezeket kell eltennem az útból.

VILMOS. Én csak hálával tartozom e rövid távozásért, legalább nekem jutott a szerencse, hogy kedves bárónénkat karomon vezethettem e terembe.

BERTA. Azt hiszem, szívesebben vezetnél karodon más valakit, ha nem is volna éppen báróné.

VILMOS *(szemérmesen)*. Oh báróné! Hogy teheted ezt fel rólam?

BERTA. Nem? Akkor nagyon sajnállak, barátom!

KLÁRA. Te még nem ismered Vilmost. Az a komolyság, méltóság, megfontolás, mely minden tettét jellemzi, teljesen méltóvá teszi őt nevünkre és őseinkre. Jótállok róla, hogy szíve sohasem merne megmozdulni, mielőtt esztől engedélyt nem kérne.

LIPÓCZY *(Barnabáshoz)*. Hallod?

BARNABÁS. Hallom és épülök.

BERTA. A te szíved ugyan nem kopogtatna előbb eszednél, ha dobogni akarna, ugye?

BARNABÁS *(Vilmost utánozva)*. Oh báróné! Hogy teheted ezt fel rólam?

BERTA. Rólad fölteszem, hála istennek!

LIPÓCZY. Rólad minden rosszat föl lehet tenni. Semmi komolyra nem vagy képes. Oh! Mennyi keserű könnyet hullattam már miattad. Ha semmit sem tanulsz, semmit sem tudsz, semmire sem vagy jó, szeretném tudni, mi lesz akkor belőled?

BERTA. Kataszteri igazgató.

BARNABÁS. Hallod papa? Én nem mondtam; de elfogadom, becsületemre! Elfogadom.

LIPÓCZY (*mérgesen*). Hallgass, még annak sem volnál jó. Semmire sem vagy jó, csak arra, hogy - bocsánat hölgyeim e népies kifejezésért - hogy a kötények után szaladgálj.

BARNABÁS. Soha papa, többes számban soha!

VILMOS. No, no, Barnabás, ne légy képmutató, különben elárullak.

LIPÓCZY. Már megint van valami elárulni való?

BARNABÁS. Semmi sincs.

VILMOS. Semmi? Hát a kis Margit?

BARNABÁS. Hallgass! Ez komoly dolog.

VILMOS. Hiszen éppen az benne a nevetséges.

BERTA. Margit! Micsoda Margitról van szó? Beszélj Vilmos, nagyon kíváncsivá tettél.

KLÁRA. De elmondható ez a történet rangbeli hölgyek társaságában?

VILMOS. Csak nem teszed fel rólam, mama, hogy másképp megpendítettem volna?

BERTA. Beszélj már, roppant türelmetlen vagyok.

LIPÓCZY. Ime lássanak bennem egy szerencsétlen atyát, ki kénytelen gonosz fia kalandjait fültanukép végighallgatni.

BARNABÁS. Vilmos, ismétlem, ne szólj e dologról.

BERTA. De ha én kérlek!

BARNABÁS. Isten neki! Csak aztán ne csalódjanak várakozásukban.

VILMOS. Magam is attól tartok. A történet nagyon egyszerű, s ha nem volna oly annyira nevetséges, éppen nem lehetne érdekesnek találni. Hőse: Barnabás, hősnője: Margit -

BARNABÁS. Intrikusa:⁹³ Vilmos.

KLÁRA. Hogyan fiam! Te is belekeveredtél?

VILMOS. Egészen akaratlanul, mama. Ne félts engem. A gőzhajón ismerkedtünk meg; a hősnő valahonnan Bécs mellől jött, mi Pozsonyban szálltunk fel.

BERTA (*félre*). Bécs mellől? Különös! (*fenn*). Gyorsan, tovább!

VILMOS. Az utasok kiváltságával élve, beszédbe ereszkedtünk a leánykával; én a magam módja szerint komolyan és méltóságosan; Barnabás a maga módja szerint -

LIPÓCZY. Bolondul és hóbortosan.

BARNABÁS. Be jól ismered fiadat, oh atyám!

VILMOS. A leány beszédje és modora után ítélve, a jobb társasághoz látszott tartozni, de tekintetbe véve anyját - aki mellel még mondva egy pillanatra sem távozott leánya mellől - továbbá ennek modorát, mindkettőjük ruházatát és költekezését, azon következtetésre jutottam, hogy az ispánok, tanítók, falusi jegyzők vagy előkelőbb házmesterek fajából valók.

KLÁRA. Házmester! Borzalom!

⁹³ *intrikus* (lat.) - cselszövő

BERTA (*flakonját*⁹⁴ *nyújtja*). Bátorság kedvesem, el ne ájulj!

KLÁRA (*megszagolja a flakont*). Köszönöm, báróné, valóban szükségem volt egy kis erősítőre.

LIPÓCZY. Én is kérek egy kis erősítőt, báróné. (*Megszagolja a flakont, tüsszent*).

BARNABÁS. Mondd inkább azt, hogy minden szavuk, mozdulatuk hosszú megpróbáltatásokat, nehéz szenvedéseket árult el, és szelíd magatartást, nemes önérzetet, mellyel mindazt elviselni tudták; mondd inkább azt, hogy egyszerű komolyságukban több méltóság volt, mint a nemes Stomfay- és Lipóczy-családokban együttvéve.

LIPÓCZY (*befogja fülét*). Ne tovább!

BERTA (*megszorítja Barnabás kezét*). Jól van barátom!

KLÁRA. S mi lett a vége? Mert remélem, nemsokára vége lesz.

VILMOS. Barnabás lovag nemes fölhevüléséből sejthetik, mi lett a vége. Budapestre érve, folytattuk az ismeretséget - én csupa szórakozásból, semmire sem kötelező udvariassággal - de Barnabás - oh! Ő egész trubadúr volt - és végre midőn az anya eléje állt s komolyan megkérdezte látogatásai indokát - képzeljétek - az én Barnabásom, azt sem kérve, kicsodák, micsodák - kapta magát s kijelentette, hogy komoly szándéka van.

LIPÓCZY (*felugrik*). Mit hallok! Komoly szándéka! Oh te szerencsétlen.

BARNABÁS. Ne sírj papa, kosarat kaptam.

LIPÓCZY. Kosarat! Még ez is hozzá! De nem! Örülök... Ez a szégyen! Egy ilyen nem tudom micsoda leány kosarat ad egy Lipóczy fiúnak!

BARNABÁS. Úgy látszik, nincs érzéke a felvidéki nevek iránt. Különben ezen a hiányosan képződött éréken kívül még más oka is volt a kosárnak.

VILMOS. Melyet szerénységem tilt elmondani. Barnabás, neked adom át a szót.

BARNABÁS. Isten neki! Most már úgyis benne vagyunk. Ne vessenek hát ki egészen, magam is nevetek - hahaha! Szinte a szívembe nyilallik a nevetés... Ez is csak rajtam történhetik meg! No hát megkértem Margit kezét - jó, ebben még nincs semmi nevetséges... A szegény leány elpirult, mosolygott, boldognak látszott - még jobb - ebben sincs még semmi nevetséges... Hanem mikor tovább akartam beszélni nagy boldogságomban, akkor sült ki, hogy Margit eleinte azt hitte, barátom, számára kérem meg a kezét - rólam persze föl sem tehettem, hogy szerelmes lehessenek - én, a bolondos Barnabás! - Az igaz, hogy egy kissé zavarosan is beszéltem, mint minden szerelmes... Elég az hozzá, vallomásom szépen kisütötte, hogy Margit az én udvarlásom alatt szerencsésen szerelmes lett Vilmosba...

KLÁRA. Mit hallok, fiam, beléd mert szerelmes lenni az a leány!

VILMOS. Arról én nem tehetek, mama. Biztosítlak, hogy akaratom ellen történt. De légy nyugodt, ismerem helyzetemet és kötelességemet. Azóta nem láttam e leányt s nem fogom látni ezután sem.

BERTA (*félre*). Szegény leány! Ha ő volna! Meg kell tudnom azonnal (*fenn*). Valóban mulatságos kaland, éppen arra való, hogy felderítse az aggódó rokonokat kedves betegük halálos ágya mellett.

⁹⁴ *flakon* (fr.) - kölnivizes üveg

LIPÓCZY (*hirtelen kirántja zsebkendőjét*). Ah! Szegény Ákos! Én egy pillanatra sem feledkeztem meg róla. (*Súgva mérgesen Barnabáshoz*). Ennek is te vagy az oka.

KLÁRA. S hogy van most a kedves Ákos?

BERTA. Fennjár ugyan, de nagyon rosszul, van. Az orvosok lemondtak róla. (*Lipóczy, Klára, Vilmos sóhajtanak*). Éppen most jut eszembe, hogy ügyvédét ebbe a szobába rendelte, végrendeletét akarja elkészíteni. (*Lipóczy zokog*). Nem szeretném, ha valakit itt találna. Nagyon gyanakodó lett betegségében, azt hinné, hogy önérből lesik végpillanatát.

LIPÓCZY (*kalapját kapja s ijedten az ajtó felé rohan*). Gyere Barnabás!

KLÁRA. Menjünk addig Stanci szobájába.

BERTA. Jó lesz, s mondjátok meg a többinek is, hogy ne jöjjenek ide, míg nem tudósítom őket.

LIPÓCZY. Menjünk már! (*Lipóczy, Klára, Vilmos el jobbra*).

BERTA (*visszatartja Barnabást, súgva*). Öt perc múlva jöjj vissza valami ürügy alatt e szobába Vilmossal.

BARNABÁS. Miért?

BERTA. Majd meglátod.

LIPÓCZY (*bekiált az ajtón*). Barnabás, gyere már, vagy kitagadlak!

BARNABÁS. Ez a fenyegetés döntött. (*Bertához*). De azért mégis eljövök. (*El jobbra*).

T i z e n n e g y e d i k j e l e n e t

Berta, György

BERTA (*magában*). Azonnal meg kell tudnom a valót (*Csenget*).

GYÖRGY (*belép*).

BERTA. Siessen kérem lakásomra s a két hölgyet, kit ott talál, vezesse tüstént ide. Azután pedig ne bocsásson e szobába senkit.

GYÖRGY. Értem. (*El*).

BERTA (*magában*). Szinte égek a türelmetlenségtől. Szegény leány! Most már azért is sikerülnie kell tervemnek. Elég áldozat volt a családi hiúság oltárán az anya boldogtalansága - a leányt meg fogjuk menteni, meg! Ah! nagy munkát vállaltam magamra - annál jobb - egészen tűzbe hoz a küzdelem - olyan erőt érzek lelkemben, hogy szembe tudnék szállni tizenhárom Stomfay-családdal! (*György kitárja az ajtót, Ágnes és Margit belépnek s félénken állva maradnak, míg György beteszi utánok az ajtót*).

T i z e n ö t ö d i k j e l e n e t

Berta, Ágnes, Margit

BERTA (*a belépők elé siet*). Csakhogy végre itt látlak, valódi helyeteken. Lépjetek be, bátran, habozás nélkül, itthon vagytok, itthon kell maradnotok.

ÁGNES. Oh Berta! Milyen jó vagy te!

BERTA. Csitt! Ne nagyítsd a dolgot. Csak egy régi adósságot rovak le. (*Margithoz*). No, kisleányom, hogy tetszik új lakásod?

MARGIT (*bámulva körülnéz*). Sohasem láttam ilyen szépet, báróné!

BERTA (*ajkára teszi kezét*). A jó kis leányok megfogadják az öregek szavát. Hogy kell engem hívni? Vagy talán nehezen megy?

MARGIT (*megcsókolja kezét*). Édes Berta! Oh milyen könnyen megy. A másik sokkal nehezebb.

BERTA (*Ágneshez*). Margit halaványnak látszik. Rosszul van?

MARGIT (*hirtelen*). Oh nem, nagyon jól vagyok.

BERTA. Csitt! Most a mamán van a sor. Mi baja van leányodnak, Ágnes?

ÁGNES. Légy nyugodt, nem beteg.

BERTA. Nem beteg? Úgy hát a lelke szenved, szíve fáj? Mondd, kisleányom, mily kora bánat érte a te ártatlan lelkedet? (*Ágnes és Margit összenéznek*). Elöttem titkolóztok?

ÁGNES. Nem, előtted nincs titkunk. Margit reménytelenül szeret.

MARGIT (*Ágnes vállára hajtja fejét*). Oh anyám!

BERTA. Olyant szeret, nemde, kitől örökre elválasztja a vagyon és rang átka?

ÁGNES. Honnan tudod?

BERTA. Oh én nagy varázsló vagyok. Olyan hatalmas varázsló, hogy még ezt az átkot is meg tudnám szüntetni. Hátha nevét is ismerem - mi?

ÁGNES. Nevét? Oh, Berta, jól ismerjük azt mindketten; az a név -

T i z e n h a t o d i k j e l e n e t

Előbbiek, Barnabás, Vilmos

BARNABÁS (*az ajtóból visszaszólva Vilmoshoz*). Ugyan jöjj már, ha mondom. Ne félj, nem maradsz ki a testamentumból. (*Bevonja Vilmost*). Kedves Bertám, parancsodra állunk.

MARGIT (*halk sikoltással Ágneshez rohan*). Anyám! (*Megragadja kezét*).

ÁGNES (*halkan*). Vigyázz, gyermekem! Légy erős!

BARNABÁS. Ah! Erre a meglepetésre nem voltam elkészülve.

VILMOS (*félre*). Én sem.

BERTA (*figyelmesen nézi Margitot, magában*). Ők azok. (*fenn*). Későn jöttetek, már elintézttem azt a dolgot, melyért ide hivattalak. Különb jertek, hadd mutassalak be kedves vendégeimnek -

BARNABÁS (*zavartan*). Oh köszönöm! Volt már szerencsénk - nagyon is -

BERTA. Hogyan? Nagyon is?

BARNABÁS (*még nagyobb zavarban*). Azaz - ami azt illeti - részemről... Berta, ne faggass, mert még több bolondot mondok... Látom, hogy ördögöd van... (*Ágneshez*). Asszonyom... (*Margithoz*). Kisasszony... (*félre*). Tessék! Egy okos szót sem tudok kiszorítani. (*Bertához*). Az egész atyafiság együtt van odabenn, én vissza nem megyek - megszököm... De nem erről

akartam beszélni... (*Margithoz*). Látja kisasszony, úgy-e nagy bolond vagyok én? Jól tette... nem haragszom... de mégis fáj a szívem... Mondd meg Berta a papának, hogy elmentem a kataszterbe - ajánlom magamat! (*Elrohan a középén*).

VILMOS (*halkan Bertához*). Látom a kelepécét, báróné, de engem nem hoz zavarba, mint szegény Barnabást. (*Fenn, Ágneshez*). Biztosítom asszonyom, hogy semmi részem sem volt e véletlen szembesítésben. Sokkal nagyobb tisztelőjök vagyok, hogysem készakarva megháborítottam volna nyugalmaikat. Isten önökkel. (*El jobbra*).

Tizenhetedik jelenet

Berta, Ágnes, Margit

BERTA. Most már nem kérdelem a nevét. Mindent tudok. No csak ne szégyenkezzél kislánykám! Megesett ez rajtam is. Azért mégis egészséges vagyok, hála Istennek! Eredj csak most szépen az asztalhoz s nézegesd ezt az albumot, míg én mamáddal egy pár szót váltok.

MARGIT (*naivul*). Rólam?

BERTA. Nem, az angol királynőről. (*Margitot az asztalhoz ülteti, kezébe adja az albumot s Ágnes félrevonja. Halkan*). Margit szenved és boldogtalan.

ÁGNES (*szomorúan*). Nagyon boldogtalan.

BERTA. Most már nem teszem le kezemből a fegyvert, míg ki nem vívtam a diadalt az egész csatasoron. Ágnesem, légy segítségemre teljes erődből. Gyermekednek nemcsak neve, vagyona, világi állása van kérdésben, hanem boldogsága és élete... Légy megadó, türelmes Ákossal szemben - gondold meg, hogy beteg, lelkében még inkább, mint testében... Feledd el hát multad szenvedéseit - feledd el minden bántalmat, megalázást - s ne gondold másra, mint gyermeked boldogságára.

ÁGNES. Az anyát oktatom erre, Berta?

BERTA. Igazad van, bocsáss meg - én sohasem voltam anya... Csak most leszek azzá, megosztozunk leányodon, boldoggá tesszük. Ha sikerül tervünk, semmi sem fog útjában állni boldogságának. Jobban szerettem volna ugyan, ha a másikhoz vonzódik szíve - de így sem baj. Vilmos alapjában véve jó fiú, csak egy kissé nagyon is Stomfay. No de majd kiverem belőle... Látod hát kedvesem, minden a mostani találkozástól függ. Ákost meg kell törnünk, meg fogjuk törni. Bízhatok csak rám magatokat. Egészen tűzbejöttem, éppen mint a hadvezérek a döntő csata előtt. Jaj lesz most az ellenségnek!... Margit, végignéztél már az albumot?

MARGIT. Végig, édes Berta!

BERTA. Most hát ismered az egész Stomfay-családot. De ne félj tőlük, nem olyan borzasztók, mint ahogy látszanak. Jer ide! (*Margit hozzájuk megy*). Te most itt fogsz maradni e szobában egyedül; nemsokára idejön valaki - édesatyád.

MARGIT. Édesatyám! Oh istenem! Valahára!

BERTA. Anyád már elmondta neked, hogy nehéz családi viszályok, melyeknek elhárítása nem állott hatalmában, eddig elszakították őt töletek, nejétől és gyermekétől; de azért mindig szeretett, mindig gondoskodott rólatok. Most már minden akadály elenyészett, ezután nem fogtok elválni egymástól soha. Vigyázz hát kedvesem, úgy viseld magad, hogy megnyerd atyád tetszését.

MARGIT. Oh! Mint félek! Mit tegyek? Senki sem tanított rá, hogyan viseljem magamat.

BERTA. Annál jobb. Hallgass csak a te kis szívedre, az majd megmondja, hogyan viseld magad szerető, beteg atyád iránt.

MARGIT. Beteg? Oh istenem! De nem veszélyesen, úgy-e? Meg fog gyógyulni?

BERTA. Ne félj gyermekem, te fogod őt meggyógyítani. *(Halkan Ágneshez).* Siess most át az én lakásomra; ügyvédünk onnan majd az összekötő ajtón Ákos szobájába fog vezetni, hogy a kellő pillanatban ott légy... Áldd meg hát leányodat és siess!

ÁGNES *(megcsókolja Margit homlokát).* Isten áldása legyen veled, gyermekem.

BERTA. És most menj helyedre... Mért nem mégysz? Mit nézsz rám e különös tekintettel?... Látnod, mily izgatott vagyok - közel van már a döntő ütközet... Menj, ha mondom!

ÁGNES *(imára kulcsolt kezekkel, halkan).* Hosszú szenvedéseimben, bánatos óráimban sokszor voltam ahhoz közel, hogy megtagadjam az istent, ki így megfeledkezett rólam. Ezért a bűnömért imádkozom most hozzád, te legjobb angyala az örök igaz istennek! *(Hirtelen megcsókolja Berta kezét s elsiet a középen).*

T i z e n n y o l c a d i k j e l e n e t

Berta, Margit

MARGIT. Szegény mama, hogy meg volt indulva!

BERTA. Éretted, gyermekem, a te boldogságodért! Igen, igen, ne félj, boldoggá fogunk tenni. *(Homlokon csókolja).* Anyád áldása erősítsen e nehéz pillanatban, gyermekem... És most isten nevében, fel a harcra! *(El balra).*

T i z e n k i l e n c e d i k j e l e n e t

Margit (egyedül)

Hogy meg vannak hatva, hogy áldottak, hogy csókoltak, mintha valami nagy dolog volna készülöben! Különös! Mi rendkívüli van abban, ha a gyermek atyjával találkozik? Ah! Igaz, nálam valóban rendkívüli dolog... Istenem, mint félek! Azt sem tudom, hogy szólítsam, mit mondjak? Öleljem-e meg mindjárt, csókoljam-e meg kezét? Oh mily rég vágytam erre a csókra, ölelésre! De hátha komoly, méltóságos férfiú, aki nem szereti a gyermekes enyelgést? Aztán most beteg is - azt sem tudom, kérdezősködjem betegségéről vagy hallgassak? Oh istenem! Hogy is tudták ezt egészen rámbízni, szeles gyermekre, mért nem tanítottak be jobban? - Ah! Az ajtó nyílik... *(Ákos megjelenik a balajtóban, botjára támaszkodva; hosszasan nézi Margitot, ki félénken a pamlag mellé húzódik s lesütött szemekkel áll).*

H u s z a d i k j e l e n e t

Ákos, Margit

ÁKOS *(szünet után, botjára támaszkodva, lassan előre jő s leül szemben Margittal, megfogja kezét és magához vonja).* Mi a neved?

MARGIT *(reszketve, halkan).* Margit.

ÁKOS. Tudod, ki vagyok én?

MARGIT. Azt mondták, hogy atyámmal fogok találkozni.

ÁKOS. Ki mondta?

MARGIT. Berta - *(kiigazítva magát)* - a báróné -

ÁKOS. S egyebet nem mondott?

MARGIT. Azt is mondta, hogy szegény atyám beteg s hogy én meg fogom gyógyítani, és én kértem a jó istent, hogy igaz legyen jövőndölése.

ÁKOS *(hosszasan arcába néz)*. Meg fogsz engem gyógyítani...? *(Hirtelen)*. Ülj le mellém, hogy jobban szemedbe nézhessek.

MARGIT *(letérdel Ákos előtt)*. Így még jobban szemem közé nézhet, uram.

ÁKOS. Miért nem ülsz le?

MARGIT. Oh engedjen így maradnom! Ha tudná mennyiszer képzeltem magam elé ezt a pillanatot, éppen úgy, mint most - atyám előtt térdelve, szavát fogadva, tanítását hallgatva... Oh milyen boldog voltam képzeletemben! - Azt hittem, szemébe nézek. - Éppen mint most; azt hittem, átkarolom lábait és térdére hajtom fejemet - éppen mint most *(megteszi)*; azt hittem, kezét csókolom - éppen mint most *(megcsókolja kezét)*, és oh! Milyen édes érzés futott rajtam végig, pedig csak képzelet volt - álom volt - és mégis olyan boldog voltam! Hát most hogyne volnék ezerszer boldogabb? Oh! Engedjen így maradnom, uram! *(Ismét átkarolja térdeit s megcsókolja kezét)*.

ÁKOS. Miért nem szólítasz atyádnak?

MARGIT. Megengedi? Eddig nem mertem, pedig szinte össze kellett szorítanom ajkaimat, hogy ki ne törjön rajtok ez a szó. Mikor még kislány voltam s gyermek-barátnőimmal játszottam a ház előtt, oh! mint fáj a szívem, ha édesatyjukról beszéltek, vagy eléjük futottak vidám kiáltással: atyám, atyám, édesatyám! Csak én nem beszélhettem róla, csak én nem futhattam eléje! Oh! Úgy nyomta lelkemet ez a gondolat, hogy nekem nincs atyám... Addig kínt ez a félelem, míg végre nem bírtam tovább és megkérdeztem mamámat...

ÁKOS. És mit felelt anyád?

MARGIT. Oh egészen megnyugtatót. Elmondta, hogy nekem is van atyám, aki nagyon szeret minket és gondoskodik rólunk -

ÁKOS *(lehajol, hogy jobban Margit arcába nézhessen, elmélyedten ismétli)*. Szeret és gondoskodik.

MARGIT. Csakhogy fontos családi körülmények, melyeknek elhárítása nem tőle függ, nem engedik, hogy hozzánk jöjjön vagy magához vigyen minket. Ez a gondolat úgy megvigasztalt, hogy nekem is van atyám, aki szeret, és mindennap imádkoztam istenhez, hogy szüntesse meg azokat a fontos családi körülményeket. Hát még mikor megmutatta mamám édesatyám arcképét, az volt ám még az öröm! Olyan szép, deli férfi volt - olyan komolyan és jóakarólag nézett rám - éppen mint ön most - jól emlékszem, hiszen annyiszor néztem, annyiszor!...

ÁKOS *(Margit fejét simogatva)*. Nagyon sokszor?

MARGIT. Mindennap. Hogyne néztem volna, mikor az volt az egyetlen, mit atyámból bírtam? És aztán nem fáj többé a szívem, ha barátnőim atyjukról beszéltek, vagy eléjük szaladtak. Kivettem a szekrény fiókjából a drága arcképet, letérdeltem előtte, megcsókoltam és fülébe súgtam: Atyám, édesatyám, úgy-e te is szeretsz minket, úgy-e te sem hagytál el

minket...? És igazam volt, igazam volt! - *(szenvedélyes kitöréssel átkarolja Ákos lábait)*. Atyám, atyám, édes drága atyám!

ÁKOS *(nagy küzdelemmel, alig bírva visszatartani könnyeit, halkan)*. Ugy-e, nem ismertél volna rám az arckép után?

MARGIT. Dehogyan nem! Egy kissé megöregedett ugyan, de az nem tesz semmit, annál szebb így. Mindjárt megismertem, mikor e szobába lépett, csak hogy nem mertem mindjárt atyámnak szólítani, mert - ne nevéssen ki - féltem öntől, olyan nagy úrnak látszott - azt hittem a nagy urak mind igen komorak és szigorúak -

ÁKOS. Hát most már nem félsz tőlem?

MARGIT. Egy cseppet sem. Hanem szeretem, oh! Nagyon, nagyon, nagyon szeretem! Hiszen olyan jó ember ön. Látja, annyira nem félek, hogy mindjárt egy nagy kéréssel lepem meg... A többi kislány mind tegezte édes papáját - én is tegezem anyámat... oh! Engedje meg, hogy önt is tegezzem - úgy-e megengedi? *(Összetett kezekkel, kérőleg föltekint Ákos arcába)*.

ÁKOS *(nagy lelki küzdelem közt fölemeli karjait, hogy átölelje Margitot, szólni akar, karja lehanyatlik s hátradől a pamlagra)*.

MARGIT. Vagy nem illik? Oh! Bocsásson meg, nem tudtam, hogy a nagy uraknál ez nem szokás. Ne haragudjék, atyám, többé sohasem fogom ily éretlen kérésekkel bántani... Atyám, édes atyám, nézzen hát reám, leányára - mondja, hogy nem haragszik - öleljen meg!... Még egyetlen egyszer sem ölelt magához, pedig álmaimban, mikor megjelent előttem, oh! Hányszor éreztem ölelő karjait, hányszor éreztem csókját homlokomon és hallottam hangját, amint fülemből süttögt: Gyermekem, édes kis leányom! Én vagyok atyád, a te szerető atyád!

ÁKOS *(kitörő érzéssel hirtelen lehajol Margithoz, hevesen magához öleli és zokogva összevissza csókolja)*. Gyermekem, édes kis leányom! Igen - én vagyok a te apád, a te szerető, bűnbánó atyád...! Az én gyermekem vagy te, az én vérem - maradj itt - karjaimban - tedd boldoggá utolsó órámat! Hol van anyád?

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Berta

BERTA *(hirtelen kilép a balajtón)*. Gyermeked anyja szobádban vár reád.

ÁKOS *(lassan fölemelkedik, Margit kezét fogva)*. Igazad van, sietnem kell, ki tudja, lesz-e még reá időm? *(Elbocsátja Margit kezét s Berta mellé megy)*.

BERTA *(halkan)*. A lelkész és az ügyvéd már vele vannak szobádban.

ÁKOS. Tegyetek velem, amit akartok. Mindenre kész vagyok, mindenre e gyermekért, az én leányoméért... *(Kitárja karjait, Margit keblére hajtja fejét)*. Igen, igen, gyermekem, atyád vagyok - neked is van atyád, mint a többi kisleánynak... Ne vezess, báróné, magam is szobámba mehetek... még egy csókot, gyermekem! Így - aztán csak tegezz engem - érted? megengedem, parancsolom... *(Botját, melyet Berta feléje nyújt, elhárítja kezével)*. Nem kell, nem szorultam rá - jobb támaszom van most... *(Margit vállára támaszkodva az ajtóig megy s ott hevesen magához öleli)*. Tegezz, gyermekem, tegezz!... Berta, áldjon meg ezért téged az isten! *(El)*.

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Berta, Margit, György

BERTA (*megcsókolja Margit homlokát*). Téged áldjon meg az isten, gyermekem, te voltál a győző. (*Csenget, György belép*). Jelentse Stanci kisasszonynak, hogy e terem már szabad lett.

GYÖRGY. Parancsára báróné! Stanci kisasszony úgy is többször kérdezősködött már. A nagyságos atyafiak uzsonnázni szeretnének. (*El*).

MARGIT. Édes Bertám, nem mehetnék most szüleimhez?

BERTA. Még nem, gyermekem, menj most lakásomra, tudod az útját. Várj ott reám, míg érted megyek anyáddal.

MARGIT (*megfogja Berta kezét s mélyen szemébe néz*). Te Berta, itt valami történik, amit én nem tudok, csak azt sejtem, hogy reánk nézve nagyon jó és hogy te vagy benne a főfőmester... No, ne rázd a fejedet, mert megtapintom az orrodát...

BERTA. Elmégysz mindjárt...!

MARGIT. Ugy-e megijedtél? No ne félj, nem tapintom meg az orrodát, de addig innen el nem megyek, míg vissza nem adom azt a sok csókot, melyet ma mindenfelől kaptam... (*Összevissza csókolja Berta mindkét kezét, aztán arcát s elfut a középén*).

BERTA. És most jertek uzsonnázni, nagyságos atyafiak! Csemegére majd olyan meglepetést tálalok fel nektek, amilyent még egy Stomfay sem evett életében soha! (*El balra*).

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Stanci, Klára, Lipóczy, Dénes, Kázmér (jobbról), Marcsa (a középajtón tálcán kávéskannával és findzsákkal jő, melyeket elhelyez az asztalon s azután el)

STANCI. Úgy látszik, megtörtént.

LIPÓCZY (*kiveszi zsebkendőjét*). Mi, mi történt meg?

STANCI (*sóhajtvá*). A végrendelet! Oh ez a csapás! Szegény jó Ákosom... Nem parancsoltok uzsonnát? (*Kávét tölt a findzsákba. Mind leülnek az asztal körül*).

LIPÓCZY (*sírva*). Ah! Kinek jutna most eszébe az uzsonna?

DÉNES. Többek közt nekem. Az a sajátságos természetem van, hogy a fájdalomtól megéhezem. Kérek egy kis kalácsot is.

LIPÓCZY. Ah! Az én kávé sós lesz könnyeimtől. (*Iszik findzsájából*).

KLÁRA. Pedig úgy sem nagyon édes. Egy kis cukrot kérek még, Stanci.

DÉNES (*kávézva*). Szegény Ákos! Éppen az előbb láttam hozzá bemenni a papot. (*Mind leteszi findzsáikat és sóhajtanak*).

KÁZMÉR. Én is láttam a főtisztelendő urat s kezét is csókoltam neki.

STANCI (*sírva, cukorszelencét hoz a pohárszékből*). Ki parancsol még cukrot?

LIPÓCZY. Én is kérek. Oh! Szegény sógor, mért nem lehetek halálos ágya mellett?

KÁZMÉR. Mért nem foghatom be szemeit? (*Mindnyájan sóhajtanak, szemöket törlik*).

H u s z o n n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Berta

BERTA (*hirtelen kilép a balajtón*). Megtörtént. (*Mind felugornak és szemeikhez emelik a zsebkendőiket*).

LIPÓCZY (*sírva*). Szegény sógor!

KÁZMÉR. Meghalt?

BERTA. Meghalt? Oh nem! Egyelőre csak megházasodott. (*Általános rémület és hüledezés*).

DÉNES. Megházasodott!

STANCI. Az istenért! Kit vett el?

BERTA. A feleségét.

A függöny legördül

MÁSODIK FELVONÁS

Szín, mint az első felvonásban. A szoba közepén néhány nagy bőrönd és csomag áll, a képek le vannak véve a falról s egymásra rakva az asztalon, a bútorok be vannak vonva

Első jelenet

Stanci, Barnabás, Kázmér, György, Marcsa. Stanci egy bőrönd előtt térdel, melyet be akar csukni, Kázmér és Marcsa a bőrönd födelét nyomják le. Barnabás egy nagy csomagon ül keresztbevetett lábakkal. György egy csomaggal megy ki az ajtón

STANCI. Nem megy, sehogy sem megy; nagyon sokat raktam bele... Barnabás, mért nem jössz segíteni?

BARNABÁS. Én nem vagyok Barnabás, hanem Marius,⁹⁵ aki Carthagó⁹⁶ romjain ül. Ne háborítsatok circulusaimat!⁹⁷⁹⁸

KÁZMÉR. Azt nem Marius mondta.

BARNABÁS. Nem, hanem én mondom.

STANCI. Evvel a fiúval két hét óta nem lehet beszélni... Nyomjátok jobban azt a födelet...

MARCSA. Én már nem tudom jobban nyomni.

KÁZMÉR. Majd segíték én rajta. *(A bőrönd tetejére áll).*

GYÖRGY *(bejön s Barnabáshoz megy)*. Bocsánat, úrfi, ezt a csomagot le kell vinnem.

BARNABÁS *(fölkel)*. Te is megirigyelted a bujdosó pihenését? Jól van, ragadd el - én megbocsátok neked!

GYÖRGY *(bámulva néz Barnabásra)*. Köszönöm úrfi! *(Fölveszi a csomagot s kiviszi)*.

STANCI *(a bőrönd lakatját próbálva)*. Még most sem megy össze.

BARNABÁS. Hogy is gondoljátok, hogy egy rendelkezés alatti adóvégrehajtónak valami súlya legyen? *(Leugratja Kázmért a bőröndről s maga áll reá)*.

KÁZMÉR. Könnyű neked beszélni. Senki sem járta meg a családban úgy, mint én. Se hivatal, se örökség.

STANCI. Ne búsulj Kázmér, majd beteszünk valahová... *(Becsukja a bőröndöt)*. Megvan. Nem is hittem, Barnabás, hogy olyan nehéz vagy.

BARNABÁS *(leugrik a bőröndről)*. Mázsás kő fekszik a lelkemen, az nyomta le.

(György visszajő s Marcsával együtt kiviszi a bőröndöt).

⁹⁵ Marius - római hadvezér, i. e. II-I. században

⁹⁶ Carthago - ókori pun kikötőváros a Földközi-tenger északafrikai partján; Róma elleni küzdelmében elbukott

⁹⁷ circulus (lat.) - kör

⁹⁸ noli tangere circulos meos (lat.) - ne zavarj köreimet

STANCI. Micsoda mázsás kőről beszélsz?

KÁZMÉR. Hogy is lehet azt kérdezni? Hát kell annál nagyobb malomkő, mintha az ember csinos örökséget vár, aztán kap helyette egy nagynénit, meg egy egészséges unokatestvért. Én értelek téged, Barnabás!

BARNABÁS. Én is értelek téged, oh adóvégrehajtó! Jól ítéltél, nincs más baj a világon, csak a pénz - ha nincs. *(Megrázza kezét)*. Köszönöm, hogy megértettél és rokonodnak ismersz. Büszke vagyok az atyafiságra! Megyek aludni... *(A jobboldali ajtó felé megy)*.

STANCI. Ott ugyan nem alszol; Ida van a szobában és pakol.

BARNABÁS. No hát majd vigasztalom Idát, összeillünk - ő is kicseppent... nem az örökségből, kedves végrehajtóm, ezt a családi gyászt egészen a te kalapodra kötjük... Ha atyám jön, mondjátok neki, hogy idebenn vigasztalom a megszorodott szívű családot. Éppen olyan vigasztaló hangulatban vagyok, majd kiugrom jókedvemben a bőrömből. *(Hevesen megrázza Kázmér kezét)*. Neked köszönhetem ezt, oh Kázmír. Te találtad el igazán bánatom okát - büszke vagyok rád! *(El jobbra)*.

STANCI. Ez a fiú megbolondult.

KÁZMÉR. Hát ha még le is mondott volna a hivataláról, mint én! Akkor volna igazi bolond.

GYÖRGY *(visszajő)*. A szállító kérdezi, nincs-e más elküldeni való?

STANCI. Még ezt a bőröndöt adja át neki, a többi majd magunkkal visszük... Azután ne feledje György a parancsot: a család tagjain kívül senkit sem szabad bebocsátani.

M á s o d i k j e l e n e t

Előbbiek, Szelevéry

SZELEVÉRY *(hirtelen bejön a középajtón)*. Remélem, e tilalom nem illet engem, ámbar nincs szerencsém a nemes családhoz tartozni. *(Kezet csókol Stancinak, Kázmérral kezet fog. György fölveszi a bőröndöt s el)*. Mit látok? Utazni méltóztatik?

STANCI. A mai hajóval indulunk haza.

SZELEVÉRY. Annyira helyreállott már Ákos úr egészsége?

STANCI. Tökéletesen meggyógyult.

KÁZMÉR *(komoran)*. Dacára az orvosok ítéletének. Oh! Azok az orvosok!

SZELEVÉRY. Örülök rajta tiszta szívemből; de fájdalom, a közügy mégis elveszti őt. A mai lapokban olvastam, hogy lemondott a képviselőségről. Igaz?

STANCI. Igaz. Ezután már egészen visszavonulunk a közügyektől; falunkban fogunk lakni.

SZELEVÉRY. Valóban nagy kár; azt hittem, hogy csak egy időre vonul vissza, mézesheteinek élvezésére... Erről jut eszembe, a városban az a hír van elterjedve, hogy Ákos úr megnősült, nagy titokban - igaz ez?

STANCI *(sóhajtva)*. Igaz!

KÁZMÉR *(sötéten)*. Nagyon is.

SZELEVÉRY. És - szabad tudnom - egészen magán használatra - kit vett nőül?

STANCI *(sóhajtva elfordítja fejét)*.

SZELEVÉRY (*Kázmér felé*). Talán?...

KÁZMÉR (*égre emeli kezét és sóhajtva rázza fejét*).

SZELEVÉRY. Értem. (*Megszorítja Stanci kezét*).

STANCI. Ön mindig igaz barátunk volt, kedves Szelevéry.

KÁZMÉR (*megragadja Szelevéry mindkét kezét*). Engedje meg, hogy én is megszorítsam e nemes kezét. Talált már valami hivatalt számomra? Most már csak az ön pártfogásában van reményem.

SZELEVÉRY. Oh uram! Én csak szerény ujdondász vagyok; nem hozzám való a pártfogó szerepe; lapunknál van ugyan egy korrektori állás üresedésben - de nem merném ajánlani...

KÁZMÉR. Miért nem? Mi a fizetése?

SZELEVÉRY. Havonként hetven forint.

KÁZMÉR. Hisz az nagyon szép. És mit kell tudni?

SZELEVÉRY. Oh nagyon keveset. A nyelvtant, helyesírást -

KÁZMÉR (*büszkén*). Nevem és rangom nem engedi meg ez állás elfogadását.

STANCI (*félrevonja Szelevéryt, ságva*). Ne ítélje meg a szegényt, kedves Szelevéry. Rögeszméje a hivatalkeresés.

SZELEVÉRY. Értem. Szegény ember! (*fenn*). Nem lehetne szerencsém Ákos úr tisztelt nejét látni?...

STANCI. Ah! Kedves Szelevéry, minő gondolat!

Harmadik jelenet

Előbbie, Ágnes

ÁGNES (*a középben gyorsan jő*). Nem jött még haza leányom?

STANCI (*szárazon*). A báróné vitte el, én nem láttam.

SZELEVÉRY (*magában*). Ezt nevezem szerencsének (*fenn, Ágneshez*). Engedje meg, asszonyom, hogy mint a család régi tisztelője, bemutassam magamat - Szelevéry Adolf -

ÁGNES (*kezet nyújt*). Igen örülök, uram. Nevét már ismerem a lapokból...

SZELEVÉRY. Hogyan! Nagysád figyelemre méltatta jelentéktelen műveimet? (*félre*). Hisz ez kitűnő asszony!

STANCI (*a képeket kezdi kicsomagolni*). Engedje meg, Szelevéry úr, hogy jelenlétében folytassam munkámat... Még ma el kell utaznunk s annyi dolgunk van -

SZELEVÉRY. Oh! Bocsánat nagysád, nem tartom fel tovább... (*félre*). Eleget láttam. Olyan himenhírt penderíték, hogy hanyattesik tőle az egész familia. (*fenn*). Hölgyeim, uram, szerencsés utat! (*Ágnes előtt mélyen meghajol, Stancinak és Kázmérnak könnyedén bókol s elsiel a középben*).

KÁZMÉR (*utána kiált, félvállról*). Szervusz!

N e g y e d i k j e l e n e t

Ágnes, Stanci, Kázmér

STANCI. Nagyon helytelenül cselekedtél, Ágnes, hogy szóbaálltál ezzel a Szelevéryvel.

ÁGNES. Miért? Amint láttam, te is beszélgettél vele.

STANCI. Az egészen más. Nem tudod, hogy ez a Szelevéry újságíró; a legnagyobb hírhordó - s csak azért járt itt, hogy kilesse és kiírja az újságban?...

ÁGNES. Mit?

STANCI (*zavartan*). Hát - mindent... Elég az hozzá, hogy Ákos nagyon rossz néven venné, ha megtudná...

ÁGNES (*keserűen*). Értelek... Bocsáss meg, hogy megjelenésemmel el mertem homályosítani a család napfényét.

STANCI. Csak gúnyolódjál, éreztessz velem, hogy kegyelemkenyeret eszem itt; jól tudom, nincs már nekem helyem őseim hajlékában; el is megyek; ha Ákos betegségét nem tekintem, már rég elmentem volna - vidd te a háztartást - te vagy itt a háziasszony - íme, átadom kulcsaimat - (*Nagy csomó kulcsot vesz le övéről s Ágnes felé nyújtja*).

ÁGNES (*elfordul*). Tégy úgy, amint férjem parancsolta.

STANCI. Akkor megtartom kulcsaimat, és figyelmeztetek, hogy te is úgy cselekedjél, mint Ákos kívánja, ha nem akarod lábbal tiporni családunk méltóságát. (*Diadalmasan övére köti a kulcsokat*).

ÁGNES (*magában*). Oh gyermekem! Ne tudd te meg soha, mit kell tűrnöm érted!

Ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbieket, Dénes, Ida, Barnabás, György (csomagokkal)

DÉNES (*Györgyhöz*). Vidd le ezeket a táskákat és rakd el a fiákerben. (*György el*). Na Stancuska, hát az Isten áldjon meg! (*megcsókolja*). Mi a vasúton megyünk - Ákosnak is megmondtam már, mikor elbúcsúztunk - nem akarunk a hajón -

IDA (*halkan*). Vigyázzon, bácsi, itt van.

DÉNES (*félre*). Látom. (*fenn, hangsúllyal*). Terhére lenni - csak ezt akartam mondani. (*Ágneshez, hidegen*). Asszonyom, jó egészséget kívánok.

ÁGNES (*nyugodtan*). Isten önnel!

KÁZMÉR. Én is búcsút veszek öntől, asszonyom. Nagyon sokáig élveztem férje vendégszeretetét, talán tovább, mint egy szegény rokonhoz illik; de saját szemeimmel vágytam látni szeretett harmadunokatestvérem teljes felgyógyulását. Távozom hát, vasúton én is - csupán azon okból, mert vasúton a harmadik hely elegánsabb, mint gőzhajón a második. Tőlem pedig több nem telik - szegény vagyok, lemondtam hivatalomról, családomtól nincs mit várnom. (*Egy igen kis csomagot vesz föl a székről*). Íme, minden holmim; nincs szükségem hordásra - egy hatosért kimehetek a lóvasúton; szegényen és büszkén, nem hajtva térdet a vak szerencse kegyeltjei előtt. (*Hóna alá csapja a csomagot s az ajtó felé indul*).

BARNABÁS. Mért nem vagyok múzeumi igazgató, hogy kitömethetném ezt az adóvégre-hajtót!

KÁZMÉR (*visszafordul az ajtóból*). Ott is büszke és méltóságos maradnék. Isten veletek és önnel. (*El*).

ÁGNES. Isten önökkel, nem akarom háborgatni búcsúzásukat. (*Az ajtó felé indul*).

IDA (*utánafut, megöleli, megcsókolja kezét, súgva*). Ne vegye szívére; nem tudják, mit beszélnek.

ÁGNES (*halkan*). Köszönöm, gyermekem! Isten áldjon meg!

BARNABÁS (*Ágneshez siet*). Engedje meg, édes néném, hogy szobájába vezessem. Itt már nagyon rossz a levegő. (*El Ágnessel*).

H a t o d i k j e l e n e t

Stanci, Dénes, Ida

STANCI. Mit műveltél, szerencsétlen gyermek!

IDA (*nyugodtan*). Helyrehoztam az önök hibáját.

DÉNES. Mit hoztál te helyre? Mit értesz te hozzá? Elhagytad a pozíciót, melyet e betolakodott asszony iránt mindnyájunknak el kell foglalnunk. Hogy az a bolond Barnabás, mit tesz, az nekem nem imponál. Én nem ismerem el soha rokonunknak hajdani cselédünk lányát.

STANCI. Én sem. Házában lakom, asztalánál eszem, viseltes ruháit hordom - rákényszerít a szegénység - de nem ismerem el soha, soha!

IDA. Reménylem, nem fog belehalni e nagy csapásba.

STANCI. Hallgass, lázadó gyermek! Minden bajunknak ez asszony az oka. Miatta kénytelen Ákos visszavonulni a közélettől és elbújni falujában; pedig ha itt marad, még miniszter is lehetett volna -

DÉNES. És engem megtehetett volna főispánnak.

STANCI. Hát téged ki tett boldogtalanná? Nem ez az asszony, aki családunkba tolakodott és elkaparta leánya számára azt a vagyont, mely már joggal a tied volt?...

IDA. Szívesen átengedem neki.

STANCI. Igen? És Vilmost is átengeded, aki bizonyosan elvett volna, most pedig már az ő leánya körül legyeskedik?

IDA. Ki mondja, hogy én szerettem őt?

DÉNES. No csak ne tedd magadat. Hát nem volt kicsinált dolog a házasság? Nem együtt súgatok-búgatok mindig? Csak a vak nem látta, hogy szerelemről konferenciáztatok...

IDA (*keserűen*). Oh nem, soha! Vilmos sokkal okosabb, sokkal méltóságosabb, hogysen így megfeledkeznie magáról... Figyelmére méltatott, előkészítette útját, hogy majd ha vagyonom méltóvá tesz hozzá, okosan és illendően belém szerethessen, - ennyi volt az egész. A vagyon elmaradt, a szerelem is elmaradt - nincs mit szemére hánynom - nem csalt meg, nem ámított - nem törte meg a szívemet... (*Könnyeekre fakad és Stanci vállára hajtja fejét*).

STANCI. Látod, látod, szegény leány, még most is szereted.

IDA (*fölemeli fejét, szemét megtörli*). Én!... Oh istenem! Önök, akik annyit beszélnek büszkeségökről, nem képesek felfogni, hogy a megalázott önérzetnek sokkal keserűbb könnyei vannak, mint a csalódott szerelemnek? Eh! ne beszéljünk többé róla... Itt az indulás ideje, siessünk...

DÉNES. Igaz bizony, a fiáker is lenn vár, majd még duplataksát fog követelni a gazember.

STANCI. Jertek, én is kikísérlek az indóházhoz.⁹⁹ Van még elég időm. (*Az ajtó felé indulnak*).

H e t e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Vilmos

VILMOS (*a középén jó*). Ah! Mily szerencsés pillanatban érkeztem! Legalább még elbúcsúzhatom kedves rokonaimtól.

DÉNES (*félvállról*). Jó egészséget!

VILMOS (*megragadja kezét*). Viszontlátásra, kedves Dini, viszontlátásra (*Idához, kezét nyújtva*). Reményilem Ida, azért jó rokonok maradunk.

IDA (*hidegen, nem fogadva el kezét*). Mint eddig.

VILMOS (*visszavonja kezét, zavarral*). Engem nem okolhatsz - nagyon sajnálom, de a körülmények -

IDA. Nem értelek.

VILMOS (*halkan, sóhajtván*). Én értelek, szegény leány; de lelkiismeretem nyugodt. Azt a bizonyítványt legalább megadhatod nekem, hogy soha egy szóval sem -

IDA (*fenn, hidegen*). Bármily bizonyítványt megadok; ha kívánod, közjegyző előtt is... Isten veled (*El*).

DÉNES. Szervusz! (*El*).

STANCI (*Vilmoshoz, ki elhűlve néz utánuk*). Úgy kell, miért pártoltál az ellenséghez? (*El*).

N y o l c a d i k j e l e n e t

Vilmos (egyedül)

Ahá? Úgy vagyunk? Most már értem! Hát a féltékenység dolgozik benne? Szegény leány! Sajnálom, de nem tehetek róla. Csak nem kívánják tőlem, hogy egy fillér nélkül feleségül vegyem? Az volna még szép... És hogy bánt velem! Igazán hálátlanok ezek a leányok. Mennyit mulattattam, milyen figyelemmel voltam iránta s tessék, ez a köszönet... De az én lelkiismeretem nyugodt - semmit sem ígértem neki, soha sem szóltam szerelemről - minek szeretett belém? Ő lássa...

⁹⁹ indóház - vasútállomás

Kilencedik jelenet

Vilmos, Barnabás

VILMOS. Jó, hogy jössz Barnabás! Te talán megmondhatod, mi annak az oka, hogy minden leány szerelmes lesz belém?

BARNABÁS. Biz azon én is csodálkozom.

VILMOS. Ah! Belőled is a féltékenység beszél? Hjah! Kedves barátom, engem nem vádolhatsz, én kifogástalanul, lovagiasan viseltem magam. Nem vágtam elődbe, szabad teret engedtem Margit körül, egészen addig -

BARNABÁS. Míg rangja és vagyona nem lett. Akkor megszántad a szegény leányt és figyelmedre méltattad. Te valóban nagylelkű vagy Vilmos, fogadd legmelegebb elismerésemet! *(Melegen megrázza kezét).*

VILMOS *(naivul)*. Köszönöm, barátom; valóban jól esik e méltánylat az igazságtalan félreismerések után, minőket az előbb is tapasztalnom kellett... De ne beszéljünk erről... Te értesz engem...

BARNABÁS. Tökéletesen... És mikor lesz az esküvőd?

VILMOS. Oh! Ennyire még nem vagyunk. Eddig csak a báróné kívánságára jövök össze mindennap Margittal... Gyönyörködöm a kislány szerelmében, melyet minduntalan elárul, s a magam részéről nyájas és udvarias vagyok hozzá. Ennyi az egész.

BARNABÁS. Ez is nagyon szép tőled.

VILMOS. Nagyon óvatos voltam. Egyetlen egy szót sem ejtettem ki, mely angazsirozna¹⁰⁰ és lehetetlenné tenné, hogy szükség esetén méltósággal és lovagiasan visszavonulhassak. Nem tudom még anyám szándékát. Ákos bácsi esküvője után tüstént elutazott, s csak ma várom vissza. Az ő megegyezése nélkül nem nyilatkozhatom.

BARNABÁS. Milyen jó fiú vagy te!

VILMOS. Oh igen, szeretem anyámat - aztán tőle függök - övé az egész vagyon, s ez sokkal több, mint az egész Stomfay-uradalom. Ha akarata ellen nőszülök, kitagadhat - ezt pedig nincs kedvem megkockáztatni. De reménylem, anyámnak sem lesz kifogása, kivált ha Ákos bácsi nekem engedi át kerületét. Csak attól félek, hogy ez a... hogy Margit anyja ne legyen majd utunkban...

BARNABÁS. Attól ne félj, boldog lesz, ha ilyen vót kaphat.

VILMOS. Azt elhiszem. Nem is attól félek. Ellenkezőleg az a baj, hogy oly előkelő hölgy, mint anyám, nem léphet közelebbi összeköttetésbe ily - hogy is mondjam? - ily egyszerű asszonnyal. S beláthatod, hogy nekem sem lehet ily anyóst vezetni a társaságba - kénytelen lennék elzárni a világ elől termeimet, mint most szegény Ákos bátyám.

BARNABÁS. Biz ez nagy baj! Talán jó volna megkérni, hogy legyen szíves egy kissé meghalni.

VILMOS. Ah! Ki gondolna halálra! Hadd éljen szegény asszony. Majd kieszeljük szép szerivel, hogy ne sokat zsenirozzon - Margitot majd elszoktatom tőle -

¹⁰⁰ *angazsirozni* (fr.) szerződteni

BARNABÁS. És te még azt kérde, mért szerelmes beléd minden lány?... Hiszen én magam is szerelmes leszek beléd, ha még tovább beszélsz, te hódító Vilmos,¹⁰¹ te! Úgy szeretlek, majd megeszlek. (*Kitárja karjait*). Jer dobogó szívemre, hadd egyelek meg!

VILMOS. Úgy látszik, hogy te egy félóra óta bolonddá tartasz engem.

BARNABÁS. Nekem is úgy látszik.

VILMOS (*méltósággal*). Sajnálak, barátom. Megbocsátom igazságtalan gúnyodat és sajnállak. Isten veled! Ákos bátyám hivatott magához, hozzá kell sietnem. (*Az ajtó felé indul*).

BARNABÁS. Te-te - hallod-e? - te olyan méltóságos, olyan komoly, és - és - olyan ostoba vagy, hogy veled nem lehet összeveszni... De vigyázz magadra! Érzem, hogy egyszer hajba fogunk kapni, és akkor isten irgalmazzon a te méltóságos bőrdnek, mert kifordítom. (*Elrohan a középén*).

VILMOS (*vállat von*). Szegény fiú, örvengővé tette a féltékenység... Sajnálom őt és - megbocsátok neki. (*El*).

T i z e d i k j e l e n e t

Lipóczy, Barnabás

LIPÓCZY (*Barnabást erővel visszahúzza*). Hová futsz oly eszeveszetten? Tudod-e, hogy saját édesapádat majd lelökted a garádicson?

BARNABÁS. Bocsáss meg papa, tüzes tapló van a fülemben.

LIPÓCZY (*érzékenyen*). Tudom, szerencsétlen magzatom, tudom. Jer karjaimba! (*Kitárja karjait*).

BARNABÁS. Szívesen. (*Lipóczy keblére borul*).

LIPÓCZY (*sírva*). Ismerem bánatod okát és veled sírok... De a sírás még nem elég -

BARNABÁS. Nem bizony.

LIPÓCZY. Tenni is kell, gyorsan és erélyesen. Kérd meg a leányt, kit szeretsz - én megengedem -

BARNABÁS (*főlemeli fejét Lipóczy keblére, szomorúan*). Köszönöm papa, de ebbe a dologba a kataszternek nincs semmi beleszólása.

LIPÓCZY. De van a szívnek. E leányt te már szeretted, mikor névtelen, szegény volt - tisztességes szándékod volt már akkor is; ezt ő nem feledheti; bizonyosan azért adott akkor kosarat, mert tőlem félt. Nyugtasd meg őt, fiam, mondd meg neki, hogy megegyezem... íme vidd neki áldásomat!

BARNABÁS. Félek, hogy áldásostul együtt visszaküldene.

LIPÓCZY. Ne légy gyáva, Barnabás! Beszélj szívére a leánynak - parancsolom! Akarom, hogy boldog légy, nem nézhetem tovább szenvedésedet!

BARNABÁS. De hiszen mást szeret, te is tudod -

¹⁰¹ Hódító Vilmos - normann uralkodó, 1066-ban legyőzte Angliát és királya lett, utódai évszázadokig uralkodtak

LIPÓCZY. Az nem veheti nőül - sokkal jobban ismerem Klárát, sohasem fog beleegyezni... De én beleegyezem, érted? Ne szalaszd el az alkalmat - én parancsolom, atyai hatalmam egész súlyával.

BARNABÁS. Ha éppen akarod, én megresztkírozhatom. Két vallani van, elbírok még egy kosarat... Mit is féljek tőle? Hiszen most már rokonok is vagyunk -

LIPÓCZY. Csak a negyedik fokban - nagyon könnyű a diszpenzáció. - Ezt is megmondhatod neki...

BARNABÁS. Ez bizonyosan nagyon meg fogja hatni... Aztán, mikor beszéljek vele?

LIPÓCZY. Még ma - elutazása előtt. Vedd előre is áldásomat, szeretett magzatom! (*Keblére öleli*).

GYÖRGY (*kívül*). Bocsánat uram, önegysága senkit sem fogad el.

LELESZI (*kívül*). Köszönöm barátom, tudom az utat.

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Leleszi

LELESZI (*szomorú ünnepélyességgel jő a középéről s kezét ad Lipóczynak és Barnabásnak*). Lipóczy úr - senior¹⁰² és junior¹⁰³ - fogadják legőszintébb részvétem kifejezését.

LIPÓCZY (*bámulva*). Miért?

LELESZI. Eltalálta, nem voltam itthon. Két hét előtt Göttingába utaztam az antropológok nagygyűlésére. Különben semmiesetre sem maradtam volna el a temetésről.

LIPÓCZY. Micsoda temetésről?

LELESZI. Igen, ma érkeztem haza s első látogatásom a gyászoló családnak szól... Szegény Ákos! Jó barátom volt - minden lehetőt megtettünk, de nem lehetett megmenteni...

BARNABÁS. Ugyan papa, kiálts a fülébe, tudod, hogy süket.

LIPÓCZY (*ordítva*). Ákosnak semmi baja sincs!

LELESZI. Mi? Mi az?

BARNABÁS (*Leleszi másik fülébe ordít*). Meggyógyult.

LELESZI. Lehetetlen!

LIPÓCZY (*kiáltva*). Egészséges.

BARNABÁS (*kiáltva*). Mint a makk!

LELESZI. Az lehetetlen! - az nem szabad - mi lemondunk róla -

BARNABÁS (*halkan*). Éppen azért gyógyult meg.

LELESZI. Hisz az igaz - de - de - az ellenkezik a tudomány minden szabályával... Nem hiszem... Hol van most?

¹⁰² *senior* (lat.) - idősebb, a család legöregebb tagja

¹⁰³ *junior* (lat.) - ifjabb

LIPÓCZY *(kiáltva)*. Ott ül szobájában.

BARNABÁS *(kiáltva)*. És megházasodott.

LELESZI. Még az is! Ezt nem engedhetem, megárthatna egészségének... Bocsánat uraim! Én barátja vagyok - jelentés nélkül is bemehetek hozzá. *(Elsiet jobbra)*.

Tizenkettedik jelenet

Barnabás, Lipóczy

BARNABÁS. Ne menjek rendőrökért? Ez a Leleszi még képes lesz meggyilkolni Ákos bácsit, csak hogy igaza legyem a tudománynak.

LIPÓCZY *(kinéz az ablakon)*. Ne beszélj olyan bolondokat, jobb lesz, ha a magad dolgával törődöl. Éppen most lépett be a kapun Margit.

BARNABÁS. Fussunk papa!

LIPÓCZY *(megfogja kezét)*. Ha még egyszer vonakodni mersz, én kérem meg a magam számára. Csitt! Szót se! Jer ide a mellékszobába. Margit most a bárónéval van - lessük meg, mikor egyedül lesz, s akkor rohand meg... Jer gyorsan, addig majd betanítlak, hogy ostromolhatod legbiztosabb sikerrel.

BARNABÁS. Úgy bizonyosan győzni fogok. *(El Lipóczyval jobbra)*.

Tizenharmadik jelenet

Berta, Margit (a középről jönnek), György (csomagokat és dobozokat hoz utánuk, leteszi és el)

BERTA. Így, kicsikém, most már bátran mehetsz falura, el vagy látva mindennel, ami egy ilyen kisasszonynak szükséges.

MARGIT. Kedves Bertám, milyen jó vagy te, és milyen finom ízlésed van! Igazán gyönyörűség veled vásárolni... Azok a szép ruhaszövetek - azok a pompás ékszerek! Oh mily boldog vagyok! Alig várom, hogy megmutathassam mamámnak.

BERTA. Ez a kívánságod könnyen teljesülhet. Éppen itt jó.

Tizennegyedik jelenet

Előbbieket, Ágnes

ÁGNES *(gyorsan jó)*. Szavadat hallottam, kedves gyermekem, csak hogy ismét itt vagy!

MARGIT *(eléje fut és megöleli)*. Oh mamám! Milyen boldog vagyok! Jer - jer - nézd, mi mindent vettünk a jó Bertával. *(Egymásután nyitogatja a csomagokat és dobozokat)*. Nézz ide - ez itt háziruha lesz - milyen szép! - azelőtt az ünneplőm sem volt ilyen - lovaglórúha - báliruha - két varrónőt viszünk magunkkal... Hát még az ékszerek *(kinyit egy dobozt)*. Nézd csak, hogy villognak... De rád is gondoltunk, mamám - oh! Hogyan feledkezhetném meg rólad!... Nézd, abban a csomagban számodra vannak ruhaszövetek, komolyak! de szépek és elegánsak - egészen hozzád valók... Többé nem szabad ily egyszerűen járnod - most már gazdagok és előkelőek vagyunk.

BERTA (*magában*). A Stomfay-vér.

ÁGNES. Boldog vagy, gyermekem?

MARGIT. Oh, nagyon, édes mama! Nagyon! Vilmostal is találkoztunk az utcán, azt mondta, néhány nap múlva ő is utánunk jó jóságunkra... Milyen élet lesz az! Lovagolni tanulok majd - ne félts mamám - az előkelő hölgyek mind lovagolnak... Te meg hintóban fogsz járni - neked lesz a legszebb hintód, a legszelídebb lovad... oh! Olyan boldogok leszünk mindnyájan...

ÁGNES. Csak te légy boldog, gyermekem! Számomra ez a legnagyobb boldogság.

Tizenötödik jelenet

Előbbieket, Ákos, Vilmos, Leleszi

LELESZI (*erővel támogatni akarja Ákost*). Csak dőljön rám, barátom - bátran - ne kíméljen - elég erős a vállam -

ÁKOS (*elhárítja magától, kiáltva*). Köszönöm, Leleszi, magam is elég erős vagyok.

LELESZI. Ugye mondtam, hogy megmentjük? Csak nem kell csüggedni, bízni kell az orvosi tudományban... Büszke vagyok a gyógyulásra... Hallom, meg is nősült - jól tette - én is azt tanácsoltam volna... Mutasson be kedves nejének... (*Margit előtt meghajolva*). Talán?...

MARGIT (*zavartan*). Uram...

LELESZI. Semmi hálálkodás, asszonyom! Csak kötelességemet tettem, midőn megmentettem kedves férjét. Csodálatos gyógyulás. Megengedi kedves barátom, hogy ez esetet leírjam a párisi orvosi szemlében?... A becsületrend keresztjét még úgy sem bírom... Uraim, hölgyeim, isten önökkel! (*El*).

BERTA. No, Ákos bátyám, most már hivatalosan meg van engedve, hogy tovább élj!

ÁKOS (*csenget*).

MARGIT. Ki volt ez a különös úr?

BERTA. Atyád megmentője.

Tizenhatodik jelenet

Előbbieket, György

ÁKOS. Zárd be az előszoba ajtaját és a rokonokon kívül senkit se bocsáss be. Ez szigorú parancsom. Érted?

GYÖRGY. Parancsára, nagyságos úr! (*El*).

VILMOS. Azt hiszem, bátyám, azóta anyám is megérkezett.

ÁKOS. Menj hát és kérd meg, legyen szíves azonnal meglátogatni. Meg is mondhatod neki, mily fontos ügyben. Magam mennék hozzá, de tudjátok, hogy lakásomat nem akarom elhagyni elutazásom előtt.

VILMOS. Meg vagyok győződve, hogy örömmel fog engedni kedves bátyám meghívásának. (*Margithoz, kezét nyújtva*). Viszontlátásra, Margit. Alig várom már, hogy azokban a szép új ruhákban lássalak, melyeket ma vásároltál.

MARGIT. Úgy csak siess minél előbb utánunk a falura.

VILMOS *(jelentős tekintettel Ákos felé)*. Reménylem. *(Berta és Ágnes előtt mélyen meghajolva)*. Báróné, asszonyom, fogadják legmélyebb tiszteletem kifejezését. *(El)*.

Tizenhetedik jelenet

Ákos, Margit, Berta, Ágnes

ÁKOS *(leül s Margitot kezénél fogva magához vonja)*. Nos, kisleányom, eltalálod, mi az a fontos ügy, melyben most Vilmos jár?

MARGIT *(Ákos térdére ül)*. Szabad kitalálni?

ÁKOS. Neked mindent szabad.

MARGIT. Kitaláltam. *(Megcsókolja Ákost)*. Édes papa, milyen jó vagy te!

ÁKOS. Mindig az volt legforróbb vágyam, hogy vagyonom kezdeddel együtt olyanra szálljon, ki nevetem viseli. Mert ezt a nevet meg kell becsülni, gyermekem.

MARGIT. Mindenesetre papa, én is nagyon büszke vagyok a te nevedre.

ÁKOS *(Margit fejét simogatva)*. Az én leányom vagy... Vilmos minden tekintetben hozzávaló férj, azért nagyon örülök, hogy szíved is helybenhagyja választásomat.

MARGIT *(szelesen)*. Oh igen, én szívesen megegyezem - *(meggondoltan)* ha a mamának sincs ellene kifogása.

BERTA *(magában)*. Valahára!

ÁKOS. Anyádnak? *(félre)*. Ah! Igaz, erről meg is feledkeztem.

ÁGNES *(félénken előre jó s megfogja Margit kezét)*. Oh gyermekem! Nekem nincs egyéb vágyam, mint a te boldogságod.

MARGIT. Tudom, te vagy a legjobb mama a világon *(Ágnes nyakába ugrik s összevissza csókolja)*.

ÁKOS *(fölkel, féltékenyen)*. Margit, jer, kísérj szobámba, még néhány levelet kell írnom elutazásunk előtt.

BERTA *(előre jó)*. Én pedig el is búcsúozom tőled Ákos. Alföldi birtokomra kell utaznom, nemsokára indul a vonat. De néhány hét múlva én is nálatok leszek.

ÁKOS *(megcsókolja Berta kezét)*. Viszontlátásra, báróné! *(Ágneshez)*. Reménylem, nem vagy féltékeny, hogy egy percre elviszem leányomat -

ÁGNES *(halkan)*. Akkor vagyok boldog, ha látom, hogy szereted őt.

MARGIT *(közéjük áll)*. Szeret-e? Szeret bizony, és én is nagyon szeretem. *(Megcsókolja Ákost)*. Meg téged is mamám! *(Megcsókolja Ágnes)*. Bertám, el ne menj, míg vissza nem jöttem búcsúzni... Menjünk, papa! *(Karon fogja Ákost)*. Ah! Olyan boldog vagyok, hogy táncolni szeretnék örömömben! *(Tánclépésekben megindul s Ákost is megforgatja)*.

ÁKOS *(komolyságot erőltetve)*. No, no, gondold meg, hogy én már nem vagyok táncra való.

MARGIT. Dehogynem papa! Erős is vagy, fiatal is vagy, könnyű is vagy! Tralalala! *(Táncolva kiviszi jobbfelé Ákost, ki komolyságot akar erőltetni, de végre enged és önkénytelen táncolásban távozik)*.

Tizennyolcadik jelenet

Berta, Ágnes

BERTA. Hála istennek, Ákos annyira szereti gyermekét, hogy szinte téled is félti. Ez a szeretet fogja majd odavinni, hogy előbb-utóbb neked is megadja megillető helyedet szívében.

ÁGNES. Csak Margit legyen boldog, én már megszoktam a szenvedést. Oh! pedig ki sem mondhatom, mennyit kell itt túrnöm. Nem azt a bánásmódot értem, melyben a gögös, önző rokonok részesítenek, erre el voltam készülve; de látnom kell azt is, mennyire terhére vagyok Ákosnak, mennyire szégyel. Lemondott a képviselőségről, falujába temetkezik, lemond a világról, szakít minden ismerősével - s nem is teszi fel rólam, hogy én tisztán látom mindennek okát, és mélyen, oh! szívem legmélyéig érzem a megalázást.

BERTA. Kedvesem, én mindezt előre láttam, Ákos meg volt győződve haláláról s hála a szerencsés műtétnek, tökéletesen felgyógyult. Új helyzete zavarba hozta, még nem találta belé magát. De ne félj, ez is meg fog jönni, csak légy okos és türelmes, mint eddig. Nem olyan könnyű egy Stomfayt megtörni, de nem is lehetetlen. Két dolog bizonyos: Ákos szereti leányát, leányod szeret téged. Látod, a hajdani bölcsnek csak egy pontra volt szüksége, honnan kiemelje sarkából a világot; nekünk két ilyen pontunk van - csak nem hiszed, hogy innen ki ne forgathassuk az egész Stomfay-családot?

ÁGNES. Ah, Berta! alig merem kimondani - de - de én gyermekemet is féltem -

BERTA. Hogy elkapja őt is a hiúság, a család ősi betegsége, nemde? Ne félj kedvesem. Én is látom a jeleket, de nyugodt vagyok. Most még mámorban van, új helyzete mézes heteit éli, hadd tombolja ki magát... De ne féltsd őt, én bízom benne. Stomfay-vér ugyan, de a te nevelésed - és szeret téged - oh! csak abban ne kételkedjél soha egy pillanatra sem, hogy gyermeked téged szeret mindennek fölött a világon. *(Megsimogatja Ágnes arcát és megcsókolja homlokát)*. Úgy, úgy Ágnesem, légy nyugodt és bízzál. Vilmos is egészen más lesz, ha kikerül anyja befolyása alól... Aztán, ha kell, itt vagyok én - a báróné - s úgy megtáncoltatom, hogy jobban sem kell... Nagyon sajnálom, hogy éppen most kell az Alföldre utaznom: tisztartóm nem tud boldogulni a haszonbérlekkel, magamnak kell rendet csinálnom köztük... De néhány hét múlva nálatok leszek - addig is írok szorgalmasan, tudósíts mindenről...

Tizenkilencedik jelenet

Előbbie, Margit

MARGIT. A papát szépen elhelyeztem íróasztala mellé s most itt vagyok. Kérem a búcsúcsókot.

BERTA *(megcsókolja)*. Isten veled, kedvesem.

ÁGNES *(halkan)*. Azt hiszem, Berta, jó angyalom távozik veled a házból.

BERTA *(Margitra mutat, vígan)*. Hagyok itt helyettes angyalt... Hallod, Margit! első gondod mindig a mama legyen.

MARGIT. Oh Berta! hát kell ezt nekem mondani?

BERTA. Nem gyermekem, nem, áldjon meg az isten!... Ágnesem, kísérj lakásomra, veled még lesz egy kis beszédem... *(El Ágnessel)*.

MARGIT (*előre jó, a pamlagra ül, magába*). Első gondom a mama legyen!... természetesen, ki vonná ezt kétségbe?... Vajon mikor jön meg Vilmos anyja?... Nézzük addig ezt a családi albumot - az ő arcképe is benne van... (*Lapozni kezd az albumban*).

H u s z a d i k j e l e n e t

Margit, Lipóczy, Barnabás

LIPÓCZY (*kinyitja az oldalajtót s Barnabást lábujjhegyen kivezeti, súgva*). Egyedül van - most hát rajta! Én addig megyek és elfoglalom az anyját, hogy meg ne zavarjon. Látod, fiam, kész vagyok elefántoddá lenni, csak hogy boldoggá tegyelek. Rajta hát!

BARNABÁS. Inkább leszek én az elefánt s maradj itt te.

MARGIT (*felriad, fölkel*). Ki van itt?

LIPÓCZY. Csak a fiam, Barnabás - mulass vele, angyali húgom - én már elenyésztem. (*El*).

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Barnabás, Margit

BARNABÁS (*lassan előre jó*). Tudod, Margit, miért hagyott veled a papa?

MARGIT. Miért, Barnabás?

BARNABÁS. Kérlek, ne hívj engem Barnabásnak. Ki nem állhatom ezt a nevet. Családunk alapítója, az első Lipóczy - aki akár csatlós is lehetett volna Szvatopluk királynál - Barnabás volt. Azóta a családnak egy tagja mindig ezt a nevet viseli - és a mostani nemzedékből én estem áldozatul. Pedig van vagy hatvanhat Lipóczy a világon. Legalább te ne szólíts így - nevezz röviden Barnának - igaz, hogy szőke vagyok - de így annál pikánsabb lesz az ellentét.

MARGIT. Szívesen, kedves Barna!

BARNABÁS. Különben a papa nem azért hagyott itt, hogy ezt a genealógiai előadást tartsam. Oh nem! Azt parancsolta, hogy kérjem meg a kezedet... Meg ne ijedj - nem fogadok szót neki... Csak úgy mondom - a rokonok el szokták mondani egymásnak ügyesbajos dolgaikat - mi pedig rokonok vagyunk... Igaz, erről jut eszembe, a papa azt izeni, hogy csak a negyedik fokban vagyunk rokonok, könnyű lenne diszpenzációt kapni... ha tehát egyéb akadály nincs... (*Bágyadtan a pamlagra dől s kezeibe temeti arcát*).

MARGIT (*hozzá megy és karjára teszi kezét*). Szegény barátom, ki nem mondhatom, mennyire sajnállak.

BARNABÁS (*felemelkedik, erőltetett jó kedvvel*). Én is sajnállak, Margit. Nagyon jó férjet vesztettél bennem.

MARGIT (*kezét nyújtva*). De nyertem egy igaz barátot és jó rokont, úgy-e?

BARNABÁS. Az is csak valami. Legalább tegezhetlek s néhanapján meg is csókolhatlak... Ne félj, nem fogok visszaélni e jogommal - csak majd úgy a sátoros ünnepeken... Látod Margit, furcsa portéka az a szerelem. Az ember bolondozik, összebeszél tücsköt-bogarat - s egyszer csak a szívébe szúr valami, és szeretne a földre borulni, sírni és megharapni azt, aki hozzá közeledik... Ne félj, most nem harapok... Ellenkezőleg, azt kívánom, légy boldog, - tiszta szíveimből kívánom.

MARGIT. Tudom, oh! tudom, hogy boldogságomat kívánod.

BARNABÁS *(fojtott fájdalommal, halkan)*. Jobban szerettelek volna ugyan én boldogítani - de hiába! ebben a dologban maga az akarat nem üdvözt... Isten veled, Margit! Ha majd megint találkozunk, odafenn, a regényes tótok hazájában, nem kell lesütnöd előttem szemedet, sohasem fogom eszedbe juttatni, hogy kétszer kértem meg a kezedet... Az igaz, most csak apai rendeletre történt... Mondd meg kérlek a papának, hogy teljesítettem parancsát s tudtadra adtam, hogy a negyedik fokban könnyen lehet diszpenzációt kapni, nagyon, könnyen - alig kerül tizenöt forintba. Isten veled! *(Erővel visszafojtja megindulását s gyorsan el a középén, az ajtóban összeütközve Lipóczyval)*.

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Lipóczy, Margit

LIPÓCZY *(Barnabás után kiált)*. Hová rohansz, Barnabás?

BARNABÁS *(visszakiált)*. A kosárkötőhöz. *(Elrohan)*.

LIPÓCZY *(bejő az ajtón)*. Értem... Szegény, szerencsétlen magzatom! *(Szemét törli)*. Bocsásd meg e hulló könnyeket, húgocskám - de én is apa vagyok - nem tehetek róla -

MARGIT *(megindultan)*. Oh bácsi! az ön fia a legjobb, legnemesebb szívű ember a világon - és én nagyon, nagyon sajnálom őt. Isten önnel! *(El)*.

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Lipóczy (egyedül)

Sajnálod! E szerint nem akarsz felesége lenni... Milyen rossz ízlése van ennek a leánynak. *(Az ablak felé megy és kinéz)*. Éppen most állt meg Klára hintója a kapu előtt... Ohó! még nem teszem le a fegyvert - fiamat boldogítnom kell! Higgyenek az emberek akármit, én csak fiam boldogságáért teszem... Soha ennél jobb pártit nem csinálhatna az élhetetlen... Ezer szerencséje, hogy ilyen vállalkozó apja van... Első dolog kihallgatni Klára beszédét Ákossal... Hallgatózni?... Egy kataszteri igazgatóhoz nem illik ugyan, de az apának minden szabad. Már pedig én előbb voltam apa, mint kataszteri igazgató... *(kinyitja a jobb oldalajtót; kívül csengettyű hallatszik)*. Éppen jó - ez a szoba egészen el van hagyatva - ha rajtakapnak, azt mondom, hogy búcsúzni jöttem *(El)*.

H u s z o n n e g y e d i k j e l e n e t

Ákos, Klára, Vilmos

ÁKOS *(gyorsan jő)*. Hallottam a csengettyűt - reménylem, ők lesznek. *(György kitárja a középajtót. Klára és Vilmos belépnek. Ákos eléjük siet)*. Isten hozott, Klára! Betegségem óta nem láttalak. *(Klára, Ákos leülnek. Vilmos Klára hátamögött áll)*.

KLÁRA. Most is csak határozott kérésednek engedtem. Reménylem, nem veszed tőlem rossz néven, ha többé nem lépek házádba... Jól tudhatod, mi az oka...

ÁKOS. Mit jelent e beszéd? Nem mondta el Vilmos, miért kérettelek magamhoz?

KLÁRA. Elmondta, de magad is be fogod látni, hogy abból nem lehet semmi - nem - nem, soha!

ÁKOS. Margit törvényes leányom - egész vagyonom az övé -

KLÁRA. Hiszen a leány ellen még nem volna olyan nagy kifogásom. A te nevedet viseli, s amint hallom, elég művelt s előkelő modora és hajlamai vannak... De az anyja... Nem, nem, Ákos; ha te betegségemben, gyengült erővel, magad előtt látva a biztos halált, képes voltál egybekelni ez asszonnyal - tőlem nem kívánhatod, hogy e szerencsétlen rokonságot még szorosabbá tegyem és úgyszólván keblemre öleljem ezt a -

ÁKOS. Klára, ne szólj erről!

KLÁRA. Mit! Fiam anyósa legyen ez az Ágnes - egy rangot foglaljon el házában velem! - és én elfogadjam termeimben, bemutassam vendégeimnek!... Nem, inkább meghalok. Sajnálak, Ákos, - bármennyire óhajtanám, hogy fiam vegye át a Stomfay-család főnökségét - de ily áron nem - soha!

ÁKOS. Vilmos lenne utódom mindenben - neki adnám át képviselői kerületemet is... Aztán - a fiatalok szeretik egymást...

KLÁRA. Ha Vilmos annyira megfeledkezne magáról, hogy büszkeségét feláldozná szerelmének - ám tegye meg - attól a perctől megszűnik fiam lenni - a vagyon egészen az enyém, korlátlanul rendelkezhetem fölötte - igen, inkább kész lennék még egyszer férjhez menni...

ÁKOS (*Vilmosra tekint*). S neked semmi mondanivalód nincs?

VILMOS (*égre emelt szemekkel, fájdalmas arccal vállat von s anyjára mutat*). Sohasem vehetném lelkemre, hogy szegény anyám boldogtalan legyen egy második házasságban.

KLÁRA. Hallottad! Vilmos sokkal jobban szeret engem, hogysem akaratommal ellenkezne. És sokkal jobban tudja, mivel tartozik nevének, családjának...

ÁKOS (*fölemelkedik, bosszúsan*). Ah! ez már valóban túlságos! Ez a gőg már kiállhatatlan.

KLÁRA (*fölkel*). Te beszélsz így? Sajnálak... Azelőtt te adtál jó példát mindnyájunknak - csak az a különbség, hogy mi következetesek maradtunk.

ÁKOS (*visszaesik a pamlagra, leverten*). Minden szép reményem oda van... Oh! miért nem haltam meg!

KLÁRA (*föléje hajlik*). Hidd el Ákos, nagyon sajnállak, s éretted kész vagyok a legvégsőig menni... Halld tehát utolsó szavamat - családjunk érdekében én sem idegenkedem e házasságtól, de csak úgy, ha leányod anyja ellen biztosítva leszünk. Ennek csak egy módja van - válj el tőle.

ÁKOS (*felugrik*). Mit mondasz!

KLÁRA. Hiszen neked is terhedre van - miatta kell elzárkóznod a világtól... Ő sem érezheti magát jól e nem neki való körben. Egyezzel ki vele, elégítsd ki fényesen és küldd el jó messzire...

ÁKOS. Nem, ne szólj többet - ezt nem szabad tennem...

KLÁRA. Úgy nincs többé mit keresnem e házban.

ÁKOS. Klára - gondold meg -

KLÁRA. Hallottad utolsó szavamat...

VILMOS (*megfogja Ákos kezét, érzékenyen*). Kedves bátyám - szívem meg van törve - de első a fiúi kötelesség.

KLÁRA. Isten veled! (*Karonfogja Vilmost, el*).

H u s z o n ö t ö d i k j e l e n e t

Ákos, Ágnes

ÁKOS (*sóhajtva*). Semmivé lett életem legszebb reménye... (*Ajtaja felé indul*).

ÁGNES (*gyorsan szemközt jő vele, megáll, félénken*). Bocsáss meg, hogy oly türelmetlen vagyok - de - de - leányom boldogságáért... sikerült?

ÁKOS (*bosszúsan*). Semmi sem lesz belőle... Oly akadály lépett közbe, melyet nem háríthatok el...

ÁGNES. Mi az?

ÁKOS. Eh! nem mondhatom meg... Hol van Margit?

ÁGNES. Szobádban.

ÁKOS. Megyek, magam adom tudtára a szomorú hírt... Szegény gyermekem! Ő lesz mindnyájunk közt a legboldogtalanabb... (*El*).

H u s z o n h a t o d i k j e l e n e t

Ágnes, Lipóczy

ÁGNES (*magában, elmerengve*). Ő lesz mindnyájunk közt a legboldogtalanabb... Milyen hangon mondta ezt... milyen tekintetet vetett rám - mintha én volnék az oka. (*Szívéhez kap*). Ah! e sejtelem! Ha úgy volna.

LIPÓCZY (*kilép az ajtón, komor ünnepélyességgel*). Úgy van.

ÁGNES. Ah! uram! mit jelent ez?

LIPÓCZY (*komoran*). Ne kérdezze, hogyan kerültem az ajtó mögé? Elég, hogy itt voltam s egész véletlenül mindent hallottam. Úgy van. E gőgös emberek - név szerint Klára és Vilmos - nem akarják önt asszonyom, családjukba fogadni. Sőt borzalom! e női hüvelybe öltözött sárkány azt kívánja Ákostól, hogy válják el öntől, hites nejétől.

ÁGNES (*mintegy öntudatlanul*). Váljék el tőlem!

LIPÓCZY. Ákos természetesen méltatlankodva utasította el e föltevést. Éppen mint én tettem volna. (*Ágneshez lép, érzékenyen*). Kedves sógorasszony! ne búsuljon, van még több nemes család, mely örömmel díszítné föl önt az anyósi koronával. Magam is tudok egy ilyent, mely ha nem is oly dúsgazdag, de régibb a Stomfay- és Komlóssy-családoknál együttvéve. Fojtsa el leánya szívében e méltatlan szerelmet - az anyának nagy hatalma van gyermeke fölött - s fordítsa hajlandóságát ama család felé, mely a leánnyal együtt anyját is örömmel ölelné keblére. Íme, így! (*Megöleli Ágnest*). Megengedi, úgy-e? Rokoni érzelmeim egészen erőt vettek rajtam. (*Sírva fakad*). Vigasztalódjék sógorasszony s ne feledje, hogy a Lipóczyak karjai mindig ki vannak tárva ön előtt. (*Megcsókolja Ágnes kezét s el a középén*).

H u s z o n h e t e d i k j e l e n e t

Ágnes (egyedül)

Igaz tehát - jól sejtettem - én vagyok az oka. - Gyermezem, édes gyermekem! ha tudnád!... Miért nem halhatok meg... mire jó még az én életem itt e földön?... Oh Berta, egyetlen, jó szellemem, miért hagytál el éppen ez iszonyú pillanatban? Kitől kérjek most tanácsot?... Kitől?... *(Mindkét kezével erősen szívéhez kap)*. Szívemtől - az anyai szívtől - az meg fogja mondani, mit tegyek... *(A pamlagra roskad és az asztalra hajtja arcát)*.

H u s z o n n y o l c a d i k j e l e n e t

Ágnes, Margit

MARGIT *(lassan, szomorúan jó, Ágneshez megy és vállára borul)*. Oh, anyám!

ÁGNES *(halkan)*. Tudod már?

MARGIT. Tudom.

ÁGNES. És nagyon boldogtalan vagy?

MARGIT. Oh, nagyon!

ÁGNES *(félénken)*. Mit mondott atyád? Mi az oka?

MARGIT. Azt mondta, hogy fontos családi körülmények nem engednek Vilmos nejevé lennem... Szegény papa! ő is olyan rosszkedvű volt... Oh azok a családi körülmények! Miattok kellett oly sokáig elválva élnünk atyámtól - és most, mikor már együtt volnánk, mikor minden meglehetne, hogy boldogok legyünk - rang, vagyon - most megint ezek a fontos családi körülmények szakítanak el attól, aki szeretek. *(Türelmetlenül)*. Oh istenem! micsoda család hát ez a mienk, hogy minduntalan fontos körülmények merülnek föl benne! Te sem ismered, anyám?

ÁGNES *(fájdalmasan összerezzen)*. Nem, gyermekem, nem ismerem.

MARGIT. Ha legalább tudnám, mi az? De nem, senki sem szól - csak hallgatnak és szomorkodnak... Pedig, ki tudja, tán én segíthetnék rajta legkönnyebben?... Istenem! milyen, gyengék az emberek! egy kis akadálytól mindjárt visszarettennek... Ha útkon áll, mért nem mozdítják el?

ÁGNES *(lassan lehajtja fejét, megfogja Margit kezét és megcsókolja)*.

MARGIT. Anyám! az égre! mit tesz?

ÁGNES *(elfojtott zokogással, Margit kezére hajtja fejét)*. Bocsáss meg, oh! bocsáss meg, gyermekem!

MARGIT *(ijedten)*. Mit beszélsz, anyám? Mit bocsássak én meg neked?

ÁGNES *(fölemeli könnyes arcát)*. Nem tudom - nem tudom, mit beszélek... De úgy fáj érted a szívem... úgy szeretném megnyíltatni szenvedésedet!

MARGIT *(Ágnes keblére hajtja fejét)*. Tudom, anyám, tudom... oh! ha rajtad állna! Ki enyhítné meg gyermeke fájdalmát, ha nem az édesanya?

ÁGNES *(hirtelen kiegyenesedik, megtörli szemét, határozott hangon)*. Igazad van! Isten adta ajkadra ezt a szót! Most már világosan látom magam előtt utamat...

MARGIT. Ah, anyám! Tudsz valamit?

ÁGNES. Semmit, semmit sem tudok, csak azt az egyet, hogy neked boldoggá kell lenned. *(Hevesen magához öleli Margitot).*

H u s z o n k i l e n c e d i k j e l e n e t

Előbbieket, Ákos

ÁKOS. Készüljétek az útra, félóra múlva indulunk.

ÁGNES *(magában)*. Félóra! elég időm van még! *(Margithoz)*. Hagyj magamra atyáddal, beszédem van vele.

ÁKOS. Velem?

ÁGNES. Nagyon sürgős. Távozzál, gyermekem, vedd fel addig útiruhádat.

MARGIT *(súgva)*. Értem, anyám! Kezedbe tettem boldogságomat; tudom, hogy a legjobb helyen van ott.

ÁGNES. A legjobb helyen. Siess, gyermekem. *(Margit el)*.

H a r m i n c a d i k j e l e n e t

Ákos, Ágnes

ÁKOS. Nem halaszthatnád későbbre a beszédet? Most jobb volna az útra készülnöd.

ÁGNES. Nem szükséges, nem utazom veletek.

ÁKOS. Mit mondasz?

ÁGNES. Nincs időm hosszas magyarázatra. Mindent tudok. Tudom, hogy Margit boldogságának azt a föltételt szabták, hogy elválj tőlem. Te nem akartad elfogadni - ezt köszönöm neked... De meg fogom tenni én... Ennyi az egész.

ÁKOS. Hogyan! Válni akarsz?

ÁGNES. Oh! Nem a törvény előtt, erre a botrányra nincs szüksége gyermekünknek. Elintézhethük a dolgot békésen, titokban. Elmegyek lakni, messzire, talán a külföldre. Van miből megélnem, nem fogok szégyent hozni nevedre.

ÁKOS. Nem, Ágnes, ezt az áldozatot nem fogadhatom el tőled.

ÁGNES. Nem érted teszem, hanem gyermekem boldogságáért. Ez hozott össze mindkettőnket halálos ágyadnál, ennek kell most szétválasztania. Azt hiszed, elfogadtam volna másképp kezdetet? Oh! Nem. Bennem is van büszkeség... De ha te megtörted büszkeségedet, én is feláldozhatom a magamét - gyermekünkért. Az ő boldogsága kívánja most, hogy elmenjek. Megyek hát - s ezzel vége.

ÁKOS *(megrendülve)*. De gondold meg, Margit, sohasem egyeznék bele.

ÁGNES. Nem fogja megtudni soha. Tőle csak úgy búcsúzom el, mintha rövid időre távoznám. Majd keresek valami ürügyet. Aztán időről időre levelet írok neki - a távolból s mindig fogok újabb, meg újabb ürügyet találni. Ne félj, az anyai szív nagyon leleményes... S ha majd férjhez megy, új élete, új szerelme lassankint el fogja szoktatni emlékemről...

Reményilem, hogy nem feled el; de meg fogja szokni távollétemet - nyugodtak lehettek. Megjött már életében az a fordulópont, melynél az anya harmadik helyre lép gyermeke szívében. Régóta kész vagyok erre, könnyen el fogom viselni... Férje, gyermekei úgy be fogják tölteni életét, hogy anyja emléke nem lesz több előtte, mint egy arckép a falon. És most ne beszéljünk többé róla. Mindent meggondoltam, elhatározásomat meg nem ingatja semmi a világon... Vilmos anyjának megmondhatod, hogy bízhat szavamban - ez életben nem fog velem találkozni soha... Vagy tán még jobb lesz, ha megírom neki - igen - várj, azonnal meglesz, egy pár sor az egész... *(Gyorsan az asztalhoz ül és írni kezd).*

ÁKOS *(nagy benső küzdelem után háta mögé lép s vállán keresztül az írásba tekint).* Ágnes - ismételve kérlek, gondold meg -

ÁGNES. Eh! Mondtam már, hogy gyermekem boldogságáért teszem. *(Átadja az írást Ákosnak).* Olvasd át; elég jó-e, elég megnyugtató?

ÁKOS *(hosszasan az iratra szegezi szemét, Ágnesre néz s megfogja az írást, mintha szét akarná tépni - megáll, elgondolkozva, összehajítja és zsebébe teszi. Halkan).* Talán jobb lesz így mindnyájunkra.

ÁGNES. Úgy van. Bizonyára jobb lesz. Margitot nem félttem; eléggé szereted, hogy nyugodtan nálad hagyhassam... Kérd meg Bertát is, hogy legyen helyettem anyja; majd én is írok neki. Az ő gondoskodásában teljesen megnyugszom... Kérlek, óvjátok Margitot a meghűléstől, kiskorában tüdőgyulladása volt - azóta sohasem engedtem nagyon hideg vizet inni... És ha lovagolni kell tanulnia, kérlek, vigyázzatok rá - legyen mindig valami megbízható ember mellette...

ÁKOS. Légy nyugodt, sohasem engedem el oldalam mellől.

ÁGNES. És vigyázzatok, sohase tudja meg, miért kellett távoznom. Megmérgezhethné egész életét... És ha meghaltam, engedjétek, hogy meglátogassa egyszer síromat. *(Hirtelen elfordul s erővel visszafojtja megindulását).*

ÁKOS *(szembekerül vele).* Látod, látod, nem fogja elbírní erőd.

ÁGNES *(gyorsan megtörli szemeit).* Eh! Nagyon gyorsan jött ez elhatározás, nem szokhattam még hozzá... Ne félj, majd erősebb leszek... Csitt! Jön már.

H a r m i n c e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Margit

MARGIT *(útiasan öltözve).* Én már készen vagyok. *(Súgva Ágneshez).* Nos?

ÁGNES *(fenn).* Gondoltam, hogy félreértés volt. Légy nyugodt gyermekem, csupán vagyoni kérdés az egész; de már rendbehoztam a dolgot atyáddal. Meg fog nyugodni abban, amit Vilmos anyja kikötött.

MARGIT *(örömmel).* Igazán? Oh milyen boldog lettem egyszerre! *(Megcsókolja Ágnest, azután megfogja Ákos kezét).* Ejnye, papa, hát csak ez volt az a fontos családi körülmény? Ezt ugyan nekem is megmondhattad volna. No de nem pirongatlak, te vagy azért a legjobb papa a világon.

ÁKOS *(hirtelen).* Egyedül hagylak anyáddal, búcsúzni akar tőled. *(Gyorsan el).*

H a r m i n c k e t t e d i k j e l e n e t

Ágnes, Margit

MARGIT. Búcsúzni? Mit jelent ez, anyám? Hát te nem jössz velünk?

ÁGNES. Igaz, csaknem elfeledtem. Éppen az előbb kaptam tudósítást, azonnal régi lakhelyünkre kell utaznom.

MARGIT. Oh be kár! És miért kell oda utaznod?

ÁGNES. Valami kellemetlen per - kis házunk miatt, ahol gyermekkorodat töltötted - ahol olyan boldogok voltunk.

MARGIT. Ezt a kedves házat akarják elvenni? A rossz emberek! De hát mért nem küldesz mást helyetted? Családi ügyvédünket...

ÁGNES *(hirtelen)*. Személyesen idéztek meg - ez a törvény. *(Magához öleli Margitot)*. Jer, hadd nézzek jól édes arcodba, hadd merüljek el szép szemed világában... *(Hosszasan nézi)*. Most először válunk el egymástól - eddig még minden este megcsókoltalak, mikor aludni mentél.

MARGIT. Vedd ki hát most részedet előre. *(Többször megcsókolja)*.

ÁGNES *(ismét maga elé tartja Margitot s hosszasan néz arcába. Halkan)*. Bánatos perceimben hányszor kerestem vigasztalást szelíd szemedben, mosolygó ajkadban! Emlékszel-e? Mikor búsan ültem a vén hársfa alatt s varrásomra hullt a könnyem - lassan hátam mögé lopóztál, megöleltél -

MARGIT. És addig simogattam arcodat, addig töröltem könnyes szemedet, amíg ismét mosolyogtál, újra vidám lettél... Látod, éppen mint most. *(Átfogja Ágnes nyakát s arcát simogatja, szemét törli)*.

ÁGNES. Így, így gyermekem. Oh, milyen jól esik! *(Kínosan fölemeli fejét s mosolyogva néz Margitra)*.

MARGIT. Látod, már mosolyogsz - éppen úgy, mint akkor.

ÁGNES *(önfeledt mohósággal)*. Tovább, tovább - simogass még - hadd érezzem kis kezedet... Milyen puha, milyen édes, mintha most is bölcsődből nyujtanád felém. *(Margit kezére hajol)*. Látom, látom, mintha most is ott csókoltam... *(Föltekint)*. Ej! Ej! Margit, hát te sírsz?

MARGIT. Nem tehetek róla, oly hirtelen jött. Nem így szoktattál te engem, anyám. *(Átöleli és szemébe néz)*. Este a te szelíd éneked altatott el, hajnali álmomból csókod ébresztett föl... Nem mondtad akkor, hogy ez nem tart így örökké. Azt hittem, soha, soha, még egy napra sem fogunk elválni.

ÁGNES. Meg kell lenni, gyermekem; fontos érdekek kívánják.

MARGIT. Úgy hát siess vissza, minél előbb.

ÁGNES *(erőltetett vidámsággal)*. Bizonyára! - hogy ne sietnék boldogságodat látni? Hiszen a te boldogságod - az nekem legdrágább ezen a világon... Hallod? A legdrágább! Légy jókedvű, lásd, én milyen vidám vagyok... *(Margit csomagjait gyorsan fölszedi s egymásra rakja. Mohón, szaggatott hangon)*. Szedjük össze gyorsan - a te ruháid ezek, mindig én tartottam rendben ruháidat... Vigyázz egészségedre - ne igyál hideg vizet - atyádnak is szóltam... Ah, az ékszeres tok.... *(kinyitja)*. Nézd, hogy villog e drágakő, milyen szép fogsz lenni!... Miattam ne búsulj - mi ez a rövid válás?

MARGIT *(könnyezve Ágnes keblére hajtja fejét)*. Bármily rövid, mégis csak válás.

ÁGNES *(kibontakozik Margit karjaiból, ideges vidámsággal)*. Ne sírj, bohó gyermek! Ej, egészen összegyűrted ezt a szép ruhát... Jer, hadd igazítsam meg. *(Ruhafodrait simogatja, s ruháját észrevétlenül hirtelen megcsókolja)*. Milyen szépen áll a ruhád - én nem tudtam ilyent szabni... Jer, felkötöm kalapodat... haha! Milyen szórakozott vagyok - majd hogy megfordítva tettem föl - *(megigazítja a kalapot)* - emlékszel-e? Akkor is így jártam, mikor először vittelek templomba - a nagy sietségben - most is nevethetnék, ha eszembe jut. *(Hirtelen kitörő kétségbeeséssel)*. Ne sírj, Margit! Az irgalmas égre, ne sírj!

MARGIT. Nem sírok anyám - nehéz bár a válás, elviselem, úgy sem tart sokáig... Nem, nem, anyám, nézd, nem sírok - várni fogok rád és imádkozom érted - úgy, ahogy te tanítottál - *(összetett kezekkel)*. Én istenem, add, hogy anyám bennem találja boldogságát...

ÁGNES *(magában, kínosan)*. Ne tovább! Ne tovább! *(Hevesen megüti a csengettyűt, aztán a bal ajtóhoz rohan s bekiált)*. Ákos, siess! Itt az indulás ideje! *(Ingadozva magában)*. Istenem! Csak egy percnyi erőt. *(György és Marcsa jönnek s a csomagokat kezdik szedni. Ágnes odasiet s mohón segít nekik)*. Vigyázzanak - ez a leányomé - el ne hagyjanak valamit - hát te, Margit nem is gondolsz kincseiddel? *(Kiejti a csomagot kezéből s kitörő zokogással Margit keblére roskad)*. Gyermekem! Drága gyermekem!

H a r m i n c h a r m a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Stanci, Ákos, Lipóczy, Barnabás

STANCI *(nagy kalappal, kezében napernyő, gyorsan jó)*. Siessünk, a kocsi már itt van. *(A cselédekhez)*. Hozzatok mindent utánam.

(Stanci, György, Marcsa el a középen).

ÁKOS *(az ajtóban állva marad)*.

MARGIT. Anyám, anyám, nem hagylak el, én is veled megyek!

ÁGNES *(fölemelkedik, nyugodtan)*. Mit gondolsz, gyermekem? Hát atyád? Nem lehetne el nélkülüled s őt kímélnünk kell - nem rég gyógyult meg... Ah! itt van már... *(Ákoshoz siet, halkan)*. Siessetek - elég volt már!

(Lipóczy, Barnabás jönnek a középen s félrevonulnak).

LIPÓCZY *(halkan)*. Majd meglátod, mindent rendbehoztam.

ÁKOS *(halkan Ágneshez)*. Gondold meg - még nem késő.

ÁGNES *(indulatosan)*. Eh! Itt az indulás ideje! Siess már, ne kínozz!

ÁKOS *(megfogja kezét)*. Élj boldogul! Margit, csókold meg anyádat és jer. *(Lassan az ajtóig megy)*.

ÁGNES *(megöleli Margitot)*. Ne sírj gyermekem; lásd, én mily nyugodt vagyok. *(Ákoshoz vezeti, halkan)*. Íme, átadom neked, légy mindig jó atyja.

ÁKOS *(hirtelen)*. Isten veled. *(Gyorsan el Margittal)*.

H a r m i n c n e g y e d i k j e l e n e t

Ágnes, Barnabás, Lipóczy

ÁGNES *(az ajtóból hosszan néz a távozók után, aztán lassan előre jő s a pamlagra rogyva, csendes sírással kezébe temeti arcát).*

BARNABÁS *(melléje térdel).* Asszonyom, engedje meg, hogy úgy osztozzam fájdalmában, mintha fia volnék. *(Lipóczy a háttérben szemét törli).*

(Kívül kocsizörgés hallatszik).

ÁGNES *(felugrik, feszülten figyel a zajra, az ablakhoz rohan, sikoltva).* Gyermekem! *(felrántja az ablakot, kiáltani akar, visszatántorog).* Megtörtént!... *(Aléltan összeroskad, Barnabás és Lipóczy felfogják).*

BARNABÁS. No papa, ezt ugyan szépen rendbehoztad.

A függöny legördül

HARMADIK FELVONÁS

Nagy terem a Stomfayak ősi kastélyában. Mindkét oldalon ajtók, a háttérben veranda, mely kertre nyílik. Ódon bútorzat. A falakon ősi arcképek

E l s ő j e l e n e t

Stanci, Ida, Kázmér

Stanci az asztal mellett áll, kezében hosszú írott jegyzék. Ida és Kázmér az asztal mellett ülnek s apró négyszögű papírszeletekre írnak

STANCI. Minden, nevet felírtatok? Jó... A nagyfejűekkel készen vagyunk - a többiek tányérára nem jön cédula; üljön mindenki oda, ahol helyet kap, Kázmér, te az asztal végére ülsz.

KÁZMÉR. Ott is Stomfay Kázmér maradok.

STANCI. Szedjük már rendbe a cédulákat. (*Idához*). Hát a te vőlegényed számára ne tartsunk föl helyet? (*A következő párbeszéd alatt mindhárman a papírszeleteket rendezik*).

IDA. Nem jöhet el, a fővárosba kell utaznia.

KÁZMÉR. Hogy is tudtad egy közönséges tanár kezét elfogadni - te - egy Stomfay-leány?

IDA. Mert szeretem és becsülöm.

STANCI. Aztán nemes fiú és bizony jobb módja van, mint akárhány tönkrejutott kastélyos földesúrnak.

KÁZMÉR. Mindegy, én mégsem mennék hozzá.

STANCI. Hát ki kívánja, hogy hozzá menj?... Rendben vannak a cédulák? Jó. Adjátok ide. (*Átveszi a cédulákat*.)

M á s o d i k j e l e n e t

Előbbie, Forró

FORRÓ. Jó reggelt! Beszélhetek Ákos önagyságával?

STANCI. Nagyon rosszkor jött, fiskális úr. Ma nagy vendégeket várunk és sokat - deputáció¹⁰⁴ jön Ákoshoz a követválasztás dolgában - nem tudom, jut-e hely az asztalnál az ön számára?

FORRÓ. Nem is ebédre jöttem. Itt voltam a báróné öméltósága kastélyában, s ő küldött át bizonyos izenettel...

STANCI. Ah! Megérkezett már a báróné? Reménylem, ő is átjön a nagy ebédre... fényes diplomatikus ebéd lesz; estére meg Vilmos kézfogója Margittal - nagy vacsora - van annyi dolgom, hogy a fejemet sem tudom már... Ida, jer velem...

¹⁰⁴ *deputáció* (lat.) - küldöttség

FORRÓ. De hát Ákos önagysága...?

STANCI. Még nem jött ki szobájából. Várjon itt rá. Én megyek toalettet csinálni... Adieu!¹⁰⁵
(*El Idával, ki Forrónak kezét ad*).

Harmadik jelenet

Kázmér, Forró

KÁZMÉR. Megengedi, hogy becses társaságában maradjak? Oh! Megengedi?

FORRÓ. Kérem, szerencsémnek tartom.

KÁZMÉR (*Forró kezét szorongatva*). Talált már valami hivatalt számomra? Méltóztatott megígérni, hogy betesz valahová; mióta kis hivatalomat elvesztettem egy szerencsétlen baleset, illetőleg örvendetes gyógyulás következtében, azóta nem tudtam bejutni sehová sem. Egyedül még csak tekintetességében van utolsó reményem.

FORRÓ. Nagyon sajnálom; minden lehetőt megtettem, de sokkal csekélyebb egyéniség vagyok, hogysem befolyásom lehetne az irányadó körökben. Fájdalom! Többé semmi reményt sem adhatok...

KÁZMÉR (*büszkén*). Üljön le, fiskális úr! Ákos bátyám sokáig várat magára. (*A veranda felé megy*).

Negyedik jelenet

Előbbie, Ákos

ÁKOS (*lassan, lehajtott fővel, elgondolkozva jön, magában*). Még most sem jött levél - megfoghatatlan... Szegény asszony! Ha valami baja történt volna. Ah! Ez a nyugtalanság! (*Kázmér köhög. Ákos feltekint*). Ki van itt?

KÁZMÉR. Stomfay Kázmér.

ÁKOS. Megjött már valaki a vendégek közül? (*Csenget*).

KÁZMÉR. Meg. Először is megjöttem én.

ÁKOS (*bosszúsan*). Azt látom.

Ötödik jelenet

Előbbie, György

GYÖRGY. Parancsol nagyságod?

ÁKOS. Megjöttek már a levelek?

GYÖRGY. Még semmi sem jött.

ÁKOS. Még sem!... Mihelyt levél jó számomra vagy leányomnak, azonnal hozd utánam, bárhol leszek.

¹⁰⁵ *adieu* (fr.) - isten vele

GYÖRGY. Parancsára, nagyságos úr! *(El)*.

KÁZMÉR. Most jut eszembe, hogy a fiskális is megjött.

FORRÓ *(a háttértől előre jő)*. Szolgálatára, nagyságos uram.

ÁKOS. Itt van, barátom? Miért nem szólított meg?

FORRÓ. Vártam, míg nagyságod kegyes lesz észrevenni. Úgysem járok valami sürgős dologban. Csupán a báróné izenetét hozom, hogy nemsokára átjön kastélyából és szeretne nagyságoddal azonnal találkozni négy szemközt.

ÁKOS *(megdöbbenve)*. Hogyan! Megjött már a báróné?

FORRÓ. Tegnap este.

ÁKOS *(magában)*. Milyen korán! Ah! Mily félénk lettem. Szinte rettegek e találkozástól. *(Fenn)*. Köszönöm, Forró; nagyon fogok örülni a báróné látogatásának... Ha előbb meg talál érkezni, mondja meg, hogy kilovagoltam - leányomat kísérem rendes reggeli sétalovaglásán - *(magában, elmerengve)*. Megígértem anyjának, hogy sohasem bocsátom el oldalam mellől. *(Hirtelen)*. Isten önnel, Forró! *(Gyorsan el)*.

FORRÓ. Így hát én is visszasíthetek a bárónéhoz. Van szerencsém magamat ajánlani.

KÁZMÉR *(büszkén, hátratett kezekkel)*. Szervusz! *(Félre)*. Ettől már nincs mit várnom. *(Forró el)*.

H a t o d i k j e l e n e t

Kázmér (egyedül)

Az én kedves Ákos bátyám, úgy látszik, mintha menekülne a báróné elől. Oh, ezek a gazdag rokonok! Nem tudnak hová lenni a sok pénztől és nagy uraságtól, s mégis majd felfalják egymást. Csak rajta! Egyétek meg egymást; én el nem pusztulok. *(Az arcképekhez fordulva)*. Dicső ősök! kik neveteket és rangotokat reám, pénzeteket pedig másokra hagytátok - bízzatok bennem, legmostohábban ellátott dédunokátokban! *(köriülnéz)*. Most magam képviselem az egész családot. Bár jönnének a vendégek; milyen méltósággal tudnám fogadni őket itt, őseim arcképcsarnokában. Így ni! *(méltósággal tartást vesz, fejét büszkén fölemeli, az arcképek felé)*. Nagy ősök! Méltó vagyok reátok!

H e t e d i k j e l e n e t

Kázmér, Lipóczy, Dénes

DÉNES *(megáll az ajtóban, bámulva)*. Hát téged mi lelt? Megbolondultál vagy komédiát játszol?

KÁZMÉR. Ne háborgassatok! Őseimmel beszélek.

LIPÓCZY. Bizony jobban tennéd, ha az adófelügyelővel beszélnél, hogy nevezzen ki végrehajtónak.

KÁZMÉR. Mintha nem beszéltem volna vele legalább harminchatszor. Mindig csak azt feleli, hogy a helyem már be van töltve. Furcsa! Hát mért nem csapja el azt az embert, hogy helyet csináljon nekem? De idejutottunk már! Semmit sem adnak a régi családokra. Ti magatok is, pedig rokonaim vagytok, mégsem akartok betenni egy kis hivatalocskába.

DÉNES. Én nem vehetem semmi hasznodat.

KÁZMÉR. Hát neked ugyan ki veszi hasznodat? Mégis szolgabíró vagy. Aztán itt van Lipóczy sógor, kataszteri igazgató, de azért eszébe sem jut, hogy megtegyen becslőbiztosnak.

LIPÓCZY. Mikor még egy összeadást sem tudsz megcsinálni.

KÁZMÉR. Mintha a többiek tudnának!

N y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbie, Stanci

STANCI (*rikító, izléstelen dísszel öltözve, gyorsan jó*). Porfelhők látszanak mindenfelől - jönnek már a vendégek. - Te Kázmér, siess a kapuba és lesd ott a megérkezőket. Te vagy a család legutolsó tagja.

KÁZMÉR. Isten neki! Részesítsük hát őket a legnagyobb megtiszteltetésben. (*El*).

DÉNES. Hát kártyaszobáról és kártyaasztalokról gondoskodtál-e?

STANCI (*kitár egy oldalajtót*). Minden fel van állítva. Csupa új kártya - francia és magyar -

LIPÓCZY. Reménylem, a sligovicáról nem feledkeztél meg - első a papramorgó -

STANCI (*büszkén, egy másik oldalajtót kitárva*). Ime a büfé. Nézz oda és ne taníts engem! Itt nőttem fel e vidéken - én ismerem legjobban az elegáns társaság szokásait... Ah! Az ajtó nyílik... jönnek már... Csak Barnabás.

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Előbbie, Barnabás

BARNABÁS. Fájdalom! Csak Barnabás... Jó reggelt, papa!

LIPÓCZY. Megjöttél valahára? Hol jártál két hét óta, hogy hírt sem adtál magadról? Igazán, azt sem tudom megtéppázzalak-e vagy sírva szorítsalak atyai keblemre?

BARNABÁS. Szoríts sírva atyai kebledre, az kevesebb fáradságba kerül. (*Nyakába borul, súgva*). A szegény Ágnestől jövök.

LIPÓCZY. Ah! Hol van, mit csinál?

BARNABÁS. Csitt! Majd később... Itt van már a báróné?

LIPÓCZY. Azt is tudod, hogy már hazajött az Alföldről? (*félre*). Kezdem hinni, hogy ennek a fiúnak van legtöbb esze a családban - utánam.

T i z e d i k j e l e n e t

*Előbbie, Zobray, Csepcseyné, Koporóczy, Várwayné, Férfi és nővendégek
(Az idősebb férfiak atillában, az ifjabbak szalonöltözetben, a nők túlzott, izléstelen dísszel).*

ZOBRAY (*idős ember, fényes díszmagyar-öltözetben. Tótos kiejtéssel beszél*). Itt vagyok, első vagyok, legnagyobb úrnak illik mindig legelsőnek lenni. Jó napot, lelkecském, nagyságocskám, jaksemáj, hogy van? (*Kezet ad Stancinak*).

STANCI (*mély bókkal*). Mindig jól, ha méltóságodat látom.

ZOBRAJ. Ubi est lieber Ákos¹⁰⁶ barátunk?

STANCI. Kilovagolt a gazdaságba, de tüstént visszajő. Méltóztassék addig is itthon érezni magát.

(*A többi vendégeket fogadja, általános kézfogás, ölelkezés*).

ZOBRAJ (*Dénes vállát veregetve*). No szolgabírócskám, jaksemáj, hogy állunk kerületben - tótocskákkal? Mi?

DÉNES. Egytől egyig velünk szavaznak, méltóságos uram.

LIPÓCZY (*Barnabáshoz*). Gyere hamar, hadd mutassalak be, ez a legbefolyásosabb úr az egész megyében. (*Zobrayhoz viszi Barnabást*). Engedje meg méltóságod, hogy bemutassam fiamat, Barnabást.

ZOBRAJ. Szervusz Lipóczy! Hát ez a fia? Szép, szép. (*Kezet ad Barnabásnak*). Én Zobray Zénó vagyok, kamarás - saepius¹⁰⁷ országos képviselő - olim¹⁰⁸ alispán - most lótenyésztési és adófelszólal-lam-lási bizottság elnöke. Hát maga mit csinál, barátocskám?

BARNABÁS. A méltóságod kezét fogom.

ZOBRAJ. Nem azt értem; de úgy másképp mit csinál - mi a hivatala?...

BARNABÁS. Ügyvéd vagyok - per nélkül.

ZOBRAJ. Csak? Semmi egyéb? No, no amice, majd meglátjuk - betesszük kateszterbe - papácskához - szervusz! (*Elfordul s a többiek közé megy*).

BARNABÁS. No, papa, most már biztosítva van a jövőm.

LIPÓCZY (*bosszúsan*). Eredj a pokolba! Többé már egy nagy úrnak sem merlek bemutatni.

BARNABÁS. Hagyd el papa, olyan kedvemben vagyok, hogy táncolni szeretnék.

LIPÓCZY. Na, hát táncolj a fejed tetején, de engem többé ne bosszants! (*El a büfébe*).

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Kázmér

KÁZMÉR (*Stancihoz megy*). Több hintót nem látok az úton. Reménylem, most már én is rangbeli társaim közé vegyülhetek. Olyan szomjas vagyok, mint a kutya.

STANCI (*súgva*). Csak le ne idd magadat. (*Fenn Zobrayhoz*). Méltóságod - ha talán egy kis frissítőt parancsolna - (*a többiekhez*). - Kérem, uraim - e szobában vannak a frissítők.

ZOBRAJ. Jó lesz, dikcióra¹⁰⁹ úgyis kell készíteni torkomat, én vagyok deputáció vezére és szolnoka. Menjünk frissítőzni!

¹⁰⁶ *ubi est lieber Ákos* (lat., ném.) - hol van kedves Ákos

¹⁰⁷ *saepius* (lat.) - gyakrabban

¹⁰⁸ *olim* (lat.) - hajdan

¹⁰⁹ *dikció* (lat.) - beszéd, szónoklat

KÁZMÉR. Engedje meg méltóságod, hogy én legyek kalauza, oh! Engedje. *(Kitárja az ajtót Zobray előtt, mindketten el a szobába).*

DÉNES. Hát egy kis szolid makaóra ki tart velem? Hogy meg ne únjuk a várakozást.

KOPORÓCZY. Pompás gondolat. Én adom a bankot! Jerünk, uraim! *(Több úr kiválik a társaságból s Dénessel és Koporóczyval el a kártyaszobába. Barnabás a verandára megy s letekint a kertbe. StanCI és a nők egy csoportban).*

Tizenkettedik jelenet

ElőbbieK, Ida

STANCI *(súgva a nőkhöz)*. Ennek kellett volna Ákost örökölnie és Vilmos nejévé lenni. *(Fenn)*. Jer ide, húgom, régi ismerőseid vannak itt.

IDA. Isten hozta!

CSEPCSEYNÉ *(megöleli)*. Szegény leány!

VARVAYNÉ *(megöleli)*. Vigasztalódjál, kedvesem, a férfiak mind egyformák. *(A többi nők szánakozva megölelik Idát, ki bámulva fordul Barnabáshoz s azzal továbbmegy).*

IDA. Mit sajnálkoznak rajtam ez asszonyságok?

BARNABÁS. Hallottad, azért, hogy a férfiak mind egyformák. Elhiheted nekik, bő tapasztalásuk van.

Tizenharmadik jelenet

ElőbbieK, Vilmos

VILMOS. Hölgyeim, uraim, van szerencsém önöket üdvözölni.

STANCI. Ah! Itt van a nap hőse! *(Férfiak, nők mind Vilmos körül tolonganak és melegen üdvözlik).*

VILMOS. Hol van Margit?

STANCI. Kilovagolt atyjával, de nemsokára visszatér. A vendégek már mind együtt vannak.

VILMOS. Kivéve anyámat, ki csak délre jöhet át. *(Észreveszi Barnabást és Idát, hozzájuk siet).* Ah! Barnabás, nagyon szép, hogy te is eljöttél. *(Kézét nyújt).*

BARNABÁS *(nem fogadja el kezét)*. Valóban gyönyörű idő van.

VILMOS. Barnabás, én mindent elfeledtem - nézd, kezemet nyújtom feléd.

BARNABÁS. Rövidlátó vagyok... De igaz, ha már itt állsz, kinyújtott kézzel, kívánj szerencsét Idának. Talán nem is tudod, hogy menyasszony?

VILMOS. Valóban?

BARNABÁS. Biz ezt én is rossznéven veszem tőle. Ahelyett, hogy halálra búsulná magát a kitűnő ifjúért, aki cserben hagyta, mikor megtudta, hogy semmi vagyont sem kap vele - képzeld ezt a szívtelenséget! - beleszeret egy közönséges fiatalemberbe, aki képes őt nőül venni csupa szerelemből, pénz nélkül. Oh, Ida! Ez valóban nagy hálátlanság volt tőled ama kitűnő ifjú iránt.

IDA. Kérlek, Barnabás, légy kíméletesebb.

VILMOS. Hagyd el Ida, én értem őt és megbocsátok neki. (*Méltósággal továbbmegy s a vendégek közé vegyül*).

BARNABÁS. Tessék! Ezzel a méltóságos ostobaságával megint kisiklott a kezem közül! És ilyen emberbe szerelmes minden lány.

IDA. És kiábrándul belőle mindenki. Boldog, akinél nem jön későn a kiábrándulás. Szegény Margit!

BARNABÁS (*komoran*). Nem Margitról akartam beszélni. (*Tovább sétálnak*).

Tizennegyedik jelenet

Előbbie, Ákos

ÁKOS. Isten hozta, kedves vendégeim, nagyon sajnálom, hogy nem fogadhattam azonnal - nem voltam itthon. (*Mindegyikkel sorba kezét fog. Stancihoz*). Zobray és a küldöttség itt van-e már?

STANCI. Egyik részök a büfében, a másik a kártyaszobában.

ÁKOS. Ne háborgassuk őket, jó helyen vannak. (*Vilmoshoz, kezét nyújtva*). Isten hozott, fiam. Margit is azonnal itt lesz, csak átöltözik a lovaglás után.

VILMOS. Addig is égő vággyal számlálom a pillanatokat.

BARNABÁS (*halkan Idához*). Ezt a szép mondást a »szerelmi levelező«-ből tanulta. (*Mindketten a verandára ülnek. A vendégek közül néhányan a mellékszobákba mennek, mások onnan kijönnek. Mindnyájan a terem háttérében csoportosulnak. A terem eleje egészen üres*).

ÁKOS (*előre jő, magában*). Még mindig semmi tudósítás s a gyermek ma is kérdezte anyját... Ha sejtené! Miként nézhetnék ártatlan szemébe?... (*Észreveszi a belépő Bertát*). Ah! Berta... csak most ne hagyd el erőm.

Tizenötödik jelenet

Előbbie, Berta

BERTA (*gyorsan jő; a vendégekhez, kik üdvözölve körül fogják*). Jó napot, jó napot! Kérlek kedveseim, én ne zavarjam mulatságtokat. (*Barnabáshoz súgva*). Megvan?

BARNABÁS (*halkan*). Minden rendben van.

BERTA. Jó! Foglald el ezeket, míg Ákossal beszélek. (*Fenn*). Vilmos, karodat kérem.

VILMOS. Ah! Báróné! Ez a kitüntetés! (*Berta Vilmossal karonfogva Ákoshoz megy a színpad elejére, ki mozdulatlanul áll helyén. Barnabás ezalatt halkan beszél a jelenlevőkkel, kik mind a verandára gyűlnek*).

BERTA (*megragadja Ákos kezét, fojtott hangon, izgatottan*). Mit tettél gyermeked anyjával?

ÁKOS (*halkan*). Berta, kérlek, hallgass meg nyugodtan -

BERTA. Eh! Mindent tudok. Az a boldogtalan asszony mindent megírt nekem. Oh! Hogy éppen akkor kellett távoznom! Pedig sejthettem volna! Dehát micsoda család ez a mienk? Egyetlen egy okos ember van benne, az is asszony; és ha az is eltávozik, bizonytalán történik valami botorság vagy kegyetlenség!

ÁKOS. Berta, gondold meg, hogy türelmemnek határa van - még irántad is.

BERTA. Bocsáss meg, Ákos, felindulásom oly erős, hogy nem enged időt a szavak megválogatására. Mióta Ágnes levelét vettem, folytonos lázban vagyok. Oh! Hát van-e nagyobb kegyetlenség a világon, mint az anyát elszakítani gyermekétől? És ezt ti tettétek - ti - !

ÁKOS. Csak Margit boldogságáért tettük - ő is látta, hogy gyermeke másképp nem lehet boldog -

BERTA. És azt hiszitek, hogy anyját elveszítve, boldog lesz? Oly kevéssé ismertétek e gyermeket?

VILMOS *(ki eddig bémész arccal hallgatott)*. Bocsánat, báróné, én ismerem Margitot s biztosítom, hogy -

BERTA. Hallgass! Veled majd később számolok.

VILMOS *(bárgyú arccal vállat von)*. Amint tetszik.

BERTA *(Ákoshoz)*. Azt hiszed, azért szereztem vissza e gyermeknek atyját, hogy cserében elveszítse anyját? Azt az anyát, kinek ő volt mindene, élete, üdvössége? Oh! Nem! Ebben a bűnben nem akarok részes lenni. Ha ketten nem bírhatjátok őt együtt, úgy azé fog lenni, akinek nélküle semmi egyebe nincs. És ez nem te vagy.

ÁKOS. Berta! Az égre, mit akarsz tenni?

BERTA. Még nem tudom. Előbb látnom kell Margitot - tudnom kell, nem mérgezte-e meg ez a légkör már az ő lelkét is? Oh! Hogy is lehettem oly rövidlátó! Hogy nem ismerem jobban ezt a drágalátos atyámfiaát, ki most itt mereszti rám bárgyú szemeit!...

VILMOS *(megsértődve)*. Báróné!

BERTA. Hallgass! Magam is hibás vagyok, hogy nem ismertelek ki jobban. Azt hittem, a szegény leány boldog lesz veled. Ah! Mennyivel okosabb lett volna, ha minden erőmből kiábrándítom belőled. Pedig az nem is lett volna oly nehéz, elhiheted. De nem, ehelyett szerzek neki egy férjet, ki elszakítja anyjától... Eh! Eredj előlem! Valóban nem értem, hogy tudott az a leány beléd szeretni?

VILMOS. És én nem értem, hogy tud a báróné ily igazságtalan haragra gyúlni ellenünk? Margit anyját senki sem szakította el leányától, ő maga távozott - önkénytelen... Ha nem hiszed, olvasd el levelét - éppen itt van nálam, ma délből akartam átadni anyámnak - *(zsebéből levelet vesz ki s Berta felé nyújtja)*.

ÁKOS *(utána nyúl)*. Eh! Hagyd el, ez egészen felesleges.

BERTA *(elkapja a levelet)*. De csak lássuk ezt a levelet. *(Átfutja, keserűn felkacag)*. Tehát írásba vettétek! Nagyon jó! *(Elteszi a levelet)*.

VILMOS. De báróné! Az a levél -

BERTA. Az egész családnak szól - éppen úgy megillet engem, mint bárki mást... Csitt! Ne szóljatok többet, míg Margittal nem beszéltem, addig semmit sem határozok... Megyek, tüstént fölkeresem... Köszönöm, Vilmos barátom, most már teljesen ismerlek. Látom, hogy nemcsak szívtelen vagy, hanem ostoba is. Ha rajtam áll, Margit sohasem lesz a tied. Adieu! *(Gyorsan el)*.

VILMOS (*elbámulva néz utána*). Ej! Be csípős ma a báróné! (*Ákoshoz, ki mozdulatlanul, földresütött szemmel áll egy helyben*). Ne búsuljon kedves bátyám, akármit tesz a báróné - Margit imád engem -

ÁKOS (*lassan fölemeli fejét, halkán*). Valóban kezdem hinni, hogy a bárónénak igaza van - te nemcsak szívtelen vagy, hanem ostoba is. (*El*).

VILMOS (*magában*). Ejnye! be nagy kedvök jött címeket osztogatni... No, de nem veszem föl szegényektől, hiszen rokonaim - (*körülnéz*). És senki sem hallotta... Ah! itt jó Margit.

T i z e n h a t o d i k j e l e n e t

Előbbie, Margit (másfelől, mint amerre Berta és Ákos távoztak)

VILMOS (*eléje siet*). Kedves Margit, végre itt vagy!

MARGIT (*kezet nyújt*). Jó napot, Vilmos! Régóta vársz reám? -

VILMOS. Égő vággyal számláltam a pillanatokat.

BARNABÁS (*Idához, a verandán*). Úgy látszik, ennél az egy mondásnál többet nem tudott betanulni a szerelmi levelezőből.

(*Mindnyájan üdvözölve körülfogják Margitot*).

CSEPCSEYNÉ. Milyen viruló színben vagy kedvesem!

VÁRVAYNÉ. Csak úgy sugárzik arcodról a boldogság!

CSEPCSEYNÉ. És ez a gyönyörű toalett! De csak meglátszik a finom ízlés mindenben!

VÁRVAYNÉ. Ezentúl én is a te szállítódnál vásárolok kedvesem.

STANCI. Az a legdrágább kereskedő Budapesten.

T i z e n h e t e d i k j e l e n e t

Előbbie, Berta (a háttérben jó s a többiektől észrevétlenül megáll)

MARGIT. Drága? Édes néni, azt hiszem, nekünk kötelességünk mindenben a legdrágábbat keresni -

STANCI. Hogy-hogy?

MARGIT. Mert mentől drágább valami, annál jobb és szebb, s annál jobban tetszik, és így annál kevesebb okunk van változtatni és új kiadásokat tenni. Evvel a kis okoskodással mindig elcsitítom lelkiismeretemet, ha néha szememre veti, hogy papám nagy jóságában túlságos sokat is költ toalettremre.

VILMOS. Ezt a bölcs okoskodást férjed is magáévá fogja tenni.

CSEPCSEYNÉ. Meghiszem azt! Hiszen ez a legnagyobb takarékoság a világon.

VÁRVAYNÉ. Igazi okos kis gazdaasszony! Valóban irigylendő ember lesz a férje.

VILMOS (*feszelegve*). Mind a ketten irigylendők leszünk. Hogy esett a mai lovaglás, Margit?

MARGIT *(nekiheevülve)*. Ah! ma egészen elememben voltam. Amaranthon ültem, ma engedte meg papám először - eddig mindig olyan jámbor, totyogós lovakat adtak alám - de Amaranth, az már igazi paripa, herceg Lichnovszky méneséből való - ah! olyan tüzes, úgy fűjt, úgy kaparta a földet lábával, mikor kivezették az istállóból!

VÁRVAYNÉ. Ah! az én fejem már is szédül -

BERTA *(súgva Barnabáshoz)*. Hamar, add át most neki a levelet.

BARNABÁS *(Gyorsan Margithoz)*. Jó napot, Margit! Levelet hoztam számodra.

MARGIT *(kezet nyújt)*. Isten hozott barátom! Hol voltál, hogy nem vettelek észre? Kitől hoztál levelet?

BARNABÁS. Anyádtól.

MARGIT. Ah! te kegyetlen! hát mért nem adtad ide mindjárt? Mire vársz?

BERTA *(a háttérben, halkán)*. Amaranth történetére.

MARGIT *(fölkapja fejét, a hang irányába tekint, meglátja Bertát, sikoltva hozzárohan és keblére borul)*. Ah! Berta! végre! végre! Milyen öröm! két boldogság egyszerre - Berta és anyám levele - ah! Barna, mért nem adod már ide?

BERTA. Várja, hogy előbb elmondd Amaranth történetét.

MARGIT. Oh! ne csúfolj, Berta! Barna, édes Barna, kérlek, add már ide azt a levelet.

BARNABÁS *(átadja a levelet)*. Itt van.

MARGIT *(megcsókolja a levelet)*. Jer, Bertám, olvassuk ketten! tudom, téged is boldoggá tesz... *(Mohón felszakítja a levelet s karját Berta karjába fűzi)*. Menjünk a kertbe - ott háborítlanul olvashatjuk - százszor... Ugy-e megbocsátanak? anyámtól kaptam levelet...

STANCI. Csak tessék!

VILMOS *(utánok akar menni)*. Engedje meg, báróné -

BERTA. Nem engedem - *(súgva Vilmoshoz)*. Ne félj, még nem szólok neki, előbb tanulmányozni akarok. *(Fenn)*. Jer, Margit! *(El Margittal)*.

VILMOS *(magában, vállat vonva)*. Csak rajta, tanulmányozz, én nem félek. Margit imád engem - értem kész lesz mindenre.

CSEPCSEYNÉ *(halkán a többi nőkhöz)*. Úgy látszik, mégis szereti az anyját.

VÁRVAYNÉ *(halkán)*. Oh! ezek a kisleányok olyan képmutatók!

Tizennyolcadik jelenet

Előbbie, Zobray, Lipóczy, Kázmér, Kaporóczy

ZOBRAY. Frissítőkkal debite megfrissítettük torkunkat; talántán ideje volna deputációt összeszedni praesens¹¹⁰ és kártyázó urakból.

LIPÓCZY. Vajon elfogadja ismét Ákos a képviselőséget?

¹¹⁰ *praesens* (lat.) - jelenlévő

ZOBRAY. Ale! ale!¹¹¹ Dehogy fogadja! Ki van már fundálva egész dolog, beszédek is úgy csináltattam előre. Ő megköszöni közbizalmat, potem¹¹² én kérem párt nevében, kommandálja valakit, kibén közbizalom koncentrálna. Potem ő felel gerührt¹¹³ s ajánlja az ő szeretett öccsét, nagyreményű Stomfay Vilmost - tak!¹¹⁴

KÁZMÉR (*kissé ittás*). Mért nem ajánl inkább engem? Én jobban rászorultam.

ZOBRAY (*végignézi*). Maga barátocskám nagy kapacitás sligovicaivásban, de az még nem sufficiens¹¹⁵ qualificatio -¹¹⁶

KÁZMÉR. Hát mi kell oda több?

STANCI (*karonfogja*). Kázmér, te holtrészeg vagy. Eredj, aludd ki magadat. Csitt! vagy nem kapsz ebédet. (*Kituszkolja az ajtón*).

T i z e n k i l e n c e d i k j e l e n e t

Előbbie (Kázmér nélkül)

VILMOS (*előre jön, nevetve*). Nekem ugyan veszedelmes vetélytársam akadt.

KOPORÓCZY. Jó napot Vilmoskám, még nem is láttalak, pedig te vagy a nap hőse.

LIPÓCZY. Kétszeresen.

VÁRVAYNÉ. Mint képviselőjelölt és mint férjjelölt. Nem tudom, melyikhez kívánjunk több szerencsét?

ZOBRAY. Nagy dolog mind a kettő - tele van debattákkal¹¹⁷ és kormányválságokkal... No, gratulálok, lelkecském! (*Megrázza Vilmos kezét*). Menyasszonykát még nem ismerem, de hallottam hírét, fáin leány, egészen Ákosra ütött... (*Halkabban*). Mamácskája, amint hallom - elválva él Ákostól - czo?

KOPORÓCZY. Az igaz, nagyon sokat beszélnek a megyében - miben áll a dolog?

VILMOS. Kérem, ne beszéljünk róla - nagyon fájdalmasan érintené bátyámat és Margitot -

ZOBRAY. Ahá! értem...

VILMOS (*szánalkozólag*). Szegény asszony! maradjon ő ott, ahol van - nem méltó hozzánk -

BARNABÁS (*ki eddig Vilmos mögött állt, hirtelen megragadja karját, felcsattanó hangon*). Hazudsz!

KOPORÓCZY. Mi ez?

ZOBRAY (*összezsapja kezét*). Bozse! majd megijesztette!

¹¹¹ *ale* - ugyan

¹¹² *potem* - aztán

¹¹³ *gerührt* (ném.) - érzékenyen, meghatóva

¹¹⁴ *tak* (szl.) - így

¹¹⁵ *sufficiens* (lat.) - megfelelő

¹¹⁶ *qualifikáció* (lat.) - minősítés

¹¹⁷ *debatta* - mozgalmasság, tombolás

VILMOS. Mit jelent ez illetlen fellépés, Barnabás? Bocsásd el a karomat!

BARNABÁS *(fojtott hangon, nagy indulattal)*. Hogy szívtelen, önző és számító vagy, rég tudtam és megvetettelek; hogy hiú, pöffeszkedő és együgyű vagy, rég láttam és kinevettelek, - de nem volt hozzá közöm, jogodban volt megvetésre méltónak és nevetségesnek lenned... Hanem midőn oly gyáva vagy, hogy bántalmazni tudsz egy nőt, egy anyát, menyasszonyod anyját - ahhoz már van közöm, ahhoz minden tisztességes embernek van köze - és szemedbe dobom azt, hogy hazudsz!

VILMOS *(reszketve dühében)*. Ezért még számolni fogunk.

BARNABÁS. Rendelkezésedre állok. De előbb te fogsz elégtételt szolgáltatni - te - annak a nőnek, kinek emlékét gúnyolni merted, - annak az anyának, kinek fájdalmát nem vagy képes megérteni soha! *(Erősen megragadja Vilmos karját)*. Vond vissza megbántó szavadat - itt, ezek jelenlétében, kik előtt nevét bántalmaztad, itt ismerd el, hogy lovagiatlan és gyáva voltál.

H u s z a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Berta, Margit (a verandán megjelennek és állva maradnak)

VILMOS. Bocsásd el karomat.

BARNABÁS. Hallottad, mit mondtam!

LIPÓCZY. Barnabás, elég volt már. *(Félre)*. Szeretném megcsókolni ezt a gézengúz.

ZOBRAJ. Csitt! kövessük non-interventio¹¹⁸ elvét.

MARGIT *(halkan)*. Nagy ég! mi ez?

BERTA *(megszorítja kezét, halkan)*. Maradj itt.

BARNABÁS. Ismerd el, hogy méltatlanul bántalmaztad e szent nő emlékét! Szólj, vagy összezúzlak!

VILMOS *(fojtott hangon, reszketve)*. Én nem akartam megbántani - ezt elismerem.

BARNABÁS *(ellöki karját)*. És most, ha tetszik, rendelkezésedre állok.

VILMOS. Uraim, önök tanúim, hogy kellő méltósággal viseltem magamat. *(A férfiak elfordítják fejüket)*. Legyenek hát tanúi szörnyű bosszúmnak is! Reszkess, Barnabás! *(El)*.

KOPORÓCZY *(kezét nyújtva Barnabásnak)*. Ha tanúra lesz szükséged, parancsolj velem.

ZOBRAJ. Domine fráter,¹¹⁹ maga paulisper¹²⁰ tüzes, ale derék embernek látszik - tak, tak! *(Megveregeti vállát)*.

BARNABÁS. Csak kötelességemet tettem. Gyerünk papa! *(El)*.

LIPÓCZY *(büszkén)*. Uraim, ez az én fiam! Megállj Barnabás! *(Utána fut)*.

ZOBRAJ. Mi pedig menjünk összeszedni deputációt. *(Fejét vakarva)*. Áj! áj! félek, közbizalom nem fog koncentrálni.

¹¹⁸ non-intervenció (lat) - közbe nem lépés

¹¹⁹ domine fráter (lat.) - öcsémuram

¹²⁰ paulisper (lat.) - kissé

KOPORÓCZY. Én ugyan nem adom rá a szavazatomat.

(A vendégek mindenfelé oszlanak. A nők, észrevéve Margitot, ki Bertával lassan jó a verandától, összesúgnak s hidegen elfordítják fejüket).

CSEPCSEYNÉ *(súgva)*. Kár, hogy későn jött.

VÁRVAYNÉ *(súgva)*. Neki sem ártott volna egy kis lecke. *(Mind eloszlanak).*

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Margit, Berta, Ida

MARGIT. Nagy isten! mi volt ez? E szörnyű jelenet - az emberek zúgása - a megvető pillantások, melyeket e nők reám vetettek... *(Ida után fut, ki éppen távozni akar)*. Ida - kérlek - maradj itt - adj felvilágosítást! Te jelen voltál - mondd, mi történt?

IDA *(Bertára néz, ki fejével igent int)*. Vilmos és Barnabás összeütköztek -

MARGIT. Azt láttam - de miért? istenem! miért néztek rám úgy az emberek? én is bűnös vagyok benne?

IDA. Nem sejtet?

MARGIT. Ah! mit sejtsek? fejem egészen el van kábulva - láttam, hogy Barnabás megragadta Vilmos karját - olyan borzasztó volt, úgy villámlott a szeme - aztán ráparancsolt, hogy kérjen bocsánatot egy nőtől, kinek nevét bántalmazta - ki az a nő? oh istenem! ki az a nő?

IDA. Mégsem sejtet?

MARGIT. Milyen tekintetet vetsz rám - te is! éppen mint a többiek... Mit vétettem én? Ida, szólj, hát! Én mindig szerettelek téged, vonzódtam hozzád - pedig te oly tartózkodó, hideg voltál, - a rossz emberek mondták is okát - olyan okokat, melyeket én nem akartam elhinni -

IDA *(Bertára tekint, ki ismét erősen igent int fejével)*. Mondták az okát? Nemde azt mondták, hogy miattad vesztettem el reménylett örökségemet s vele együtt Vilmost; ki vagyon nélkül nem akart elvenni? Nagyon csalódtak s köszönöm neked, hogy nem hitted el. Szeretettel szorítottalak volna keblemre, mint testvéretem - de most nem tehetem. Nem a vesztett pénzért, nem azon férfiért, ki csak a pénzt kereste - nem mondom, hogy nálad, de bizonyára nálam... Nem, elhiheted, nem ez volt oka. De hogy te itt boldogan tudtál élni fényben és vigalomban - és szíved nem sejtette, mily árat fizettél mindezekért - amint most nem tudod sejteni, ki volt az a nő, kit vőlegényed bántalmazott, kiért egy idegennek kellett bosszút állni -

MARGIT *(megragadja Ida kezét, nagy indulattal)*. Ki volt hát? Ne kínozz, mondd ki már, ki volt az?

IDA. Anyád. *(Gyorsan el)*.

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Margit, Berta

MARGIT *(sikoltva)*. Ah! mi volt ez? Megállj! *(Ida után akar rohanni, ingadozik és Berta karjaiba hanyatlik)*. Anyám! mit mondott anyámról? mi történt vele? Berta! az ég! szólj már, adj magyarázatot, ha nem akarod, hogy itt haljak meg karjaid között!

BERTA (*halkan*). Sohasem sejtetted, gyermekem, hogy anyád, midőn elváltatok, örökre vett tőled búcsút?

MARGIT (*főlegyenesezik, reszketve*). Mit beszélsz? örökre?...

BERTA. Hogy könnyei, melyek akkor arcodra hullottak, az örök válás fájdalmából fakadtak; hogy csókja az utolsó anyai csók volt, mely homlokodat érte; hogy anyádat többé nem látod soha?

MARGIT (*kábultan*). Soha! ki mondta ezt? engem megcsaltak! ki szakított el anyámtól? miért hagyott el engem örökre?

BERTA. Miért? Ime itt jó vőlegényed, kérdezd meg tőle.

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Előbbie, Vilmos, Forró

VILMOS (*gyorsan jó*). Téged kereslek, Margit. Ha valami álhírt hallanál -

MARGIT (*lassan Vilmoshoz lép, megfogja kezét s mereven szemébe tekint*). Hol van anyám?

VILMOS. Anyád?... (*Margit merev tekintete előtt zavartan földre süti szemét, egy ideig némán állnak így*).

BERTA (*magában*). A sors kereke megindult, ne avatkozzunk forgásába. (*Forróhoz*). Megvan minden?

FORRÓ. Amint a báróné parancsolta.

BERTA. Siessünk hát. (*Forróval karöltve el*).

H u s z o n n e g y e d i k j e l e n e t

Margit, Vilmos

MARGIT. Hol van anyám?

VILMOS (*összeszedve magát, fölemeli fejét*). Légy nyugodt, Margit! Beszéljünk higgadtan, mint okos emberekhez illik, kik ismerik társadalmi helyzetök fontosságát -

MARGIT. Hol van anyám?

VILMOS. Mielőtt e kérdésre felelnék, biztosítlak, kedvesem, hogy szeretlek; egész szívemből viszonzom azt a szerelmet, melyet te irántam érzesz -

MARGIT. Eh! ne beszélj most nekem szerelemről. Hol van anyám?

VILMOS. Nem tudom.

MARGIT. Nem tudod? De azt tudod, hogy engem örökre elhagyott - azt tudod, mi volt ennek oka, felelj!

VILMOS. Biztosítlak, kedvesem, hogy egészen önkénytelen tette, senki sem kényszerítette -

MARGIT. Nem igaz, anyám sokkal jobban szeretett engem - és ha mégis el tudott tőlem szakadni, annak nagy, annak borzasztó okának kellett lenni!

VILMOS. Kedves kicsikém, anyád nagyon okos asszony - teljes elismeréssel adózom neki - és éppen mert téged nagyon szeret, azért nem akart boldogságod útjában állni -

MARGIT. Boldogságom útjában állni... ah! ne szólj, ne szólj! érteni kezdem - és borzadok, hogy egészen megértem az iszonyú igazságot... Boldogságom útjában állni! micsoda boldogság lehet az, melynek anyám állt útjában?

VILMOS *(szerelmesen)*. Az, melyet szerető férjed oldalán, magas társadalmi állásod fényében élvezhetsz... *(feléje nyújtja kezét)*.

MARGIT *(ellöki kezét)*. Ne nyúlj hozzám, irtózom kezedtől, attól a kéztől, mely anyámat el tudta tőlem taszítani.

VILMOS. Kedves kicsikém, te nagyon helytelen szempontból fogod fel a kérdést. Hidd el, hogy anyádnak nagyon jó dolga van és tökéletesen belenyugodott helyzetébe. Úgyis csak rosszul érezné magát e magas körben - ő is belátta ezt és tudta, hogy anyám sohasem egyeznék másképp házasságunkba. Már pedig a te boldogságod ettől függött - és hidd el, szerelmem dúsan fog kárpótolni mindenért... Tiszteljük hát derék anyád önfeláldozását s imádjuk emlékét a - távolban. Sokkal boldogabb ő ott, tudva, hogy te is boldog vagy férjed oldalán, kit szeretsz s aki téged imád.

MARGIT *(dermedten hallgatta Vilmos szavait; hirtelen kitörő indulattal)*. Elég! ne szólj többet. Fölébredtem - de oh! erre az iszonyú ébredésre nem voltam készen. Régóta félttem már a kiábrándulástól, régóta kezdtem remegve sejteni, hogy az a dicső kép, melyet elvakult szemem látott benned, csak üres, önző, hideg kép volt, semmi egyéb - de erre a szörnyű ébredésre nem voltam készen, istenemre! nem. Menj előlem, szégyelem, hogy valaha szerettelek! És oh! mennyivel égetőbb szégyenem, ha meggondolom, hogy te, ki elszakítottál anyámtól, még bántalmazni is merted emlékét, azzal a nyelvvel, mellyel nekem szerelemről beszéltél - és annyiak közül éppen az az egy nemes férfi kelt védelmére, kinek tiszta, önzetlen szerelmét visszautasítottam érted - te üres, szívtelen báb!... Eh! De mit beszélek többet? nem ismerlek, nem törődöm veled - más dolgom van most, anyámat keresem, ha te nem tudod előadni, majd útba igazít más! *(Az ajtó felé indul)*.

VILMOS *(utána megy)*. Margit - gondold meg - az egész vármegye!...

MARGIT *(lesújtó pillantással, kezével visszautasítja)*. Vissza! *(Vilmos megdöbbenve hátrál, Margit az ajtó felé megy)*.

H u s z o n ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbie, Ákos, Klára, Kázmér, Dénes, Stanci, Ida

KLÁRA. Erre jöjjön sógor, tudtam, hogy itt találjuk a szerelmes párt.

VILMOS *(magában)*. No, hiszen éppen jókor jöttetek.

MARGIT *(Ákoshoz rohan)*. Atyám! atyám! mindent tudok! - Anyámhoz megyek! hol van anyám?

KLÁRA. Mit jelent ez? *(Vilmos vállat von)*.

ÁKOS. Csillapulj, gyermekem, vissza fogod nyerni anyádat.

MARGIT. Nem, tovább egy percre sem maradok itt - anyámhoz kell mennem, bocsáss hozzá... Hol van ő, felelj, az égre, hol van anyám?

ÁKOS *(lehajtja fejét, halkán)*. Nem tudom.

MARGIT. Nem tudod, te sem tudod, senki sem tudja... Ah! hisz itt van levele... éppen most hozta Barnabás! *(kikapja kebléből a levelet)*. Hiába! nem írta meg, hol van... Oh, milyen jól elrejtettétek - előlem - gyermeke elől!... *(Sikoltva megragadja Ákos kezét)*. Adjátok vissza anyámat!

KLÁRA. Engem ugyan szép kézfogóra hívtatok.

MARGIT. Oh! most már értem, mindent értek. Szégyelték őt, szégyelték anyámat! *(Klára felé)*. Vegye vissza fiát, asszonyom, - köszönöm - nagyon drága árat kívántak érte - nem ér annyit... Anyám, anyám! téged szégyeltek, téged nem tartottak méltónak magukhoz! Köszönöm, úgy én sem vagyok méltó, elmegyek anyám után... És ő elhitte, szegény szerető, szenvedő anyám! elhitte, hogy nélküle boldog lehetek, hogy örülni fogok a fénynek, jólétnek, melyet vele meg nem oszthatok... És én itt maradtam, vigadtam, ékszereimet villogtattam, tüzes páimról beszéltem - míg ő a távolban sírt értem és nevemet kiáltotta... *(köriülnéz)*. Azt hitték, úgy-e, tudtommal történt? Ne tagadják, láttam a megvetést szemökben... Te is azt hitted, Ida - ne töröld könnyeidet - megérdemeltem megvetésedet! - Mind azt hitték - mind - mind, és elfordultak tőlem - ne tagadják - méltó voltam rá... Oh! mint éget ez a ruha, oh, mint kínoz ez a pompa! El vele! el vele! Adjátok vissza anyámat! adjátok vissza anyámat! *(A pamlagra roskad és kezébe temeti arcát)*.

H u s z o n h a t o d i k j e l e n e t

Előbbie, Berta

BERTA *(csendesesen belép s az ajtó mellett állva marad. Magában)*. Éppen jókor érkeztem.

ÁKOS *(Margithoz megy s megfogja kezét)*. Gyermezem, édes gyermekem, térj magadhoz, légy nyugodt, fel fogom kerestetni anyádat.

MARGIT *(fölemelkedik)*. Nem maradhatok, minden perc, melyet itt töltök, növeli szégyenemet és bűnömet. Anyámhoz megyek, ha gyalog, ha éhezve, ha évekig kell bolyongnom, fel kell találnom, fel fogom őt találni... Isten veled, atyám!

ÁKOS. Elhagysz engem, gyermekem? Utolsó reménye életemnek, boldogságom! Oh! ki marad hát velem?

BERTA *(halkán)*. Veled marad az egész Stomfay-család. *(Mindnyájan Berta felé tekintenek. Kázmér szívére teszi kezét s Ákoshoz akar rohanni, de Ida visszarántja)*.

ÁKOS. Oh, Berta! te nagyon kegyetlen vagy.

MARGIT *(lassan az ajtó felé megy, hirtelen megfordul, sírva Ákoshoz rohan és megcsókolja kezét)*. Atyám, atyám! szeretlek, fájó szívvel hagylak el - de tudod, hol keress, ha újra bírni akarsz. Itt többé nem maradhatok, nem lehet! *(Növekedő indulattal)*. Oh, hiszen minden, minden szemrehányólag, megvetéssel néz reám - az emberek, kikkel mulattam - ezek a képek, melyekre oly büszke voltam - ez a fény, melyben úgy hivalkodtam - mind azt mondanák: anyádat kizárták innen s te nélküle boldogságot találsz bennünk - míg ő a távolban egyedül siratja elveszett leányát és könnyeivel áztatja száraz kenyerét... Anyám, szegény szenvedő anyám!

H u s z o n h e t e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Ágnes, Lipóczy, Barnabás, (Később.) Csepcseyné, Várwayné, vendégek (Berta hirtelen kitárja az ajtót s a küszöbön megjelenik Ágnes, mögötte Lipóczy és Barnabás)

MARGIT *(meglátja Ágnest, hangos sikoltással)*. Anyám! *(feléje rohan és karjai közé roskad)*.

ÁGNES. Gyermekem, drága gyermekem! *(Erősen magához öleli)*.

BERTA *(előjön, Ákoshoz)*. Én vezettem ide. Mihelyt levelét kaptam, érette küldtem Barnabást és magamhoz hozattam. Szegény asszony, sokáig vonakodott, míg meg nem győződött, hogy leánya boldogságáért szükséges engednie. Reménylem, tudod kötelességedet. Nézd, annyira bízom benned, hogy széttépem ez utolsó bizonyítványt, Ágnes levelét! *(Széttépi Ágnes levelét)*.

ÁKOS *(megcsókolja kezét)*. Köszönöm, Berta. Igaz testvér vagy.

MARGIT *(fölemeli fejét, Ágnes kezét fogva)*. Atyám! most már tudod, hol keresd gyermekedet!

ÁKOS *(lassan feléjük megy, mélyen meghajtja térdét Ágnes előtt és megcsókolja kezét)*. Bocsáss meg - gyermekünkért.

ÁGNES *(fölemelve magához Ákost, halkán)*. Érette - mindent!

ÁKOS *(mindkettőt együtt magához ölelve)*. Engedjete boldognak lennem köztetek. *(Ágnest kezénél fogva előre vezeti. A mindenfelől jövő vendégekhez fordulva)*. Éppen jókor. Uraim és hölgyeim, ime szeretett nőm, ki most érkezett meg hosszú utazásából. Kedvesem, engedd meg, hogy bemutassam neked vendégeinket. *(Mindnyájan Ágneshez tódulnak, melegen üdvözlők)*.

DÉNES *(Stanciához)*. Engem ugyan nem lát többé ez a kastély. Gyerünk haza!

STANCI *(karjába kapaszkodik)*. Én is hozzád megyek. Úgy látom, itt már többé nincs szükség reám. Ezután a te háztartásodat vezetem.

DÉNES *(savanyú arccal)*. Ühm! ezt az áldást is a sógorasszonynak köszönhetem. *(El Stancival)*.

KÁZMÉR *(magában)*. Ússzunk az árral! *(Ágneshez megy, mély alázattal)*. Megengedi? oh! megengedi? *(Kezet csókol)*.

H u s z o n n y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Zobray, Koporóczy, Küldöttség

ZOBRAY *(ünnepélyesen Ákoshoz megy)*. Tisztelt honfitársunk és barátunk! Választókerületed nevében, én mint deputáció vezére és szolnoka -

ÁKOS *(megragadja kezét)*. Ismerem a kerület óhaját, kedves barátom; köszönettel veszem bizalmát és a képviselőjelöltséget elfogadom.

ZOBRAY. Te magad? Hát nem a Vilmoska? Deo gratias!¹²¹ Potem közbizalom denuo¹²² koncentrálnak -

¹²¹ Deo gratias (lat.) - istennek hála

ÁKOS (*Ágneshez*). Engedd meg, kedves nőm, hogy bemutassam Zobray Zénó barátomat s választóim küldöttségét.

ZOBRAY (*kezetcsókol Ágnesnek*). Ah! ah! lelkecském, nagyságocskám! nagyon örülök szerencsének. (*Ákos a küldöttség tagjait egymásután mutatja be Ágnesnek*).

VILMOS. No, mama, ebből is kicseppentem.

KLÁRA. Ez a szégyen! Menjünk innen!

VILMOS. Isten önökkel! Én nagylelkűen visszavonulok! (*Klárával karonfogva el*).

BERTA. Isten hírével!... No de ne búsulj Ákos, a kézfogó azért nem marad el. Van még más rangja is családnak, aki nem viseli ugyan nevedet, de méltóbb reád és leányodra. Nos, Margit, nem mond semmit a te kiábrándult szívecskéd? (*Barnabást maga mellé vonja*).

ÁGNES. Gyermekeim, ő a legjobb, legnemesebb férfi a világon.

LIPÓCZY (*Barnabás kabátját rángatva, súgva*). Rajta, Barnabás!

BARNABÁS. Kérem, kérem, semmi protekció. Hadd legyek most az egyszer a magam ügyvéde, úgy sincs egyéb perem... Margit, ne hallgass senkire, csak szívedet kérdezd s annak nevében felelj... Most még korán volna sokat kérni - de ha egy kis reményt adhatsz - akármilyen keveset - nyújtsd felém kezedet...

MARGIT (*kezét nyújtva, halkán*). Nem keveset, barátom! - Sokat!

BARNABÁS (*elragadtatva megcsókolja kezét*). Hallod, papa? Reményt adott! Sokat!

LIPÓCZY. Ezt is nekem köszönheted.

BERTA (*Ákoshoz*). Meg vagy elégedve?

ÁKOS. Most vagyok életemben először boldog - nőm és gyermekeim között. (*Magához vonja Ágnest, Margitot, Barnabást*).

A függöny legördül

¹²² *denuo* - ismét, újra

BUBORÉKOK

VÍGJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN

SZEMÉLYEK

SOLMAY IGNÁC, földbirtokos

SZIDÓNIA, neje

BÉLA, országgyűlési képviselő |

SZERAFIN, Rábay neje |

RÓBERT | gyermekeik

GIZELLA |

ARANKA |

RÁBAY MIKLÓS, osztálytanácsos

MOROSÁN DEMETER

TAMÁS, fia

ÖZVEGY SERECZKYNÉ

CHUPOR ALADÁR

HÁMOR

MALVIN, neje

GOMBOS, ügyvéd

BANGÓ, kereskedősegéd

ADOLF, inas |

RELLI, szobaleány | Solmaynál

ANDRÁS, inas |

BETTI, szobaleány | Rábaynál

VENDÉGEK.

*Történik a fővárosban. Az első és harmadik Solmay lakásán,
a második felvonás Rábay lakásán*

ELSŐ FELVONÁS

Terem. Fényűző bútorzat. A fenékszínen két nagy ajtó; az egyik a főbejárás, a másik egy nagy terembe nyílik. Jobbra, balra ajtó. Balra ablak

Első jelenet

Solmay, Relli

(Balfelől, hosszas, erős csengetés hallatszik).

SOLMAY *(jő jobbról)*. Micsoda kolompálás ez megint?

RELLI *(futva jő a középről)*. A nagyságos asszony és a kisasszonyok öltözködnek a mai estélyre. *(El balra)*.

SOLMAY *(magában)*. Vagy úgy! Öltözködnek? Ez a nő életének legszebb, legmagasztosabb, legszentebb pillanata, mint a feleségem szokta mondani. *(Balról Szidónia szava hallatszik: »Relli, a csipkéimet«)*. A feleségem hangja! Akkor is üldöz, ha nem látom. Mikor lesz már pihenésem? *(A pamlagra veti magát)*.

Második jelenet

Solmay, Róbert, Adolf

(Adolf meggyújtott lámpákat hoz, elhelyezi az asztalokon, rendezi a szobát, kinyitja a belső terem ajtaját).

RÓBERT *(középről jő)*. Ej, be rosszkedvű vagy, papa! *(Mellé ül)*. Fogjunk kezet, én meg dühös vagyok. Képzeld csak, mily gyalázatosan rászedett az a nyomorult King Arthur?

SOLMAY. Ki az ördög az a King Arthur?

RÓBERT. Nem ismered? Hát a paripám, a versenylovam. Hogy ápoltam, hogy treníroztam, hogy dédelgettem a nyomorultat! És képzeld, a tegnapi futtatáson mindig az utolsó volt, becsületemre, a legutolsó. Pedig fogadtam rá - de még mennyit, és veszítettem, de még mennyit! *(Adolf megáll hátuk mögött s a beszélgetést hallgatja)*.

SOLMAY *(felugrik)*. Már megint? *(Adolfhoz fordul)*. Nem szíveskednél elhordani magadat?

ADOLF. Nagyságod óhajta reám nézve parancs. *(El)*.

RÓBERT *(papírt vesz ki zsebéből)*. Nézd, papa, rendszerető ember vagyok - felírtam minden veszteségemet - az összeadás egészen helyes. - *(Eléje tárja a papírt)*. Ennél több nem kell - egy krajcárral sem kell több.

SOLMAY. Tessék! Ez a második! *(Balra mutat)*. Ott az asszony és a leányok ruhái, csipkéi, ékszerei - itt a fiam lova és adósságai - *(zsebére üt)* itt meg a fizetés... Én persze csak azért vagyok a világon, hogy fizessek!

RÓBERT. Ez a természet rendje, papa: az apák kifizetik fiaik adósságait. *(Megöleli Solmayt)*. Aztán úgyis csak kölcsön kérem. Visszafizetem, minden rendkívüli kiadást megtéríték, mihelyt megcsinálom a fényes partit. *(Béla kinyitja a középajtót s állva marad)*.

SOLMAY. Micsoda fényes partit?

RÓBERT. Hát azt, amelyikre várok. Még nem tudom, hol rejtezik, de majd csak előkerül valamikor. Hiszen mindnyájan ebben dolgozunk. Fényes parti - ez a mi életünk célja, tevékenységünk rugója és jövőnk reménye. Szóval, ez a hivatásunk. A mama kiöltözteti és kiállítja a leányokat, s várja számukra a gazdag férjet; mi fiúk uraskodunk, gavalléroskodunk, csillogunk és várjuk a gazdag feleséget - aztán majd csak megélünk valahogy.

Harmadik jelenet

Előbbie, Béla

BÉLA (*előre jó az ajtótól*). Elég! Hogyan hallgathatod, atyám, ez éretlen gyermek cinizmusát? Így beszélni a házasságról, e szent és felséges intézményről! Silány üzletté aljasítani e magasztos frigyet, mely a lelkek egyesülése és az emberi társadalom alapja! Elég legyen! - Mellesleg értesítlek, atyám, hogy a szép Sereczkynével végre megegyeztem és nőül fogom venni.

SOLMAY (*elszörnyedve*). Megbolondultál?

RÓBERT (*kacagva*). No, papa, én még csak az elméletet állítottam fel, de ő már a kész eredménnyel lép eléd. Tessék választani!

SOLMAY. Reménylem, nem beszéltél komolyan.

BÉLA. Én mindig komolyan beszélek.

SOLMAY. De hiszen éppen most szónokoltál nagy hévvel azok ellen, kik a szent házasságot üzérkedéssé aljasítják. Hát te ugyan miért veszed el Sereczkynét, ha nem a pénzéért?

BÉLA. Az egészen más.

SOLMAY. De én nem egyezem bele! Halljátok fiúk, én nem sokat avatkoztam be nevelés-tekbe, anyátok mindent a maga kezébe vett s engem szóhoz sem engedett jutni - de (*körülnéz*) most nincs jelen - most már én is kinyitom a számat. A leányokkal tegyen anyátok, amit akar; meg lehet, jobban ért hozzá; de a fiaim sorsába nekem is van beleszólásom, és ha látom, hogy mind a ketten szamarak vagytok, majd zablát vetek a szájatokba. Úgy!

BÉLA. Figyelmeztetlek, atyám, hogy nagykorú vagyok, s mint országgyűlési képviselő szuverén jogokat gyakorlok. A mai estélyen kihirdetjük az eljegyzést. Tedd hát magad illő apósi hangulatba. Viszontlátásra! (*El*).

RÓBERT. Ölelj meg, papa, én mégis többet érek, mint ez a te komoly, józan fiad. (*Megöleli Solmayt*).

Negyedik jelenet

Előbbie, Szidónia

SZIDÓNIA. Itt vagyok, felöltöztem... Ah rossz fiú! Két nap óta nem láttalak. Mit csináltál azalatt?

SOLMAY. Adósságot!

RÓBERT (*kezetcsókol Szidóniának*). Mama, ez a toalett valóban felséges.

SZIDÓNIA (*a tükörben nézve magát*). Te kis hízelgő! Egyszerű és olcsó, de van egy kis ízlésem. Ezt is csak leányaim kedvéért viselem, hogy mintát mutassak nekik... Ah! ha saját hajlamaimat követhetném! (*Solmayhoz*). Adósság! Oh! Náci, hogy tudod ezt a csúf szót fennhangon kiejteni? Mily közönséges! Ha adósságot csinált, ki kell fizetni - voilà.¹²³ (*Tovább nézi magát a tükörben*).

RÓBERT. Ez ellen nincs fellebbezés, papa. (*Solmaynak adja az írott ívet, melyet az mérgesen zsebébe tesz*).

SOMLAY (*súgva*). Mondd meg legalább anyádnak, hogy Demetereket is meghívtam a mai estélyre.

RÓBERT. Mama, van szerencsém jelenteni, hogy Morosán Demeter feljött Pankotáról és őt is meghívtuk a mai estélyre.

SZIDÓNIA. Ah! mily tapintatlanság! Náci, ebben a te kezedre ismerek... Ily közönséges ember!...

SOLMAY. Micsoda közönséges ember! Tisztességes ember, ki becsületes munkával szerzi a pénzt, s nem pazarolja el oktanul, mint -

SZIDÓNIA (*feléje fordul, harcra készen*). Mint - mint - mint kicsoda?

SOLMAY (*fojtott dühvel, elhúzódva*). Mint - senki.

SZIDÓNIA. Már azt gondoltam, célzást akarsz tenni.

SOLMAY. Isten mentsen!

RÓBERT. De csakugyan, mama, mi kifogásod van Demeter bácsi ellen?

SZIDÓNIA. Nem elég, hogy hajdan ispán volt nálunk? És oly közönséges, oly gemein!¹²⁴

RÓBERT. Igen ám, de most már önálló ember, nagy vállalkozó - és távoli rokonunk.

SZIDÓNIA. Ugyan hallgass ezzel a távoli rokonsággal. Hiszen épen ez a legborzasztóbb. Nőül vette atyádnak valami hetvenhetedik szegény rokonát s azóta még engem is sógor-asszonynak mer szólítani. - Még csak az van hátra, hogy ma estére vendégeink előtt is a családfát kezdje magyarázni.

SOLMAY. Amint mondá, vidékünkön a kormány pályázatot hirdetett a Kőrös-szabályozási munkálatokra és Demeter szeretné elnyerni az engedélyt. - Azért jött fel Pestre s kért engem, hogy mutassam be vőmnek, ki ez ügyben előadó a minisztériumban. Nem tehettem hát egyebet, mint hogy meghívtam az estélyre, hol Rábayval találkozhatnak. No, elég ez a magyarázat?

RÓBERT. Annál inkább elég, mert Demeter bácsi fiát is elhozta magával, s ha nem csalódom, a mi Gizellánk nagyon meg fog örülni a jó Tamásnak.

SZIDÓNIA. Gizella sokkal finomabb ízlésű leány, hogysem örülni tudna egy Tamásnak.

RÓBERT. No, no, mama, tavaly nyáron, míg Pankotán laktunk, nagyon sokat nézték egymást, s Tamás nekem nagy titokban megvallotta, hogy szerelmes hűgomba.

SZIDÓNIA. És nem hívtad ki párbajra?

¹²³ voilà (fr.) - ime

¹²⁴ gemein (ném.) - közönséges

RÓBERT. Nem én, hanem biztattam, hogy kérje meg minél előbb a kezét, mert egy pesti szezon alatt neki is úgy elmehet az esze, mint nekünk...

SZIDÓNIA. Náci! és te nyugodtan tudod hallgatni e beszédet?

SOLMAY. A lehető legnyugodtabban.

Ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbiek, Gizella, Aranka balról, Adolf középről

GIZELLA. Készen vagyunk.

SZIDÓNIA. Ah! ah! nagyszerű! elragadó! *(Megfogja kezeiket)*. Gyorsan, a tükör elé! Náci! nem vagy elragadtatva?

ADOLF *(belép)*. A divatárus segédje az előszobában várakozik a számlával. *(El)*.

SZIDÓNIA *(mialatt mindhárman a tükörben nézik magukat, Solmayhoz)*. Ez a te dolgod, édesem.

SOLMAY. Most már én is el lehetek ragadtatva. *(El a középén)*.

RÓBERT. Mama, te igazságtalan vagy leányaid iránt. Még mind elhomályosítod őket...

SZIDÓNIA. Ej, kis csintalan, jóvá akarod tenni előbbi baklövésedet, ugy-e?

ARANKA. Megint bakot lőtt?

RÓBERT. De még milyent! Azt mertem mondani, hogy Gizella örülni fog, ha ma estére Tamással találkozik.

GIZELLA *(hirtelen visszafordul a tükörtől, felvillanó örömmel)*. Itt van?

RÓBERT. Ugy-e borzasztó hír? Mama, vigasztald meg szegény Gizellát! Viszontlátásra! Megyek öltözni. *(Nevetve el)*.

GIZELLA. Mama, igazat mondott ez a bolondos fiú?

SZIDÓNIA. Mit törődöl vele, kedvesem? Egy Tamással! Csak nevetségessé ne tegyen vendégeink előtt. Mi ez? Elfordítod a fejedet? Menj, menj, te nem vagy az én leányom...

ARANKA *(a tükörben nézve magát)*. Mama, nézd csak, eléggé megfeszül a derekam? Chupor Aladár azt mondta tegnap, hogy olyan termetem van, mint egy antik szobornak.

SZIDÓNIA *(Arankát nézve)*. Elragadó vagy! *(Gizellához)*. Tanulj húgodtól! - Ez már tudja, mivel kell egy nagyvilági fiatal leánynak törődnie.

H a t o d i k j e l e n e t

Előbbiek, Rábay, Szerafin, Solmay

SZIDÓNIA *(elérők megy)*. Ah mily szép, hogy oly korán eljöttek, kedves gyermekeim! *(Megcsókolja Szerafint, Rábaynak kezet nyújtva)*. Rossz ember, úgysí olyan ritkán hozza ide kis feleségét. *(Szerafin megcsókolja Gizellát és Arankát. Rábay kedvetlenül oldalt megy és a pamlagra ül. Solmay hozzá megy s némán, hosszasan rázza kezét)*.

SZERAFIN. Milyen nagyszerűen vagytok öltözve, leányok.

GIZELLA. A te ruhád is felségesen áll, Szerafin.

SZERAFIN (*megvetőleg*). Otthon tákolták össze régi ruháimból.

ARANKA. Hát te nem dolgoztatsz Webernél?

SZERAFIN. Leánykoromban tehettem, de most nagyon drága nekünk.

SZIDÓNIA (*Rábayt tréfásan megfenyegetve ujjával*). Ej, ej! - mit hallok, rossz ember? Négy hónapos házasság és már panaszra adunk okot a kis feleségnek?

SZERAFIN (*hidegen*). Oh, nekem nincs okom panaszkodni férjem ellen. Elég nagylelkűen gondoskodik élvezetemről. Tegnap este is színházba akart vinni, zártszékbe.

SZIDÓNIA. Zártszékbe! Ah! mindjárt elájulok. Miklós! Miklós! Szerafin nincs ehhez szokva. Nekünk a színházban vagy páholyba kell mennünk, vagy sehova.

SOLMAY. De mennünk kell.

SZIDÓNIA. Igenis, kell. Ha egészen feláldozzuk magunkat férjeinknek, ha az ő számukra takarékoskodunk, zsugorgatunk, nélkülözünk, megkívánhatjuk, hogy néha-néha egy kis szellemi élvezetet is nyerjünk... Leányok, menjetek az elfogadó terembe, nemsokára gyűlni kezdenek vendégeink. (*Gizella, Aranka el a fenékszíni bal ajtón*). Nem akarom, hogy tanúi legyenek e jelenetnek, örökre elmenne kedvök a házasságtól... (*Megfenyegetve Miklóst ujjával*). Rossz ember, minő haragos arccal ül ott, ahelyett, hogy sietne a kis feleség lábaihoz, javulást ígérni és kiengesztelni szegénykét. Nem mondhatom, hogy az én férjem mintája az ideális férjeknek, nem kívánok hát valami túlságos sokat, ha arra kérlek, hogy igyekezzél legalább őt utánozni.

SOLMAY (*halkan Rábayhoz*). Megtiltom, hogy engem utánozz.

SZIDÓNIA. Halljuk hát, mi történt? Szólj kedves leányom, mi panaszod van férjed ellen? Mert tudom, hogy férjed a hibás, mindig a férjek hibásak. Halljuk a vádpontokat.

RÁBAY. Mire való ez a komédia? Ha bajom van nőmmel, nincs közvetítésére szükségem.

SZERAFIN. No látod, mama? Aztán ne legyek boldogtalan! Semmi örömem, semmi mulatságom, régi ruháimat hordom, és mégis minden tette azt mutatja, hogy nem boldog velem.

SZIDÓNIA (*elszörnyedve*). Náci! hallod, ő nem boldog.

SOLMAY (*Rábayhoz*). Hogy mersz te nem lenni boldog a leányommal? (*Súgva*). Az ostrom erősül, ne hagyd magadat!

SZERAFIN. És folytonosan féltékenységgel gyötör. (*Sírva fakad*).

SZIDÓNIA. No kis bohó, az nem oly nagy baj. Csak okot ne adj rá. Atyád is féltett engem, még most is félt s mégis mily boldogok voltunk. Ugy-e édesem?

SOLMAY (*halk nyögéssel*). Oh igen!

SZERAFIN (*sírva*). És legcsekélyebb kívánságomat sem teljesíti!

SZIDÓNIA. Ez már hiba, ez nagy hiba. A családi boldogságnak legfőbb föltétele, hogy a férj nejeinek minden kívánságát teljesítse. Vegyetek rólunk példát. Én akármit kérjek férjemtől, bizonyosan megteszi, azért vagyunk oly boldogok. - Például most is nagy kedvem jött újdívatú gyémánt fülbevalókra, magam és a két leány számára. Csak egy szót kell szólnom férjemnek és holnap megkapom. Ugy-e édesem? (*Súgva*). Vigyázz, leányod boldogságáról van szó.

SOLMAY. Oh igen, minden esetre... *(Súgva)*. De nem komolyan, ugy-e?

SZIDÓNIA *(halkan, nagy eréllyel)*. Igenis, komolyan; leányom érzelmeit nem fogom tréfára használni. *(Fenn)*. Köszönöm, édesem. Valóban jó példát adsz vődnek. Csókolj meg édesem.

SOLMAY *(félre)*. Még ezt is! *(Megcsókolja Szidóniát, félre)*. Minek nincs kitéve az ember gyermeke boldogságáért!

SZIDÓNIA. Utánozzatok minket, kedveseim s így mindig szent lesz köztetek a béke! Holnap majd meglátogatunk, az új gyémánt fülbevalókkal, hogy lássátok, mily gyorsan beváltja férjem ígéretét... *(Solmay szólni akar, Szidónia befogja száját)*. Nem, nem, édesem, több ajándékot nem fogadunk el, elég egyszerre ennyi... Vendégeinket kell fogadnom! - Pá, Nácikám, pá! *(El)*.

SZERAFIN *(egy ideig némán áll Rábay előtt, mintha megszólítását várná, azután kezével és fejével durcás mozdulatot téve el Szidónia után)*.

H e t e d i k j e l e n e t

Solmay, Rábay

SOLMAY *(dühösen)*. Tessék! ennek is én fizetem meg az árát! - Reményilem, lesz annyi eszed és nem fogsz utánozni engem.

RÁBAY. Miért nem követed magad e bölcseséget?

SOLMAY. Eh! én már meg vagyok törve. Megtört a sok háború és vereség. A sok szcéna!¹²⁵ Tudod te, mi az a szcéna? Mikor az asszony sír, görcsöket kap, megátkozza azt az órát, melyben belédszeretett, széttépi a zsebkendőjét és azzal fenyeget, hogy leugrik a harmadik emeletről... Én ezen mind keresztül mentem. Pedig egyszer sem akart igazán leugrani... Most már hallgatok, magamba fojtom dühömet... Nézd ezt a keblet - ez egy vulkán - harminckét esztendő lávája forrong, kavarog benne. - Okulj rajtam és ne engedj! - Halljuk, ma is mi volt oka Szerafin haragjának? Mi bajotok volt egymással?

RÁBAY. Az ékszerésznél tudtom nélkül nagy bevásárlásokat tett, én nyomára jöttem, szemrehányásokat tettem neki, erre ő -

SOLMAY. Sírva fakadt és azt mondta, hogy jól van, eladja meglevő ékszereit is, és ha őt csupán szakácsnének vetted el, csak mondd ki bátran, hogy tudja mihez tartani magát.

RÁBAY. Valóban ezt mondta. Honnan tudod?

SOLMAY. Családi hagyomány. Elégyszer hallottam az anyjától, megtanulhattam könyv nélkül. Mondd csak, emlegette már a harmadik emeletet?

RÁBAY. Még nem, hanem duzzogott és az egész úton nem szólt hozzám.

SOLMAY. Az első stádium. Légy erős, Miklós, ne engedd, hogy a harmadik emeletig jusson, mert akkor veszve vagy. Könnyen teheted, idősebb vagy Szerafinnál, több az eszed és erőd. Látod, nálam az is baj volt, hogy a feleségem öregebb, mint én... Az Istenért! meg ne mondd neki, hogy elárultam ezt a családi titkot... Csitt! valaki jó.

¹²⁵ *szcéna* (lat.) - jelenet

N y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Demeter, Tamás középről jönnek

DEMETER. Jó helyen járunk?

SOLMAY. Épen jókor. *(Rábayhoz)*. Morosán Demeter, a jó Demeter, kiről annyit beszéltem... Jőjön Demeter, vőm nagyon fog örülni, hogy megismerheti... Ez itt a fia, Tamás, nagyon derék fiú -

DEMETER. Megyei aljegyző, minden iskolát kitanult, a megyei közgyűlésen zajos helyeslések közt szónokolt - büszke vagyok rá, büszkébb, mint magamra.

RÁBAY *(kezét nyujtva mindkettőnek)*. Valóban annyi jót hallottam már önökről, hogy mint kedves régi ismerőseimet üdvözölhetem.

DEMETER. Zajos helyeslés. Sokszor olvastam Rábay úr nevét a közgazdasági rovatban, mint rendíthetetlen és hozzáférhetetlen tisztviselőt. Ezt szeretem. És mikor olvastam, hogy házasságot kötött Solmay Szerafinnal, azt mondtam: Helyes, a zsák megtalálta foltját. Mert tudja Rábay úr, én imádom a Solmay-családot és ők is imádnak engem. Solmay sógor is imád... A felesége is imád... Igaz, erről jut eszembe, hogy a nagyságos sógorasszonynak még nem mutattam be kézcsókos hódolatomat. Képzelem, mennyire fog örülni!

SOLMAY. Magam is azt hiszem... *(Rábayhoz)*. A jó Demeternek egy nagy kérése lesz hozzád, melyet én is szíves figyelmedbe ajánlok.

RÁBAY. Szolgálatára állok, ha tetszik, azonnal. *(Jobbra mutat)*. Talán itt, ez oldalszobában, senki sem fog háborgatni...

DEMETER. Milyen jó ember! *(Kezét nyujtva Rábaynak)*. Ugy-e nem aprehendálja,¹²⁶ ha sógornak szólítom, mikor én arra oly büszke vagyok?

RÁBAY *(megrázza Demeter kezét)*. Higye el, én is büszke vagyok reá.

DEMETER. Belevág a családba, melynek távolról tagjának lehetni legfőbb büszkeségemet képezi. Mert tetszik tudni, a dolog így áll: Solmay úr nagyapjának unokatestvérét, Solmay Dorottyát házastársul vette Kóspallagi Dániel. Kóspallagi Dániel édes testvére, Katalin pedig férje által nagynénje volt az én boldogult feleségemnek, Magdolnának. Ez csak elég világos? *(Súgva Tamáshoz)*. Gizellát még ne tűzzük napirendre?

TAMÁS *(súgva)*. Az égre, atyám, hallgass! Nem rohanhatunk ajtóstul a házba.

DEMETER *(elugrik Tamás mellől)*. Nem rohanhatunk ajtóstul a házba. Egyelőre végezzük az üzleti dolgokat.

RÁBAY *(kinyitva az oldalajtót)*. Ha úgy tetszik, Demeter sógor, rendelkezésére állok.

DEMETER *(hevesen megrázza Solmay kezét)*. Véleményem szerint azt vélem, hogy egyelőre ne tudósítsuk a nagyságos sógorasszonyt jelenlétemről. Élvezni akarom kellemes meglepetését *(El jobbra Rábay után)*.

¹²⁶ *aprehendálni* (lat.) - neheztelni

Kilencedik jelenet

Solmay, Tamás

SOLMAY (*magában, kezeit dörzsölve*). Legalább meg fogja szekírozni feleségemet. És ez nekem jól esik. (*Fenn*). Mulasson Tamás öcsém, míg atyja dolgát végezi.

TAMÁS. Róbertet várom. Azt ígérte, hogy ő fog bevezetni e sok ismeretlen közé.

SOLMAY. Épen itt jő.

Tizedik jelenet

Előbbie, Róbert

RÓBERT. Gyűlnek már a vendégek. Isten hozott, Tamás pajtás! (*Karofogja*). Jer velem a terembe, minden szép leánynak bemutatlak.

SOLMAY. Vigyázz magadra, bolondot ne tégy.

RÓBERT. Ne félj papa, elég egy napra egy bolondság, s ezt már elkövette a te másik, komoly, józan fiad. (*El Tamással a terembe*).

Tizenegyedik jelenet

SOLMAY (*egyedül*). Az igaz, hogy nagy bolondot követett el! - És nem gátolhatom meg - az anyja el lesz ragadtatva a fényes partitól... - De mégis sajnálom azt a fiút... Nem, azért sem sajnálom, nagy tökfilkó, megérdemli a sorsát... És ez csinál törvényeket az országnak!... Az igaz, hogy meg is látszik az országon. (*A terem felé néz*). A feleségem és a jövő menyem. Erre tartanak. - Tatárjárás egyesülve sáskapusztítással.

Tizenkettedik jelenet

Sereczkyné, Szidónia, Béla, Solmay félrehúzódik

SERECZKYNÉ (*Bélához*). Nem, ön borzasztó ember! Ily hirtelen, ily készületlenül a világ nyelvére kerülni! Engedjen legalább lélekzethez jutnom. Nem, az nem lehet, az lehetetlen!

BÉLA (*nyugodt méltósággal*). Óhajtom, hogy a világ minél előbb megismerje boldogságomat.

SERECZKYNÉ. Mily mohó! Mily türelmetlen! Nagyszerű! Tudja-e, hogy félni kezdek öntől? Két hónap múlva - nem bánom. De most rögtön - lehetetlen. Még mindig első férjem gyászát viselem szívemben. Nézze ezt a gyémánt gyűrűt. Múlt karácsonykor küldte ajándékba boldogult férjem mamája. (*Fájdalmasan égre emelt szemekkel*). Jegygyűrű a másvilágra... És most! Menjen, menjen! (*Szidóniához*). Ments meg, kedvesem, fékezd meg ezt a rettentő embert!

SZIDÓNIA. Bélának igaza van. Oly boldoggá tesz mindnyájunkat e házasság, úgy szeretünk, oly büszkék vagyunk rád - miért rejtegezzük a világ előtt? - Hadd pukkadjanak meg az irigyek! (*Solmayhoz, ki el akar osonni*). Náci, maradj!

SOLMAY (*magában*). Oh pokoli kínszenvedés!

SERECZKYNÉ. Jó napot, Solmay, jó napot, jó napot! (*Szidóniához*). Te is? Ah szegény, gyöngé, fiatal asszony én! Mit tegyek ily hatalmas ostrom ellen? Rabláncra ver ez a borzasztó ember. (*Égre emelt szemekkel*). Bocsáss meg nekem, te dicsőült szellem, ott a magasban! Tegyetek hát velem, amit akartok. (*Megcsókolja Szidóniát, Bélát újjával fenyegetve*). Ön még várhat, gonosz! (*Solmayhoz megy és meghajítja előtte fejét*). Atyám! áldását!

SOLMAY (*ijedten*). Mi tetszik?

SZIDÓNIA (*súgva*). Légy boldog!

SOLMAY Boldog vagyok... Fogadja áldásomat nagysád!

SZIDÓNIA (*súgva*). Csókold meg a homlokát.

SOLMAY (*félre*). Még ezt is! (*Megcsókolja Sereczkyné homlokát*).

SZIDÓNIA. Életemnek legszebb napja ez. Saját esküvőm óta nem voltam ily boldog. (*Solmayhoz*). Csókolj meg, édesem.

SOLMAY (*félre*). Ma rossz napom van. (*Megcsókolja Szidóniát. Félre*). Nem bírom tovább, megüt a guta. (*El*).

SZIDÓNIA. Éltem legszebb álma teljesült, midőn téged leányomnak nevezhetlek. (*Kitárja karjait*). Leányom!

SERECZKYNÉ (*Szidónia keblére repül*). Mamám!

T i z e n h a r m a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Gizella, Aranka, több vendég, majd Róbert, Tamás

GIZELLA (*a terem ajtajában*). Mit látok! (*Hátra szól*). Jertek csak, nagyszerű meglepetés! (*Bejő, utána a többiek*).

SERECZKYNÉ. Ah! mint ég az arcom! (*Bélához*). Gonosz! most már viselje a felelősséget.

ARANKA. Milyen boldog ember ez a Béla!

SERECZKYNÉ (*szemérmesen*). Azt hiszed? Utoljára kénytelen leszek magam is elhinni. (*Kezet nyújt Bélának*).

BÉLA. Uraim, hölgyeim! íme, menyasszonyom. (*Sereczkynével körüljár, s a vendégek üdvözlését fogadja*).

RÓBERT (*jő Tamással*). Meg vagy hatva...? Vagy igaz, a te szemed most csak egyet lát. (*Fenn*). Gizella!

GIZELLA (*feléjük megy*). Mit kívánsz, Róbert?

RÓBERT. Nézd csak, ki van itt?

GIZELLA (*kezetnyujtva*). Ah. Tamás! Isten hozta! Hallottam már, hogy feljött.

RÓBERT. Na, most végezzétek magatok a többit. (*Félrehúzódik*).

TAMÁS (*felindultan*). Valóban, Gizella kisasszony, én oly zavart - oly boldog vagyok -

GIZELLA (*Szidónia felé néz, ki fejével rosszalólag int, zavartan*). Én is - én is boldog vagyok...

SZIDÓNIA (*hozzájuk siet*). Hogyne volna boldog a kedves kicsike, mikor bátyja ily fényes partit csinál? Jó estét Tamás, hallom, megérkeztek... (*Gizellához*). Béla menyegzőjére pompás új ruhákat kaptok.

GIZELLA. Ah! mama, mily örömhír!

SZIDÓNIA. Látja Tamás, hogy örül ennek a kis bohó!... Menj kedvesem, Sereczkyné már kérdezősködött utánad... *(Súgva)*. Hidegen menj!

GIZELLA. Viszontlátásra Tamás! *(Sereczkyné mellé megy)*.

SZIDÓNIA. Nem tartóztatom, Tamás, talán kedve lesz szivarozni... Róbert, vidd szobádba a derék Tamást. *(Elfordul)*.

BÉLA. És most ismertessük meg boldogságommal többi barátainkat is.

SERECZKYNÉ. Legyen meg az ön akarata, borzasztó ember! *(El a másik terembe, Gizella és a többi vendég utánuk)*.

ARANKA *(súgva Szidóniához)*. Mama, félre áll a hajdíszed.

SZIDÓNIA. Ah! mily borzalom! Ennek is ez a szörnyű Tamás az oka. Jer velem, igazítsuk meg hamar. *(El Arankával balra)*.

RÓBERT. A mama is tud néha jó tanácsot adni. Jer velem szobámba szivarozni; ma már úgysem tehetsz semmit, Béla fényes partija az est uralkodó csillaga... Hogy tetszik leendő sógorném? Én már kezdek kigyógyulni a fényes parti-vágyból... No hát jerünk! Mit bámulsz abba a terembe? Ugyan mit látsz ott? Fiatalembereket és leányokat, akik kölcsönösen hintik a port egymás szemébe, s mikor végre egymás lépvevesszőjén ragadnak és kisül, hogy mindegyik a másikat tartotta fényes partinak, egymásra bámulnak és azt kérdik: Hát érdemes volt ezért összeházasodni? Megint jönnek... Szökjünk! *(El Tamással a középén)*.

T i z e n n e g y e d i k j e l e n e t

Szerafin, Malvin, Chupor

MALVIN. Jer kis Szerafinom, itt háborítlanul lehetünk. *(Visszafordul Chuporhoz)*. Hát maga ide is utánunk jött?

CHUPOR *(édeskés, érzelgős hangon)*. Ki tilthatja meg a bolygónak, hogy a napot kövesse?

MALVIN. Most az egyszer maga a nap tiltakozik. Hagyjon magunkra, titkom van Szerafinnal.

CHUPOR. Nagysádnak titkai vannak? Van szerencsém titkári állásért folyamodni...

MALVIN. Üresedés hiányában folyamodó kérelmével elutasítatik.

CHUPOR. Engedek a felsőbb parancsnak, de csak rövid időre. *(Szerafinhoz)*. Ne feledje nagysád, hogy az első táncot nekem ígerte. Itt leszek, kérlelhetetlenül behajtom követelésemet. *(El)*.

T i z e n ö t ö d i k j e l e n e t

Malvin, Szerafin, leülnek

MALVIN. Ez a Chupor nagyon sokat forgolódik körülöttem.

SZERAFIN. Pedig ki nem állhatom. De a mama el van ragadtatva finom modorától és fényes helyzetétől. - Kitűnő partinak tartja Gizella számára.

MALVIN. Úgy látom, hogy többet foglalkozik veled, mint Gizellával.

SZERAFIN. Férjem is úgy látja, s eleget gyötör miatta féltékenységgel. Annál jobban haragszom rá.

MALVIN. Férjedre?

SZERAFIN. Nem, hanem erre a kiállhatatlan Chuporra.

MALVIN. Hát a te férjed féltékeny?

SZERAFIN. Borzasztóan, mikor még ilyen majomtól is féltetni képes.

MALVIN. Hisz ez valódi szerencse rád nézve, kedvesem. Az a nő, kit félt a férje, biztos lehet róla, hogy minden akaratát teljesíteni fogja. Sakk a férjeknek! s legjobban sakokban lehet őket tartani egy ily ártatlan udvarlóval.

SZERAFIN. De én igazán szeretem férjemet és sajnálom őt, ha látom, mily gyötrelmeket áll ki minden ok nélkül.

MALVIN. Te kis bohó! hát én nem szeretem a férjemet? Azért mégis sakokban tartom. S a te férjednek épen nagy szüksége van rá. Ma is véletlenül tanúja voltam, mily roppant szcénát csinált amiatt a néhány rongyos számla miatt.

SZERAFIN. Ugy-e, milyen igazságtalan, milyen kicsinyes volt!

MALVIN. Botrányos volt. Nem is tűrhettem nyugodtan viseletét, tüstént siettem az aranyműveshez és kifizettem renden számládat.

SZERAFIN. Már megint? Nem, Malvin, ezt nem fogadhatom el! Úgyis már nagyon sok szívességet tettél velem. A divatárusnál, a szabónál is kifizetted számláimat, melyekről nem mertem férjemnek szólni... Most meg már ezt is? Nem, ezt nem fogadhatom el! (*Fölkel*).

MALVIN (*maga mellé vonja Szerafint*). Te kis bohó, hogy beszélhetsz így? Hát nem voltunk mi már a nevelő intézetben a legjobb barátnők? Nem vagyunk mi most is életre-halálra hű szövetségesek? Csak vigyázz, férjed meg ne tudja! Ő félremagyarázhatná - oh! azok a férfiak!... (*Megöleli Szerafint*). Aztán ki beszél itt ajándékokról? Egyszerű kölcsön az egész, melyet vissza fogsz fizetni.

SZERAFIN. Miből fizessem vissza? Mikor nem merek férjemnek szólni! Nem, Malvin, lemondok mindenről, zsákruhában járok, szakácsné leszek. (*Sírva fakad*).

MALVIN. Miből fizeted majd vissza? Hát elfeledted már azt a rákospalotai telket, melyet keresztanyádtól kaptál ajándékba? Most még nincs ugyan értéke, de férjem biztosan tudja, hogy nemsokára királyi vadászkastélyt fognak építeni környékén, s akkor százszorosan fölmege a telkek ára.

SZERAFIN. Igazán hiszed azt?

MALVIN. Gondolom, eléggé bebizonyítottam. Holnap majd elküldöm a kifizetett számlákat is, hogy kezekben legyenek... (*Megöleli Szerafint, fölkel*). Igaz, most jut eszembe, kicsikém - szóltál már férjednek arról a - hogy is hívják? Körös-szabályozási vállalatról?

SZERAFIN (*fölkel*). Tegnap is említettem. Mondtam, hogy legjobb barátnőm férje szeretné megkapni az engedélyt s hogy engem nagyon boldoggá tenne vele.

MALVIN. Ah! mily kedves vagy!... Holnap megint szólhatnak - kérhetnének talán, mint valami vizontszolgálatot bizonyos nagy engedékenység fejében... (*Nevetve*). Látod, erre jók az ilyen Chupor-féle ártatlan udvarlók.

SZERAFIN. Milyen pajkos vagy te, Malvin.

MALVIN. Csak szeretlek, s nem akarom, hogy rabszolgája légy férjednek. (*Megcsókolja*).

T i z e n h a t o d i k j e l e n e t

Előbbiek, Chupor

CHUPOR (*a terem ajtajában*). Ah! nagysádtok kölcsönösen megrabolják a mennyországot.

MALVIN. Jöjjön, jöjjön, úgyis magáról beszéltünk.

SZERAFIN (*halkan*). De Malvin!

CHUPOR. Bizonyosan sok rosszat... Ah! én vagyok a világ legrágalmazottabb embere.

MALVIN. No csak ne legyen olyan hiú... Nem látta férjemet?

CHUPOR. A zongora mellett áll és elmélkedik. (*Szerafinhoz*). Nagysád, a tánc azonnal kezdődik.

MALVIN (*súgva Szerafinhoz*). Sakk a férjeknek! (*El*).

CHUPOR (*kezét nyújtja*). Az első tánc az enyém - szabad lesz kérnem a másodikat, a harmadikat is?

SZERAFIN. Nagyon követelő. (*Észreveszi a belépő Rábayt. Elkapja fejét, mintha nem venné észre; dacos mozdulattal, félre*). Azért is! (*Fenn*). Menjünk! (*El Chuporral*).

T i z e n h e t e d i k j e l e n e t

Rábay, (majd) Demeter

RÁBAY (*egy lépést tesz előre*). Szerafin!... (*Megáll*). Ah! mily nevetséges vagyok! Táncolni se engedjem? De mért táncol épen e léha fickóval, mikor tudja, hogy nekem rosszul esik? Eh! nevetséges! csak nem fogom féltetni - ettől!

DEMETER (*jő*). Ejnye, Rábay sógor, úgy ott hagyott, mint szent Pál az oláhokat, pedig még el sem mondtam egészen, hogy a Körös-szabályozási munkálatok -

RÁBAY (*szórakozottan*). Igen, igen. (*Magában, a terem felé nézve*). És mégis... Talán épen az ilyen festett bábok a legveszélyesebbek... Mit tanulhatott volna itt, e hiú, felületes anya mellett? Ah! s én nem tudok vele bánni, elkeserítem, ahelyett, hogy magamhoz vonnám lelkét... Ma is oly szigorú, oly valódi iskolamester voltam... Szegény asszony! Kíméletesebbnek kellett volna lennem gyöngéi iránt - nem ő az oka... Ah! mily mosolyogva lejt e piperkőc karján!

DEMETER. Jöjjön vissza, még nem mutattam meg terveimet.

RÁBAY. Nagyon sajnálom... (*A terem felé néz*). Még mindig táncolnak... (*Demeterhez*). Tessék beadni ajánlatát - majd holnap... (*A terem felé néz*). Nem bírom tovább! (*Demeterhez*). Bocsánat! (*El a terembe*).

T i z e n n y o l c a d i k j e l e n e t

Demeter (magában)

Nem szavazok zajos helyeslést. Úgy látszik, olyan kocsira kérezkedtem, amely nem akar fölvenni... No de legalább a másikkal ne késsünk el. Akármit mond Tamás, én okosabb vagyok - szarvánál kell megfogni az ökröt. Ebben a nyomban megkérem Gizella kezét, mert még azt is elkapják az orrunk elől. (*Észrevéve Szidóniát*). Itt az öregasszony, vágjunk neki!

Tizenkilencedik jelenet

Szidónia, Aranka, Demeter

SZIDÓNIA *(félre)*. Ah! ez a borzasztó ember!

DEMETER *(magában)*. Milyen kellemesen van meglepetve. Szinte elpirult az örömtől. *(Fenn)*. Én vagyok.

SZIDÓNIA *(félre)*. Látom! *(Erőltetett nyájassággal)*. Isten hozta, Demeter! Hogy vannak otthon?

DEMETER. Tisztelik és csókolják a nagyságos sógorasszonyt és köszönöm, jól vagyunk, kivéve közös rokonunkat, az öreg Kóspallagi Mihályt, aki a múlt héten meghalt agylágyulásban. *(Megcsókolja Szidónia kezét)*. Hát ez a kis Aranka? Megnőtt és megszépült. A nyáron még akár ölbe vehettem volna, s most már kezét is csókolhatnék neki. *(Kezével titkon távozásra inti Arankát)*.

ARANKA *(bámulva)*. Mi tetszik?

DEMETER *(újra távozásra inti, Szidóniához)*. Hogy virul egészségi állapota, nagyságos sógorasszony?

SZIDÓNIA. Ah! folytonos görcsökben szenvedek - mindig ájulás környékez - most is -

DEMETER *(udvarias részvétellel)*. A görcsök ellen biztos házi orvossággal szolgálhatok; még boldogult feleségem tanulta nagynénjétől, Kóspallagi Katalintól, aki, mint tetszik tudni, édes-testvére volt közös rokonunknak, Dánielnek. Talán el tetszett rontani a gyomrát? *(Ismét távozásra inti Arankát)*.

SZIDÓNIA. Borzalom!

ARANKA *(súgva)*. Nézd, hogy integet! Elmenjek?

SZIDÓNIA. Menj, kedvesem, és vigyázz, hogy Sereczkyné ide ne jöjjön, amíg ez iszonyú embert biztos helyre nem teszem. Képes volna neki is sottisokat¹²⁷ mondani. Siess! *(Aranka el)*.

Huszaedik jelenet

Demeter, Szidónia

DEMETER. Nincs már zsindegy a háztetőn, nekivághatunk -

SZIDÓNIA. Talán a büfébe mennénk jó Demeter? Szolgálhatok egy kis vacsorával?

DEMETER. Jóllakott állapotban vagyok, kedves sógorasszony, köszönöm szíves kínálását -

SZIDÓNIA *(nagy aggodalommal nézve a terem felé)*. Legalább egy pohár pezsgőre kérem -

DEMETER *(meghatottan)*. Milyen jó asszony! Hogy gondoskodik az emberről! Igazán szép a sógorasszonytól, hogy így fentartja a rokonságot, akármilyen távoli. El is dicsekszem vele most mindjárt mindenkinek!

SZIDÓNIA. Halkabban, Demeter, kérem!

¹²⁷ *Sottise* (fr.) - butaság

DEMETER (*súgva*). Igaza van, úgyszólván bizalmi küldetésben járok. Dugjuk hát össze a fejünket és tüzzük napirendre Gizellát. Hol lebeg most e hajdon leányzó?

SZIDÓNIA. Ah! a szegény gyermek! Bizonyosan táncol. Ne háborgassuk multságában.

DEMETER. Jelenlétének hiányossága nem akadályozván, hogy azalatt mi öregek -

SZIDÓNIA (*megbotránkozva*). Öregek! (*Mohón*). Talán szivarozni óhajt Demeter? Jöjjön, férjem szobájába vezetem - ott egy finom szivar mellett elbeszélgethetnek a pankotai szép napokról...

DEMETER. Milyen jó rokon! Most meg már szivarral kínál! Köszönöm, most csak végezzük a dolgunkat, mert köztünk mondván, hogy a nagyságos sógorasszony megegyezése a földolog, parancsa alatt állván minden családtagok és házi állatok...

SZIDÓNIA (*kínos nevetéssel*). Házi állatok! nagyon jó! (*Félre*). Meghalok!

DEMETER. Egy szó mint száz, én imádom a Solmay családot, a Solmay család imád engem, Tamás fiam imádja Gizellát és a múlt nyáron a pankotai magányos szőlők közt érzelmi hangulatba ereszkedett -

SZIDÓNIA (*aggódva néz a terem felé*). Tudom, tudom -

DEMETER. Ha tudja, akkor csapjon fel. Úgyszólván távoli rokonok vagyunk Solmay Dorottya révén, tegyük ezt most szorosabbá ez új himen által. A sógorasszony lévén a legokosabb és legöregebb a családban...

SZIDÓNIA (*magában*). Ennek véget kell vetni. (*Az ajtóhoz siet s kiált*). Ignác! egy szóra!

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbieket, Solmay, majd Tamás

DEMETER. Épen kapóra tetszik jönni, a nagyságos mamával már megegyeztünk -

SOLMAY. Miben?

DEMETER. Hogy Tamás fiam feleségül veszi Gizellát.

SOLMAY. Nagyon jó!

SZIDÓNIA (*súgva, ingerülten*). Hallgass!

SOLMAY. Azért hívtál ki?

SZIDÓNIA. Demeter, ön félrebeszél, mi semmiben sem egyeztünk meg. Az ön kérésére csak férjem felelhet, mint a család feje, s azért az ő jelenlétében és nevében kimondom, hogy a mi leányunk sohasem lehet egy Morosán neje.

DEMETER. A név nem tesz semmit, ötven krajcárért a legfényesebb történeti nevek rendelkezésünkre állván. (*Kezét nyújtja*). Csapjon fel!

SZIDÓNIA. Soha!

TAMÁS (*jő és állva marad a középajtóban*).

SOLMAY. De kérdezzük meg legalább Gizellát.

SZIDÓNIA. Gizella már tudja és csak nevetett rajta... Ő a jó Tamás neje! hahaha! Én is csak nevetni tudok... Gizella egészen más valakire gondol...

TAMÁS *(előrohan, Demeter kezét megragadva)*. Menjünk atyám, itt többé nincs semmi keresnivalónk. Hisz látod, hogy kinevetnek.

DEMETER *(fájdalmasan)*. Kinevetnek, mikor én azt gondoltam, hogy örömet szerzek nekik! Ez a család, melyet annyira imádok... Ez fáj!... No jó! hát kinevetnek... Menjünk, fiam! *(El Tamással a középén)*.

SOLMAY. Demeter! *(Utána akar sietni)*.

SZIDÓNIA *(megfogja Solmay frakkját)*. Náci, ha visszahívod, elájulok.

SOLMAY *(visszafordul dühösen)*. Holnap magunk leszünk, akkor elájulhatsz - érted? Holnap beszélek Demeterrel! *(El jobbra)*.

SZIDÓNIA *(magában)*. Győztem... Most szobájában kidühöngi magát, mint rendesen, s megint szelíd bárány lesz, mint rendesen.

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Szidónia, Rábay, Szerafin

SZIDÓNIA. Ah! ti vagytok, kedveseim?

SZERAFIN. Sereczkyné már nagyon kérdezősködik utánad.

SZIDÓNIA. Ha tudnátok, mennyit kell gyermekeimért szenvednem... Most is mily veszélytől mentettelek meg mindnyájatokat! Igazán, én vagyok a család villámhárítója. *(El)*.

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Rábay, Szerafin

SZERAFIN. Micsoda veszélytől mentett meg a mama?

RÁBAY. Hallgass rám, Szerafin, sokkal komolyabb dologról akarok beszélni...

SZERAFIN. Oh! Istenem! Azért hívtál ide? Nem volt ma már elég a komolyságból?

RÁBAY *(szelíden)*. Ne érts félre, nem akarok többé a mai dolgokra célozni. Elismerem, hogy pedáns, hogy nagyon szigorú voltam. Bocsáss meg.

SZERAFIN *(félre)*. Malvinnak igaza volt. Használt a sakk.

RÁBAY. Nem felelsz, Szerafin?

SZERAFIN *(duzzogva)*. Mit feleljek? *(Hirtelen visszatérő gyöngédséggel)*. De nem, - nem duzzogok - szeretlek. Ugye nem lesz többé olyan rossz? *(Vállára hajtja fejét)*.

RÁBAY. Isten látja lelkemet, hogy minden vágyam a te boldogságod s ami tőlem telik, azt meg is fogom érte tenni mindig. De nemde, te is gondolni fogsz az én boldogságommal?

SZERAFIN. Ha te jó vagy, én is jó leszek.

RÁBAY. Tedd meg hát kedvemért - nem mintha nem bíznam benned - de a világ oly gonosz - úgy keresi az alkalmat a pletykára - ne engedd, hogy ez a léha ember, ez a Chupor annyit foglalkozzék veled...

SZERAFIN *(Rábay arcát simogatva)*. Te bohó, te, már megint féltékeny vagy?

RÁBAY. Nem féltékenység, csak tapintat... Nem elég a hibától tisztának lenni, látszatát is kerülni kell... Egy szóval, nekem rosszul esik. Ma is mindig vele táncoltál -

SZERAFIN (*pajkosan*). Pedig még több táncsal is adósa vagyok.

RÁBAY. Tedd meg kedvemért, ne táncolj ma többé vele. Megígéred.

SZERAFIN. Jól van, nem bánom, ha te is megígéred, hogy ezentúl jó fiú léssz.

RÁBAY. Annyira megígérem, hogy még a múlt hibáját is jóvá teszem. Add át azokat a szerencsétlen számlákat holnap azonnal kifizetem.

SZERAFIN (*zavartan*). A számlákat? Az - az már nem szükséges.

RÁBAY. Dehogyan! Csak nem küldted vissza az ékszereket? Már azt nem engedem, hogy az én jó kis feleségem más asszonyok mögött maradjon. Holnap rögtön megyek az ötvöshöz és kifizetem.

SZERAFIN. Nem - ne menj - már ki vannak fizetve.

RÁBAY. Hogyan? És ki fizette ki?

SZERAFIN (*mindig nagyobb zavarban*). Én.

RÁBAY. Mikor? Ma délután még nem voltak kifizetve.

SZERAFIN. Ma - most - nem régen -

RÁBAY. Mit jelent ez? Hiszen azóta alig hagytalak el...

SZERAFIN. Más volt ott... Istenem! - minek gyötörsz megint? Előbb szemrehányásokat tettél, hogy adósságot csináltam, most meg azért kínszasz, mert kifizettem... Ez hát a te szerelmed? Ezért áldozom fel magamat legapróbb szeszélyeidnek is? Menj, menj! te sohasem szerettél engem. (*Haragosan a terem felé indul*).

RÁBAY (*kezénél fogva visszatartja*). Szerafin, ez sokkal komolyabb dolog, hogysem apró duzzogással el lehetne ütni. Maradj itt, tudni akarom, micsoda pénzzel fizetted ki ez ékszereket?

SZERAFIN (*félre*). Nagyon korán engedtem. Tovább is sakkban kellett volna tartani.

RÁBAY. Ismétlem, Szerafin, felelj! Az én nőmnek nem szabad oly pénzzel rendelkeznie, melyről én semmit sem tudok. Nem tudod, hogy állásomban, mely annyira ki van téve a vesztegetésnek, a gyanúsításnak, még a legcsekélyebb árnyéktól is mennyire kell óvakodnom? Felelj! Fel sem merem rólad tenni, hogy ajándékot fogadtál el valakitől, - nem, ennyire nem alázhatod meg férjedet, nem sértheted meg tisztviselői becsületét!... Tudom hogy egy kissé hiú, felületes, könnyelmű vagy, de ezt nem merem, nem szabad föltennem rólad... Felelj hát, az égre! felelj! ne engedd ez iszonyú, e képtelen gyanút megerősödni lelkemben!

SZERAFIN (*rémülten, magában*). Istenem! mit tettem? Mit mondjak?

RÁBAY. Felelj, kitől kaptad a pénzt?

SZERAFIN (*nagy zavarban, mintegy kisegítő gondolatot keresve, hirtelen kitörő zokogással*). Atyámtól.

RÁBAY. Atyádtól? (*Megkönnyebbülten*). Atyádtól? Miért nem mondtad ezt mindjárt?

SZERAFIN (*sírva*). Mikor úgy rám ijesztettél. Menj, menj! te sohasem szerettél engem.

RÁBAY. Szerafin, az égre! felelj, igazat mondtál?

SZERAFIN. Úgy! még csak az van hátra, hogy hazugnak nevezz. (*Észreveszi a belépő Solmayt*). Nagy ég! végem van.

H u s z o n n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Solmay balról, Szidónia a teremből.

RÁBAY *(Solmayhoz)*. Éppen jókor jössz, meg kell köszönnöm nagylelkűségedet.

SOLMAY *(bámulva)*. Szívesen - máskor is -

SZIDÓNIA. Mért nem jöttök már a társaság közé? Mi ez? Mi történik itt?

RÁBAY *(Szidónia felé fordul)*. Semmi, semmi, hála Istennek! minden rendbe jött. *(Halkan beszél vele)*.

SZERAFIN *(súgva, kétségbeesetten Solmayhoz)*. Atyám, hagyjon rá mindent, különben elvesztem.

SOLMAY. Elvesztél?

SZERAFIN *(gyorsan)*. Mutassa, hogy mindent tud, vagy meghalok. *(Elsiet és Rábay háta mögé áll)*.

SZIDÓNIA. Náci, ez valóban meglepő, amit rólad hallok. Ezer forint értékű ékszert ajándékozol férjes leányodnak -

SOLMAY. Valóban? *(Szerafinra néz, ki Rábay mögött titkon összetett kézzel eseng feléje. Magában)*. Mit jelent ez?

RÁBAY. Kérem, mama, csak kölcsön adta, meg fogjuk téríteni. *(Solmayhoz)*. Köszönöm, ugyan feleségem nevében, de nagyon csodálom, hogy így elősegítéd költekezését, holott alig egy óra előtt biztattál, hogy semmiben se engedjek neki, hogy ne utánozzam a te példádát.

SZIDÓNIA. Mit hallok! Hát te így rontod a vődet?

SOLMAY. Hagyjatok nekem békét! *(Halkan Szerafinhoz)*. Mit jelent ez?

SZERAFIN *(fenn)*. Bocsánat, atyám, kénytelen voltam elárulni. *(Súgva)*. Vegye magára, vagy valami borzasztó fog történni.

SZIDÓNIA. Vagy talán tagadod, hogy ma ezer forint áru ékszert fizettél ki Szerafinért?

SOLMAY. Én? *(Szerafinra esik tekintete, ki Rábay mögül kétségbeesetten int feléje. Magában)*. Megbolondulok. *(Fenn)*. Nem tagadom. Hát aztán?

SZIDÓNIA. Csak az, hogy ugyanannyi értékű ékszert követelek először Gizellának, másodszor Arankának, harmadszor magamnak. Első az igazság.

RÁBAY. Szegény kis Szerafinom, mily igazságtalan voltam hozzá. Megbocsáthatsz-e nekem?

SZERAFIN. Nem, ennyi méltatlanságot nem lehet megbocsátani.

H u s z o n ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbiek, Chupor

CHUPOR *(tánclépésekben jó)*. A zene tüstént megszólal, Szerafin nagysám, szabad kérnem az ígért táncot?

RÁBAY *(súgva, kérőleg)*. Szerafin!

SZERAFIN *(habozva néz Rábayra, Szidóniára, Chuporra, ki feléje nyújtott kézzel áll. Magában)*. Malvinnak igaza volt. Sakk a férjeknek!

SZIDÓNIA. Nos, Szerafin, nem hallod Chupor kérését?

SOLMAY *(súgva Szerafínhoz)*. Kapok végre magyarázatot?

SZERAFIN *(halkan, kétségbeesetten)*. El ne áruljon, papa, mert leugrom a harmadik emeletről. *(Dacos pillantást vetve Rábayra, kezét nyújtja Chupornak s vele el a terembe)*.

SOLMAY *(magában, rémülten)*. Már ez is a harmadik emeleten van!

RÁBAY. Hát így vagyunk! Jó! *(Solmayhoz, bosszúsan)*. Ezentúl kikérem, hogy elősegítsd pazarlását! *(El)*.

SZIDÓNIA. Itt van a szép eredmény, ha saját leányod ellen lázítod férjét. Holnap elvárom ékszereinket. *(El)*.

SOLMAY. Tessék! ennek is az a vége, hogy én fizetek.

A függöny legördül

MÁSODIK FELVONÁS

Rábay lakása. Terem, mely egyszersmind ebédlőül szolgál. Pamlagok, székek, szekrény. A középén reggelire terített asztal. Jobbra Rábay szobája, balra Szerafiné. Középen a főbejárás.

Első jelenet

András, Betti

ANDRÁS (*jobbról jó*). A nagyságos úr azt parancsolta, hogy szobájába vigyem a reggelit.

BETTI (*középről jó a reggelivel, edényekkel tálcán*). Éppen ezt rendelte a nagyságos asszony is. (*Az asztalra teszi a tálcát*).

ANDRÁS. Már megint? (*Kezével hajbakapást mutat*).

BETTI. Kegyetlenül. Mindjárt észrevettem, mikor késő éjjel hazajöttek az estélyről. Egyik jobbra, a másik balra - ajtócsapás - szidás a cselédnek... ismerjük a jeleket.

Második jelenet

Előbbie, Rábay

RÁBAY (*jobbról bosszúsan kiszól az ajtón*). Kapom már azt a reggelit? Az ember éhen elveszhetne ilyen szolgálat mellett.

ANDRÁS. Éppen most akartam bevinni nagyságodhoz...

BETTI (*az edények egy részét más tálcára téve*). Ezt meg a nagyságos asszonyhoz viszem.

RÁBAY (*mérgesen*). Hova?

BETTI. Szobájába. Úgy parancsolta.

RÁBAY (*félre*). Még ő dacol! (*Fenn, Andráshoz, ki fölvette az edényeket*). Maradj, itt fogok reggelizni. (*Asztalhoz ül*).

Harmadik jelenet

Előbbie, Szerafin

SZERAFIN (*balról az ajtóból*). Betti! meddig várat még magára?

BETTI (*fölkapva az edényeket*). Bocsánat, a nagyságos úr -

RÁBAY (*az asztalhoz ül, mintha észre sem venné Szerafint, nagy csörgéssel kávé, tejet önt findzsájába, zajosan kavarja, egy fél kiflit a kávéba márt s szájába tömi*).

SZERAFIN (*magában*). Még ő dacol!

RÁBAY (*teleszájjal*). András, a mai lapokat! (*András el*).

SZERAFIN *(félre)*. Azért sem vonulok vissza előre. *(Bettihez, ki az edényekkel meg akar indulni)*. Maradjon, itt fogok reggelizni. *(Az asztalhoz ül, s indulatosan tölt magának)*.

ANDRÁS *(jó, lapokat tesz Rábay elé)*. Méltóztassék! A mai újságok... *(El a középén Bettivel, kinek az ajtóban némajátékkal ismét hajbakapást mutat)*.

N e g y e d i k j e l e n e t

Rábay, Szerafin, majd Betti, András

RÁBAY *(dühösen folytatja a kávézást, egy hírlapot tartva maga előtt úgy, hogy egészen elfödi Szerafin elől)*.

SZERAFIN *(kávézni kezd, leteszi a findzsát, lopva Rábay felé pillant, ismét nagy zörejjel fölveszi findzsáját. Szünet után, egyik hírlap után nyúlva, indulattól reszkető hangon)*. Szabad ezt a lapot megnéznem?

RÁBAY *(nem pillantva fel az újságból)*. Tessék.

SZERAFIN. Mert ha tán ez is ellenére volna, én nem akarok magas akaratával dacolni.

RÁBAY. Csak tessék...

SZERAFIN *(indulatosan felnyitja a lapot s éppen úgy maga elé terjeszti, mint Rábay, és kávézva olvas. Rövid szünet után mindketten egyszerre egymás felé néznek s egyszerre megszólalnak)*.

RÁBAY. Mi tetszik? |

SZERAFIN. Nos? | *(Egyszerre)*.

RÁBAY. Én nem szóltam.

SZERAFIN. Bocsánat! Én sem. *(Tovább olvasnak)*.

RÁBAY *(újra tele tölti findzsáját)*. Brr! milyen keserű! Már megint nincs elég cukor az asztalon.

SZERAFIN *(csenget. A belépő Bettihez)*. Cukrot a nagyságos úrnak. *(Betti a szekrényből cukrot tesz a szelencébe, az asztalhoz viszi s el)*.

RÁBAY *(ismét dühösen s teleszájjal kávézik és olvas)*.

SZERAFIN *(Rábay felé néz, a hírlapot idegesen összegyűri és eldobja)*.

RÁBAY *(nem néz fel a hírlapból)*. Ily nagy háztartás, ennyi cselédség mellett legalább elvárhatnám, hogy ne kapjak keserű kávé.

SZERAFIN *(csenget)*.

BETTI *(jó)*. Mit tetszik parancsolni?

SZERAFIN. Hívja be Andrást is, mindkettőjünkkel lesz beszélőnivalóm. *(Betti el)*.

RÁBAY *(fölnéz a lapból)*. Mit akar velök?

SZERAFIN. Fölmondok nekik. Ön panaszkodik a drága háztartás ellen, nincs hát egyéb hátra, mint hogy elküldjem a cselédeket. Hisz én is elvégezhetem a dolgukat, majd én tisztítom a ruhákat, én takarítom a szobákat - azért mentem férjhez -

BETTI *(jó Andrásval)*. Itt vagyunk mind a ketten, nagyságod.

SZERAFIN. Jöjjenek közelebb.

RÁBAY (*halkan Szerafinhoz*). Megtiltom, hogy cselédeink előtt kompromittáljon.

ANDRÁS (*Bettivel közelebb jő*). Mit tetszik parancsolni?

RÁBAY. Semmit. Elmehetnek! (*Betti, András el*).

SZERAFIN. Hanem engem lehet a cselédek előtt kompromittálni, úgy-e? (*Zsebkendőjét indulatosan tépi*).

RÁBAY. Elégge kompromittálja ön magát a világ előtt.

SZERAFIN (*felugrik*). Kinek mondja ezt?

RÁBAY (*nagy zajjal megfordítja a lapot s olvasásba merül*).

SZERAFIN (*zsebkendőjét tépve*). Ezt mondani nekem! Aki példánya voltam az önfeláldozó hűségnek! Amiért táncolni mertem... Azért is fogok táncolni! (*Sírva*). Oh, mily boldogtalan vagyok! (*Indulatosan leül, s amint az edényekhez nyúl, findzsáját nagy robajjal a földre dobja*).

Ö t ö d i k j e l e n e t

Előbbie, Solmay

SOLMAY (*sietve jő*). Bocsánat, hogy ily korán zavarom a kellemes pásztorórát... (*Megáll, meghökkenve*). Ohó! hát így vagyunk? Ismerem tapasztalásból az efféle drámai jeleneteket... Kávés findzsa a földön... (*Fölveszi, sűgva Rábayhoz*). Családi hagyomány.

SZERAFIN (*zokogva*). Papa, vezessen ügyvédhez, én válópert indítok.

SOLMAY. Tudom, gyermekem, tudom. Az anyád éppen százötvenszer mondta ezt nekem harminckét év alatt. (*Sóhajtván*). Azért mégis együtt vagyunk! (*Rábayhoz*). Nem hagynál magunkra néhány percre?

RÁBAY (*fölkel, magához véve az újságokat*). Nagyon szívesen. (*Hangsúlyozva*). Nagyon szívesen - akármeddig. (*El jobbra*).

H a t o d i k j e l e n e t

Solmay, Szerafin

SZERAFIN. No, hallja, papa! Nagyon szívesen elhagy. - (*Rábayt utánozva*). Nagyon szívesen! És még azt szeretné elhíttetni, hogy én vagyok a hibás... Oh, miért is mentem férjhez! (*Sírva-fakad s kendőjét tépi*).

SOLMAY (*az ajtónál hallgatózik*). A belső szobába ment. (*Szerafinhoz fordul s rárivall*). Hallgass! - Jól ismerem ezeket a kifogásokat - az eredeti kiadásban, a tied csak gyöngé másolat, engem nem fogsz elbolondítani.

SZERAFIN (*ijedten*). Papa!

SOLMAY. Úgy-e, nem szoktad meg tőlem ezt a hangot? No hát szokjál hozzá. Elégge megkeserültem már magam a gyávaságomat, nem akarom, hogy gyermekeim is áldozatai legyenek s hogy boldogtalanságot és szégyent hozzanak magukra és egész családjukra.

SZERAFIN (*fölemelkedik, méltósággal*). Papa, ezt a hangot nem érdemeltem.

SOLMAY. Hallgass, ha mondom! A te szcenádtól nem ijedek meg. Van is arra most idő! Tudod-e, mit tettél, te boldogtalan? Mikor tegnap éjjel titokban végre megvallottad nekem, ki volt az, aki számláidat kifizette, azt gondoltam, mindjárt elnyel a föld...

SZERAFIN. Hisz ez már rendbejött -

SOLMAY. Rendbejött? Hát nem magyaráztam meg neked, te boldogtalan, hogy ez az ajándék a legvilágosabb megvesztegetés, mely szégyenbe hozhat téged, mindnyájunkat, férjedet megfoszthatja hivatalától, talán öngyilkossá teheti?

SZERAFIN (*rémülten*). Atyám! az Istenért! hisz én csak kölcsönt vettem föl, melyet visszafizethetek rákospalotai telkemből...

SOLMAY (*dühösen*). Süsd meg a rákospalotai telkedet! Csakis veled lehet elhítni ilyen bolondot.

SZERAFIN. De papa!

SOLMAY. Különböznék éppen ez a mentség. Nem romlottságból tetted, csak liba voltál. Az anyád nevelése... Mit értesz te máshoz, mint selyemhez, csipkéhez, brokáthoz, tarlatánhoz¹²⁸ s mit tudom én még mi a tatárhoz! Mit törödtetek ti egyébbel, mint toalett, mulatsággal, üres hivalkodással, az élet csillogó buborékjaival, melyek addig tartanak csak, amíg hozzájuk nyúltok! És én bolond! láttam mindezt, s nem mertem közbeiktatni, gyávaságból, lustaságból, nyugalmam szeretetéből. Oh, mily kötnivaló bolond voltam! Oh, mint szeretném kitépni a hajamat! (*Hajába markol*).

SZERAFIN. Papa, az égre! térjen magához!

SOLMAY. Most már itt a szép eredmény! - Nőül vesz egy komoly, tisztességes ember, szerelemből, hozomány nélkül - és te folytatod a boszorkánytáncot, melyet otthon tanultál. És, hogy eleget tehess ez örült fényűzésnek, képes vagy hiúságból, szelességből, együgyűségből visszaélni férjed állásával, szégyenbe dönteni őt a világ és önmaga előtt. S ha legalább itthon kárpótolnád őt gyöngédséggel, kíméléttel, szeretettel! Az ám! szcenákat csinálsz neki és földhöz vágod a kávéfőzőt!

SZERAFIN (*sírva a pamlagra roskad*). Atyám, atyám, ne folytassa, vagy megölöm magamat!

SOLMAY. Vannak adataim, hogy az asszonyok nem szokták az efféle fenyegetéseket teljesíteni. De jól van, csendesebb leszek, úgyszintén sok teendőnk van még. Felelj szépen, őszintén, mért duzzogtál most megint férjeddél?

SZERAFIN (*sírva*). Ő duzzogott, mert Chupor Aladárral táncoltam.

SOLMAY. És ilyen, majom miatt képes vagy magadra haragítani férjedet, mikor úgyszintén egy más, sokkal súlyosabb hiba nyomja lelkedet. Idehallgass! Első dolgod legyen kiengesztelni férjedet és teljes javulást ígérni. Csitt, egy szót se, vagy megeszlek! A második pedig az, hogy azt a Malvint azonnal fizess ki.

SZERAFIN. Miből?

SOLMAY. Ma reggel összejártam minden uzsorást és keserves nagy kamatra, rövid lejáratú váltóra kaptam pénzt. Ez is siettetni fogja ugyan bukásomat - a felhők már nagyon kezdenek tornyosulni - de ez nem ide tartozik. Legfőbb dolog most ránk nézve az, hogy férjed becsülete

¹²⁸ *tarlatán* - ruhaanyag

mentve legyen s ő sohase tudjon meg semmit... *(Zsebéből pénzt vesz ki)*. Az összes szabó-, divatárus- és ékszerész-adósságok ötezer forintba mennek... Itt van a pénz. Ezt azonnal, még ma reggel küldd el Malvinnak... Érted? *(Kezébe adja a pénzt, melyet Szerafin eltesz)*. El ne felejtse rögtön kifizetni, hogy mikorra férjed elintézi azt a hivatalos ügyet, semmivel se légy adósa, különben semmiről sem állok jól... Most pedig békülj ki Miklóssal... Úgy! - Csókolj meg! - *(Megcsókolja)*. És ezután legyen több eszed... *(A jobb ajtón beszél)*. Miklós! jer ki! *(Halkan Szerafinhoz)*. Szépen beszélj vele, vigyázz reám, ha a székkal zörögni fogok, azt jelenti, hogy több nyájasságot kívánok. Érted?

H e t e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Rábay

RÁBAY *(Solmayhoz)*. Van valami kívánságod?

SOLMAY. Nekem nincs, talán Szerafinnak lesz... *(Egy szék mögé vonul s jelentősen köhög)*.

RÁBAY *(Szerafinhoz hidegen)*. Mit parancsol, asszonyom?

SZERAFIN *(fölkel, lassan, féloldalt Rábay felé megy. Durcásan)*. Bocsáss meg, Miklós, ígérem, hogy ezután jobb leszek.

RÁBAY *(hidegen)*. Mit jelent ez?

SOLMAY *(zörög a székkal)*.

SZERAFIN *(szeméhez emelve kendőjét)*. Ezentúl semmiben sem fogok parancsoddal ellenkezni.

SOLMAY *(erősen zörög a székkal)*.

RÁBAY. Nem értem.

SZERAFIN *(kitörő szerelemmel)*. Miklós, Miklós, édes Miklós, ne haragudjál. *(Rábay nyakába ugrik)*.

SOLMAY *(élőre jő)*. Ezt már meg lehet érteni.

SZERAFIN *(Miklós kebelén)*. Tegnap este rossz, önfejű gyermek voltam, de ígérem neked, hogy soha többé rá nem nézek arra a majomra. Hiszen úgy szeretlek téged!

SOLMAY *(olvasva)*. Egy - kettő -

RÁBAY *(kitörő szeretettel magához öleli Szerafint)*. Drága kis feleségem!

SOLMAY. Három.

SZERAFIN. Igazad volt, ígérem neked, hogy soha többé el nem fogadom házuknál a Chuport. Oh, bocsásd meg bolondságomat!

RÁBAY *(megölelve Szerafint)*. Édes kicsikém, én voltam a bolond...

SOLMAY. No, össze ne vesszetek megint azon, hogy ki volt a bolond, öleljétek meg egymást - szeretem ezt látni - másoknál. *(Rábay és Szerafin megölelik egymást)*.

N y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Szidónia, utána Betti

SZIDÓNIA *(utcai öltözékben a középén jó. Tapsolva,)*. Bravó! bravó! ezt már örömmel látom! Jó reggelt, kedves gyermekeim! nagy újság, nagy dicsőség! Tegnap esti estélyünk megjelent három nagy lapban. - Toalettjeink is le vannak írva... Hogy vagytok? Ah, nekem annyi dolgom van. Már korán reggel a boltokat kell járnom. Készülj fel, Szerafin, téged is magammal viszlek...

BETTI *(fölszedi az asztalról a reggeli terítéket s el)*.

SOLMAY. Szerafinnak más dolga is lehet.. (Súgva). El ne feledd Malvint kifizetni.

SZERAFIN *(súgva)*. Legyen nyugodt, papa.

SZIDÓNIA. Náci! mit suttoatsz, mit áskálódol titokban? Nem látod, milyen szép egyetértés van gyermekeink között? Megint meg akarod zavarni? Hallgass, hallgass! Alig győzöm őket összebékíteni, te újra meg újra egymás ellen ingerled. *(Rábayhoz)*. Reményelem, nincs kifogásod ellene, ha Szerafint néhány boltba magammal viszem.

RÁBAY *(jó kedvvel)*. Isten mentsen! Nekem most úgy is sürgős dolgom van, mielőtt hivatalomba megyek. - Még egyszer át kell tanulmányoznom a beérkezett ajánlatokat. *(Szerafinhoz)*. Malvin barátnődnek örömhírt vihetsz, édesem, azt hiszem, férje fogja megkapni az engedélyt.

SOLMAY *(hirtelen)*. Nem! Ne terjeszd fel ezt az embert!

RÁBAY. Mi kifogásod van ellene? Ha ajánlata nem rosszabb a többénél, nem tudom, miért ne tegyem meg ezt az örömet Szerafinnak, ki oly melegen érdeklődik legjobb barátnőjéért? *(Szerafinhoz)*. Úgy-e, kedvesem?

SZERAFIN *(zavartan)*. Én nem tudom - ahogy te gondold -

SZIDÓNIA *(Solmayhoz)*. Mit terrorizálsz ezt a szegény gyermeket? Most már szólni sem mer. *(Rábayhoz)*. Persze, hogy nagy öröme lenne. Malvin herceg asszonyka, megérdemli, hogy szívességet tegyünk vele. *(Solmayhoz)*. Egyáltalában nem tudom, mit avatkozol te a Miklós ügyeibe? Nem elég, hogy otthon zsarnokoskodol?...

SOLMAY *(félre, dühvel)*. Oh, ez az asszony!...

SZIDÓNIA. Hanem, persze te ezt is annak a kedves Demeter barátodnak szeretnéd elkaparítani. Ez az igazi pajtáskodás! - Ne hallgass rá, Miklós. Én és Szerafin Hámor mellett szavazunk.

RÁBAY. Ne féljete, nem fogok meggyőződéseim ellen tenni; de ha az ajánlatok egyformák, akkor nyugodt lélekkel választhatom azt, amivel nőmnek örömet szerezek. *(Megcsókolja Szerafint)*. Viszontlátásra, kedvesem! *(El jobbra)*.

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Szidónia, Solmay, Szerafin

SOLMAY *(fojtott dühvel)*. Te, Szidónia, te - ha tudnád-

SZIDÓNIA. Ha tudnám! Mit tudjak? Azt az egyet jól tudom, hogy te folytonosan egymás ellen lázítod a fiatal házасokat s nekem minden tapintatomat össze kell szednem, hogy jóvá tegyem baklövéseidet.

SOLMAY. Ne ingerelj! A vulkán évek óta pihen - de vigyázz - egyszer kitörhet -

SZERAFIN *(kérlelve)*. Édes papa!

SZIDÓNIA *(bánatos lemondással)*. Hagyd el, kedvesem! Megszoktam már e szcénákat s megadással viselem. Tanulj tőlem türelmet és lemondást - csak így lehet kijönni a férjekkel...

SOLMAY *(oldalt megy s a pamlagra veti magát)*.

SZIDÓNIA. Beszéljünk most kellemesebb dolgokról. Tegnap este kicsináltuk Sereczkynével, hogy nőegyletünk javára nyilvános előadást rendezünk - élőképekkel... Mindnyájan szerepelni fogunk bennök - te is, én is, húgaid is, kosztümökben, a legfényesebb és leggazdagabb kosztümökben.

SOLMAY *(tomp nyögéssel)*. Éppen jókor.

SZIDÓNIA *(fél szemmel Solmay felé pillantva)*. Ebben nem lehet fukarkodnunk, fillérkednünk, mint rendesen. Sereczkyné a legnagyobb fényt fogja kifejteni s mi nem maradhatunk Béla menyasszonya mögött. Siessünk most a boltba, kiválogatni a szükséges kelméket. Nemsokára itt lesznek húgaid is. Sereczkyné is idejön, Chupor Aladárnak is itt adtam találkozót - ő fogja az élőképeket rendezni.

SOLMAY *(fölkel)*. Szerafin nem fogadhatja el Chuport...

SZIDÓNIA. Hát ez megint micsoda új komédia?

SZERAFIN. Megígértem, hogy nem fogadom el többé - Miklós féltékeny rá.

SZIDÓNIA. Nevetséges! Chupor a legfényesebb parti Gizella számára. Még csak az kellene, hogy megsértsük őt, s megfosszuk Gizellát szerencséjétől. Féltékeny! - Micsoda ízléstelenség! Mondd neki, hogy én hoztam ide, az én felelősségemre - anyád védszárnyai alatt csak nem fog féltetni... Elég! szót se erről! Menj leányom, készülj fel, kocsim a kapu előtt vár, tüstént indulunk. *(Szerafin el)*.

T i z e d i k j e l e n e t

Solmay, Szidónia, majd Szerafin

SOLMAY. De hát erővel boldogtalanná akarod tenni leányodat?

SZIDÓNIA. Több joggal kérdezhetem én ezt tőled. Miklósnak eszébe sem jutott volna Chuporra féltékenykedni, akiről a vak is látja, hogy Gizellába szerelmes. Hanem persze, te annak a kedves Tamásodnak szántad Gizellát, azért szeretnéd Chuport elmarni a háztól. Óh! átlátok én ravasz terveiden. De résen állok, s az anyai szeretet oroszlán erejével védem gyermekeimet holló apjok ellen. - Csitt! Szerafin jó. Reménylem, előtte meg fogsz kímélni.

SZERAFIN *(jó, kalappal, felöltővel)*. Kész vagyok, mama!

SOLMAY *(súgva)*. El ne felejtsd Malvint...

SZERAFIN *(súgva)*. Ne féljen, papa.

SZIDÓNIA *(elvonva Szerafint)*. Semmi suttogás! Jer kedvesem! Pá, Nácikám, pá! Mulass jól, míg visszatérünk. *(El Szerafinnal)*.

Tizenegyedik jelenet

Solmay (egyedül)

Megérdemeltem! Úgy kell nekem, megérdemeltem! A gyávaság jutalma... Tessék most már parancsolni harminckét esztendő meghunyászkodás után... Úgy kell nekem! Nézhetem összetett kézzel a felfordulást, várhatom a menthetetlen bukást... Isten tudja, a bukásom miatt nem tudok annyira búsulni, mert a feleségemet nagyon le fogja főzni és az nekem olyan jól esik.

Tizenkettedik jelenet

Tamás, Solmay

TAMÁS *(a középén jó)*. Bocsánat, azt mondták, hogy Rábay urat itt találom -

SOLMAY *(kezetnyujtva)*. Jó reggelt, Tamás öcsém! Hogy vannak? Mit művelt Demeter barátom?

TAMÁS *(tartózkodólag)*. Nagyságod szíves figyelme igen lekötelező ránk nézve. Atyám megbízásából jövök Rábay úrhoz -

SOLMAY. Reménylem, öcsém, a tegnapi félreértés -

TAMÁS *(gyorsan)*. Atyám minél előbb óhajtana találkozni Rábay úrral, - ezért küldött hozzá...

SOLMAY *(jobbra mutat)*. Rábay ott van, szobájában; azonnal beszélhet vele.

TAMÁS *(meghajolva)*. Köszönöm, nagyságod kegyességét. *(El jobbra)*.

SOLMAY *(magában)*. Tessék! ezt is a feleségemnek köszönhetem. Halálra sérti e jó embereket, s most én iszom meg a levét. Hányszor segített pénzzavaramon a jó Demeter, milyen kegyelettel volt családom iránt s ez az örült asszonyi állat így arcul üti. Oh. Szidónia, Szidónia! be jól fog neked esni a bukás! *(Pamlagra veti magát)*.

Tizenharmadik jelenet

Béla, Solmay

BÉLA *(a középén jó)*. Itt vagy, atyám?

SOLMAY. Ilyen felesleges kérdésre is csak egy képviselő tud vetemedni. Látod, hogy itt vagyok - minek kérded hát? Ennek is éppen annyi értelme van, mint a ti interpellációitoknak.

BÉLA. Sajnálattal látom ingerült kedélyedet, atyám, holott én olyan ügyben kerestelek föl, mely abszolút higgadtságot igényel. Otthon azt mondták, hogy ide jöttél, s rögtön utánad siettem.

SOLMAY. Ezt is felesleges konstatálnod;¹²⁹ látom, hogy itt vagy. Miben lehetek szolgál-todra?

¹²⁹ konstatálni - megállapítani

BÉLA. Rövid az egész, de annál fontosabb. Tudod, hogy a szép Sereczkynével nemsokára boldog frigyre lépek s így vagyoniilag is egészen emancipálom¹³⁰ magamat. Felkérek tehát, hogy a családi birtokból engem illető részt add át nekem független kezelésre.

SOLMAY *(fölkel)*. Úgy? Nincs egyéb bajod?

BÉLA. Nagykorúságomat már több év előtt elértem, s azt hiszem, ha egy előkelő hölgyet veszek nőül, nekem is hozzá kell járulnom vagyonommal.

SOLMAY. Igazán? Éppen jókor jöttél. Ha tetszik, azonnal kifizetlek.

BÉLA. Nem, atyám, ily kíméletlen nem vagyok - engedek időt.

SOLMAY. Köszönöm, de nem fogadhatom el nagylelkűségedet. Kifizetlek ebben a nyomban. *(Zsebéből kis jegyzőkönyvet vesz ki)*. Itt van, tartsd a markodat. *(A jegyzőkönyvbe nézve)*. Most harmadízben vagy országgyűlési képviselő. Első választásod, mivel a megyében nagy reményeket fűztek hozzád s azt hitték, hogy miniszter lehet belőled, csak 12.734 forintba került. Másodízben már hatalmas ellenjelölted volt s mivel választóid ezalatt azt is fölfedezték, hogy nagy tökfilkó vagy, ez a választás 27.845 forintba jött. Harmadízben már hozzád szoktak az emberek s a mandátumnak is leszállyt a kurzusa,¹³¹ azért ez a választás a legolcsóbb volt, 8261 forint 60 krajcár. Összesen: 48.840 forint 60 krajcár. Abból a jószágból, melyet még el nem adtam, a te részed tenne 40.000 forintot, eszerint még te tartozol nekem 8840 forint 60 krajcárral. És jó lenne, ha minél előbb megadnád, mert éppen most nagy szükségem van pénzre. A krajcárokat elengedem. Szervusz! *(El)*.

BÉLA *(magában, elképedve)*. Mit jelent ez? Az öreg talán főminiszternek készül, hogy ilyen budgettel¹³² akarja kiszúrni a szememet? Eh! de nem! ebben a dologban nem értem a tréfát - majd komolyan beszélek az öreggel.

Tizennegyedik jelenet

Gizella, Béla

GIZELLA *(a középén jó)*. A papa olyan dühösen rohant le a lépcsőn, hogy engem is majd fellökött. Megint megharagítottad?

BÉLA. Kis leányokhoz nem illenek ily impertinens kérdések. Hanem, te felelj nekem: hogy mersz egyedül csatangelni az utcákon?

GIZELLA *(leül)*. Nem egyedül jöttem, Aranka is velem volt; útközben találkoztunk mamával és Szerafinnal s Arankát magukkal vitték a boltba. Nekem nem jutott hely a kocsiban s előre küldtek. Meg van elégedve nagyságod a magyarázattal?

BÉLA *(alapját véve)*. Bánom is én, ha a fejteken táncoltok is. *(El)*.

GIZELLA *(magában)*. Ugyancsak udvarias ember az én kedves bátyám. Bizonyosan pénzt kért a papától s helyette jó tanácsot kapott, azért oly haragos. Ismerjük már ezeket a szcénákat. Ah! Tamás... *(Fölkel, a belépő Tamást meglátva)*.

¹³⁰ *emancipálni* (lat.) - egyenjogúsítani

¹³¹ *kurzus* (lat.) - itt: árfolyam

¹³² *budget* - költségvetés

Tizenötödik jelenet

Tamás, Gizella

TAMÁS (*mély meghajlással*). Kisasszony!

GIZELLA. Jó reggelt, Tamás! Tegnap este oly korán eltűnt, hogy többé nem is láthattam. Rosszul mulatott?

TAMÁS (*hidegen*). Éreztem, hogy nem vagyok e fényes légkörbe való. (*Búcsúzva*). Kisasszony!... (*Az ajtó felé megy*).

GIZELLA (*félre*). Bizonyosan a mama bántotta meg valami tapintatlansággal... (*Fenn, Tamás útját állva*). Oh, Istenem! nem kell ám mindent úgy a szívére venni. Mi azért jó barátok maradhatunk...

TAMÁS. A kisasszony barátsága rám nézve igen megtisztelő, de nem vagyok rá méltó.

GIZELLA. Mit jelent ez, Tamás? Nem méltó hozzám? Hát nem ön volt az egész nyáron át az én legjobb barátom?

TAMÁS (*fokozatosan nekihevíülve*). A nyáron át?! Igaza van, kimondta a helyes szót, melyet én együgyű nem tudtam megtalálni. Nyári barátja voltam, nyári szórakozása - éppen úgy, mint nyári kalapja, nyári ruhája, mely jó a falun, ahol senki sem látja, s amelyet eldob, amelyre rá sem néz, ha visszatér a városba, fényes körébe, csillogó csecsebecséi, ragyogó barátjai közé. Köszönöm, kisasszony, hogy felvilágosított, most már nem fáj úgy csalódásom. Azt hittem, hogy igazabb, melegebb vonzalom, melyet mutatott; azt hittem, megértette szívemet, szemeim beszédét, s igaz feleletet olvastam mosolyában, kézzorításában. Én bolond! S nekem még fájni tudott, midőn tegnap anyja által oly gúnnyal, oly megvetéssel utasított vissza valódi helyemre! Nevetség! hiszen még nem jött meg a nyári ruha szezonja. Köszönöm, kisasszony, erre a szerepre nem vagyok elég jó. Isten önnel télre - nyárra, mindörökre! (*El*).

GIZELLA (*utána tesz egy lépést*). Tamás!... Megálljon... Elment! csak nem szaladhatok utána... Mit jelent ez? Mit beszélt itt össze-vissza gúnyról, megvetésről, nyári ruháról? Mit tett vele a mama?

Tizenhatodik jelenet

Gizella, Szidónia, Szerafin, Aranka, majd Rábay

GIZELLA (*Szidónia elé fut*). Anyám! anyám! mit tettél tegnap Tamással?

SZIDÓNIA. De mit tettél vele te? Éppen most láttam, úgy rohant, mint az őrült.

GIZELLA. Felelj, anyám, mi történt tegnap köztetek?

SZIDÓNIA. Mi lelte ezt a gyermeket? Talán apád szelleme szállt beléd? Hát elég vakmerő volt tegnap az estély kellő közepén megkérni kezedet s én visszautasítottam.

GIZELLA. Anélkül, hogy engem megkérdeztél volna?

SZIDÓNIA. Előre tudtam, hogy olyan jó ízlésű leány, mint az én kicsikém, mit felelne egy ilyen Tamásnak.

GIZELLA. Hogy tudtad ezt tenni, anyám?

SZERAFIN. Gizella, hogy beszélhetsz ily hangon a mamával?

SZIDÓNIA (bánatosan). Hagyd el, kedvesem, megszoktam már az ilyen bánásmódot... Hálátlan, rossz gyermek, így beszél velem, mikor oly fényes partit, egy Chupor Aladárt tartogatok számára készenlétben...

GIZELLA. Kell is nekem! Oh, mama, mily boldogtalanná tettél. Ez hát a te szereteted? a te gondoskodásod? Elűzöd tőlem az egyetlen embert, ki igazán boldoggá tehetett volna, csak azért, mert nem tud úgy ugrálni és sipegni, mint ezek a divatos majmok... (*Sírvafakad, indulatosan tépve zsebkendőjét*). Igaza van a papának, hogy mindig olyan rosszkedvű - oh! én is olyan boldogtalan vagyok, hogy kedvem volna leugrani a harmadik emeletről. (*El balra*).

RÁBAY (*a jobb ajtóban áll, Gizella végszavait hallva, magában*). Ez is a harmadik emeleten van már!

SZIDÓNIA (*Arankához*). Szaladj utána, kedvesem és vigasztald meg.

ARANKA. Gizella! Gizella! megállj! (*Elfut Gizella után*).

Tizenhetedik jelenet

Rábay, Szidónia Szerafin, majd Sereczkyné

RÁBAY (*előre jő, kezében kalap*). Mi baja van Gizellának?

SZIDÓNIA. Ah! kedvesem, hagyd el azt a rossz leányt. Mindig mondtam, hogy gyermekeim közt legjobban hasonlít apjához - legtöbb bajom is volt vele... Egy kis regényes ábrándozás - majd kirepül a fejéből megint... Egészen megrontotta ezt a szép napot... óh! mily gyönyörű kelméket válogattunk, mindjárt itt lesznek... Az a sok bársony, plüs -

SZERAFIN (*lelkesülten*). Atlasz, ezüstbrokát -

RÁBAY. Hát ez mire való?

SZIDÓNIA. Nem tudod, hogy élőképekben fogunk fellépni - kosztümökben? Sereczkyné rendezi, nem maradhatunk hátra...

RÁBAY (*bosszúsan*). Sereczkyné is jobban tenné, ha egyedül komédiázna s nem rántana magával másokat.

SZERAFIN (*Rábay arcát simogatva*). Édes kis Miklósom!...

RÁBAY. Jó, jó, nem akarom elrontani ezt a szép napot, hanem azt nem tagadhatom, hogy mindig elmegy a kedvem, ha erre a Sereczkynére és fajtájára gondolok. (*Észreveszi Sereczkynét*). Ah, nagysád, éppen most emlegettük - bocsánat - hivatalos kötelességem - viszontlátásra. (*El*).

Tizennyolcadik jelenet

Sereczkyné, Szidónia, Szerafin

SERECZKYNÉ. Jó napot, Rábay, jó napot! Nos, kedveseim, hát a kelmék? Én már égek a kíváncsiságtól.

SZIDÓNIA (*zavartan*). Ide rendeltük, éppen itt hozzák.

Tizenkilencedik jelenet

Előbbie, Bangó

BANGÓ *(két nagy csomaggal hóna alatt)*. Nagyságtok rendeletére főnököm itt küldi a kiválasztott kelméket. *(Az egyik csomagot a középén álló asztalra, a másikat oldalt a pamlagra teszi. A nők a középére sietnek s az asztalon levő csomagot vizsgálják)*.

SERECZKYNÉ. Ah! Ah! mily nagyszerű! milyen ízlés...

SZERAFIN. A mamának nagyon finom ízlése van.

SZIDÓNIA. Hízelgek vele magamnak.

SERECZKYNÉ. És a másik csomagban?

BANGÓ. Ugyanaz - nagyságod szolgálatára.

SERECZKYNÉ. Ah! azt is látnom kell. *(A pamlaghoz siet s a csomag vizsgálatába merül. Szidónia, Szerafin a középén állnak az asztal mellett)*. Mind megtartom... Bangó úr, vitesse e csomagot egyenesen lakásomra.

BANGÓ *(meghajtván magát)*. Nagyságod parancsa szerint.

SZIDÓNIA. Bangó úr, én is megtartom ezt, hagyja csak itt... *(Halkan)*. Írják többi számlához.

BANGÓ *(halkan)*. Bocsánat, főnököm szigorú parancsa szerint csak készpénz fizetés mellett hagyhatom ezt nagyságodnál.

SZIDÓNIA. Mit jelent ez?

BANGÓ *(számlát vesz ki zsebéből)*. És csak úgy, ha nagyságod ezt a régibb számlát is kiegyenlíteni méltóztatik.

SZIDÓNIA. Borzalom! *(Aggódva tekintetét vet Sereczkyné felé, ki egészen el van merülve csomagjának szemléletébe. Súgva Bangóhoz)*. Mennyi az egész összeg?

BANGÓ. A mostanival együtt négyezernyolcszáz forint.

SZIDÓNIA. Az ön főnöke szörnyeteg!

BANGÓ *(meghajtván magát)*. Bocsánat, nagyon régóta várakozunk. *(Félrevonul)*.

SZIDÓNIA *(súgva Szerafinhoz)*. Mit tegyünk? Ha Sereczkyné észreveszi, hogy nem fizethetünk és hitelünk sincs, tönkre vagyunk téve.

SZERAFIN. Mily borzasztó helyzet!

SZIDÓNIA *(Sereczkyné felé pillantva)*. Szerencsére egészen el van merülve... Mennyi pénz van nálad?

SZERAFIN. Nagyon kevés.

SZIDÓNIA *(kiveszi tárcáját)*. Add csak ide tárcádat, talán az enyémmel együtt összehozhatunk valamit, amivel ezt a szörnyeteget elcsitíthatjuk. *(Átveszi Szerafin tárcáját s kinyitja)*. Itt több pénzt is látok... *(Kivesz egy csomó bankjegyet)*. Mennyi van itt?

SZERAFIN *(réműlten)*. Ehhez nem szabad nyúlni...

SZIDÓNIA *(megszámlálva a pénzt)*. Ötezer forint. Meg vagyunk mentve.

SZERAFIN. Mama, ez nem az enyém.

SZIDÓNIA. Hát kitől kaptad?

SZERAFIN. A papától.

SZIDÓNIA. Micsoda! Már megint! Mi lelte azt az embert, hogy minden pénzét idehordja?

SZERAFIN. Egy fontos becsületbeli adósságot kell vele kifizetnem.

SZIDÓNIA. Az most a legfontosabb becsületbeli kérdés, hogy Sereczkyné előtt kompromittálva ne legyünk. A te adósságodat majd magamra vállalom én.

SZERAFIN. De a papa nagyon meg fog haragudni.

SZIDÓNIA. A papát csak bízd rám, majd számolok vele én! *(Fenn, pénzt nyujtva Bangónak).* Bangó úr, itt a pénze... *(A megmaradt pénzt zsebébe teszi. Sereczkynéhez).* Mindig készpénzzel szoktam fizetni, nem szeretem a számlákat. *(Kezével intve Bangónak).* Elmehet, barátom!

BANGÓ. Kezeit csókolom, nagysád! *(A csomagot fölvéve a pamlagról, Sereczkynéhez).* Ezt azonnal nagyságod lakására viszem. *(Bókolva kihátrál az ajtón, a belépő Solmay lábára hágva).*

H u s z a d i k j e l e n e t

Solmay, Szidónia, Szerafin, Sereczkyné

SOLMAY. Jaj! *(lábát emelgetve, magában).* Ezek a rőfös kereskedők mindig halálos ellenségeim voltak.

SERECZKYNÉ. Isten hozta - ah! nem is tudom, hogy szólítsam? Leendő papa - ah! ah! ez nagyon kedves -

SOLMAY. Rendkívül kedves, leendő leányom! *(Súgva Szerafinhoz).* Kifizetted, már Malvint?

SZERAFIN *(zavartan).* Még nem -

SOLMAY. Ez már mégis borzasztó. Menj, azonnal küld el neki!

SZERAFIN. Nem lehet, már nincs meg a pénz.

SOLMAY *(rémulten).* Hát hova lett?

SZERAFIN. A mama elvette és kifizette ezeket a kelméket. Azt mondta, hogy majd ő fog a papával számolni. *(Sereczkynéhez megy s vele együtt a kelmék szemléletébe merül).*

SOLMAY. Mindjárt megüt a guta! *(Szidóniához, halkán, fojtott dühvel).* Te, Szidónia, te - mit műveltél megint?

SZIDÓNIA *(halkán).* Én kérdelek tőled, mit cselekszel? Megrablod a nőt, hajadon leányaidat, hogy minden pénzedet Szerafinra költsd, kiről férje köteles gondoskodni. Tegnap ezer forint, ma ötezer forint! Ha így folytatod, gondnokság alá tétetlek, mint pazarlót... Elég! köszönd Sereczkynének, hogy nem lépek fel erősebben. *(Sereczkynéhez megy).*

SOLMAY *(magában, dühösen).* Oh! ezt az asszonyt dinamittal kellene felrobbantani!

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Demeter

DEMETER (*a középajtóban*). Szerencsés jó reggelt kívánok! Rábay urat keresem.

SOLMAY (*eléje siet*). Isten hozta, kedves barátom! Jöjjön be. Rábay nincs itthon, de rögtön visszatér, maradjon addig velünk. (*Félre*). Oh! csak szekírozná meg jól a feleségemet.

SZIDÓNIA (*súgva Solmayhoz*). Vezesd Miklós szobájába ezt a borzasztó embert.

SOLMAY (*mintha nem hallotta volna Szidóniát*). Jöjjön Demeter, feleségem is nagyon óhajt önnel találkozni. Reményilem, a tegnapi félreértés nem rontja meg régi barátságunkat.

DEMETER. Ami azt illeti, nem volt ugyan félreértés - nem is mondhatom, hogy nem fáj még most is, de hát igaza lehet a nagyságos sógorasszonynak, ő tudja legjobban, kinek nevelte a leányát. Azért én mégis imádom a Solmay-családot és ha nem köthetünk is vele himent, azért mégis távoli rokonok maradunk. (*Kezetcsókol Szidóniának*).

SERECZKYNÉ (*súgva Szidóniához*). Az Istenért! Ki ez a szörnyű ember?

SZIDÓNIA (*súgva*). Ah! kedvesem, mindjárt elájulok.

SOLMAY (*Demetert Sereczkynének bemutatva*). Morosán Demeter - jó barátom, legjobb barátom, rokonom.

DEMETER. Távoli.

SZIDÓNIA. Nagyon távoli.

SERECZKYNÉ (*bókolva*). Jó napot, Morosán úr, jó napot... (*Bókolás közben folyton hátrál*).

SOLMAY (*Demeterhez*). Leendő menyem, Béla menyasszonya. Hogy tetszik?

DEMETER (*végignézi Sereczkynét, helyeslőleg*). Választékos úri hölgy, örülök, hogy rokonságba jövünk. Mert a dolog így áll: Solmay úr nagyapjának unokatestvérét, Dorottyát, házastársul vette Kóspallagi Dániel -

SZIDÓNIA (*gyorsan*). Nem óhajt szivarozni, Demeter? Férjem majd Miklós szobájába vezeti...

DEMETER. Milyen jó asszony! Már megint szivarral kínál. Köszönöm, most nem kérek, inkább társalgásba ereszkedem az új sógorasszonnyal. (*Sereczkynéhez*). Nagyságod özvegyi állapotban szenved, vagy hajadon leányzó?

SERECZYNÉ (*irtózva elhúzódik*). Özvegy vagyok, uram -

DEMETER (*udvarias bókkal*). Mindjárt gondoltam, virágzó teljességéről ítélve.

SZIDÓNIA (*súgva Szerafinhoz*). Vess véget e jelenetnek, mert Sereczkyné mindjárt szörnyet hal.

SZERAFIN (*fenn*). Mama kérlek, menjünk kissé szobámba... Megbocsát, Demeter bácsi? Nagyon sürgős dolgunk van.

DEMETER. A bagoly is bíró odújában, nagyságos húgomasszony, csak tessék bátran végezni becses dolgaikat.

SZIDÓNIA (*karonfogva Sereczkynét, sürgetőleg*). Menjünk, menjünk! Isten önnel, Demeter.

SERECZKYNÉ. Jó napot, Demeter úr, jó napot! (*Bókolva az ajtó felé hátrál*).

DEMETER (*bámulva*). Milyen szép tempói vannak, még a nagyságos sógorasszony is tanulhatna tőle, pedig az már csak ért hozzá...

SZIDÓNIA. Menjünk, menjünk! (*Halkan Solmayhoz*). Megkeserülöd ezt, Náci! (*Elvonja magával Sereczkynét s Szerafinnal mind el balra*).

H u s z o n k e t t e d i k j e l e n e t

Solmay, Demeter

SOLMAY (*hevesen rázva Demeter kezét*). Köszönöm, Demeter, szívemből köszönöm!

DEMETER (*bámulva*). Mit?

SOLMAY. A bosszút.

DEMETER. Micsoda bosszút? Ej, ej, Solmay sógor, hát azt hiszi, hogy én bosszút látok abban, ha az uzsorások körmei közé kerül?

SOLMAY. Hogyan? Ezt meg én nem értem.

DEMETER. Dehogy nem! Éppen most beszéltem a szenzáloommal,¹³³ attól hallottam, hogy a sógor úr ma reggel befutkározta a legpiszkosabb uzsorásokat ötezer forintért... Ejnye, ejnye, hát érdemelték én azt? mikor itt vagyok a városban s csak egy szavába került volna?

SOLMAY. Hogyan, Demeter, ön képes lett volna?

DEMETER. Miért ne? Mikor én azt mondom, hogy imádom a Solmay-családot, akkor igazat is mondok. Amiért tegnap kikosaraztak? Ejnye, hát föltehettem rólam? Tudom, hogy nem beszélek ékesen és néha lábára hágnak annak, akivel beszélek, de erről én nem tehetek; azért nem kell ám azt gondolni, hogy a szívem is oly rossz, mint a nevelésem.

SOLMAY (*megragadja Demeter kezét, elérzékenyülve*). Oh, Demeter, ön igazi nagy ember... Mennyivel alatta állunk ma valamennyien... Látja, nem mertem önhöz fordulni a tegnapi dolgok után - pedig ha tudná, mily iszonyú helyzet kényszerített - nyugalunk, boldogságunk, becsületünk volt veszélyben - és ah! még most is...

DEMETER. Most is? Ne kerüljessük a forró kását, mennyire van szüksége?

SOLMAY (*halkan*). Még mindig ötezer forintra.

DEMETER (*kiveszi tárcáját*). Most úgyis sok pénzt hordok magamnál, nem árt, ha egy részét elhelyezem... (*Bankjegyeket ad Solmaynak*). Tessék! majd aztán a többihez írjuk ezt is! (*Hámor belép a középajtón*).

SOLMAY (*eltéve a pénzt*). Nem mondok köszönetet, Demeter, ez a szó kevés volna most, nagyon kevés. Ön megmentette családomat... áldja meg az isten...! (*Kalapját véve*). Engedje, hogy rögtön elsiessék - sürgős az ügy, melyet el kell intéznem. - (*Félre*). Magam fizetem ki, nem bízom többé asszonyi kézre... (*Az ajtó felé megy és Hámmal találkozik*). Hámm? A Malvin férje? Annál jobb, úgy még hamarabb elvégezhetem.

¹³³ szenzáál (fr.) - alkusz

H u s z o n h a r m a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Hámor

HÁMOR. Jó napot, urak! Haza jött már Rábay a hivatalból?

SOLMAY. Még nem. *(Félve)*. Milyen hangon beszél a szemtelen. *(Fenn)*. Szabad kérnem egy pár bizalmas szóra, Hámor úr?

HÁMOR. Bizalmas szóra? Mindjárt, kedves barátom uram. *(Demeterhez)*. Nos, Morosán úr, hát konkurrenssek vagyunk? Mi? Szintén a jó eredményt várjuk? Hehe! Azért semmi ellenségeskedés! Aki bírja, az marja, hehe!

SOLMAY *(félre)*. Szemtelen! *(Fenn, kinyitva a jobb oldalajtót)*. Erre kérem, Hámor úr, tüstént elvégezhetjük...

HÁMOR. Rendelkezésére állok, barátom uram. *(El Solmayval jobbra)*.

DEMETER. Milyen úri modora van ennek a Hámornak. Pedig csak olyan vállalkozó, mint én - de persze, finom ember, tud ékesen beszélni - könnyű neki legyőzni az ilyen együgyű falusiakat...

HÁMOR *(kívülről, haragosan)*. Nem fogadom el!

DEMETER. Mi ez? Mintha veszekednének.

HÁMOR *(kívülről)*. Mit? Csenedesebben? Miért? Aha! most már értem. *(Haragosan visszajő, utána Solmay)*. De engem nem fognak olyan könnyen kijátszani... Láttam!

SOLMAY *(halkan)*. Vigyázzon! az égre!

HÁMOR. Vigyázzak! Mintha nem látnám tisztán a dolgot... Ez az úr bizonyosan többet adott -

DEMETER. Mit beszél ez? Kinek adtam én többet?

SOLMAY. Semmi, semmi, ne hallgasson rá, nem tudja, mit beszél.

HÁMOR. Nagyon is jól tudom! De nem hagyom annyiban, nem én! Lármát fogok ütni, kiírom az újságokban. Ohó! hát Morosán úr akar kitűrni engem? Majd meglátjuk. Én a közmorál nevében fogok tiltakozni ilyen korrupció, ilyen vesztegetés ellen...

DEMETER *(kitörve)*. Vesztegetés?! Hallja az úr, nekem ilyet ne mondjon, mert úgy nyakon felejttem... -

SOLMAY. Csendesen, az égre! hajba ne kapjanak.

H u s z o n n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Rábay

RÁBAY *(jő a középén)*. Jó reggelt, uraim! Úgy látszik, nagyon türelmetlenek. No, nem is tartom tovább függőben, éppen most intéztük el a dolgot. A miniszter Hámor úr ajánlatát fogadta el.

HÁMOR *(nagy zavarban)*. Ah! nagyságos úr, mily kitüntetés - nagyon le vagyok kötelezve... *(Rábay kezét rázza)*. Soha el nem felejttem... *(Demeter kezét rázza)*. Bocsánat, uram, félre-beszéltem... *(Solmay kezét rázva)*. Porig vagyok alázva, le vagyok forrázva... Én semmit sem mondtam, visszavonom... *(Mindenfelé bókolva)*. Magamat ajánlom, uraim... *(Demeterhez)*

rohan, sűgva). Részeg voltam, mindent visszavonok... Ah! ah! ki hitte volna? *(Rábayhoz)*. Kezeit csókolom, nagyságos úr - azaz - ajánlom magamat. *(El középen)*.

RÁBAY. Mit jelent ez? Megzavarta ezt a Hámort a nagy öröm? *(Demeterhez, kezét nyujtva)*. Reményilem, Demeter sógor, ez nem zavarja meg a régi barátságot?

DEMETER *(hátra téve mindkét kezét)*. Hát úgy vagyunk? Most már értem. Ez az a feddhetetlenség, melyről annyit írtak a politikai és napilapok? Hát már az újságoknak sem lehet hinni? Halálba mentem volna a tiszta kezéért. És most! Pedig ő is tagja a Solmay-családnak... ez fáj, jobban fáj, mint a tegnapi kosár... Alászolgája! *(Gyorsan el)*.

H u s z o n ö t ö d i k j e l e n e t

Rábay, Solmay, Szidónia

RÁBAY. Mi ez? Mit beszélt ez az ember? Gyanúsítani mert, engem? Ah! ez nem maradhat annyiban... *(Demeter után akar sietni)*.

SOLMAY *(visszatartja)*. Ugyan, hagyd el! Tudod, hogy nem szokta magát helyesen kifejezni.

RÁBAY. Ez elég helyesen volt kifejezve. Feddhetetlenséget, tiszta kezét emlegetett... Vesztegetéssel gyanúsított, engem... Ah! erről még számolni fog!

SOLMAY *(kínos zavarban)*. Ne gondoldj vele; azt sem tudja, mit beszél...

RÁBAY *(keserűn)*. És te ezt az embert pártolod! Barátodnak nevezed ezt az embert, aki képes minden alap nélkül ily vádat dobni arcomba...

SZIDÓNIA *(ki e jelenet alatt a balajtóban állt, előre jő)*. Végre hát kitűnik, hogy nekem volt igazam...

SOLMAY *(Szidónia felé fordul, dühösen)*. Természetesen, mindig neked van igazad.

RÁBAY. Oh, de ez nem marad annyiban! Ilyen vádat senki se emeljen büntetlenül ellenem.

H u s z o n h a t o d i k j e l e n e t

Előbbie, András, majd Szerafin

ANDRÁS *(jelentve)*. Chupor Aladár önagysága kívánja tiszteletét tenni.

SOLMAY *(félre)*. Itt a második mennykő. *(Fenn)*. Sajnáljuk, de nem vagyunk itthon.

SZIDÓNIA *(halkan)*. Ignác, saját házában parancsolj. *(Fenn)*. Szívesen látjuk. *(András el, Szidónia Rábayhoz fordul)*. Reményilem, nem tiltod ki házából az én vendégeimet. *(Kiszól a bal ajtón)*. Jertek, kezdődik a próba.

SZERAFIN *(bejön)*.

SOLMAY *(oldalt egy pamlagra veti magát, hátat fordítva a társaságnak)*. Mi lesz ebből? Istenem, mi lesz ebből?

RÁBAY *(halkan Szerafinhoz)*. Nem ígérted meg, hogy nem fogadod el többé ez embert?

SZERAFIN *(halkan)*. Istenem! hiszen a mama hozta ide. *(Elfordul)*.

RÁBAY *(bosszúsan, oldalt megy, magában)*. Eh! mit is törődöm e léha fickóval?... Nagyobb gondom van most. Mily ok bírhatta Demetert ez alávaló gyanúsításra?

H u s z o n h e t e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Chupor

CHUPOR (*jó, mindenkit üdvözölve*). Nem vesztegettem az időt, megtaláltam már az alkalmas képeket (*Szidóniához*). Sereczkyné önagysága is részt fog venni az élőképekben? Kitűnő talentum. Senki sem tud úgy sipecni és bókolni, mint ő! (*Utánozva*). Jó napot, kedveseim, jó napot! jó napot! Menjen maga rettenetes ember.

SZIDÓNIA. Ah! ah! Chupor, ön valóban rettenetes ember! (*Sereczkyné belép a jobb ajtón s állva marad*).

CHUPOR. Gonosz! most már viselje a - (*Észreveszi Sereczkynét, magában*). Teringettét!

H u s z o n n y o l c a d i k j e l e n e t

Előbbiek, Sereczkyné, Gizella, Aranka, majd Béla

SERECZYNÉ (*előre jön*). Jó napot, Chupor! jó napot! jó napot! (*Ujjával fenyegeti*). Gonosz, úgy látszik, valami csintalanságban zavartam meg.

CHUPOR (*nagy zavarban*). Ellenkezőleg - az élőképek - nagysád művészete - jó napot! (*Észreveszi magát*). Azaz, kezeit csókolom! viszontlátásra! (*Az ajtó felé megy s a belépő Bélával találkozik*).

BÉLA (*megfogja*). Hova akarsz menni? Hiszen csak most kezdjük a próbát. (*Visszahozza*).

SZIDÓNIA (*Sereczkynéhez*). Zavarba jött; midőn beléptél, éppen Csalmainét utánozta.

SERECZKYNÉ. Ah! ah! Csalmainét! mindjárt ráismertem! Szegény Csalmainé! olyan affektált - könnyű utánozni. (*Chuporhoz, fenyegetve*). Nos, rettenetes ember, kezdjük már a próbát?

ARANKA. Chupor úr, hány képet talált?

CHUPOR. Hetet. Mind különféle korszakból, különböző kosztümökkel.

SZIDÓNIA. Nagyszerű. (*Gizellához*). Rossz leány, ennek sem örülsz?

GIZELLA (*durcásan*). Nem.

CHUPOR (*súgva Szerafinhoz*). Éppen Malvin önagyságától jövök. Egy levelet küldött általam nagysád számára.

SERECZKYNÉ. Kezdjük meg azonnal a próbát. Chupor, rendelkezék velünk!

CHUPOR. Ma csak az attitűdöket¹³⁴ fogjuk próbálni. Mindenki vegyen olyan állást, mely leginkább megfelel temperamentumának.

SZERAFIN (*súgva, türelmetlenül*). Adja ide azt a levelet!

CHUPOR (*súgva*). Malvin azt mondta, hogy Rábaynak nem szabad róla tudnia. Most idenéz... (*Elugrik Szerafin mellől*).

SERECZKYNÉ. Én királynői állást választok. Béla mint rabszolga térdeljen lábaimnál.

¹³⁴ *attitűde* (fr.) - magatartás

BÉLA. Egész életemen át. *(Sereczkyné a szoba közepén büszke, uralkodói tartással áll, egyik kezét csípőjére helyezve, másikat parancsolólag kinyújtva. Béla lehajtott fővel lábai előtt térdel).*

SOLMAY *(magában)*. Úgy kell neki!

CHUPOR *(Rábayhoz)*. Ön is velünk tart, uram?

RÁBAY *(felriadva)*. Mindenesetre.

CHUPOR. Vegye hát a filozófok komoly, elmélkedő állását. Így. *(Úgy állítja Rábayt, hogy Szerafinnak hátat fordít).*

SZIDÓNIA. Én az önfeláldozó lemondást s a szenvedő nőiességet fogom képviselni. - Így! *(Megfelelő állást vesz Sereczkyné mellett. Szerafin mindegyiknél valamivel hátrább áll).*

CHUPOR *(Solmayhoz)*. Ön nem foglal állást, uram?

SOLMAY *(mérgesen, hátat fordítva)*. Nem, én ülést fogllok.

CHUPOR *(végigmenve a csoport előtt)*. Nagyszerű! festői! *(Szerafin mellé megy. Rábay megfordul és utána néz).*

SZERAFIN *(súgva)*. Adja most ide a levelet.

CHUPOR *(zsebébe nyúl, hátra pillantva, Rábayhoz fut)*. Ej! Rábay úr, nem szabad állást változtatni. *(Ismét háttal fordítja Szerafinnak)*. Gizella és Aranka kisasszonyok a mama mellett, mint a báj és a kellem képviselői. *(Hozzájuk fut s Szidónia mellé állítja)*. Szerafin nagysám, a kart kissé fölemelni - *(hirtelen kezébe adja a levelet)*.

RÁBAY *(megfordul s Szerafin felé néz)*.

SZERAFIN *(a levelet gyorsan zsebébe rejti. Észrevéve Rábayt)*. Ah! megint megfordult...

CHUPOR *(Rábay felé fut)*. Ej, Rábay úr, mondtam, hogy nem szabad állást változtatni.

RÁBAY *(megragadja Chupor kezét. Fojtott hangon, nagy indulattal)*. Ha ön lovagias ember, tudni fogja kötelességét!

CHUPOR *(ijedten)*. Mi ez?

RÁBAY. Szót se! Mindent láttam! Hagyja el rögtön e házat s várja el segédeimet...

CHUPOR. De uram -

RÁBAY. Szót se, ha mondom, vagy nyilvánosan megalázom.

CHUPOR *(magában)*. Hiszen evvel Othellót kellene produkálni... *(Fenn)*. Hölgyeim, egyelőre elég volt a próba - magamat ajánlom...

SZIDÓNIA. Hisz még alig fogtunk hozzá.

CHUPOR *(nagy zavarban, Rábay tekintete elől az ajtó felé hátrálva)*. Bocsánat, sürgős dolgaim hívnak - elég ennyi mára - nagyon is elég - ajánlom magamat. *(El)*.

SERECZKYNÉ. Úgy hát én is megyek. Holnap folytatjuk. *(Bélához)*. Rabszolga, keljen fel és nyújtsa karját... *(Bélát karonfogva)*. Pá, kedveseim, pá! *(El Bélával)*.

RÁBAY. Leányok, menjetek Szerafin szobájába.

SOLMAY *(fölkel, félre)*. Hohó! itt készül valami.

ARANKA. Miért?

RÁBAY. Menjetek, ha mondom!

GIZELLA. Megyünk, megyünk, azért nem kell úgy haragudni. (*El Arankával*).

H u s z o n k i l e n c e d i k j e l e n e t

Rábay, Szerafin, Szidónia, Solmay

RÁBAY (*Szerafinhoz*). Add ide azt a levelet!

SOLMAY. Micsoda levelet? (*Szerafin mellé megy*).

SZERAFIN (*zavartan, reszketve*). Nem értelek...

RÁBAY. Azt a levelet kérem, melyet éppen most kaptál Chupor Aladártól és zsebedbe rejtettél.

SOLMAY (*halkan Szerafinhoz*). Mi ez?

SZERAFIN (*súgva*). Malvin levele.

SOLMAY (*rémülten*). Beütött a mennykő. (*Súgva*). Add ide titokban.

SZIDÓNIA. Ignác! ne suttogj leányoddal, ne izgasd férje ellen. Mi ne avatkozzunk gyermekeink dolgába. Szerafin, ha csakugyan levelet kaptál Chuportól vagy akárkitől, nem szabad férjedtől eltitkolnod. Ebben már nem értek tréfát. Most én mondom, add elő azt a levelet.

SZERAFIN (*hebegve*). Én nem tudom - nem értem - (*Titkon Solmay kezébe csúsztatja a levelet*).

SZIDÓNIA. Aha! Most atyád kezébe adtad, - jól láttam... Náci! te valóban megrontója vagy gyermekeidnek.

SOLMAY (*ráordít*). Hallgass! (*A levelet háta mögött tartja s a kandalló felé közeleg*).

SZIDÓNIA. Erről a hangról majd később számolunk, előbb ezt a kínos félreértést kell tisztába hoznunk. (*Solmay mellé szökik s kikapja kezéből a levelet*) Itt a levél!

RÁBAY (*feléje rohan*). Ah! nem csalódtam.

SZIDÓNIA. Csak csendesen! Meg vagyok győződve, hogy félreértés van a dologban s te alaptalanul gyanúsítod Szerafint. Ezt a levelet én mint anyja, joggal bonthatom fel s reményilem, meg foglak nyugtatni. (*Feltöri a levelet*).

SOLMAY. Szidónia!

SZIDÓNIA (*a levélbe nézve*). Nem mondtam, hogy félreértés az egész? Nincs itt egyéb, mint néhány kifizetett számla. (*Rábaynak nyújtja*). Íme, lásd saját szemeddel.

RÁBAY (*a számlákba nézve, kábultan*). Mit jelent ez? Nőm adósságai, melyekről én semmit sem tudtam... És kifizetve? A tegnapi számlák is. (*Solmayhoz*). Hát még sem te fizetted ki? (*Kitörve*). Hogy kerültek ezek Chupor kezébe?

SZIDÓNIA. No, csak ne gyanakodjál szegény Chuporra... Itt van egy névjegy is - a számlák közt találtam. (*Olvas*). »Megtartom ígéretemet; reményilem, te sem feledkezel meg: a tiedről. Hámor Malvin.«

RÁBAY. Malvin... Hámor Malvin... Ennek a Hámornak a neje, kinek éppen most... És ő fizette ki titokban nőm számláit - emlékezteti ígéretére... Ah! most értem! (*Kitörve, megragadja Szerafin kezét*). Mit tettél, szerencsétlen?

SZERAFIN (*összeroskadva*). Irgalom, én nem tudtam, nem értettem.

RÁBAY. Úgy van, úgy! Most már világosan látok, tisztán értek mindent. Nem volt rágalom, amit itt előbb, saját lakásomon szemem közé dobtak! Nyomorult vagyok, meg vagyok becsületlenül a világ előtt, saját öntudatom előtt! El tőlem! (*Eldobja Szerafin kezét*).

SZIDÓNIA (*méltósággal*). Miklós, ez a hang -

SOLMAY (*ráordít*). Hallgass!

RÁBAY (*emelkedő indulattal*). Ide kellett hát jutnom, ide juttatott a te könnyelműséged, hiúságod, fényűzésed! Nem volt elég, hogy mindenemet neked áldoztam, hogy nehéz munkában fáradtam, éretted, szeszélyeidért, hiú vágyaidért - többet akartál - becsületed is kellett - jó nevemet is értékesíteni akartad? Hiába óvtam, félve, nélkülözések árán, annyi éven át tiszta nevemet, szeplőtlen híremet, itt van egy asszony, akinek selyemre, gyémántra van szüksége - és beváltja érette... Ezt tetted velem, te, akit szerettem, imádtam, akiért odaadtam volna életemet? Nem volt ez elég? becsületed is kellett? Jól van, elvetted, mit kívánsz még tőlem?

SZERAFIN (*Rábay elé rohan, kétségbeesetten, összetett kezekkel*). Miklós! bocsáss meg! nem tudtam, mit teszek...

RÁBAY (*eltolva maga elől Szerafint*). Félre innen! Nincs most idő könnyekre, magyarázatokra! Becsületedet kell megmentenem... Bármily módon - de meg fogom menteni. (*El*).

SZERAFIN. Vége! vége! (*A pamlagra roskad*).

SOLMAY (*Szidóniára ordít*). Asszonyi állat! Ez a munkád!

SZIDÓNIA (*félre*). Itt csak gyors ájulás segíthet. (*Fenn, rikoltva*). Ignác, szörnyeteg! (*Solmay karjai közé ájul*).

SOLMAY. Tessék csak a földre ájulni. (*Elbocsátja Szidóniát, ki a pamlaghoz ugrik és Szerafin mellé ájul. Solmay elrohan Rábay után*).

A függöny legördül

HARMADIK FELVONÁS

Az első felvonásbeli szín

Első jelenet

Gizella, Aranka, majd Szidónia

GIZELLA (*balról jön*). Hol van a mama?

ARANKA. Nem tudom. Már korán reggel fölkelt, emberemlékezet óta nem kelt még fel oly korán...

GIZELLA. Tudod, Aranka, tegnap valami nagy dolognak kellett történnie. Mióta Szerafinék-tól nagy sebbel-lobbal hazaküldtek, azóta olyan az egész ház, mintha fel volna fordulva.

SZIDÓNIA (*a középről jó, lábujjhegyen, suttogva*). Csitt! csitt! leányok, ne olyan hangosan, fel ne költsétek atyátokat.

ARANKA. Hát olyan nagy baj volna az?

SZIDÓNIA. Az Istenért! csendesebben! ne ingereljétek a papát; az ő haragja rettenetes. Szegezzünk megadást, szelídséget, türelmet ellene... Gizella, csengess az inasnak, de ne hangosan -

GIZELLA (*megüti az asztalon levő csengetyüt*).

SZIDÓNIA. Ah! nagyon erős volt... Gizella, te kíméletlen vagy atyád iránt - vigyázz! szörnyű haragja sötét felhőként lebeg fölöttünk...

Második jelenet

Előbbie, Adolf

ADOLF. Nagyságtok jelenlétemet óhajtják?

SZIDÓNIA. Ne kiabáljon úgy, fel ne költse a nagyságos urat!

ADOLF. A nagyságos úr már régen elment hazulról...

SZIDÓNIA. Ah! úgy? Elment? (*A jobb oldalajtóhoz siet s betekint*). Valóban nincs itt...

ADOLF. Ha megengedi, nagyságod, hogy a társalgásba elegyedjem, bátor vagyok megjegyezni, hogy Solmay úr igen későn jött haza, egész éjjel fenn volt, iratokat rendezett s irányomban határozottan ingerült hangulatot tanúsított; sőt midőn ma reggel eltávozott, oly eréllyel lépett föl, melyet eddig nem tapasztaltam nála.

SZIDÓNIA. Micsoda megjegyzéseket enged meg magának?

ADOLF. Bocsánat! ma reggel óta nem állok szolgálati viszonyban nagyságod tisztelt családjával, amennyiben a család névleges feje, Solmay úr, lemondott további szolgálatomról.

SZIDÓNIA. Azt akarja mondani, hogy felmondott?

ADOLF. Sőt mi több és szokatlanabb, hátralevő tiszteletdíjamat is kifizette, s felhatalmazott a rögtöni távozásra, azon megjegyzés kíséretében, hogy nincs többé szüksége ily léhűtő kenyérpusztítóra.

SZIDÓNIA (*magában*). Mit jelent ez?

ADOLF. Nagyságtok iránti tisztelem és vonzalmam azonban oly határtalan, hogy távozásomig kész vagyok az úgynevezett inasi tisztet teljesíteni. Méltóztassék velem rendelkezni.

Harmadik jelenet

Előbbiek, Róbert

RÓBERT (*sietve jó a középén*). Nem találom, sehol nem találom...

SZIDÓNIA Voltál lakásukon?

RÓBERT. Már eltávozott hazulról. Szerafint könnyek közt, kétségbeesetten találtam, de ő sem tudott mondani semmit -

GIZELLA. Oh, Istenem! kiről beszélsz? Tamásról?

SZIDÓNIA. Eh! van is most kedvünk a te Tamásodról beszélni. Menjetek szobátokba!

ARANKA. A mama is mindig olyankor küld el, mikor az érdekes dolgok következnek. (*El Gizellával balra*).

ADOLF. Ha szabad a társalgásba elegyednem -

RÓBERT (*hátrafordul*). Hordd el magad!

ADOLF (*méltósággal*). Önagysága fel fogja önt világosítani, uram, hogy ezen hanglejtés használatára nincs többé feljogosítva. (*El*).

Negyedik jelenet

Róbert, Szidónia

RÓBERT. Megbolondult ez a fickó?

SZIDÓNIA. Atyád ma reggel felmondott neki, az én tudtom nélkül. Általában nem tudom, mi lelte atyádat tegnap este óta. Úgy viseli magát, mintha én volnék oka annak a szerencsétlen félreértésnek, mely Szerafin boldogságát megzavarta.

RÓBERT. Ezt a vitás kérdést intézd el a papával. Én nem leckéztetek meg, nincs hozzám jogom. Csak arról akarlak tudósítani, hogy megjött az eszem és megyek...

SZIDÓNIA. Hova?

RÓBERT. Dolgozni. Két nap óta nagyon sokat okultam, nem akarok többé részes lenni a papa tönkrevetésében. Itt az ideje, hogy próbáljak valamit. Mert azt, hogy kártyáztam, futtattam és adósságot csináltam, még sem lehet életpályának nevezni. Tamással már megegyeztem; meg fogja kérni apját, hogy adjon nekem foglalkozást valamelyik vállalatánál.

SZIDÓNIA. Mit hallok? Te - az én fiam, e Demeter szolgálatában?!

RÓBERT. Hjah! a papa kijelentette, hogy több adósságomat nem tudja kifizetni - a buborék szétpattant - az uraságnak vége - eltáncoltuk, elmulattuk, eltoaletteztük. Megpróbálom, talán lehet még jóra való ember belőlem, ámbar nem tanítottak rá. No, de nem teszek szemrehányást -

SZIDÓNIA. Még csak az kellene! Te hálátlan fiú! Így beszélsz velem, ki csak gyermekeimnek éltem, ki minden percemet nekik áldoztam -

RÓBERT. No, az áldozás munkája elég vígan ment. *(Megcsókolja Szidónia kezét).* Vigasztalódjál, mama, kihevered még azt a csapást, hogy egyik fiad dolgozni próbál. Gondoljunk most Szerafin sorsára - a papa tegnap este mindent elmesélt - borzasztó történet! Nem akarom mondani, mama, hogy ennek is a mi nevelésünk az oka; hanem annyi bizonyos, hogy ez is nagyon elvette a kedvemet ettől a mi örökös farsangunktól. A becsület mégis csak becsület - még ránk nézve is, akik eddig nem sokat tettünk érte, hát még Miklósr! Megyek, fölkeresem, talán ráakadok valahára. *(El).*

SZIDÓNIA. Hálátlan fiú!... Ez hát anyai szeretetem jutalma! Mikor adósságokat csinált, mindig én voltam az, ki lecsillapítottam apja haragját s pénzt csikartam ki tőle - és most mégis apja mellé áll, ellenem! Íme, a gyermek hálája!

Ö t ö d i k j e l e n e t

Szerafin, Szidónia

SZERAFIN *(kétségbeesetten, rohanva jő a középén).* Anyám, anyám! add vissza férjemet! add vissza boldogságomat!

SZIDÓNIA. Nagy ég! leányom, mi történt férjeddal? Tudsz már róla valamit?

SZERAFIN. Midőn tegnap este, egész napi várakozás után, magamra hagytál, azzal akartál vigasztalni, hogy Miklós bizonyosan nemsokára hazajön; elpárolgott haragja s a kellő felvilágosítás után rendbehozhatok mindent. Adtál is utasításokat, mit beszéljek, hogyan viseljem magamat, s azt mondtad, te is így fogsz a papával tenni, aki szintén haraggal rohant el és biztosan le fogod csillapítani...

SZIDÓNIA. Úgy is lett volna, de azóta nem találkoztam vele -

SZERAFIN. Éppen mint én Miklóssal. Késő éjjel jött haza, dúlt arccal, sápadtan és azonnal szobájába zárkózott. Eleinte, tanácsod szerint, vártam, hogy ő keressen föl, de mikor éjfél már elmúlt, nem bírtam ki tovább a kínzó nyugtalanságot s ajtajához lopóztam. Benn a lámpa égett, s Miklós lázasan, nagy léptekkel, nehéz lélekzettel járt fel s alá. Jól hallottam az ajtón keresztül... Nem állhattam ki tovább és bebocsáttatást kértem. Aludni küldött. Nem mentem, és az ajtón keresztül beszélni kezdtem hozzá, először úgy, amint te tanítottál - erre még ingerültebb lett és oly borzasztó szavakat mondott - - aztán úgy kezdtem beszélni, mint szívem súgta, oly szavakkal, melyekre szerelmem, kétségbeesésem, bűnbánatom tanított. Késő volt, késő! Nem felelt, nem akart látni, nem akart rólam tudni... Végre megtörve, megszégyenülve, szobámba lopóztam, s térdre estem és imádkoztam, nem tudom miért, nem tudom, kihez... Így talált a hideg, vigasztalan hajnal, s midőn egy szörnyű gondolattól hirtelen megkapatva, ismét Miklós szobájába rohantam, már nem volt ott, eltávozott, elhagyott, szó nélkül, azt sem mondva, visszajön-e, látom-e még valaha? Anyám, anyám, add vissza férjemet!

SZIDÓNIA. Micsoda beszéd ez, gyermekem? Miért kéred tőlem férjedet? Én bizonyára nem ragadtam el tőled. Ellenkezőleg, mindent megtettem, hogy hozzád láncoljam.

SZERAFIN. Oh, anyám, e hosszú, néma éjszakán, míg könnyek közt virrasztottam szobámban, végig vonult előttem egész elmúlt életem és láttam, mily üres, mily hideg volt az, mennyire méltatlan volt férjem mély és igaz szerelméhez... Hiába hunytam be szememet, látnom kellett, nem futhattam el előle... Anyám, anyám, mért neveltél ilyennek? Mért nem tanítottál meg arra, hogy az élet csillogó cifraságain kívül, van még más, mélyebb és valódiabb boldogság is? Igaza volt atyámnak - oh! nagyon igaza - buborék volt, ami után kapkodtunk, amiben boldogságot kerestünk -

SZIDÓNIA (*méltatlankodva*). Tessék! most már második gyermekem lázad föl ellenem... Ez már mégis sok, ez megtöri anyai szívemet... De nem haragszom rád, szegény gyermek, magadon kívül ragadott a fájdalom. Menj most e szobába testvéreidhez és bízd rám, hogy helyreállítsam boldogságodat.

SZERAFIN (*keserűen*). Boldogságomat! Minő boldogságot? Talán új ruhákat akarsz adni, vagy ékszereket, vagy éppen bált rendezel tiszteletemre? Ez volt eddig boldogságom és miatta elvesztettem azt, amit többé vissza nem szerezhetsz senki. Oh, mama! nem szabónál készítenek a boldogságot! Add vissza lelkem nyugalma, add vissza férjem szerelmét és becsülését - megtanultam már, hogy ez az igazi boldogság, oh! hogy olyan későn tanultam meg! (*El balra*).

SZIDÓNIA. Oh, gyermeki hálátlanság!

H a t o d i k j e l e n e t

Gombos, Szidónia

GOMBOS (*a középén jó*). Kezeit csókolom, nagysád!

SZIDÓNIA (*felriadva*). Ah! ügyvéd úr, milyen szerencse! ily korán reggel!

GOMBOS. Bocsánat korai látogatásomért, de éppen most kaptam Solmay barátom levelét, hogy haladéknél látogassam meg.

SZIDÓNIA (*magában*). Mit jelent ez? Talán csak nem akar válópert indítani? A hálátlanság ennyi kiáltó példája után már erre is készen lehetek.

H e t e d i k j e l e n e t

Előbbie, Solmay

SOLMAY (*a középén jó, büszke, dacos tartással. Gomboshoz*). Isten hozott, barátom! Nagyon szép tőled! hogy úgy siettél eleget tenni kérésemnek. (*Szidóniához parancsoló hangon*). Hagyj magunkra!

SZIDÓNIA (*szelíden, alázatosan*). Jó reggelt, kedves Nácikám! Rossz ember, ma meg sem csókoltál. (*Félre*). Mindjárt megpukkadok.

SOLMAY (*félre*). Hát ez micsoda új taktika! (*Fenn, gőggel*). Dolgom van az ügyvéddel, hagyj magunkra.

SZIDÓNIA. Akaratod mindig parancs reám nézve. (*Félre*). Megkeserülöd még ezt! (*El balra*).

N y o l c a d i k j e l e n e t

Solmay, Gombos

SOLMAY (*magában*). Bizonyos vagyok benne, hogy hallgatózik az ajtónál. Annál jobb. (*Fenn*). Bocsáss meg, hogy oly korán zavartalak, nagyon sürgős dolgom van. Arra akarlak kérni, nézd át irataimat, számadásaimat, vagyoni állásomat és adósságaimat, s adj nekem őszinte véleményt, megmenekülhetek-e a bukástól?

GOMBOS. Ideje, hogy már eszedbe jutott. Valóban, barátom, eddig is megbotráncozva láttam, mily örülden vágattál a végromlás felé.

SOLMAY. A feleségem akarta így.

GOMBOS. Te vagy a férfi, neked kellett volna ésszel, erővel közbelépned feleséged hiúsága, vaksága, bűnös könnyelműsége ellen. Gyermekkori barátod vagyok s fájt a lelkem, hogy nem léphetek közbe, nem menthetlek meg. De hiszen csak lett volna az én feleségem, majd megtanítottam volna!

SOLMAY (*halkan*). Csak rajta! még erősebben és hangosabban!

GOMBOS. Eh! mit biztatsz engem, hogy hangosabban beszéljek? Elég hangosan beszél a világ - bizony feleséged is meghallhatta volna, hogy nincs egy józan ember, ki meg ne botráncoznék léhaságán, tékozlásán, s éppen azok nevetik ki legjobban, akikkel versenyezni akart, s akiknek mindig tetszését hajhászta.

SOLMAY (*balfelé vonva Gombost*). Jerünk közelebb az ajtóhoz.

GOMBOS. Különben te sem érsz többet, elhiheted. Mindenki csodálkozik gyávaságodon és sajnálkozik gyermekeiden. Szegények! mi lesz belőlük, ilyen nevelés mellett! Megérdemelnéd, feleségeddel együtt, hogy pénzért mutogassanak, mint elrettentő példáit a szülői könnyelműségnek. Bocsáss meg, barátom, igaz szót akartál és az igazság mindig goromba.

SOLMAY. Jó, ez megvan! Térjünk most dolgunkra. Elhatároztam, hogy a pesti lakással felhagyok, e felesleges bútorokat eladom, azonnal pankotai jószágomra költözöm és összehúzem magamat, amennyire lehet. Kérlek hát, nézd át írásaimat s adj nekem szakértő véleményt.

GOMBOS. Csakhogy végre megjött az eszed! Ebben már szívesen leszek segítségedre.

SOLMAY (*jobbra mutat*). Siess hát, itt e szobában az asztalon találod összes irataimat - nézd át azonnal, mert még ma akarok intézkedni. A lakást már felmondtam, mindjárt megyek vevőket keresni a bútorok számára -

GOMBOS (*az ajtó felé menve*). Ugyancsak sietsz!

SOLMAY (*halkan*). Most benne vagyok az akarásban, a parancsolásban - sietnem kell, mert néhány nap múlva megint felülkerekedhetik a feleségem és akkor vége! Bevégzett tényeket kell teremtenünk! Érted? Siess hát! (*Gombost betolja a jobb oldali ajtón, magában*). És most fel a döntő végcsatára! (*A bal ajtóhoz megy és kinyitja*). Ah! hát te itt vagy?

K i l e n c e d i k j e l e n e t

Szidónia, Solmay

SZIDÓNIA (*belép, méltósággal*). Mindent hallottam.

SOLMAY. Azaz hallgatóztál az ajtón. No, ha te ezt tartod elegáns és nagyvilági modornak, erre Pankotán is lesz alkalmad. Ott is vannak ajtók. Hallottad elhatározásomat - készülj!

SZIDÓNIA. Oh Ignác!

SOLMAY. Csak hamar! Tudom, hogy egy szcénán keresztül kell esnünk. Játssz el, aztán menj pakolni.

SZIDÓNIA (*fájdalmas lemondással*). Oh Ignác!

SOLMAY. Ezt már hallottam.

SZIDÓNIA (*megadó szelídséggel*). Akaratod mindig parancs volt előttem; most sem fogok ellene tenni. Ami engem illet, nincs más vágyam, mint a nyugalmas falusi élet. De gondold meg, hogy ez úton éppen nem szabadulunk meg a fenyegető veszélytől, melyről az ügyvéd szólt. Visszavonulásunk éppen figyelmessé tenné a világot, s gyermekeink elesnének a fényes partiktól, melyek reájok várnak. Béla elvesztené Sereczkynét, Gizella Chupor Aladárt -

SOLMAY. Ez csak egészségökre válnék.

SZIDÓNIA. Ignác, Ignác, ne légy oly önző. Végy rólam példát. Lásd, előttem nem lebeg más, mint gyermekeink jövője és boldogsága.

SOLMAY (*az ablaknak fordulva*). Szerafint már boldoggá tetted. Elégedjél meg ezzel az eredménnyel és menj pakolni.

SZIDÓNIA. Ignác! te már nem szeretsz engem. (*Feléje megy*).

SOLMAY. Ne jöjj az ablakhoz, nagy itt a léghuzam.

SZIDÓNIA. Nem szeretsz, nem, nem, másképp nem beszélnél így velem. Hova lettek esküid, heves szerelmi szavaid, epedő sóhajtásaid? Ah! Akkor még szerettél.

SOLMAY. Harminckét év előtt.

SZIDÓNIA. De nem panaszkodom, a szelíd megadás volt mindig az én fegyverem, ezt szegzem most is zsarnoki önkényed ellen. Nem kérlek, nem fenyegetlek, csak sírok - csak sóhajtok - némán és titokban -

SOLMAY. Menj pakolni! (*Ujjaival dobol az ablakon*).

SZIDÓNIA (*hirtelen átváltozó hangon, indulatosan*). Náci, most már elég! Annyit mondok, hagyj fel azzal a dobolással vagy betöröm az ablakot! Nézz meg az ember! Ezt a bánásmódot érdemlem, én tőled, én, aki neked áldoztam ifjúságomat, szépségemet, legszebb éveimet, aki jólétedért, kényelmedért, zsugorgattam, takarékoskodtam, nélkülöztem! Szolgáló vagyok én, hogy így bánsz velem? ily műveletlen, bárdolatlan módon, melyet talán Demeter barátodtól tanultál? Ah! azt mondod, hogy te parancsolsz? Harminckét évig engedelmeskedtem, rab-szolgád voltam, de most vége türelmemnek, s megmutatom, hogy nekem is van akaratom, akárhogy bámulsz, van, van, van! és nem megyek Pankotára, nem, nem nem!

SOLMAY (*visszafordul az ablaktól*). No, csakhogy visszatértél rendes stílusodhoz, mert az a szokatlan szelídség már majd kivett a sodromból. Most hát én is kimondom, hogy most az egyszer az én akaratom fog teljesülni. Te már bevégezted uralkodásodat, megpihenhetsz babéraidon. Szerafint boldogtalanná, többi gyermekeidet nevetségessé, férjedet tönkretetted. Elégedjél meg ennyi sikerrel, húzd magad össze és hagyd legalább jóvá tennem azt, amit még lehet. Menj pakolni, mert megmutatom, hogy nekem is van akaratom, van, van, van!... és többé nem maradunk itt, mert nincs pénz, nincs, nincs, nincs!...

SZIDÓNIA (*félre*). Vegyük elő a legerősebb fegyvert. (*Fenn, hidegen, méltósággal*). Jól van, tégy tetszésed szerint, de engem nem fogsz kényszeríteni, hogy gyermekeim jövőjét feláldozzam szeszélyeidnek. El fogunk válni.

SOLMAY. Mit mondasz?

SZIDÓNIA (*félre*). Megijedt. (*Fenn*). Azt mondom, hogy el fogunk válni.

SOLMAY. Hála Istennek! Akár tüstént hozzáfoghatunk. A pakolással egy füst alatt megindíthatjuk a válópert is. Itt van a szomszéd szobában Gombos, híres ügyvéd, kiváló tekintély a válóperekben, átengedem neked. (*Kiszól az ajtón*). Gombos, kérlek egy szóra.

T i z e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Gombos

GOMBOS *(füle mellett tollal)*. Mit háborgatsz e nagy munkában?

SOLMAY. Nagyobb munka akadt itt. Beszélj a feleségemmel, egy igen fontos pert akar rád bízni. Ne feledd, hogy egészen az én akaratommal történik, s azt kívánom, hogy minél előbb meglegyen. A honoráriumot én fizetem, szívesen fizetek akármennyit. *(Szidóniához)*. Úgy! Legyen egészen a te akaratom szerint, én nem gátollak. Addig Isten veled, kedves - ha szabad mondanom - néhai feleségem! *(El jobbra)*.

GOMBOS. Parancsára állok, nagyságos asszonyom, rendelkezék velem.

SZIDÓNIA *(az egész jelenet alatt legnagyobb meglepetést, hűledezést, méltatlankodást mutatott. Szólni akar, az indulat elfojtja hangját. Néhány lépést tesz Gombos felé, megáll, benső, heves küzdelemmel, végre kipattan)*. Mondja meg Ignácnak, hogy azért sem!

GOMBOS. Ennyi az egész?

SZIDÓNIA. Ennyi. Azért sem! Megmondhatja neki.

GOMBOS. Ezt a pert ugyan sommásan végeztük el. *(El jobbra)*.

T i z e n e g y e d i k j e l e n e t

Szidónia (egyedül)

Megverték! Tönkretettek!... Tönkre? Nem, azért sem! nem adom meg magamat. Küzdeni fogok, az anyai szeretet oroszlánerőt önt szívembe... Szegény gyermekeim! nem hagyhatom eltemetni őket, nem, mikor itt a legszebb jövő, a legfényesebb partik várnak rajok... Talán nemsokára, talán holnap - és most elvonuljunk, elfussunk, tudassuk a világgal bukásunkat? Soha! Mit tegyek? Gizella szerencséje már annyi, mint bizonyos... Chupor mindennap nyilatkozhatik - oh! az én szemem nem csal... Mit tegyek? Megvan...! *(Leül az asztalhoz, gyorsan egy levelet ír)*. Rögtön nyilatkoznia kell; tudom, hogy csak bátorsága hiányzott... Majd segítségére leszek... *(Csenget)*. És ha majd bevégzett ténnyel lépek Náci elé, akkor meglátjuk, kinek volt igaza.

T i z e n k e t t e d i k j e l e n e t

Adolf, Szidónia

ADOLF. Nagyságod igénybe óhajtja venni önkéntes szolgálatomat?

SZIDÓNIA. Vigye, kérem, e levelet azonnal címére.

ADOLF *(megnézi a címet)*. Chupor Aladár... Nagyságod óhaja teljesítve lesz.

SZIDÓNIA. És vigyázzon, nem szükséges előtte vagy inasa előtt említeni, hogy felmondtunk magának.

ADOLF. Ha nagyságod kívánja, örökre keblem mélyébe temetem e titkot. *(El)*.

SZIDÓNIA (*magában*). Azt írtam neki, hogy az élőképek ügyében óhajtók vele beszélni... Udvarias, finom ember - rögtön itt fog teremni - és akkor - akkor Ignác, meglátjuk, ki szereti jobban gyermekeit... (*Leül a pamlagra, elgondolkozva*).

Tizenharmadik jelenet

Demeter, Szidónia

DEMETER (*a középben jó, kezében nyitott levéllel*). Szerencsés jó reggelt kívánok! (*Kezetcsókol Szidóniának. Jóakaró részvétellel*). Rosszul tetszik kinézni. Talán megint a görcsök vették elő a sógorasszonyt?

SZIDÓNIA (*felugrik, félre*). És ilyen emberek társaságában töltsem életemet? Soha! (*Fenn*). Férjemet keresi, Demeter? Szobájában van. (*Jobbra mutat*).

DEMETER. Odahaza hallottam, a szállásomon, hogy Solmay sógor tegnap valami tízszer keresett, de nem volt szerencséje otthon találni; aztán ezt a levelet hagyta számomra, ni! - Azért jöttem, hogy megmossam érte a fejét...

Tizennegyedik jelenet

Előbbie, Solmay

SOLMAY (*sietve jó jobbról*). Szavát hallottam, Demeter... Köszönöm, hogy meglátogatott...

DEMETER. Dejszen nem lesz benne köszönet. Éppen most mondtam az öreg nagyságos asszonynak, hogy meg akarom mosni a fejét szappan nélkül. Ejnye! ejnye! hogy tudott rólam ilyesmit föltenni! Hogy én lármát csapnék a miatt a vesztegetés miatt, hogy feladnám Rábay urat, hogy szégyent hoznék az imádott Solmay-családra. És még könyörög, hogy ne tegyem... Hát olyan embernek tart engem? Látja, a nagyságos sógorasszony sokkal jobban ismer - sohasem tette volna fel rólam...

SZIDÓNIA (*elhúzódvá*). Mit jelent ez?

SOLMAY (*megragadja Demeter kezét*). Oh Demeter! tegnap is mondtam, ma is mondom, hogy ön igazi nagy ember... De éppen mert legtöbbre tartom az ön jó véleményét, azért akarom, hogy vőm nemcsak a világ előtt, de ön előtt is igazolva legyen. Higgye el, hogy ő semmit sem tudott ama vesztegetésről -

SZIDÓNIA. Micsoda vesztegetésről?

DEMETER. Na, tudja, azokról az ajándékokról, melyeket Szerafin elfogadott - őt is csak a gondatlanság vitte bele - itt van a levélben. - (*Tenyérével a levélre üt*).

SZIDÓNIA. Nem értem!

DEMETER (*magyarázólag*). Hát nem tudta, mit tesz - nagyon felületes volt a nevelése - itt van a levélben... Azután megbánta, ki is akarta fizetni, - de a nagyságos mama elverte az ötezer forintot - itt van a levélben... Nem tesz semmit, asszonyoknál nem kell ezt olyan szigorúan venni. Hosszú haj, rövid ész...

SZIDÓNIA. Kapok végre magyarázatot?

DEMETER. Hát mégsem érti?... Itt van, olvassa el ezt a levelet. (*Átadja Szidóniának a levelet*). Tudom, nem fogja az ablakba tenni.

SZIDÓNIA *(elkapja a levelet s növekedő méltatlankodással olvassa)*.

DEMETER *(Solmayhoz)*. De még ha hibásnak tartottam volna is Rábayt, csak nem teszi fel rólam, hogy képes lettem volna árulkodni?... Ej, ej!

SOLMAY. Bocsásson meg Demeter, de oly sértődve, csaknem fenyegető hangon búcsúzott el -

DEMETER. Eh! tudja, hogy én nem értek az ékesszóláshoz... *(Szidóniára mutat)*. Ni hogy tüzel a mama.

Tizenötödik jelenet

Előbbie, Tamás

TAMÁS *(gyorsan jó a középén)*. Bocsánat nagysád - otthon hallottam, hogy atyám itt van, egy igen kellemetlen, szomorú hírt kell azonnal tudtára adnom.

DEMETER. Mi baj?

TAMÁS. Éppen most olvastam, hogy Rábay úr tegnap lemondott hivataláról.

SZIDÓNIA. Nagy ég! Lemondott?

TAMÁS. Mint a villámcsapás hatott rám e hír. Oh atyám, mikor tegnap elbeszélte nekem a történeteket, mindjárt mondtam, hogy rosszul tettél, hogy nem kellett volna csupa látszatra oly sértő gyanúsítást dobni e nemes, becsületes férfiú arcába... Te vagy most az oka -

SOLMAY *(dühösen)*. Dehogy ő! A feleségem az oka.

SZIDÓNIA. Én?

SOLMAY. A te példád, a te könnyelműséged, a te plüseid és ezüstbrokátjaid! Most már csinálhatsz kosztümös élőképeket.

DEMETER *(nagy fájdalommal)*. Ne nyaggassa az öregasszonyt, Solmay sógor, én vagyok mindennek oka. Oh én szarvas állat! Nem tudtam befogni a számat, gyanúba hoztam a legbecsületesebb köz- és nyilvános tisztviselőt, megfosztottam kenyerétől és szégyenbe mártottam az imádott Solmay-családot! Lemondott, hogy megelőzzön engem - persze, hiszen úgy beszéltem, mintha mindjárt fel akarnám adni! Oh! de ez nem maradhat ennyiben, nem! Ne féljenek, bízzanak bennem! Akármilyen rossz a modorom, azért mégis jó a szívem, megmutatom, hogy jóváteszem hibámat, megmutatom! Ohó! Mondhatják Morosán Demeterről, hogy ügyetlen, de azt senki se mondja, hogy gonoszlelkű!... Megyek, tudom már, mit teszek! Bízzék bennem, Solmay úr! *(Megöleli Solmayt)*. Ne tüsszögjön, nagyságos asszony! *(Megöleli Szidóniát)*. Bocsánat! - nem gusztusból történt - azt sem tudom, mit teszek már - de egyet tudok és azt meg fogom tenni! *(Elrohan, Tamás utána)*.

SOLMAY *(elkapja Szidónia kezéből a levelet)*. No drága Szidóniám, hát nincs igaza a levélnek, hogy minden bajnak te vagy az oka?

SZIDÓNIA. Mindig én voltam az áldozat - hadd legyenek most is... Sújts le, tiporj el, szörnyeteg; nekem csak könnyeim vannak! *(Sírva a pamlagra esik)*.

Tizenhatodik jelenet

Előbbie, Sereczkyné, Béla

SERECZKYNÉ. Jó napot, kedveseim! Nos, tartunk ma próbát az élőképekből?

SOMLAY. De már játszunk is.

SERECZKYNÉ. Ah! ah! leendő papa! úgy látszik, enyelgő hangulatban van. Hercig öreg! *(Bélához)*. Rabszolga, vegye át felöltőmet!

BÉLA *(átveszi, komoly méltósággal)*. Bár örökké karomon hordhatnám!

SERECZKYNÉ. Engem, vagy a felöltőt? Ah! ah! a leendő papa humora reám is átszáll. *(Szidóniához)*. Kedvesem, mit jelent ez a levertség, szomorúság? Talán elhibázta a szabó az új kosztümöket?

SOMLAY. Nem éppen olyan nagy szerencsétlenség, csak annyi az egész, hogy tönkrementünk.

SZIDÓNIA *(felugrik)*. Ignác!

BÉLA. Atyám!

SOLMAY. Nos, mit ijedeztek? Ami igaz, az igaz. Jobb, ha most mondom ki, mint az esküvő után. Most legalább nem kerül perköltségbe az elválás.

SERECZKYNÉ. Ah! ah! ez valóban meglepő! Nem tréfál ön, uram?

SOLMAY. Tessék megkérdezni a hitelezőimet. Most tudja nagysád, mihez tartsa magát.

SERECZKYNÉ *(Bélát ujjával fenyegetve)*. Gonosz! nekem erről semmit sem szólt. Mit tegyünk most? Én már tudósítottam boldogult első imádott férjem mamáját, s íme, éppen ma kaptam válaszat. *(Kebléből levelet vesz ki és Solmaynak nyújtja)*. Azt írja, hogy miután második férjemmel ily fényes partit csinállok, ne számítsak az évdíjra, melyet eddig tőle kaptam.

SZIDÓNIA *(hirtelen)*. Hogyan? hát neked nincs vagyond?

SERECZKYNÉ. Hogy volna? minden a mamáé, - a másiké... De ez nem tesz semmit, csak toalettjeimről ne kelljen lemondanom - ezt nem tehetem, soha, soha! Béla azonnal szerezhessen valami fényes hivalt -

SOLMAY. Nem tud az szerezni semmit. Egy szó mint száz, valljátok be, hogy mind a ketten a másiknál kerestétek a fényes partit, nyújtsatok szépen kezet egymásnak és váljatok el jó barátságban, míg nem késő.

SERECZKYNÉ *(kezetnyújt Bélának)*. Gonosz! - én megbocsátok önnek!

BÉLA. Én sem haragszom nagysádra.

SOLMAY *(Szidóniához)*. Megint szétpattant egy buborék. *(Sereczkynéhez)*. Kezeit csókolom nagysád, bocsásson meg, hogy távozom; ügyvédem itt a mellékszobában rendezi irataimat. *(Bélát maga előtt betolva az ajtón)*. Gyere, segíts neki, írónak tatán mégis használhatunk, te - államférfi! *(El Béla után jobbra)*.

T i z e n h e t e d i k j e l e n e t

Sereczkyné, Szidónia, majd Adolf

SERECZKYNÉ. Ah! ah! kedves Szidóniám, ki hitte volna! A te fényűzésed -

SZIDÓNIA. És a te toalettjeid!

SERECZKYNÉ. Merő káprázat!

SZIDÓNIA. Csupa füst!

ADOLF (*óvatosan belopózik a középén, rejtélyesen intve Szidóniának*). Ő itt van.

SZIDÓNIA. Mit jelent ez? Ki van itt?

ADOLF (*súgva*). Akit hivatni méltóztatott.

SZIDÓNIA. Mit akar e titkolózással? Szóljon már!

ADOLF. Vagy úgy! Hát nem titok? (*Az ajtó mellé áll, jelentve*). Chupor Aladár önagsága kívánja tiszteletét tenni.

SZIDÓNIA. Chupor? Ah! egészen megfeledkeztem róla e sok baj közt. Istennek hála, még semmi sincs elveszve. (*Sereczkynéhez*). Kérlek, kedvesem, egy percre látogasd meg leányaimat - Szerafin is itt van, nagyon sürgős beszélőnivalóm van Chuporral...

SERECZKYNÉ. Ah! Szerafin is itt van? Sietek, képzelem, hogy meg lesz lepetve a nagy újságtól. Két napi menyasszonyság - nagyszerű! (*El balra*).

SZIDÓNIA (*Adolfhoz*). Bocsássa be! (*Adolf kitárja az ajtót és el*).

T i z e n n y o l c a d i k j e l e n e t

Chupor, Szidónia

CHUPOR (*megtörten, zavartan, lehajtott fővel, lassan jó*). Parancsoljon velem, nagysád!

SZIDÓNIA (*kezével ülést mutatva, leül*). Bocsásson meg, kedves Chupor, hogy ily korán visszaéltem barátságával; tudja, az anyáknak mindent meg lehet bocsátani.

CHUPOR (*állva marad*). Értem. (*Félre*). Mindent tud már. (*Fenn*). Én lovagias ember vagyok, nagysád, tudom kötelességemet.

SZIDÓNIA. Sohasem kételkedtem az ön lovagiasságában s éppen azért -

CHUPOR. Igaza van, nagysád. Nem vagyok oly - oly hibás, mint a látszat s a vak féltékenység mutatja; de a baj megtörtént -

SZIDÓNIA. Micsoda baj?

CHUPOR. Jóvá fogom tenni hibámat. Udvarlásom nagyon feltűnő volt - a világ nyelve rossz - nem tagadom - rendelkezék velem nagysád -

SZIDÓNIA (*félre*). Megértett. Tudtam, hogy csak egy kis bátorításra volt szüksége. (*Fenn*). Ej! ej! hát mért nem szólt nekem előbb? Azt hiszi, elleneztem volna?

CHUPOR. Erre valóban nem gondoltam.

SZIDÓNIA. De hiszen most sem késő!! Szóljon bátran, nincs semmi akadály.

CHUPOR. Nincs? (*Félre*). Bizonyosan elválík a férjétől s most csupa lovagiasságból nekem kell nőül vennem. Úgy kell nekem!

SZIDÓNIA. Nos? mért nem szól? Mondom, nincs semmi akadály -

CHUPOR. Értem. Én lovagias ember vagyok, nagysád, s mihelyt vége lesz a válópernek -

SZIDÓNIA (*bámulva*). Válópernek? Talán csak nem mondta önnek valaki, hogy elválok férjemtől?

CHUPOR (*félre*). Ő is? Két asszony lesz a nyakamon. Úgy kell nekem! (*Fenn*). Legyen meg a végzet akarata. S ha Szerafinnak nincs ellene kifogása -

SZIDÓNIA (*fölkel, bámulva*). Szerafinnak? Már miért volna Szerafinnak kifogása?

CHUPOR (*bánatosan*). Nincs? Úgy rendben vagyunk.

T i z e n k i l e n c e d i k j e l e n e t

Előbbiek, Szerafin

CHUPOR (*észrevéve Szerafint, félre*). Látom, minden el van már készítve, nincs menekvés. (*Szerafinhoz lép*). Nagysád, én lovagias ember vagyok, s amit hibáztam, azt jóvá is tudom tenni. (*Letérdel Szerafin előtt s meg akarja fogni kezét*).

SZERAFIN (*elhúzódik*). Mit jelent ez a tréfa?

SZIDÓNIA. Chupor, önt megzavarta a nagy boldogság. Hiszen ez nem Gizella.

CHUPOR (*térden, Szidónia felé fordul*). Miért legyen ez Gizella kisasszony?

SZIDÓNIA. Hiszen éppen most beszélünk róla.

CHUPOR. Bocsánat, én Szerafin önagságáról beszéltem. Öt kompromittáltam udvarlásommal, neki tartozom jóvátétellel.

SZIDÓNIA. Mit beszél ön?

CHUPOR (*fölkel*). Hát nem válík el férjétől? Nem kell őt feleségül vennem?

SZERAFIN. Engem? Megörült? Ah! nagy fájdalom dacára is kénytelen vagyok nevetni... Oh, Istenem! hát ön komolyan vette udvarlását? Ezt nem tudtam... Oh! mily nevetséges! És most jóvátételt ajánl? Miért? Minek oka ön? Szegény ember! más az én bánatom, nem segíthet azon az ön jóvátétele... Ah! és még nőül is akarna venni?! Bocsásson meg, Chupor, de ez olyan furcsa, hogy nem állhatom meg nevetés nélkül! (*Kitör elfojtott nevetése s hangos kacagásba megy át*).

H u s z a d i k j e l e n e t

Előbbiek. Solmay jobbról, Rábay a középajtóban állva marad, majd Demeter, Tamás

SOLMAY. Ej, be vígan vagytok!

RÁBAY. Mi történik itt?

SZERAFIN (*örömmel*). Miklós! (*Feléje akar sietni, zavartan s félve megáll s lesüti szemét*).

CHUPOR (*Rábay elé lép*). Uram, tegnap reggel óta otthon ülök és várom segédeit. Nem jöttek. Rendelkezzék velem, kész vagyok minden elégtételre; ámbár a legfényesebb elégtételt éppen most adtam meg, midőn (*meghajolva Szerafin előtt*) önagysága úgy kinevetett, hogy egész életemre elég lehet. De ha ön mégis elégtételt kíván, én lovagias ember vagyok - (*Demeter és Tamás jönnek*).

RÁBAY. Félreértés volt, Chupor, nincs öntől semmi kívánnivalóm. (*Kezet nyújt neki*).

CHUPOR (*magában*). Az asszony kinevet, a férj kezét ad - komplett lefőzés.

SZIDÓNIA (*ki mindeddig a legnagyobb meglepetéssel küzdött, kipattanva*). Hát nem Gizella?!

CHUPOR (*zavartan*). Sohasem gondoltam rá - bocsánat - kissé meg vagyok zavarodva - ha nagysád elégtételt kíván -

DEMETER (*kituszkolja az ajtón*). Ne lábatlankodjék fiatal óriás! látja, hogy senkinek sem kell az elégtétele.

CHUPOR (*legnagyobb zavarban*). Rendelkezésére állok uram! (*El*).

SOLMAY (*Szidóniához*). Az utolsó buborék is szétpattant - menj pakolni!

RÁBAY. Szerafin, búcsúzni jöttem.

SZERAFIN (*magában*). Nagy Isten!

RÁBAY. Nem teszek szemrehányást, tudom, hogy a hibát csak meggondolatlanságból követted el. De mégis elkövetted és az én önérzetem és becsületem nem engedte, hogy megtartsak oly állást, melyről csak egy ember is tudja, hogy visszaéltem vele. Nőm vagy én - az mindegy; nőm tettéért mindig el kell vállalnom a felelősséget. Lemondtam hivatalomról. Te jóléthez, fényűzéshez vagy szokva - mindaddig, míg oly állást nem szereztem, melyben igényeidnek eleget tehetek, nem kívánhatom, hogy megoszd velem a nélkülözést -

SZERAFIN (*hozzárohan, megragadja kezét*). Miklós! drága férjem! köszönöm, hogy ezt a módot nyújtod nekem, mellyel megmutathatom igaz bűnbánatomat. Ha jólétet, gazdagságot találtam volna oldalad mellett, nem merném feléd nyújtani kezemet, nem mernék eljátszott bizalmadért könyörögni. Oh! de most szegény vagy - engedd, engedd, hogy osztozzam veled! Oh, hadd győzzelek meg, hogy nekem semmi, semmi sem kell többé a világon, csak a te szerelmed, a te becsülésed... Nem vagyok rá méltó - oh, engedd, hadd tegyem rá méltóvá magamat, hadd legyek hű és igaz társad balsorsodban - férjem, drága, szeretett férjem! (*Kitörnek könnyei s Rábay lábai elé esik, átkarolva térdeit*).

RÁBAY (*főlemeli Szerafint, magáhozszorítja, kitörő szerelemmel*). Oh, Szerafin! ez az igaz nő hangja volt! Nem sajnálom az árát, melyet érte fizettem.

DEMETER. Elvégezték már? Most hát rajtam a sor -

SOLMAY. Csitt Demeter! most én következem. (*A bal ajtóhoz siet s kikiált*). Gizella!

H u s z o n e g y e d i k j e l e n e t

Előbbie, Gizella, Aranka, Sereczkyné

SOLMAY (*Gizellát kezénél fogva előre vezeti*). Demeter! tegnapelőtt nem értettük meg egymást - (*jelentős pillantást vet Szidóniára*), imádott nőm feje kissé el volt kábulva - most hát rendbehozom a dolgot. Ezennel megkérem Tamás kezét Gizella leányom számára.

DEMETER. Tamás fiam, te ékebben tudsz beszélni, felelj rá.

TAMÁS *(nagy felindulással)*. Ah, uram!... a boldogság!... ha Gizella kisasszony...

SOLMAY *(Gizellához)*. Reám nézz és ne a mamára... Felelj!

GIZELLA *(halkan)*. Igen! *(Kézét nyújtja Tamásnak)*.

DEMETER. Ennyi ékesszólás tőlem is kitelt volna. *(Rábay vállára üt)*. Most már közelebbi sógorok vagyunk öcsém, el kell fogadnod az én ajánlatomat. *(Írást vesz ki zsebéből)*. Itt van, a fiskálisom már elkészítette a szerződést. Nekem annyi mindenféle vállalatom van, hogy már régóta keresek egy arravaló szakértő társat. *(Átadja neki az írást)*. Írd alá! csapj fel!

RÁBAY *(megfogva Demeter kezét)*. Köszönöm Demeter, nem fogsz bennem csalódni.

SOLMAY. Az ügyvédem azt mondja odabenn, hogy ha szépen meghúzzuk magunkat, még mi is megmenekülhetünk a bukástól. Holnap megyünk Pankotára.

ARANKA *(súgva Szidóniához)*. Mama, hát a nőegyleti bál és az élőképek?

SERECZKYNÉ *(Szidóniához)*. Ah! ah! kedvesem, szerencsét kívánok a családi boldogsághoz.

SZIDÓNIA *(magában)*. Sereczkyné ne lásson megalázva. *(Fenn)*. Végre hát teljesül legforróbb kívánságom. - Náci! Náci! mennyit sürgettelek, mennyit könyörögtem, hogy hagyjunk fel e fárasztó fővárosi élettel. Csakhogy beláttad valahára, hogy nekem volt igazam.

SOLMAY *(Rábayhoz)*. Mégis az övé az utolsó szó.

SZIDÓNIA *(magában)*. Pankotán nőegyletet alapítok s én leszek az elegáns társaság központja.

Vége

SISYPHUS MUNKÁJA

REGÉNY

I

AZ ÁLDOTT ALFÖLDÖN - hol az áldás évről évre mindinkább kezd olyanformán visszafordulni, mint hajdan Balaam próféta szájában az átok - a mezősi pusztaság legszélső zugában a Páldi-tanya az egyetlen, amelyen nem látszik meg a megfordított áldás. A földek jó karban vannak tartva és gazdagon gyümölcsöznek; az úri lak vörös cserépfödele messzire ellátszik a pusztában, falai szép fehérek, ablakai tiszták, udvara nincs ugyan elkerítve, mert az itt a pusztán nem szokás, de gazdasági épületei olyan szép rendben követik egymást, olyan zárt félkört formálnak, hogy az úri lakkal egyesülve egész kis megerősített táborrá teszik a helyet; a magtárak tele vannak, az istállók tiszták és világosak, a béresházak még tisztábbak és még világosabbak, minden rendben van és a maga helyén áll, emberek és állatok egészségesek, fürgék és jól elvégzik dolgukat, a munka sohasem szünetel, nem henyél senki, nem vág a más dolgába senki, az egészen meglátszik egy rendszeres agy és egy erős kéz vezetése.

Az úri lak előkelően hideg és néma. Az ablakok zöld függönyei le vannak eresztve, az ajtók be vannak téve, az oszlopos tornácra nem jár senki. Csak a konyha körül van egy kis élet, de az is zajtalan és illedelmes. A szakácsné csendes hangon osztja parancsait, a szolgák nem fecsegnek, nem dalolnak, még az ajtóban álló fehér uszár is jól nevelt állathoz illő türelemmel csóválja a farkát s bele nem ütné az orrát a kísértő lábosokba.

Más élet volt itt ezelőtt néhány esztendővel. Zajtól, vidámságtól, zenétől és daltól hangzott akkor a ház. Az ablakok nyitva voltak és kacagás, kiabálás, pénzcsörgés, dohányfüst tódult ki rajtok. Az ajtókat egyre nyitogatták, csapkodták, vendégek jöttek-mentek; a konyhában hangos dalolás mellett folyt egész nap a sütés-főzés, nyalka urasági inasok enyelegtek a konyha kipirult hölgyeivel, drága vadászkutyák lesték, kapkodták, lopták el a koncokat. A szobákban, jókedv, mulatság, muzsika, tánc, kártya, a konyhában sütés-főzés, az udvaron szemét, rendetlenség, a béresházakban szenny és heverés, a kertben dudva és gaz, a földeken léhaság és csalás, a magtárakban üresség: így volt az öreg Páldi életében, aki igazi magyar földesúr volt a régi jó világból és meg volt győződve, hogy az Isten jókedvében teremtetten a magyar embert.

Az öreg Páldi makacsul ragaszkodott az ősi magyar szokásokhoz, de mivel ezek közé számította az adósságcsinálást és nemfizetést is, nagyon könnyen megtörténhetett volna, hogy egy szintén ősmagyar intézménnyel,¹³⁵ a dobszóval is megismerkedik, ha a kegyelmes halál közbe nem lép s gutaütés alakjában el nem viszi a magyarok istenéhez.

Hirtelen halála nem okozott ugyan valami nagy zavart ügyeiben, mert azok már életében eléggé összebonyolódtak; hanem annyit megtett, hogy rögtön felidézte a megoldást, melyet különben el lehetett volna húzni még egypár esztendeig. Mint eső után a gomba, úgy buktak föl a hitelezők s pénzüket követelték az örökösöktől.

¹³⁵ *institúció* (lat.) - intézmény

Ez örökösök ketten voltak: az öreg Páldi két unokája, az egyik leány, a másik fiú. Klára kisasszony huszonnégy éves volt, Béla úrfi tízéves. Szüleik rég meghaltak s azóta nagyatyjoknál laktak és ez gondoskodott nevelésükről, mely abból állt, hogy Klára kisasszony készítette el mindennap a szakácsnéval a lakomák étlapját és Béla úrfi zsenge korában megtanult lovagolni, lőni és kártyázni.

Klára már nagyapja életében jól ismerte zilált pénzügyeit, amennyiben ő vitte levelezését s ez nem áll egyébből, mint pénz vagy halasztás kéréséből. Az öreg Páldi nem levelezett mással, mint hitelezőivel, kiket Klára egyenként olyan jól ismert haragos vagy szelíd, fenyegető vagy biztató, követelő vagy könyörgő válaszaikból, mintha együtt pajtáskodott volna velök. Tudta, kiktől kell leginkább tartania, kikhez kell fordulnia, ha fel akarja tartóztatni a kitörni készülő vihart, melynek első dörgéseit már hallhatta feje fölött.

A temetés után, mely a lehető legnagyobb fénnel és hitelbe ment végbe az öreg Páldi végrendeletileg kifejezett akarata szerint - Klára befogatott könnyű kis kocsiába és maga mellé véve Béla öccsét, behajtott a szomszéd városba, hol a két legfőbb hitelező lakott. Szobát nyitattatott a nagyvendéglőben és azonnal magához kérte Sipák urat, a patikáriust és Hédervári Jakabot, a kincstári uradalom bérlojót és a helyi dalkör elnökét. Mind a kettőt rég ismerte leveleikből, sőt személyesen is találkozott velök néhányszor, midőn az égető terminusok alkalmával meglátogatták a kastélyt és nagyapja reábizta, hogy fizesse ki őket szép szóval.

Tudta, hogy a patikárius a nyájas, Hédervári Jakab az ideges hitelezők fajához tartozik; de azt is tudta, hogy könnyebben lehet elbánni az ideges Hédervárral, mint az udvarias patikáriussal. Egyszerre hívatta hát magához mind a kettőt, hogy egyikre a másik által hasson s az egyik ütőt a másik ellen játssza ki. Ez a vadon nőtt pusztai leány több lélektani ismeretet szerzett az adósságcsinálás iskolájában, mintha éveken át hallgatta volna a leghíresebb tanárok felolvasásait.

Sikerült is kiegyeznie a két legfőbb ellenséggel. Bebizonyította nekik számokkal, kétségbevonhatatlan adatokkal, hogy ha most támadnak reá, a megrendült, elhanyagolt jószág egyszerre úgy szét fog porlani, hogy pénzüknék még kis részéhez sem juthatnak, nem is beszélve a tisztességes haszonról, melyet jogosan várhatnak; holott, ha bíznak benne, ha időt engednek neki s főképpen, ha segítségére lesznek, hogy a csipcsup kiabáló hitelezőket kielégítse, néhány év alatt úgy rendbehozza a jószágot, hogy nemcsak visszakapják pénzüket, hanem nyereségök is lesz. Olyan világosan beszélt, okoskodott, magyarázott, következtetett, hogy a két hitelezőnek szeme-szája elállt, s egyik sem tagadhatta, hogy ennek a leánynak igaza van.

- Ez mind szép, mind igaz, úgy amint a papiroson áll, - jegyzé meg a patikárius, ki pénzkölcsönzői és patikáriusi kettős minőségében a lehető legpozitívabb ember volt, - csak az a kérdés, képes lesz-e a kisasszony végrehajtani azt, amit a papiroson olyan szépen kiszámolt.

- A jószág mindig ott lesz, - felelt nyugodtan a leány, - mindkettejük követelése be lesz rá táblázva; ha látják, hogy nem vagyok képes megfelelni feladatomnak, ha nem fizetem le pontosan a megállapított évi részleteket, még mindig megtehetik haszonnal azt, amit most biztos veszteséggel tennének meg.

- Csak találom azt mégis klasszikusnak, - kiáltott Hédervári Jakab, aki pénzkölcsönző hivatását a dalkör elnökségével mérsékelte s a dolgok eszményi oldala iránt is érzékkel bírt, - hogy mikor mi jövünk ide pénzt kapni, avval megyünk el innen, hogy még mink adunk pénzt. Ehhez kell sok költői fantázia!

- Ha meg nem szabadítanak az apró nyugtalan kiabálóktól, kik rögtön akarják pénzüket, akkor lehetetlen elkerülni a csődöt s ez esetben önök legjobban tudják, mit kaphatnak, - felelt Klára minden felindulás nélkül. - Az itt a kérdés, mit akarnak inkább: nyugodtan, biztosan, lassankint visszakapni pénzüket, vagy tönkretenni engem és öcsémet?

Gyöngéden, szelíden, szomorú mosollyal, de éppen nem reszkető kézzel megsimogatta a szavaknál a kisfiú fejét, ki egész mostanáig erősen hozzásimulva állt oldalánál s félénken tágranyílt szemekkel nézett az asztal túlsó oldalán ülő két úrra s bámulva hallgatta beszédüket, melyet nem értett.

- Süllyedjek el, ha akarom tönkretenni a kisasszonyt a kis úrfival! - kiáltott Hédervári Jakab erőlyesen.

- Amiből úgy se lenne semmi hasznunk, - tévé hozzá a patikárius, nyájas mosollyal dörgölve kezeit.

- Ha lenne hasznunk, se nem tenném tönkre! - kiáltott Hédervári Jakab, felindulásában egyaránt megfélelkezve saját érdekéről és a magyar nyelvtanról, melyet nagy szorgalommal tanult üres óráiban, mióta szép történeti neve magasabb kötelezettségeket rótt rá.

- Sőt inkább azt kívánjuk, hogy a kisasszony napról napra gyarapodjék boldogságban, jólétben és egészségben, - mondá az udvarias patikárius egy oldalpillantással gyógyszerárára, mint az egészség csalhatatlan forrására. - De minden tiszteletünk mellett, mellyel a kisasszony tehetősége és megbízhatósága iránt viseltetünk, nem fojthatom el azt a szerény kérdést: miért nem fejtette ki az erélyt, éles ítéletet, számító képességet, mellyel most mindkettőnket ámulatba ejtett, boldogult nagyapja életében, mikor még több ideje és alkalma lett volna megmenteni jószágát a végbukástól.

- Mit tehettem volna? - felelt Klára lassankint fölhevülve s halvány arca fokozatosan kipirult, amint régi emlékei egymásután elvonultak szeme előtt. - Mit tehettem? Mi voltam én nagyatyám házában? Azt hiszik önök, nem láttam mindent? A élősdiek dorbézolását, a tiszték hűtlenségét, a cselédek tolvajságát, az esztelen gazdálkodást, a gondtalan költekezést? Nem láttam mindent, nem láttam-e orvosságát, nem könyörögtem-e nagyatyámnak térdenállva, adjon nekem csak egy kis hatalmat házában, gazdaságában? Mit felelt? Nevetett, megvergette orcámat, megcsókolta homlokomat s a konyhába küldött, hogy ügyeljek fel az ebédre, mert ma kiváló vendégeket vár. Mit tehettem? Összekötött kézzel néztem a pusztulást és vártam a végzet beteljesültét. Beláttam, hogy kérlelhetetlen végzet az, mely pusztulásra szánta a föld régi birtokosait, hogy újaknak adjanak helyet; és ez a végzetes átok elvette tiszta látásukat, megzavarta józan gondolkozásukat, hogy ne találják bele magukat az új időbe, ahol mindenkinek dolgozni kell, ha fenn akar maradni. Ez a végzet verte meg szegény nagyatyámat is vaksággal, hogy ne lásson semmit, s ne tanuljon semmit s rohanjon a többivel a közös mélységbe. És én mindezt láttam, felismertem, tudtam, mit kellene tenni és nem tehettem semmit. Most megjött a pillanat, hogy fölkelhessek és szembeszálljak a végzettel és megmutassam én, a gyöngé, egyszerű nő, hogy a végzettel is lehet dacolni és csak az pusztul el, aki nem akar menekülni. Önök, mindketten amaz új osztályokból valók, melyek hivatva vannak, hogy a mi helyünket elfoglalják ősi földünkön s mégis önökhöz fordulok, hogy segítsenek küzdelmemben, nem szánalomból, nem nagylelkűségből - ezek nem szoktak számbajönni az élet nagy harcában - hanem saját érdekekből. Ha nem akarják megtenni, jó, megyek én is tovább az úton, mely ki van tűzve mindnyájunk elé s el fogok tűnni a nagy tengerben, mely már annyiunkat elnyelt. De ha bíznak bennem, legyenek segítségemre saját hasznukért s meg fogom mutatni, hogy egy nő képes lesz dacolni a végzettel, melynek a férfiak gyáván, vakon odavetik magukat.

Amint ez utolsó szavakat mondta, már nem ült székén: az indulat heve testét is magával ragadta, fölemelkedett székéről, s míg egyik karjával erősebben magához szorította a kisfiút, másik kezével az asztalra támaszkodott. Arca lángolt, szemei szikrákat szórtak, keble magasan hullámozott, egész teste reszketett a felindulástól, s oly szép, oly megdöbbenően szép volt e pillanatban, hogy a vele szemben ülő két hitelező sem vonhatta ki magát varázsa alól. Hitelező létükre fölkeltek és megindultak, aminél nagyobb diadalt emberi szónoklat még nem vívott ki e földön.

Nem tudjuk, megértettek-e mindent, amit a leány mondott; de annyit felfogtak, hogy saját hasznukért rajta kell lenniök tervének sikerültén, és meggyőződtek, hogy e leány képes is lesz kivinni, amit ígért, s látszott mindkettőnek arcán, hogy nagy kedvök van elfogadni ajánlatát és bízni benne.

- Nagyszerű leány! - kiáltott fel Hédervári Jakab, ki mint költőibb lelkű és foglalkozású ember, előbb adott kifejezést lelkesültségének.

- Reméljük és hisszük, - tévé hozzá óvatosan a pozitívabb patikárius - hogy a kisasszony terve jó, és lesz ereje kivitelére. Még csak egy nehézségem van.

- Nekem egy se nincs, - mormogott Hédervári Jakab. De aztán megint fölébredt a dalkör elnöke mellett a pénzkölcsönző, s oldalba lökve szomszédját, hozzátéve: - Mondja el azt az egy nehézséget.

- A kisasszony belátását és erélyét ismerjük és megbízunk benne. De ha férjhez menne...

Klára arca még jobban elpirult e szóra, de most nem a nemes fölindulás, hanem a harag lángja tört ki rajta, szeme elborult, ajkai megnyíltak, mintha bosszúsan közbe akarna vágni. De a patikárius nem vevé észre a jeleket, fennakadás nélkül folytatá beszédét:

- De ha férjhez menne, - ami ily szép, művelt és előkelő hölgynél több mint valószínű, - férjét bizonyára a saját osztályából választaná, abból, melyet, mint a kisasszony az előbb oly szépen mondta, vaksággal vert meg a végzet. Akkor visszatérne a régi gazdálkodás és megint ott állnánk, ahol most, csak hogy még kevesebb kilátással a pénzünkre.

- Nem fogok férjhez menni! - kiáltott Klára ingerülten.

- De ha megszólal szíve, - kezdé a költői Hédervári Jakab.

- Nem megyek férjhez soha! - vágott közbe Klára, első ingerültségének kitörése után határozott, nyugodt hangon. - Én, aki annyira megvetem a férfiakat, nem süllyedek soha annyira, hogy egyiküknek odadobjam magamat.

- Ez erős szó, - jegyzé meg a patikárius, - s bár üzleti szempontból örülnünk kell a kisasszony ily felfogásának, de mint általános véleményt erősnek kell tartanunk.

- Nem önökre értettem, - felelt a leány elröppenő mosollyal, - önök előtttem hitelezők és nincs nemök. Azokról a férfiakról beszélek, kiket ismerek, kiket megismerhetek, s kik közül valaha egyet kiválaszthatnék magamnak. Nem fogok választani soha. Ne gondolják, hogy leányos elbizottság, alaptalan képzelgés sugallja szavaimat; saját keserű tapasztalásom tanított meg, hogy a férfiak megvetésreméltók, hiúk, önzők, gyöngéek, s minden tekintetben alantabb állnak a nőknél.

- Ezt mondja az én feleségem is, - jegyzé meg zárjelben Hédervári Jakab.

- Különben ez nem tartozik önökhöz, - folytatá Klára, nem véve figyelembe Hédervári Jakab közbeszólását, - önöket csak az érdekli, hogy nem kell félniök jövőendő férjhezmenetelemtől. Erről biztosak lehetnek.

- Akár írásban adná! - kiáltott Hédervári Jakab teljes meggyőződéssel. - De nem kell írás, anélkül is hiszek a kisasszonynak és elfogadom ajánlatát.

A patikárius is elfogadta. Még néhány nap telt el, mialatt elvégezték a szükséges átírásokat, ki- és bekebelezéseket, kielégítették az apró hitelezőket és Klára átvette az agyonterhelt jószágot és egyedül, minden segítség és támogatás nélkül nekiindult az élet nagy harcának.

II

A MEZŐSI PUSZTA közvéleménye tisztában volt magával, hogy a Páldi-tanya sorsa, öreg gazdájának halála után, csakhamar be fog telni, s a hátrahagyott család megteszi azt az utat, melyen már annyi hátrahagyott családot láttak a telhetetlen örvény felé haladni. A temetés pompája az utolsó fény, melyben a kihálásra ítélt család még egy végső lobot vet, aztán a temetési fáklyák kialvásával kialszik minden és jön az örök éjszaka. A vergődés még eltarthat egy ideig, de a sok példán okult, tapasztalt szemek jól látják az agónia¹³⁶ végén biztosan bekövetkező halált. Nem első eset ez a szomszédságban. A nagy mezősi pusztának legalább a fele átment már ezen az átalakulási folyamaton és idegenek kezére került, akik névre, gondolkodásra, szellemre, szokásokra, néha nyelvre is idegenek maradtak az őslakók között, s bár tesznek néha kísérletet az érintkezésre, összeolvadásra, nem tudják elfeledtetni idegen voltukat. Ez a sors vár a Páldi-tanyára is. Vajjon ki lesz a jövevény, ki elfoglalja ott az őslakó helyét? A szomszédok, kik jól ismerik egymás bensőbb ügyeit, megoszlanak Sipák Tamás és Hédervári Jakab közt, de a többség véleménye inkább a patikárius felé hajlik, mert az a hír száll róla, hogy el akarja adni patikáját, s beáll földesúrnak.

Az őslakók, kiket rokonság, sógorság, komaság, barátság egy nagy családdá fűz össze, nem valami nagy elragadtatással készülnek akár a patikárius, akár a Héderváriak befogadására, s keserű panaszokban törnek ki a sors ellen, mely oly igazságtalan a régi birtokosság iránt. Egyforma nagy a méltatlankodás a tolakodó jövevények ellen és a szájalom a szegény kitúrt Páldi-árvák iránt; s mind a két érzés annál erősebb és igazabb, mert saját jövőjük képét látják e tükörben, melybe bizonyos fatalisztikus¹³⁷ megadással tekintenek. Káröröm nincs az ő szívekben. Megvan náluk az a tehetetlen összetartás, mely éppen elég arra, hogy kizárjanak magok közül minden életrevaló elemet, egymás között mintegy házilag segítsenek elpusztítani egymás vagyonát és megsirassák azt, ki a bukásban megelőzi a többit. Segítenének is ők szívesen egymáson, de mikor magokon sem tudnak segíteni! Amit tehetnek, megteszik. Török a fejöket, tanakodnak, hogy lehetne az árvákon segíteni. Keresnek valami derék, jóra való férjet a leány számára, aki pénz nélkül is elvenné s kisöccse neveléséről is gondoskodnék. Keresnek, de nem találnak, s fejöket csóválják és sóhajtanak és átkozzák a sorsot és sajnálják a szegény leányt, akin legjobb akaratuk mellett sem tudnak segíteni, mert jó családbeli leány számára nincs más segítség, mint a jó házasság.

Addig-addig törték a fejöket és sajnálkoztak a szegény leányon, míg egyszer csak bámulva kezdték észrevenni, hogy Klára nem várta be az ő segítségöket és igyekezett saját erejéből segíteni magán. A bámulatból aztán jó hosszú ideig nem is jöttek ki. Amit mint az előzmények természetes következményét vártak, nem teljesült: a Páldi-tanya nem került eladásra, megmaradt az örökösök birtokában. Egymásután szállongtak, terjedtek a legfurcsább hírek,

¹³⁶ *agónia* (gör). - haldoklás

¹³⁷ *fatalisztikus* - végzetes

szokatlan, hallatlan dolgokról, melyek eleinte bámulatba, azután méltatlankodásba, végre megbotránkozásba ejtették az egész szomszédságot. A rendes összejöveteleken, névnapokon, vacsorákon, uzsonnákon Klára viselt dolgairól folyt a beszélgetés, vitatkozás, pletyka. Sokan csak azért látogatták meg, hogy saját szemökkel győződjenek meg a Páldi-tanya csodálatos rejtelméről, s akik csak ott voltak, mind nagy méltatlankodással tértek vissza, s mindegyre újabb és hihetlenebb adatokat táltak föl az uzonnaasztalok tarka abroszára.

- Azt a leányt valami rossz szellem szállta meg, - mondá Nagyvéghyné önegysága, ki valami homályos genealógia¹³⁸ bonyodalmak következtében atyafiságot tartott a Páldi-családdal, s első sorban volt hivatva ítéletet mondani az elfajult leányról. - Már többször meghívtam, hogy látogasson meg, s töltsön nálam néhány hetet, eleinte azt felelte, hogy nem jöhet, sok dolga van, később aztán nem felelt semmit.

- Én meg saját személyemben tettem nála részvétlátogatást, - vevé át a szót Börzsönyiné önegysága, - éppen uzsonnatájbán értem a tanyára, és Klárát nem találtam a házban. A kisfiú volt otthon tanítónőjével, egy száraz, epés vénkisasszonnyal, aki udvarias kérdésekre azt felelte, hogy Klára a szérűn van, s midőn arra kértem, hívassa haza, mérgesen rámrivallt, hogy a kisasszonynak nincs ideje üres látogatások fogadására.

- Miért nem mentél ki hozzá a szérűre, kedvesem? - kérdé Bákayné önegysága.

- Méltóságomon alulinak tartottam.

- Én nem tartottam méltóságomon alulinak, - vevé át a szót Toronyiné önegysága, - de meg is adtam az árát. A napokban Palotáról jöttem hazafelé mind a négy leánnyal. Éppen déltájban értünk a Páldi-tanya elé. Gondoltam, meglátogatjuk a szegény Klárát és megebédelünk nála, otthon úgysem vártak ebédre, mert már előre kilátásba vettem e látogatást, és aszerint intézkedtem. Megállítatom hát a hintómat a tanya előtt, és leszállunk. Igazi részvétellel, megfelelő meghatottsággal és szomorú arccal lépünk a szobába, a legkisebb leányom, a Mici, sírt is, valósággal zokogott... ugye zokogtál, Micikém?

- Egészen vizes lett a szép csipkés zsebkendőm, - felelt Mici kisasszony, méltatlankodástól kipirult arccal.

- No, hát ennél szebb és meghatóbb bevonulást nem láthatott volna Klára, ha otthon lett volna. De nem volt. Csak azt a sárga tanítókisasszonyt találtuk a kisfiúval. Kértem, hol van a mi kedves, szegény Kláránk? A szérűn, felelt a sárga kisasszony. Nem lehet hazahívni? kérdi a Nina leányom. Nem lehet, felelt a sárga kisasszony. Akkor megvárjuk itt, - mondok én ártatlan bizalommal, - úgyis dél van, s a mi kedves Kláránknak nemsokára haza kell jönnie. Régi jó ismerősök és szomszédok vagyunk, leányaim együtt nevelkedtek vele, itt maradunk nála ebédre. - Kezdjük lerakni a kalapjainkat, kendőinket, hát a sárga kisasszony ránkmordul, hogy Klára a szérűn van, csak estére jó haza, ő pedig már megebédelt a kisfiúval. A dolog gyanúsaként tetszett, hogy az egész beszéd csak a vénkisasszony machinációja,¹³⁹ akinek szeméből látszott, hogy ellensége a kedélyes vendégeskedésnek. Lesújtó pillantást vetek rá és ki-megyek a tornácra. Leányaim is lesújtó pillantást vetnek rá és utánam jönnek. Mici zsebébe rejtí szép csipkés kendőjét, melyre már nincs szüksége és azt mondja, mamácska, hajtsunk ki a szérűre és beszéljünk Klarával; én azt hiszem, hogy ez a vénkisasszony csak lóvá akar minket tenni. Helyesen beszélsz leányom, mondok én, felülünk a hintóba és kihajtunk a szérűre. Nagy sár volt, a lovak csak lassan haladhattak, a hintó rázása magas fokra emelte

¹³⁸ genealógiai (gör.) - származástani, születési

¹³⁹ machináció (lat.) - mesterkedés

étvágyunkat. Végre kiértünk és keressük Klárát. Eleinte nem vettük észre, mert éppen dél volt, s a nyomtatók mind a boglyák tövében ültek és ebédeltek. Úri hölgynek nyoma sincs a tájon. Egyszerre csak felsikolt a Boriska leányom, - még mind a hintóban ültünk, - hogy nini, mama, ott ül Klára egy kévén. Odanézek, alig akarok a szememnek hinni, pedig csakugyan Klára volt. A feje be volt kötve, ruhája fel volt gyűrve és a lábain nagy, sáros csizmák voltak. Ott ült a kévén, s kenyeret és szalonnát evett egy fanyelű bicskával. Klára! kiáltok én rá. Mici leányom újra előveszi a szép csipkés zsebkendőjét, és a szeméhez szorítja. Klára felpillant és meg sem mozdulva helyéről, azt mondja, hogy Isten hozta édes néni, minek köszönhetem e szerencsét? Útban vagyunk hazafelé, mondok én, és megálltunk nálad ebédre, szegény leányom! Én ma idekünn ebédelek, felel Klára, mert égető a munka; de ha itt maradnak velem, szívesen megosztom ebédemet. Ezzel kenyeret és szalonnát vág, és megkínál vele. Ez a te ebéded? mondok én. Ez, felel Klára, és nyugodtan tovább falatozik. Mici leányom visszat teszi zsebébe a szép csipkekendőjét. Szegény nagyapád megfordulna sírjában, ha ezt látná, mondok én, aztán mind a négyen egy lesújtó pillantást vetünk rá és elhajtattunk. Hazaérve, hamarjában ebédet főzettem, ami már vacsorának is beillett volna, de akkorra már csak úgy támolyogtunk az éhségtől. No, hát mit mondanak ehhez a blamázhoz?

És a megsértett asszonyság egyszerre fölhajtotta findzsáját, újra teletöltötte, nagy darab kalácsot szelt és oly mohón folytatta az uzsonnázást, mintha még mindig az elszenvedett koplalástól kellene helyreállítania gyomrát.

- Ez még mind semmi, - veszi át a szót BáKayné, - ezzel csak magának árt, csak a maga egészségét rontja el, csak magát teszi példabeszéddé. Hanem az már mégis több az elégnél, hogy szegény tisztjeit megfosztja kenyeröktől és egész családokat juttat koldusbotra.

- Hallatlan! - kiált Nagyvéghyné, összezsapva kezeit. - Ennyire elfajult volna?

- Nagyapjának tisztartója, Falvi, tudjátok, akinek az a szép és ostoba felesége van...

- Igen, aki nagyobb toaletteket viselt, mint mi magunk.

- Akiről a férfiak azt beszélnek, hogy már a harmadik szó után szerelmet lehet neki vallani.

- Csitt! - leányok vannak jelen, - vág közbe BáKayné, s ezzel visszatéríti rendes medrébe a pletyka áradatát, melyet a kedvező alkalom már-már más irányba ragadott volna.

- Mi történt Falvival?

- A napokban volt férjemnél és rettentő dolgokat beszélt.

- Mik azok a rettentő dolgok?

- Férjem jobban elmondhatja. Náci, - kiált, fölemelve hangját, - jöjj be egy pillanatra.

- Még csak a közepén vagyok a szivaromnak, - hallatszik egy rekedt hang a nyitott verandáról, hová az urak visszavonultak szivarozni, mialatt hölgyeik odabenn kávé mellett végezték a szellemi nagymosást.

- Ugyan, jöjjön be szivarostól, kedves BáKay, - kiált a háziasszony, Nagyvéghyné önágyasága, - nem árt nekünk az a kis füst, hozzá vagyunk szokva.

BáKay úr megjelen a verandára nyíló ajtóban s a háziasszonyi engedély alapján hatalmas füstfelhőt fúj az egybegyűlt hölgyek felé.

- Mondd el csak Náci, mit beszélt veled Falvi, mikor a minap meglátogatott?

- Szegény Falvi! biz az szép dolgokat beszélt. Klára egészen felforgatja a jószágot. Felmondott neki is, az ispánnak is, azaz jobban mondva, elcsapta őket s midőn legalább végkielégítést kértek, azt felelte nekik, hogy tekintsék végkielégítésnek azt, amit éveken át loptak az öreg Pálditól.
- Szörnyűség! Mit fog csinálni most a szegény Falvi?
- Elmegy gazdálkodni saját jószágára, Pozsony-megyébe.
- Hát van neki jószág?
- Még pedig nagyon tisztességes. Szépen lassacskán szereztette össze, mialatt itt tisztartóskodott. Az ispánnak is van jószága Nyitra-megyében, az is itt szerezte.
- Úgy látszik, mégis van hát végkielégítésök.
- Az mindegy, azért mégsem illik így bánni régi hű szolgálkkal. Szegény Falvi, egészen el van keseredve. Azt mondja nem lesz többé senki kutyája, hanem lesz a maga ura.
- Most fog még csak toaletteket csinálni a felesége!
- És udvaroltatni magának a saját gazdatisztjeivel.
- Csitt! zsindey van a házon, - szólt közbe BáKayné, ismét visszaterelve rendes medrébe a kicsapni készülő pletykát. - Mit beszélt még Falvi a Páldi-tanyáról?
- Fel van fordulva ott az egész világ. Klárát valami rossz szellem szállta meg. A parasztok azt hiszik, hogy hét ördög bújt belé, a műveltebbek meg vannak győződve, hogy a tönkrejutástól való félelmében megőrült s az a rögeszméje van, hogy megtisztítja jószágát az adósságoktól.
- Szegény leány! valóban megőrült.
- Csakhogy örülségének mások isszák meg a levét, - folytatja BáKay úr, kidobva az ablakon kiégett szivarját s az asztal mellé, a hölgyek közé telepedve, mialatt a háziasszony megtölt számára egy findzsát és eléje tolja. - Odakünn boroztam ugyan, de a borra jól fog esni a kávé. Kezeit csókolom, nagysád. Bizony szegény Klára örülségének mások isszák meg a levét. Pompás kávé! ilyent csak nagysádnál lehet inni.
- Ugyan Náci! - vág közbe neje türelmetlenül - határozd el már magadat, miről beszélsz: a kávéról-e, vagy arról a léről, melyet Klára itat meg másokkal?
- A kávét megiszom - felelt BáKay úr tettel kísérve szavait - és beszélek a másik léről. Ezt már csak igyák meg mások!
- Kik azok a mások?
- A házicselédék, kiket nagyrészt elcsapott s akiket megtartott, azokat úgy megdolgoztatja, mint a szerecsen rabszolgákat. Nem tartott meg mást, mint a szakácsnét és egy szobalányt; a komornák, inasok, parádéskocsisok kikapták az útlevelet. A külső cselédeket, kik hozzászoktak volt hajdanában az úri munkához, egymásután csapja el s másokat fogad helyettök akiket kora hajnaltól késő estig dolgoztat. Szép parádéslovait eladta és ökröket vett helyettök; a hintót is eladta és közönséges parasztszekeren, ígáslovakkal hajt be a városba, ha valami dolga akad. Sőt a múltkor látták, amint ökörszekeren maga vitte be dinnyéit a palotai hetivásárra és órákig alkudozott a kofákkal, amíg mindent el nem adott.
- Hallatlan botrány!
- Házánál nem fogad el semmi vendéget -
- Tudom, tapasztalásból tudom! - sóhajt Toronyiné.

- Legalább enni nem ad nekik mást, mint szalonnát, - teszi hozzá csípősen Mici kisasszony, ki nem tudja megbocsátani, hogy hiába tette tönkre szép csipkés zsebkendőjét.
- Nem fordul meg ott más, mint néhány zsidó szenzál -
- Szép társaság egy Páldi-sarjadék számára! - sóhajt Nagyvéghyné.
- Azokat is szalonnával tartja jól? - kérdi gúnyosan Toronyiné.
- Nem tudom, mivel tartja őket, - folytatja BáKay úr, - hanem hallottam, hogy nagy tisztelettel és félelemmel beszélnek róla s azt mondják, hogy még rajtok is kifog. A minap hozzám vetődött Gold Jakab, aki az én búzámat is meg szokta venni, még pedig a lábán, s kérdeztem tőle, mit tart Páldi Kláráról. Összezsapta a kezét, fejét csóválta, orrát fújta, azután megvakarta és csak annyit mondott, hogy gewalt¹⁴⁰ leány!
- Gewalt leány! - kiált elszörnyedve Nagyvéghné önágyasága. - Egy Páldi-ivadékról azt mondják, hogy gewalt leány! Hová jutunk, hová jutunk?
- Hát még ha azt tudnák, hogy szeszgyárat készül állítani a jószágon?
- Lehetetlen! Nem hiszem.
- Legalább a szenzálok azt beszélnek, sőt azt is hozzáteszik, hogy a szeszgyárban Hédervári Jakab lesz a titkos kompánistája.¹⁴¹
- Még csak ez volt hátra! - sóhajt Nagyvéghyné, csaknem kövé dermedve a rémülettől és méltatlankodástól. - Ennyire megtagadni nemét, családját, ősi hagyományait, büszkeségét! Egy Páldi-leány, és pálinkát főz és titkos kompánistája egy Hédervári Jakabnak... Most már vége! Megtagadom a rokonságot, leveszem róla a kezemet, Páldi Klára meghalt reám nézve.
- Szegény leány! én inkább sajnálom, - szólt Börzsönyiné.
- Legalább is éppen úgy méltó a szájalomra, mint a méltatlankodásra - fejezi be BáKay úr. - Szegény leány! kiragadja magát veleszületett köréből, fárad, koplal, nélkülöz, gúnynak, nevetésnek, megvetésnek teszi ki magát s mindezt egy rögeszméért. Hogy megmentse vagyonát, hogy meggazdagodjék. Nem tudja szegény, hogy az ár ellen úszni nem lehet.

III

EZ AZ ÁLTALÁNOS vélemény Kláráról és elvállalt küzdelméről. Az ár ellen úszni nem lehet. És akik nem haragszanak rá, hogy hűtlen lett az ősi hagyományokhoz, azok szánják, hogy hiábavaló munkára pazarolja erejét és ifjúságát.

A leány pedig ment tovább a megkezdett úton, bátran, csüggedetlenül, makacs kitartással, nem nézve sem jobbra, sem balra, sem hátra. Csak a célt látta maga előtt, melyet kitűzött magának s míg szemét e célra szegzé, lábával ellökött útjából minden akadályt, vagy ha tehette, átlépett rajta. Haladt előre a mániákusok kizárólagosságával, megátalkodottságával, akik nem látnak, nem éreznek semmit azon az egy gondolaton kívül, mely elfoglalva tartja egész lényüket. És valóban, az ő törekvése a rögeszme erejével vette birtokába egész lelkét, minden gondolatát, minden tettét. Megmenteni őseinek birtokát a pusztulástól, megtartani és nem juttatni idegen kézre azt a darab földet, melyet a sors családjának osztályrészül adott, hol apja,

¹⁴⁰ *gewalt* (ném.) - hatalom, erőszak (itt: erőszakos)

¹⁴¹ *kompanista* (fr.) - társ

nagyapja és valamennyi őse élt és meghalt, hol a régi arcképek a nagyteremben és a porladó csontok a kerti sírboltban egyaránt örök fenyegető tiltakozást kiáltanak minden megszentelés ellen! Ez volt az ő vágya, törekvése, életfeladata, vallása; ennek élt kizárólag és kímélet nélkül, maga és mások iránt.

És amint az idő haladt, a lankadatlan munka, a szigorú takarékoskodás kezdte meghozni elmaradhatatlan eredményét. A szomszédok, kik bosszankodva vagy szánakozva kísérték a hőslélekű leány küzdelmét és napról napra várták vagy rettegetek, hogy összeroskad elvállalt terhe alatt, csodálkozva vették észre, hogy éppen nem roszad össze, ellenkezőleg, egyre nő és erősödik feladatának nagyságával. Minden virágzik és gyarapszik nála, házat megújította és megszépítette, kívül-belül minden rendben van, a gazdatisztek és cselédek szidják ugyan a háta mögött, de szívesen vannak nála és vetekednek, hogy ki jusson szolgálatába, a hitelezők nem nyugtalankodnak és nem háborgatják, s rendesen megkapják az évi törlesztéseket, úgy, hogyha így halad, néhány év alatt a jószág egészen megtisztul az adósságoktól s mire a kis Béla felnő és eléri nagykorúságát, egészen tiszta, tehát mentes birtokon osztozhatik testvéreivel s mivel minden valószínűség szerint testvéreinek osztálya is az övé lesz, (mert arról már rég lemondtak, hogy Klárát férjhez adják), ezt a fiút már most úgy lehet tekinteni, mint a jövő egyik legjobb partiját a pusztaságon s az úri családok, melyek bővelkedtek megfelelő korú kisleányokban, már most számításba vették a fiút s a szép jövő reményében ismét közeledni igyekeztek az egykor kiközösített aposztatához.¹⁴²

De a közeledés nem volt könnyű és nem járt keserű tapasztalatok s kiábrándulások nélkül. Senki sem teheti, hogy büntetlenül ragadja ki magát természetes köréből, hogy nemével, nevelésével, hagyományaival ellenkező szerepet erőszakoljon magára. Senki sem szentelheti magát kizárólag egy eszmének, senki sem fordíthatja összes erejét, minden tehetségét egyetlen feladatra, anélkül, hogy más tekintetben kárát ne vallja. Aki szemét mereven, folytonosan egy pontra szegzi, semmit sem fog kívülről látni s ha néha másfelé kell fordítnia tekintetét, azt tapasztalja, hogy tiszta látása megzavarodott. Klárán is betelt ez a természeti törvény. Erényeit, melyekre feladatánál fogva szüksége volt, annyira túlhajtotta, hogy hibákká lettek. Annyira erélyes volt, hogy nyersnek látszott, annyira takarékos volt, hogy fősvénynek látszott, annyira férfias volt, hogy egészen elveszteni látszott gyöngédségét, nőiességét, s míg keble legmélyebb rejtekében meleg, érző szív dobogott, a külső kéreg, mellyel akarata és életmódja bevonta, keménynek, ridegnek, kellemetlennek mutatta, akihez mindenki csak félve közeledett, tisztjei úgy, mint cselédjei, mint Gold Jakabék, mint ismerősei, s még hamarabb, mint kora magával hozta volna, vénleány lett, ama nevetséges apró vonások nélkül, melyek némileg megenyhítik a vénleányok szomorú rideg alakját.

Mindenki félt tőle s legjobban félt az, akit ő legjobban szeretett a világon, aki tulajdonképeni oka és célja volt elvállalt nehéz munkájának, akinek jövője és jóléte egybeolvadt vágyainak és törekvéseinek tárgyával s ha rögeszméjévé vált az ősi jószágot megmenteni és felvirágoztatni, elválaszthatatlan volt tőle a másik gondolat, hogy minden munkája, fáradtsága, eredménye ennek fog hasznára válni. Béla öccse csaknem tizennégy évvel fiatalabb, mint ő s valóban kisfiú volt még, midőn nénje magára vette a nagy harcot a végzet ellen. Első évét töltötte csak be, midőn apjuk, anyjuk meghalt s ők egészen az öreg Páldi gondjára maradtak, ki teljesen megfelelni vélt nagyapai kötelességének, ha pónit tartott kis unokája számára, beavatta őt a kártya-figurák rejtelseibe és megtanította pipát tölteni. Egyebekben egészen nénje gondjaira maradt s a tettrevágyó komoly leány nagyobb hatáskör hiányában egészen a gyermeknek szentelte magát. Az anyaság gazdag kincseit, melyekkel szíve tele volt, mind e gyermekekre

¹⁴² *aposztata* (gör.) - hitehagyott

árasztotta s a fiú úgy ragaszkodott hozzá, mint szerető anyához, és úgy félt tőle, mint szigorú apától. Az öreg Páldi halála után, midőn Klára a jószág kezelésével öccse nevelését is magára vette, amily arányban megkeményedett s úgyszólván elférfiasodott modorában és viseletében, ugyanabban az arányban ment át a gyermek szerető ragaszkodása a tisztelő félelembe s amint megszokta mindenben nénjétől függni, az ő szemével látni, az ő fejével gondolkozni, felosztalni minden önállóságát az ő akaratában, éppen úgy elszokott attól, hogy bizalommal legyen hozzá s részesévé tegye apró gyermeki örömeinek és bánatainak.

De Klára nem vette ezt észre, nem volt rá ideje, hogy észrevegye. Annyit tudott, hogy mindennek fölött szereti öccsét, hogy minden törekvésének utolsó célja az ő jóléte és boldogsága; azt is tudta, látta, hogy a gyermek engedelmes jó fiú és mindenben szavát fogadja, s benne nem fog akadályt találni, hogy úgy nevelje föl, amint az ő boldogságáért legjobbnak tartja, - és ez elég volt neki. Amily eréllyel látott a jószág kitisztázásához, ugyanazzal fogott a gyermek neveléséhez; hiszen mind a kettőnek, egy volt a célja, s egyik a másik nélkül üres, hiábavaló munka lett volna.

Nem volt elég a jószágot megmenteni, kitisztázni; arról is gondoskodnia kellett, hogy akinek számára megmenti, képes legyen megtartani s ne veszítse el újra. Minden Béla nevelésétől függ. Ami rossz hajlam származásánál fogva benn van a vérben, ami vészes benyomásokat a gyermekkorában látott példák lelkében hagyhattak, azokat irgalom és kímélet nélkül kell irtani. Hosszas gondolkozás után legjobbnak találta, ha a gyermeket maga mellett tartja, s nem küldi sem városi iskolába, sem nevelő intézetbe, hol ellenőrzéstől távol áldozatul eshetnék a rossz befolyásoknak s kifejlődhetnének öröklött hajlamai. Mert arról meg volt győződve, hogy öccse, ki a pusztulásra szánt fajból származik, magával hozta a világra a faj minden hibájának és szenvedélyének magvát. Nem bocsátja el hát oldala mellől s örködni fog, hogy a vészes magvak gyökeret ne verjenek lelkében.

De azt sem akarta, hogy tudatlanul nőjön fel s a gazdálkodáson kívül semmi egyébhez se értsen.

Nem akart úri ruhában járó parasztot nevelni öccséből. Tudta, hogy a Páldi-név fenntartójának művelt embernek kell lennie, akinek semmiben sem szabad hátramaradnia korától. Taníttatni fogja mindarra, amit az embernek tudnia kell, ha a közfelfogás szerint műveltnek akar látszani. Taníttatni fogja, de a saját felügyelete alatt és olyan által, kiben teljesen megbízhat.

A mély megvetésénél fogva, melyet a férfinem iránt érzett, előre is kizárta azt a gondolatot, hogy a fiú nevelését férfitanítóra bízza. Különböznem kellett soká keresnie; készen állt minden megkívántató tulajdonsággal, akire szüksége volt.

Kamilla kisasszony egy pár évig nevelőnője volt Klárának, még szüleinek életében, akik nem osztottak az öreg Páldi ősmagyar meggyőződésében, hogy a leánynak elég nevelés, ha jól ért a főzéshez és a fehérenemű javításhoz. Szüleinek halála után, midőn a leány egészen nagyapja gondjaira maradt, az öregúr úgy találván, hogy unokája egész az illetlenségig sokat tud, udvariasan felmondott az öreg kisasszonynak, kinek sárgás, merev arca és szigorú tekintete kellemetlenül zavarta a kastély vidám összhangját. Kamilla kisasszony azóta egy fővárosi nevelőintézetben élt alárendelt nevelőnői minőségben s itt találta őt Klára levele, mely tudtára adta a megváltozott viszonyokat, feltárta előtte egész helyzetét s felkérte, hogy vállalja el kisöccsének nevelését.

Válasz helyett maga Kamilla kisasszony érkezett meg nemsokára a pusztára s azonnal hivatalba lépett és így történt, hogy már az első napokban segített elijeszteni a barátságos látogatásokat s Börzsönyiné és Toronyiné öngagságaik rémes dolgokat beszélhettek róla a pusztai társaságnak.

Klára különösen vonzódott öreg nevelőnőjéhez, kinek rideg külseje és némi vénleányos ferdesége mögött sok jóakarat és meleg érzés lakott. Föltétlenül reábízhatta a fiú nevelését, míg maga egészen elmerült gazdaságában. A gyermek lassanként hozzászokott tanítónőjéhez, s bár félt tőle, mégis nagyobb bizalommal volt hozzá, mint testvéréhez. Engedelmes jó fiú volt, egy pillanatra sem tévedt el nevelőnője örökös szemei elől, szorgalmasan tanult, szépen haladt minden tudományban s évről évre kitűnő sikerrel tette le a vizsgákat a szomszéd város iskolájának tanári kara előtt. Klára meg volt elégedve öccsével, meg volt elégedve rendszerének eredményével, boldog volt és remélte, hogy öccsét olyannak neveli, amilyennek éppen lennie kell élete céljának valószínűsítésére, s csak évek múlva, midőn a fiú már tizenhetedik évében járt, csak akkor kezdett oly jeleket venni észre, melyek megdöbbenést keltettek s egy-egy pillanatra azt a gondolatot támasztották lelkében, hogy talán még sem járt egészen a helyes úton a gyermek nevelésében.

IV

NEKEM ÚGY látszik, mintha ez a fiú egy kissé élehetetlen volna, - mondá Klára, midőn egy csendes nyári estén künn ült a tornácon Kamilla kisasszonnyal, néhány perccel azután, hogy Béla szépen, illedelmesen, mint jól nevelt fiúhoz illik, jó éjszakát kívánt, és szobájába ment aludni.

Szép tiszta est volt; a hold fehér fénye elárasztá a tanyát, mely csendes élvezettel látszott fürödni a hideg sugárban a forró nyári nap után. Ember, állat mély álomban pihent, mert a Páldi-tanyán korán szoktak feküdni, hogy korán kelhessenek a munkára; csak a tanya úrnője volt ébren, ki ilyenkor szokott kissé megpihenni a nappal izgatott, szakadatlan munkája után, s ilyenkor beszélte meg mindenféle dolgait hűséges segédével, az öreg kisasszonnyal.

A tornác szélén ült, párkányára támaszkodva könyökével, a hideg kőoszlophoz nyomva égő fejét és szemét változatlanul arra az ajtóra szegezve, melyen néhány perccel előbb a szobába lépett öccse. Úgy nézett arra, mintha még mindig látná alakját, míg végre lassan, szótagolva szavakba foglalá a gondolatot, mellyel a fiú távozása óta küzdeni látszott.

- Nekem úgy látszik, mintha ez a fiú egy kissé élehetetlen volna.

Kamilla kisasszony megütközött és megbotránykozott. Sokkal jobban szerette a fiút, aki keze alatt nőtt fel és sokkal büszkébb volt reá, hogysem megbotránykozás nélkül hallhasson róla lealázó nyilatkozatot; de másrésről sokkal nagyobb véleményrel volt hajdani növendékének ítélőtehetsége felől, hogysem megdöbbenés nélkül halljon kedvencéről oly ítéletet, mely egyszersmind kárhooztatása az ő hétéves nevelői működésének.

- Mit ért az élehetetlenség alatt? - kérdé tartózkodó rövidséggel.

- Mit értek? - felelt Klára türelmetlenül. - Azt értem, amit mindenki élehetlenségnek nevez: az ügyetlenséget, gyámoltalanságot.

- Példákat kérek, - mondá Kamilla kisasszony kurtán és ridegen.

- Eh! nem úgy megy az életben, mint a tankönyvekben, hol először a szabályt állítják fel, s utána szép sorjában következnek a példák. Az általános benyomás, melyet e fiú reám tesz, az, hogy élehetetlen; ennyi elég, egyes példákat nem tudnék hamarjában felsorolni.

- De a benyomást tényekből nyerte, - küzdött az öreg kisasszony növendéke érdekében, - s a tényekről mégis számot adhat. Kérek néhány ténnyel, mielőtt megalázó véleményét aláírnám.

- Tényeket akar? - felelt Klára elgondolkozva. - Hiszen én örülnék legjobban, ha nem tudnék tényeket találni, s ön fényesen bebizonyítná véleményem alaptalanságát. De nem tehetek róla, ez a fiú azt a benyomást teszi reám, hogy élehetetlen. Nem tud egy lépést magától tenni, nincs egy önálló gondolata, nincs saját véleménye. Amit mi mondunk neki, azt megteszi pontosan, de ha semmit se mondanánk, képes volna összetett kezekkel elülni a végtelenségig; szótfogadni nagyon jól tud, de kezdeni nem tud semmit, szóval puha viaszbab, mely aszerint idomul, amilyen kézbe kerül.

- Hát nem ezt akarta? - kérdi Kamilla kisasszony csodálkozva.

- Ezt akartam, ezt akartam, - viszonzá mindegyre türelmetlenebbül Klára, - de nem így akartam.

- Hát hogyan akarta?

- Eh! nem olyan könnyű azt világos szavakkal meghatározni. Nem történt az meg önön valamikor, hogy valami dalt egész tisztán hallott fülében csengeni, de ha el kellett volna énekelnie, egy hangot se tudott volna eltalálni?

- Értem. Azt akarja mondani, hogy a fogalom egészen világosan él lelkében, de nem tudja szavakkal kifejezni.

- Úgy van. Segítsen hát megtalálni a szavakat. Ön nevelt engem is, megszokta lelkemben olvasni, kísértse meg hát elmondani, amit olvasott.

- Megkísértem, - felelt Kamilla kisasszony komolyan és pedánsan, mintha valóban valami olvasási feladatról volna szó. - Ön, kedves gyermekem, olyanná akarta nevelni öccsét, hogy egészen elfogadtassa vele saját nézeteit, gondolkozását, törekvését, becsvágyát, szóval, hogy hű dolgozó társa s majdan követője legyen a nagy és nemes munkában, melyet életének feladatául választott.

- Úgy van, igaz.

- Nos, én olyannak is neveltem. Béla az ön fejével gondolkodik, az ön szemével lát. Csakugyan puha viaszbab, melynek az ön erős keze olyan alakot adhat, amilyent akar. És most, midőn az eredményt látja, elrémszik, mert eszébe jut, hogy ha esetleg más, az önénél erősebb kézbe talál jutni, majd ez fogja idomítani a saját tetszése szerint.

- Igen, igen, - kiáltott mohón Klára, - ez jutott eszembe, ez az, amitől félek.

- De hol van az erősebb kéz, mely egykor hatalmába kerítheti a hajlékony viaszbabot? - folytatá nyugodtan, a száraz matematikai bizonyítás hangján a nevelőnő. - Csak egy ilyent ismerek, mely az önével vetélkedhetnék befolyásban, és ez leendő nejének a keze.

Úgy van, én is erre gondoltam, és éppen ez rémítette meg szívemet a jövőre nézve.

- Ennek is megvan a maga orvossága, éppen Béla lágy és idomítható jellemében. Módjában lesz ellenőrizni vonzalmát és olyan nő felé hajlítani, kiben megbízhatik.

- Ki ellenőrizheti az emberi szívet? - mondá Klára elgondolkozva. - Ki parancsolhatja neki: ezt szeresse, azt ne szeresse? És ha éppen valami méltatlan nőre esnék szerelme...! Nem hallotta, nem olvasta soha, hogy éppen a nemes szívek végzete az, hogy méltatlan tárgyra pazarolják szerelmöket?

Annyi keserűség volt e szavaiban, hogy az öreg kisasszony megdöbbszent és részvevő, fájdalmas figyelemmel nézett a leány lehajtott arcára. Sokáig ültek így hallgatva, csaknem elfeledve beszélgetésük tárgyát, Klára lehajtván fejét, s talán valami régi kínos emlékek felett tépelődve, Kamilla kisasszony le nem véve szemét arcáról, s igyekezve kiolvasni valami magyarázatot a

felhőből, mely a tiszta, szép homlokon borongott. Lassanként az ő homloka is elborult, merev, rideg vonásain keresztül kitört részvevő szívének melege; lassan, tétovázva a leány felé nyújtá kezét, többször megsimogatva haját, arcát, homlokát, azután szó nélkül, mintha úgy is értenék egymást, keblére vonta fejét, s mind a ketten csendesen, némán könnyeztek.

A hold eltűnt a ház mögött, a tornác elsötétült, a levegő megmozdult, a szél mindinkább erősödött, s meg-megrázta a tornác oszlopain felfutó venyigék leveleit. Klára összerázkódott és fölemelkedett öreg barátnője kebléről.

- Hideg van, fázom, - mondá halkán, de meglátszott, hogy didergésében kevesebb része van az ártatlan nyári szellőnek, mint a régi emlékek hideg levegőjének, mely egyszerre megrohanta lelkét.

- Menjünk a szobába, - mondá az öreg kisasszony.

A három hálószoba egymás mellett volt és egymásba nyílt. Középen a fiúé, kinek álmát két-felől őrizte két szerető lélek. Klára az ajtón betekintett öccse hálószobájába, s látta, hogy a fiú nyugodtan alszik ágyában, egyik karjára hajtva fejét, csendes, alig hallható pihegéssel, félig nyílt ajkai körül boldog mosollyal: valódi hű képe az ártatlan gyermeki álomnak. Eltakarta kezével a meggyújtott gyertyát, nehogy világossága megzavarja az alvó fiút nyugodt álmában, s jó éjt mondva az öreg kisasszonynak, lábujjhegyen átsuhant a szobán és saját hálószobájába lépett.

Íróasztalára állította gyertyáját, maga az asztal mellé ült, kezére támasztotta fejét, s elgondolkozva, mozdulatlanul nézett a gyertya lángjába, mintha a lehető legtávolabbra volna tőle a lefekvés gondolata. Sokáig ült így, nem változtatva helyzetét, nem változtatva arca kifejezését, midőn hirtelen egy hang szólalt meg háta mögött, melytől riadtan ugrott fel székéről.

Pedig csak Kamilla kisasszony volt, kinek hangjától éppen nem volt oka megriadni. Nem vette észre, hogy midőn jó éjt kívánt az öreg kisasszonynak, ez nem maradt szobájában, hanem utána ment, s míg ő íróasztala mellett ült, széke mögött maradt állva, éppen oly mozdulatlanul szegezve reá szemét, amily mereven nézett ő a gyertya lángjába.

- Mi mindketten gyűlöljük a férfiakat, - kezdé az öreg kisasszony, minden bevezetés nélkül, mintha csak azt a néma beszélgetést folytatnák, melyet a tornácon szemeik váltottak egymással, - s ez a gyűlölet, ez a megvetés oly erővel vette hatalmába lelkünket, mely nem lehet mélyebb alap nélkül.

Lassan, száraz, tanító hangon beszélt, mint mikor a történelmet vagy természetrajzot magyarázta növendékének, s ha szemében nem égett volna valami szokatlan fény, azt lehetett volna hinni, hogy most is leckét tart. De szeme meghazudtolta hangja szárazságát, ráncos arcának rideg mozdulatlanságát, s Klára e szemet nézte és megértette. Az első meglepetés riadása után szó nélkül, nem kérdezve, mint jutott ide az öreg kisasszony, visszaült székére, mialatt Kamilla kisasszony az íróasztal túlsó oldalára került, és szemközt állva hajdani növendékével, folytatá beszédét.

- Az ember lelkében nincs semmi érzelem, akár jó, akár rossz, alap nélkül, tényekből álló alap nélkül. És mentől erősebb az érzelem, mentől inkább elfoglalja az ember lelkét, annál mélyebb az alap, annál meggyőzőbbek és kényszerítőbbek a tények, melyek formálják. Hogy én a férfiakat megvetem, annak megvan az alapja, s ez alapot az a tény nyújtja, hogy életemben mélyen és keserűen csalódtam egy férfi miatt.

Klára önkéntelenül s görcsösen megmozdult; keze, melyre eddig arcát támasztá, lehanyatlott az asztalra, de feje mozdulatlanul, egyenesen megmaradt előbbi tartásában, s csodálkozva, kérdőleg szegé szemét a beszélő arcára.

- Eddig nem beszéltem róla, - folytatá az öreg kisasszony, száraz, tanítói hangján, - de most megjött az ideje, szólnom kell, érzem, hogy jót teszek önnek, ha szólok. Nekem is meg volt a magam kis regénye, s csalódással, keserűséggel, örök kiábrándulással végződött. A történet maga régi és egyszerű, új csak arra nézve, akivel megtörtént. Ifjú voltam, rajongó lelkem volt, eszményemet kerestem, s azt hívtam, megtaláltam. Nekiadtam minden gondolatomat, minden érzésemet. Szerettem, s meg voltam győződve, hogy ő is szeret, hiszen szavai, vallomásai gyújtották meg szívemben a szerelem első szikráját. És azután megtudtam, hogy ez az eszménykép hazudott: meggyőződtem, hogy ez az ember aljas csaló volt, aki csak szeretőjévé akart tenni, mikor elhitette velem, hogy egész lelke az enyém, s nem élhet nélkülem.

Klára nem mozdult; úgy ült székén, mintha megkövült volna; arca is oly halvány, hideg és merev volt, mint a fehér márvány; tágranyílt szemeiben is az a megkövült, mozdulatlan tekintet látszott, melyet a márványszobrok szemében lehet látni.

- Szegény, fiatal, kezdő nevelőnő voltam, s haraggal, undorral utasítottam el az embert, kiből egyszerre kiábrándultam. Nevetve, vállatvonva tovább ment, s néhány hónap múlva megnősült, elvett egy gazdag özvegyet. Hogy boldog volt-e vele, boldoggá tette-e nejét, nem tudom, nem kérdezősködtem felőle, nem törődtem vele. Megvettem és elfelejtettem. Megvettem benne az egész férfinemet, és az lettem, ami vagyok. Nem bántam meg, boldog vagyok így, amint vagyok, s ha újra visszatérne ifjúságom és szépségem, újra úgy tennék, amint tettem, tudva, mily jövő vár reám. Boldog vagyok, mert azt, akit megvettem, el is feledtem; és emléke nem hagyott szívemben semmi keserűséget; ha rá gondolok, nem teszem azt fájdalommal. Ez a különbség köztem és más hozzám hasonló szerencsétlenek közt, kiknek szívében a csalódás örök sebet hagy hátra... Ez az én történetem.

- Ez az enyém is! - kiáltott Klára hirtelen kitöréssel, felugorva székéről. A mozdulatlan márványalak, a hideg, halvány arc egyszerre átváltozott, termete kiegyenesedett, minden tagja reszketett, sötét pír árasztotta el arcát, és a hang mint valami rég elfojtott sikoltás tört ki melléből. De nagy felindulásában sem feledte el a gondos testvér óvatosságát, odasietett az összekötő ajtóhoz, betekintett, a szomszéd szobába, s midőn látta, hogy a fiú nyugodtan alszik tovább, halkan betette az ajtót, lábujjhegyen visszasietett íróasztala mellé és fojtott hangon folytatá beszédét: - Ez az én történetem is! Régóta hordom szívembe zárva, s midőn itt állt ön előttem és elmondta történetét, úgy rémlett lelkemnek, mintha kettőssé lett volna alakom, mintha magam állnék enmagam előtt és magam mondanám el enmagamnak szomorú múltamat. Igen, ez az én történetem is, csak azzal a különbséggel, hogy nekem nem volt elég erőm elfeledni azt, akit megvettem, és hordoztam folyton, örökké, sajogva szívemben a régi sebet, és boldogtalan voltam, nem tudva igazán, miért; hiszen nem szerettem már azt az embert, hiszen gyűlöltem, megvettem, utáltam; de nem feledtem, nem feledtem! Az ön szavai nyitották föl szememet, azok tanítottak meg boldogtalanságom titkára. Feledni, feledni! Kitépni a tövist a szívből, a szív sebéből, és a seb be fog gyógyulni. És én esztelen, gondosan ápoltam, dédelgettem a sebet, kacérkodtam ennen fájdalommal, s híven őriztem a tövist, a múltak maradványát, ahelyett, hogy kitépjem, összetörjem, lábammal tapossam. Kitépem hát, összetöröm, lábammal taposom most, aztán legyen vége az egésznek, legyen vége az emlékezésnek is!

Gyorsan, nagy indulattal kirántotta íróasztala fiókját és az asztalra tette egész tartalmastól. Sárgás papírokkal, hervadt virágokkal, rongyokkal, semmiségekkel, minők a boldog és boldogtalan szerelem emlékei szoktak lenni, rendesen.

- Itt van az én múltam tövise, - folytatá gyűlölettel szegezve szemét a kis fiók tartalmára, - az a tövis, melyet kitépni és megsemmisíteni nem volt elég eszem és erőm. Nem! Oktalan fejemmel, gyűlöletre szomjazó szívemmel újra, meg újra elővettem, nézegettem és visszagondoltam

szerencsétlen múltamra, hogy el ne feledjem a gyűlöletet, melyet esküdtem, hogy meg ne bocsássam a fájdalmat, melyet szenvedtem. Én esztelen! Nem éreztem, hogy csak magamat gyöttröm, magamon állok bosszút. El veletek, utálatos emlékek! gyűlölni tudok nélkületek is, de veletek nem tudok feledni. El veletek!

Hirtelen, indulatosan kifordította az asztalra az egész fiók tartalmát, s kikapott a zagyva halomból egy kis ibolya-bokrétát, mely már annyira el volt száradva, hogy porrá esett szét, amint kezébe szorította.

- Ez volt az első virág, melyet tőle kaptam, - mondá oly fojtott hangon, hogy alig lehetett szavát érteni, - iderejtettem fiókomba, s azóta el nem hagyta e rejteket. Eleinte boldogan, dobogó szívvel, aztán gyűlölettel, lázongó kebellet, de itt tartottam és mindig mélyebbre és mélyebbre ütöttem vele a tövist szívembe. El veled, hitvány por, el veled!

Ledobta a földre a porladó virágokat és indulatosan rájuk taposott lábával. Aztán ismét a halom közé nyúlt és kikapott belőle egy sárguló papírszeletet.

- Itt van első levele, - mondá, Kamilla felé nyújtva és elfordítva róla tekintetét. - Csupa hazugság, árulás, aljasság minden szava. Itt van, olvassa, aztán hadd végezzek vele is.

- Nem szükséges olvasnom, - felelt Kamilla kisasszony nyugodtan, - úgyis tudom, mi van benne. Az efféle levelek csaknem szóról-szóra egyformák szoktak lenni.

- De csak olvassa! Olvassa el legalább aláírását, olvassa legalább a nevét.

- Bérczi Endre, - olvasá Kamilla kisasszony.

- Ez az, ez az! - kiáltott indulatosan a reszkető leány, még mindig elfordítva tekintetét a papírszeletről, mintha félne, hogy az undor egészen erőt vesz rajta. - Ez az a név, mely egykor dobogásba hozta szívemet, melyet azóta folytonosan fülembe súgott egy gúnyos ördög hangja. Oh, én nyomorult! Oh, én ostoba! Olvassa el a levél keltét is. Látja? Kevéssel azután történt, hogy ön elhagyta házunkat, s én egészen egyedül maradtam nagyapám dorbézőlő cimborái között. Emlékezik, mily tapasztalatlan gyermekleány voltam. Akkor került ide, rokonai voltak itt a pusztai birtokosok közt, és nagyapám, ki az egész világgal rokonságot tartott, ha magyar nemeslevele volt, őt is rokonának fogadta és megnyitotta előtte házát. Mindennapos vendég volt itt, s így akarta meghálálni a gyanútlan öregember vendégszeretetét. El veled, hitvány papiros, hazug rongy, el veled!

Apró darabokra tépte a papírt is, aztán újra a halomba markolva, egy egész csomó hasonló elsárgult levelet rántott elő.

- Mind az ő levelei, mind! Az elsőnek folytatásai, éppen úgy tele hazugsággal, ámitással. Ne olvassa, csak azt a nevet látná alattok, csak azokat a hazugságokat olvasná szívről, álmatlanságról, örök szerelemről. El velök!

Összetépte valamennyit, apró darabokban heverték körülötte a földön s kéjjel, a kielégített bosszú kéjével taposott rájuk lábával. Lassanként idejutott a fiók egész tartalma, csak még egy elfakult kék szalag maradt az asztalon. Ehhez már nem nyúlt kezével; felkapta a papírvágó ollót, s ezzel ragadta meg, mintha félne, hogy megfertőzteti érintése.

- Ez az utolsó emlék tőle - mondá halkan, elfordítva fejét, míg arcát égő pirosság lepte el. - Ezt tépte le vállamról, midőn erőszakkal karjába akart ragadni és én egy pillanat alatt megismertem egész aljasságát. Arcul ütöttem. Ah! milyen jól esett! Arcul ütöttem és ajtót mutattam neki. Azóta nem láttam, de hallottam róla. Hallottam, hogy nemsokára nőül vette egy pusztai szomszédunk leányát, kit gazdagnak tartott. Én ahhoz szegény voltam, hogy nejévé tegyen... Csak... Eh!... Sajnáltam a szegény leányt. Azután hallottam, hogy tönkrejutottak, amint itt

tönkrejut lassanként mindenki. Azután hallottam, hogy elköltöztek e vidékről. Ez volt az utolsó. Azóta semmit sem hallottam róla. És elfeledhettem volna és én esztelen itt tartottam fiókomban e szűrő töviseket és mindig újra és újra elővettem és élesítettem velök gyűlöletemet, fájdalmamat. Most már semmi sincs belőlük, csak e rongy! Vegye hát, vegye és vágja apró darabokra, hogy ne lássam többé ezt sem. Vegye már és szabadítson meg tőle.

Kamilla kisasszony átvette a szalagot és apró darabokra vágta az ollóval, azután a földre szórta a többi szemét közé.

- Vége hát mindennek! - kiáltott Klára s undorodva elrúgta lábával a mellette heverő szemetet.
- Lábbal taposhatom a rút múltat s nem marad más számomra, mint a gyűlölet és a feledés.

Keblére borult jó öreg nevelőjének és a két nő szorosán átkarolta egymást és könnyeik összefolytak a megsemmisült szerelem széttépett emlékei fölött.

V

MÁSNAP EBÉD után Béla meglepetéssel, csaknem ijedtséggel hallotta, hogy ma nem megy nevelőnőjével sétálni, hanem egyedül, amerre tetszik, csak be ne térjen a szomszéd birtokosok közül valamelyikhez és esteli hét órára legyen itthon.

Ez volt a tegnapi tanácskozás eredménye. Kamilla kisasszony úgy találta, hogy Béla úgynevezett élheteretlenségének (az öreg kisasszony csak vonakodva és enyhítő körülírásokkal alkalmazta e szót kedves növendékére) az az oka, hogy nagyon is gyámság alatt tartják s nemcsak a tanulás alatt, hanem szabad idejében is a nevelőnő felügyelete alatt áll. Adjanak hát neki egy kis szabadságot, hogy szokja meg a maga lábán járni s a maga fejével gondolkozni; de csak annyi szabadságot, hogy mindig lehessen ellenőrizni s megakadályozni, nehogy a szabad mozgás közben elbotolják. Amint néha a madarat is szabadon engedik röpködni, de szalagot kötnek lábára, hogy annak idején vissza lehessen húzni fogságába.

- Hová menjek? - kérde a fiú elképedve és habozva, bizonytalanul nézett nénjéről nevelőnőjére, nevelőnőjéről nénjére.

- Ahová tetszik, - felelt Klára, fejére illesztve széles szalmakalapját és felöltve szürke porköpenyegét. - Én a városba hajtatok, hol találkozásom van Hédervárral, ami neked nem lenne valami nagy mulatság. Menj hát, ahová tetszik, csak vacsorára légy itthon, amikor én is megérkezem.

- És mit csináljak séta közben? - kérde Béla vigasztalanul.

- Amit tetszik, - felelt Klára, vállat vonva s jelentősen tekintve az öreg kisasszonyra. - Tégy, amit tetszik; azt fölteszem, rólad, hogy rosszat és oktalant nem fogsz művelni.

Ezzel megcsókolta öccsét, kezet nyújtott Kamilla kisasszonynak, felült a tornác előtt várakozó szekérre és elhajtattott.

- Én most szobámba megyek és átnézem a felesek számadó könyvét, melyet Klára reám bízott,
- mondá az öreg kisasszony, Bélához fordulva, ki kezében forgatva kalapját, határozatlanul állt a tornác legfelső lépcsőjén.

- Hát igazán nem jó velem sétálni? - kérde siralmasan.

Az öreg kisasszony elérzékenyült, de ráncos arca oly szerencsés alkotással bírt, hogy benső megindulásait nem igen lehetett észrevenni rajta. Most is száraz, merev és kérlelhetetlen maradt, habár közel volt hozzá, hogy könnyek gyűljenek szemébe. Béla nem olvasott rajta semmi engedékenységet, sóhajtva fejére tette kalapját és lefelé indult a lépcsőn.

- De hát okvetlenül kell nekem ma sétálnom? - kérde megállva a lépcső közepén és visszafordulva.

- Egészsége szükségképpen megkívánja a mozgást és szabad levegőt, ha egész délelőtt könyv mellett ül a tanulószobában - felelt az öreg kisasszony ridegen.

- Jöjjön hát velem, a séta magának is jót fog tenni, maga is egész délelőtt a könyv mellett ült a szobában.

- Én már nem vagyok gyermek - felelt az öreg kisasszony, megkeményítve szívét.

- De mit csináljak én egyedül? Agyon fogom unni magamat! - kiáltott a fiú elkeseredve.

Kamilla kisasszony már végén volt önuralmának; még egy szó és kitörnek könnyei s örökre tönkreteszik tekintélyét, összeszedte minden erejét s a tőle telhető keménységgel rákiáltott növendékére:

- Nem szégyenli magát? Tizenhét éves fiú és nem mer, nem tud egyedül sétálni a pusztán. Azonnal induljon és esti hét óráig haza ne jöjjön, de hét órára bizonyosan itthon legyen.

- Isten önnel, Kamilla kisasszony! - mondá Béla szomorúan s lassan megindult.

Nem mert hátratekinteni, nevelőnőjének haragos hangja megijesztette; nem láthatta, hogy az öreg kisasszony mily elérzékenyült tekintettel néz utána. Mikor aztán a nagy kotárka mellett jobbra fordult s a pusztá azon része felé indult, mely a ház háta mögött terjedt el egészen a mezsgyét képező ákácerdőig, az öreg kisasszony a szobába sietett, kikereste azt az ablakot, melyen legtovább lehetett látni a pusztán s mozdulatlanul, könnyes szemekkel kísérte a fiú távozó alakját, míg egészen el nem tűnt szeme elől. Egy öreg nevelőnő, aki megsiratja tizenhét éves növendékét, hogy egyedül megy sétálni egy-két órai távolságra: igazán nevetséges lett volna, ha nem lett volna olyan megható.

Esti hét órára pontosan hazaérkezett mind a két testvér. Klára a városból, öccse a sétáról. A fiú egész kazal mezei virágot hozott magával, oly nagy tömegben, mintha az egész délutánt virágszedéssel töltötte volna. Rögtön két óriási bokrétát kötött s odaállította az esteliző asztalra, nénye és nevelőnője terítéke elé.

Mind a ketten nagyon meg voltak hatva s több jelentős pillantást váltottak egymással; de a fiú előtt nem mutattak semmi megindulást s komolyan kivallatták mai sétájáról. Az engedelmes fiú mindenre szépen megfelelt. Először elment egész az erdőig, azután leült kissé az árnyékba pihenni, azután egy ágat tört magának, hogy esetleg a kutyák ellen védhesse magát, aztán kelet felé haladt, aztán délnek, vigyázva, hogy a vetést le ne tapossa, de szerencsére, kutyával seholsem találkozott.

- Hát emberekkel találkozta? - kérde Klára.

- A koppancsi dűlőben láttam az aratókat s egy ideig gyönyörködtem a munkájokban, - felelt Béla.

- Szorgalmasan dolgoztak? Nem henyéltek? - kérde Klára.

- Ki merne henyélni a te szolgálatodban? - felelt a fiú, félénk csodálkozással emelve szemét nényére.

Másnap, harmadnap, az egész héten át ugyanezt a kísérletet ismételték a fiúval s ez napról-napra kevesebb vonakodással indult magányosan útjára s mindegyre nagyobb kedvét látszott találni a szabadságban. A két öreg leány többször váltott egymással elégedett tekintetet s esteli beszélgetéseikben a tornácon, midőn a fiút aludni küldték, szerencsét kívántak egymásnak a jó gondolathoz, hogy kissé szabad szárnyára bocsátották a félénk gyermeket.

Béla hűségesen eljárt délutáni sétájára; néhány nap múlva nem is kellett küldeni; ebéd után maga vette elő kalapját, botját s ment megkérdezni testvérétől, szabad-e megint kimennie egyedül. Annyira még nem vitte az önállóságot, hogy engedelem nélkül távozzék. Azt sem merte még tenni, hogy elkéssék a megszabott időn túl. Pontban hét órakor mindig otthon volt s mindig hozott magával vagy virágokat, vagy lepkéket, vagy bogarakat, melyeket sétája alatt összeszedett s melyekkel kegyetlen próbára tette az öreg kisasszony természetrajzi tudományát, míg minden fűszálnak, minden bogárnak megtudta tőle a nevét. Egy este aztán elkésve érkezett haza és nem hozott magával sem virágot, sem bogarat.

Igaz, hogy csak egy negyedórával késett el, de azért mégis félénken, csaknem lopva osont be a szobába, ahol az asztal már terítve állt s nénje és nevelőnője az ablaknál lesték érkezését. Látszott rajta, hogy az út nagy részét futva tette meg, ki volt pirulva, melle erősen lihegett, homlokáról nagy cseppekben ömlött az izzadság. A két nő jelentősebb pillantást váltott egymással, mint valaha, de egyikük sem tett semmi célzást késő érkezésére; csak Kamilla kisasszony mondott száraz hangon annyit, hogy a vacsora alatt nem lesz szabad vizet innia, míg egészen le nem hűlt.

Látva, hogy nem szidják ki, sőt észre sem látszanak venni elmaradását, Béla lassanként felbátorodott a amint a vacsorát felhordták, már némileg rendesebb lélekzettel, de még mindig égő piros arccal, elfoglalta helyét az asztalnál, nénje és nevelőnője között.

- Hol jártál ma? - kérde Klára kis idő múlva. Kérdésében nem volt semmi szokatlan, mert minden este ugyane szavakkal kezdte meg a társalgást, de Béla mégis összerezszent, oly halkan azonban, hogy egyikük sem vette észre.

- A rendes helyeken - felelt egy kis gondolkodás után. - Az erdőben, a réten, a szántóföldeken.

- Mondtam már, hogy nem szabad vizet innia - szólt közbe az öreg kisasszony, midőn Béla mintegy öntudatlanul pohara felé nyúlt s hogy egyszer-mindenkorra megóvjá minden veszélyes kísérlettől, elvette előle a poharat és felfordítva saját tányéra mellé állította.

- Hogyan van, hogy ma semmi virágot, vagy bogarat, vagy más effélét nem hoztál? - folytatá vallatását Klára.

- Attól féltem, hogy már ráuntatok, - felelt félénken a fiú, nénjéhez intézve szavát, de az öreg kisasszonyra nézve. - A szobalány ma reggel is panaszkodott, hogy nem győzi a sok szemetet kisépenni; de ha kívánod, holnap ismét hozhatok...

- Én nem kívánom - szólt Kamilla kisasszony. - Ha nem talál mulatságot a virágszedésben, lepkekergetésben, mulasson másképpen, amint kedve tartja.

- Kivel találkoztál? - kérde Klára.

- Senkivel, - felelt a fiú gyorsan, mohón, oly mohón, hogy bizalmatlanabb füleknek gyanúsna tetszett volna; arca még mindig ki volt pirulva előbbi futásától és csak gyakorlottabb, fürkészőbb szem vehette volna észre, hogy az előbbi pírhez új pirosság járult, mely sokkal mélyebbé, sötétebbé tette színét. De a szerető szemek, melyek reá voltak szegezve, nem néztek rá gyanakodó vizsgálattal, megelégedtek szavával s nem is gondoltak arra, hogy hazugságot is mondhat.

Pedig Béla most hazudott.

Találkozott valakivel, de sokkal jobban félt testvérétől, hogy őszinte lehetett volna hozzá s ösztönszerűleg érezte, hogy ha megvallaná, kivel találkozott, nem engedné többé egyedül járni és most már nem tudott erről lemondani.

Ma délután tovább haladt az erdőcskében, mint eddig tette, úgyhogy csaknem túlsó szélére érkezett, hol a ritkulni kezdő fákon már ki lehetett látni a szántóföldekre s távolabb a szomszéd uraság tornyos kastélyára. Kezei tele voltak virágokkal, melyeket útközben szedett s most egyik fa tövében leült egy keresztben fekvő fatörzsre s elkezdte bokrétába kötni virágait. Nagyon elmerült munkájába s nem vette észre, hogy közelében valaki figyelemmel kíséri, míg végre egy vidám nevető hang megszólítá:

- Nekem köti ezt a bokrétát?

Béla ijedten ugrott fel helyéről, virágai széthulltak öléből, kezeiből és szanaszét hevertek körülötte a földön. Nem messze ülőhelyétől egy leányt látott, szintén ledöntött fatörzsön ülve, aki éppen abban a pillanatban állt fel helyéről, midőn feléje tekintett. Béla első gondolata a menekülés volt. Cserben hagyta szegény virágait, megfordult és el akart futni.

- No, no, nagy vitéz! - hallatszott újra a nevető hang, - talán csak nem fog elszaladni előlem! Forduljon vissza és jöjjön hozzám; ne féljen, nem harapom meg.

Béla most már nem mert elszaladni; engedelmesen megfordult és lassan, lesütött fővel a leány felé indult, csak alattomban nézve föl alakjára. Mintegy tizennégy éves leány lehetett, de jól kifejlődve, piros arccal, mosolygó tekintettel, határozott, bátor, fesztelen magatartással. Kurta ruhája volt, szalmakalapja szalagjánál fogva nyakába volt akasztva és hátán lógott, göndör sötétszőke haja felbomolva szabadon lengett a csendes erdei szellőben. Kezében lovagvesszőt tartott s nem messze tőle, egyik fa törzséhez kötve kis póni paripa állt, nyugodtan legelészve a zöld fűvet s nem törődve az úrfi és a kisasszony első találkozásával.

Amint Béla lassan, félénken, mintegy parancsszónak engedelmeskedve feléje közelgett, a leány sokkal bátrabban és elszántabban tett néhány lépést előre, lovagostorával csapkodva az útjában álló erdei virágokat. Nemsokára szemközt álltak egymással, Béla lesütve szemét, a leány mosolygó kíváncsisággal vizsgálva a szemérmes fiú arcát.

- Kicsoda maga? - kérdé röviden, határozottan.

- Páldi Béla - felelt a fiú félénken, lesütött szemekkel.

- Ez volt az első, ezen át kellett esnünk - folytatá a leány. - Ha ismeretlen úr és hölgy találkoznak, első dolog, hogy az úr bemutassa magát. A hölgyet nem szokás megnevezni, az úr ügyességétől függ, hogy megtudja a nevét. Ha maga elég ügyes, meg fogja tudni a nevemet. Most hát átestünk a formalitáson. Játsszunk.

- Játsszunk? - ismétlé Béla egészen elkábulva a leány gyors, fesztelen fecsegésétől s még inkább a csintalan mosolytól, mely szavait besugározta.

- No igen, játsszunk! Ha egy úr és egy hölgy találkoznak és az első ismerkedésen túl vannak, mit tehetnek okosabbat, mint hogy játszanak? Olyan ostobául unalmas ez a pusztai élet. Én nagyvárosi leány vagyok, - folytatá büszkén lenézve a szerény pusztai ifjúra, - csak vendégképpen vagyok itt papámmal abban a tornyos kastélyban. De már torkig vagyok a pusztai élettel. Semmi társaság, csak néha esténként vagy uzsonnára egy pár fecsegő néni. Mi az nekem? Hozzámvaló társaságot akarok. Szoktam ugyan lovagolni, de abba is beleuntam. Ott legel a pónim a fa mellett... Mondja csak, kinek kötötte bokrétába azokat a virágokat?

- Nénémnek és nevelőnőmnek, - felelt Béla halkán s félszemmel szegény szétszórt virágai felé pillantva.

- Nevelőnője! Hát magának nevelőnője van? - kiáltott a leány nevetve. - Ilyent se hallottam még. Egy fiú, akinek nevelőnője van! Mért nem jár a gimnáziumba?

- Már a hetedik osztályból is letettem a vizsgát, - felelt Béla sértett önérzettel, de a viláért sem emelve föl fejét.

- Én csak hat osztályt végeztem, a leánygimnáziumban, - mondá a leány, - de nem otthon tanultam, az nagyon unalmas. Sokkal többet lehet tanulni a nyilvános iskolában és érdekes ismeretségeket is lehet kötni. Fogadjunk, hogy többet tudok, mint maga.

- Én latinul is tudok, - mondá Béla, kit a versenygés annyira elragadott, hogy kezdett kivetközni féltékenységéből s a leányra emelte szemét, de rögtön ismét lesütötte, midőn mosolygó tekintetével találkozott.

- Eh! latin! mi az a latin? - kiáltott a leány megvetőleg. - Azt is nemsokára el fogják törölni. Én tudok franciául, angolul és regényeket olvasok. Hát mitológiát tanult-e?

- Tanultam, - felelt Béla büszkén.

- Tudja-e, hogy mi most úgy állunk itt egymás mellett, mint Ámor és Psyche?¹⁴³ Csakhogy itt Psyche az, ki nem árulja el kilétét. Tanulta Ámor és Psyche történetét?

- Tanultam, - felelt a fiú fülön elpirulva.

- És micsoda tanulságot merített belőle?

- Azt, hogy a kíváncsiság veszedelmes, - felelt Béla még jobban elpirulva.

- Csak ezt? - kérde a leány.

- Csak ezt. - Visszhangozá a fiú s ismét bátorságot vett magának, hogy a leányra emelje szemét, de hirtelen ismét lesütötte, midőn látta, hogy ez is elpirul és zavartan elfordítja tekintetét.

Így álltak egy ideig szemben egymással, némán és pirulva, a fiú zavartan csavargatva s majdnem leszakítva kabátja gombjait, a leány öntudatlanul csapkodva lovagvesszőjével az erdei virágok fejeit. Végre ismét a leánynak jött meg a szava.

- Hány éves maga?

- Tizenhét, - felelt Béla.

- Tizenhét! - kiáltott a leány csodálkozva. - És még nincs bajusza, még a pelyhe se látszik. Pedig a tánciskolában akárhány tizenhét éves férfit ismertem, aki már ki is pödörhette a bajuszát. Hallja, igyekezzék minél előbb bajuszhoz jutni, mert a férfi anélkül csak gyerek.

- Igyekezni fogok! - felelt Béla alázatosan.

Egy ideig megint hallgattak és lopva vizsgálták egymás arcát, míg végre ismét a leány törte meg a csendet.

¹⁴³ *Amor és Psyche története* - Amor - a latin mondavilágban a szerelem istene - beleszeretett Psychébe - az emberi lélek megszemélyesítőjébe - s hosszú, kalandos események után egymáséi lettek. Történetüknek számos irodalmi feldolgozása van, ezek között leghíresebb az Apuleius *Arany-szamar* c. könyvében található elbeszélés.

- Annyit elárulok, hogy a keresztnévem Fanni, hogy ha reám gondol, tudja, minek nevezzen gondolatában. De csak gondolatában szabad így szólítania; beszédben nagysád vagyok magának. Érti?

- Értem, nagysád, - felelt Béla halkán.

Ez a cím igen jó kedvre hangolta a kurtaruhás kisasszonyt, hangosan nevetett és felkiáltott:

- Jaj be éhes vagyok! Maga nem éhes?

- Nem, - felelt Béla.

- Én nagyon éhes vagyok. Ilyenkor van az uzsonna ideje, de most nem akarok visszamenni a kastélyba, mert... mert... nos, nem találja ki?

Elpirult, aztán elnevette magát és hadarva folytató:

- Elég az hozzá, nem akarok visszamenni és mégis szeretnék valamit enni. Kiállhatatlan szeszélyes és ideges teremtség vagyok, mikor éhes vagyok. Nincs a zsebemben egy pár alma vagy ilyesmi?

- Semmi sincs, - felelt Béla megszégyenülve.

- Ejnye! mit csináljunk hát? Csak nem ehetünk füvet és gyökeret, mint a remeték? Ah! nézze csak, - folytatá a mellettök álló fa lombjai közé mutatva - ott van egy madárfészek. Bizonyosan tele van tojással; én nagyon szeretem a nyers tojást. Ugyan kérem, Béla, másszon fel a fára és hozza le a tojásokat.

- Erre a fára! - kiáltott Béla elképedve, és szemével mérte a fa sudarát s a magasságot, melyben a fészek látszott.

- No, csak nem ijed meg tőle?

- Nem, nem ijedek meg, de félek, nem tudok fölmászni.

- Micsoda! hát maga nem tanult tornázni?

- Nem, - felelt Béla, megszégyenülten lehajtva fejét.

- Minő nevelés! Látszik, hogy valami vénkisasszony kezei közt van. Hiszen most már a leányok is tanulnak tornázni. Én is tanultam: tudok ugrálni, mászni... És ha maga nem állna itt a fa alatt... Eh! bánom is én!... Forduljon el és takarja el a szemét a kalapjával.

Béla engedelmesen félrefordult és befödte szemét kalapjával. Nemsokára feje fölött hallá a leány hangját.

- Haladok, haladok, már a közepén vagyok. Be kár, hogy nem láthat... Ide ne nézzen, mert úgy jár, mint Aktaeon Dianával.¹⁴⁴ Tudja a mitológiából, hogyan járt Aktaeon Dianával?

- Tudom, - szólt Béla kalapjába, egész füle hegyéig elpirulva.

- No hát, vigyázzon magára, ide ne pillantson. Már fent vagyok. Itt van a fészek... Ah! egy tojás sincs benne, csupa kopasz csiripelő madárfiókok! Jaj be csúnyák! Dobjam le?

- Nem, nem, - kiáltott Béla kalapjába, - ne bántsa a szegény madárkákat.

¹⁴⁴ Akteon, (Akteon hogy járt Diánával) - Akteon a görög-latin mitológiában rettenthetetlen vadász. Megleste a fürdőző Diánát, ezért Diána szarvassá változtatta és így saját kutyái tépték szét.

- Jól van, jól, csak ne sírjon, nem bántom őket, pedig oly csúnyák, hogy kedvem volna kitékerni a nyakukat... Ide ne nézzon, most már lefelé csúszom... Egy, kettő! Hopp! lenn vagyok
- De még ne forduljon vissza, előbb lesimítom a ruhámat. Így, - fejezé be, vállára ütve a fiúnak, - készen vagyok, most már megint rám nézhet.

Béla lassan levonta szeméről kalapját, még lassabban megfordult, arca, nyaka, füle égő lángtól piroslott és szemét alig merte az előtte álló leányra emelni.

- Ugye, össze van gyűrve a ruhám? - mondá ez mosolyogva és szintén erősen elpirulva. - És ha meggondolom, hogy hiába kompromittáltam¹⁴⁵ magamat; most még éhesebb vagyok, mint azelőtt. Hanem el kell ismernem, hogy maga jó fiú; szemmel tartottam, egyetlen egyszer sem pillantott hátra. Ritka jó fiú! Nincs a világon az a tizenhét éves férfi, aki legalább egy kicsit félre ne pislantott volna. Nem is másztam volna előttük a fára a világért sem; de magát az első pillanatban kiismertem, milyen ritka jó fiú. Meg is jutalmazom; jöjjön, ülünk le virágaihoz és kössük meg a bokrétát, melyet miattam félbehagyott. Segíteni fogok magának.

Leültek a fatörzsre és összeszedték a földreszórt virágokat. A leány egyre csevegett, mindenféléről, ami eszébe jutott s egymásután kötögette össze a virágokat. Előbb koszorút fűzött belőlük, föltette a maga fejére, azután Béla fejére tette. Ez sem tetszett neki, nevetett, újra szétszórta a virágokat és újra összeszedette Bélával, aki engedelmesen teljesítette minden parancsát. Aztán együtt kötöttek egy-egy bokrétát s mikor készen voltak vele, Fanni felállt a fatörzsről, háta mögé dugta a bokrétát és kijelenté, hogy magának fogja tartani.

- A nevelő néni el lehet egy nap bokréta nélkül is. Úgy sem öreg néninek való a virág. Bizonyosan van már harminc éves.

- Ötvenegyéves, - mondá Béla ismét elpirulva.

- Huh! - kiáltott a leány borzongva. - Akkor már kóróból kell neki bokrétát kötni. Ez az enyém, nem adom senkinek, megtartom emlékül; emlékül arra a napra, mikor először nem unatkoztam a pusztán. Hát maga unatkozott?

- Oh nem! - felelt Béla mohón, aztán megijedt és lassan, megfontoltan hozzá tévé: - Nem unatkoztam, én sohasem unatkozom az erdőben.

- Nekem bizony egyedül unalmas volna. Eljön holnap megint az erdőbe?

- Mindennap el szoktam jönni.

- Nekem is tetszik ez az erdő, most már igazán kezd tetszeni - mondá a leány, körültekintve tágra nyílt nagy szemeivel. - No hallja? Csengetnek már a kestélyban. Nem hittem volna, hogy ilyen gyorsan múljék el ez a délután. Már hét óra.

- Hét óra! - kiáltott Béla elrémülve. - Nekem már otthon kellene lennem hét órakor.

- No csak ne sápadjon el, nem veri meg a nevelő néni ezért a kis késedelemért. Most már azért sem engedem elszaladni; itt én parancsolok magának, én vagyok a nevelőnője. Remélem, elfogadja a cserét. Jöjjön hát és segítsen a lovamra.

Béla reszketve gondolt arra, hogy minden perc hosszabbá teszi késedelmét s nem tudta, mit feleljen, ha kérdezni fogják. De a leány parancsának nem tudott ellenszegülni; engedelmesen pónijához vezette, eloldozta ezt a fától s rásegítette az erdei ismeretséget.

¹⁴⁵ *kompromittálni* - rossz hírbe keverni

- Eljön holnap? - kérde a leány, elhelyezkedve lován s Béla arcához nyomva a kezében tartott nagy bokrétát.

- El - felelt Béla nyugtalanul, de nem mozdulva helyéből.

- Hát tőlem mért nem kérde, hogy eljövök-e?

- Nagyon, nagyon szeretném, ha eljönne, - mondá a fiú hirtelen kitörő hévvel; de aztán megijedt s hogy jóvá tegye nagy vakmerőségét, félénken, halkán dadogá: - kezeit csókolom, nagysád.

- Nemcsak mondhatja, meg is teheti, - mondá mosolyogva a leány, odanyújtva bokrétás kezét.

Béla félénken, alig érintve ajkaival, megcsókolta a kis fehér kezét s úgy érezte e pillanatban, hogy az erdő minden fája tótágast áll körülötte. Füle zúgott, feje szédült és kábultságában nem tudott mást mondani, mint ezt:

- Isten önnel, nagysád!

- Úgy, úgy, nagysád, - felelt mosolyogva a leány, elhelyezkedve nyergében. - Gondolatban lehet Fanni, de beszédben még nagysád. Pá! A viszontlátásra! Nézzen utánam, milyen jól tudok lovagolni!

Ezzel nekieresztette a kantárt és elvágatott a fehér úton, a zöld vetések közt. A fiú elkáprázva, elszedülve nézett utána, míg el nem tűnt a tornyos kastély kapujában. Azután megfordult, és erdőn, réten keresztül eszeveszetten vágatott hazafelé.

Félelme nem teljesült. Otthon megelégedtek feleleteivel, s nem fogták szorosabb vallatás alá, melyben talán elárulhatta volna magát. Az este és az éj úgy múlt el, mint máskor; csak reggel, midőn Klára és az öreg kisasszony már a reggeliző asztalnál ültek, jött a szobalány elképedt arccal jelenteni, hogy Béla úrfi a kertben egy fára akar felmászni, s már háromszor vissza-csúszott róla.

Ugyanakkor belépett a vádlott is, halványan, borzasan, szégyenkezve és mind a két térdén kiszakadt nadrággal.

- Hogy jutott eszedbe a fára mászni? - kérde nénje csodálkozva, de minden gyanakvás nélkül.

- Kissé erősíteni akartam magamat, - felelt Béla zavartan.

- Eléggé erősíti a testet a mozgás és a szabad levegő, - szólt közbe az öreg kisasszony szigorúan. - A fáramászás, bukfenchányás kötélrancosokhoz és majmokhoz való. Most pedig igya ki a kávéját és menjen más nadrágot húzni, mielőtt a mai leckéhez fogunk.

De ezen a leckén új és kellemetlen meglepetés várt az öreg kisasszonyra. Először esett meg, hogy példás növendéke figyelmetlen, szórakozott volt, s többízben rajta kapta, hogy rá sem hallgatott magyarázatára. Mi történhetett ezzel a gyermekkel? A meglepetésből aztán ki sem jött többé. Béla napról-napra figyelmetlenebb és rendetlenebb lett; este mindig elkésve érkezett haza és sohasem hozott magával egy árva mutatványt sem az állat- és növényország-ból; tanulás közben szórakozott, elmélázó, csaknem bamba volt, s egy ízben fennhangon hallotta beszélni álmában, de szerencsétlenségre nem érthette szavait. Itt valaminek kellett történnie, még pedig a magányos séták alkalmával. Az öreg kisasszony végre Klárával is közlé megfigyelését és aggodalmát, s megegyeztek, hogy másnap délután Kamilla kisasszony titokban a fiú után megy és meglesi sétáját.

De másnap délben egy olyan látogatást kaptak, mely fölöslegessé tett minden leskelődést.

VI

MÁSNAP DÉLBEN, éppen mikor Béla bevégezte tanulását, könnyű nyitott hintó állt meg a tornác előtt, s Nagyvéghyné önágyása szállt ki belőle.

E jeles, élemedett hölgy rokonságot tartott a Páldi-családdal, s így elsősorban érezte magát sértettnek, mióta Klára önállóvá tette magát minden atyafiságos és szomszédi beavatkozás alól, és tökéletesen szakított az ősi hagyományokkal. Több év múlt el már azóta, mióta Nagyvéghyné megbotránkozva kijelentette, hogy leveszi kezét a magáról megfélemezett leányról, s ámbár az évek eredménye igazolni látszott a leány viseletét, az előkelő asszonyság mindig megőrzött valami sértett magatartást, melyből látszott, hogy a megbántást, ha meg is bocsátotta, nem feledte el. Hogy tulajdonképpen miben állt ez a megbántás, hamarjában maga sem tudta volna megmondani; de jól esett lelkének, hogy sértett méltóságát minduntalan kifelé fordíthatta, s elpalástolhatta vele többrendbeli kudarcát, melyet többízben szenvedett ez esztendőök folyamán, valahányszor lépéseket tett, hogy Klárának nagylelkűen megbocsásson és megújítsa vele a régi benső atyafiságos viszonyt.

Más szóval és kíméletes körülírások nélkül, Nagyvéghyné önágyása a lefolyt esztendőök alatt többször meghívta házába Klárát névnapi s más efféle pusztai mulató alkalomra, többször felkérte, hogy legalább Bélát engedje hozzá, hol megismerkedhetnék a környék hozzávaló leányaival, többször saját előkelő személyében meglátogatta a Páldi-tanyát és többször kért kölcsön néhány száz forintot Klárától, mióta gazdasága gyarapodni kezdett, míg a Nagyvéghyek ősi birtoka vígan haladt lefelé a hagyományos lejtőn, - mondjuk, mindezeket a kísérleteket többször megtette, anélkül, hogy akár egy látogatást, akár egy forint kölcsönt kapott volna Klárától, s azért magához legillőbbnek tartotta a hideg lenézés és méltóságos neheztelés felhőjébe burkolózni.

Most is e felhőtől körülfogva vonult be a szobába, hol Klára éppen arról tanácskozott az öreg kisasszonnyal: hogyan lesheti meg legkönnyebben délután a gyanús fiút.

Klára kissé hideg, de kifogástalan udvariassággal fogadta állítólagos rokonát, mint mindig, valahányszor alkalma volt vele találkozni. Az üdvözlés Nagyvéghyné részéről még hidegebb és sokkal méltóságosabb volt, s egészen megfelelt a sértett önérzetnek, melyet minden alkalommal szükségesnek tartott Klára, s még inkább az öreg nevelő kisasszony előtt feltüntetni.

- Ha megengeded, - kezdé fagyos udvariassággal, - leülök egy pillanatra, mert a kocsizás kissé megviselt. Elmondhatnám ugyan állva is a fontos ügyet, mely ide hozott - mert tudom, hogy téged csak fontos ügyben szabad meglátogatni, - de ha nincs ellenedre, mégis leülök egy pillanatra.

Klára semmit sem felelt e hívságos szóbeszédre, hanem udvariassen maga gördített egy kar-széket előkelő vendége háta mögé, melyre újabb mentegetőzés közt leülhetett. Klára szemben foglalt vele helyet; az öreg kisasszony fölemelkedett üléséről, s merev bókkal üdvözölve a vendéget, kifelé indult a szobából.

- A kisasszony jelenléte nem fölösleges, - szólt Nagyvéghyné egy felséges kézmozdulattal, - sőt talán szükségesnek is mondhatom, amennyiben növendékéről lesz szó.

Kamilla kisasszony e szóra hirtelen, mint a járó gép, melynek rugója eltörik, megállt és mélán leereszkedett a legközelebbi székre. Arcán nem látszott sem meglepetés, sem várakozás; de Klára, ki még nem volt oly merev és ráncos, leplezetlen érdeklődéssel, lehet mondani, megdöbbenéssel tekintett először nevelőnőjére, aztán vendégére, mohón lesve ajkáról a következő szavakat. Hiszen arról készült beszélni, ki legkedvesebb volt neki a világon, s kinek rejtélyes viselete éppen most kezdte aggódással tölteni el szívét.

- Béláról van szó? - kérde szorongva s közelebb húzva székét Nagyvéghynéhez.

- Róla és ne légy türelmetlen, kedves húgom, rövid leszek, nem foglak feltartóztatni, - felelt Nagyvéghyné oly hangon, melybe igen finom gúnyt vélt vegyíteni. - Tudom, hogy ebédhez készültök, a világért sem akarlak sokáig tartóztatni. Miattam nyugodt lehetsz, - folytatá, összeszedve minden erejét a végső csapásra, - én már megebédeltem.

Klárát nem sújtotta le e nagy csapás, sőt észre sem vette a benne rejlő finom és maró célzást. Aggódva nézett az előkelő rokon fenséges arcára és szorongva, kissé türelmetlenül mondá:

- Azt mondta, néni, hogy Béláról akar beszélni és nem az ebédéről.

- Semmiesetre sem az ebédéről, - viszonzá Nagyvéghyné, egy ujjnyit sem tágitva hideg és gúnyos méltóságától. - Mondtam már, hogy megebédeltem. Ma egy órával előbbre tettem az ebédet. Férjem már morgott is, mert az ő gyomra hozzá van szoktatva az órához; de mondtam neki, hogy hiába morog, mert ma délben Páldi Klarához kell mennem fontos dologban, s őt csak délben lehet otthon találni, néha még akkor sem. Hjah! az egészen más, mondja a férjem, ha Páldi Klarához mégysz látogatni, akkor persze hogy előbb meg kell ebédelned.

- Igen, igen, megebédelt, - vágott közbe türelmetlenül Klára, még most sem mutatva, hogy érzi a finom csípéseket, - megebédelt, kedves egészségére kívánom az ebédet. Kérem hát, mit akar Béláról mondani?

- Rokoni és barátnői kötelességemet akarom teljesíteni, - felelt fagyos méltósággal Nagyvéghyné, ismét a sértett önérzet felhőjébe burkolózva, miután látta, hogy Klára nem vonaglik finom célzásai alatt. - Boldogult nagyapád, e mintaképe az igazi magyar nemes földesúrnak, vagy mint most mondják, *zsántrinak* (Nagyvéghyné önnagysága így ejtette ki ez elegáns újdivatú elnevezést, meg akarván mutatni, hogy ő is tud franciául olvasni) - igen, boldogult nagyapád nemcsak rokonságot tartott velem, hanem bizalmas barátnőjének is tekintett, s közölte velem szívének legtitkosabb vágyait. Tudom, hogy Béla volt szemefénye, reménye, büszkesége, s benne kívánta újabb és fényesebb dicsőségre emelni a Páldi nevet. Eljöttem hát rokoni kötelességemet teljesíteni, midőn eszedbe juttatom, hogy végre itt az ideje, megtenned szegény nagyapád legforróbb kívánságát.

Klára azt hitte, ez az egész, mit a kellemetlen látogató Béláról mondani akar, és szíve, mely eleinte valami ijesztő titok leleplezésétől remegett, megnyugodott, lecsillapult s most már hidegvérrel felelhetett méltóságos vendégének.

- És miben nem feleltem meg én nagyapám kívánságának? Miben akadályoztam meg Bélát, hogy a Páldi nevet új dicsőségre emelje? Talán abban, hogy nem neveltem kártyássá és korhelyé, s nem engedtem, hogy nemes sportokban elverje a vagyont, melyet megmentettem számára?

- Célzás akar ez lenni? - kérde Nagyvéghyné önnagysága, elpirulva mérgében, s egyszerre kiesve méltóságos szerepéből.

- Ugyan kire céloznék? - felelt Klára, vállat vonva. - Én csak általánosságban felelek egy általánosságban emelt vádra. Engem mindig arról vádolnak, hogy hűtlen lettem ősi hagyományainkhoz, és úgy neveltem öcsémet is; én tehát azt kérde, vajjon a korhelység, dobzódás és tönkrementetés-e azok az ősi hagyományok, melyekhez hűtlen lettem?

- Hiába akarod elcsavarni a kérdést, engem le nem tántorítasz álláspontomról, - mondá Nagyvéghyné, mélyebben beburkolózva, mint valaha, sértett önérzetének felhőjébe. - Nem pénzről, nem vagyonról van itt szó. Pénzt keresni, cigánykodni, a krajcárt a foghoz verni, fukarul élni, ez nem nagy virtus, ezt minden zsidó tudja; de mi nem azért származtunk

nemesebb törzsből, nem azért viseljük nagy ősök dicsőséges nevét, hogy a zsidót utánozzuk. Magasabb kötelességek is vannak, mint pénzt szerezni és adósságot fizetni, s e magasabb kötelességek éppen minket illetnek születésünknel fogva. Nekünk fenn kell tartanunk őseink dicsőségét, előkelőségét, kiválóságát és első szerepet játszanunk a társadalomban. Hogy te kivontad magadat e kötelesség alól, azt én szívemből sajnálom, de rajtad már nem segíthetek. Vonulj vissza a társaságtól, élj vademberek módjára, utánozd a zsidót, szenzálikodjál és kofálkodjál: nem akadályozhatlak meg benne, nagykorú vagy. De ahhoz, mint rokonodnak és boldogult nagyapád jó barátnőjének, van közöm és szavam, hogy öcsédet, a Páldi név utolsó és egyetlen fenntartóját, éppen oly életre kárhoztatod, erőszakkal kizárod a hozzá való társaságból, s világ csúfjává és nevetségévé teszed; és azért jelentem meg most házadban, hogy fölemeljem óvó szavamat és eszedbe juttassam testvéri kötelességedet.

Klára már unni kezdte a sok beszédet, s mivel azt hitte, hogy alapján nincs semmi más, mint az öreg asszonyosság elfogultsága és sértett hiúsága, nem is tartá méltónak felelni reá, s azon törte fejét, hogyan szabaduljon meg tőle minél könnyebben, midőn a beszéd egyszerre olyan fordulatot vett, mely újra fölébreszté nyugtalanságát és rettegését.

- Béla öcséd, - folytatá Nagyvéghyné, - példabeszéddé vált az egész pusztaságon. Míg a korabeli más fiatal emberek már gyönyörűségére vannak minden társaságnak, róla azt mondják, hogy meg sem tud állni az emberek előtt, gyerekes, ügyetlen és gyáva. Nincs benne annyi életrevalóság, mint egy leányban, azaz olyanformán beszélnek, hogy inkább leánynak, mint férfinak van nevelve, s éppen csak a hosszú haj és szoknya hiányzik, hogy egész leány legyen. Ezt mondják róla és nevetnek, szánakoznak rajta és mindnyájan elítélnék téged.

De ezt már az öreg kisasszony sem tűrte szó nélkül. A sorompók közé lépett kedvelt növendéke védelmére, megrázta fejét, fölemelkedett helyéről, s fölvevé az eléje dobott kesztyűt.

- Akik nevetnek rajta, - mondá ridegen s félvállról nézve le az ellenfélre, - azok magok a legnevetségesebbek, akik szánakoznak rajta, azok magok legméltóbbak a szánalomra. Béla kitűnően tette le minden vizsgáját, jövőre leteszi az érettségi vizsgát, s bátran szembe merem állítani bármely egykorú fiúval, hogy megszégyenítse tudatlanságukat.

- De állítsa szembe egy tizennégy éves leánnyal és elpirul, hebeg, ügyetlenkedik és nevetségessé teszi magát és nevelését, - válaszolt élesen Nagyvéghyné.

- Micsoda tizennégy éves leánnyal? - szólt közbe felpattanva Klára.

- Tegnap délután Bákayéknál voltam uzsonnára, - kezdé a jeles asszonyosság fürgén és élvezettel, s belejutva végre a pletyka áramlatába, éppen olyan jól érzé magát, mint a hal, midőn ismét vízbe jut, - ott hallottam először, különben már előbb szoltam volna neked. Béla képezte a társalgás legfőbb tárgyát, s mondhatom, sokat nevettek rajta. Egy idő óta mindennap összejő a leánnyal a szomszéd kis erdőben, és együtt töltik a délutánt. A leány apja csak tegnapelőtt jött rá, s ő beszélt el a dolgot. Kivallatta leányát, s valóban nevetnivaló dolgokat hallott tőle. Eleinte megijedt, hogy a leány veszedelemben forog, de aztán megnyugodott, nagyon megnyugodott. Béla nem veszedelmes. Lehet mondani, a leány udvarol neki, s a szegény fiú olyan szemérmes, olyan ügyetlen, hogy még az a gyermekleány is kitanulta és kifog rajta. Az apja mégis megtiltotta neki a további találkozást, de a leány addig könyörgött neki, olyan mulattatóan utánozta beszélgetésüket, annyira eped egy kis szórakozás után ebben az unalmas pusztai életben, hogy az apja végre azt mondta: Isten neki, játsszatok hát tovább, csak vigyázz, el ne csavard a fejét a kis ártatlannak. Ki nem mondhatom, mennyire fáj a szívem, mikor mindenkit nevetni hallottam a Páldi név egyetlen fenntartója felett.

Nagyvéghyné önagsága most már dicsekedhetett, hogy figyelmesen hallgatják. Mind a két leány mozdulatlanul ült előtte, mereven nézve arcára, lélekzet nélkül lesve minden szavát. Kamilla kisasszony mozdulatlan arcán nem igen látszott meg, mily vihar tombol lelkében, de Klára vonásain egymást váltogatta a meglepetés, rémület, szorongás kifejezése, s midőn végre elhallgatott a balsors méltóságos hírnöke, türelmetlenül rákiáltott:

- Ki az a leány?

- Hát nem mondtam a nevét? - kérde Nagyvéghyné csodálkozva. - Szegénynek meghalt tavalý az anyja, az apjának nincs jelenleg semmi keresete, otthagya a fővárost, s lehozta leányát rokonaihoz, míg majd megint találunk a számára valami hivatal, vagy megválasztatjuk képviselőnek.

- Ki az a leány? - ismétlé Klára mindegyre nagyobb szorongással.

- Hát még sem mondtam meg a nevét? - ismétlé Nagyvéghyné még nagyobb csodálkozással. - Pedig te is ismered az apját, nagyon kedves és elmés ember. Hajdan járatos is volt szegény nagyapádhoz, aki nagyon szerette és szívesen hozzá adott volna feleségül, mert azt mondták, hogy udvarol neked. De azután egyszerre elmaradt és a Vértesi leányt vette el. Elég baj volt. Szegény feje, ha téged vesz nőül, most itt ülhetne a jószágban, és nem kellene a rokonok nyakán élnie. De meg kell adni, hogy nagyon kedves és életrevaló ember.

- Kiről beszél? - kiáltott Klára magánkívl; felugrott helyéről és erősen megrázta a bőbeszédű asszonyság karját.

- No, no, mi lelt? - kérde Nagyvéghyné sértődve, de meg is ijedve, mert Klára oly tekintettel nézett reá, oly erővel szorította karját, hogy egy pillanatra elállt a lélekzete. - Hogy nézel rám, mily hangon szólsz hozzám? Elfeleddet, ki vagyok? Ehhez én nem -

- Kiről beszél? - ismétlé Klára oly tekintettel és oly hangon, hogy az érdekes asszonyság egyszerre kiesett minden méltóságából, s csaknem hebegve felelt:

- Hát még sem mondtam? Hát kiről másról, mint szegény Bérczi Endréről és leányáról?

Klára csak egy rövid sikoltással felelt, mintha közepén ketté vágták volna hangját. Visszahátrált és öreg nevelőnöje karjába kapaszkodott, tántorogva, szédülve, levegő után kapkodva.

- Vigyázzon, vegyen erőt magán, - suttogott gyorsan Kamilla kisasszony, - addig ne szóljunk, ne tegyünk semmit, míg e kellemetlen vendéget el nem távolítom.

S mialatt Klára nagy erőfeszítéssel igyekezett összeszedni magát, az öreg kisasszony hidegen, nyugodtan Nagyvéghyné elé lépett.

- Van még valami mondanivalója? - kérde röviden, szárazon.

- Mindenesetre nagyon sok mondanivalóm volna, - felelt Nagyvéghyné, méltósággal fölemelkedve székeről, - de most csak azt kérdem Klára húgomtól, szívére vette-e szavaimat, s szándékozik más utat követni öccse nevelésében?

- Figyelmeztetését köszönettel vettük, s tudjuk, mit fogunk tenni, - mondá változatlan ridegséggel az öreg kisasszony, - s most ismételve kérdem, van-e még más mondanivalója?

- Miért kérdi? - kiáltott kihívólag Nagyvéghyné.

- Mert ha nincs több mondanivalója, azon esetben bátor leszek előszólítani hintóját, - felelt az öreg kisasszony fagyos udvariassággal.

- Nem szükséges, - viszonzá Nagyvéghyné önágyága merev fenséggel. - El lehettem készölve, hogy kiutasítanak a házból, mely hajdan a vendégszeretet és baráti érzelem szentelt tanyája volt. Kocsim a tornác előtt áll, s nem szükséges előhívni. Önként távozom, nem várom be, míg erőszakkal távolítanak el.

Ezzel egy fenségesen lesújtó tekintetet vetett Klárára, de kárbaveszett fáradsága, mert a leány még nem tért annyira magához, hogy észrevegye tekintetét, vagy megértse szavait. Nagyvéghyné önágyága tehát jobb hiányában az öreg kisasszonyt részesíté egy újabb lesújtó pillantásban, s megindult az ajtó felé.

- Kötelességemet tettem, s a teljesített kötelesség nyugodt önérzetével távozom, - mondá megállva az ajtóban, s visszanézve a még mindig öntudatlan Klárára. - Nem, nem szükséges kikísérnie, - folytatá, egy méltóságos kézmozdulattal elutasítva magától az öreg kisasszonyt. - Akit kiutasítanak a házból, azt nem szokás kikísérni.

És sértett méltósággal kilépett az ajtón, előkelően, nem véve tudomást az öreg kisasszonyról, ki tiltakozása ellenére kikísérte, s egészen addig a tornácon maradt, míg a megsértett asszonyság hintájába ült, és egy pillantást sem vetve a vendégszeretetlen ház felé, elhajtatott a tanyáról.

VII

KAMILLA KISASSZONY nem tért azonnal vissza a szobába. Kinn maradt a tornácon, a távozó kocsi után nézve elborult tekintettel, nem ugyan, mintha Nagyvéghyné méltóságos alakjában akarna minél tovább gyönyörködni, hanem össze kellett szednie gondolatait s Klárának is időt engednie, mielőtt megállapodnak valami elhatározásban. Midőn aztán tisztába jött magával, nem lépett egyenesen Klára szobájába, s a másik ajtó felé kerülve, a fiú szobájába nyitott be.

Az összekötő ajtó mellett, mely a két testvér szobáját elválasztá, alacsony széken ülve, két tenyerébe támasztva arcát, s ujjai közt szabad folyást engedve könnyeinek, találta a fiút.

Amint nyílni hallotta az ajtót, ijedten fölkapta fejét, s fölemelve égő, könnyes arcát, rémült, kétségbeesett tekintettel nézett belépő nevelőnőjére. Látva, hogy csak ez lép be egyedül és sokkal félelmesebb testvére nincs vele, lassankint eltűnt szeméből a rémület kifejezése, s csak a végtelen szomorúság maradt ott.

- Hallgatózott? - kérdé az öreg kisasszony, minden fölösleges bevezetés nélkül.

Béla némán intett igent fejével és szeméből új ár tört elő.

- Mindent hallott? - kérdé ismét az öreg kisasszony.

Béla újra igent intett fejével, s a legmélyebb kétségbeesés látszott arcán.

Az öreg kisasszony nem kérdezett többé semmit. Látszólag mozdulatlan, szigorú arccal, de szívében a legmélyebb szájalom érzésével szemlélte kedvelt növendékét. Azt hitte, azért sír, mert megbánta engedetlenségét és hazugságát, s könnyei őszinte vezeklésének jelei; arra nem is gondolt, hogy e keserű könnyek valami más forrásból is fakadhatnak; nem is jutott eszébe, hogy e könnyeket megsértett önérzete kergette szemébe, mikor hallotta, mint nevettek rajta, mint utánozza őt, talán csúfolja az a leány, akit ő nem tudott volna kigúnyolni a világ minden kincséért sem.

Pedig Béla ezért sírt. De az öreg nevelőnök szeme sem lát mindent, s különösen megzavarodik, ha a szívben kell olvasnia. Kamilla kisasszony sem olvasott mást Béla szívében,

mint megbánást, jóságot, engedékenységet, szégyenérzést s a maga számára azt a reményt, hogy e csekély tévedést hamar jóvá fogja tenni növendéke, s legalább mentve van a későbbi nagyobb tévedésektől.

Ezzel a hittel és reménnyel lépett Klára szobájába, miután előbb szigorúan megparancsolta a fiúnak, hogy ki ne mozduljon s itt várja be az ítéletet, melyet bűneért fejére fog mondani nénye.

Klára még mindig azon a helyen volt, ahol akkor hagyta, mikor a kellemetlen látogatót kikísérte a szobából. Látszott, hogy meg sem mozdult azóta. Feje mellére csüggött, szeme mereven egy pontra volt szegezve a padozaton, mintha onnan akarna kiolvasni valami rejtett írást. Az öreg kisasszony hozzá lépett, megsimogatta lehajtott fejét, leült melléje s gyöngéden, szelíden átfonta derekát.

- Nem olyan nagy baj ez, - mondá halk, biztató hangon, - hogy kétségbeessék miatta. Egy kis tévedés, s részben ennek is mi vagyunk az okai. Ha nem neveltük volna a fiút oly szigorúan, ha nem félne annyira, különösen öntől, nem követte volna el ezt a kis hazugságot.

- Hazugságot, - ismétlé gépileg Klára, s lassan fölemelve fejét, csaknem csodálkozva nézett nevelőnőjére. - Ön nem lát benne mást, mint hazugságot?

- Mi egyebet látnék? - kiáltott bámulva az öreg kisasszony. - No igen, - tévé hozzá egy kis vonakodás után, - azt is látom, hogy igaza volt, midőn a múltkor kissé élhetetlennek mondotta a fiút. Elhibáztuk a nevelést, de ezen könnyű lesz segíteni.

- És egyebet nem lát?

- Mit láthatnék még ennél is többet?

- Nem látja a nőt, ki már megjelent, hogy elragadja őt tőlem, hogy hatalmába kerítse, megrontsa, boldogtalanná tegye, elpusztítsa és semmivé tegye minden fáradságom gyümölcsét?

- Ugyan, ugyan, - mondá megütközve az öreg kisasszony, - hogy gondolhat már ilyenre?

- És éppen az a nő, - kiáltott szenvedélyesen Klára, felugorva s mintegy szembeszállva valami láthatatlan ellenséggel, - akitől legjobban kell irtóznom, aki már vérében hordja a könnyelműséget, erkölcstelenséget, aki legigazibb szülötte ennek a pusztulásra szánt fajnak! És ennek a hatalmában látnom e szerencsétlen fiút... oh! mondja, nem elég ez a megőrülésre?

- Az istenért, Klára, gyermekem, térjen magához! - kiáltott Kamilla megijedve s erőszakkal ismét maga mellé húzva a felindulástól reszkető leányt. - Hová ragadja felizgatott képzelme? Mi mindent lát két gyermek játékában? Csak nem gondolja, hogy ez ártatlan fiú szerelmes lett e gyermekleányba, s már azon jár az esze, hogy nőül vegye?

- Az első benyomást nem lehet kitörölni a szívből, - mondá Klára tompán.

- De lehet, - felelt az öreg kisasszony erélyesen. - A gyermekkor benyomásait nagyon könnyen el lehet feledtetni, ha nincs folytatásuk. És ezeknek nem lesz, magamra vállalom. Van egy tervem, melyet ön is helyeselni fog, de most nincs idő rá, hogy bővebben kifejtsem. Estére majd megbeszéljük a dolgot; addig legyen nyugodt, s ne vegye elő Bélát nagyon keményen, a szegény fiú úgy is egészen össze van törve a bűnbánattól.

Többet nem beszéltek. Nemsokára jelenté a szobaleány, hogy tálalva van, s Kamilla kisasszony a szomszéd szobába ment Béláért. Némán ültek mind a hárman az asztalnál, s bizony ez alkalommal szégyent vallott a szakácsné tudománya. Klára az egész ebéd alatt egy szót sem szólt öccséhez, s a fiú lesütött szemmel, reszketve, hol elpirulva, hol elsápadva ült helyén, öntudatlanul játszva evőszereivel, s eszébe sem jutott, hogy természetes rendelte-

tésökre használja. De mikor végére értek a meg nem evett ebédnek, Klára megfogta a fiú mindkét kezét, maga elé állította és először beszélt vele a nevezetes fölfedezés óta.

- Nem haragszom, hanem szomorú vagyok miattad. Hogy napok óta hazudoztál nekünk, azért szégyenlem ugyan magamat, de ha megbántad, ha beláttad viseleted helytelenségét, megbocsáthatom hibádat, mert bánatod, megszegyenülésed biztosít javulásodról. De hogy megismerkedtél azzal a leánnyal, talán meg is barátkoztál vele, az rémülettel tölti el szívemet miattad. Ha tolvajok közé, hamiskártyások közé, orgyilkosok közé keveredtetél volna, nem féltenelek úgy a veszélytől, a pusztulástól, mint e leány közelében. Ne feledd, amit mondtam. Nem érettem, magadért igyekezzél minél előbb kitépni lelkedből e leány emlékét, elfeledni még a nevét is.

Szigorú hangon szólt hozzá, mint rendesen; de a hang ridegségén keresztül áthatolt a keserűség és a fájdalom rezgése. Béla egy szóval sem felelt, szemét sem merte testvére emelni. Sokkal jobban megszokta föltétlenül, szó nélkül teljesíteni minden parancsát, hogy sem most, e legnagyobb, legfontosabb pillanatban megjegyzést mert volna tenni. Klára nem is várt tőle választ; rábízta nevelőnőjére, s maga nehéz szívvel, elborult homlokkal napi munkája után indult.

A fiút egész délután nem hagyta el az öreg kisasszony. El akarta foglalni, mulattatta, szóra-koztatta, olvasott vele, bejárta az egész kertet. Béla meghallgatott, megtett mindent engedel-mesen; olvasott, járt parancs szerint, felelt a hozzá intézett kérdésekre; halkan, egyhangúan, közömbösen, szemében folytonosan azzal a félénk és szomorú kifejezéssel, melytől titokban összeszorult az öreg kisasszony szíve, míg hangja, arca változatlan szigorúságot mutatott. Az elmúlt napok dolgairól, arról a leányról, nem volt köztük szó.

Így telt el a hosszú, kínos, nehéz nap. Midőn végre este az érintetlen hagyott vacsora után Béla szobájába vonult és lefeküdt, azt hitték róla, hogy elaludt. Klára és nevelőnője kiültek rendes beszélgető helyökre, a holdsugaras tornácra, hogy tanácskozzanak és határozzanak a további teendőkről.

Sokáig beszéltek, halkan, komolyan, fölkelve ülőhelyükről, többször végigsétálva a hold-fényes udvaron, míg a hold is eltűnt, a csillagok is elsápadtak és kelet felől pirkadni kezdett a közelgő hajnal fénye. Megállapodtak abban, hogy Bélát rögtön eltávolítják a pusztáról, még pedig hosszú időre, talán addig, míg bevégez tanulmányait, mindenesetre addig, míg e vesze-delmes szomszédok itt maradnak a közelben. Két okból szükséges ez: először, hogy meg-szabaduljon a vészes befolyástól, másodsor, hogy kilépjen a világba s levetkőzze magáról a félénkséget, ügyetlenséget, melyet most már az öreg kisasszony is kénytelen volt elismerni benne. Messzire küldik, külföldre, valami jó, egyszerű német városba, melynek kitűnő iskolái vannak. Nyilvános iskolába fog járni; de Klára nem tudta lelkére venni, hogy a szegény, tapasztalatlan gyermeket egyedül dobja ki a világba, egészen idegen emberek közé; Kamilla kisasszony tehát vele fog menni, felügyel tanulmányaira, ellenőrzi viseletét s vigyázni fog, hogy a nagyvilági csiszolás ne hatoljon mélyebbre, mint szükséges. A költség ugyan nagyobb lesz, a kettős háztartás nagy megerőltetésbe fog kerülni; de a jószág szépen virágzik, az adósság mindegyre fogy s utoljára is a főcél a fiú jövője és boldogsága. Klára kettőztetett erővel fog dolgozni s még több felesleges kényelemtől megfosztja magát, hogy a megsza-porodott kiadás mellett is tovább folytathassa élete nagy munkáját, az ősi jószág kitisztázását, mely egykor úgyszólván öccsére fog jutni. Úgy kell tehát nevelni, tekintet nélkül minden költségre, hogy majdan méltó legyen átvenni és folytatni nénje művét.

- Még egyre figyelmeztetem, kedves Klárám, - mondá Kamilla kisasszony, midőn mindenben megállapodtak s az udvar felől lassan a tornác felé haladtak. - A mai ijedtség eszünkbe

juttathatta, hogy Béla jövő sorsa és az ön munkájának végső sikere egy nő kezében van. Attól függ minden, ki lesz ez a nő? Nézzen körül, keressen és neveljen egy méltó nőt az ő számára. Hol keresse, hogyan nevelje, azt ön jobban tudja.

- Gondoltam rá, - felelt Klára, megszorítva az öreg kisasszony kezét, - s remélem, meg fogom találni.

Midőn másnap Bélának tudtára adták a megállapodást, arcán sem meglepetés, sem ijedtség, sem öröm nem látszott. Engedelmesen fogadta a rendelkezést, amilyen engedelmes jó fiú volt mindig. Hogy lelkében mi történt, sem szóval, sem arckifejezéssel nem árulta el; kérdezősködni meg nem mertek tőle. Ami pár nap még hátra volt az elutazásig, egészen elfoglalták az előkészületek; a fiú folytonosan testvére és nevelője közt volt és arccal sem fordult az ákácerdő felé. Csak midőn kocsira ültek és a vasúti állomás felé vezető úton éppen az erdő közelében kanyarodtak balra, csak akkor vetett egy félénk, titkos pillantást az erdő felé, csak akkor szívta magába egy hosszú, mély lélekzettel az ákácvirágok illatát, melyet feléje hajtott a szellő. Ez volt az egyetlen emlék, melyet magával vitt útjára.

VIII

KEDVES KAMILLA kisasszony!

Örömmel olvastam utolsó levelében, hogy minden jól megy és Bélámmal meg van elégedve. Most már én is remélni kezdem, hogy ez a szerencsétlen ismeretség, melytől úgy megremültünk, annyi nyomot sem fog lelkében hagyni, mint egy elfutó gyermekkori álom. De annak dacára újra meg újra lelkére kötöm, kísérje lankadatlan figyelemmel a szegény fiú lelkének minden mozdulatát s tekintse őt ebben a tekintetben oly lábbadozó betegnek, kit a legcsekélyebb vigyázatlanság visszataszíthat halálos bajába.

Azok az emberek - nevüket sem akarom e tiszta papírra írni - végre-valahára elhagyták a környéket. De mielőtt eltávoztak, kísérletet tettek a hozzám való közeledésre, amiből azt kell következtetnem, hogy mégis valami alattomos tervük volt szegény Bélámra nézve s éppen ezért nem tudok egész nyugodt lenni s éppen ezért ajánlom ismételten legóvatosabb gondjába a szegény fiút.

Először Nagyvéghyné tett nálam látogatást a leánnyal. Nem tudom, mit avatkozik minden dologba ez a Nagyvéghyné! Állítólagos rokonsága nem jogosítja fel e tolakodásra, s a fogadtatás, melyben már többször részesült házamban, elvehette volna a kedvét minden további kísérlettől. Dehogy veszi el! Minden látogatás után duzzogva, sértődve távozik s néhány hét múlva újra itt van, hogy valami új dologgal bosszantson. Most meg éppen ezt a leányt hozta hozzám. Azon ürügy alatt, hogy apja kedvence volt az én boldogult nagyapámnak s a leány látni szeretné a helyet, hol apja hajdan oly boldog órákat töltött. Képzelteri, hogy fogadtam őket! Elmentem a legszélső határig, melyet a társadalmi törvények reánk szabnak s melyen túl már a kiutasítás következik. A leány valóban kellemetlen teremts s nem hiszem, hogy Bélára a rövid párnapos ismeretség alatt mélyebb benyomást tett volna. Szeles, lármás, bőbeszédű és a szeme úgy járt, de úgy járt, mint a vércsée, mikor a galambot keresi. Kiállhatatlan leány! Nagyvéghyné ismét a legmélyebb méltatlankodással hagyta el házamat, s bár örökre megharagudnék reám, amit azonban nem merek remélni.

Néhány nap múlva, képzelje! - maga az a nyomorult ember akart látogatást tenni nálam. Leányát is magával hozta, valószínűleg abban a reményben, hogy így nem dobatom ki. De bizony csalódott, vele szemben már nem köteleznek a társadalmi illem törvényei. Nem dobattam ugyan ki, de a szobalánnyal kiüzentem, hogy nem fogadhatom el. Erre sem tért

észre, hanem visszaient, hogy hát mikor fogadom el? Erre én visszaientem, hogy soha, s ezt úgy látszik, megértették, mert kocsiba ültek és rögtön elhajtattak. Többé nem is alkalmatlankodtak. A napokban hallottam Héderváritól, hogy eltávoztak a pusztáról. Az ember hivatalt kapott, utazó ügynök lett valami biztosító-társulatnál, a leányt pedig egy távoli rokona, nagynénje vagy micsodája vette magához, jó messzire innen, legalább Hédervári azt mondja s én természetesen nem kérdezősködtem tovább utánok. Örülök, hogy megszabadultam tőlök s reményilem, többé ez életben nem hallom híreket.

Most már vissza is térhetne Bélával, de mindent tekintetbevéve, jobbnak tartom, ha Béla nemcsak az idén marad távol, míg az érettségét leteszi, hanem azután is valamely jó külföldi akadémián tanulja ki a gazdaságot, föltéve, hogy kegyed, kedves jó Kamillám, ezentúl is vele marad, mert egyedül nem merném kibocsátani a nagyvilágba. Amint írtam, több tekintet bírt az elhatározásra. Először is azoktól az emberektől még mindig félnem kell; nagyon könnyen visszakerülhetnek ide; az apa elvesztheti hivatalát, a leányra ráúnhatnak rokonai - mind igen valószínű eshetőségek - s akkor ismét a pusztára jönnek élösködni s Béla ismét összekerülhet azzal a leánnyal, ami a legnagyobb veszedelem lenne rá nézve mindaddig, míg szíve eléggé meg nem erősödött s különösen, míg más, hatalmasabb érzelmek által nincs elfoglalva. Azután megvallom, hosszas gondolkodás után beláttam, hogy Béla modorára és jellemére nézve csak üdvös lehet, ha gyámságom alól látszólag kimenekül és szabadon tanul mozogni idegen emberek közt, amiben hogy túlságosan messzire ne menjen, az a kegyed gondja lesz, kedves jó Kamillám. Végre abban, amit számára előkészíték, egy időre legalább nem tartanám tanácsosnak állandó ittlétét s ezzel áttérek levelem tulajdonképpeni és főtárgyára.

Az a jó tanács, melyet utolsó együttlétünk alkalmával adott, azóta szüntelen lelkemben volt és mindig kerestem az alkalmat, hogy foganatosíthassam. Béla számára nőt kell nevelnem, ki méltó legyen hozzá, kit szerethessen, ki boldoggá tegye őt s kiben én teljesen megbízhatom. Bizonyára nem könnyű feladat, de a véletlen, vagy inkább maga a jó isten, ki áldó szemmel nézi életem nagy munkáját, ebben is segítségemre jött. Többször említettem, hogy boldogult édesanyámnak egy unokatestvére, kisebb állami hivatalnok özvegye, szerény nyugdíjából él a fővárosban s abból neveli egyetlen gyermekét, leányát, kit azonban én sohasem láttam. Emlékszik arra is, hogy többször küldtem neki segítséget. Nem dicsekvésből írom ezt, hanem ezzel is bizonyítani akarom, hogy e rokonaimat szerettem, becsültem, méltóknak tartottam a segítségre, mert annyira ismer engem, kedves Kamillám, hogy méltatlan vagy henye elősdierekre nem pazarlom el nehéz verejtékem szerzeményét. E rokonom néhány héttel ezelőtt meghalt és árván hagyta leányát. Mikor e szomorú hírt megtudtam a gyermek leveléből (egyszerűen csak anyja haláláról tudósított, anélkül, hogy segítséget, vagy bármit kért volna), rögtön eszembe jutott az ön bölcs tanácsa. De nem akartam elhamarkodva határozni. A fővárosba utaztam és meglátogattam az árvát. Néhány nap múlt el csak a temetés óta, de az egyszobás kis lakást rendben, tisztán, csinosan találtam; a gyermek - alig tizennégy éves - egyszerű, de ízléses gyászruhájában komoly, szerény, illedelmes leány benyomását tette reám. Azonfelül csinos, sőt szépnek is mondható, mindenestre sokkal szebb, mint az a vakmerő szeleburdi leány. De ami legfőbb s ami legjobban megnyerte a szívemet, ebben a gyermekben bátorság, erő van és elhatározottság, megküzdni az élet viharával. Mintha csak magamat látnám szegény nagyapám temetése után. Néhány napig nála maradtam, mint vendége, s figyelemmel kísértem minden mozdulatát, kikérdeztem egész elmúlt életéről. Anyja igen jó nevelésben részesítette, tud mindent, amit egy művelt leánynak tudnia kell, de amellet dolgos, szorgalmas, komoly gondolkodású, nem vágyódik a léha világi élvezetek után, melyeket itt a fővárosban távolról elégszer szemlélhetett, anélkül, hogy részt vett volna bennök. Elképzelheti, hogy egy államhivatalnok özvegye, aki komolyan tekinti az életet, eléggé dologhoz szoktathatja és elég kevés világi léhaságban részeltetheti leányát. És a leány bátran, jó kedvvel

elfogadta a feladatot, melyet sorsa reá szabott. Láttam, mint tartotta össze anyjának csekély vagyonát, mint rendezte be magát a komoly munkás életre, mily erős elhatározással indult neki e gyermek az ismeretlen nagy útnak, melyen munkával, tisztességesen és becsületesen akart tovább haladni. Nem ítélt elhamarkodva; hosszabb ideig tanulmányoztam a gyermek jellemét, míg végre meggyőződtem, hogy ő az, kit az isteni gondviselés Bélám jó angyalául választott. Ajánlatot tettem neki, hogy magamhoz fogadom és leányom gyanánt nevelem. Hálával és örömmel fogadta ajánlatomat; de tetszett nekem, hogy sem kicsapongó örömet, sem meghunyászkodást nem láttam benne. Nem úgy vette ajánlatomat, mint mely az élet gondjaitól szabadítja meg; hanem úgy, hogy az elvesztett édesanya helyett második anyát nyer bennem. Azóta itt van nálam a pusztán s eddig csak szerencsét kívánhatok magamnak elhatározásomhoz. Janka - Torday Janka a neve - egészen beletalálta már magát a pusztai gazdálkodásba, a házat egész nyugodtan rábízhatom, sőt a mezei munkához is kezd érteni, ámbár egész életében nem látott szegényke búzakévé, vagy friss szénát.

Így állván a dolog, azt hiszem, igazat ad nekem, kedves Kamillám, hogy Bélát nem akarom még állandóan a pusztán tartani. Bármennyire meg vagyok eddig elégedve a leánnyal, mégis sokkal rövidebb ideje ismerem s hosszabb tanulmányozásra van szükségem, mielőtt visszavonhatatlanul határoznék. Másrészt attól is tartok, hogy ha Béla itt együtt nevelkednék vele, mint testvér a testvérral, a megszokás talán közömbössé tenné reá nézve és szíve nem nyílnék meg a valódi szerelemnek; holott, ha csak a szünidőkben találkoznék vele s rövid együttlét után hosszabb ideig távol lenne tőle, ez éppen elég volna arra, hogy megismerje, méltányolja, aztán reá gondoljon, vágyódjék viszontlátására s végre meggyőződjék, hogy nála található fel boldogságát. Én legalább azt hiszem, hogy így születik és erősödik meg a legbiztosabban az a tiszta, mély és örök szerelem, mely az életet boldogítja. Gondolkozzék erről, kedves Kamillám, és ha az ön lélektani bölcsessége helyesebb utat látna, mutassa meg azt nekem, hiszen az én egyetlen gondom és törekvésem öcsém boldogsága. Bélával együtt számtalanszor csókolja szerető növendéke és barátnője

Klára

U. i. Itt küldöm Janka arcképét. Még Pesten vétettem le, mielőtt haza indultunk. Tegye ezt albumába s alkalmilag mutassa meg Bélának és figyelje meg, mily hatást tesz reá. Természetesen, szót se szóljon arról, mire van szánva ez a leány. Nem szükséges megjegyezmem, hogy a leány sem tud róla semmit.

U. i. Ezt a levelet azonnal elolvasása után égesse el, nehogy Béla kezébe kerüljön, ami mindent elrontana.

U. i. Nálunk szakácsné-változás van. A kövér Emma férjhez ment egy palotai asztaloshoz. Az ostoba!

Kedves szeretett Klárám!

Nagy örömmel és elégtétellel olvasám levelét: örömmel, mert fáradozásainak sikere és ama kiváló tulajdonokkal felruházott leány feltalálása valóban örvendezésre méltó; elégtétellel, mert ama helyes logikai gondolkodást és lélektani bölcsességet, mely eljárásában és jövődö terveiben felcsillámlík, a szerencsés természeti adományok mellett az én nevelésemnek is merem tulajdonítani. Kérdésbe sem jöhet tehát, hogy egész lelkemből helyeslem amaz elhatározását, melynél fogva Bélát most még nem akarja hazavinni, helyeslem indító okaival együtt, és meg vagyok győződve, hogy az isten nem hagyhatja megáldatlanul azt a munkát, mely ily józan okoskodással és bölcs számítással tör egy magasztos és szent cél felé.

A leány arcképe nekem nagyon tetszik. Amennyiben az arcvonásokból ítélni lehet, én valóban feltalálni vélem benne mindama szép tulajdonságokat, melyeket levelében említ. Kívánsága szerint albumomba tevém s alkalmilag megmutatám Bélának, figyelemmel kísérvén arca minden mozdulatát. Nem rezzen meg, nem pirult el, egyáltalában semmi sem látszik rajta ama külső jelek közül, melyek a szerelem rögtönös születését szokták mutatni a költők felfogása szerint, mert a valóságban - ami engem illet - én sohasem láttam és tapasztaltam e jeleket sem magamon, sem másokon. Annyit azonban mégis észrevett, hogy az arckép azelőtt nem volt albumomban s megkérde kilétét. »Távoli rokona, Torday Janka - felelek - kit a szünidőben valószínűleg meg fog ismerni, mert most testvérénél lakik.« Nem voltam ugyan külön, felhatalmazva e nyilatkozatra, de szükségesnek tartám, hogy ha a kép netalán nyomokat hagyna a fiú lelkében, legyen egy határozott központ, egy név, mely körül ábrándjai fonódhatnak. Béla erre becsuká és félretéve az albumot s gyöngén, alig hallhatólag sóhajta, miről azonban nem tudom elhatározni, az újonnan megismert alaknak, vagy a régi ismeretségnek szólt-e?

Ez egy sóhajtáson kívül, mely maga is kétséges jelentésű, soha semmit sem tapasztalok Bélában, amiből azt lehetne következtetni, hogy régi ismeretségének emléke még mindig szívében rejlik. Szorgalmasan, buzgón tanul és diadalmasan megküzd a német nyelv nehézségeivel. Amint tanáraitól hallom, osztályában a legjobbak közé tartozik s bár kiejtésén némi idegenszerűséget lehet észrevenni, bátran vetélkedhetik a legjobb bennszülött tanulókkal s minden valószínűség szerint le is győzendí őket a vizsgálaton. Nem tagadom, hogy e szavakra örökönnök toluak szemembe, amit bizonyára ön is érzend, olvasván e sorokat.

Modorában is előnyösen fejlődik. Szerény és gyöngéd ugyan - s kívánom, hogy egész életében az maradjon, - amiért vásottabb iskolatársai a »mamzel«¹⁴⁶ gúnynévvel illetik, de erre csak egypár nevetlen, korcsmázó korhely, úgynevezett »Bursch«¹⁴⁷ vetemedik, kiknek véleményét és gúnyolódását megvetéssel utasítom vissza; míg iskolatársainak zöme, a jól nevelt fiúk, valódi szeretettel és ragaszkodással viseltetnek iránta, s több jó barátja is van közöttük, kikkel iskolai szünetekén kirándulásokat tesz a regényes környék szebb pontjaira. Eleinte én is vele mentem, valamint az iskolából való hazajövele alkalmával néha eléje mentem, de észre-vevém, hogy ez nemcsak sérti Béla önérzetét, hanem társai közt is árt tekintélyének s részben hozzájárult a fentebb megbélyegzett »mamzel« gúnynév születéséhez; ezért felhagytam e túlságos gyámkodással, amit annál nyugodtabb lélekkel tehettem, mert meggyőződtem, hogy a tanulók e kirándulások alkalmával ártatlanul mulatoznak és semmi helytelent nem művelnek, s Béla barátjai mind igen tisztességes, jó családból való ifjak, kiktől semmi rosszat nem tanulhat. Mindezek következtében igen férfiasá vált a modora, úgy, hogy gyakran gyönyörködve csodálkozom rajta. Néhány családhoz is járatosak vagyunk, mind tisztességes, jó-modorú családok s Béla ezek körében is kezd fesztelenül érezni magát. Tegnapelőtt hosszas bevezetés és kerülgetés után azzal a kéréssel lepott meg, hogy szeretne táncolni tanulni. Egyik barátja szüleinél tánciskola nyílt meg s ő is részt akarna benne venni, mert érzi, mily ügyetlen még a társaságban. Kérése eleinte meglepott és megdöbbsentett; de érett gondolkodás után helyesnek és jogosultnak találtam. Bélának valóban szüksége lesz világi életében a táncra, nem tekintve azt, hogy lényegesen hozzá fog járulni mozdulatainak kerekké és fesztelenné való tételéhez. Rögtön látogatást tettem tehát ama családnál, melynél a tánciskola megnyitandó volt; s miután meggyőződtem, hogy tisztességes polgári család, s megtudakoltam az összes leányok neveit és családjait, kik a tánciskola tagjai lesznek, Bélát is beirattam. Tegnap

¹⁴⁶ *mamzel* (fr. röv.) - kisasszony

¹⁴⁷ *Bursch* (ném.) - fickó

este már részt is vettünk az első órán. Erősen szemügyre vettem a jelenlevő leányokat, kik kevés kivétellel szőkék, nagykezüek és nagylábúak, de illendő modorral bírnak, szerények, jól neveltek és nem veszedelmesek. Különben minden táncórán jelen leszek s éber szemmel kísérem Béla mozdulatait. Reményilem, kedves Klárám, nem lesz kifogása, hogy e tánc tanulást megengedtem Bélának: valóban szüksége van rá és az elővigyázat mellett, melyet kifejtetek, nem lehet veszedelmes.

Ezzel bezárom hosszúra nyúlt leveletem. Béla most a szobában ül és tanul. Tudja, hogy levelet írok önnek, de természetesen nem ismeri tartalmát. Számtalan csókot küld kedves testvérének, melyekhez én is csatolom a magaméit és őszinte szeretettel maradok

hű barátnője
Gorhy Kamilla

U. i. A táncleckék díja havonként 12 frt; azonfölül a táncvizsga alkalmával valami ajándék a táncmesternek, melyet a növendékek aláírás útján gyűjtenek össze. Elég lesz, ha Béla részéről 5 frtot írok alá.

U. i. Sajnálom szegény Emmát, de az emberiség végzete, hogy a faj fenntartásáért áldozatul essék az egyén.

Kedves drága Papuskám!

Milyen szerencse, hogy nekem egy özvegy nagynénim van Grácban, aki nyugalmazott ezredesné és akinek a férje olyan szép német nevet viselt, hogy Schurich! Milyen szerencse, hogy mikor a sors téged, drága papuskám, odajuttatott, hogy városról-városra utazzál és sehol se legyen állandó helyed, engem ide adhattál az én Schurich nénimhez, aki nagyon szívesen fogadott és nem dicsekvésből mondom, egészen belém bolondult. És végre mily szerencse, hogy a jámbor Béla gyereket éppen Grácba küldte iskolába az ő harapós testvére! Vagy talán nem is a szerencsés véletlennek köszönhetem ezt, hanem az én drága okos papuskámnak, aki látta, mennyire búsul az ő kis leánya félénk játszótársa után, és utána járt és bölcsen kicsinálta, hogy a jó pajtások folytathassák a játékot, melyet a mezősi erdőben kezdtek? Oh te jó ravasz kis papuska! Talán nem is fog nagyon meglepni, ha azt írom, hogy találkoztam Bélával. Éppen a zeneakadémiából mentem hazafelé, hónom alatt jó sok kottával, ő meg az iskolából jött, hóna alatt vastag könyvekkel. Én a halvány rózsaszínű ruhámban voltam, fejemen az új kalappal, melyet a nénitől kaptam megérkezésem után. Béla elmerengve ment az utcán s észre sem vett volna, ha meg nem szólítom. Kezében egy akácvirágot tartott, s azt nézte, azt szagolta mindegyre, amiből én azt következtettem, hogy még mindig a mezősi ákácerdőre gondol, azért meg mertem szólítani. Elsápadt, elpirult és el akart szaladni. De nem szaladt el; hanem mikor megmagyaráztam neki, hogy a jól nevelt ifjak hazakísérik az ismerős hölgyet, kivel az utcán találkoznak, hazakísért, folytonosan vissza-visszanézve, mintha attól félne, hogy valaki meglátja. Félt is, mert amint útközben elmondta, a vén krampusz nevelőnője is itt van és jaj lenne, ha meglátná velem, ámbár nem ismer személyesen. Mire a kapuig értünk, egészen összebarátkoztunk és megint jó pajtások lettünk. Szegény kis Béla még most is olyan félénk és ügyetlen, mint hajdan, mikor virágot kötöztünk az ákácok erdőben. De majd embert faragok én belőle! Most is kezd már nekibátorodni és mikor a kapu előtt elbúcsúztunk, azt is ki merte mondani, hogy nagyon szeretne velem találkozni, de úgy, hogy a nevelőnője meg ne tudja. Adtam neki egy jó tanácsot. Házunkban a néni egy barátnője, Metzler tanácsosné, házi tánciskolát nyitott, írassa be ő is magát, ott minden este találkozhatunk. Úgy is lett. Nekem volt annyi eszem, hogy a Schurich néni neve alatt írtam be magamat és mindig németül

beszélék, mintha sohasem hallottam volna hírét Magyarországnak. Az öreg krampusz minden este ott van Bélával és vércseszemekkel mustrálja a leányokat. Én csak a kötényembe nevetek és mondogatom magamban: hej! öreg krampusz, ha tudnád, ki az a Schurich kisasszony. Nem táncolok mindig Bélával, de ha vele táncolok, akkor olyan boldog vagyok! Olyan jó fiú ez a Béla és én nagyon szeretem. Ő is szeret és azt mondta, ha nagyok leszünk, feleségül vesz, de most még senkinek sem szabad róla szólni. Tegnap, iskolából hazajövet, találkoztunk és bementünk a nagy templomba és a feszület előtt megesküdtünk, hogy hívek maradunk egymáshoz, és ha nagyok leszünk, csak ő lesz az én férjem és csak én leszek az ő felesége. Béla sírt, én úgy tettem, mintha mosolyognék, pedig én is szerettem volna sírni. Olyan jó fiú ez a Béla és úgy szeretjük egymást! Megesküdtünk a feszület előtt, papa, és ez komoly dolog, az esküt meg kell tartani. Ezt kötelességemnek tartottam tudtadra adni, papám, mert hű leányod vagyok; de ne szólj ellene, mert mi megesküdtünk és add reánk áldásodat, de ne szólj senkinek. Ugy-e, nem haragszol, papám, hogy tudtod nélkül eljegyeztem magamat? De úgy szeretjük egymást és olyan boldog vagyok s ezzel kezeidet csókolva, maradok

szerető hű leányod
Fanni

IX

AZ IDŐ HALADT, elmúlt az első esztendő. Béla fényes sikerrel letette a vizsgálatot és írásban kapta ki, hogy megérett. Az öreg kisasszony könnyein keresztül alig tudta kibetűzni e nagyjelentőségű szót s nem jutott eszébe, hogy van más érettség is, melyet nem írásban és nem a tanárok szoktak bizonyítani. Az ő szemében Béla mintája volt minden tökéletességnek s büszke gyönyörűség töltötte el lelkét, midőn írásban, szaktekintélyektől elismerve olvashatta meggyőződésének megerősítését. Az örömkönnyek hosszú időre nem is hagyták el szemeit, még akkor sem, midőn már a hazautazásra készült és összecsomagolta ingóságait, s valóságos záporosóvé gyűltek össze, amint a bálványozott fiúnak egy-egy ruhadarabja vagy könyve került kezébe.

Béla is sírt, de nem örömkönnyeket és nem nevelőnöje előtt. Ott állt a nagy templomban, a feszületes oltár lépcsőjénél, ahol egykor örök hűséget esküdtek egymásnak a leánnyal. Most is egymás mellett állnak és ismétlik esküjüket, hogy örökre hívek maradnak egymáshoz és nem felejtik el egymást soha. Úgy állnak ott, mintha imádkoznának és oly suttogva beszélnek, hogy ajkaik csendes mozgását imádságnak nézheti az az egy pár öreg asszony, ki ilyenkor betéved az elhagyott templomba. A gyermekek meg is vannak győződve, hogy imádság az, amit egymásnak szerelmökről mondanak. Mint rendesen, most is a fiú van jobban meghatva és a leány az, aki vigasztalja és erősíti. Még arra a sebre is tud orvosságot, melyet a hosszú elválás fog lelkükön ütni. Nemcsak a szünidőre kell elválniuk egymástól; azután sem láthatják többé egymást. Béla nem tér vissza ebbe a városba, máshová, messzebbre viszik, gazdasági akadémiára, ahol nincs Schurich néni és nem lesz tánciskola. A leány megvigasztalja, hogy levelezni fognak. Hogyan levelezhetnének, - kérdi a fiú, összetett kezekkel és oly fájdalmas tekintettel emelve szemét az oltárra, hogy az öreg asszonyság, ki e percben feléje tekint padjából, egészen meg van hatva ez úrias külsejű fiú áhitatától, - hogyan levelezhetnének, mikor vagy testvére, vagy nevelőnöje minden levelét fölbontja? A felvilágosultabb leány ekkor beavatja őt a poste restante¹⁴⁸ levelezés rejtelseibe és ez egy kissé megvigasztalja őket,

¹⁴⁸ *poste restante* (fr.) - olyan küldemény, amelyet a postán, a címzett vesz át

de még jobban megvigasztalja az az eskü, melyet most újra - Isten tudja, hányadszor ismételnék, hogy örökre hívek maradnak egymáshoz, és ha nagyok lesznek, a fiúnak nem lesz más felesége, a leánynak nem lesz más férje soha. Azután egymás kezét fogva elmennek lassan a templom ajtajáig s amint kilépnek ajtaján a zajos, verőfényes utcára, úgy érzik, mintha sírboltjukba lépnének, aztán forróan, erősen megszorítják még egyszer, utoljára egymás kezét s hirtelen szétválnak és az egyik elszalad jobbra, a másik balra.

Odahaza a pusztán dobogó szívvel, feszült érdeklődéssel várják a messze földről visszatérőket. Klára ez egy napra szakít takarékosági rendszerével, felvirágoztatja a házat, új bútorokat állít Béla szobájába, egy napi szünetet enged a cselédeknek s oly lakomát főzet a kövér Emma utódjával, egy megátalkodott vénleánnyal, mely az öreg Páldi legvirágzóbb fénykorára emlékeztet. Legszebb lovait fogatja be a könnyű kis kocsiba, melyet szintén Béla kedvéért vett s ezenkívül külön még egy kocsit küld a málha számára. Az egész tanya ünnepi színt ölt és a legnagyobb izgatottságban van. Klára maga hajt ki a vasúti állomáshoz, de Jankát, érett megfontolás után, nem viszi magával. Nem akarja, hogy a leendő szerelmesek és házasok első találkozása a vasúti zajban, emberek sürgés-forgásában történjék, ahol jól meg sem nézhetik egymást s az első benyomás esetleg kedvezőtlen lehet. A leány itthon fog várni reájuk a tornácon, mely ez alkalomra tele van aggatva virágokkal s méltó keretet fog képezni a szép alakhoz.

Úgy is történik minden, amint Klára előre kiszámította. Hiszen kis dolgokban, egy pár órára terjedő jövőre ki lehet még számítani s meg lehet állapítani a dolgok menetét, anélkül, hogy a szeszélyes véletlen kizökkentse kerékvágásából a szép tervet. Klára azt hiszi, hogy nagy dolgokban, messze jövőben is így ki lehet előre számítani mindent s biztosan lehet várni a bölcs tervek teljesültét. Elragadtatva öleli keblére a vasúti kocsiból feléje szökő fiút, s nem győzi a csodálkozást, mennyire megnőtt, megerősödött, megférfiasodott ez egy esztendő alatt. Aztán összeborul Kamilla kisasszonnyal és a két öregleány hosszú ideig hangosan zokog egymás keblén, mialatt a vasúti vonat nagy tüsszögve tovább vágat. Béla egy párszor látta már könnyezni az öreg kisasszonyt, de testvérét még soha, s valóban különös, sőt megfélemlítő benyomást tesz reá, hogy ez erős, komoly, szigorú teremtetést most zokogni hallja. Az új kocsi is meglepi, de fő meglepetése testvérenek viselete marad, ki az úton is, míg a kocsin szemközt ülnek egymással, többször magához öleli. Kezében tartja a kezét és egyre simogatja. Csodálkozva kezdi sejteni, hogy testvére nem csupán az a szigorú úrnő, ki csak parancsolni tudott neki s kitől csak félni tudott, hanem testvér is, igazán szerető testvér. Úgy érzi, mintha megrendülne lelkében és szégyelni kezdené magát, hogy oly rútul megcsalja ezt a jó testvért. De az út éppen ekkor kanyarodik jobbra, szemébe tűnik az ákácok erdő, újra érzi az ákácok illatát, újra látja azt a leányt, kinek csak pár nappal előbb esküdött utoljára örök hűséget, újra érzi kezének szorítását, és elfelejt minden mást, félelmet és szeretetet egyaránt.

Odahaza újabb meglepetések várják. A cselédség ünneplő ruhában áll az udvaron. Hangos éljenzés, kurjongatás hallatszik, amint a kocsi befordul; a béreseken meglátszik, hogy ma a rendesnél nagyobb adag bort kaptak. De ez még nem a legnagyobb meglepetés. Klára mosolyog, hihetetlen, de valósággal mosolyog a cselédek lármáján, és Kamilla kisasszony barátságosan integet feléjük zöld napernyőjével. De még ez sem a legnagyobb meglepetés. A ház tornáca tele van virággal, az oszlopokra koszorúk vannak aggatva, és a virágok közt, a lépcső legfelső fokán áll egy fehérruhás leányka. Klára rendelte így, kiváló festői érzékkel. Béla elpirul, amint a tornác elé robognak és megpillantja a fehérruhás leánykát s a két öregleány, aki feszült figyelemmel lesi arcát, jelentősen és elégedetten összenéz egymással. A leányka lesiet a lépcsőn a kocsi elé, a megérkezők leszállnak, s Klára bemutatja egymásnak a fiatalokat, kik kezét fognak egymással és hallgatva, lesütött szemekkel állnak. Mind nagyon jól ki volt számítva és nagyon szépen bekövetkezett.

A vigalomban, örömben, ölelkezésben eltöltött nap után következnek a munka egyhangú napjai. Az ünnepi szín ismét eltűnik a tanyáról és helyet ad a szürke hétköznapi hangulatnak. Klára jobban gazdaságának él, mint valaha. A kettős háztartás meglehetősen nagy terhet rótt rá, s megfeszített erővel kell dolgoznia, takarékoskodnia, hogy megfelelhessen kötelezettségeinek. A jószág még mindig nem tisztult meg a terhektől, s az elkényeztetett hitelezők pontosan megvárják az évi törlesztéseket. A mezei munka javában folyik, s Klára most már öccsét is rendesen kiviszi magával; hiszen úgy is készülnie kell a gazdasági akadémiára, s nem árt, ha előlegesen egy kis gyakorlati tudományt szerez magának. Béla ugyan szívéből unja az egész gazdálkodást, s az egész pusztából az egyetlen ákácerdő az, hol szívesen töltené idejét; de ebből semmit sem mer mutatni testvére előtt, kinek egész komolysága és szigorúsága visszatért az első nap ünnepi elérzékenyülésének elmúltával. Egész nap járkal vele a mezőkön, a munkásoknál, a nyomtatásnál, hallgatja, mint veszekszik, mint alkudozik, s csak titokban sóhajt és vet vágyó pillantásokat az ákácós felé.

A háztartással most már kevés gondja van Klárának, mióta oly megbízható kézbe tette, mint Janka kicsiny és mégis erős keze. Különös leány ez a Janka! Béla sokszor elmereng arcán, midőn azt hiszi, hogy nem figyelnek rá, - ámbár az egyik vagy másik öregleány lopva mindig szemmel kíséri, s esténként közli egymással napközben tett észleleteit, - s még többet gondolkozik róla. Szép leány, nem lehet tagadni, hogy szép leány - Béla vitte már annyira, hogy egy leányról, nem ugyan szemébe, hanem gondolatban elmondja, hogy szépnek tartja. De olyan komoly és olyan okos! Mintha csak nénjét látná, megfiatalodott és megszépített kiadásban. Mikor esténként együtt ülnek, a három komoly és okos leány közt, kik közül kettő öreg, egy fiatal, szinte úgy érzi, mintha fázni kezdene, és sokat adna egy vidám kacagásért, egy bolond szóért. És úgy látszik, mintha ez a kisleány, aki különben oly nyugodtan és higgadtan viseli magát, vele szemben zavarban volna és nem tudná, milyen hangon szóljon hozzá. Különösen akkor tapasztalja ezt, mikor kettősben sétálnak, amit illendő távolban néne meg szokott engedni. Béla természeténél fogva félénk és hallgatag ily okos leánnyal szemben, a leány is zavartnak látszik, s így megtörténik, hogy az egész utat némán teszik meg, s legföllebb egy-két egytagú megjegyzést váltanak egymással holmi közömbös dolgokról. Azt persze nem tudják; még Klára sem tudja, hogy ez a kisleány, kinek természetes eszét előbb a szegénység iskolája, most meg a munka iskolája élesre fente, okosabb, mint ők gondolják, olyan okos, hogy még azt is kitalálta, amit senki sem adott tudtára, s amit Béla bizonyára nem talált ki. Tudja, mire nevelik, mire szánták, mily szemmel kell néznie erre a csinos, félénk fiúra, akivel mindennap együtt van, s ez a tudat zavarttá, félénkké és ügyetlenné teszi.

A két öreg leány mindebből semmit sem vesz észre, s nagyon meg van elégedve a fiatalok haladásával. Abban sem látnak semmi gyanúra valót, hogy Béla minden héten bemegy a szomszéd városba, hol a postahivatal van, s ilyenkor mindig sokkal jobb kedvvel érkezik haza. Többnyire hoz valami apró lovagias ajándékot Jankának is, melynek elfogadását Klára kegyes mosollyal megengedi. És így lassan, simán, jó remények közt elmúlik a nyár, vége a szünidőnek, Béla és Kamilla kisasszony ismét útra kelnek, s egy esztendeig már csak levélből hallanak egymásról. Janka megtudja Kamilla kisasszony leveleiből, hogy Béla egyre erősödik, szépül, példás viseletű és kitűnő tanuló; Béla elolvashatja Klára leveleiből, hogy Janka napról napra szebb és okosabb lesz, pompás gazdasszony, szorgalmas és takarékos. A következő szünidőben már mint régi ismerősök találkoznak és örülni látszanak egymásnak, de azért még mindig van rajtuk némi feszesség, ami Bélában még nem olyan feltűnő, mert mindenkivel szemben úgy viseli magát, de annál feltűnőbb a leányban, aki minden más ember iránt komoly és nyugodt fesztelenséget szokott mutatni. A két öregleány kölcsönös szerelmet magyaráz ki ebből, s mind a ketten nagyon boldogok, és szerencsét kívánnak egymásnak tervök sikerültéhez. És így telnek egymás után az évek és szünidők, egyhangúlag, simán, minden zökkenés

nélkül, míg végre elmúlik a tanulás ideje, s Béla megférriasodván, oklevéllel tér vissza a pusztára, hogy átvegye ősi örökségét. A viszontlátás örömének lezajlása után Klára magával viszi a nagyapa szobájába, mely csak a legritkább alkalmakkor szokott megnyílni. Itt elmond neki mindent. Hogyan vette át az örökséget, adóssággal terheltén, úgy, hogy egy talpalatnyi föld sem maradt volna belőle számokra; és hogyan mentette meg ő szakadatlan munkával, nélkülözéssel és önfeláldozással. Most már az adósság legnagyobb része ki van fizetve, ami kevés még hátra van, azt még egy-két évi munka és takarékoság könnyen letörlesztheti. De Klára már elfáradt a nehéz munkában; öccsén van a sor, hogy felváltsa őt s befejezze a munka könnyebb felét és élvezze a sokévi munka gyümölcsét. Nénje szerényen visszavonul a második helyre, de előbb még be akarja fejezni művét s oly élettársat adni öccsének, kiről biztos, hogy méltó reá, tudja, hogy szeretik egymást és boldogok lesznek egymással. Béla huszonhárom éves múlt, Janka tizenkilenc: éppen összeillenek s néhány hét múlva, miután minden készen van, megtarthatják az esküvőt.

Béla halálosan elsápad e befejezésre, de gyermekkorából maradt megszokása szerint most sem mert egy szót sem felelni nénjének; megcsókolta, megköszönte szeretetét, mellyel annyit fáradott érette, azután gyorsan elhagyta a szobát. Midőn Klára később a házban; az udvaron, a kertben kereste, nem talált reá sehol. Kamilla kisasszony szobájában volt elfoglalva a málhák szétszedésével, miben Janka volt segítségére. A cselédek közül senki sem látta Bélát, s Klára meglepetve, de még semmi rosszat sem sejtve szobájába vonult, hogy ott várja be öccse visszatértét. Mintegy félóra múlva belépett a szobaleány, levéllel kezében.

- Micsoda levél ez? - kérde Klára felugorva székéről.

- Lovaslegény hozta a Bákay-kastélyból, - felelt a szobaleány.

Klára reszkető kézzel, mohón bontotta fel a levelet, mialatt intett a szobaleánynak, hogy távozzék.

A levél Béla kezeírása volt s a betűkön meglátszott, hogy reszketett a kéz, mely írta. Így szólt:

»Kedves néném! Sokkal jobban tisztellek, hogy sem szemedbe merjek mondani valamit, ami akaratoddal ellenkezik. Eltávoztam tehát hazulról s csak levélben írom meg, hogy én azt a nőt, akit nekem szántál, becsületes lélekkel nem vehetem el, mert mást szeretek, Bérczy Fannit, kinek megesküdtem, hogy vagy ő lesz nőm, vagy senki. Most a Bákay-kastélyban vagyok s itt van menyasszonyom is édesatyjával; és innen csak akkor térhetek vissza hozzád, ha velem együtt nőt is szerető szívvel fogadod.«

X

MIDŐN FÉLÓRA múlva Kamilla kisasszony Janka kíséretében a szobába lépett, Klárát ájultan találta a földön.

Mind a két leány, az öreg is, a fiatal is sokkal erélyesebb és gyakorlatiabb volt, hogy sem megragadja a kínálkozó alkalmat s e látványra nagyot sikoltson és jobbra-balra szintén elájuljon, amint minden érzelmes és költői lelkű hölgy tette volna. Ellenkezőleg, prózai létükre rögtön a dolog gyakorlati oldalához fogtak, fölemelték Klárát a földről, a pamlagra fektették és mindent megtettek, amit ily esetben az elájult felélesztésére tenni szoktak, sok jajveszékelés és fecsegés nélkül; csupán Kamilla kisasszony jegyzett meg ennyit:

- Nagy baj történhetett. Hogy ez erőselelkű nő elájuljon, valami borzasztónak kellett történnie.

- Talán itt van az oka, - mondá Janka, észrevéve s fölemelve a nyitott levelet, mely Klára mellett hevert a földön.

Kamilla kisasszony hirtelen átfutotta a végzetes levelet, elfojtott sikoltást hallatott s Janka rémült meglepetésére szintén ájultan esett Klára mellé a pamlagra.

De az ő ájulása nem tartott sokáig. Mielőtt a megrémült leánynak ideje lett volna segítségért csengetni, már ismét talpra ugrott, s mintha megszégyelte volna előbbi gyöngeségét, kettőztetett erővel fogott Klára ápolásához. Ekkor vette észre, hogy nemcsak a lelki megrázkódás fosztotta meg eszméletétől. Estében valószínűleg az asztal élébe ütötte homlokát, halántéka körül vékony piros vonal látszott, melyből lassan szivárgott ki a vér.

Az öreg kisasszony kendőjét nyomta a sebre, hogy letörölje róla a megaludt vért. A fájdalomtól, melyet érintése okozott, megrázkódott Klára egész teste, homlokához kapott kezével és lassan kinyitotta szemét.

Eleinte kábultan, csodálkozva nézett körül, de amint lassanként visszatért eszmélete, szemének riadt tekintetéből látni lehetett, hogy emlékezete is visszatért. Fölemelte karját, átölelte hű öreg barátnője nyakát, nagy erőlködéssel keblére vonta fejét és sírva fakadt.

- A végzet! a végzet! - mondá súgva, könnyeitől elfojtott hangon. - Oh, ha tudná, mi történt!

- Tudom, gyermekem, tudom, - felelt szintén súgva Kamilla kisasszony, - olvastam a levelet... De most ne tegye állapotát rosszabbá a tétlen kesergéssel. Első gondja legyen, hogy egészen magához térjen e nagy megrázkódásból és visszanyerje erejét.

- Azt már visszanyertem, - mondá Klára eréllyel s föl akart emelkedni a pamlagról. De a testi fájdalom cserben hagyta lelki erejét; fölszisszent, kezével homlokához kapott s bágyadtan visszahanyatlott a pamlagra.

- Mi ez? - kérdé csodálkozva, amint kezét véresen vonta vissza homlokáról.

- Egy kis seb van a homlokán, - felelt Kamilla, - legyen nyugodt és hagyja ápolnom, míg beheged, különben veszélyessé lehet.

- Eh! mi ez a seb, mi ez a fájdalom? - viszonzá Klára türelmetlenül. - Egy kis hideg borogatás, aztán vége van... De mi gyógyítja be a másik sebet, a halálosat? Menj, gyermekem, - mondá Jankához fordulva, ki eddig némán állt a pamlag lábánál, kimondhatatlan szomorúsággal szegezve szemét jótevője sápadt arcára, - menj, gyermekem, küldj be a szobalánnyal hideg vizet és tiszta ruhát, aztán nézz a háznép után; nem szabad, hogy az én gyöngeségem miatt zavar történjék a háztartásban és nem is szükséges, hogy te is osztozzál szomorúságunkban, elegen vagyunk hozzá mi ketten. Menj, menj, gyermekem!

Janka engedelmesen, szó nélkül megfordult s lassan távozott a szobából. Nemsokára belépett a szobaleány a kívánt hideg vízzel és Kamilla kisasszony gondosan borogatni kezdte Klára sebesült homlokát. A vérzés nemsokára elállt, a fájdalom enyhült, de amily mértékben csillapult a testi fájdalom, abban a fokban lett egyre élesebbé a lelken ütött seb.

- A végzet! a végzet! - mormogott Klára alig hallhatólag, mintha nem mellette ülő barátnőjéhez, hanem láthatatlan szellemekhez beszélne. - Én balga, vakmerő leány, aki harcra akartam kelni a végzettel s azt hittem, győzhetek rajta. Ki menekülhet a végzet elől? Hit és akarat, gondolkodás, erő, szorgalom, fáradság, imádság? A végzet másképp határozott, és bármit teszünk éppen az, amit ellene teszünk, csak arra való, hogy előkészítse a végzet útját.

- Klára, gyermekem, hagyjon fel e pogány beszéddel! - kiáltott Kamilla kisasszony, új borogatást illesztve a beteg homlokára.

- A pogányoknak igazuk volt, a pogányok okosak voltak! Ők elfogulatlanul vizsgálták az emberi életet, a dolgok folyását és zavartalan szemök látta, hogy minden, ami e világon történik, kérlelhetetlen szükségszerűség szerint történik, melyen az emberi akarat nem változtat. Emberi akarat! szabad akarat! Nevetség, képzelődés!

- Hol találkozhatott ismét ezzel a leánnyal! - kiáltott Kamilla kisasszony, hogy a dolog gyakorlati oldala felé fordulva, kirántsa növendékét pogány elmélkedéseiből. - Lehetetlen, hogy az az egy találkozás, mely annyi évvel ezelőtt történt, hogy az a gyermekismeretség egyszerre, minden fejlődés nélkül ezt az eredményt hozta volna létre. Kellett valahol találkozniok, többször érintkezniök; de hol, de mikor?

- Mit törődik vele? minek keresi azt? - viszonzá Klára szomorúan elmerengve. - Nagyon alárendelt kérdés ez. A végzet akarta, hogy így legyen, a végzet megadta rá a szükséges eszközöket is. Talán mikor elküldtem innen, hogy ne találkozzanak többé, talán éppen akkor küldtem oda, ahol találkozniok kellett. A végzet szokott néha ily csínyeket játszani a szegény önhitt, képzelgő emberi akarral. Amit elhatározott, annak meg kell történnie. El van határozva, hogy e föld régi birtokosai kipusztuljanak, én esztelenül szembe akartam szállni a végzettel, de most megadom magamat és nyugodtan, összetett kézzel várom beteljesültét, míg elpusztulunk mi is, mint a többiek, akik már megelőztek és azok, akik utánunk jönnek, míg idegen kézre jut minden, minden, mi a régieké volt.

- Kláram! lehetetlen, hogy önből ne a betegség beszéljen, - mondá az öreg kisasszony egyszerre rosszalló és vigasztaló hangon. - Az az erős akarat, melyet egész életén át tanúsított, nem törhet így össze egyetlenegy csapás alatt. Küzdött eddig, küzdeni fog ezután is. S ha most csüggedésében egy időre leteszi a fegyvert, jól van, fölveszem én.

Az öreg kisasszony teljesítette is hősi elhatározását. Másnap reggel levelet írt Bélának, elmondva mindent, ami távozása óta történt s testvéri szeretetére, szívére, józan eszére, hálájára hivatkozva kérte, hogy térjen vissza testvéréhez. A levelet biztos emberrel a Bákay-kastélyba küldte s rendületlen meggyőződéssel várta vissza Bélát. Béla nem jött, de még válasz sem jött tőle. Néhány nap múlva ismét írt Kamilla kisasszony, még nyomatékosabban és még szívreszólóbban, de megrendült hite szerint most már nem várta vissza Bélát, megelégedett volna feleletével is. Sem Béla, sem felelet nem jött, s harmadnapra Kamilla kisasszony ismét írt és határozottan követelt, ha nem a hála és szeretet, legalább az illendőség nevében valami, bármilyen választ.

Válasz most sem jött, hanem megjött helyette Nagyvéghyné önagysága.

Ez érdekes úri hölgy némiképpen a bagolyhoz hasonlított, nemcsak kerek szemeinél és merészen meghajlott orránál fogva, hanem még inkább azért, mert látogatása mindig valami veszedelmet jelentett a Páldi-házra s e tudós madár tudvalevőleg a balsors hírnöke szokott lenni a házra nézve, ahol mutatkozik.

E bagoly minőségében szokta őt Klára is fogadni, valahányszor megjelent házánál s a kitűnő asszonyságban csakugyan mértéktelenül nagy lehetett a rokon szeretet vagy a más dolgába való avatkozás vágya, hogy e nem éppen meleg fogadtatások dacára következetesen megmaradt bagolyhivatása mellett. Most is, amint szokott hideg méltóságával a szobába lépett, el volt készülve a lehető legkellemetlenebb fogadtatásra s már készen is tartotta arca redőiben a sértett önérzet büszke kifejezését. De Klára tudta, hogy Béláról hoz hírt, s mivel bármi hírt, még, a legrosszabbat is, előbbre tett e makacs, aggasztó hallgatásnál, felugrott helyéről, s ha

nem is örömmel, bizonyára oly mohósággal sietett a belépő elé, hogy az érdekes matróna¹⁴⁹ egészen kiesett sodrából s valóban nem tudta, milyen arcot vágjon.

De midőn megpillantotta Kamilla kisasszonyt, fő-fő ellenségét, s az ő arcán is azt a mohó kíváncsiságot vette észre, gyorsan visszatálalta magát szerepébe s ismét fölvette arcára a hideg méltóságot, a diadalérzet és fensőbbség színeivel vegyítve.

Fenséges, nyugalommal ereszkedett le rendes helyére, a nagy karszékbe, honnan már annyiszor kelt föl sértett méltósággal és háborgó indulattal. Merev és szigorú pillantást vetett Klárára, egyelőre előkelően ignorálta¹⁵⁰ az öreg kisasszony jelenlétét s kinyújtva kezét, csak fenyegető hangon megszólalt:

- Meddig fog ez még tartani?

- Ugyan kérem, - mondá Klára türelmetlenül, - térjen át egyenesen a tárgyra. Tudom, hogy Béláról akar beszélni, talán hírt vagy üzenetet hozott: hagyja el hát ezt a színpadi játékot és mondja ki gyorsan, röviden, mit akar mondani.

Nagyvéghyné önagságát ez a hirtelen interpelláció egy kissé kivette sodrából, mint a színészt, aki megakad szerepében, ha valaki rákiált a közönségből; de aztán ismét összeszedte magát s nem akarva eltérni programjától, újra, még vésztjósloóban ismétlé:

- Meddig fog ez még tartani?

- Micsoda? - kérde Klára türelmetlenül.

- A te makacsságod, - viszonzá Nagyvéghyné, hosszú, megkönnyebbült lélekzettel, látva, hogy a dialóg¹⁵¹ az előre megállapított menetet veszi, - a te makacsságod s mindaz, mi ennek következménye: öcséd boldogtalansága és a botrány az egész pusztaságon. Én, mint boldogult nagyapád...

- Tudjuk könyv nélkül, mit akar mondani, - vágott közbe Kamilla kisasszony, egészen Nagyvéghyné önagsága elé állva s erősen galvanizálva¹⁵² ez ideges hölgyet hideg tekintetével, - elégszer elmondta már, engedje el hát most az egyszer. Ön, mint Klára boldogult nagyapjának bizalmas rokona és barátnője, kötelességének és jogának tartja ebbe a szomorú ügybe is beleavatkozni. Jól van; látja, hogy Klára elfogadja beavatkozását, mondja ki hát gyorsan, mi hírt hoz a szerencsétlen, eltévelyedett fiúról? Kész-e, és minő föltételek alatt visszatérni testvéréhez?

- E szerencsétlen, eltévelyedett fiú, - viszonzá Nagyvéghyné erős gúnnyal, de Klárára nézve, mintha ő szólt volna s az öreg kisasszony nem is léteznék, - meg akar maradni úgynevezett eltévelyedésében, melyet az egész pusztai rokonság és ismeretség helyesnek és bölcsnek tart. Mindenki beláthatná, akiben van ész és érzelm, hogy ezt a szerelmet a fiatalok szívében az Isten gyújtotta, ki e frigy által akarja fölemelni és természetes körébe visszavezérelni azt a régi nemes családot, melyet a sors mostohasága megfosztott ősi örökétől. Ez a pusztaság közvéleménye.

¹⁴⁹ *matrona* (lat.) - tisztos, idősebb asszony

¹⁵⁰ *ignorálni* (lat.) - szándékosan nem észrevenni, lefitymálni

¹⁵¹ *dialóg* (gör.) - párbeszéd, beszélgetés

¹⁵² *galvanizálni* - felvillanyozni

- A pusztaság közvéleményével semmit sem törődöm, nem is azt kérdeztem, - felelt Klára izgatottan, - Azt akarom tudni, azt kérdezem, izent-e Béla valamit, még mindig nőül akarja venni azt a boldogtalan leányt?

- Béla nőül fogja venni azt a boldogtalan leányt, - felelt Nagyvéghyné erős hangsúllyal, - sőt ha a pusztaság közvéleményére hallgat, már meg is esküdött volna vele, mert diszpenzációt¹⁵³ könnyen szerezhetett volna, a te beleegyezésed pedig nem szükséges törvényesen. De a leány sokkal büszkébb, hogysen erőszakkal tolatodjék oly családba, hol nem fogadják szívesen. Addig nem akar Béla nejevé lenni, míg te ki nem jelented megegyezésedet.

- Ha Béla kést venne kezébe, - felelt Klára lassan, - hogy szívébe mártsa, de előbb beleegyezésemet várná: azt hiszi megadnám neki? Ez a házasság romlása, boldogtalansága, pusztulása, halála lesz, ebbe a házasságba én bele nem egyezhetem.

- A te beleegyezésed nem is szükséges, törvény szerint nem szükséges, - felelt Nagyvéghyné tudományos fensőbbiséggel. - Béla ma-holnap nagykorú lesz, de addig sem akadályozhatod meg, mert nem vagy törvényesen kinevezett gyámja. És ha megmaradsz makacsságodban, nemcsak túl fogja tenni magát megegyezéseden, hanem vissza is fogja követelni jószággrészét, jogos örökségét, melyet te illetéktelenül magadnál tartasz.

- Béla izeni ezt nekem? - kiáltott Klára, felugorva székéről.

- Nem igaz, ne higgyen neki! - mondá Kamilla kisasszony erélyesen.

- Igen, visszaköveteli jogos örökét, - kiáltott a méltatlankodó közbenjáró, egész nyakáig elvörösödve mérgében, - mert nem engedjük, hogy a te megfoghatatlan szeszélyed miatt nemcsak szíve boldogságáról mondjon le, hanem még éhen is vesszen. Visszaköveteli jogos örökét, ha szép szerével nem adod, per útján.

- Béla izeni ezt nekem? - kiáltott Klára egész testében reszketve a felindulástól.

- Nem igaz, ne higgyen neki! - ismétlé Kamilla kisasszony még erélyesebben.

- Más szóval, én hazudok, - mondá a lehető legsértettebb méltósággal Nagyvéghyné önagysága, fölemelkedve helyéről, mert az öreg kisasszony szemében oly veszedelmet látott, hogy idejénvalónak tartá a rendezett visszavonulást. - Ezt kellett végre hallanom boldogult barátom saját házában. Jól van, a jövő majd igazságot fog szolgáltatni. Én megtettem kötelességemet.

S ezzel, mint mindig, a megbántott önérték méltóságával elhagyta a szobát, mielőtt az öreg kisasszony szeméből fenyegető veszedelem utolérhette volna.

E látogatás után a legmélyebb levertség vett erőt Klárán. Hiába hitegette magát, hiába ismétlé szüntelen Kamilla is, hogy ez asszony szavait nem kell komolyan vennie: a tények most az egyszer mellettök bizonyítottak. Béla távozását és hallgatását nem lehetett másképpen magyaráznia, mint abban az értelemben, melyben a kellemetlen látogató tüntette fel. Az egyetlen lény, kiért egész életén fáradozott és nélkülözött, kiért feláldozta ifjúságát, kit legjobban szeretett a világon, íme most ellene fordul és eszközévé lesz a bukásnak, mely egész élete munkáját éri. Babonás félelme újra megszállta lelkét s egészen hatalmába kerítette. Belátta, hogy a végzet ellen, mely pusztulásra szánta e föld régi birtokosait, nem lehet küzdeni, s testvéreinek szeretetlenségét, hálátlanságát úgy kezdte tekinteni, mint a végzet büntetését azért, hogy gyöngye leány létére szembe mert szállni kérlelhetetlen határozatával. Erélye, tevékenysége, mozgékony-sága elhagyta; nem törődött semmivel, nem érdeklődött semmi iránt; közömbösen, tétlenül vesztegelt egész nap szobájában, ölében pihentetve összetett kezeit, mintha

¹⁵³ *diszpenzáció* (lat.) - törvények alóli felmentés

ezzel is azt akarná jelezni, hogy lemondott a küzdelemről, megadta magát és összetett kezekkel várja a végzet teljesültét.

Kamilla kisasszony nem nézhette ezt tovább nyugodtan. Az ő szíve két egyenlő részre oszlott két növendéke közt, nem tudta tovább elviselni boldogtalanságukat, mert meg volt győződve, hogy Béla éppen oly boldogtalan, mint testvére. Néhány nappal Nagyvéghyné látogatása után, csak annyit mondva Klárának, hogy ki akar kocsizni, befogatott ebéd után és áthajtatott a Bákay kastélyba.

Klára nem kérdezte, de tudta, hova megy s kiemelkedve eddigi apátiájából,¹⁵⁴ az ablakhoz sietett, honnan az útra lehetett látni s innen nézte a távozó kocsit, míg az erdőben el nem tűnt szeme elől, s nem mozdulva helyéről, itt várt reá, míg ismét megpillantja visszatértét. Sokáig kellett várnia s nem tudta, jó vagy rossz következtetést vonjon le e késelemből? Végre, midőn a nap már nyugta felé hajlott, meglátta a kocsit, amint kibontakozott az erdő fái közül. Egy pillanatra balga örömtől dobbant meg szíve, hogy öccsét is a kocsin látja, - oly erősen dolgozott felizgatott képzelme, hogy valóban látni vélte, - de amint a kocsi gyorsan közeledett, szomorú sóhajással győződött meg, hogy nem lát rajta mást, mint az öreg kisasszony magas, merev tartású alakját.

Nem sietett eléje a tornácra, itt várta be, míg fölkeresi. Néhány perc múlva hallotta is lépteit, az ajtó megnyílt és Kamilla kisasszony gyorsan, kipirult arccal, szakadozott lélekzettel, amint még sohasem látta őt, a szobába lépett.

- Sokkal jobb kedvvel jövök, mint ahogy mentem, - kiáltott minden bevezetés nélkül, magához ölelve Klárát. - Először is az a vénasszony hazudott.

- Hazudott? - visszhangozá Klára, - nem tudva hirtelenében, mire vonatkoztassa Nagyvéghyné hazugságát.

- Hazudott, kétszeresen hazudott. Először abban, hogy a leány vonakodik az ön megegyezése nélkül megesküdni Bélával. Nem tudom, vonakodik-e vagy nem, de annyit biztosan megtudtam, hogy Béla nem akar addig megnősülni, míg az ön megegyezését és áldását el nem nyerte s csakis félelme tartóztatja vissza, hogy eddig el nem jött személyesen könyörögni érte.

- Félelme! - ismétlé Klára keserűen.

- Hiába! erről nem tehet, mi vagyunk az okai, mi neveltük őt úgy, hogy féljen öntől. Most is, mint gyermekkorában, kész volna akármit elkövetni, hogysem szemközt álljon önnel, mikor tudja, hogy magára vonta nemtetszését. De visszatérve ama tolakodó vénasszony hazugságaira: hazudott másodszor, mikor azt mondta, hogy Béla jószággrészét követeli, sőt perrel fenyegetődzik. Béla a legnagyobb méltatlankodással hallotta, hogy így visszaéltek nevével s meg kell adnom, hogy a leány is éppen úgy méltatlankodott. Szó se volt róla, az egész annak a kotnyeles vénasszonynak a találmanya. Az egész Bákay-család felháborodott e hazugság fölött. Általában szíves és kedélyes család. Rendkívül nyájasan és barátságosan fogadtak s erőnek erejével meguzsonnáztattak; olyan uzsonnát adtak, hogy beillenék ünnepi ebédnek s mindig csak azt sajnálták, hogy ön nem vehet benne részt.

Kamilla kisasszony soha életében nem volt ily bőbeszédű és aprólékos; látszott, hogy jól akarja hangolni Klárát a Bákay-kastély és minden lakója iránt.

- De Béla! miért nem beszél Béláról? - sürgeté türelmetlenül Klára.

¹⁵⁴ *apátia* (gör.) - közömbösség

- Béla nagyon sápadt, bágyadt és boldogtalan... azaz, jól értsük meg, csak azért boldogtalan, hogy elszakadt testvérétől. Minden áldozatra készen látszik, hogy visszanyerhesse az ön szeretetét, kivéve egyet, hogy lemondjon a leányról. Ebben rendíthetetlen. Egészen hatalmába került e leálynak, teste, lelke az övé, az ő fejével gondolkodik, az ő szemével lát. Hiába, részben ez is a mi hibánk. Mi neveltük olyannak, hogy egészen átadja magát egy erősebb akaratnak, előbb az önének, most a leányénak, aki erősebb volt önnél is.

Klára lehajtotta fejét és semmit sem felelt.

- Különben, - folytatá szünet múlva Kamilla kisasszony, lassan, óvatosan, mintha csak lábujjhegyen merne a legkényesebb kérdéshez közeledni, - én nem hiszem, hogy ez a leány boldogtalanná fogja tenni Bélát. Kedves, vidám, barátságos, simulékony leány, aki nem tud haragot tartani. Nekem mindjárt a nyakamba ugrott és megcsókolt, ami még sohasem esett meg rajtam; önről pedig oly melegen, oly szeretettel, oly naív kíváncsisággal kérdezősködött, hogy nem tehetek róla, én is megcsókoltam. Attól tartok, hogy apja miatt elfogultak voltunk iránta.

Mivel Klára még mindig lehajtva tartá fejét és nem felelt, Kamilla kisasszony most már bátrabban folytatá:

- Volt időm külön beszélni Bélával is, a leánnyal is, sőt a leány apjával is. Ennek aztán elmondtam az igazat. Úgylátszik, nagyon eltompult erkölcsi érzéke van, de sikerült végre felébresztenem s szavát adta, becsületszavát, hogy rögtön elutazik s mivel úgyszólván vándorló életpályája van, soha meg nem látogatja leányát, amíg az ön házában lakik; és így a leány is kiszabadulna befolyása alól, ön sem lenne kitéve a kellemetlenségnek, hogy találkozzék ez emberrel, ami kettős nyereség.

Klára még most sem emelte fel fejét és még mindig hallgatott.

- Mindezeknél fogva, - folytatá félénken az öreg kisasszony, - én arra a következtetésre jutottam, hogy mindnyájok boldogságára nézve legjobb, ha beleegyezik Béla házasságába. Sőt ami több, megvallom, meg is ígértem nekik, hogy ily értelemben fogok önre hatni s holnap reggel megviszem nekik megegyezését s meghatározhatják az esküvő napját. Rosszul tettem, hogy megígértem? Úgy-e, nem? Hiszen vonakodása már úgysem akadályozza meg a házasságot, csak boldogtalanná teszi önmagát és Bélát; holott ha az ifjú párt ideveszi magához, még mindig befolyása alatt tarthatja s jótékony hatással lehet a leányra, ki egészen kiszabadul apja befolyása alól? Úgy-e, belátja, hogy legjobb lesz így tennie? Ugy-e, megengedi, hogy megvigyem nekik holnap reggel megegyezését és áldását?

- Jól van, legyen úgy, nem tehetek másképp, a végzet akarta így - felelt Klára hosszú szünet után, lassan, tompán, mintegy álomban. Azután fölemelve fejét, gyorsabban hozzá tévő: - De ígérje meg, hogy ön velem marad, hogy soha nem fog elhagyni.

- Ha kergetne, sem mennék el, - kiáltott az öreg kisasszony olyan jó kedvvel, hogy szinte természetellenesnek látszott. - Ha már végzetről beszélünk, úgy látszik, a végzet azt rendelte, hogy én neveljem fel a Páldi-család minden nemzedékét, Béla gyermekeit is.

- De nem úgy, mint Bélát, - mondá Klára szomorú mosollyal.

- Nem úgy, mint Bélát, - ismétlé az öreg kisasszony még vígabban, olyan vígan, hogy ugyancsak sietnie kellett a saját szobájába, ahol nyugodtan kisírhatta magát.

Többet nem volt erről szó köztük, sem este, midőn a vacsoránál találkoztak, sem másnap reggel, midőn az öreg kisasszony tüntető jó kedvvel parancsot adott, hogy fogják be a lovakat.

De amint a kocsi elrobogott az udvarról, Janka csendesen odalépett Klára mellé, ki a tornác párkányára könyökölve, elmerülten nézett a távozó kocsi után. Átkarolta derekát, vállára hajtotta fejét s arcához szorítva arcát, fülébe súgá:

- Engedjen engem eltávozni innen.
- Hová akarsz menni? - kérde Klára, nem változtatva helyzetén, s egyenesen maga elé beszélve.
- Vissza, ahonnan jöttem.
- Mit akarsz tenni?
- Folytatni az életemet, melyet akkor kezdtem.
- El tudnál engem hagyni?
- Tudja, hogy szeretem, tudja, hogy hálás vagyok jószágáért, tudja, hogy kész örömmel meghalnék boldogságáért.
- És mégis el akarsz hagyni, most, életem legnagyobb megpróbáltatásban?
- Nem maradhatok abban a házban, melybe Béla nemsokára nejét fogja hozni.

Klára lassan megfordítá fejét s a leány arcába nézett. Ez az arc sápadt volt, feltűnően sápadt, de most lassan pirosodni kezdett nevelő anyjának fürkésző tekintete alatt és szemeiből két könnycsepp vált ki s lassan végiggördült arcán. Klára erősen magához szorította a leányt, halkán suttogva:

- Te kitaláltad szándékomat?
- Kitaláltam.
- És szeretted őt?
- Szerettem és szeretni fogom örökké.
- A vak, az esztelen! Itt feküdt lába előtt a drága kincs és ő nem vette föl, meg sem látta és kinyújtotta kezét a csillogó hamis ékszer után. Oh a vak, az esztelen!
- Ugy-e megengedi, hogy eltávozzam?
- Maradj velem, gyermekem! Légy erős, kedvemért. Nekem nagy szükségem van reád s ki tudja, egykor talán annak a boldogtalannak is szüksége lesz mindazokra, akik szeretik. Én már nem tudnék nélküled élni: légy irántam szánalommal és maradj velem.

A leány némán, mintegy engedelmessége jeléül megcsókolta pártfogója kezét, és a szakácsné, ki a konyha ajtajából félszemmel figyelemmel kísérte félelmes úrnőjét, csodát mesélt a tanya cselédségének.

- Nagy baj van készülöben; megtörtént, amit soha sem hittem volna lehetségesnek: sírni láttam Klára kisasszonyt.

XI

A PÁLDI-TANYÁRA visszatértek a régi vidám, zajos, szép napok. Nagyvéghyné önagysága egész kíséretével, az egész pusztai atyafisággal és ismeretiséggel bevonult a vendégszerető földél alá, s kimondotta, hogy most már nyugodtan hajtja örök álmra fejét, mert bodogult öreg barátjának és rokonának megsértett szelleme, hála az ő fáradozásainak, immár ki van engesztelve. A nemes Páldi-család visszatért a hozzá méltó körbe, melyből egy makacs leány rögeszméje annyi éven át kizárta.

Az ősi hagyományok azon a napon tértek vissza a profanált¹⁵⁵ tanyára, melyen Páldi Béla hazavitte szép, fiatal feleségét. Nagy nap volt ez és örökké emlékezetes a tanya egész népére nézve. A lakodalmat a Bákay-kastélyban tartották ki, hetedhét országra szóló vigalommal, s háromnapos mulatozás után innen kísérték át az egész háznép a fiatal párt a Páldi-tanyára, hol ismét három napig tartott a multság, mintha az egész pusztát kárpótlást akarna venni a sok évi nélkülözésért.

Klára megadta magát sorsának és hagyta az embereket mulatni. Valóban nem is lett volna helyén valami rideg tilalommal közbelépni, mikor az egész világ olyan boldog volt és öccse a legboldogabb az egész világon. Igazán boldog volt, Klára nem vonhatta kétségbe s legalább megvigasztalta egy pillanatra keserű csalódásáért. Fiatal sógornője ellen sem lehetett panasza; olyan kedves, olyan vidám, olyan ragaszkodó volt az első pillanattól fogva, midőn Klára elé vezették, oly szeretettel borult a keblére, úgy csókolta kezét és arcát, oly melegen mondott köszönetet jóságáért, mellyel beleegyezett házasságába, hogy Klára sem állhatott ellen megnyerő egyénisége varázsának s belátta, hogy Béla még kevésbé állhatott ellen. A többiek még könnyebb volt megnyernie a fiatalasszonynak; a tanya egész személyzete valósággal rajongott érte s joggal üdvözölte megérkezésében a szebb, vidámabb, kellemesebb és több mulatsággal, kevesebb dologgal járó jövő hajnalát.

Kamilla kisasszony is úgy tett, mintha el volna ragadtatva Béla nevének szeretetreméltóságától. Amit szíve mélyében gondolt, azt szíve mélyébe zárta, de nyilvánosan mindig a legnagyobb meglepetést és elragadtatást mutatta, kivált Klára előtt. Különben nem is lehetett kifogása a menyecske viselete ellen. Kedves, nyájas volt vele szemben s ámbár, mint kurta-ruhás korában, most is vén krampusznak nevezte bizalmas baráti körben, volt annyi ízlése és tapintata, hogy ezt a bizalmasabb körre hagyta s férje előtt sohasem beszélt tiszteletlenül hajdani nevelőnőjéről.

Jankát az első találkozás alkalmával forrón magához ölelte, testvérének nevezte és kérte, maradjon ezután is hű szerető testvére neki is úgy, mint Bélának. Szóval mindenkit igyekezett megnyerni, mindenki iránt kellemes akart lenni, ami a legtöbbel sikerült is s akivel nem is sikerült, az is úgy mutatta, mintha sikerült volna.

Klára az egész házat a fiatal házaspárnak engedte át; a maga számára csak két szobát tartott fenn abban a szárnyban, hol a konyha és éléskamra volt. E két szobában lakott a három vén leány, mert Jankát is, ámbár egykorú volt Fannival, komolysága és szigorú modora miatt éppen úgy vénleánynak nevezték a vidám pusztai társaságban, mint az öregebb Klárát és a legöregebb Kamillát.

Itt lakott a három párka, - amint ismét a csintalan Fanni nevezte a három leányt, természetesen szintén csak a legbizalmasabb körben, anélkül, hogy Bélának fülébe jutott volna. Itt laktak mind a hárman és ide vonultak vissza, ha a gazdaságban vagy háztartásban nem volt semmi dolguk. Innen hallgatták az épület másik szárnyából áthangzó vidám zajt, kacagást, muzikaszót. És ezt gyakran, mindig hallgathatták, mert a kastély soha sem volt vendégek nélkül és Nagyvéghyné elégedetten mondhatta, hogy boldogult öreg barátjának és rokonának legszebb napjai támadtak fel.

Máskülönben nem volt köztük egyelőre semmi összeütközés. Béla nagyon jó fiú volt, Fanni nagyon kedves menyecske volt; tisztelték, szerették, csókolgatták Klárát, nem avatkoztak be semmi dolgába, sem a gazdaságba, sem a háztartásba s nem kívántak tőle egyebet, mint pénzt, mikor szükségük volt rá. Pénzre pedig csaknem mindig szükségük volt. Nemcsak a vidám

¹⁵⁵ *profanált* (lat.) - megcsúfolt

életre, mely még a pusztán is pénzbe kerül, hanem másra is. Alig fél évvel az esküvő után Fanni papája elvesztette hivatalát és megint kenyér nélkül maradt. Legtermészetesebb volna ugyan, hogy leányához menjen lakni, de mivel becsületszavát adta, hogy soha sem teszi lábát e házba, nincs más hátra, mint hogy leánya gondoskodjék eltartásáról. Azt még Klára gyűlölete sem kívánhatja, hogy édesapja éhen haljon. Béla belátta ezt - mit ne látott volna be, amit feleségének okos szájacskája magyarázott meg neki? - s ettől fogva havonként szép összeg pénzt küldtek a fővárosba a szegény Bérczy Endrének, ki most már nyugodtan heverhetett a kaszinó bársonypamlagain.

Klára hallgatott, fizetett és dolgozott. De már nem azzal a bátorsággal és eréllyel, mely magában hordja a sikert. Babonás rögeszméje napról-napra nagyobb erőt vett rajta. Meg volt győződve, hogy a végzet pusztulásra szánta családját; meg volt győződve, hogy a végzet ellen hasztalan minden emberi küzdelem és ha mégis tovább dolgozott, csak megszokásból, kötelességérzetből tette, de kedv nélkül, remény nélkül, a végbukás biztos tudatával.

Így telt el az első esztendő. De ekkor történt valami, ami egy percre magához térítette Klárát lelki dermedtségéből s fölébresztette régi erélyét.

Hédervári Jakab pontosan megjelent az évi törlesztés fölvételére, melyet eddig mindig hiány nélkül megkapott... Most nem kapott semmit. Klára kijelenté, hogy nincs pénze és haladékot kért. A derék Hédervári megcsóválta fejét és nem volt meglepődve.

- Tudtam, hogy nem kapok semmit, - mondá komolyan, nem is azért jöttem ki és fárasztottam a lovaimat. Hanem akarok beszélni a kisasszonnyal okosan. A kisasszony az egyetlen nemes ember, akivel lehet okosan beszélni és azért én mindig csodáltam és szerettem a kisasszonyt, és amint maga is tudja, mindent megtettem, hogy saját károm nélkül segítsek talpra állítani a kisasszonyt. Most már állna is a talpán, még csak egy kis emelkedés kellene és állna egészen a talpán. De egy esztendő óta nem hogy emelkedett volna, hanem megint hajol lefelé. Tudom, hogy nem a kisasszony az oka; látom én és látja mindenki, mi történik itt egy esztendő óta. Én sajnálom és szeretem a kisasszonyt; adok hát most haladékot és adok egy jó tanácsot. Vegyen a kisasszony egy jó somfabotot a kezébe és először verje ki innen a nagyságos uraságokat és a muzsikus cigányokat, azután nadrágolja meg jól a Béla úrfit és térdepeltesse a sarokba, aztán fogja fülön a nagyságos sógorasszonyt és állítsa a konyhába a padka mellé és ha megint a kisasszony lesz úr a házban, akkor még talpra fog állni, különben baj lesz, amily igaz, hogy én Hédervári vagyok.

Klára nem követte ugyan szóról-szóra Hédervári Jakab praktikus tanácsát, de azonnal fölkereste öccsét s hosszasan, komolyan, határozottan beszélt vele. Elmondott neki mindent, föltárta előtte egész helyzetüket s megmagyarázta neki, hogy ha nem változtat életmódján, ha nem fog a dologhoz maga is, el nem kerülhetik a bukást, melyet évekkal ezelőtt csak emberfölötti erőfeszítéssel tudott elhárítani.

Bélát nagyon meghatották testvére szavai. Elszomorodott, csaknem kétségbeesett; megcsókolt Klára arcát, kezét, újra meg újra bocsánatot kért tőle, hogy így megszeméltette és megígérte, hogy rögtön beszél feleségével s ezentúl okosabban fognak élni.

Beszélt is, kapott is tőle igen okos és jó tanácsot.

A kedves kis menyecske férje nyakába ugrott és először lecsókolt a szomorúság nyomait. Azután kedves duzzogással mondta, hogy azt hitte, neki nem lesz anyósa, ha Bélájához megy feleségül és íme, most három anyósa is van, mert amit a jó Klára tesz és mond az ő megszeméltésükre, azt a másik kettővel egyetértésben teszi. Azután jót nevetett ezen a három anyós-féle tréfán s mikor Bélát is megnevettette, akkor igen komolyan és okosan kezdett beszélni. Elmondta, hogy ők úgysem valók a pusztai életre, Béla nem ért a gazdasághoz, ő

nem ért a háztartáshoz, agyonúnják magukat s csupa unalomból kénytelenek örökké mulatni és költekezni. Hanem mivel úgyis a jövő hónapban lesz a képviselőválasztások ideje, a legegyszerűbb lesz, ha Béla megválasztatja magát képviselőnek, fölmennek a fővárosba, Béla előtt ott szép pálya nyílik, a jószág pedig ismét korlátlanul Klára kezében marad és minden szépen rendbe jöhet.

Ez okos és komoly beszédnek az lett természetes következménye, hogy félóra múlva Béla tudtára adta néniének abbeli elhatározását, hogy meg fogja magát választatni képviselőnek és ezzel rendbehozza zavart ügyeiket.

- Ki tudja, talán jobb lesz így? - gondoló magában Klára, ámbár egy kissé meg volt eleinte lepetve e váratlan fordulattól. Ki tudja, talán ez az utolsó szalmaszál, melybe a vízbefúló még belekapaszkodhatik?

Mentől tovább gondolkozott, annál erősebbnek látta e szalmaszálat, annyit mindenestre látott, hogy az egyetlen és utolsó. Nem habozott hát sokáig, még aznap behajtott Hédervári Jakabhoz.

Hédervári Jakab majd a padlásig ugrott dühében, mikor meghallotta, mily módon akarja Béla rendbehozni zilált ügyeit.

- Hát van jó dolga a kisasszonynak, hogy bele tudott ugrani e képtelen dologba? - kiáltott össze-összecsapva kezeit s oly mozdulattal nyúlva többször feje felé, mintha saját hajába akarna markolni. - Hát maga az az okos kisasszony, akit én mindig bámultam és szerettem? Hát nem tudja, mi az a képviselőválasztás? Nézzon csak körül és látni fogja, hogy minden tönkrejutott ismerőse keresztülment a képviselőválasztáson.

- Vannak olyanok is, akiket fölsegített s kiknek pályát nyitott, - jegyzé meg Klára nyugodtan.

- Jaj nekem! pályát nyitott! - üvöltött Hédervári Jakab. - Igen, pályát nyitott azoknak, akik értenek hozzá, akik azért mennek fel, hogy dolgozzanak. De a nagyságos uraságoknál az is csak sport, éppen úgy mint a lóverseny, meg a kártya, meg a többi, még pedig a legdrágább és leghamarabb teszi tönkre az embert. Tudja, mennyi egy képviselő kurzusa? A mi kerületünkben tízezer forint a nominál¹⁵⁶ értéke és ha van konkurrencia, lesz nagy ázsioja. És maga ezt nevezi rendbehozni zilált ügyeit?

- Más út pedig nincs nyitva számomra. Béla tanult, jellemes, eszes ember. A gazdálkodáshoz nincs ugyan kedve, s itt el is léhásodhatott, de ki tudja, új körben, új működésben nem fog-e fölébredni becsvágya s nem fogja-e igazán komoly életre vezetni? Annyi pedig bizonyos, hogy ez az utolsó eszköz, melyet még megragadhatok megmentésére és kötelességem megragadni. Meglehet, hogy vesztünkre lesz, de ha nem kísértjük meg, akkor is elveszünk. Gondolja meg ezt, Jakab bácsi, és ön, ki annyi éven át volt igazi támaszom, ne hagyjon el ez utolsó kétségbeesett kísérletemben.

- Azt mondja nekem, hogy Jakab bácsi! - kiáltott Hédervári Jakab rendkívüli meglepetéssel és meghatottsággal. Sohasem látta még így Klárát: kemény vonásai meglágyultak, szemeibe könnyek gyűltek, hangja úgy csengett, mint a könyörgő gyermeké, kezeit úgy nyújtotta feléje, mint az imádkozó gyermek. Hédervári Jakab, aki eddig inkább csodálta, mint szerette az erőslelkű leányt, most úgy érezte, mintha saját gyermeke könyörögne hozzá s e felbuzduló apai érzelmek hatása alatt megfeledkezett minden számításról és kamatról. - Jól van, ne mondja, hogy hiába nevezte Jakab bácsinak a Hédervári Jakabot. Csinálunk még egy erőfeszítést, megteesszük képviselőnek a Béla úrfit.

¹⁵⁶ *nominál* (lat.) - névleges

Hédervári Jakab megtartotta szavát. A már-már kitisztult jószágra ugyan újabb terhek neheztültek, de Béla képviselő lett, s nemsokára a választás után ígéretekkel, reményekkel és boldogsággal tele, életvidor, szép nevével a fővárosba költözött.

A pusztán pedig újra megkezdődött a nehéz, kétségbeesett, emberfölötti küzdelem a végzet ellen.

XII

MILYEN KÖNNYEN és gyorsan gurul le a kő az oromról, melyet az elátkozott Sisyphus¹⁵⁷ oly nehéz munkával, oly hosszú fáradsággal tudott felgördíteni a hegy oldalán!

Szegény gyöngye kéz te, mely belekapaszkodol a lefelé induló kőbe és vissza akarod tartóztatni rohanásában! Aminek meg kell történnie, az megtörténik, aminek le kell zuhannia, az lezuhan és ha balgán, oktalanul ellene állsz, összetört holttesteden keresztül rohan tovább feltarthatatlanul.

Mindennap mondja ezt magának Páldi Klára és mindennap újra belekapaszkodik a nehéz kőbe, mely véresre dörzsöli kezeit és letépi körmeit ujjairól, és mindennap nekitámasztja vállát a megindult szikladarabnak, és érzi, mint gyöngül el fokokon, mint lesz naponként nyomasztóbb a rá neheztülő súly, mint kezdi egymásután törni a tagjait.

A három szegény párka összebújva ül esténként, a nehéz napi fáradság után a rideg szobában és mohón olvassa a hírlapot, melyet délután szoktak áthozni a vasúti állomásról. Most már újságot is tartanak, a legolcsóbbak közül; érdeklődnek a közélet iránt, mióta Béla is annak munkása. Mindennap keresik, lesik, mint írnak róla az újságban, mit mondanak róla, mit tesz, mint halad, mint emelkedik. És fáradságaikat siker koronázza, sokszor olvasnak Béláról, még többször a nejről.

Itt egy fényes estélyét írják le, elsorolva mindazokat a nagy urakat, az ország első embereit, kik ott megjelentek, majd egy ünnepély leírásában akadnak a Páldi névre és épüléssel olvashatják a ragyogó és eredeti toalett leírását, melyet a bájos Páldi Béláné viselt; majd a lóversenyek tudósításaiban találnak Páldi nevére és megtudják, hogy paripája csak egy lófejhosszúsággal esett el az első díjtól, de itt is vigasztalást találnak abban, hogy Páldi Béláné a lóverseny főúri közönsége közt is föltűnt és kivált excentrikus,¹⁵⁸ de a legfinomabb ízlésű toalettje által; sőt még a rendőri rovatban is ráakadnak a Páldi névre, megtudván, hogy a szép Páldi Béláné, az előkelő társaság egyik legkedveltebb és legkiválóbb alakja, gyorsan robogó fogatával, melyet saját szép kezeivel hajtott, eltaposott egy öreg urat; de nyomban meg is vigasztalódhatnak, mert a rendőrség fölmenti a kedves szép asszonyt és rendreutasítja a panaszos öregurat, ki tanúk bizonyossága szerint könnyen kitérhetett volna a robogó kocsik elől, ha egy kissé jobban megerőltette volna lábait s így csak jogos megtorlásban részesül, hogy egyik lábát amputálni kell, mely alkalommal a demokratikus újság el nem mulasztja erősen megróni a gyalogjárók kihívó viseletét, melyet az úri kocsisok ellen tanúsítanak. Efélét és sok egyebet olvashatnak a pusztán; de azt már nem az újságból, hanem Hédervári Jakabtól tudják

¹⁵⁷ *Sisyphus* - az ókori elbeszélők szerint a legkapzsisbb ember a világon. Gonoszsága miatt azzal lakolt az alvilágban, hogy egy szikladarabot kellett egy magas csúcsra görgetnie, amely azonban mihelyt felért, megint visszagördült. A hiábavaló emberi munka jelképe lett. Itt ebben az értelemben használja Csiky

¹⁵⁸ *excentrikus* (lat.) - különleges, különködő

meg, hogy Béla, mióta elérte nagykorúságát, tömérdek adósságot csinált és az ő jószágrésze már nyakig be van táblázva. Hédervári Jakab nem zaklatja Klárát a törlesztés miatt, úgyis tudja, hogy nem kapna semmit, hanem vén számárnak nevezi magát és nem mulasztja el többször kifejezni abbeli meggyőződését, hogy az ő eszméje mégis jobb volt, mint Klaráé és a képviselőségénél többet ért volna a somfabot.

A szegény párkák¹⁵⁹ olvassák, olvassák az újságot és makacs kitartással keresik Béla nevét, mindig azzal a titkos reménnyel, hogy nemsokára komoly szerepléséről, sikereiről, emelkedéséről, magas állásáról is fognak olvasni. De a remény napról-napra halaványul, a bizalom mindinkább helyet kezd adni a csüggedésnek. Még csak egy van, aki bízik Bélában, aki még mindig talál egy kis rózsaszínt a vigasztalan feketeségben. Hiszen az ő növendéke volt, ismeri esztét, jellemét, jószágát, becsületérzését; lehetetlen, hogy előbb-utóbb föl ne ébredjen. Az öreg kisasszony nem állja ki tovább két évnél; most már nem elégszik meg a hírlapi információval, személyesen akar meggyőződést szerezni, s midőn Béla könyörgő, sürgető leveleire Klára végre szintén kezdi váltókra írni a nevét, Kamilla kisasszony kijelenti, hogy az utolsó pénzküldeményt nem kell postára tenni, ő maga viszi fel személyesen Bélának.

Egy egész hétig marad nála s midőn hazatér a pusztára, tele van tapasztalatokkal. Sokat beszél, de sokat el is hallgat. Béla még mindig olyan jó fiú, Fanni még mindig olyan kedves, mint azelőtt, nagyon szeretik egymást, nagyon boldogok és Béla semmit sem tud megtagadni imádott nejétől. Őt nagyon szívesen látták, elvitték mindenhová, estélyt rendeztek a tiszteleltére, különben pedig mind a ketten tele vannak jó szándékkal és ígéretekkel s biztosan remélik, hogy nemsokára kitisztulnak minden adósságból. Azt azonban elhallgatta, hogy Fanni atyja is velök lakik s leánya által egészen hatalmában tartja Bélát és amit a fiatalok nem tudnak elkölteni, azt kecses eleganciával elveri ő a kaszinó kártyaasztalánál abban a reményben, hogy egyszer csak megfordul a szerencse és óriási nyereségeiből rendbehozza gyermekeinek ügyeit. Minek azt megtudnia Klárának, hogy keserves pénzének nagy része annak a kezébe kerül, ki megrontója volt életének? Csak annyit mond az öreg kisasszony, hogy mégis jobb volna, ha a mandátum¹⁶⁰ minél előbb letelnék és Béla visszakerülne a pusztára, ahol kevesebb veszedelemnek van kitéve, mint a fővárosban.

Ez az idő is megjő. Béla és szép neje visszatérnek a pusztára, de csak rövid időre. Béla újra meg akarja választatni magát. Klára szomorúan kijelenti, hogy nem adhat pénzt. Hédervári Jakab haragosan kijelenti, hogy nem ad több pénzt. Eddig is csak Klára kedvéért adott; van esze, hogy most nem fog adni az ő akarata ellen. Sebaj! mondja a kedves Fanni vidám nevetéssel, - vannak másutt is zsidók, a keresztények közt is. Béla nagy nehezen összeszed néhány ezer forintot és megbukik a választáson.

Nincs azonban sok idejük e vereség fölött búsulni; oly szerencse, oly öröm éri a házat, mely nagyobb veszteségekért is kárpótlást nyújt. A Páldi-családnak örököse születik. Gyönyörű kis fiú, egészen az apja, csak a szeme, az a vidám, pajkos, mosolygó szem az anyjáié, amint az ismerős matrónák, Nagyvéghynével élükön, szakértőleg megállapítják. Az egész pusztára jár a sivalkodó kis jövevénynek, aki hivatva van arra, hogy fenntartsa a nemes Páldi nevet, tisztességben és dicsőségben, mint ősei.

Béla magánkívül van a boldogságtól s máris nagy tervei vannak fiával. A nagy jövőhöz képest, mely a gyermekre vár, fényesen akarják megünnepelni első lépését a világba, olyan

¹⁵⁹ *Párikák* - görög sorsistennők, Klotho, Atropos, Lachesis, a néphit szerint az emberek sorsát ők irányították

¹⁶⁰ *mandatum* (lat.) - képviselői megbízatás

keresztelőt fognak tartani, melyet esztendőig emlegessenek a pusztaságon. De csak hat hét múlva akarják megtartani, mikorra a fiatal anya is felépül, mert ő is részt akar venni minden vigalomban. Keresztapának BáKay önagságát kéri fel; a keresztanyaságra Nagyvéghyné önagsága aspirál,¹⁶¹ de Béla határozottan kijelenti, hogy Klárát akarja. Felesége is Klára mellett nyilatkozik; jól tudják ők, mivel tartoznak a jó Klárának és a világért sem akarnák mellőzni.

Klára megadással fogadja ezt is, mint mindent egy idő óta. Nincs már ereje semmire, sem örömrre, sem küzdelemre. Testi ereje is kezdi elhagyogatni; nem lehet éppen betegnek mondani, nem fekszik ágyba, dolgát is elvégzi, de bágyadtan, vontatva, nehézkesen. Lélegzete nagyon rövid kezd lenni és éjjelenként sokat köhög. De nem hivat orvost, mire való az? Elég baj van most a drága újszülöttel és kedves mamájával; csak az ő egészségük ne szenvedjen kárt, akkor minden mentve van.

A keresztelő ünnepe valóban oly fényes, amilyen nem volt a pusztaságon soha. Magát a prépostot hozatják ki a városból a szent szertartás végzésére. A fiatal anya kissé halvány ugyan, de különben semmi nyoma sem látszik rajta a betegségnek. Az a halaványság pedig még jól áll neki s mindenki elismeri, hogy ő a legszebb asszony az egész pusztán. A nagy ebéd egy órakor kezdődik s négy órakor még csak a közepe táján vannak. A prépost úr elnyúlt arcán látszik, hogy már a tósztról gondolkodik, a cigányok már füleiket hegyezik, hogy annak idején rázendítsék a tust, midőn Klárát az inas titkon kihívja az ebédlőből, mert sürgős levele érkezett. Senki sem veszi észre távozását, mert a prépost úr éppen akkor emelkedik föl székéről és kiáltja csengő hangon: Mélyen tisztelt társaság!

Klára szobájába megy, felbontja, elolvassa a levelet és minden hang, minden sikoltás nélkül aléltnan elterül a földön. Pedig a levélben csak az volt, amit már régen várhatott: a hitelezők csődöt kértek a Páldi-jószág ellen.

Az ebédlőben éppen akkor fejezte be tósztiját a prépost, kívánva a Mindenhatótól, hogy a mai napon keresztelt gyermek, családjának reménye és büszkesége, az egyház és a haza javára és dicsőségére sokáig éljen. A poharak összecsendülnek, a cigányok tust húznak.

Klára már a pamlagon fekszik és szeme nyitva van. Kamilla kisasszony és Janka nem ültek az asztalnál, részint a konyhában, részint a felszolgálás felügyeletével voltak elfoglalva; észrevették Klárát, midőn szobájába ment s mivel egy ideig nem látták visszatérni, utána siettek, fölemelték a földről, a pamlagra fektették s addig szorgoskodtak körülötte, míg ismét magához tért. A két leány most mellette ül és kezét fogja és aggódva lesi arcát.

Klára szeméből látszik, hogy magához tért és megismerte környezetét; de egy ideig még nem tud hangot adni. Lélegzete szakadozott és fuldokló, melléből folytonos rekedt hörgés hallatszik. Nehezen fölemeli kezét és a szemközt levő ablakra mutat vele. Janka megérti, az ablakhoz siet és kinyitja. A nyitott ablakon egyszerre berohan az ebédlő szintén nyitott ablakán kihangzó zaj, és tisztán hallatszik BáKay úr, a keresztapa hangja, amint most a maga tósztiját mondja:

- Ez a gyermek, uraim, nagy és dicső hivatásra született, erre a gyermekre magasztos feladat vár az életben.

A nyitott ablakból a kertbe lehet látni s a kert végén arra a kis dombra, melynek méhében a Páldiak családi sírboltja van. Klára hosszasan a kiemelkedő keresztre szegzi szemét, azután kinyújtja kezét a sírbolt felé, majd erélyesen és tiltakozólag megrázza a két leány felé. Janka ezt is megérti, odaborul jötevője keblére és fülébe súgja:

¹⁶¹ *aspirálni* (lat.) - törekedni, pályázni

- Nem oda, ugy-e?

Az ablakon ismét behatolnak Bákay úr ünnepi felkösztöntőjének szép mondásai:

- Mert ez a gyermek tagja annak az osztálynak, mely a nemzeti érületnek, a magyarság hegemoniájának¹⁶² letéteményese, mely hivatva van arra, hogy mint eddig, úgy ezentúl is fenntartsa a magyar nemzetet örök időközön át e haza földén...

Klára hevesen igent int fejével, nagy erőfeszítést tesz és halkán, töredeazve, hörögve megszólal:

- A falusi temetőbe, a csontokat is innen oda, velem, ne szórja szét az új birtokos.

De az erőfeszítés nagyobb volt, hogysem elbírta volna; hátrahanyatlik és szájából rohamosan tör elő a sűrű vérsugár.

- Ne hívjam Bélát? - kérdi Janka suttogva, amint érzi a haldokló kezének görcsös szorítását.

- Ne háborgassuk őket, hadd mulassanak - felel Klára és behunyja szemét.

És valóban nem háborgatják őket. A halott csendeszen, mozdulatlanul fekszik helyén, arcán a fájdalmas keserűség kifejezésével, mellyel utolsó szavait mondta és két hű társa csendeszen térdel mellette s halkán sír és imádkozik élettelen teste fölött.

És azok odaát valóban mulatnak. Éppen ebben a percben fejezik be nagy riadalommal, cigánytussal az utolsó tóasztot, az asztalokat, székeket széthordják és vidám táncra kerekednek, és táncolnak - táncolnak, egyenesen bele az örvénybe.

¹⁶² *hegemonia* (gör.) - felsőbbség, uralom